

HABES CANDIDE LECTOR R. Patris Roberti Gaguigni / quas de francorum regum gestis scripsit annales. Necnon Huberti Vellensenatorij aduocati / consertum aggerem quo ea quae ille fato praeuentus minime expleuerat / ad tempora nostra nectuntur, quae si benigno legeris oculo non aspernenda iudicabis.

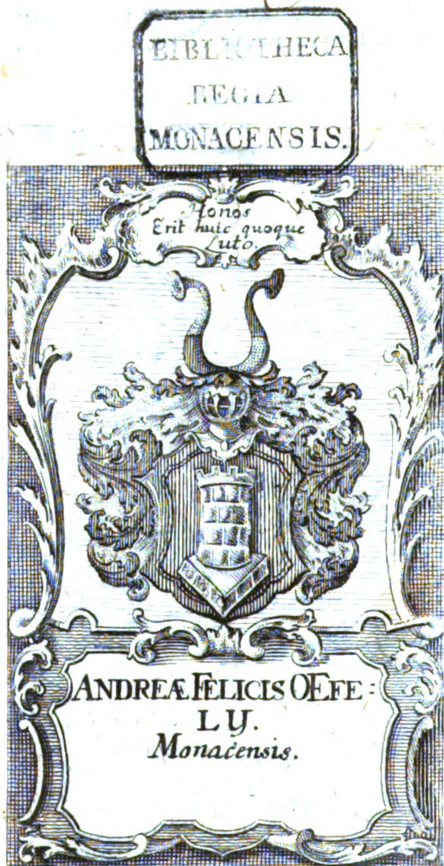
M.D.XXVIII.

Venundantur Parisijs, Apud Ioannem Paruum.

Felicis Oefelij

De gaguino vide Peutingeriana mea.

Robertus Gaguinus ad Diuam Virginē.

Virgo concubitu nullo contacta virili.
Quā puro veniēs grauidā dedit aethere numē.
Prae muliere omni prole & virtute beata.
Per gnati mortem vitae regina precamur:
Da totiens passis humana pericula, tuto.
In portu fragilem remis appellere cymbam:
Littore q̄ primum sistemus membra fideli:
Sacris muneribus soluemus vota canentes

Robertus Gaguinus librum suū alloquit.

Vade liber verus francorū stemmatis index.
Fer longe in populos nomen & acta ducum
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
Gratior & serie temporis aduenies.
In te si mordax garribit murmura liuor.
Neglige quod futit blattero vaniloquus:

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mūdus
Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora, gesta, locos, sortem, p̄ludia, famam.
Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum referabo ex ordine soles.
Et supra, si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe sycāber:
Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem, nec sanna surrige nasum:
Sed bonus ac aequus lector amice lege.

Ordine litterario gestorū in hoc cōpēdio memoratu dignissimorū Index alphabeticus.

De litera O

¶De littera. V.

¶ Tabula regum francorum quorum gesta in hoc cõpendio describuntur.

¶ In primo libro contenta

¶ Prim⁹ frãcorũ rex.

principe. fo. lviij. fo. autem lix. ostendit vt honoris sedes pestilentiae cathedra recte dicatur & de agro mendaciorũ & aliis plurimis vsque ad fo. lxv.

¶ In quinto libro contenta.

Vigesimusquartus rex.

Carolus calu⁹ imperator & rex lxv. & ibi mirabile bellum inter fratres.

Vigesimusquintus rex

Ludouicus balbus imperator & rex folio. lxix. vbi de aduentu ioannis papae in franciã mentio fit.

Vegesimussextus & vigesimus septimus.

Ludouicus & carlon⁹ reges ludouici balbi ex scorto filij. lxx.

Vigesimusoctauus rex.

Ludouicus nihil faciẽs. lxxij

Vigesimusnonus rex.

Carolus simplex. fo. lxxiij.

Trigesimus rex.

Radulphus quem carolus in regem assumi permisit. fo. lxxiij

Trigesimusprimus rex.

Ludouicus caroli simplicis fili⁹ folio. lxxiiij. vbi mirabile prodigium narratur. & heberti virromandorum comitis suspendium.

Trigesimussecundus rex.

Lothari⁹ ludouici filius. lxxviij

Trigesimustertius rex.

Ludouicus qui nulla re clarus compendij sepultus est. vt habetur. folio. lxxix

Trigesimusquartus rex

Carolus quem hugo capet⁹ regno expulit, quo circa in regnũ cathalogo a quibusdã non ponitur. fo. eodem.

Trigesimusquintus rex

Hugo capetus qui regnũ vsurpauit. fo. lxxx.

Et ibi de gilberto philosopho quẽ magiae scientem dicebant.

Trigesimussextus rex.

Robertus vir litteratus & apprime religiosus. fo. eodẽ

Trigesimusseptimus rex.

Hẽricus huius nominis prim⁹ qui & burgũdiae ducatũ tenuit vt recitatur. lxxxi.

¶ In sexto libro contenta.

Trigesimusoctauus rex.

Philippus eius nominis prim⁹. folio. lxxxvij. vbi bituriges & vastinij ad regnum franciae accedunt.

Trigegimusnonus rex.

Ludouicus grossus, de cuius coronatione quo loco debeat fieri conditur. Bellũ ab anglia mouetur. Et crudele facinus in rupe guidonis narratur. Balduinus flandrus male curato vulnere diem obit, & auriflamma panditur. Motus fit contra

¶ Finis tabulæ.

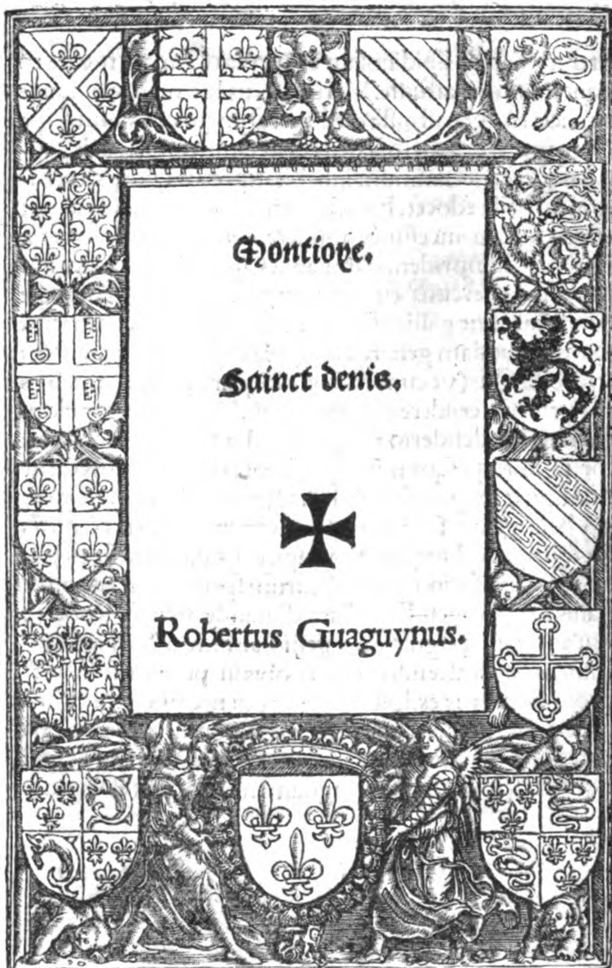
Deo gratias.

¶ In Gallorum annales a reuerendo patre Roberto Guaguyno statim ededos Benedicti montenati prædudium.

On potuisse queq superioribus seculis gallorū inclitę gētis fortia facta digne satis recēsere sēper ipse putaui, quādoquidem res quedam sacra religiosæ nationis gesta retexere, & quę virū singulari arte virtute & religione prestantissimū desideraret. Verū de industria ad hoc vsq; æuū ipsa hæc nostra gallia difficilem hanc prouinciā superis volentibus in Roberti humeros reijciendam sapiēter curauit, quem ingenti spiritu tuba vehementer insonātem, populū sępe victorem (francum dico) præstanti corpore & armis militem cantatum ire expectamus. Decuit enim Roberto facundissimo viro rerum franciæ archanarū con cio ordinis quoq; sacratissimi maximo antistiti, hoc ingens opus, & quod sacrum dixerim reseruatum iri. Profecto sacrati francorum reges cęlesti oleo delibuti, hunc multis sæculis postulabant, quem deorum dono nostra hac tempestate tādem nacti sunt. Ergo auspicijs tuis vir omnium præstantissime gallia suo marte ferox/ornataq; torque decoro ingentibus & nationibus efferetur. Animosum quoq; eius pectus & vox terribilis vbiq; audietur, nec signet lōgius clarissima sua gesta in nubis obscuro latere, ipsum martialis populi præclarum facinus, iamiam indignabundum nube discussa erumpet, & quo diutius deorum iussu in obscuro delituerit tāto vehemētiore sono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumq; adacto fulgure perstringet oculos. Fabulatur præclarus Romanæ hystoriæ scriptor martem cum Rhea virgine vestali conuenisse, Hoc quoq; adijciēdum foret romanæ genti pro-

pter mulierem libidinosam & turpia obstinata mente ro gantem nume affuisse. Verum secus hic martialis fauor Francis semper affuisse creditur. Quippe qui animoso pe ctore menteq; generosa deus delectatus: totũ ferocis / audacisque franci animum inhabitat: pectus quoq; generosum ad bella edocet. Familiaritatem iccirco Romanam quam stupro incestu & muliere contaminata effecerat ipse mars iampridem damnauit. Quo factum est vt nul lus olim exercitus cuiusuis imperator cum alieno rege conflictare sine gallica strennuitate auderet. Sed iam virũ eximio quodam genere & singula dignitate prestantem video. ¶ Qui (vt cum marone loquar) Aere ciere viros martemq; accendere cãtu: presto est. Hic est encator ille tu bicen cuius desiderio tãtopere gallia flagrabat: quemq; fortissimus quisque milles gallus obtestando imprecatur non signat longius suam gloriam atra nube latere. Eya er go belli gallici fragorem / francorum fulmen & ignes quisquis es audito: pari quoq; spiritu a viro antiste precla ra gallorum facinora te auditurum speres quantus anim⁹ gallis semper inest. Expectate diutande venisti Roberte qui virorum pugnas e suggestio altissimo & quod neminem antea ascendere licuit nobis in pulpito sedentib⁹ pronunciaturus es. Ipse sane felix qui nec vocis sono/neq; materie felicitatu liuio inferior in populo effereris. Sed iam opere precium esse existimo: sonoram Roberti tubã qui acies splendentes ad pugnam instructurus est audire.

Hæc sunt francorum celebrāda insignia regum,
Quæ demissa polo, sustinet alma fides.

Roberti Gaguini ordinis

sanctę Trinitatis generalis Ministri in nouam compendij de Francorum gestis ędítionem Præfatio.

Vamquam minimum est quod vel agendo vel scribendo, mea humilitas potest: inuenit nihilominus in me liuor quod mordere tentauerit: dũ inter francorũ res multipharię, p̃claraq; gestas ipse versatus, sumpsi compendio compręhendere quodcũq; de his eximium lectitassem. atq; sic egit æmulator: quasi tam lata patientia regum & gẽtis facinora (q̃ perpetua oratione illustrãda erãt) breui curriculo, & per angustissimum tramitem, pertransisse me arbitrarer, eo praesertim stilo & dicendi genere cui & elegantia, & latina deesset venustas: quas in scribendis hystorijs virtutes gallus. s. auctor vix vllo tempore compræhendat. Sed his male loquentiũ susurris & si impetitum me intelligerẽ laboris tamẽ neq; operis pœnituit, quin illud non temere me sperem assecutum: vt Frãcorũ hystoriam in apertũ prodiderim, quæ sub vno aspectu tota a nemine scriptorum hactenus fuisset oculis adhibita legentiũ. Quo fit: vt si ijs qui quorumdã acta vel principantium vitas vno vel altero tẽpore singuli singulas tradiderunt laus tribuitur: non inferiorem demeruisse me gratiam, sine arrogantia contendero: qui ab initio Franci principatus ad hãc vsq; ætatem dissipatarum rerum annales in vnũ prope manipulum cohibui. Qui nec pressus (vt susurro ait) nec angustus est ita: vt introspiciẽtibus, quibus mediocris est noticia litterarum, lumen desit. Sed ignaris &

ingenio lippiātibus sua ignorantia: non succincta narratio scriptoris officit. Est em̄ his idē q̄ stomacho defectis: quos solidus & virilis cibus torq̄t, & tenui iure vix alūtur. Illi vero quibus mēs torpet & ignoratiōe caligat, ad quodq; minus vsitatum vocabulum cōmentariorum faces desiderant. Cæterum latine locutionis splēdorem (q̄tū italis auctoribus verbosus aliquis dat) tametsi mihi nō arrogo: sinat vel gallus habere se cōterraneū & ciuem: qui abstersa paululum barbarie res suę gentis nulla principis munificētia prouocatus/tollerabili orone perscripsit. Ab hac enim nostra (qualiscunq; est) lucubratione audaculus quippiā exurget laxare q̄ angusta sūt & q̄ rudiora censebit abstergere. q̄q̄ (abeunte e terris carolo octauo) ad priorem nostri compendij editionē per multa adieci. quorum cognitio sicut rerum narrationē suis locis ampliauit: ita benignum poterit oblectare lectorē. Porro illud facile diluerim: quod exterus calumniator falso affert: me in francorum, q̄ in hostium aut alienigenarum partem propensiorem esse. Quo errore me protinus absoluet/qui syncera fronte hæc lustrabit. Sic em̄ secundum hystoriæ leges veritati studui, vt auctoribus: quorum traditiones sum secutus, fides magis quam nobis haberetur. Et mendatio dari impium est: q̄ (paucis ad nostrum institutum nō conducentibus de industria prætereitis) capita rerum fideli transcursu atq; ordine excerpta in vnum corpus sicut compendij natura fert cōtraxi. Qui enim coronas floribus contexit non omnis generis flosculos colligit sed eos tantum qui colorum varietate speciem & decorem ostentant. Aequus ergo lector non vniuersam hystorię Francorum magnitudinē conscripsisse me existimet: sed per immēsa rerum gestarum spacia conducibiliora se legisse: quæ compendio & veritati quadrent.

¶ Præfationis finis.

¶ Roberti Gaguini ordinis sctē Trinitatis de redēptiōe captiuorū gn̄alis Ministri de origine & gestis Francorū Cōpēdiū ab eo nouissime ãpliatū & diligēter emēdatū.

Franci. At pleraeque aliæ nationes: a troianis ꝓdisse gloriantur. Quibus ob raptam a paride helenã in exiliū actis/ꝑs ad meotydē lacū quē tanais influit proxime alanos/Francione duce cōsedit. vbi ex nomine ducis appellatione suscepta. Sycãbriam sibi non mediocrē vrbē pãnonijs finitimã extruxerūt. Quã longo post tp̄e cum euersam gothi reliquissent. alterã in ꝓximo colle a se cōditam vsq; ad valētiniani iunioris qui cū gratiano fratre in occidēte impauit ætatem incoluerūt. vnde & ipsi quoq; a valētiniano ob hãc quã subijcimꝰ rationē exacti sunt. ¶ Desciscētibus ab imperio Alanis/cū propter paludis altitudinem aduersus inuadentē romanū facile se tuerentur Alani: accitis ad auxiliū Frãcis/ valētinianus annui quē romanis pendebant cēsus in decem annos remissionē proponit: si rebellãtes alanos in eius ditionem adegissent. Qua spe erecti Franci (cum paludis eēnt frequenti traiectu assueti) negocium receperūt: ductisq; in alanos opijs locū superãt: & feroci strage alanos reddūt imperatori audientes. Qua victoria Francos/id est ferōces: a valētiniano appellatos nonnulli tradunt: alijs contendētibus a remissiōe tributi/ & libertate accepta francos/hoc est liberos dictos esse. Ipse magis his accedo qui a Frãcione nomē sortitos autumãt. Nam posterior hęc appellatio gētis antiquitati nō cōuenit quã añ cōstantini primi iperiū bellacissimã fuisse nō dubiū est. & Aurelianū iperatorē qui cōstãtinū ꝓcessit/ francos in triumpho duxisse flauius vopiscus memorię reliquit. Qui valentinianus superior saxones in Francorū finibus aucto re Paulo dyacono debellauit. Quæ oīa antiquioris sunt

Francorū origo.

Sycambria.

Alani.

Francorū appellatio.

originis argumenta:q̃ vt a iuniore valẽtiniano francos primũ dictos esse putemus. Nemo tñ mihi cert⁹ auctor lectus est qui tp̃s ei⁹ noĩs cõstãtes tradat. Nec ip̃e gregorius turoñ. gẽtis initiũ satis nouit:cũ sulpiciũ alexãdrũ testẽ citet/a quo francorũ regũ vera origo ignorata videatur. & ciceronis ad atticũ extat epistola vbi frãconũ nomẽ ĩducitur. Qđ ad frãcos ꝑtinere nõ pauci cõtẽdũt: q̃obrẽ nõ temere credi põt gẽtis appellationẽ lõgo ante valẽtinianũ tp̃e extitisse. ¶ Leuati tributo frãci cum vrbẽ suã:tũ vires/aĩmq; firmauerũt. ita vt exacto decẽnio dũ ab illis cẽsum repetit impator/exactori pẽsionẽ detrectarẽt. Hic bello exorto/quũ pauci plurimis ęgrę restitũt/valida valẽtinianus manu fracos expugnat. Neq; hoc dispendio libertatẽ gens aĩosa neglexit. Sed coacta

Marcomirus. raptim ciuiũ multitudine:traiecto hystro/ducib⁹ marco

Symõ & gnebaudus. miro/symone/atq; genebaudo/multis ꝑ germaniã habitis victorijs/ad rhenũ fluuiũ se cõtulerũt. vb etiãnũ frãc

Frãc fordia fordia nõ cõtẽnendũ oppidũ visitur:frãcorũ opus atq; ad tp̃s sedes. Verũ cũ hæc de sycãbris & frãcorũ exortu cõstanter narrãtur:suboritur mihi/ex cæsaris sñia non sine rõne dubitatio qui gesta in gallijs a se bella literis mã

Sycãbri. dãs sycãbros ait ad vlteriorẽ rheni orã/proxime vbios

Vbij. id est coloniẽses/ea tempestate ĩcolere:eosq; aliqñ ausos gallias enauigato rheno incurrisse:suppetiasq; aduersus cæsarẽ gallis misisse. In illos propterea mouisse:vt terrore noĩs romani quietos germanos redderet:sed mox ad primũ nunciũ sycãbros in siluas penitus abijsse. Atq; ita incẽsis eorũ agris ad vbios se iterũ retulisse. Deinde cũ ariouistũ fugientẽ queri diligenter iubet/atq; eburonũ res depopulari cuiuis liberum esse preconis voce ꝑmittit:prædæ occasione suscepta:sycambros flumine transmisso incredibili celeritate duobus equitũ millibus coactis ingentẽ ex eburonibus prędã sustulisse. Tradit item

Sycãbri. strabo sycãbros rheni accolas fuisse. eosq; initia belli factitasse:quod a plerisq; germanęi populis aduersus dru-

sum, duce molone sycābro gestum est, de quibus trium-phum duxisse drusum, & inde germanici cognomē ac-cepisse in romanis hystorijs lectum est. Igitur constat sy-cābros iampridē añ valētiniani tēpora in germania ꝓ-xime rhenū consedisse. & nō ab eo primū sedibus esse eie-ctos nisi forte quis putat hos ab illis diuersos eē quos sy-cambriam vrbem ad meotydē struxisse supra memora-ui. Quod & annonius tradit in ea hystoria, quam suo ab-bati dicauit. scribēs thorgorum vna cū francione troia abeuntem thraciam petijsse: & ab eo thorgorum gentē nomen esse sortitā. subq; Philippo atq; Alexandro po-steros illorum militasse. V tcumq; res se habet. neminē tamen nostratium scriptorum hæc aīaduertisse miror. Sed propositam nobis breuitatem persequamur: de re-rū serie vtilissima quæque excerpentes. ¶ Grassantibus in germania francis, & castellis aliquot in suam potesta-tem receptis: theodosius qui imperio præerat eius rei certior factus nammæ & quintino militum præfectis mandat francos adoriantur, data illis forti militū ma-nu. Qui commisso acerrime prælio fusi: eraclium & ioui-nianum ex theodosij ducibus sibi accersunt. Quorū ad-uentu redintegrantes pugnam cum ad francos victoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga salutem quesiue-runt. Tantam in eo prælio stragem romanos accepisse traditur: vt postea franci formidini finitimis esse coepe-ri. t. omnis tributi ex actione liberati: q̄q; bocatius qui-dam locorum vbi sycambri cōsederant administrator ad romanos se recipiens, renouato bello francos partim fuderit, cum reliquis pacem firmans. ¶ Ex treueris cis-rhenana potens ciuitas. cui præerat lucius patritius ro-manus. cuius vxorem quia Lucius galliæ belgicæ p̄ses prostituerat: cōsilium capit transferēdæ ad francos ciui-tatis: remq; foelici euentu exequitur. Potiti vrbe franci-cū angustati sedibus ꝓferre terminos ꝓcuperēt: pars se alio cōferre statuit. triumq; & viginti milliū manū ybro

Thorgorus.

Theodosius.

Treueris.

Franci in galliā irrūpētes. duce educētes: relicta germania in penitiorē galliā irru-perunt. ad sequanā vsq; fluuium oīa pcurrētes. vbi agrorū & flueti amoenitate oblectati stationē habuere. Pudet
Sequana me hoc loco ignorātiae hystorici (vt ita dicā) chronicariꝫ: qui īpressam iādudum hystoriā carolo octauo dicauit.
Error cuiusdam Scribit eñ ille rerum & tēporum nō satis gnarus. Françōs cum ad sequanae ripā cōstitiissent: luteciā parisiorum
Lutecia parisiorum. exedificasse añ xp̄i natalē tercentum nonaginta quinq; annos: eāq; hitasse āno a derelicta sycābria ducentesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratum eē pspicuum est tēporum supputationem nō ignorāti. Itaq; si pulsi a valētiniano sycābria frāci luteciā cōdiderunt: qui fieri potuit: vt rebellātem luteciā caesar ī deditionem acceperit: qua mīme dubiū est quadrīgētos & decē fere annos Valētinianum p̄cessisse. Aut quō verum est: añ xp̄i aduētum tercētū nonagīta quīq; ānos luteciā cōdi a frācis potuisse qui nōdum sycābria exclusi gallia nondum somniauerāt: quiq; post amissas sedes diu p germaniā vagi/post multa tādem secula a rehni ripas se cōtulere. Sed viderit chronicarius q̄ a vera distātia turpiter ediderit. Mihi quidem vera frācorum origo mīme cōperta est.

Marcomirus. ¶ Sessionis ad sequanā tp̄e nemo in frācis regiū nomen assumpserat. Primus oīm marcomir⁹ dn̄ationem in frācos accepit. quem a priamo troiano rege longa gn̄is serie pgnatū summa veneratiōe frāci obseruabat. Hic p̄terq̄ muro valloq; munire vrbes nihil illustre gessit.

Pharamundus. Primus Frācorū rex. Sed erat illi filius pharamūdus corporis & animi pstātia īsignis. Hunc ex patris cōsilio primū sibi regē cōstituūt regendi pmissa sibi ptāte anno salutis. cccccxx. Qua modestissime admīstrata vndecimo post acceptū regnū anno morte absumptus est: relicto clodione filio regni herede. hic pharamund⁹ auctor fertur extitisse legis quę salīqua a frācis appellatur. nā cum ad rhenū vsq; puenissēt

Lex saliqua. ferisq; morib⁹ viuerēt: quattuor ex sycābris spectatos pceres selegit qui populo legē ferrent vsugastum: losoga

stum: sologastũ: & visogastum. qui cõi gẽtis & ꝓcerũ au ctoritate freti legẽ cõscripsere, q̃ pharamundus ꝓmulgauit: ad nostrã vsq; ætatẽ noiatissimã. a loco vbi cõdita est dictã quidã asseuerãt. Nec desũt qui a sale deriuatam esse tradunt. Nã sicut cibi cõdimẽtum custosq; sal ẽ: ita sali q̃ lex frãcorꝫ morib⁹ cõdimẽtum extitit vitę melioris: cum añ editã legẽ incõposite viuerẽt, nihil satis tẽperãter operãtes. ¶ Hic clodio a ꝓmisso capillo capillatus dict⁹: augẽdi regni desiderio cum adhuc ĩ germania angustis finibus arctaret. thurĩgos sibi finitos suę ditiõi adiecit, occupato disthargo oppido. vbi regni sede cõstituta, cum iã p gallias rõana vis laberet, soliq; belgę ĩperiũ sequerent: ĩ galliã belgicã exploratores mittit. Nam illa tẽpestate Lugdunum burgundi, aquitaniã gothi subiugarãt. ¶ Est em̃ gallia triplex Belgica. Celtica. Aquitanica: q̃ oĩs rheno ãne: alpibus. pirene: occeanoq; britãnico septa est. Prĩa a flumĩbus sequana atq; matrona ĩcipiens: ad rhenũ septẽtrionẽ versus & pti orientẽ termĩat. Ab occidẽte claudit occeano. In qua hæ sunt prĩarię ciuitates. Aggripina colonia. Traiectum. Mogũtia. Treueris. Cõfluentia. Argẽtina q̃ & straburg. Basilea Canstãtia q̃ vitudura quõdã nuncupata cõstãtino cõstãtini prẽ cõstãtie nomẽ habet. Heluetiorũ pagi quos hęc ætas suitenses vocat: non ꝓcul a mõte iura, vbi diui claudij monasterium apprime venerabile ẽ quorũ opa frãci reges ĩ bello etiãnum vtunt. Iuliaci ducatus, & ducatus Cliuiensis. In quo ĩsignia oppida sunt. Embrica. Rees Vuesalia. Calcar. Et ducatus geldriæ cui⁹ primariũ oppidum est. Nouimagium: cætera sunt Arnẽ. Ruræmunda & Vualaf. Diuiditurq; ab hollãdia esturario maris Leodium. Hastallum Hoyũ. Dinãtum. Bouina. Bruxellę. Niuella. Antuerpia. vbi ẽporium ẽ belgis nõ ignobile. Berga. Machlinia Louanium lrarũ gymnasiũ. Boscuducis. Mõs ĩ hanonia Valẽcine. Auẽna a Ludouico. xi. desolata. Quem neyum comitis. Gãdauũ. Aldenardũ. Brugæ: quas gesoria

Clodio capillatus
Thurĩgi.
Disthargum.
Lugdunum:
Aquitania.
gallię diuisio.
Belgicę ciuitates
Heluetij
Suitensis.
Bruges

cum nauale ptholome⁹ appellat Sclusa.Curtracū:Tene-remūda.Ypre.Tornacū.Insula.Orchiæ.Duacū.Sanctus Audomarus.Grauelingna.Ostēda.Nouus portus.Morinum.q̄ & terrauena.Aeria.Perna.Hysdinū.Bethumia Sctūs Paulus,Dorlenum Calissa.Icius portus,nūc dirutus Bolonia.Mōsteriolū.Attrebatū.Bapalme,Cameracum.Sctūs quintinus,Perona,Corbia,Ambianis,Abbauilla,Angus.Sctūs richardus,Croteyum.Clarusmōs Crelium.Bellouacū.Siluanectū.Cōpēdium.Mōdiderīū,Noya,Pontizara,Rothomagus,Sāctus Dionysius francorum regum sepulchrum,Nouiomus.Suessio,Meldis

Remi. Castrū thericū,Remorum ciuitas:vbi initientur franci reges,Aspnaycum,Cathalaunū,Sādigerium,Ligo,Barrum,Ligniacum,Marchia,Caluusmons,Mettis,Namurcum,Luxēburg⁹,Nācium,Caroli burgundiōis morte īsigne,Mōs rolandus,Sāmiellū,Nouus mercatus.Virdudunū,Tullū,Mōbelliardus nō tā sui claritate q̄ speculorum q̄ illic fiunt diffamatione nobilitatus.Bisuntiū.Dola scholasticorum cōuentus.Salinæ vbi fons emicat.vnde cādidissimus sal cōficitur:grādi puētu si ad vnū tm̄ pricipē emolumētum ptineret,Losana,Gebana,Chābe riacum.preter validissimas arces & castella,aliaq; minu

Belgici fluuii. tiora oppida.¶Celebres fluuij & ipsi nauigationibus accommodati sunt,Sequana.Somma,Ysara,Lysa,Scaldis,Enna,Mosa,mosella,Dubis,Arar,qui & sogona,quem germaniæ bocatius falso attribuit Rhenus autē belgis,germanisq; communis est.a quo complures insulæ hollandia,atq; zelandia dum oceano appropinquat circum ferme alluuntur.In eo tractu insignes vici & sacræ ædes maris stagnatione ruptis littoribus perisse narrantur.Et qui periti sunt eius regiōis dicunt adhuc extare in pelagi fundo vestigia sacrarum edium & quorūdā locorū insignium.Nō em̄ illic æquor altum est:nec turbidū.In reliqua cōtinēte sunt vici frequētes & mercatoribus affatim hītati qui terra mariq; mercaturā late exercent.In

signia autē oppida ī holliādia sunt, Leydis, harlē, Auster dāmus. dordracū. In zelādia vero Middelburgus & ziericzee & Brielis pēinsula. Vtriusq; & pcipue hollādię incolę pisce plurimo abundāt: & telas ordiuntur tenues & candidissimas: q̄ ad exteros exportatę magni ęstimātur. Est item regio anserū & marinarū volucrum frequentissima. Quorū maximā copiā ad finitimos: & pcul habitātes populos pecunię gr̄a incole trāsmittūt. ¶Celtica a sequana orit ad ligerim vsq; ptēsa. a materna vero amne ad rhodanū excurrit, cōprehēditq; narbonēsis puincię ptē, terminatur pti mari ligustico, & alpibus q̄ sabaudię mōtes vulgo appellātur. Illustratur vrbibus infra designatis. Lutecia pariseorū. q̄ xp̄iani orbis celeberrima academia est: & francorum regum primaria sedes, Senone, Memoraco, Moreto, Trecis, Altissiodoro, Heduo: q̄ & augustudunum, Diuione, Belna, gemona, Argili, Matiscone, Cabilone, Ansa, Lugduno, Ebreduno, Sancto Syphoriano. Vienna allogrobum. i. delphinatū metropoli, Grassa, Grationopoli. Valentia, Montelimarto, Diena. Viuario. Aurasico. Sancto spiritu, Auinione, Villanoua, Carpentraco, Tarascone, Arelāte, Massilia, Aquis sextiis Aptea, Regena, Vapincea seu vapino. Sistarica. Foroiulio. Tollona, Nicea quam ad italiā ptinere quidam asseuerant. Est em̄ gallię q̄ genuā spectat: limes, caualico, Vasione. Tricastino, biterris, lunello, mōtepessulano, & aliis q̄ ad narbonem spectant, exceptis castellis quibus haec pars maxime frequēs est. Pesigniano. Ad ligerim vero Nyuerno, Molino, Clugniaco. Sancto gendulpho, monte argi, castillione, Aureliano q̄ & genabū olim dicta est, Ienuilla vel ierenuilla, Stampis, Carnuto, bonaualle, ebroica, Sagio, Lexouio, Argentono, Falesia, arefloro sequanne ostio, cadomo, baioca, pōtorsone, abrica, constantia, & britonum vrbibus quam infra ligerim ad oceanum vergunt, & veteri nomine armoricae nuncupantur, Genomine, alenconio, Mauritania, medonta

Celticae ciuitates: Alpes. Lutecia. pariseorum.

Allobroges.

Aurelianum.

Fluuij celticę.

quã mantã appellamus. vernone. melãno. ¶ Alluitur his fluminibus Sequana quo a belgis celtę separãtur. Lygeri. Viẽna. Yona. Oba Rhodano. Sorda. Durãtia: absq; minoribus fluẽtis q̃ vel ex alpibus ĩ rhodanũ excurrũt: vel ex auernorũ montibus in mare ad narbonẽ deferuntur.

Aquitania. Flumina aquitanię. Aquitanię vrbes.

¶ Aquitanię tractus principiũ est ligeris & ad pyrenem ꝓtẽditur quo discernitur ab hispanis, Irrigatur noĩatissimis fluminibus, Lygeri, Lalerio, Caro, Chalẽto, Dordona. Garunna. quibus admiscẽtur cõplures fluuioli lẽbis & scaphis nauigabiles. ¶ Celebrium locorũ hęc noĩa sunt. Bituris, Magdunũ, Dunũ regis, Clarus mõs, Vson natura & arte mũitissima arx. Moneta ĩ edito iugo castellũ. Beyõda, Podiũ q; & aniciũ: vbi tẽplum ẽ diuæ mariæ gallis religiosissimũ. Sãctus florus, Lemouica, Tutela, Caturcũ, Rocamadorus, Ruthenũ. Vabra, Albia, Mymatũ Mõtalbanũ. Castrũ. Cordue, Carcassona. Galliacũ. Tholosa: nobile põtificij, Ciuilisq; iuris gĩnasiũ, Appamara, Riuena, Sãctus paulus, Lõbaria. Mõlionus. Mirapiscæ Fuxus, vaurena Cõuenæ Mirãda. lestorium. Cõdonũ. Auscus. Bagnera. Cõserana. Tarba. Olera. Vasata. Lascurra: Mõmarsanus. Morlanum. Hortesium. Baiona. Lebretũ Rigena. Adura. Agata. Vtica. Electa Limosum. Sanctus pontius. Castellum darri. Elna. Lodeua. Turonus. Chyno. Vindocinũ. Blesa. Castrũ lerũ. Lomela. Pictauis. Parrenayũ, Maleaca, Rupella Ludum. Tuarsus. Luxiona. xãtona. Engolisma. Conacũ. Petragoricum. Petrabussiera. Bergeratum, Sarlata. Agena. Condona. Lesigniacum. Burgus. Bloya. Villa regalis. Liburna. Burdegala. Sãctus iohẽs angeliacus. Taliburgus. Lagniersa. Nanetum Redona. & q̃ vltra ligerĩ britones attigunt. Fõgera. Sãctus paulus. Lãbala. Sãctus maclouius. Dola. Dinãtum. Sanctus briocus. Pręterea castella q̃ tam ad tuțamẽ q̃ ad ornamẽtum regio affatim habet. Et hęc profecto gallię loca oĩa frumẽto, vite, consitis arboribus, fontibus, fluminibus, pratis, pascuis, lacubus, saltibus, siluis, pecore,

teris, p cuiusq; loci cõditiõe culta sunt. Nã ex paludibus & fere aridis viburnis atq; fruticib⁹ nõ nihil incolis cõmodi puenit. Adeo ĩdustria atq; laboris patiẽs gens est: suis pricipibus ad seruitutẽ vsq; fere obediens. cõuictu facilis. amicitiæ custos. Alioqui suarũ iniuriarũ pñs vltrix: & ad arma ppẽsior. sacrorũ reuerens & xp̃ianæ fidei p̃ter alias natiões deuotissima: cui⁹ tuẽdæ solicitudinem: quasi ex pfesso frãci pricipes nullo mõ tpe susceperũt: Extãt eius rei ĩ oĩ quẽ adierũt loco nõ vana trophea: sed extructæ ab illis sacræ ædes & illic ad rem diuinã ĩstituti sacerdotes longe pfecto gloriosius rei bñ gestæ monumentũ: q; erectæ syderũ tenus piramides & obelisci: q̃q̃ a petrarcha ĩ ep̃lis scriptum sit, cũ belgas pagrasset: & arduẽnã tãtæ magnitudis siluã lugdunũ petẽs pertrãsisset nihil toto illo tractu se vidisse: p̃ter superstitiosa q̃dã aggripinensiũ fœminarũ & turpẽ de carolo mago fabellã accepisse: quã p̃termisisse dignũ erat: nec tãti ĩperatoris claritati fuliginẽ induceret. Sed nec apud parisios quicq̃ eẽ qđ laudaret: nisi q ipsi⁹ auctorẽ fuisse iulium cæsarẽ accepisset. q plane falsum est. Erat eñ añ cæsaris in galliã aduẽtum supra quingẽtos annos lutecia extructa. Quare obrẽ piches similẽ petrachã recte dixerim. q (vt polybi⁹ auctore strabone ait) cum a scipione rogaret quid celebre & mẽoria dignum ĩter aqtanos cõspexisset: nihil referre potuit: q̃q̃ narbonẽ illustrẽ olim vrbẽ corbilonẽq; nobilissimũ illo tpe aqtaniæ emporiũ nõ ignoraret. Tã placet qbusdã de reb⁹ exteris sine rubore mẽtiri: ne suę gẽtis aũt natalis terrę titulis derogasse videãtur. Et hęc ẽ quidẽ gallię a priscis auctorib⁹ tradita ptitio. Quã octaui⁹ august⁹ q̃ternã fecit: lugdunẽsem puĩciã ab alijs dispertitus. Iuniores vero lugdunũ a pmissis comis coma tã appellauerũt. Narbonẽsẽ aũt (sicut & illã trãsalpinã) togatã. qa togis rõano more (cui⁹ erat puincia) puinciales eius regionis vtebantur. Braccatam tamen eandẽ sicut cæteram galliã dictam fuisse non ignoro a braccis

Gallorũ industria: cæteræ. laudes.

Petrarche ĩiqua æstimatio.

Lugdunum.

Gallia comata.

Togata.

Braccata.

quod vestimenti genus est gall. Ceterũ nos geographiã id est terrę descriptionẽ non sequimur: sed tpi obsequimur: locos vsitato & trito noie appellãtes. Nam si quis priscã illorũ istitutionẽ, ijs quib⁹ ętas nr̃a vtitur cõferet: nihil relinqt nõ cõfusum. Itaq; post romani iperij iclinationẽ singulę ppę gẽtes iperij nomẽ exose. nouis aduenientibus pricipatibus alia atq; alia locis noia posuerunt.

Ab imperio defectiones.

¶ Porro vt oio gallia distinctior haberi possit: sciat lector galliã oẽm octodecim puincijs cõtineri: quibus totidem pręsunt archipsules: sedib⁹ & terminis discreti. Treuerẽsis. Remẽsis, Senonẽ. Rothomagus. Lugdunenẽ. Bisuntin⁹ Viẽnensis, Tarãtasian⁹, Ebredunenẽ. Aquẽsis, Arelatensis, Narbonẽsis. Bituricensis, Turonensis. Burdegalensis. Auxitan⁹. Magũtinum aut & Coloniẽsem ideo postremos facio: q subiectę illis ciuitates vltra rhenũ sunt. pręter cõstantiã & argẽtinã q maguntino parẽt. Coloniẽsi traiectũ iferius tm̃ atq; leodium. Tholosan⁹ em̃ post hos lõgo tpe supra nostrã memoriã. Auinionenẽ. dudũ nostra aetate archipręsulatus eminentiã p sixtum quartum pontificem romanũ accepit. Ille narbonę: hic arelati subdebatur. Per oẽm em̃ galliã hi archiflamines secundum hodiernã supputationẽ cẽtum & sex ciuitatibus principantur. In hac tam populosa feraciq; regione suas sedes & regnum foelici pedetentim successu franci dilatauere. ita nunc in maiori galliarum parte seruent eorum reges pricipatũ.

xviij. galliarũ puinciae. Archipraesules gallię.

Francorũ in belgas irruptio.

Igitur in belgas pria fit a frãcis irruptio Clodionis nũcij (regionis statu perspecto) renũciãt terrã modicis psidijs teneri. Vñ nihil moratus rex, in belgas trãsijcit: atq; agris late excursis: cameracum vrbem a se obsessam capit. Inde per siluam cui carbonaria nomen erat, tornacum petit. quae romano praesidio tenebatur. Sed egressos vrbe milites plio fudit & potitur ciuitate. Paucis autẽ post diebus, nullis relictis liberis vigesimo post susceptũ anno Claudio vita excessit. Qui autem illi sanguine propior erat Merouecus regno praefect⁹ est: a quo

Cameracum. Tornacũ Meroue⁹.

vsq ad pipinum Caroli magni patrē series gnīs regum sine discidio perseuerat. Fuit meroueus regno cōmodissimus. q̄q ab hunis/rugros. mettēsesq & reliquā galliam incursantib9 multa perpessus sit. Nā in cāpis cathalaunicis cum Ecio patricio romano aduersus attilē hunorū regem egregie depugnauit/vbi centū & octogīta milla occubuisse traduntur. in quibus theodoricus visigothorum rex eciū secutus atq merouen interijt. ¶ Huius merouei filius childericus cum regnum accepisset: libidine/& adulterijs apud suos viluit. Nam stupratis multorum vxoribus: proceres communicato consilio destituere eū regno statuunt. Quare ad childericum per lata gynomaldum ex regni primoribus amicum orat: p̄nti fortunę opituletur. Guynomald9 abire regē monet. Abeūti spem ꝓponit recōciliationis. Cuius vt certior in tēpore foret: aureum nūmum partit. datq childerico partē/sibi alterā seruat. admonēs si cōsiliare illum ꝓcerib9 possit id signū illi fore recipiēdi regni: dum nūmi partē reliquā recipiat. Nec cūctatus Childeric9 ad bissinū thuringiae regē sibi amicū concessit. Eo exacto: primores regni gillonē romanum qui suessiōib9 p̄erat accersunt: ducēq sibi p̄ficiūt. Cui guynomald9 chiderici nō imemor/se q̄ maximo actu pōt beniuolum exibet: ita vt suo auspicatu gillo gereret oīa. Firmata beniuolentia: conscius animi guynomaldus quā aduersus gallos propter ereptā romanis ditionē gillo gerebat suadet benignitatē/simullet amicitias compareret. quo petiti ī annos tributi mitior exactio esset. Docet frācos contumaces esse/& superiorē difficille ferre. ꝓpterea bn̄ cōsultorum si frācorum potētiores tollat/quorū supplicio cęteri terrerentur. Credit gillo cōsultori: eiq in primis hoc negocium mandat. Gumomaldus nō ignarus eorum qui Childerici eiectionem ꝓcurāssent, primariū quēdam laesae maiestatis insimulat quem Gillo ad se missum necat, & complures praeterea alios persequit. Qua crudelitate excitati proceres, guy-

Childericus.

Gillo romanus.

nomaldum cōueniunt/gillonis immanitatē accusantes. Quibus guynomaldꝰ: miror(inquit) vestrā o proceres inconstantiā/qui electū a vobis regem ꝓtinus execramini. An Childericum desideratis: qui a vobis ob voluptariā vitā destitutus apud thuryngos exulat. Tollerabilius mulierosum q̄ sanguinariū regē tulissetis. Ille ꝑ adolescētiā illecebris illectus paulo post resipuisset: hic romanus vobis natura infestus eatenus cruore vestro letabitur: donec recuperatā armis libertatē amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela nō succurrit. Benignus est quē abiecistis: reuocatꝰ facile iniuriarū nō recordabitur His verbis ꝑsuasi frāci auctore guynomaldo Childericū clā reuocāt. Qui pte nūmi cuiꝰ supra fecimus mētionē accepta ad Frācos securus reuertit. Cui occurrēs guynomaldꝰ eū hortatꝰ ad barrū castellū qdꝰ cāpanie imminet demoretꝰ. vbi auctis copijs aduersus gillonē bellū parat. Verū admonitꝰ cōspiratiōis gillo aduenientē Childericū prelio adoritur. Quo supatus postq̄ annos octo regnasset suessionē se recipiens: ꝙ supat vite mestus illic absumpsit. Cuius filius Siagrius successor habitus est.

Gillo fugatur.

Recepto regno/Childericus magno aīo iuuenis: odoagrū saxonem sibi aduersantem aureliā vsq; infestat Vrbēq; obsidione cinctā superat. capto qui in ea erat paulo ꝑfecto romano. Deīde lygeri flumē trāsgressus. Andegauos in fidē recepit. Huiꝰ childerici ꝓsperitate cognita: basina turyngie regis vxor ad regē Francū oblita viri. se cōfert: illecta ꝓfecto iuuenis cōsuetudine. Que a Childerico rogata q̄obrē deserto viro aliū seq̄ret: quia īquit cōmuniōe tua vsa sum: modestiāq; & virtutem tuā sum expta. Quod si meliorē te quēpiā vsq̄ terrarū esse mihi ꝑsuasum haberē: illum terra mariq; indefessa persequerer. Hac libertate sermonis delectatus Childericꝰ basinā vxorem nōdū xp̄o initiatus accepit: bissini hospitalitatis beneficentiam minime recordatus

odoager saxo.

Andegaui.

Basyna thuryngie ducis vxor ad childericū venit.

Prio itaq; nuptiarũ cõcubitu basina Childericum admonet: noctẽ sine re voluptaria pteream: foresq; palatij obseruet: & q̃ viderit ad se pferat. Credul⁹ mulieri vir tertio fores ædium asseruãs, ad basinã q̃ visa viderit defert, visos a se in atrio palatij primũ quidẽ rhynocerõtas q̃ vnicornes appellant. leones itẽ & leopardos. Scd'o vrsos lupos q; furẽtes: nõ secus ac si i semet sequire festinarẽt. Postremo exiguos canes alternis se morsibus ipetẽtes. Quę oĩa veluti futuri pscia vates referẽti marito explanat: pditurã. s. ex eorũ cõcubitu varijs moribus sobolẽ. primã q̃ generosa natura foret: rhynocerontas imitaturã, vrsis lupisq; haud dissimilẽ. alterã, q̃ rapinis aĩm intẽdat. tertiã q̃ ifesto sedẽte cõmordẽs: canũ rabiẽ assumat. His basinę psagijs gauisus rex in maximã spẽ rapit vẽturę ex pñtibus nuptijs nobilioris familie deide aliquot plijs victos alemãnos i ptãtem accepit: multis rãdẽ gestis per annos quattuor & vigĩti clarus: moriẽs filio Clodoueo regnũ reliquit. p eos dies sanguis riuus tholosæ quã gothi occuparãt die toto fluxisse visus est. ¶ Insigne fuit hoc seculũ optimis sacerdotibus. Nã apud tholozates Exuperius: apud vienã simplicius sctitate enituit. Amãdus burdegallã illustrauit. Albigesios docuit damianus. Venerandũ auerni. Rusticiũ caturci. Pegasinum petragorij coluerunt. Nec silẽtio ptereundus est sydonius. Qui sacerdos auernorum ex senatore factus cum graui fame burgundi laborarẽ quattuor egenorũ milia suis opibus pauit.

Visum q̃ childericus vidit

Prodigium.

Sacerdotes optimi.

Clodoueus ipse vt erat egregia forma ita magnanimitate pręclarisque moribus gratiam sibi facile cõparabat. Siagrium in primis quem suessionis principem pater Gillo reliquerat: loco exturbat, ciuitate recepta. Inde incursionibus ad remos vsque prædas ex templis christianis faciens vas aquarium cui vrceolo nomẽ franci dicunt: ad remigij remorum antistitis ius pertinens exportat. Quam vrceolum vt recuperet pontifex

oratum regẽ mittit: Suesionem regressus Clodoueus iubet prædã oẽm, eius in milites partiendæ causa: in vnũ locũ cõferri. Quæ postq̃ cõgesta sunt petijt a pcerib⁹ pter eã q̃ sibi iure belli ptinebat portionẽ vrceolũ dimitti. Quod cum primores nõ abnuerent, quidã ex ijs qui aderãt indignatus q plus reliquis ex præda rex desumpturus videretur: in vrceolũ ensem adigens neq; tu inquit rex supra cæteros nisi quod tuum est hac oĩ pda recipies. At nihilominus rex iniuriã ad tẽpus ferẽs vrceolum remigĳ legato restituit. Nec multo post Clodoue⁹ cum exercitũ recenseret, viso eo qui vrceoli temerator fuerat occasione sumpta (q ille videlicet nõ satis cõmode armatus esset) apprehensum militẽ & solo pstratum gladio cõfodiens: ad hunc inquit modum vrceolum pcusseras. Erat per id tempus Gondobaldo burgundorũ regi: neptis ex fratre crotildis. Cuius speciem, prudẽtiãque cum per legatos occulte explorasset Clodoueus ad Gondobaldum ex suis aurelium mittit qui sibi vxorem conciliet: ratus vna cum puella burgundia quoq; potiri posse. Condobalbo q̃q̃ hę nuptię non satis ad stomachũ essent: quod illas in suam perniciem fore ĩtelligeret (Nã interceptis dolo Crotildis parentibus regnum vsurpauerat) ex consilio suorũ aulicorum matrimoniũ nõ detrectat. Sunt qui crotildẽ raptã a clodoueo fuisse dicunt Dũ gõdobaldus supati alpibus in nouariẽses & vicinas illis gẽtes copias duxisset multis cladib⁹ eos afficiẽs. In qua sñia est Iacobus bergomẽsis. ¶ Cõuẽtu apud suessionẽ habito: rex Crotildẽ regio apparatu suscepit. Amauitq; tã & si xpi documenta mulier seq̃retur. Quãobrẽ illa sedulo admonebat virũ deos nõ colere: sed eum cui seipsa addixisset dñm xp̃m. Sed ille veteris obseruãtia ĩsuetus: se maiorũ traditiões relicturum negat. Interĩ crotildis filiũ enixa est, cui vocabulum clodomiro fuit. Qui xp̃iano more baptismo ablutus, intra paucos dies moritur. Huius interitũ rex in religionem vxoris trãsfert:

Gondobald⁹ burgũdię rex Crotildis.

Clodomirus.

infantē ab iratis diis asumptū/ꝙ illū xp̄o suo regina de-
dicasset. Grauida iterū Grotilde effecta/editū item īfan-
tē sacris christianis initiat. Moxq; vt eū morbo laborātē
rex accepit: vxori religionē improperat: deorū suorum
maiestati scilicet inimicā. Regina aduersus regis quere-
las patientiā spēq; adhibens/egrotanti filio salutem dei
benignitate impetrauit. Pertinaci aūt in errore Clodo-
ueo bellū in alemānos instauratur Cōstitutis in conspe-
ctu vtrinq; exercitibus man⁹ conserunt. Pugnatū cū diu
esset: frācis cedētibus timet sibi Clodoue⁹: celūq; suspe-
ctens. Deus inquit quē Grotildis religiose veneratur/ Victor
audi. Si vicero/fide te ꝑpetua colam. Vix p̄ces finierat Clodoue
rex: ecce alacres francos ꝑliū reintegrare cōspicat. Quib⁹ us xp̄o
aīm ipse quoq; adiiciens/rege alemāno perempto victo di.
ria potitus est: & alemānis lex posita. Victorē etiam cre-
dulum xp̄o regē vedastus qui tulli aderat & qui postea Vedast⁹.
atrebati pontificatū admīstrauit secut⁹ est. cui rex credu
litatis & fidei suæ rōnē enarrauit, Crotildis credēti clo
doueo gratulata remigiū pontificem nihil morata cōue
nit: atq; ad clodoueū itroducit. quē ad se admissum rex Remigi⁹.
diligenter audit de fide & xp̄i religiōe differētem. Dies
abluēdo regi indicit: pato ingēti ornatu lauachro/ cum
sacro sc̄tm̄ oleū quo liniri ritu xp̄iano qui abluunt solēt
sini ministrorū icuria, siue hoc agente deo allatū nō esset
ecce de sup̄is delapsa colūba phialā qua ampullā vocāt Ampulla
odoratissimi liquoris oppletā ad man⁹ Remigii detulit. sacra
Creditū est spiritus dei ministerio id ꝑpetratū esse. Eo li
quore hic Clodoue⁹ primū: posteri deinceps Frācorū re
ges hacten⁹ regnū admīstraturi sacrant. Ministerio ablu-
tiōis expleto: clodoueus ad circūstantem nobilitatē po-
pulūq; breui oratiōe hita suadet asp̄nari falsam deorū re
ligionē, & ei⁹ fidem ꝓfiteri qui xp̄s appellabatur: & dei
fili⁹ esset: quo auctore hostē alemānū inquit superauim⁹.
Regis oratiōe perculsis Francorū animis, xp̄m professi
abluti sunt. Clodoueus vt ꝓfessam fidem īsigni aliquo

Tēplū a Clodoueo parisiꝭ factū.

ope illustraret:tēplum in colle lecuticio q̄ nūc genouefę appellat̄ Parisij a fundamentis extructum diuis apostolis Petro & paulo dicat. Nō pteribo huic loco adijcere ꝙ nullo certo auctore sed perseuerante ad hāc meā ætatē fama vulgatū accepi. Fuisse regibus frācis buffones tris nobilitatis quidē isigne:sed Clodoueo xp̄ianis sacris ini tiato demissum cœlo esse id ꝙ nūc reges gestāt/ lilia aurea quibus subest cœli sereni color/quē asurū franci dicunt. Ad hāc rē mihi astipulat̄ diui Bartholomei monasteriū ꝗꝫ gaudiū vallis appellat̄. vbi fons huius miraculi testis ab incolis ostēditur. Traditum quoqꝫ est pānum sericeū rubrū instar signi militaris quadratum miro fulgore splendētē diuinitus esse exceptum:quo in expeditionibus contra fidei xp̄ianę hostes pro signo frāci reges vterētur:huicqꝫ vexillo nomen auriflāmam hactenus permansisse.diuqꝫ a Dionysianis cœnobitis asseruatam esse. Sed abutentibus signo aduersus christicolas regibus illud euanuisse. Alterum tamen non dissimili forma īstauratum esse ꝙ ab episcopis & loci abbate consecratū inter sacra asseruatur. Sunt qui hoc cælestе beneficiū Carolo magno collatum fuisse contendunt. Sed ad Clodoueum reuertamur. Gestū esse inuenio a Clodoueo bellū aduersus Sigebertum quēpiā.quā rem ab hystoricis nō explanatam prætermittam. Occisum tamē eū a francis & fortunis omnibus spoliatum cōstat. Paternam deinde necem animo frequēter voluēs Crotildis/ vltiōis p cupida mulier Clodoueū adit:q̄riturqꝫ paternum sibi regnum fraude Gōdobaldi burgundionis ereptum necato eius patre/matre vero in ꝓfluētum abiecta. Id inhumanū facinꝰ cām maximā regi cē debere:belli aduersus Gondobaldum gerendi quo & indignam parētum eius necem vlcisceret̄.& burgondorum regnū recipet:

Auri flāma.

Lilia celo demissa.

Burgundorum origo.

Iam quia in burgundorū nomen deuenimus originē eorum breuiter aperiemus. Augusto imperante cum vandalorū gēs in extremis germanię locis vbi consederant

tumultuarentur: tyberius & drusus octauij iussu in eos expeditionẽ duxerunt: quos victos partim vltra regni ripas in gallijs per vicos quos galli burgos vocant distributos habitare fecerunt. Inde a burgis burgũdiones primo appellatos fuisse cõperio. Qui sequenti tempore sequanos allobroges prouinciamq; partim narbonẽsem & ludunũ occupauere. arelate si quidẽ atq; aurelię regni sui sedem aliquando posuerunt. Nã otho quartus Germanus imperator se arelatensem regem appellauit & possedit. ¶ Adductus rex coniugis querimonijs in burgundos mouet, agros incendit: & fugatum Gondobaldum obsidet: obsessum capit. Sed diues auro Gondobaldus: opera aedis arelatae vrbis praepotentis municipis/ magnis muneribus Clodoueo oblatis/ se liberat annuũ tributũ regi pollicit⁹. Relicto quinq; miliũ armatorũ in burgundia pręsidio: cui Gondesillum Gondobaldi fratrem pręfecerat. Clodoueus in frãciam reuertit. Egresso burgundia rege/ Gondobaldus gõdesillum viennae obsidet: fratrem in ea depraehẽsum nõ sine multorum strage trucidauit. prodidit vrbem Gõdobaldo plebeius quidam qui aquae ductibus praefuerat/ indignatus scilicet ꝙ iminente cõmeatus poenuria fuisset cum mulegenis ciuitate dimissus. Eam ob rem Gõdobaldum docet per eum ductũ viennã capi posse. Reserato igitur meatu immisso milite vrbs capitur: Franci vero milites quos gõdesillo clodoueus tradiderat/ ad alaricum tholosam relegati sunt. ¶ Per idem tempus irrumpẽtibus in galliam gothis: bona Franciae parte occupata: arriana impietate plurimi tenebantur. Assumpta in eos expeditione Clodoueus priusꝗ moueret. Paternum virũ ex suis prudẽtem ad alaricum gothorũ principẽ in acquitaniã oratorem de reb⁹ quę ex vsu vtriusq; regum eẽnt mittit. Cõuenit diem locumque regum colloquio dicere. Constituto tempore quo inermis quisque accederet/ Clodoueus iter in acquitaniam parat. Interim paterno nego-

Gondobaldus capitur.

Vienna.

Gothorũ irruptio.
Arriana perfidia Alarici.

ciū dat, exploret quib⁹ gothi īdumētis vtātur. Qui ad alaricū reuersus offēdit hoīem, & suorꝝ quēcꝗ ferreā virgā nō minimæ crassitudis manu gestare: quę vel ad pcutiendū vel iaculādū idonea videretur. Quē dolū prudēter aīaduertēs patern⁹: appręhēsa regis manu ꝓmissi eū admonuit. Ille dolū quatenꝰ potuit dissimulās, pfidiam abscōdit. Tādē paterno in suspitiōe psistēte, placere sibi alacrius ait cōtrouersiā q̄ inter reges agitabāt ad Theodoricū Italię regē referri, & ab eo definiri. Cū ad Theodoricū ventū est, ille cā cognita litigatores in aquitaniā remittēs, iubet paterno vt in summā turrē quā ipe designabat ascēderet, hastāqꝫ erectā teneret: gothi vero tam diu nūmos ad hastā cōꝗcerēt: donec ad eius mucronem coaceruatis nūmis hasta tota tegeret. Qd' iudiciū nō acceptauere gothi. Sed indignabundi: paternū ludibrio habuerūt. Nā cubiculi eius effractis quibusdā tignis, & desuper coniectis tapetib⁹ cū piculū occultassent: paternus dū noctu curādi corpis grā exurgit: p effractum tabulatū deorsum pceps delapsus brachium effregit: reliquo corpe grauiter cōcusso. Hac iniuria affectus patern⁹ gothorū pfidos mores Clodouęo renūciat. Quāobrē irritatus rex, oratiōe ad suos de violato oratore hīta exercitū ingredi ad hostes impat. pri⁹ tn̄ q̄ i aciē ꝓdiret ad diui martini sepulchrū donaria mittit: tāq̄ de futura victoria oraculū expectaret. veniētes qui missi erāt dū ad fores templi accedunt audiūt psallētes sacerdotes dauidis hymnū. Protexisti me dn̄e virtute ad bellum. Qd' ominis loco suscipientes, oblatis muneribus: ad regem pniciter se conferunt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostem festinat. Dum procedit agmē Vienna amnis obstitit, qui crebris ībribus intumuerat: ita vt vado trāsiri non posset. Impeditum dolens exercitum Clodouęus, deus inquit optime in tribulationibus adiutor: attēde qꝺ in hostes tuos proficiscor. Faue religioni tuę quam tueor. & ne differt de heretico gotho sumere vltionem

Theodorici iudicium.

Omen.

& qui nos praepedit da fluuium vadabilem. Hoc Pręcātem Clodouęum non est aspernatus deus ad primā em insequentis diei lucē ceruus e silua (nemine inclamante) in conspectum se ꝓrupit: qui magnis inde militum vocibus excitus: fluuiū enatans: q̄si itineris explorator vadum monstrauit. Hunc secuti milites in vlteriorē fluenti ripā qua ceruus traiecerat euadūt. Vltra ꝓgressus exercitus / ad diui Hylarij Pictaueñ. ędē consistit. Vbi intēpesta nocte quiescēte Clodopereo ignis in tentoriū decidere visus est: q̄ prodigium pleriq̄ bonā in partē interpręrabant. Cum nō ꝓcul abesset hostis, milites in aciem rex eduxit: moxq̄ atrox vtrinq̄ p̄liū cōmittit iuxta fluuiū clanū. in cāpo voglodinēsi qui ab vrbe pictauorum decimo miliario abest. Rex inter p̄liantes alaricū cōspicatus eū inuadit: & solꝰ soli congrediēs solo deiectum gothū necat. Hęc finis alarico fuit / cum ānos duodecim tyrannidē assumpsisset. ¶ Hanc victoriam Clodouęus mox insigniorem reddit theodoro filio cū exercitu in narbonēsem ꝓuinciā misso. quo duce ea pars quā nunc occitanā linguā vocāt: ipsos praeterea aruernos patri audientes fecit. Burdegalae tūc clodouęus hyemabat: vnde ineunte ꝓximo vere tholosates petit: vbi alarici thesauri asseruabantur. Quibus expilatis: reliquas vrbes quas gothi p̄sidio tenebāt adorit. Hisq̄ (hoste vndiq̄ deturbato) Francorū praesidiū ponit. Rebus ad hunc modum quietis: thuronū se cōtulit, vbi anastasij bizantini iperatoris legatos audiuit / iperatorio noīe amicitiā ei offerentes romanumq̄ consulatū. Quo honore affectus rex inscenso equo in patentē campū qui īter diui Martini aedē thuronūq̄ p tēpus erat ꝓficiscit. vbi populo varia munera ꝓfudit: cunctis acclamantibus. Bene sit regi consuliq̄ romano. ¶ Equi deinde memor quo in bellis libenter vtebatur: quenq̄ diuo Martino voti reus dicauerat: equum ingenti pecunia redimi cum frustra iussisset: nec moueri loco equus scopuli instar potuisset: aureos cen-

Cerꝰ index itineris. Ostētum.

Alaricus gothus a clodouęo occidit.

Anastasiꝰ impator.

tum quos illa aetas solidos appellabat priori praecio adiji ci iubet. atq; ita equo recepto. bonus inquit in negociis adiutor Martinus est: sed mercede carus. Pacatis paululum rebus: regna carus cameracus princeps insequentis causa belli fuit. Erat enim petulans & multa libidine famosus. Quibus vitiis (vt principibus fere contingit) pharo quidam assentator morem blandissime gerebat / ita vt nihil nō illi crederet regna carus. Hanc rem proceribus aegre ferentibus: ad Clodouęum mittūt / suā pollicentes operam si effoeminatum hominē pricipatu amoueret. Adduntq; cū pugna iniretur se simulata fuga dñm pugnę tēpore deserturos Clodouęus vt proceres conuēta seruarent: ęrea fabricatus arma eaq; inaurata ita vt credi aurea possent ꝓditoribus dono dat. Adulterina munera mox cum exercitu sequitur Clodouęus: īstructa vtriq; acie consertaq; fortiter manu proditiores simulāt fugā duce deserto: quē captū occidit rex mandat vna cū eius fratre q duci auxiliū nō tulisset. Necauit itē & ꝓpiquos oēs: ne successiōis iure adducti principatū regnacari vēdicarēt. Proditioribus aūt (cum se falsis donis a rege circumuētos quererētur) respondit. Quibus pręmiis esse dignos eos putarēt qui suū ducē ꝓdidissent. Satis illis superq; esse ꝙ vita donati essent / atq; ita illos domū dimisit. Clodouę⁹ rebus gestis plurimis clarus post acceptam xpi fidę cū annos. xxx. regnū administrasset: quattuor superstitibus liberis vita decessit. Regis mortem pręcesserat ingens apud viennā vrbē terraemot⁹ quo cōcussae palatinae aedes vna cū priuatorū domiciliis / tēplisq; corruerūt. Haec Mamerto qui pōtifex vrbis erat causa fuit instituendę supplicationis q̄ ante dominicę ascensionis diem festū quotānis per quasq; ecclesias letanię nomine celebratur. ¶ Conditus est sepulchro Clodouęus qđ etiam nūc Parisiis visitur in ęde Petri a se aedificata. Additumque tumulo insequens carmen autore Remigio anno christiano quingentesimo decimo quarto.

Regnacarus cameraci dñs.

Clodouei dolus.

Prodigia.

Mamert⁹ viennēsis episcop⁹.

¶ Diues opum: virtute potens: clarusq; triumpho
Condidit hanc sedē rex clodouęus. & idem
Patricius magno sublimis fulsit honore.
Plenus amore dei contempsit credere nullo.
Lumina qui variis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & christi fonte renatus.
Fragrantem gessit infuso chrismate crimen.
Exemplumq; dedit sequitur quod plurima turba
Gentilis populi: spretoq; errore suorum
Doctorem cultura deum verumq; parentem
His fœlix meritis superauit gesta priorum.
Semper concilio castris bellisq; tremendus
Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis.
Constructas acies firmauit in agminæ primus.

¶ Eo regnante precibus beati Remigii frater suessionū pontifex: vedastus attrebatium & Auitus nouiomēsiū ecclesiis præerant: arrianis magnopere contrarii.

SVccedentes Clodouæo filii quos quatuor ex clotilde susceperat. regnum quadrifariā concordibus raro euenit (quod de imperio agitantibus animis) partiti sunt Theodoricus mediomatricos qui & mettenses: Clodomirus genabūque aurelianus: clotarius suessionem. Childebertus parisios obtinuit. Hi oēs cum sese mutua amicitia colerēt regio noīe seorsum assumpto dani mettēsem agrū inuadunt p̄das faciētes: in quos theobertū filiū cū iustis copiis Theodoricus mittit. Fusis danis: ad patrē cū bono captiuorꝫ nūero triūphās Theobert⁹ se recepit. ¶ Interea clotildis filios ad se parisium conuenire mādat. Atq; (vt erat appetēs vindictę fœmina) īiuriā illis apit p̄rnę necis. Ad se quidē burgundi regni portionē p̄tinere: sed gōdobaldi potētia atq; crudelitate vtroq; parēte orbatā se & herędītate priuatā eē. q̄ obrē p̄cari vltionem paricidę Gōdobaldi piter assumāt. Moti maternis p̄cibus filii: cōtractis copiis burgūdis bellū īdicunt.

Clotildis ad filios suos

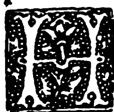
Bellum in burgundos.

Quos p idē tps (Gōdobaldo patre vita functo) sigismūdus moderabatur. Qui delectu militū habito: aduersus Frācos se obijcit. Dimicatum est acerrimis viribus. Sed inclināte ad Clodomirū fortuna sigismūdus in fuga capitur. vinctusq; aureliam missus est. quē non multo post clodomir⁹ pariter cū liberis interemptū in altissimum puteum deijci iubet. Sed inde tandem exemptos ad diui mauricij monasteriū quod nō longe ab octodoro sabaudie vico simōgismūdi frater extruxerat efferri: ibiq; sepeliri permisit. ¶ Huic clodomiri fortunae aduersa successit. Nāq; cognito q̄ Gondeuall⁹ burgūdionū impiū vēdicaret: bellum reintegrat. Sed dum longe a suis clodomir⁹ hostē psequit̄ a multis circūuent⁹ (q̄q̄ furētibus oculis & minaci vultu terrori eēt) inimicis cōiectis vndiq; telis appetitus: pugnacissimus rex temeritatis suae poenas luit. Amisso rege Frāci nihil pauētes dn̄i sui mortē vlcisci pseuerāt. Verso in fugā burgūdione multis interemptis: vicos agrosq; depopulantur atq; incendunt. ¶ Erāt clodomiro liberi mares tres. Theodoaldus, Gontherus, & clodoaldus. Quos a patris morte educandos apud se clotildis recepit. ¶ Clodomiri morte nunciata Clotarius atq; childebert⁹ fraterne necis vltores coacto exercitu in burgundiā pgūt. Fugato gōdomaro, eiusq; vxore in captiuitatē abducta: vniuersa burgūdia potiūtur. ¶ Hoc bellū mox hyspaniēse secutum est. Cui amalricus cām dedit. Hic in extrema gallia q̄ ad pyrheneum spectat in icolis: hyspaniā cū gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo ītactam antea regionis ptē almaric⁹ occupauit. Vnde aīos tollēs: ad reges francos de ea re nuncium mittit. petitq; eorū amicitia frui liceat: atq; ex eorū familia ducere vxorē. Nō indigna petitio regib⁹ visa est Sororē virginē illi dāt. Quā regio fastu susceptā. Amalricus liberaliter primū: mox cōtēptissime habuit. Quippe qui arriano veneno ībutus rectae fidei mulierem despuebat. adeuntemq; ex more xp̄iano ecclesias contu-

Amalricus.

melijs psequebat. Lutoq; p viã a pueris mãdabat, cõtaminari. Hoc diu passa mulier regibus p lras significat quae a viro infideli tolleraret: laturaq; esset nisi amalrici petulantiã temeritatemq; cõpescerent. Crebro mulieris questu pciti reges cogunt exercitum. At childebertus sublimi vir aio non expectato clotario: militẽ in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabat: magnã quoad potest manũ amalricus terra mariq; cogit: tueri se festinãs. Aduenietibus frãcis hostiliter occurrit: & qq militũ nũero iferior eet in fortitudine tñ spẽ oẽm firmauerat. qua prima eximiaq; virtute victoria sepenumero visa est cõparari. Pugnatũ ẽ equis virib9 diu acriterq;. Sed gothis cedentib9 victoria penes childebertum fuit. fugientem amalricũ dũ aiaduertit miles quidã frãcus: excitato calcaribus equo: tyrannũ lancea confodit. Qua recognita, rex frãcus mediã peteẽs hyspaniã gothos icredibili diligẽtia psequit: donec toletũ ad ãnis tagi ripas munitissimã vrbẽ accessisset. quã obsessam: & a ciuibus nõ segniter defensa capit captã oib9 exactissime coaceruatis bonis spoliat. atq; ita sorore recepta & mox morbo dũ reuertit absũpta ad pris sepulchrũ parisijs collocat defunctã. Quos vero calices & vasa sacra toleto exportauerat religiosis regni sui locis distribuit.

Toletum capitur. Tagus.

IIs vt memorauim9 a childeberto gestis nũciatur theodoricũ fratrẽ mõtẽ clarũ aruernię primariã ciuitatẽ: quã ab eo childebert9 abstulisset recepisse psidio iterfecto. dũ ciuitas a theodorico obsidetur miles qui i obsidiõe erat accepto q i diui iuliani tẽplo plerią; ciues fortunas suas cõtulissent: in tẽplũ refractis forib9 irrumpit: & cũcta diripiens exportat. Sed ptenus vindex sacrilegij deus platores corripit insania: horrenda voce clamantes. Cur o btẽ martyr tã dire nos crucias. Hoc exẽplo doct9 qui militiã sequitur tẽperet a rapinis ne sacris locis iniurius sit. Apprehendit interdũ poena sacrilegos, & suas deus iniurias graui

Sacrilegij pena.

ter vlciscit. Qđ siginaldus aruernorũ p̄fect⁹ nõ ignorauit. Itaq; licẽtia dominãdi elatus: postq̃ multa ab incolis surripuit: villã burgratensem quẽ Tetradius ecclesiæ diui iuliani donauerat occupauit. moxq; mente captus nõ prius sui compos factus est q̃ villã reliquisset compensatione exhibita rerũ quas temere abstulerat. Sed re intra paucos dies cõposita cõcordibus aĩs reges in Hermofredum Thoringię principem bellum mouent/ ꝓpterea ꝙ suasu amalbergę vxoris duos quos habebat fratres Bercariũ & Baldricum necauerat: delatos ꝙ regnũ affectassent. Thoring⁹ re cognita: collecta magno nũero manu: dolo. itercipere frãcos ĩstituit. Fossã altã qua frãc⁹ iter facturus erat longitudine magna ꝑduxit cespitibus desup coniectis: vt specie virentis herbę miles illusus fraudem nõ ꝑciperet. Detecto per exploratores dolo: reges irritatiores facti hostẽ ferocius ꝓsequuntur donec effusa fuga thoringi ad flumen ꝙ eorũ lingua onestrut vocant se recipiunt. Vbi ad fluminis ripam reuocato ex fuga milite bellũ instaurãt. Sed cedere coacti ĩ ꝓfluẽtũ se promiscue cõmittunt. Factaq; est eorũ tãta strages: vt occisorũ cadaueribus pontis loco francus vteretur. Hermofredus tñ cũ paucis ĩ vrbẽ quandã quę regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quẽ dimisso nuncio theodoricus salutẽ pollicetur/si ad castellũ tulbiacũ ꝙ nõ procul erat se cõferre nõ pigritaret. Nũcianti fidẽ adhibẽs hermofredus ad theodoricũ se cõfert. Dũ vna ad pinnas castelli iambulant & fabulant. theodoricus hermofredũ cubito impellẽs eũ e muro pręcipitat: quo lapsu interijt. Deinde liberis ei⁹ necatis: oẽm regionẽ in ꝑtãtẽ rex accepit: ibiq; id tp̄s morat⁹ lothariũ fratrẽ: licet auxiliaris illi ĩ hoc bello fuisset: clã suspectũ habuit: siue ꝙ bene gesti belli partẽ ad se verteret: siue quia (vt est human⁹ aĩus) causas q̃reret vsurpãdi fraterni regni qui finitimus esset: & ideo inuidię theodorico esset. Dissimulato odio theodoricus precatur per nũcios fratrem ad se in thoringiã veniat

Bellũ aduers⁹ hermofredũ

Dolus regis theodorici.

habere q ex vtriusq; cõmodo sit. Ad quẽ nihil a fratre doli metuens Clotarius accedit. Occultos post tapetem in cęnaculo milites Theodoric⁹ in armis locauerat. Qd cum paulo altius penderet velũ/Clotarius cænaculũ ingressus: armatorum pedes conspicatus: fraude deprehensa restitit: admonitisque quos secum habebat clientibus clam armari eos iubet. Theodoricus animaduersum a fratre dolũ intelligẽs: ioco suspitionẽ purgauit: hĩto deinde cum fratre colloquio argẽteo vase qd peluim vocant Lothariũ donat/atq; ita discessum est. Verũ sollicitatus ira Theodoric⁹ peluim a fratre p filiũ repetit belli occasionem meditans si vas non redderet. Impetrat a patruelli Theodebertus adolescẽs: & vas ad patrẽ refert. Sed tandẽ in apertum se Theodorici ira prodidit. Crebris incursionib⁹ in alterutrũ factis pax ĩter eos paucis post diebus conuenit. quę tamen susurronum delationibus violata est: obsidibus qui apud Theodoricum erant interfectis. Nihil em̃ apud dominandi cupidos ꝓbitatis aut fidei est. Libidine em̃ habẽdi reges feruntur/nec amicis/nec generi indulgẽt suo. ¶ Interĩ dũ se fratres odijs agitãt Clotildis mater ex Clodomiro nepotes diligenter non secus ac ex se natos apud Parisios procurabat. Hac suspitione ductus Childebertus: quasi illos regina ad regnandum educaret: accersito fratre Clotario quid de matre nepotibusq; pẽsitet aperit. Placuit visendi eos causa: atq; cognoscendi si illorum ætas diuisa inter illos hęreditate ad principandũ ydonea esset: ad se per archadium quẽdam mitti. Læta nuncio Clotildis dimissos nepotes patruelibus cõmendat. Quibus in cõspectũ adductis maiorem natu Clotarius mox terræ allidit: ense per ilia adolescẽtis prostrati traiecto. Hic perterritus alter ad Cildebertũ se proripuit: orãs vt se ꝓtegeret. Qui siue miĩam simulãs, siue reuera pueri misereret: clotariũ placare pgit. In quẽ ĩdignabũd⁹ rex: tu ĩqt hui⁹ auctor facioris es: & nunc pœnitet cõsilij: aut ergo illũ proijce abs te:

A patruelibus nepotes occiduntur.

aut mortẽ meis manibꝰ obito. Ad hæc verba dimissum puerũ clotarius obtrũcat. Interim dũ in nepotũ nece iitẽ tos reges clodoaldus videt: auxilio ꝓcerũ dilapsus. clericatũ ꝓfessus est & sacerdos effectus vitã religiosissimã vixit. Scribũt quidã vna cũ pueris nutrices quoq; eẽ necatas. Huius sceleris ĩmanitatẽ aliud nõ minꝰ ĩ hũanum ꝑcessisse tradũt ad priorẽ nũciũ archadium de pueris ad reges deducẽdis vridanũ quẽdã aulicũ protinꝰ clotildẽ regio iussu adiuisse: eiq; gladiũ & forpicẽ obtulisse: ad anceps oblatũ Clotildẽ musitasse: mox ex vridano q̃siuisse quid hoc oblatũ ꝓtẽderet: illũq; r̃ndisse gladiũ necẽ: forpicẽ sacerdotiũ in nepotibus ominari: expectare se vtrũ regina eligeret. Demũ hęsitantẽ reginã negasse nepotes sacerdotes fore. s. de filiis regibus securã ꝙ inocẽtibꝰ nullã vim ĩferẽdã formidaret. Sed regnũ ãbiẽtibꝰ odiosa miseratio est. Tã crudelẽ nepotũ necẽ & si modestissime ferret clotildis: eã quoq; insequẽs belli motꝰ misera sollicitudine cõfecit. ¶ Theodorico quẽ mettẽsibus impasse scripsi vita sublato: theodobertꝰ paternũ regnũ suscepit. Qui aduersꝰ clotariũ ĩ societatẽ belli ꝙ iã diu childebertus pisiorũ rex aĩo agitabat accitus vocãti childeberto auxilio fuit. Iũctis ergo pari fide exercitibus in clotariũ ꝓficisci constituunt. Ea re clotildis cognita: relictis parisiis turonũ abiit: diui Martini ædẽ lachrymans ĩgreditur. Orat religiosa mulier btissimũ confessorẽ ꝑces eius exaudiat: neq; sinat fratres reges: filios suos inter se conflictari. qui tametsi cõpluribus essent inquinati flagitiis: occurrat tamen furẽtibus ne insania efferati fraternitatis quoq; obliuiscant̃. clotildis orõne & bñ de deo meriti pontificis interuẽtu credi põt in beniuolẽtiã fratres rediisse. Nã cũ acies non procul: constitissent: ortis imbribus: tonãte supramodũ cœlo: atq; validissimo insufflante vento: tãta tẽpestate childeberti theodebertiq; copię attritę sunt. vt nihil illis sibi armorum ꝑter clipeũ reliquũ habuerĩt. Procũbẽtes humi milites laceris vestibus & sagis diem

illũ vltimũ sibi certo esse credant.equis insup p multa miliaria diffugiẽtibus rari recepti sunt.quin ipsis regib⁹ cęlestis ignis qui crebro fulgure cõtinẽter micabat,timo rẽ incussit:ne cũ tẽtorijs ĩcẽdio vna flagrarent: cũ huius tẽpestatis nulla ꝑcella neq; vllius pluuiæ gutta Clotarij militẽ attigit.Hoc terribili admodũ prodigio haud dubie intellexerunt reges recte ĩ illos dei irã exerceri ꝙ in nocentẽ fratrem bello pdere cogitassent. Missis ergo ad clotariũ legatis:pacẽ vltro pollicẽtur:q̃ vtrinq; data discessum est.Hæc in agro aurelianensi apud cõbrũ vicũ gesta fuisse cõperio. Post hęc Childebertus velut ad bellũ natus esset:breui requie militib⁹ cõcessa comitãte fratre clotario ĩterracones mouet.Cui⁹ belli cãm ab auctoribus traditã nõ inuenio.Credo eũ prędæ & regnãdi solum cupiditate affectum huic bello incubuisse.Pria hui⁹ expeditionis castra ad cęsar augustã vrbẽ childebert⁹ sistit.Quã circũuallatã oppugnare iubet. Ciuib⁹ fortissime sese primũ tuentib⁹:cũ altera insuper oppugnatione primi expectarẽt ad dei opẽ conuersi supplicationẽ decernũt.circũeunt p pomerium ciuitatẽ resonãte diuinis hymnis clero.Quẽ cõcẽtũ vbi aĩaduertit childebert⁹ cognoscit p ruricolã quẽdam supplicationẽ ritu xp̃iano a populo fieri.vt miserto ciuitatis deo in hostiũ ptãtẽ nõ veniãt.Ea re cognita & ꝙ xp̃iani essent childebert⁹ rustico impat loci pontificẽ adeat moneatq; ad se ĩ castra venire.Edoct⁹ a rustico pontifex ad regẽ nihil verit⁹ accedit.Quẽ affat⁹ childebert⁹.quia ĩquit:o p̃sul cõptũ nobis ẽ vos xp̃i sacris initiatos eẽ:eiq; religiose famulari decretũ nobis est pcere ciuitati: obsidionẽq; soluere:si mõ de diui martyris vincentij supstitib⁹ apud vos monumẽtis aliqd nobis imptiemini. Regis volũtate ad clerũ relata sepulchrũ martyris pontifex adit:indeq; susceptã stolã & tunicã regi dono cõtulit.Quę religiosissime suscepta rex p sctẽ asseruabit.Obsidiõe igit liberata ciuitate cũ de ꝓuicia cũ pontifice nihil ĩteruenisset digrediẽs

Mirum.

Bellum terracones a childeberto gestũ cæsar augusta obsessa est.

Reliquię diui vincentij.

exercitus agrum caesar augustanũ vastauit: atq; ita Parisium adueniẽs ędem diuo Vincẽtio dicat monachis ibidem institutis quibus eas quas de martyre induuias habebat attribuit. Huic monasterio diui Germani de prætis appellatio in hodiernum diem manet.

Mõsteriũ beati vincentij extructum.

Ebus in hyspania (vt p̃missum est) gestis/ theodorici mors regi renũciata est. huic filius theodebertus quia regno successisset/ iniquo aĩo Childebertus tulit. Cõicato igitur cũ fratre Clotario cõsilio a Theodeberto regnũ surripere meditantur. Quorum coeptis rex prudẽs occurrẽs priusq̃ in apertum prodiret dolus: insurgentẽ in eum debita erga auunculos reges obseruantia retardauit. Eã ob rem alios sibi vultus effingens childebertus satius esse censet beniuolentia vti q̃ nepotem regem eundemq; potẽtem lacessere quẽ facile superare non posset: vocatũ igitur ad se Theodebertum blande excepit: pręciosisq; muneribus donatum a se dimittit. Adeo rara est inter principes amicitia: aut enim liuore perculsi: aut imperij maiestate feroces: aut (quod plerumq; accidit) aliorum potentiã suspectã habentes occultis inter se dolis agere solent. Interea senio morboq; confecta Clotildis mater moritur. pręclarę religionis foemina & diuo Martino Turoneñ. p̃suli praecipue deuota. Quam turono vrbe regia põpa elatã filij reges ad Clodouęi tumulũ apponũt. Eleuatumq; nunc veneratur corpus eius in capulo ac pheretro ibidem adhuc cõspicuo. Eodem ferme tẽpore theodebertũ vltima fata assumpserunt: relicto filio Theodebaldo regni paterni hęrede clotario autẽ iniqua iterum fortuna aduersata est. Nã maribus liberis septem & foeminis duabus cum beatus hominum opinione haberetur crannus patri cõtumax extitit. A quo in aquitaniã missus praemere populum vectigalibus coepit. Ea re cognita Clotarius crannũ domum reuocat. Qui cõtẽpto patris imperio ad Childebertũ quem non bono sa-

Clotildis m̃r moritur.

Crãni rebellio.

tis in patrem animo esse arbitrabatur se contulit. Addit ad exulceratū childeberti animā nouas indignatiōes: iureq; iurando se per sancte astringit oppugnaturum perpetuo patrem. Securus igitur acceptę fidei a cranno childebertus bello persequi Clotarium cōstituit. Eo quidem tēpore dum Clotarius expeditionē in saxones haberet. Quos cum semel ꝓspere superasset/secūdo in eos mouens ꝙ promissum tributum nō soluissent/q̄uis prælium deprecarentur/ & imperata se facturos pollicerētur: pugna non abstinuit: in qua multis frācis occumbentibus Clotarius cum paucis ad suessiones regressus est aduersus crannum gontrano atq; ariberto in acquitaniā Clotarij iussu mouentibus. Childebertus cāpaniam infesto exercitu incurrit. Inde vastatis agris cum præda multa reuertentem post nonum & quadragesimū regnandi annum mors occupat. anno salutis quingētesimo quiquagesimo nono mortuo apud ædē Vincētij martyris ꝓxime parisios sepulchrum fuit. Childeberti morte quia liberis careret omnia ad Clotariū peruenerunt. Quo accessu Frācorum regnū magnū incremētum accepit. Sed aucto regno: auaricia Clotariū inuasit. Excogitauit eñ tertiam ecclesiasticorum prouentuum partem accipere. Cuius concupiscentię assentientibus ipsis: vnus tantum turonorum antistes iniuriosus resistit: dicens. Si quæ deo dicata sunt auferes: & de pauperum horreis tua perges explere: regnum a te auferet deus. Qua increpatione territus Clotarius incœpto abstinuit: Eadem tempestate inter francos erat atq; hyspanos de celebrando paschate contentio. Illi enim. xviij. Kal. Maij. hi. xij. Kal. aprilis festum diem obseruabant. Sed hec pertinax varietas finem diuinitus accepit. Nam sabbato sancto dum cathecumini ad regenerationis lauachrum accedunt salutaris apud hyspanos aqua peraruit: cum eadem apud francos redundaret. Gregorius turonen. chilperici ętate hoc euenisse tradit.

Controuersia de paschate.

Eiusdem compendij. Liber secundus.

Lotari⁹ regno assūpto cranni⁹ al's cramiris (vtrūq; ei scriptū iuenio) temeritatē vlcisci pseuerat: rat⁹ pl⁹ audere i eū cęteros: si repugnātē filiū nō flecteret. hito igiť delectu militū: in rebellē pgrediť. Quē veniētē audiēs crann⁹ ad conobaldū sibi finitimū aquitaniæ regē pgit: quo adiutore prēm plio excipet. Sed conobalb⁹ cū i sacellū diui Martini clotariū fugiēs se recepisset: neq; īde vllis pollicitatiōib⁹ educi posset: īmisso igni pitèr cū sacello cremať: q nō multo post tpe rex iussit instaurari.

Sacelli diui Martini exustio.

Mox crān⁹ nihil morat⁹ ad britonū comitē senabutū se cōtulit: vbi receptis ex fuga militib⁹ quū terrā mariq; iustū exercitū coegisset pio pri fili⁹ nocēs & armat⁹ occurrit. Ordinatis ad pliū alterutris copijs de pace p legatos tentatū est. Negāte cōditiōes pacis clotario: armis decertare cōuenit. Sed nō ignar⁹ pr q dubi⁹ sit belli exit⁹: dei añ oia opē iplorās. Iuste de⁹ īquit aspice: & q dauidi regi de filio absalone iudiciū fecisti mihi imptito. Atq; ita ī pliū vtraq; acies cōcurrit. Diu stetit dubia victorię spes demū ad Clotariū īclinauit. Fugati psligatiq; sunt hostes. Inter quos bona britonū ps cęsa est: cranno cū vxore & liberis ītercepto. Quē ī scāno p lictorē alligatū cremari cū vxore & liberis duob⁹ rex iubet: huiuscemodi supplicio crān⁹ pœnas soluit cōceptę aduersus patrē rebelliōis.

Cranni suppliciū.

Cranno merita pena affecto pr accepit a deo bñficij mēor ī Frāciā reuertēs ad diui martini sepulchrū se cōtulit: ibi de bñficijs deo grās exhibens largissimisq; mūerib⁹ tēplo ditato petit pterite ætatis sibi offēsas remitti. Nec mora suessionē repetit. Moxq;, vt ē gallice nobilitatis vana cōsuetudo ad feras venatu dephēdēdas se cōuertit: vbi dū cursu clamoreq; supra q rege dignū

est duriosus oblectatur morbũ contrahit: quo langore cũ annos vnũ & quiquagita ĩperasset absumptum est: assistẽtibus quatuor superstitib⁹ sibi liberis ariberto: gontrano childerico atq; sigiberto. Fuit em̄ Clotarius libidini obnoxius. & ex tribus vxoribus iugũde, arregunde, atq; cõsona mares septẽ & fœmĩas duas suscepit. Aregundẽ quę primę vxoris soror erat ex hac causa sibi assumpsit. Rogatus ab vxore vt aregundẽ viro illustri collocaret: ad eã ꝓfect⁹ est sibiq; copulauit. Atq; paulo post ad iugundẽ reuertens fecit ĩquit mea coniunx de sorore tua quod me hortabaris. Illã em̄ mihi accepi q̃ præter cæteros regni mei proceres sum illustrior. Quod factũ modesta mulier æquo animo ferre simulauit. Patris funus filij suessionẽ vsq; ornatissimo comitatu ꝓsecuti digno patre tumulo regem sepelierunt. Sed priusq̃ a clotario discedo: illud non prętermittendũ reor quod cũ maxĩe cognitu dignũ est mirari licet a nullo franco scriptore litteris fuisse cõmendatũ. Fuit ĩter familiarissimos clotarij aulicos galterus yuetotus caletus agri rothomagẽsis apprime nobilis & qui regij cubiculi prĩarius cultor esset. Hic pro sua ĩtegritate de clotario cũ melius meliusque ĩdies promereretur reliqui aulici ĩuident deprauantes quodlibet ab eo gestũ, nec desidunt donec irritandũ illi clotariũ pessimis susurris efficiunt. Quãobrẽ iurat rex se hoĩem necaturꝫ, ꝓcepta clotarij ĩdiatione: galterus pugnator illustris cedere regi irato constituit. Igit, de relicta francia ĩ militiã aduers⁹ religionis catholicę ĩimicos ꝑgit, vbi decem annos multis prospere gestis rebus: iratus clotarium simul cum tꝑe mitiorẽ effectũ: ĩ primis ad agapitũ pontificem se contulit. A quo ad clotariũ lr̃is ĩprętatis ad eũ suesiõe agẽtẽ se protern⁹ cõfert: veneris die quę parasceue dicitur: cogitãs religiosam xp̄ianis diẽ ad pietatem sibi profuturam. verꝫ litteris pontificis exceptis: cum galterum Clotarius agnouit: vetere ira tanq̃ recenti liuore ꝑcit⁹ rapto a proximo sibi equite gladio hominẽ statĩ ĩterimit. Tã ĩdignam in-

Clotarij obitus.

regni yuetoti pricipum.

Clotarij ĩmane facinus.

insignis atq; innocētis hois necē religioso loco & die ad xp̄i passionem recolendā celebri pontifex inequanimiter ferens, cōfesti clotarium repræhendit, monetq; iniquissimi facinoris rōnem habere, se alioquin excommunicationis sniam subiturū. Agapiti monita reueritus rex, capto cum prudentibus cōcilio galteri hæredes & qui yuetotū deiceps possiderent ab oi frācorū regū ditiōe atq; fide liberauit, liberosq; prorsus fore suo syngrapho & regijs scriptis confirmat. Ex quo factum est vt ei⁹ pagi & terrę possessor regem se yuetoti hactenus sine controuersia noiauerit. Id autē āno xp̄ianę grę quingentesimo trigesimo sexto gestū esse i dubia fide iuenio. Nā dn̄antibus lōgo post tpe i normānia anglis, ortaq; iter Ioānē hollandum anglū & yuetoti dominū quæstione quasi ꝓuentū eius terrę pars fisco regis anglorum quotannis obnoxia esset, calleti ꝓprętor anno salutis. M.cccc.xxviij. de ratione litis iudiciario ordine se īstruens, sicut annotatum a me est cōperisse iudicauit. Huius clotarij vxor fuit radegundis quę per viri assensum religionem ꝓfessa cęlitib⁹ meruit ascribi Patre em̄ berengario rege nata cum a francis capta esset i clotarij sortem veniens ab eo i vxorē ducta est sed castra mulier deo magis q̄ viro cōplacuit. Eius regis decreto diui Medardi monastarium suessione inchoatum est: sed a sigiberto filio tandem absolutum. Est i anglorū gestis, egilbertum regem cum ab iimicis propter ei⁹ defidiā risui haberetur/filiā regis francoꝝ cuius nomen silētio p̄terit vxorē assumpsisse, & cū ea letardū virū admodū sanctū i angliam nauigasse. Quo cōnubio egilbertus gensq; anglorum didicit modestiā/& cognitionem quandam accepit vnius dei & fidei xp̄ianę, ita vt ad anglos ꝓfisciscente augustino gens tota facilius xp̄m confessa sit, pelagij reiectis erroribus. Porro quia nec filię nec regis nomen ab autoribus traditur, ego tēporū annotationē secutus/hūc fuisse chilpericū cōicio/aut primū clotarium Nā p clotarij secūdi tpa diuus gregorius pōtifex roman⁹

Rex yuetoti.

Radegūdis.

Letardus

augustinũ ex monasterio quod romæ instituerat ĩ angliã prædicationis causa misit. Id aũt scriptũ a me ideo est vt intelligãt angli exordium rectę credulitatis in christum a franca muliere accepisse. Anglorũ fides.

Lotario sepulto fratribus de partiẽdo inter regno cõsulãtibus, cũ quisq; sibi partẽ accipere merito speraret, chilperic⁹ cui ingenij atq; astutiæ inerat p̄ter ætatis legẽ parisiũ occapere cõtẽdit. Paternisq; thesauris potitus mox frãcorũ nobilitatem q̄uelocissime põt ad se vocat. Chilpicus Quos partim in se ꝓcliues beniuolẽtia amiciores reddit. Alios quib⁹ aduersam in partẽ pẽdere animũ commodi expectatione cognouit, magnis admodũ donis muneribusq; cõciliat. Sed vt est in galico ꝓuerbio, solicit⁹ sui est nec dormitat inimic⁹. Cognita chilpici, ꝑfidia amicorũ opa quos parisij habebãt fratres inscio chilperico in vrbẽ clã admittunt. Inde fratre deturbato ne bello res ageret chilperico renũciãt, si ꝓ lege patria diuidi inter se regnũ volet liberũ sibi ad eos patere regressum. Hac cõditione ꝓposita chilperic⁹ parisiũ reuertit. Ariberto q̄ prior natu esset parisiorũ regnũ, gõtranno aureliorũ, mettẽsiũ sigiberto obuenit. Chilperic⁹ suessionẽ adept⁹ est. Suscepto secundũ seriẽ cognationis parisiorũ gubernaculo. Therebertus q aribertus dictus est nulla re insignior fuit q̄ marcanosæ & merofidis stupro, quas nigebrida ei⁹ vxor seruitio habebat. Quarũ cõsuetudine rex ita depjt, vt nigebrida dimissa eas in vxorũ loco habuerit. Nec deseruit, licet a põtifice germano admonitus esset. verũ paucis intericctis dieb⁹ vtraq; vna cũ filio quẽ altera ediderat repẽtino obitu perierũt. Sed nec diu sup̄stes aribertus fuit. Gontranus rex aurelianorũ. Gontrãnus q̄q̄ benignior natura fuerit, petulẽtia tñ atq; libidine nõ dissimilis erat. Nam pręter prostitutas a se virgines alienas quoq; nuptias spretis legitimis vxorib⁹ inquinauit. Ab huiusmodi fœdis amoribus abhorrens, sigibertus mettensium rex ad athanahildum hyspa-

nu͂,regē misso legato gogone,brunechildē regis filiā vxo
Chilpicus suessionū rex. rē accepit.Chilpericus vero fratris exēplo adduct⁹ alterā athanahildi filiā galsondā coniugē experit.Cui cum fredegundis quędā forma insigni puella inseruiret, insolens tn̄ mulier in chilpericise insinuauit armorē,regēq; ita blādicijs deprauauit,vt odio habitā galsondā nō vxoriæ dignitatis,nō fœderis nuptiarū memor laqueo p noctis silētiū strāgularet,Supinducta andouera nihilomagis contināes fuit,quippe qui fredgōdæ voluptatis ille cebrarum amator cōsuetudīe illectus tenebat̃.Nō possum(q̄uis breuitatē initio sim ꝓfessus)hui⁹ pellicis maliciā tacit⁹ p̄terire.In suessionib⁹ loco & plebe humili nata est in vico balē curto,spē quidem egregia atq; ingenio supra fœminas modū excellēti.Igit̃ cū sueuorū infesta sigiberto gens bellū aduersus eū suscepisset,chilperic⁹ fratri auxlium tulit. Egrediēti domo cura fuit andouerā cōiugē grauidā fideli sibi cupiā cōmēdare.Huic negocio idonea visa est fre-
Fredegonde fraus. degōda,atq; ita ꝓfect⁹ est,pariēdi cū tēpus aduenisset fœminā regina parit,q̄ priusq̄ baptismo ablueret̃,cōcilio ex fredegōda capto,q; nam idonea satis mulier ad hoc sacramētū testis(hoc est cōmater)adhiberet̃ Nulla inquit fredegōda nobilior te est quā huic mysterio anteponas,vt quā carne puellā extulisti,ac p̄terea ad spiritalē vitā regeneres.Sciebat em̄ ex xp̄iano instituto nephas esse virum mulieris cōcubitu potiri q̄ baptizādo filio cōmater extitisset,eo pacto chilpericū a reginæ cōtubernio disclusum iri callidissima pellex spabat.Abluit̃ ex snīa fredegōdæ filia,atq; ei cui mater andouera erat cōmater spiritali regnatione effecit̃,childchindā ei nomē imponēs Regi domum bello exacto reuertēdi gratu abūda bellex occurrit. Narrat q̄ de nata sibi filia cōtigerāt.Sed dolere se ait q̧ regina testis & cōmater ablutionis filiæ esse voluerit.Hæc loquēti fredegōdæ rex scē iurat si ita cōptū haberet, se eā vxoris dignitate donaturū.ingrediēti palatiū chilperico andouera filiā cōplexa salutē impti,neq; nata sibi filia gra

tificari festinat. At rex exulceratus aio, abi inquit in malam partē imprudēs mulier quæ tua me insipientia a tuis nuptiis exclusisti. Nec multo post tpe rex pōtificē qui sacrū pegisset ire in exiliū iubet. andouerā vero vna cum filia intra ecclesiæ septa vitā apud cenomanos agere compellit, designatis q̄tū ad annuū alimētū satis esset ꝓuentibus. Pellicē mox fredegōdā in suis ambitiosus malis chilpericus vxorē accepit. Adeo nihil videntē hoiem reddit cæca libido, & petulās viuendi licētia. Nec vno crimine irretit eum quē deprauauit. Enimuero chilpericus legitimi cōtēptor thori alieni quoq; appetētissimus fuit. Sigebertū fratrē suū persecut⁹ est (& vt ꝑfidiorē dicas) grassante in eum fortuna. Nam irruētibus in regnū eius infestis signis Cacano duce hunis, occupatissimoq; in eo bello sigisberto chilpericus fraternæ charitatis desertor in remos ad sigisbertum pertinētes incurrit, quos ꝑsidio ꝑ fratris absentiā destitutos in potestatē recepit. Verum fugatis hunis sigibertus victor reuertens copias in suessionensium agrū dimittit, quem detente se populo facile cepit. Theodebertū chilperici filiū in vrbe deprehensum abducit. Sed nō multis post diebus intercessione patris liberatus est chiperici fide interposita, q̄ in sigibertū nullo vnq̄ tpe bellū moueret. Sed fidi fragus rex nihil moratus bellum redintegrat: Cuius illico pœnituit. Nam inferior factus cōpulsus est cōditiones pacis quas sigisbertus voluisset accipere. Sed nec sic quies facta clodoueus ex chilperici liberis burdegalā sigisberti ditionis vrbē capit. Sed a singulfo quem prouinciæ sigisbertus ꝑfecerat mox exturbat⁹ clodoue⁹ insequēte præfecto parisium ex fuga se recepit. Qua iniuria prouocatus chilperic⁹ theodeberto (quē diximus a sigisberto liberatū) mādat, neutriā (quę postea normannia appellata est) adoriatur. Eam quia sigisberto parebat (receptis in ea plerisq; insignibus locis incursionibus vastāt. Eodē quoq; furore turonos pictauos/lemouicas, & caturcos, nō clero, nō monachis, nō sacris virgib⁹

Chilpicus in sigisbertū fratrē bellū mouet.

Bellū in sigisbertū superat. Clodoue⁹ neustriam theodebertus incursat.

Theodebertus occidit.
Chilperic° câpaniam vastat.

parcēs ꝑdit. Eius petulantiā cum gondoaldus pictauus q̃ sigisberti partiū erat nō parua iactura affecisset, & demū mouēti in eū sigisberto fugat° interēptusq; fuisset, chilpericus iniquo aīo filij mortē ferēs, cāpaniā furibūdo exercitu excurrit, remosq; iterū spoliat, in quē reductis copijs sigisbertus hominis temeritatē corripere cōstituit. Verū intercedētibus vltro citroq; legatis pax icta est. ¶ Rebus inter chilpericū sigisbertumq; mature cōpositis in gontranni fratris burgūdionibus imperātis exitium coniurāt. Belli causa a scriptorib° nō tradit. Inuidisse illi fratres crediderim, q ad aurelianū gontrāni regnum burgūdionum quoq; principatus accessisset. Vt cūq; res se habet, leuis existimari potest quæ facilē habuit exitū. Cōstitutis itaq; ad pugnā apud viriacū archiacūq; copijs, breui momento ꝑ legatos cōuentū est, trecas cāpaniæ ciuitatē proficisci reges, atq; illic pacis cōditiones dicturos. Quam in diui lupi templo reges interposito iureiurando postea firmauerūt. Abeūtibus inde regibus milites austracij q̃ sigisberto parebāt quærunt q nihil ad se neq; gr̄e neq; honoris sed neq; præclarū deferret. eos oībus prelijs primos adesse. vltimos esse quibus aliquid mercedis a rege contingeret. Placere quidē cū gontrāno pacē, sed chilpericū exosum hr̄e q præter regiā dignitatē spurce viueret, hac militū tumultuatione tradunt sigisbertū copias in fratrē nihil belli ab eo timētem/immo etiā exercitu nudatum cōuertisse, Hac re ꝑ nūciū accepta chilpericus suis reb° desperans q̃ festinantissimis itineribus pōt, tornacū vna cū fredægūda & liberis se recepit. Huic repentino chilperici malo incōmodū aliud fortuna inuexit. Procedenti cum copijs sigisberto magnus procerū atq; equitū numerus q̃ a chilperico defecerant, ad victoriacum occurrit, quos iuramento obstrictos in exercitum admittit, præter anselmum qui integra in suum regem fide negat se sigisberto auditurum. atq; ita dimissus anselmus ad Chilpericū migrat. ¶ Cognita fratris fuga sigibertus fugientē inse-

Tumult° ī castris sigisberti.
Bellum in chilpicū
Chilpic° tornacū petit.

Anselm° in dn̄m fidelis.

qui pergit. Ciuitatem milite circundat. Eo metu fractũ animo regem quum intellexit fredegõda audax facinus cogitat. Vocatos ad se clam duos quos ad negociorum prõptissimos iudicabat, magnis pollicitationibus allicit in castra sigisberti se conferant, regemq; interimant. Si sal ui se receperint fore vt preclaris fortunis abundent. Sin illustri facto oppetãt mortẽ, collaturam se templis atq; sa cerdotibus donaria quibus saluti animarũ suarũ bene cõ sulat deus. Recepta a fredegõda negocio securi sui satelli tes in familiã regis sigisberti se insinuãt. Sigisbertũ mox (conuenienti eorũ cœptis tẽpore) confodiunt. Ad reges necem tumultu per castra exorto, siccarij interficiuntur. Cũ clamor & strepitus in vrbẽ delatus esset, nec causam sciret Chilpericus, fredegõda festinãs regẽ securo animo esse orat, dicẽs tumultuari & lamentari in castris milites, ꝓpterea q̄ sigisbertus morte esset absumptus. Vix hæc nuncianti vxori chilpericus credit. Sed multorũ nuncio firmatus in castra contendit. Cui obuij primores exerci tus regẽ cõsalutãt, iurãtq; in verba Chilperici. Quos libe raliter regieq; primo habitos hortatur beniuolentiam in se fidẽq; seruẽt. Nõnullos tamẽ de se benemeritos mino re q̃ sperauerãt estimatiõe & grã tractauit. Fraternũ deĩn de fun⁹ more regio curauit. Extructo suessiõe in diui me dardi ęde sepulchro, vbi iuxta clotarij tumulũ appositus est postq̃ annos tredecim regnasset Fratris exequijs debi ta religione absolutis, Chilpericus brunechildẽ sigisberti vxorẽ quæ filium Childebertum Parisij habebat Rotho magum exulare cogit recepta ingenti pecunia quæ pe nes eam erat. Causa exilij fuit, q̄ childebertum filiũ ne in chilperici potestatẽ veniret gõdebaldi ducis ministerio fu ne per fenestrã demissum ad mettẽses deferri mãdauerat ¶ Mox ad bituriges, & eas vrbes quæ ad ligerim fluuiũ sitæ sunt ne quid turbæ molirentur meroueũ filiũ mittit qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio meroueus cœnomanũ vbi dolo fredegondæ mater eius andoueta

Fredegõda sigisberti necẽ ꝓcurat.

Chilpic⁹ a militib⁹ sigisberti salutatur.

Meroue⁹ pr̃ni mandati sprector.

exulabat, diuertit. Deinde brunechildis viduae recordatae Rothomagũ cõtendit. ibiq; mulieris ingenio delectatus eã duxit vxorẽ. Quare indignatus Chilpericus, veritus ne astu brunechildis in patrẽ filius armaretur, Rothomagũ citus proficiscitur. Cognito eius aduentu noui coniuges in tẽplũ diui Martini, quod pone vrbis muros ligneis tabulis constructũ erat, se cõmittũt. Ex quo cũ illos educi inuitos per legẽ non liceret, solita perfidia rex vsus sancte illis iurat si ad se veniant nunq̃ illos a thoro separare. Egressi tẽplo postq̃ vno alteroq; die apparatissimis conuiuijs accepti a rege fuissent, filiũ renitentẽ a Brunechilde Parisiũ abducit. Quẽ paulopost ecclesiae sacris addixit. Sed gontrandi reiecto clericatu, ad secularẽ vitã reuersus est. Latuit inde metu patris in beati Martini Turonensis tẽplo. Inde cũ eruere eũ Chilpericus quaereret, sortibus meroueus egit quibus illa aetas ad insequentẽ modũ impugne vtebatur. Dies tris apertis corã se sacris codicibus pernoctans meroueus diuinũ oraculũ expectat, reuoluto codice, in librũ regũ oculos intendens, ita legit. Quia reliquistis dominũ deũ vestrũ tradidit vos in manibus inimicorũ vestrorũ. Secundo Dauid Psalmos scrutãti mox illud occurrit. Deiecisti eos dũ alleuiarentur. Tertio ex christi euangelio offendit. Scitis quia post biduũ pascha fiet. His tanquã ad se diuinitus pertinentibus oraculis, cõfirmatus meroueus, tẽplo egreditur comite gontrando Inde sex ex omni numero seruis (gregorius scribit quingentis) secũ desumptis, per altissiodorũ atq; diuionẽ in cãpaniã migrat, vbi ab incolis deprachensus in desperationẽ venit patrẽ, maxime formidãs. In eo mẽtis agone cõstitut⁹ seruũ orat gayldũ, vt eũ perimat, a quo mox pcussus interijt. ¶ Interim dũ haec agũtur, nũciatur Chilpico cãpanos suessionẽ occupasse, quã mox puo negocio recepit, itersectis ciuitatis primorib⁹ qui cũ cãpanis senserãt. Eodem fere tpe ad turonos petragoriosq; atq; aginenses, Clodoueum filiũ cũ exercitu legat, cui desiderium nobili

Sortes.

Meroue⁹ a seruo occiditur.

or tũ loco consiliariũ attribuit. Per id tẽpus Mõmoleus a gõtrãdo regioni præpositus, accepto francorũ aduentu, cõtractis copijs in eos mouet. Cõmisso ꝑlio monmoleus nõ sine suorũ cęde victoria potitus est. Nã ex suis quos in aciẽ mõmoleus eduxerat milia quinqꝫ desiderata sunt, cũ ex Clodouei exercitu vigintiquattuor milia cecidissent. Tã graui Chilpericus incõmodo affectus bello tamẽ nõ abstinuit, nunc hinc nunc illinc arma circũferens, Abstulerat Chilpericus varroco britonũ regi vrbes quasdam. Quas ne repeteret veritus aduersus eũ (si forte incautũ intercipere posset) pictauis atqꝫ andegauẽsibus mãdat, copias cogant & varrocũ insidijs fallere tẽtẽt. Cuius rei gnarus factus varrocus exercitũ parat intẽpesta nocte hostẽ inuadit, funditqꝫ multis occisis. Sed tertio post die Chilpericus cũ britone pascitur misso ad eũ obside filio, restitutisqꝫ quos occupauerat locis, quibꝰ etiã addidit & vãnas maritimã vrbẽ cõditione annuæ pẽsionis apposita. Tot bellorũ turbinibus impeditũ regẽ fredegõda nihilominꝰ sollicitat, mulier ad discordiã nata. Erat prætexatus Rothomagorũ archiflamen, hunc detulit regina cõsiliatorẽ nuptiarũ brunechildis cũ merouee extitisse, eiqꝫ aduersus chilpericũ cõsensisse, brunechildis quoqꝫ cũ pręciosiora bona apud se habuisset, ea mulieri (nesciente rege) restituisse. Muneribus præterea apud populũ egisse vt chilpericũ occiderent, quibus irritatus iam in prætexatũ regius animus, odio indies magis torquebatᷓ. At quia pręsuli manus inferre nõ temere audebat, contrahit in Petri apostoli tẽplũ episcopoꝝ cõsiliũ in eo pręsentẽ. Prætexatũ insimulat, eorũ quæ supra a fredegõda suggesta fuisse retulimus. Quæ nullo teste cũ a rege tm̃ dicerentur sanctior põtificũ sentẽtia (quã sequebatᷓ gregoriꝰ turoneñ.) ꝓpiciari ꝑtexato videbatᷓ. Plærīqꝫ in diuersam partẽ adducti, Chilperico scilicet assentabantur. Inter repugnãtes igitur sentẽtias quãdoquidẽ Chilperico non pateret via prætexatum dannandi, pauci qui partes eius tuebantur

Mõmoleꝰ a seruo occiditur.

Bellũ aduersus britones.

Fredegõda ꝑtexatũ accusat.

epis negociũ chilpericus dat, pretaxatũ cõueniant, regis benignitatẽ patefaciant, qui in humiles etiã crimine conuictos indulgẽtissimus sit. Si culpã cõfessus ad misericordiã cõfugerit, asserãt se pretexato liberalissime oĩa remissurũ. Suasus ab epis pretaxatus in consiliũ venit, aduolutusq; ad pedes chilperici, maiestatẽ se regis quidẽ offendisse confitetur, sed pientissimũ regẽ esse qui lapsis misereri non neget. Ad hæc prætexati verba sella regia exurgẽs rex, mox ingenua demissus, quasi humilitate simul & regia mansuetudine contionem flexurus esset. Vos inquit reuerendissimi præsules confitentem reum audiuistis. Rubore moti pontifices q̄ regem vbi demissum intuerentur, eum erigunt. Quo vno tantum rex assentiri sibi patres interpræatus, ad palatium redit, inde missis ad consilium quibusdã pontificij iuris canonibus quibus iudicatos maioribus criminibus sacerdotes dignitate exui mãdabatur, Bertrandus in primis burdegalensiũ antistes ad prætexatum cõuersus, dudũ inquit epe frater cõmerciũ tuũ nõ erubuimus, nũc absq; regis beniuolẽtia cõmunionẽ tuã admittere nõ possum⁹, atq; ita p̄texatus cõsilio extrusus est. Quem apprehensum rex ergastulo seueri mandat. Inde cum liberatur ferme noctu euaderet, cõtumelia vulneribusq; affectus tãdẽ in insulã cõstantiane dyocesis relegatur. Ad hũc modũ Chilperico seuiẽte, cum nec suis parceret, nec alieno abstineret. Gõtranus aureliæ rex childebertũ nepotẽ qui mettẽsium regno preerat accersit. Eo apud pontẽ petreũ corã posito, orbus inquit amãtissime nepos sum liberis, nec sobolis mihi spes per hanc ætatem vlla relicta est. Te liberorũ loco habere cõstitui, ita vt filius adoptione meus sis. Regni bonorumq; hæres esto, nec me secus ac patrem colito. Gontrano hec dicenti quia puer erat childebertus cũ ample satis respõdere non posset vnus ex proceribus aulicis gr̃as copiosissime egit. Deinde muneribus vltro citroq; datis atq; acceptis de chilperico habita sunt v̾ba, qui ambitione & armis terras ad gõ-

Pretexat⁹ põtifex in exilium.

tranũ pertinẽtes occuparet. Eã obrẽ ad chilpericũ mittũt qui ablata recuperẽt: alioquin bellũ denũciẽt. Quo nũcio indignatus rex supra q̃ solitus erat ira incãduit. Ad hãc quoq; regis ꝑturbationẽ alia a britonib⁹ orta nũciantur. Hi infesto agmine in agros redonicorũ ingressi ad cornutũ vsq; vicũ omnia populabãtur. Quos vt ab ĩcursionibus reuocaret domũ bibolenũ bello assuetũ hominem Chilpericus cũ multis copiis in britones mittit. Quorũ terræ duce regio nauetũ vsq; vastatæ sunt, atq; ita repetẽtes domũ britones qui in redones grassabãtur, non multo post francis britania exeuntibus, hostis brito iterũ conuertitur. ¶ Interea ĩquies chilpericus Pictauos qui Theodeberto parebãt in potestatẽ accepit, fugato Theodeberti præfecto. Et quo magis regis vsus efferatissimos mores stupeas. Cũ dacus quidã falso ne an vero crimine delatus a foustrio duce in carcere Chilperici iussu teneretur, quia scilicet admisso ad se incarcerẽ sacerdote, peccatorũ pœnitentiã inconsulto rege fecisset, necari ꝓtinus iubet. Nec finis erat malorũ chilperici, legẽ fert singulos qui vineas vel possiderẽt vel colerent pendere quotãnis in vsũ regis vini vrceolum. i. amphoram. Cui tributo legendo Marcus quidam apud aquitanos questor positus dũ pensionem superbe contumeliose q; exigit a lemouibus occiditur. ¶ Inter hęc continuis imbribus aruernia mense septembri inundauit, ita vt melior eius pars quam alemaniam vocant stagnaret, & lacus esse putaretur. Quam ob rem sentẽ facere agricola nõ potuit. Amnes quoq; liger & melacris superatis ripis cõfusi, in agros se diffuderunt pecora cũ segetibus rapiẽtes. Rhodan⁹ p̃terea p̃ter morẽ excrescens, se arari ꝑmiscuit. Quo diluuio plurimę ædes/ & muri burdegalæ vrbis partim corruere. Defluẽtib⁹ tãdẽ aquis, cũ solum apparuit, gratissimus florum decor arbores vestiuit, nullo inde fructu suscepto. Visum item est per turoniã frequẽs & stupendũ fulgur, cũ fragore arborũ, Apud burdegalem terremotu perterriti ciues in alias

Bellũ in britones.

Crudelis Chilpic⁹.

Chilp̄ici q̃stor a lemouicib⁹ necat. Inundatiões & sęuitiæ cęli.

ciuitates se receperũt. Nec pyrhenus mons hũc tremorẽ ignorauit, ruẽtibus inde grãdibus saxis ad hoim pecorũ q; perniciẽ. Ignis etiã cælestis in burdegalẽ demissus com plures vrbis domos vna cũ areis cõsumpsit. Simile incẽdiũ aurelia perpessa est. In agro carnutiũ ex effracto pane sanguis profluxit. Et densissima grando grauẽ biturigibus calamitatẽ importauit. Quæ mala secutum est alui profluuium & æstuans febris quibus morbis comes erat vomitus & renum dolor, cum capitis & ceruicis grauedine. Interim Chilpericus feruenti febre maceratus est. Conualuit tamen mox sanato patre vnum ex liberis recentius natum morbus occupat, qui lauachro sacro postq̃ ablutus est dolore leuatur. Sed nec infantis salus fredegondæ diu iucũda extitit. Maior natu qui erat ei filius ea ꝓfluuij pestilẽtia intabuit, qua omnis ferme chilperici cognatio velut aliquo desuper immisso contagio consumpta est. Tot igitur malis crebrisq; doloribus admonita sui fredegonda regẽ adijt. Memorat dei bñficia, quibus cum amplissime donati essent, ingratissimi tamẽ pluribus sceleribus se cõmaculauerũt. Nunc eorũ quæ flagitiose perpetrassent vindicem adesse deũ, qui liberis inquit nostris vno tẽpore ægrotãtibus, cognationis quoq; nostrę bona parte fato vltimo sublata, nos vlciscitur. Dũ ꝓspera nobis fortuna blãdietur, ferebamur elati ad oẽm iniuriã, rapuimus aliena, subditis legũ inquitate grauatis nihil pepercimus, nec a gñe nostro temperãtes, alios opprobrijs, alios carcere, atq; alios exilio, nonnullos parte bonorum mulctauimus, plurimos vindice ira morte sustulimus, iã igitur sua nos deus iracũdia vt resipiscamus pulsat, cuius patiẽtiã lõgitudine peccãdi habuimus irritã. Execremur oro chilperice priorẽ illã vitæ cõsuetudinẽ, & tẽtem⁹ vera pęnitudine placare, quẽ tã multis flagitijs offendimus. Chilpicus hac fredegõdæ cõploratiõe ꝑmotus, simul q; tris sibi filios breui tpis ĩteruallo mors eripuisset benignior deinceps fuit atq; q̃ de vinearũ cultorib⁹ legẽ tulerat

Morborũ illuuies chilperici domus infortuniũ.
Vexatio dat intellectum.

abrogauit. dei templa magnis donariis cumulauit: inopes frequenti liberalitate consolatus. Filiũ clodoueũ altera vxore susceptum quem impellente fredegonda vinctũ ĩ castello brẽnę habebat cũ occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potens est reuocare ad bonã mẽtẽ insanienſium animos virtutum stimulus aduersitas. Erat gõtrano regi vxor austrigildis maligna mulier & sęua. Quę eadẽ peste laborans cũ sentiret nulla sibi medicorũ ope posse subueniri ad virũ cõuersa: ecce inquit mi vir in mortẽ eripior ꝓpter potiones quas medici confecerunt Te per coniugii fidẽ obtestor, cũ e vita excessero: cura ne pereã iulta. Iube medicos duos quorum dolo morior capite dãnari: vt par dolor sit eorũ bñuolis: qualẽ eis coniector amicis affuturũ: ac vxoris q̃rela mot⁹ rex: funere stati expleto innocentes medicos necat: p id tẽp⁹ lõgobardi ꝑtẽ italię occupantes mauricio ĩpatori nõ pebãt. Eos quia id nec modeste fere nec exturbare hostẽ cõmode mauricius posset/ tentat chilpericum pecunia/ si forte aduersus illos comparato exercitu italia expellat. Chilpericus mille auri pondo ab imperatore missa accepit. statimque in longobardos mouet. At illi cum in aciem ꝓdire munitis locis defensi non auderent, chilpericus grandi pecunia ab illis donatus: pace data in franciã reuertit. Ea re cognita mauricius per legitos chilpericum monet aut pecuniam reñtiuat: aut veluti cõuenerat hostem lõgobardũ italia deturbet: chilpericus qui parui (vt fere oms imperatorem haberet: nullo illũ responso dignatus est. Quẽ nihilomin⁹ res quã mox narrabimus mitiorẽ fecit Nigegonda chilperici soror hermegildo gotho nupta (qui hyspanię cum pr̃e hengildo ĩpabat) virũ arriana ĩpietate deceptũ: tum sua tũ leardi sc̃tissimi viri opera ad rectã fidei regulã reuocauit. Qua re p gõsaldã ad regẽ hengildũ delata virum suum hermegildum pater dñicę resurrectionis festo die in ergastulo securi trucidauit. Progressusq; ad maliciam multis persecutionibus affectu xp̃ianos. Cuius vt sęuitiam

Austrigildis.

Mauric⁹ ĩpator: lõgobardi ĩ Italia: chilperici auaricia.

Nigegõdagothorũ cõtumeliis afficitur.

fugeret. Nigebunda: hyspania excedere & ad francos ꝑfi cisci tentauit. In itinere a militibus bisantinis quod aduersus gothos. Mauricius iperator i armis habebat cum filio deprehenditur. Illa dum ad mauricium ducitur: merore cōfecta mulier interijt: filius constantinopoli ad mauricium ductus est. Chilpericus & filij & sororis acceptis iiurijs grandi exercitu coacto in hengildum persecutionis autorem mouet. Fiunt vtrinq; & prelia & cedes. Sed gothoꝝ longe plures. Quibus abunde saciatus & ingenti praeda onustus chilpericus domū se cōtulit. Reuersum mauricius per legatos hortatur longobardos sicuti data fide conuenerat Italia expellat. Negocium chilpericus eo libētius suscepit quo sororē filiumq; facilius ad se remitti spabat. Nā de sororis morte nondū cognouerat. Ea expeditio irrita fuit. Orta em̄ ab alemanis qui chilperico auxiliares venerant i francos seditiōes regē arma ꝓmouere nō ꝑmisit. Nec multo post chilpericus cui⁹ militia i hoīes multis fraudib⁹ ꝓspicua esset: id deū quoq; ipietatem meditatus est, de diuina, siquidē trinitate ita credi voluit: vt nō tres in illa discretas ꝑsonas: sed vnā confiteretur quā patris interdum noie: interdū filij: nōnūq̄ spiritusc̄ti sacrae litterae designarent. De qua etiam ꝑniciosissima heresi ad pontificem atq; in primis gregoriū turonensem lr̄as dedit. Vtq; idoneos suo errori testes adhiberet. hylariū augustinumq; prime inter christianos auctoritatis doctores in hac parte esse confirmat. At gregorius homo in primis sc̄titate spectatus: regē admonet: caueat dei idignationē tanta ipietate ꝓuocare: ipiū maxime esse quod diceret: nec religioni catholice conuenire: quinetiam eos quos in testimonium citabat tā religioso dogmati repugnare. eosq; longe secus scripsisse & docuisse. Aegerrime tulit chilpericus gregorij responsum, atq; ira feruens: a pontifice igitur iquit cōsiliū de hac re capiemus. Mox ad regē vnieti saluio abigeñ. quodam ex aulicis ep̄o heresim patefacere ꝓducta esset charta impietatem continente: eāq; ad aures pōtificis

Bellum i hyspania.

Chilperici ipietas i deū.

secreto recitauit. Sed tametsi salui⁹ animũ ĩ re pñti conti-
nuit: vultus tñ inditio itellexit rex sacerdotem ei non asti
pulari. Et cum reliquos oẽs idem facturos: repugnaturos
quoq; sibi dubitaret: ĩ sñia nõ perstitit. Tradunt auctores
chilpericum: cũ grece latineq; eruditus mediocriter esset
ad lr̃as nr̃as tres insup graecas αθω intulisse: q̃ & in diplo
matibus atq; chirographis eius de donatis ecclesię prouẽ
tibus exscriptis plurimo post tp̃e emãserunt. Interea len
dascus turonis a rege p̃positus comes q̀ populum duri⁹
infestaret: gregorioq; antistiti ciuitatis irreuerẽs atq; ĩfe-
stus esset magistratu remouetur. Nã per id tp̃s regẽdis ꝓ
uiciis comites p̃ficiebant non secus ac magistratus quos
balliuos senescallosq; nunc rex instituit. Hiq; ꝓ regis libi
dine dimouebantur. Qua ĩsignis ignominia lẽdascus gre
corium ꝓditionis insimulat: q̀ scilicet turonũ vrbẽ gõ-
trano ꝓdere cogitaret: aususq; esset reginã stupri cũ ber-
trãdo burdegale pontifice cõsuetudĩe cõtamĩare. Cui⁹ la
sciuę assertorem lendascus effecerat quẽdã rigulphũ gre
gorio aliqñ familiarem: qui sacerdoti obtrectãs eum qua
tenus poterat maledictis p̃sequebatur. Ea re grauiter per
motus rex concilium ep̃orum ab brennacum oppidũ cõ
trahit. In eo gregorius cũ nullius ĩ regẽ offensę conscium
se diceret: simul per sancte more maiorum tertio iurasset:
nihil coꝝ quae ad regẽ de eo delata essent cõmisisse. Ea as-
sertione purgatũ esse gregorium concilium iudicat. Tũc
coram ĩtroduci lendascum rex mandat. Sed cognito pa-
trum iudicio sibi timens lendascus perfugerat: In contu-
macem lata excommunicationis sñia est. Qui diu profu-
gus amicorum ope chilperico recõciliatus cũ regina pa-
care speraret ad eam ĩ sacello orãtem accessit: petitq; hu-
mis ꝓnus remitti sibi quae peccasset: prostratum sacello
excedens regina despexit. Sed nec sic desperans lendascus
auariciae recordatus muliebris: muneribus reginã man-
suscere posse sibi p̃suadet: ĩpe ad nũmularios veniens dũ
p̃ciosiora q̃q; venalia perquerit, a reginę satellitibus cum

Lẽdascus comes.

Accusat grego. tu ronen̄.

deprehensus esset: vnō illorū grauiter vulnerato elapsus dū ad sublitiū pontem qui sequanā iungit altero pede in ter duo male cōmissa tigna prolapso crus fregit: quem vrbe exportatum qq̄ rex curari mandaret, reginæ tamen iussu gulam eius satellites infregerunt: Rigulfo vita inter cessore gregorio donatur. Sed tormenta non euasit do nec dolos oēs detexit. Non facille obliuiscitur sui sceleris insueta malicia. Fredegonda q̄ filijs oib⁹ orbata pœniten tiā ꝓfiteri videbatur. Clodoueū quē diximus custodia a patre emissū ꝑsequi rursus ꝑseuerat: ea maxime causa ꝙ illū chilperico successurū hęredē formidabat. Et ne hoc si bi dolere monstraret fingit causas quāobrē patri merito foret odiosus. Erat clodoueo cū scorto quodam volupta tis contuberniū. Eiq; scorto mr̄ erat vet⁹. Vtraq; ad regi nā delata est: illo ꝙ multorum causa malorū esset. Hęc ꝙ magna: & per malefici: demoniacę artis fredegonde libe ros sustulisset. Depręhensam igit̄ pellicē fredegonda palo transfigi ante clodouei ędes mandat. Matrē longo crucia tu per tormenta examinatam crimen confiteri coegit &. confessam cremari. Nec cessat cædis appetens mulier: do nec clodoueū exterminet. Orat igitur regē pœnam de fi lio sumere: cuius assensu tris filios amisisset: quiq; regnum patre superstite affectaret. Chilpericus nihil mulieri nega re assuetus: venatū proficiscens clodoueū vna venire iu bet. Dū ad siluā ventū est: ligatū filiū ad fredegondā mit tit pater. Illa corā positū rogat qui sint ꝓceres qui partes eius aduersus chilpericū tueantur Clodoueus vt fœminę timorē suspicionēq; īcuteret plerosq; ex fredegondē ser uitio nominat. Mox custodiendum militibus clodoueū tradit imperans vt in costas eius traiecto gladio necēt: re licto in vulnere mucrone quasi mortem sibi ipse consci uisset. Eius necem perfacile chipericus tulit. Sepulchri tñ honore dignatus est: & ad matris tumulum humari. Hic ad exhibendos populos vetustissimo romanorum more ludos se conuertit instituto suessione circo intra quem

Lendasi⁹ necat⁹ fre degōdę pertinax i malicia animus.

Clodoue us frede gōde ius su occidit

equites in girũ cursitarẽt. ¶ Causa ĩterea belli chilperico incidit. theodoro massiliẽsi antistite de sede eiecto: fortu nisq; eius oĩbus autore dynãno direptis qui terræ prouinciæ sub rege gõtrano ĩperitabat. Hũc theodorum ad childebertũ fugiẽtẽ gõtranus deprehẽdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gõtrani dimidiũ vrbis massiliæ attinebat, gõtranũ legatis missis petit debitã sibi partem restituat. Negat se gontranus regis iussa facturum. Quinimo oĩbus aditis p̃sidiũ ĩponi iubet: ne aduenienti childeberto pateãt viæ. Erat regi gõdesillus summo genere natus p familiaris. Hunc ducẽ copijs p̃fectũ massiliã childebertus mittit/qui ciuitatẽ recipiat restituto theodoro. Accedẽti gõdesillo massiliã ĩgredi dynãnus prohibuit. Qui nõ multo post verbis suasus gõdesilli ad beati stephani tẽplum q̃ extra vrbẽ nõ ꝓcul a muro est venit. quẽ vnicũ ad se admissum gondesillus de theodoro expulso, deq; rebus male ab eo peractis arguit. Et nihilo min⁹ mãdat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mãdatũ negocium. Dynann⁹ hac re territus supplex orat id ne faciat: paratum se esse patefacere illis vrbem. Et deinceps iurare ĩ verba childeberti theodoroq; pariturum. Dimissus dynãnus ꝓmissa ĩplet. Massilia igitur recepta & theodoro restituto ad childebertũ reductis copijs gõdesillus reuertit. at dynãnus abeũte gõdesillo ad Gõtranum mittit qui Massiliã recuperet. Cui tñ cœpto theodorus obstitit. Ex hac causa q̃cunq; supiorib⁹ annis ĩter childebertum gõtranũq; pacta cõuentaq; erãt irrita habita. Erat childebertus chilperici ex fratre nepos, qui Gõtrano cum ĩfensus esset gillonẽ remorum antistẽ quibusdã sibi ꝓcerib⁹ attributis ad chilpericum mittit. occasiõe hic sumpta vt supioris ãni fœdus ĩter reges cõstitutum fide scriptisq; firmaret. sed primaria legatiõis mittẽdæ causa fuit vt de gontrano q̄rereretur/cum quo nec fidem nec amicitiã conseruare potuisset. quãobrem inquit gillo childebertus tuus o chil-

Causa belli in chilpericum.

e

perice nepos te petit: liceat iustis copiis vestris in gontra nū arma sumere. vt q̄ tibi atq; illi pfidus prīceps abstulit recipiam⁹. Let⁹ aūt orone chilperic⁹ conuēta oīa grata habuit. Bellū īsup q̄ iā dudū agitabat ab vtroq; rege geri placere rn̄dit. Nec mora exercit⁹ paratur qui partitis agminibus īcedētes bituriges inuadūt: partē copiarū desiderius vir strēnuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomē nunc est magdunū bituriges cū quindecim milibus armatorū occurrunt. Pugnatum est aequo marte & ex vtraq; acie septē hominū milia cecidisse referuntur. Dū vtrinq; pugnatur: reliqui duces berulfus andegauorū pfect⁹: & bladasc⁹ obsidiōe vrbē cingūt. Gontrano subsidiū suis ferre festināti nūciatū ē ptem hostiū e castris pdatū abiisse: eosq; nō pcul abesse. Quo cognito gōtran⁹ militē ī armis paratū esse iubet. Inuētos mox pdones nō magno labore fudit. Postq̄ oēs regum copię quasi ad pugnā īstructę mutuo se cōspectu ītueri posset spectatissimi hoīes vt quisq; suo regi assistebat: metientes aīo quid incōmodi si plio decertaret cōtingeret: vltro citroq; cōmigrant: si forte irritatos regū animos reducere ad beniuolētiā possent. Nec inanis fuit labor. Ita cōstituta est res vt ablata restituerent. Discedentibus copiis chilperic⁹ suis īperat continere a pda & rapinis manus. Cuius rei praeuaricatorē qui rothomagorū comes erat incandescens chilpericus gladio transfixit. Hoc exemplo reliqui absterriti continētiores ibant. Per hos dies cometa visus est fusca nube circūdatus radio vno fulgēs. Suessione cęlū ardere cōspectū ē pisii sanguis a nube in multorū vestimēta stillauit. Siluanecti interior cuiusdā agricolę dom⁹ sanguinolenta inuenta est. Post hm̄oi pdigia īguinaria pestis multos absūpsit. Dū hec gerunt theodorū quē fredęgonda peperat infantē mors rapuit. Ei⁹ iteritū mater quorūdā suasu in momoleū cui⁹ supra feci mētionem atq; in quasdā mulieres: magas transfert. Mulierib⁹ dephensis cognoscit eas quidē cōplures inter

Bellum in biturigibus aduersus gōtranum.

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

emisse quorũ cruor ad momolei salutẽ pfuisset. Deinde theodorum quoq; in similem vsu fuisse necatum cõfitẽtur. Sũptũ est de illis suppliciũ. Aliç viuæ crematç: aliæ circunactç. Momoleũ cum chilperic⁹ morte affectur⁹ esset a fredçgonda rogat⁹ dimisit. Sed cum esset varijs tormentis toto corpore macerat⁹ paulo post interijt. Hunc fredçgondç maternũ dolorẽ Clotari⁹ qui ex ea non multos post nat⁹ est ĩfãs oblitterauit. Cui⁹ exortũ tãta lçticia chilperic⁹ excepit vt recludi ergastula & custodias laxari emissis inde vindictis mãdauerit. Sed (vt sunt res hũanç) lçticiã mæror ĩtercepit formidãte chilperico gontrani aduersum se atq; childeberti cõfoederationẽ. Eã ob rẽ thesaurũ suũ oẽm & pciosissima q̃q; exportari cameracũ iubet. Quã vrbẽ scilicet munitissimã incolere & ĩ ea se tueri statuerat. Tantus illi metus a fratre nepoteq; fuit: vt ĩ agris tẽtoria non sec⁹ ac ĩ bello haberet: in eisq; pnoctaret: militibus ad excubias vigilãtib⁹. Adeo meticulosa est malorũ testis cõsciẽtia. Ad oĩa pauet dum nemini confidit. Interea tñ ad vicum callẽ qui a materna flumine non pcul abest posit⁹ venationib⁹ se oblectabat. Ad quas cum die quodam se parasset in cubiculũ Fredçgondæ ingressus cum eam quietis causa decubantem vidit: tenui admodum quem gerebat baculo Fredçgondam a tergo ludens percussit. Quo ictu in partẽ alterã vt ludentẽ cognosceret se regina non conuertit: sed suspicata lãdericũ esse qui palatio præerat. landerice inquit vt quid me ferire audes. Huius landerici vxorem Chilpericus stuprabat: quare fredçgondæ responso perculsus suspectam de adulterio fredægondam habuit: atq; ita leuandi moeroris causa venatum pergit. Fredçgonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse Chilpericũ. quare verita id q vero simile erat ne regis animo suspicio ftupri altius insideret: mulier multis homicidijs insignis ausa est memorabile facinus tentare. landericum clam ad se vocat: quç sibi contigerant meminit. Monet non cu-

Clotarius secundus nascitur.

Fredçgõdç in regẽ scelus.

piculum sed sepulchrum cogitet. Haud dubium sibi esse regem pro confesso habere landericum cum ea consuetudinem fecisse illiciti amoris. Turbatus animo landericus praesentem adesse sibi mortem arbitratur: seque veluti iam captum rapi ad supplicium putat. Quem supra quam virilem animum decet cum videret fredegonda intabescere/ vna inquit landerice res est quae nos a periculo eximat. Solet a venationibus chilpericus nocte plurima domum reuerti. Age igitur impigre & facinorosos quosuis homines & sanguinarios pecunia muneribusque sollicita qui per noctis caliginem chilpericum ex equo descendentem citis vulneribus nocent. Hoc pacto & mortem superauimus: & regno potiemur. Reginae consilium secutus landericus sicarios in insidiis locat. Hi vt conuenerant regem inter tenebras adoriuntur atque interimunt: atque noctis beneficio defensi perpetrato homicidio exclamant chilpericum interfectum esse: & quasi homicidii expertes ipsi essent childebertum auctorem paricidii vociferantur. Aulici ascensis equis huc atque illuc deprachensuri fugientes homicidas frustra discurrunt. Madulphus siluanectensis praesul eo tempore aliquid negocii in curia habebat. Is rege caeso sepeliendi officium exhibuit, atque naui impositum secundo flumine ad diui germani de pratis quam rex extuxerat aedem extulit: vbi etiam nunc eius sepulchrum visitur. Tam misero vitae exitu chilpericus regnum reliquit homo impudens arrogansque: qui cum amicum neminem obseruaret nemo illi amicus fuit. Exscripserat nescio quot libros incondito versu aliosque non paucos. quos impiam scilicet rem continentes viri sapientia probati deletos prorsus exterminauerunt. Sed iuuat me chilpericum a tergo relinquere pauperum quidem abiectorem. sacrarumque aedium osorem. irrisorem insuper ecclesiastici ordinis qui pluris semper existimauerit recenter ad fidem conuersos: quam eos quos diuturna religio commendabat: illis ecclesias attribuens: his perraro ministrans: vni tantum germano parisiorum antistiti obseruantissimus fuit. Cuius sepulchrum hoc a se edito epigrammate dignatus est.

Ecclesiæ speculum: patriæ vigor: ara reorum:
Et pater & medicus pastor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/corde/ore beatus:
Carne tenet tumulum: mentis honore polum:
Vir cui dura nihil nocuerunt fata sepulchri:
Viuit enim, nam mors quem tulit ipsa timet.
Creuit adhuc potius iustus post funera. Nam qui
Fictile vas fuerat gemma superba micat
Huius opem ac meritum mutis data verba loquuntur.
Redditus & cæcis prædicatore dies.
Hunc vir apostolicus rapiens de carne tropheum.
Iure triumphali concidet arce throni.

¶ Chilperici igit̃ ĩgeniũ & mores execrari debebit quisquis ad gerendã rempublicam optimus accedet.

Vnc fredegõdę reliquias ꝑsequamur. Interẽpto chilpico fredęgonda suis fortunis timẽs: se cũ omnibus opibus ad beate Marię Parisiẽsis ędẽ tãq̃ ad asyllũ trãsfert. Quã liberaliter accepit loci ãtistes. Thesaur⁊ qui penes Chilpicũ erat dũ apud callam ageret quidã aulici auferẽtes ad Childebertũ ꝑtulerunt. At fredegõda reb⁹ suis filioq; tutius cõsultũ iri cupiens gontranũ aurelię regem per nuncios orat, sibi clotarioq; tutor assit. Nec tardat gontranus, veniẽti vrbe egressa frædegonda obuia progreditur. ¶ Suscepta nepotis tutela ꝑ regni insigniores vrbes circũferri clotariũ ĩfãtẽ iubet. Qui clotariũ circũferebãt ꝓceres vrbes gontrani noĩe in fidẽ recipiunt. At gontranus popularis incõstantię nõ ignar⁹ cũ ĩ æde diuæ mariæ esset, ingensq; populi turba astaret, facto silentio. Viri ĩquit pisiẽses qui huc cõuenistis vos oro, seruate stabili⁹ in me fidẽ q̃ in fratrẽ habuistis, vt & meum nepotẽ ĩ pace educare/& vos iusticia moderari possim. ne(q͛ nolit de⁹) aut ille sine tutore, aut vos sine administratore piclitemini. Gõtrani orõne lætus popul⁹. pricipis hũanitatẽ fidẽq; collaudat, deũ ꝑcatus vt illũ saluum

Gontranus. Clotarij tutor.

faustūq; seruet. ❡ Fuere p id tps mot⁹ qdam belli repe-
tēte gontrano loca q̄ Ghildebert⁹ occupabat. Sed gane-
scus pictauorū comes qui childeberti ptes tuebat̄ lemo-
uicēses ipsosq; pictauos in fide cōtinuit: turonos praeter
ea tentauit: sed repugnāte vrbis antistite ciuitas in fide
Gontrani pstitit. At nō multo post Childebertus quem
post Chilperici necē parisium aduenientem ciues non ad-
miserant: gillonē remensem quibusdam adiunctis ei illu
stribus viris: ad gontranum ire iubet. Admissis legatis
gillo assentatiōe vsus principio gratias deo egit: qui gō
trano tam clementi & potētissimo regi pacē sincerā tri-
buisset. Nec vltra tulit gontranus verba pōtificis: sed di
cere volētē intercipiēs: nō inquit pessime pręsul blāditijs
istis libēs (te maxime orante) auditum exhibeo. Omniū
em̄ qui sūt cū sis pfidissim⁹: tu ptextu lineę huius vestis
religionē prae te ferens: Fraude proditioneq; omnes fal
lis. Te em̄ consultore vrbes quae ad me ptinent complu
res incēdio absumptę sunt. Sic loquenti regi gillo nihil
rn̄dit. Sed alter legatorū q̄ a Childeberto mandata erant
paucis ad insequentē modū elocut⁹. Gloriosus īquit rex
nr̄ childebert⁹ nobis pcepit repetere abs te pr̄ni regni p-
tē quā tu illi gōtrane ademisti. Rn̄dit gōtran⁹. iāpridem
ad haec rn̄disse, se nihil a Childeberto praeter conuento-
rū formā vsurpasse. Ea propter quę legitiae possideret se
retēturū. Nisi tm̄ ea q̄ vel gr̄a forte vel liberalitate dona
re decreuisset. Ergo cū intelligeret legatus frustra aduer
sus regē cōtendere. qn̄quidē īquit legatio nr̄a nō pcedit.
Reliquū ē q̄ ad extremū p tua iusticia īpetrem⁹. ē apud
te fredaegōda chilpici relicta q̄ sigisbertū pricipis nr̄i pa
rentē & supra paucos dies chilpicū interemit: mulier di
gna affici multis supplicijs. Propterea petit childebert⁹
hanc ad se dimitti. Cui ob scelerū immanitatem poenas
vt par est irroget. Legato gōtranus rn̄dit: iniquū sibi vi
deri ad poenas rapi mulierē regio nuptu īsignē: & quam
nō putaret culpā cōtraxisse eorū q̄ illi obijcerētur. Atq;

Gillo Remensis ad gontrauū legatus.

ita irrita legatione abeũtibus legatis, primarius ille locutor, gontrane inquit magne rex postꝗ pacẽ abnuis, scito iam securim qua tuus frater interẽptus est capiti quoq; tuo imminere. Ad hęc verba cõmotus rex extrudi palatio legatos iubet: eosq; luto cœnoq; ꝑ viam eũtes contaminari. Hinc graues iter reges inimicitiæ conflatæ sunt Gontranus post hęc fredęgondã in neustriã emittit: vbi non ꝓcul Rothomago ĩcoleret. Ad quã ex Frãcorũ nobilitate nõnulli ꝓfecti tãꝗ fortunę ei⁹ miserent̃ operam illi suã pollicitent̃. ¶ At cognito ꝙ prætexatus quem in custodia Chilpericus habuerat a Gontrano liber factus esset: indoluit vehementer fredęgonda: ꝙ ex fastigio regiæ dignitatis delapsa/ tam parui haberetur. Accedebat ad dolorem brunechildis præsens fœlicitas: quam se potẽtiorem & magis honoratam iri conspiceret. Quo liuore cruciata mulier: audacẽ quẽdam & cædibus assuetum hominem holdericum seorsum vocat: magnis pollicitationibus satellitẽ onerat. si brunechildẽ reginam necet. Conuẽtione cædis facta/ holdericus cũ multis iã diebus consuetudinem familiaritatis apud reginam brunechildẽ assentaciũculis blãditijsq; cõparasset: blãdior tamen indies visus in suspitionẽ venit. Depręhẽsusq; & tormẽtis affectus: crimen confitetur. Fustigatus deinde & ludibrio hitus ad Fredęgondã dimissus est. Quẽ paulo post sanguinaria mulier pedibus manibusq; trũcatum dimisit: vel ꝙ desidiæ cum argueret: quia videlicet necandæ brunechildis occasionem vecors præterisset: vel ꝙ significare volebat se nihil de homicidio satelliti mandasse. ¶ Cura de hinc gontrano fuit chilpici necis autores ꝑsequi: iter quos delat⁹ ẽ cherulph⁹/ q primari⁹ chilpico cubicularius fuerat: ad Martini sepulchrũ effugit vbi tãdẽ Gontrani iussu a quodã claudio multis vulnerib⁹ ĩterfectus est: publicatis eius bonis quorũ ditissim⁹ erat. ¶ Eadẽ tẽpestate gondoald⁹ qui se clotarij filiũ diu prędicauerat: quãobrẽ conciliato sibi ꝓcerũ fauore cũ bonã in

Fredęgõda iterum necem cogitat.

Cherulph⁹ occiditur.

Gondoaldus filiũ regis se appellat.

aquitania populi atq̃ vrbiũ partẽ in ditionẽ suã recepisset: Petragorios: Tholosates. Burdegalosq̃ non difficile cõciliauit. Auctus impiȷ amplitudĩe Gõdoaldus: literas ad Frãcos ꝓceres dat quas ligneæ tabellę mãdatas & cæra desuper oblitas: duobus cadurcis sacerdotibus proferendas cõmittit. Quib⁹ in itinere a Gõtrani aulicis deprę hẽsis ex literis & sacerdotũ cõfessiõe cognitum est quid Gõdoaldus aĩo concepisset. Nec morã interponit gondoaldus ad gõtranũ legatos mittere: quib⁹ oliuę ramos in manu gestare iubet: quo signo quasi pacis nunciȷ tuti ad regem peruenirẽt. Cũ ad regẽ ventũ esset: rogati nomen & gentẽ. A gondoaldo ĩquiũt venim⁹ ad te: qui cũ Clotariȷ pr̃is tui fili⁹ sit: debitã sibi pr̃nę possessionis portionẽ petit. Qđ si neges/armis hæreditatẽ repetere decertabit. ex aquitania nũerosum exercitũ iã hr̃e. accessutũ insup suis virib⁹ a childeberto magnũ delectũ militũ. Gõtranus legatos opprobrio hitos: ĩ equorũ dorsa distendi atq̃ fustigari: præter ius legationis impat. Legati etenim nomen violarę apud etiam barbaros nephas.

PEr supiores dies cõstitutum inter Gontranum atq̃ Childebertum erat de conuentu habendo. ad quem Gõtrani edicto Childebertus magno suorum procerũ comitatu venit. Ibi antę omnia Gondoaldi nũciȷs introductis Gontranus dicere imperat quæ superioribus paucis diebus apud eũ habuissent. Postq̃ cuncta ordine enarrassent: addunt gondoaldum rebus omnibus spoliasse Rigondã Chilperici filiã dum eam ad hyspaniam nuptiarum causa pater destinaret. Eius rei gnaros esse Childeberti proceres. Dum hęc nunciȷ perorassent: suspitio mox incidit regibus: eã causam esse quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abessent. Nec propterea destitit Gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lancea extremum eius ad childebertum intendens: hoc inquit indicium tibi esto chare nepos: regni te mei hæredẽ fore. Et nũc qui

dem toti⁹ gētis atq; vrbiū tibi ptātē īperiūq; committo Tu eñ & alter meus nepos clotarius tm̄ supestis quib⁹ hæc optimo iure cōueniāt. Hæc cū in conspectu multitudinis dixisset: appræhensum dextera Childebertū seorsum nō longe a cōtione deduxit. Primo illum monet tacitus q̄ dicturus sit seruet. Deinde docet quos ad gerēda regni negocia admittat: quibusue consultoribus vtatur: quos itē reiiciat: quibus etiam sui custodiā atq; salutem credat, Caueat a brunechilde matre: a gillone pterea remēsi qui esset perfidus maxime. His ita inter se pro locutis: ad rē communē tractandā considunt. Quib⁹ oībus quæ ad reipublicę cōmodum attinere: videbant̄: & quorū gratia cōcio habebatur absolutis: cōsilium dimittunt. Ad cōuiuium deinde itur. Inter comessandū Gontran⁹ circūstantes ita pceres affat̄. Viri frāci & apprime nobiles quos mihi semp & primores & caros habui. Hic est meus ille nepos quē hæredē institui. Colite illum oro & fide integra parere vestro regi. De magnitudine etēm ei⁹ futura/ spē capio maximā cum iā impio auct⁹ sit & virtute cōmendatus. Hæc dicens simul restituit Childeberto ciuitates quas Chilpericus abstulisset.

Ebus ex regū vsu cōstitutis: Childebertus ad suos profectus est. Dum hæc agerentur principū vnanimitate cognita: hi qui Gōdoaldo fauebant desiderius/ mommolus/ Landascus atq; sagittarius ab eo defecerunt. ¶ Est trās dordoniam flumen loco edito vrbs quæ cōuenæ appellatur: ad quā Gondoaldus se recepit: primo quidem ciuibus beniuolus: mox simulato hostium aduentu bonum fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant. Deinde cum prope adesse hostem diceret: omnes in armis esse mandat: & in hostem portis patefactis errumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem venissent: exturbato vrbe antistite portas obstruit. Ipse cum præsidio suorū ciuitate potitus fortunam quæcunque futura esset illic

Defectio a Gontrano conuenę ciuitatis.

Gondoaldus. expectare constituit. Hic Gondoaldus Clotarij filium & Gontrani fratrē se eē iactabat. Militaueratq; ī italia apud nasertem contra gothos. Post cuius interitum constantinopolim se conferens/cū per Gontranū bosonem accepisset Chilpericū esse necatum gallias repetēs a massiliēsi præsule primo receptus est. inde Auinionem/mox aruernos atq; Burdegalā & tandē conuenas se recepit: comitantibus illum sagittario epō/mommolo/ lādasco & valdone quorum consilijs maxime agebatur. At Gontranus loci munitione cognita/cum inde Gondoaldus erui facile non posset: literas Brunechildis noīe ad eū perferri iubet: quib⁹ hortabatur eū opes omnes suas burdegalam conferat: ibiq; hiberna habeat. Paruit fraudulētis monitis Gondoaldus resq; oēs & ingentē auri summā burdegalam pręmittit. Cognito Gondoaldi discessu milites Gontrani qui iter eius explorabant: gerondam flumen enatant: deprahenduntq; iumēta quę sarcinas gondoaldi veherēt. Quib⁹ spoliatis ad locū vbi gondoald⁹ se receperat contendunt. Lendegisillus copijs præfectus carros ad vrbis obsidionē ad hunc modum excogitauerat. Intecti eñ vndiq; cratibus atq; tabulatis carri munimēto erant his qui intra caros delitescebāt. quorū negocium erat cuniculis patefacere viā in vrbem. Compata inde frequenti ex vicinis siluis materia: fasciū īgētē numerū in vallē conijciūt. Oppidani cōtra non vecordes p̄ acutis sudib⁹ & lapidū mollib⁹ igni quoq; ac pice desup̱ iactis cū materiā cum milites incēdebāt. Hac oppugnatione incassum suscepta: lēdegesillus alia via obsessos intercipere statuit. Mommolū igit̄ ad colloquiū clā vocat quē primo increpitū q̄ a Gōtrano defecisset: secutusq; esset Gondoaldū si operā nauet, vt suo aliquo facto ciuitas dedatur, se sperare Gontranum qui begnissimus esset facile illi dimissurū quicquid in eū cōmisisset. Mōmolus de ea re se cōsideraturū r̄ndit. Igit̄ mōmolus sagittariū landascūq; & valdonē sibi arcta amicitia deuictos cōue

nit docet quid illis piculi si ciuitas expugnet ipēdeat, vti le fore illi saluti suæ cōsulāt. Mommolo cū oēs acquieuissent cōuenit i aliqđ isigne ciuitatis templū ignem summittere: ad ꝙ incendium restringuēdū omnib⁹ concurrentibus facile factu lendegesillum in vrbem admittere. Ad hoc negocium accersito Carulfo ditissimo homine apud quē & ipsi diuersabantur: consiliꝗ compotem facit. postq̄ de incendendo tēplo tradēdaq̄ hosti ciuitate compositum inter eos est. Ad lendegesillum mommol⁹ occultissime venit: monstrat qua via ciuitas i ptātē gontrani dedi possit: si mō id ꝙ de reconciliādo sibi rege lēdegesillus pollicebať re ipa efficeret. Lendegesill⁹ spe recuperādę vrbis læt⁹: iusiurādū mommolo dat nihil de conuētis detractaturū. Qꝫ si aīm regis se ad id deducturum non posse itelligeret: daturū illis tn̄ firmū aliqđ templū in quo tuto dū rex placari posset cōsisterent. Re ita condita mommol⁹ consilio icendēdi templi omisso gondoaldū adit: memorat q̄ itegra i eū fide semp vis⁹ sit: q̄q̄ itē deīceps esse velit. Verū eā esse rerū conditionē vt multū confidere non debeat. Propterea tētasse se lēdegesilli aīm quē i se & ad cōcordiā ꝓcliue iueniat: lēdegesillum hoc vnū non ꝓbare ꝙ tu de gontrano male existimans conspectū ei⁹ aufugis: nec de cognationis attinentia (cui⁹ forte dubi⁹ es) vllā rationē cū fratre ponis. Hoc tm̄ si facias regemq̄ conuenias omnia lendegesillus ait ex vsu tuo fauste ꝓcessura. Sentio igitur his tot curis atq̄ pturbationibus te explices: & nos vna tecū ad gontranū ꝓficiscamur. Ad hūc modū suadēte Mommolo: sensit dolum gondoaldus/nec tn̄ cauit. Non em̄ facile esse videbat eorum maliciæ occurrere quorum & fidei & tutelæ se tanto tp̄e credidisset: Hortatur tm̄: se non derelinquāt eūtem quo eū ducerent. ¶ Dum hæc tractantur Landascus igne in proximā ecclesiam iniecto cum multi ad restringuēdū incendiū concurrūt sensim ex turba lapsus aufugit. Stabant pro portis hostes Bolo & Boso Bitu-

Perfidia Mommoli in dominum suū.

rigiĩ comites qui gondoaldũ a mōmolo exciperēt. Foribus patefactis gōdoaldũ in lēdegesilli ptātem mommolus tradit: regressusq; inde i vrbē mommol⁹ portas claudit. Erat inter ciuitatē & hostiũ castra tumulus terrenus mediocriter editus. Ad hui⁹ summũ cũ gondoaldus successisset: bolo eum precipitē deiecit. qui in caput pedesq; rotae instar circũactus illiso in caput eius a bosone saxo trucidatus est. Mommolus autē quem in vrbē reuertisse diximus gondoaldi opibus direptis: in reliquã multitudinem grassatus est. Miles vero vrbem ingressus nemini hoim pepcit moenibus solo aequatis. Igitur mommol⁹ incēsa reliqua vrbe in lēdegesilli castra se contulit. Lēdegesillus iam de regis in pditores sñia certior fact⁹: mommolũ ad se venientem excedere tentorio tātisper iubet: donec tumultuātes in eum milites sedet. Egredienti praesens mors licet ante oculos (irruentibus in se militibus) versaret fortiter quidē restitit: nonnullis ex hostibus vulneratis: sed signo a lendegesillo clã suis dato: circũuentus vndiq; mōmolus: pditionis poenas pēdit. Sagittario epo fuga salutem q̃rēti caput vnico gladij ictu a milite quodã amputat. His rebus cognitis gontranus mōmoli opes ad se deferri iperat. Erāt nũmi aurei mille pondo (besantiũ Franci vocant) argēti ducēta quinquaginta. id oē equabiliter gontran⁹ Childebertusq; sibi dispartiti sunt. Acceptã inde partē gōtran⁹ rex in pauperes distribui mãdat. Inter mōmoli spolia ad gontranũ deduct⁹ homo est terno pede ceteris hoibus maior. Inciderũt per id tps nũc in italia inde in hyspania occasiōes nōnullae belli: q̄ quia parum momēti vel pp̄ter nimios imbres: vel q̄ rebus mox cōpositis reditũ est domũ volēs p̄tereo: vnũ fuit aduers⁹ gothos duce bosso: cui attributis a gontrano magnis copijs: ducis incuria male pugnatũ ē: fusis cesisq; ad magnũ nũerũ frãcis. Cōmissum p̄terea aduers⁹ britōes nō icruētũ p̄liũ. vbi pepolin⁹ dux cacharri dolo occisus. Inter haec gōtrano celũ aduersitatis

Insueta hois proceritas.

nō nihil cōminaret: āno priore mortis ei⁹ luna supra q̄ ī eclipsi solet obscurior visa. Ipse vero post annū trigesimū adepti regni morit: & cabilonē burgūdiæ ciuitatem elat⁹ ī monasterio diui marci qd' extructū magnis ꝓuētib⁹ cumulauerat sepult⁹ ē. Cui⁹ si spectent mores: dign⁹ ꝓfecto q̄ pricipātibus ānumeret bonis. In paupes benignissim⁹ erga sacerdotes & dei mīstros obseruātissim⁹.

Signū ante gōtrani regis mortem.

Depto gontrani regno childebertus aīo reputās fredegondę ī patrē & patruelē crudelitatē pœna afficere mulierē meditat. Quāobrem Godoaldū ad se vocat: huicq; exercitus curā īponit: mādans incursionibus ꝑdere suessionēsium regnum q̄ fredegūda tanq̄ ad filiū Clotariū pertinens moderabat. Cognito hostiū aduentu fredegonda regni ꝓceres in armis ad se ꝓficisci q̄ velocissime iubet. Quibus in cōciliū admissis fredegonda filium adhuc lactentem amplexa. viri inquit regni hui⁹ frāciæ primores nō parui vobis æstimari debet rex & dn̄s vester q̄q̄ ætate paruulus est: vt in cōspectu pene vestro regnū vastari ꝑdiq; patiamini. Et reminisci quidem vos decet fidei vestrę quā Rothomagi cū essem p̄stitistis: nō deserturos vllo tēpore filium hunc meum regem vestrum: sed cū obseruaturos vt paterni regni hæredem. Per eam ipsam fidem vos oro proceres: tueamini possessiones vestras: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile etenim factu est: q̄q̄ pauciores sumus aduersarios vincere. Neq; aīo fracta neq; consilij inops rebus deero: si modo adiutores fueritis: neq; bene rem gerentibus laus & pręmiū negabitur. Cedentes vero ignominia notabūtur æterna. Assentiētibus qui aderant. lādericum fredegonda pręficit. Cui & belli gerēdi omnem potestatē permittit: iubetq; id faciant quod a lāderico fuerit eis imperatum. Ipsa vero animo erecta mulier: ab vberibus pendentem clotarium gestans agmē anteibat. Ad siluam quę haud ꝓcul a via erat (Cum iam sol occidisset) landericus exercitū

Bellū aduersus fredegōdā.

secedere iubet:ipse cęsū ex arbore frondosū ramū i eoq̃ suspēsam nolā(vt fieri animātib⁹ q̃ nemora pascūtur solet)equi iubę alligat.Cęteris vt idē faciūt iussis. His ita ad lāderici votū compositis noctu e silua mouēs:ad castra hostiū sub lucē puenit.Quos ex hesterno labore dormitātes adorit:atq; complurib⁹ interfectis cęteri in fugā conuertūtur.Direptis mox hostiū castris in cāpaniam q̃ Remis adiacet īgressi:vicos incolasq; igni pdūt.Hāc insignē victoriā suo astu fredegōda apud truecū adepta est.

Fredegōdę astu victoria frāci potiti sunt.

¶Successit alia ī britones ducēdi causa q̃ a priorib⁹ non tradita scriptorib⁹ neq; a me scribi potest.In eo ꝑlio grādem stragē factā esse traditū est.¶Mox insurgenti belli gerendi occasione:childebertus in longobardos expeditionē parat:qui insubres mediolanūq; vexabant.Deligūtur ad id bellū duo & viginti ductores qui negociū gerāt.Quorū oīm prīcipes constituūtur andoald⁹:oloq; & codiue⁹.Superatis alpibus cū in agrū hostiū vētum est: olo ad castellū ꝓximū accedēs sagitta traiectus interijt. Mediolanū inde progressi vrbē obsidēt.Ad quos mauricius bisantin⁹ imperator missis legatis pollicetur suppetias francis ante septimum diē se destinaturū eius aduētus signum fore si oppidum in colle positum ardere intueretur.in irritum cecidit īperatoris ꝓmissio:quāobrē soluta obsidione franci castellis quibusdā in potestatē receptis:prædisq; actis:cum æstiuo æstu & alui profluuio toto exercitu laboraretur ad suos reuerterunt.

Childebertus in longobardos.

His paucis post assecutum burgundionum regnum gestis:childebertus qui iunior appellatus est vna cum vxore non sine veneni suspitione moritur. Fuere childeberto iuniori liberi duo.Theodebertus maior natu metrēse imperium cui austrasię appellatio fuit adeptus est.Quod cāpanię superioris partē continens ad alemanos vsq; ꝓtēdebat: sic quidem vocitata ꝙ austracus rex:vel vt alijs placet auster eam incoluisset. Theodorico burgundia obuenit:

Childebert⁹ vna cū vxore interijt.

Hi sunt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū: auiam gregoriū romanū pōtificē dū augustinū ad anglos fidei christianæ doctrina imbuēdos mittit scripsisse legimus: legatū apostolicū commēdātē. Eodē tpe auares id est huni sedib⁹ suis egressi: editis aduersus frācos aliquot prelijs: īgentib⁹ tandem munerib⁹ donati quietam frāciā reliqrūt. At fredegonda regū hostis collecto grādi exercitu: clotariū filiū in bellū cōtra illos excitat. Quare cognita nō segniores facti theodebertus & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerētur: magnis copijs occurrūt. pugna atrox longaq; cōmittit. Fusis deniq; fugatisq; hostibus: clotarius victor a matre magnis plausibus except⁹ est. Quæ tn̄ nō multo post cū iā cōsenuisset: obijt mortē & chilperici regis viri sui sepulchro illata est: fœmina necis multorū autor. & cui nemo sine sui pernicie hostis fuit. Nā iræ ita ptinax fuit vt supplicio satiari nō potuerit eorū quos odio psequeret. Pretextatū q̄uis carcere atq; verberib⁹ moxq; relegatione violasset. reuocatū tn̄ a gontrano & suo pōtificatui restitutū apud rothomagū dū rē diuinā facit percuti iubet/quo vulnere paulo post interijt. Fuit & aliorū innocētū sæua psecutrix. Nā cū timeret filiū clotariū credi nō ex chilperico sed ex lāderico adulterino cōcubitu eē conceptū: metui studuit: qḋ tyrannis ṗpriū est. ¶ Per id tēpus lacus dunensis tāto feruore ebulliuit: vt cocti ī eo pisces ad ripas in esum venirent accolarū. At vero reges iniuriarū quas a clotario acceperāt non obliti: ad arma brunechildis hortatu consurgūt. in quos clotari⁹ mouēs: positis apud fluuiū aruēnā castris: infœlici p̄lio dimicauit. Nā ṗfligato exercitu: tāta occūbētiū strage fluētū oppletū est: vt fluere velut obiecta mole desierit. Est em̄ in annalib⁹ frācis tria in eo cōflictu millia hoīm occubuisse. Clotari⁹ aūt cit⁹ p meldunū ad parisios se recepit. Quem insecuti reges pacis conditiones quas ipsi voluissent clotarium recipere coegerūt. Formula pacis hæc fuit: vt q̄ inter sequanā ligeriq;

Gregori⁹ romanus pontifex & Huni.

Fredegōda morit.

Lacus dunensis.

atq; ysarã loca ad occeanũ vsq; cõtinent ea theodebertus possideret. Duodecim vero regiones q̃ sequanę ysã req; fluẽtis alluunt clotarius haberet. ¶ Reb⁹ ad hãc formulã cõfectis: cũ Theodeberti iussu bertoaldus magnae apud regẽ autoritatis bonã militum manũ tuendae neustriae causa accepisset. (Parebat eñi his diebus theodeberto neustria) Clotarius merouẽũ filiũ lãdericũq; palatio praefectum i bertoaldum cũ exercitu mittit. Ea re bertoaldo nunciata cum ĩparẽ se militum numero intelligeret aurelianum se cõtulit. Quẽ lãdericus ĩsecutus: hoĩs fugã cum hostiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro nõ inquit, lãderice quia militum multitudine me superas: virtute quoq; superiorẽ te esse putes. Sed si cõpertum habere vis quę vtriq; nostrum animi fortitudo sit: ad singulare certamen te prouoco. Qd⁹ cum nõ admitteret landericus: Si ergo (inquit bertoaldus) tuus forte clotarius man⁹ cum theodeberto cõferet: vis ne in ipso conflictu quid vter vtri pręstet experiamur. Excepta est a landerico cõditio. Nec multo post duo reges ad iunã amnẽ qui stãpas alluit castra ponunt. Ad dum clotarianus miles amnẽ traijcit theodebert⁹ ne totis copijs clotarius pugnare posset: signo dato p̃lium init: in quo multi vtrinq; ceciderũt. sed ex clotarij exercitu multo plurimi Inter p̃liandum bertoaldus qui lãdericum ad singularẽ certamẽ ꝓuocauerat cũ lãdericũ sępius frustra ĩclamasset nõ ignarus q̃d ĩ eum doli machinaret brunechildis: ĩ cõfertissimos hostes irrumpens vitã maluit fortiter pugnãdo amittere q̃ a magistratu (id ꝙ brunechildis maxime petebat: vt eius loco ꝓthadium quẽdã ꝓmoueret) turpiter dimoueri. In eo p̃lio merouens ĩ hostium potestatẽ venit. Idem clotarius cum lãderico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebertus ꝑsequi hostes donec parisium vsq; infesto agmine aestu & cęde madens peruenisset. Nulla tamen alia re egregię gesta: domum reuersus est. Erat inter aulicos theodorici prothadius quidam

Iuna fluuius prope stãpas.

Meroue⁹ capitur.

italus qui cũ brunechildæ stupri cõsuetudinẽ (vt credebatur) hẽbat. Quã ob cãm brunechildis illũ apud theodericũ & dignitate & auctoritate plurimũ posse oĩ studio adnitebat. Et poterat quidẽ. Nã italus cum esset ingenio astuq; pditus, regi grat⁹ habebat, sed pceribus oĩbus pter singularẽ pecuniç auariciã exosus. Hoc ergo pthadio freta brunechildis & q̃ nõdum bono aĩo in theodebertũ mettẽsium regẽ, qui eã ab se relegauerat eẽt theoderico suadet illũ thesauros p̃ris ad se sustulisse. quorum parti hæres ipse eẽ debeat, simulq; theodebertũ ait ex alieno cõcubitu fuisse susceptũ / atq; ex hortolano prognatum. Quãobrẽ mitteret ad theodebertũ legatos qui suã & p̃ris pecuniã suppellectileq; repetãt. ¶ Talib⁹ frequẽter aĩatus cõsilijs theodericus, cum frustra theodebertum admonuisset cõtracto plurimo exercitu, aduersus theodebertum pfect⁹ ad carisiũ castrametatus ẽ. A quo quia nõ pcul abesset, theodebertus aciẽ ĩstruit, postea die dimicaturus. At primores exercitus aĩo volutantes q̃ turpe erat fratres ĩter se digladiari nec minus ignari rerũ belli carũ q̃bus & ĩperia atteri & nõnunq̃ pessundari solẽt regẽ adeunt orãt ne fraternã pietatẽ temere violet, ne ve committat quo sua dignitas, fortunæq; suæ deteriores sint. At pthadius ĩ cõtrariã sñiam regẽ ĩclinaturus. Minime inq̃t decet ex leui cã de pace repẽte agere sed tẽtare oportere hostis aĩm si forte petitis ågescat. Quo verbo irritati pceres, ĩ cædẽ pthadij cõspirãt, pten⁹ tumultus exorit. Quẽ adhuc nõ ĩ aptũ pdeũtẽ cũ theodoricus ad tẽtorij vestibulũ stãs cõiectura aliq̃ pcepisset, regẽ a prothadio oẽm iniuriã (phibẽtẽ quidã ex cõspiratorib⁹) (ne vltra pgrederet) distinuerẽt. Qui ĩ sñia nihilomin⁹ pseuerãs vocato ad se vselino ĩperat ĩdicere militib⁹ ne pthadio noceãt. Vselin⁹ vero cõsci⁹ q̃to cũctis eẽt odio prothadi⁹ vbi ad cõiuratos venit, rex ĩquit mãdat pthadiũ occidi. Cõcurrũt igit alacres milites, & hoĩem alea cum petro quodã medico ludẽtẽ ĩterimũt. Qua re pperrata,

Prothadius ital⁹ brunechildis familiaris.

Bellum a theoderico ĩ theodebertũ mettẽsiũ regem.

Prothadius phibẽte theodeberto a militibus occiditur.

oēs ad regis tētoriū cōuolāt: orāt ne iniquo aīo ferat pes simi hois necē quē scirent oēs amicicię & pacis inimicū. Ad hęc theoderic⁹ recenti homicidio turbat⁹ cū aduers⁹ q̄ plurimos furēdi via nō esset aīos ponit: & paci se accō modat. Qua priusq̄ armis decertarēt ex ꝓcerū consilio cōcessa/discessū est. Inde theodericus q nulli ad id tp̄s legitimis nuptijs vsus esset: sed duos ex cōcubina filios exceppisset aīm ad mr̄imonij fœd⁹ conuertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hāc sibi a pr̄e coniugē dari per legatos postulat: fide p̄stita illā ppetuo & vxorē & reginā fore. Detericus mēbergę pr̄ (id ēm erat filię nomē) genero lętus: filiā theoderico despōsat. Acceptā theodericus vnice diligit. Sed huius tā arctę charitatis īuidia brunechildis ita regis puertit aīm: vt de spreto vxoris thoro eā cū ijs q̄ pr̄no dono exportauerat muneribus ad pr̄em remiserit. Qua a theoderico ignominia affectus detericus Clotarius p nuncios sollicitat recordari quid in eū priore bello Theodericus cōmiserit: si ad vltionem exurgat: se qui īsignē a theoderico iniuriā accepisset illi auxilio fore. Excepit piocunde legatos clotarius: eosq; ad theodebertū mittit tētaturos si forte ad belli societatem iungeret sese. Qui idē quoq; se facturū legatis rn̄dit. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agonē regē adeūt. Memorāt reges tris in theodericū cōiurasse: si ad eos quart⁹ accedere velit adesse tp̄s: cū ipsi oēs ob superiores eis illatas molestias theodericū vlcisci facile possint. Agon sese regib⁹ constiturū spōdet. His rn̄sis exhylarati legati ad detericū reuertunt. Cōiuratione regū ad theodericū perlata rē grauissime tulit. Ad theodebertus sperans ad bellū cōuenturos cōiuratos reges primus copias eduxit. Venietibus in mutuū cōspectū regib⁹: nihil armis tētatū ē. Sed vltro citroq; euntibus legatis: dies apud salesiam castellū de concordia cōponenda dictus est. Quo theodericus cū decem hoim milibus se contulit. Theodebert⁹ lōge maiore procerū numero profectus est: animo omnia

Nubit theoderico filia regis hyspanię quam postea dimisit.

Bellū īter fratres.

disperdēdi si frater a conuētis resiliret. Territus numero fraternæ gentis theodericus: nihil repugnat patē recipe quācūq; theodebertus voluisset. Conuētū inter reges extitit: vt comitatus duos turoniç atq; cāpaniæ quasi ad se hęreditario iure ptinentes ppetuo theodebertus reciperet. Rebus ad hmōi formā confirmatis: vale sibi dixerūt reges. ¶ Verum nō ita pacato animo theodericus mussitabundus sæpe cogitabat qua ratione fratrem bello vexaret/a quo & bello fuisset impetitus/ & bona parte regni mulctatus. Concilio cum prudētioribus aulicis accepto: sibi conducere ratus si Clotariū amicum faceret ne theodeberto iūgeret: ad eū legatos ire iubet: qb⁹ mādat regi dicere quib⁹ se calamitatib⁹ theodebertus pssisset: adempta sibi grandi terræ possessione. Ideo constituisse repetere ab eo q̄ iniquissime rapuisset: si clotarius fidē det se non suppetiaturū fratri. Audiuit per summā beniuolentiā legatos clotarius. Et quę regis sui nomine petebant cōcessit. Erat em̄ colūbanus eo tēpore sāctitatis nomine pręclarus. hic clotariū admonuerat: ne fratrū bello se insereret: fore post aliquot dies: vt illorū hæres esset. Cognito clotarij responso: theodericus ad lingonas copias cogit: ide verdunū q̄ ciuitas per id tps primū ædificabatur pręteriēs tullū petit: quo & ipse theodebert⁹ ex austrasia educto milite castra posuerat in eo loco accerrime pugnatū est cadentib⁹ ex vtroq; exercitu permultis Sed inclināte in theodericū fortunā theodebertus p metenses fugiēs tādem coloniā se recepit. Ibiq; reparatis viribus: non multo post theodericū infesto agmine non tamen meliore fortūa/aggreditur. Nā tametsi nō ignauiter pugnaret: tn̄ postq̄ videt suos superari: deserto plio, fugę se mādat, insequētibus eū austrasijs, quorū magna pars fugiens occiditur. Traditū est tam confertos milites in sese eo prelio concurrisse, vt qui in equis sedentes vulnerib⁹ cōfecti erāt delabi ab equis turba digladiātiū īpediēte nō possent. Theodericus cognita fratris fuga cū

Pax componitur.

Theodebertus fugit.

illum hostiliter insequeret: oia qua iter agebat pdens: regionis incole illu conuenietes orant ne ob vni9 hois culpam innocente populum exterminet: eos quide cu omi prouincia qua armis coparasset suos ee: nec iperata vnq negaturos. Quib9 rex rndit se quide illis venia daturu si fratris caput ad illu pferat. Igitur qui venerat responso accepto colonia sine mora pficiscunt: theodebertu his verbis alloquunt. Frater tuus theodericus bello abstinebit si parte thesauroru quos ex patris successione possides illi distributa esse voles. Propterea tibi nobiscu cosule: & tuu fratrem patere consorte esse paterne supellectilis. Credidit loquetib9 theodebert9: staticq i reconditoriu vbi thesaurus asseruabat vna secum turba admittit. Interi vero dum secu reputat quid fratri ipartiat: vnus ex populo districto i theodebertum gladio caput illi9 amputauit: nec cunctat p ciuitatis muros ad theodericu caput pijcere. Morte fratris cognita: theodericus colonia ingredit. Regnumq austrasie qd theodeberti fuerat suscepit. Mox reb9 ex sua snia compositis duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella metti repetes duxit Cui occurres brunechildis cospectis nepotib9 furens mulier inocetes ptenn9 iteremit. ¶ Theoderic9 aute parta victoria ducatu sicuti couenerat clotario restituit: deinde cu spe illect9 neptis qua colonia abduxerat eam sibi desponsare & vxore accipere oino contederet brunechildis ipediuit: dices nephariu esse ducere vxore q proximo sibi gnis gradu attineret. Cui theoderic9 rndens. O iquit pfida & odiosa multis foemina: nuquid mihi psuaseras theodebertu adulterino cocubitu pgnatu meu fratre no ee: qre me & fratre & pximu meu psequi atq pimere compulisti: Hec loques theodericus brunechilde occidere tetauit: sed ope aulicoru ptecta coenaculo se pripuit. Nec differt crudelis mulier vltione: potione leti fera conficit: que theoderico p ministros quos ad id idoneos instructosq reddiderat bibenda du balneo egrede

Theodeberti amputatum ab vno de turba caput ad theodericu fratre defertur. Brunechildis crudelitas.

Alid9 brunechildis parricidium.

retur offert. Veneno epoto rex Balnei calore aestuãs: repente interijt. Sunt tamen qui scribãt pro fluuio alui interijsse postq̃ annos decem & octo regnauerat anno dominicae salutis. dcxviij.

¶ Eiusdem compendij liber tertius.

Egibus vt pmissũ ẽ interẽptis vnꝰ ex clodouei cognatiõe tm̃ clotariꝰ superat: ad quẽ regnũ ptineret septio & quinq̃gesimo ãno postq̃ clodouęꝰ eẽt vita defũctus Sed brunechildis plurimorũ cęde audax: sigisbertum theoderici nothũ austrasiae regno pficere cõtendebat. Cuiꝰ coeptis repugnãt austrasij pceres: quia crudelis foemĩe mores execrarent. Igitur ad Clotariũ duos ex nũero eoꝝ longe nobilissimos arnoldũ pipinũq; mittũt oratũ venire ad eos festinet ad castellũ cui capthomaꝝ nomẽ erat. Audita legatiõe clotariꝰ eaq̃ pceres vel ĩtelligit ĩpigre cõplet. Castello qd pxime diximꝰ agẽti clotario: brunechildis cum nõ longe abesset (nã vuarmacię q̃ vãgionũ caput est ad vlteriorẽ rheni ripã agebat) mãdat finibꝰ regni austrasię abeat: qdꝰ sigisberto filio theodebertus pr̃ reliquisset. Ad hec clotariꝰ brunechildi nũciare iubet. Moris eẽ foeminã leges viris nõ ponere: neq; de distribuẽdis regnis ĩuitis pceribus agere. Quos si i cõtionẽ vocatos velit: nõ repugnare se quĩ ipsis diffiniẽtibꝰ: vel sigisberto vel sibi austrasia caedat, Accepto clotarij r̃nso: brunechildi germanos ad belli societatẽ accersit. Nec segnius ex oĩ austrasia q̃ maximas copias põt cogit. Erat iter legatos a brunechilde in germaniã missos garneriꝰ: quẽ secus ac iussus esset rẽ gestuꝝ suspicata: ad albonã garnerij in legatiõe collegã lr̃as de occidẽdo garnerio dat. Lr̃as cũ legisset albo.n

Clotariꝰ regnat.

Brunechildis audacia.

laceratas a se se abijcit. Quarũ fragmẽta vn⁹ ex garnerij amicis cogẽs exceptã ĩde diligẽter sniam garnerio patẽ fecit. Re dissimulata garneri⁹ clã suadet germanis brunechildis pces ne sequant. deinde ad brunechildẽ reuersus ĩ burgũdiã. vna cũ brunechilde iter facit. Vbi seorsũ q̃sq; pceres couenies: eos ĩ sniam suã eo facili⁹ vertit q brunechildis tyrãnidẽ horrori haberẽt. His igit sic se hñtib⁹ garnerius clotario nũciat: si se ad eũ tuto cõferre possit: velle ad ipm pficisci. Nõ difficile fore vt mettẽsiũ burgũdionũq; regno adiutore sese potiat. Garnerij cognita volũtate Clotarius cũ certior fact⁹ eẽt: quis ad rẽ cõficiẽdã mod⁹ garnerio satis pspect⁹ hẽtur: cõtracto raptim exercitu: ĩ cãpaniã cathalaunẽsem mouet quo sigibertũ iã castra posuisse cõstabat. defecerãt p id tps a sigiberto ad Clotariũ nõnulli ex austrasia apprime nobiles Arturus ruco. Sigold⁹. & Euulan⁹. Instructis ad pugnã copijs priusq̃ manus cõserãt: cõmilitonib⁹ signũ dat garnerius de quo inter illos couenerat. Ipe sensim acie excedẽs: cęteros sui cõcilij cõscios comites educit. Quos lento agmĩe ad flumẽ vsq; sagonã (quẽ veteres ararim noĩabãt) psequẽte clotario: cũ sigibert⁹ infestis copijs ad eũ locũ venisset ipe cũ duob⁹ fr̃ibus corbo & merouco in ptãtẽ clotarij venit. Sigibert⁹ aũt equi pnicitate salu⁹. nullo postea tpe cõparuit. Victori mox clotario brunechildis captiua offert vna cũ eudelina Theoderici sorore q̃s ĩ castris hostiũ garneri⁹ dephẽderat. Nec tardat rex corbũ necare: seruato merouco q̃ ex lauachro xpiani baptismatis filiolũ habebat cui⁹ & ipse diligentẽ curã deĩceps habuit.

Sigibert⁹ vincitur.

¶ Exultãs tãta rerũ fœlicitate clotari⁹ accitis ad cõtionẽ diuersę gẽtis qui cũ eo militauerãt pcerib⁹ de brunechildę castigãda cõsiliũ capit. Recẽsitisq; mulieris flagitijs: & q eẽt decẽ regũ: aliorũq; multorũ cędib⁹ rea: rogat quo supplicio digne plecti posset. Acclamãtib⁹ cũctis crudelẽ fœminã vilissima aliq̃ morte affici debere: priusq̃ ĩ cõspectũ cõtiõis rex eã ĩtroducere mãdaret: q̃rto fustiga-

Brunechildis vltimum supplicium.

tā tādē deduci ad se iubet, i q̄ postq̄ diu aspecq; iuect⁹ eēt insidētē eq̄ mulierē p̄ totū exercitū circūferri impat. Inde a capillis & lacertis, ferociētis equi caudę alligatā, reliq̄ corpore humi ꝓstrato lictor distrahit. De cuius nece vaticiniū sibillinū esse nōnulli asseuerāt, id qa mīme cōptū habeo asseuerare non ausim. vatū si quidē enigmatibus atq; obscuritatibus interpretationē adhibere diuinantiū est. ¶ Ne tamē sua laude brunechildem fraudemus cōplura sacerdotum collegia & monachoꝝ apud burgundos austrasiosq; extruxit/ iter quę apud lugdunū ꝓ muris adhuc visit̄ diui Vincētij cœnobium. Apud heduos quoq; alterū: vbi assentiēte Clotario sepulta est: & alia locis diuersis templa diuo Martino cui deuotissima erat dicauit. Ita vt si impēsam cum brunechildis fortunis cōferas: mireris sane tot vno sęculo templa: assignatis cuiq; ꝓuentibus: mulierē exędificasse potuisse. Eius ętate etherius Lugduni: apud heduos siagrius: viennę desiderius: antisiodori annarius austerius aureliæ: lupus & columbanus apud se nonas mira sanctitate claruerunt.

Brunechildis laus.

Reductis ad vni⁹ regis imperium quattuor regnis Clotarius palatio pręfectū garneriū (cuius opera vsus maxime fuisset) constituit: burgundiam harponi cōmendat. Austrasijs rado præpositus est. Et ne liberalitatis quicq̄ Clotarius p̄termitteret: garnerium imprimis sui palatij pręfectum cōplurimos deinde burgundiæ ditionis proceres/ antistitesq;: & qui aliquid pensi haberēt ciues ad se vocat. Vocatos amplissimis quemque muneribus ad conciliandum eorum sibi beniuolentiam impartit. Nam præter summā humanitatem atq; modestiam quibus illum natura instituerat: religionem quoq; venerabatur: & ꝙ rarū est pietatē colēti: bello optim⁹ atq; strēnuus erat. Longobardis qui annuum francis a gōtrāno ad ipsum vsq; Clotarium pensum duodecim auri pondo quotannis soluebant tributum abrogauit; acceptisque prius sex &

Clotarius ꝓuincias distribuit.

Lōgobardi tributo liberati.

xxx.milib⁹ nūmū augustā suzācꝫ ī alpibus ciuitates liberas illis dimisit. ¶ Dum hęc agerentur nat⁹ est Clotario ex bergedruda vxore Dagobertus: quē lr̄is erudiēdum Arnulpho mettēsium p̄suli cōmisit. Bergedruda vero nō multis post annis moritur: in cui⁹ loco Sichildē Clotarius accepit quæ haibertū enixa est. ¶ Dagobertus autē postq̄ sibi p̄ ętatē licuit feras īdagare & venari (vt gallis mos est) pergit. Excitato ceruo cū longo iā cursus lassus quietis locū q̄rit / vicū quē catulianū vocāt ꝓfugit In eo vico sacellū erat vbi cōdita humo & lapide īstrata corpa beatorū Dionysij / rustici / & Eleutherij a suscepto ꝓ fide xp̄i martyrio p̄ ānos.xxx.supra quīgētos religiose colebant. Eo (cū patēs sacellū eēt) se ceru⁹ ꝓripit: soloqꝫ decūbēs quieti se mādat. insequētib⁹ crebris latratibus ceruum canibus cum ad sacellum venissent: ceruo cōspecto frequentiore latratu perstrepentes: nulla eis: sed nec ipsis venatoribus in sacellum irrūpēdi facultas fuit: suā ędē tuentib⁹ viris sc̄titate spectatissimis. Ea re p̄ vicina loca plata locum veneratiorē fecit: & Dagoberto admirationē simul & pietatem cumulauit. ¶ Mortua p̄ id tp̄s Bergedruda Clotarius sichildem accepit. vñ processit (vt ꝓxime scripsi) haibertus. At Dagobertus cū p̄ceptorē q eum secularibus ornatum redderet īstitutis a patre accepisset quē aquitaniæ ducatu pr̄ donauerat: intellexit nō rudis adolescēs q̄tū sadragesill⁹ (id eīn nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptā a p̄re dignitatē supbiret ita vt eū neqꝫ satis reuereret neqꝫ obseruaret: vocatum ad cōuiuiū sadragesillū: cum e regiōe Dagoberti velut par illi assedisset: poculūqꝫ tāq̄ ex æqualis manu desumpsisset: iubet eum virgis cædi: & barbā quā ꝓmissam habebat āputari. Qua accepta iniuria: ad clotariū sadragesillus fere lachrymās ꝓcurrit. Eā rē pater furēte aīo excepit. Dagobertūqꝫ ꝓtin⁹ ad se venire iubet. Exaspatū patrē qa adolescēs p̄timesceret nō alium fugę locum q̄ sacellum quo a canibus tutus fuerat ceru⁹ secum reputās

Dagobertus nascit: & habibert⁹.

Miraculū pe ceruo.

Dagobertus pedagogū suū virgis cedere iubet.

eo se confert: non minus præsidij sibi a sanctis conferri arbitratus q̃ beluę cõtulissent. Cognito filij ꝑfugio: Clotarius Dagobertum inde extrudi: & ad se deduci ferociter impat. Id vt facerẽt abeuntibus seruis: cũ ꝓpe ad sacellum min⁹ miliari cõstitissẽt: tã fixi stupẽtesq; hęserũt: vt vltra ꝓcedere minime possent. q̃q̃ ꝓgredi maxime conarent. Igit reuersi qd illis obtigisset patri renunciant Credidit Clotarius fabulamẽtum eẽ q̃ narrarent serui: veriti ne Dagobertũ offẽderẽt. secundis qui p̃ceptũ exequerent missis par accidit. Nec sic ab ira tẽꝑari potuit se rex pr: nisi & ip̃e miraculũ expiret. In sacello dũ sopori se mãdasset Dagobertus: vidit per quietẽ tris reuerẽdissimos viros sese affari. Adolescens (inquiunt hi martyres) sumus quos multo supra tp̃e ꝓ fidei veritate mactatos hoc loco catula sepeliuit. Qui loc⁹ q̃nquidẽ nõ satis cultus decoratusq; ẽ: minore nos dignatiõe popul⁹ colit. Quare si ad te recepis digniore appatu tumulos nobis extruere: cũ tibi securitatẽ tum placatum p̃rem restituemus. Et ne somnio te illusum existimes: si terrã vbi delitescimus effodies: optimis caracteribus suo quęq; noĩe cõperies esse signatum. Hmõi visione confidentior factus adolescens: se quæ diui martyres petijssent impleturum religiose ꝓmittit. Ad filium pater cum indignabũdus contenderet: eodem quo serui stupore & miraculo perculssus: filio p̃cit. Eũq; nõ multo post regni consortio donatum austrasiæ p̃fecit: pręterea quæ citra arduennã siluã ad remos spectant. Surrexit per eosdem annos ex mœcha arabiæ loco xp̃ianæ puritatis spurcus hostis mahumet⁹. Heraclio imperãte ãno christianę pietatis sexcẽtesimo. xx. A quo tẽpore ad hunc vsq; diem Christi religio turbata plurimum est atq; labefacta. Eadem tẽpestate phara virgo agarici meldensiũ comitis filia ecclesiã q̃ pharonis mõasteriũ appellat extruxit: quã multis prouẽtibus auxit. Huius virginis frater pharo cum meldẽsẽ comitatum p̃re defũcto possedisset / ex comite clericus

Reuelatio sanctorũ dionysij sociorũq; eius dagoberto facta.

Arduenna sylua.
Mahumetus.
Pharo.

Contentio de regno inter patrem & filium.

factus pontifex tādē ciuitatis effectus est. ¶ Austrasiorū suscepto gubernaculo dagobertus consobrinę chicildis apud chippiacū parisiorū vicū nubit, vixq; a nuptijs dies tertius agebat, cū patrē coueniēs. Dagobertus petit ea sibi oīa dimitti, q̄ austrasiorū regni essent, nec inde sibi pater quicq̄ vsurpet. De q̄ re vbi iter prēm filiūq; diu disceptatur/placuit tandē ad arbitros de cōtrouersia referre. Hi fuere selecti prudētes duodecim, in quibus fuit arnulphus mettensium presul magna vir sctitatis opinione clarus. Ex eorū sentētia clotarius filio dat q̄cūq; ad austrasię potentatū veteri iure ptinebāt. hoc adiecto ne arduēnā pretergrederet, vbi limitē dagoberto dudū posuisset. Repetenti austrasiā dagoberto saxones qui vltra rhenum incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellum duce berthauldo inferūt. In quos & ipse dagobertus traiecto rheno nō impigre copias ducit. Dum vtraq; acies magnis aīs atq; viribus pugnat Dagobertus cassidē ictu gladij diuulsa graue vulnus capite excepit, ita vt a vertice pars ossis vna cū multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus ī hostiū ptātē facile venisset, nisi mox opem tulisset ex regis seruis vnus attila quē ,ptinus ad prēm clotariū mittit, Is tū nō ,pcul arduenna agebat. Cognito filij periculo festinat pr̄ magnis itineribus suppetias filio ferre vbi ad flumē cui vuisera nomē ē couenerūt reciproca militū salutatiōe clamor sublatus ad hostium castra deferi. Quod miratus berthauldus rogat quid id letitię q in castris Frācorū audiret. Rn̄denti cuidā clotariū cum ingenti exercitu aduenisse. Mentiris inquit. Nā & clotariū iampridem mortem obijsse accepisti. Cū non procul a se castra distarent, loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit, qui & sui aduentus fidem hosti faceret galea nudauit caput canicie iam candidū. Quo signo agnitū regem Berthauldus barbara voce inclamans. O peruetus inquit & canum iumentū huc neades. Eo verbo indignatus rex non expectato exercitu

Attila fidelis seruus.

flumen trēnat: nec berthauldū mox fugientē psequi destitit: donec obtrūcatum hosti caput ad suos ipse defert Nec finem belli gerendi facit: In saxones vsq; penetrat. Vbi memorabilē edidit stragem: nemini masculini generis pcens qui gladij sui longitudinē excederet: inde vastatis agris & vicis icensis: victor Clotarius in frāciā demigrauit. ¶ Reuerso cura fuit godini nobilis burgūdi temeritatem vlcisci: q despretis maiorū institutis: patris relictā vxorē coniugē sibi desūpsisset. Sed īteruenīēte dagoberto dimissa nouerca godin⁹ Clotario cōciliatus est. Sed cōtēpta a godino mulier: regē adit. & cōceptę ī regē necis hoīem insimulat. Ille iussu regis apud sctm Medardū: deinde apud sctm Vincentiū de pratis tactis sacro sctis altarib⁹ accusationē iureiurādo cū diluisset: deniq; vt idē apud diuū Martinū Turonēsem faceret: dū carnuti diuersat⁹ cœnat: missis satellitib⁹ impio clotarij (vt plerių; putāt) necat. Regibus em qnquidē licentia vt volūt viuendi permissa est: vitę q̃q; & necis ptāte a se traducta nūc hos nūc illos p suo arbitrio occidere / fas esse videt. ¶ Bellis iā plurimis fœliciter gestis clotarius posteritati sue cōsulēs: cōsiliū procerū ex burgundia trecas contrahit. Rogat eos quē sibi maxime pricipem post se optēt. Rñdēt aliū pter se neminē cupere eū esse qui & pace fouere: & bello eos tueri possit. Procerū rñso lętus rex eos monet fidē in eū seruent: seq; & regni iura tueantur / atq; eos ita domum dimittit. Mox prelatorū quoq; conuētū apd⁹ cypiacū hūit. vbi dū de his q̃ ad regni cōmoditates eēnt cōsulit: haimar⁹ īter nobiles primari⁹ qa riberto datus fuerat a rege īstitutor, iussu agniani saxōis occisus nūciat. Quāobrē seditio fere inter aulicos studio diuersarū ptiū orta ē, sed regis modestia ab armis tēpatū atq; īterea clotarius anno regni sui. xliiij. salutis vo xpianę. dcxxxi. morit. rex nō mediocrit lrat⁹, patiēs admodū. erga deū tioratus, ad iopes liberali, clero ppłoq; accept⁹: cui apd⁹ S. germanū de ptis sepulto qa alt clotari⁹ pcesserat scd⁹i

Victoria de saxonibus.

Accusat godinus a relicta vxore.

Haimarus occiditur.

Sāctus fiacrius Scotus.

appellatio fuit. Huius clotarij aetate fiacrius venit scotus in briā: qui dū solitariū sibi locū qrit a scto pharone meldēsiū pōtifice suscept⁹. & loco vbi nūc ob sctitatis merita religiose colit̄ donat⁹ est. In cui⁹ sacellū foemina nō ingredit: q̄ em aliqn̄ īgredi temere tētauit ī rabiē versa est. De hoc sancto heremita quidā hoc disticū composuit.

Foemina quae laesit blaspheme murmure sanctum.
Fecit ꝙ sancti non intrat foemina templum.

Agobertus ī austrasia agens: de morte p̄ris nūcio accepto ne quis a nouarū rerū studio sis tumult⁹ oriretur: & ī burgūdiā & in frācīā exercitū disptit̄ mox in Frācīā ꝓfectu-rus: sed cū apd̄ remos agit veniūt ad eū ex Frācia atq; burgūdia legati: qui nouo regi debitū honorē fideq; p̄starēt. Erat Dagoberto ex p̄re frater aribert⁹ cui cū regni pars iure optio deberet: auūculi sui brunulphi studio nixuq; patris regnū h̄re cōtendebat. Sed conuenit īter fratres vt ī aquitania tholosam & alias vrbes quae infra pyreneos mōtes & ligerim cōtinent̄ aribert⁹ recipet: neq; post hac in reliquis regnis quicq̄ vēdicaret: aut ad ius suum spectare vllo pacto arbitraret̄. Aribertus parte haereditatis sibi attributa regni sui primariā sedem tholosae instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata vascones in deditionem accepit. ¶ Pacatis vndiq; reb⁹. Dagobert⁹ voti nō īmemor quo diuis martyribus Dionysio eiusq; collegis obnoxiū se fecerat catulicum vicū petit: & sacro sancta corpa inde exhumari iubet. Inscripti erāt tituli cuiq; mausoleo quib⁹ alter ab altero sine cōtrouersia erat designatus. Ea in conditorio ꝙ fabrefieri rex mandauerat reponi ad tp̄s īperat. Tādē magno sumptu cū tēplū exędificasset (ꝙ & solido argēto tectū erat) eo trans ferri corpa instituit / cōdito ad eū vsum aureo feretro additisq; ad decorē multis varijsque gemmis. Annuis insuper prouentibus ad sacerdotum & ministrorum templi alimoniam designatis. & ne

Dagober portionē regni ariberto fratri distribuit.

Ecclesia sācti dionysij edificatur. & argento tegitur.

min⁹ ornamẽti interi⁹ loc⁹ haberet: tapetes quoqꝫ vnionibus & gẽmis varijs ĩtextos, quib⁹ ĩterior paries tegeretur attribuit. Adeo gratissim⁹ diuis martyrib⁹ patronis suis dagobertus fuit. Inopũ ꝑterea curam non omittens reconditoriũ ꝓxime arã maiorẽ tẽpli argenteum apponit, vbi q̃ diuis donaria martyrib⁹ offerrent reposita sacerdotes ęgenis impãtirẽt. ¶ Hec dũ religios⁹ pñceps diligẽter curat, nõ minus ĩpigrę cęteraq̃ regiæ sollicitudini ĩpẽdebãt exeq̃bat. Nã & austrasiã atqꝫ burgundiã vbi gertrudis regina agebat reuisit, ius cuiqꝫ postulãti dicẽs, ita cibo vt interdũ parceret. ne quid a se ꝑtermissũ esse, videret. Pergẽti ex lingonib⁹ cabilonẽ, apud daterrã cũ balneas peteret, brunulphi memoria illi incidit quẽ supra diximus Ariberto dũ regni partem peteret, fauisse. Quãobrẽ accitis quos ad id idoneos nouerat Amalgarꝫ Arnobertumqꝫ & vuillebardum his impat brunulphũ tollãt necẽtqꝫ. Qui mox ĩpata pficiũt. ¶ Cũ heduos ãtissiodorosqꝫ ĩuisisset ꝑ senonũ vrbẽ parisiũ se cõtulit. Iã eñ dagobert⁹ gertrudẽ qꝫ sterilis eẽt reliq̃rat. Altera suꝑinducta virgie cui nãthildi nomẽ fuit, vsus est potissimũ arnulphi mettẽsis atqꝫ pipini cõsilio. Arnulpho fato absũpto Cumbertũ coloniẽsem pontificẽ in demortui locũ suffecit his consultorib⁹ ad pñtes regis mores congruentibus iusticię illius atqꝫ ęquitatis tanta fama etiam apud exteros pcrebuit, vt ex ea agente q̃ thurcis sclauonibusqꝫ finitima est nonnulli dagoberti examen ad suas controuersias deposcerẽt. Asseuerantibus insuꝑ sclauonibus si ad eos aliq̃n cõmearet se illi vt suo regi parituros. ¶ Regi cum deesset ꝓpter vxorum sterilitatẽ liberi concubitu virginis raguetrũdę filiũ marẽ suscepit. cui aribert⁹ dagoberti frater qui ꝑ id tp̃s aurelię erat nomẽ dedit, appellatusqꝫ ẽ sigibert⁹. Hic ĩter sacro sancti lauacri quas sacerdos amãdus enunciat orões dũ nemo de more xp̃iano amen rñderet infans ipse qui tm̃ dies quadraginta natus esset, cunctis tacentibus amen expedito

Brunulph⁹ iussu dagoberti occidit. Vxoris dimissio. Dagoberti fama.

Sigibert⁹ nascitur. Miraculũ.

sermone psonuit. Qd' diuinitus factũ esse quis non credit. ¶ Iam de hoim instabili conditione q̃ri possemus si lex hystorię pmitteret. Dagobertus quẽ initio principatus p̃clarissimæ virtutes cõmmẽdabãt trãsuerso animo esse cœpit. Quippe qui ministrandi iuris specie francię regni vrbes puinciasq; cum visitaret: quosq; vi adhibita spoliabat. Et tanq̃ diui dionysij obsequijs omnia deberẽtur æneas ingẽti pondere valuas/Lauachrũ insuper vbi baptismatis mysteriũ sacerdotes explebant vna cũ diui hylarij corpe nulla compẽsatione sacrilegij facta ad diuũ dionysiũ mari ex pictauis trãstulit. Nec tñ tota preda potitus est. Altera em̃ portanũ dũ naui p oceanum exportãda cõmittit in fluctus delapsa perpetuo latuit. Verum quia male agẽtibus occasio aliqua peccãdi in prõptu suffragat̃: cãm sacrilegij esse dicunt: pictauorũ rebellionem: quos vt cõpesceret dagobert⁹ oĩa ad se belli iure ptinere ratus: postq̃ agros puasisset vrbẽ quoq; depopulatus cẽt mœnib⁹ oĩbus dirutis solũ arare & in eo salẽ disseminare ad inducẽdã sterilitatẽ iubet. Sacrilegio comes libido nõ defuit. Amãdus autem Tũgreñ. eps cuius sedes traiecti erat p id temp⁹ vita vir spectatissimus & doctrina cum peccanti dagoberto verbum salutis prędicat regno extrudit. Sed tãdẽ resipiscẽte dagoberto: amãdus gratus regi factus est. Comitabant̃ dagobertum quocũq; gereret pellicũ cateruę: pręter eas quas cõpluribus locis comptas & reginarũ instar ornatas alẽbat. Obnitebat̃ tñ regis turpib⁹ factis pipin⁹ de laudis qui palatio præerat: fueratq; a clotario brabãtino ducatu donatus. Nec vsq̃quaq; sinebat regem p tot vitia libere defluere. Cuius etiã optimis cõciliis adiutor accedebat egnatius homo nobilis & non mediocriter prudẽs. Quorũ pseuerãti cohortatione tãdẽ dagobertus sanior effectus ẽ. Interea aribertus tholozates dagoberti frater relicto filio chilperico: vita defungit̃. Quẽ filius non multo post secutus est. Quãobrẽ tholozatium regnum dagobertus recepit. ¶ Sed omni

Dagobertus pictauos spoliat.

Libidinosus dagobertus.

Aribert⁹ tholose. rex moritur & ei⁹ filius chilpericus.

ferae hūanę foelicitati pedissequa est aduersitas. Sclauones in thoringiā irrūpe nūciant. Selectis copijs cū ad rhenū dagobert⁹ venit saxones ad eū mittūt oratū vt tributū ꝙ patri filioq; hactenus pepēdissent leuarētur (id em̄ tm̄ quingentorū boum erat). Si id ab rege impetrarent suis se ipensis atq; armis sclauones debellaturos spondēt. Cō ditione admissa pēsum saxonib⁹ remissū ē. Sed alio vsus aīo Dagobertus: sadragesillo qui pedagogus eius fuerat mortē ꝓcurauit. Quam cum vlcisci liberi eius minarētur ex ꝓcerū sentētia pǣna possessione priuant reb⁹ oīb⁹ ad fiscū traductis. ¶ Interī dū hęc gerunt dagobert⁹ sigiberto filio austrasiā dimittit: dyademate illi iposito attributoq; cūberto colonię pōtifice & comite palatino adalgiso quorū moderatione regnū administraret. Eodē tpe natus est dagoberto clodouęus quē pleriq; ludouicū appellāt ex nāthilde vxore. Quo adulto: dissidij cām fratribus auferre dagobert⁹ studuit distributa cuiq; portione hęreditatis. sigiberto em̄ oīs austrasia/ludouico burgundia neustriaq; cessit. ¶ Dehīc ad diuos martyres cōuers⁹ int̄ multas q̄s illis dōatiōes largitiōesq;: tribuit ēporiū annuū mēse iunio in cāpo nō ꝓcul a basilica sāctoꝝ īstituit trāslata ad ministros ecclīe oī ditione. Id lēditū vulgus appellat corrupto vt ipse iudico vocabulo. Nā edictū dici crediderī. Propterea ꝙ ad eas nūdinas mercatores suas vndiq; merces edicto regio tāq̄ ad communē regni mercatū conferre deberent. ¶ Vascones ariberto mortuo a dagoberto deficiūt. Qui primū frācorū cōgressum ęgre ferētes: multis cęsis: fugatisq; alij ī montes alij in siluas sese abdiderūt. Sed cū ex fuga se recepissent: missis ad doīnū nuncijs quo duce bellū gerebat: impata facturo se eē pollicent. Ita salu⁹ exercit⁹ ī frāciā reuertit: pter aribertū & paucos quos negligenter agētes inter angustias roncheuallis vascones interemerūt. ¶ Vasconib⁹ in ꝑtātē redactis: dagobert⁹ iniuriaꝝ non oblitus q̄s in frācos superiore anno biritones commisisset. Legatis apd̄ nidica

Tributū saxonib⁹ remittit.

Ludouic⁹ seu clodouae⁹ nascitur dagoberto.

Nundine sācti dyonisij q̄s lēditum vocant.

Vascones rebellant.

hilē britonū pricipē agens, bellum (nisi offensā purget) cōminat. Quo metu pculsus nidichail ad dagobertū venit. Quē cypiaci agentē magnis muneribus placauit se cū oi gente sua & regno dagoberto dedēs. non alio aio q̄ illa omnia sub dagoberti Frācorumq; ppetua ditione tenere confessus. Cum in verba regis iurasset, nidicahil a rege dimissus est. ¶ Per id tēp⁹ episcopis apud diuum dyonisium dedicādę ecclesiæ gratia a dagoberto conuocatis, dum. vi. Kalē. martij mysterium absoluere statuissent, pridie ipsarum Calēdarū homo lepra admodum deformis ab ędituis īpetrat in ęde pnoctare. Vbi dū vigil in oratione pseuerat, videt pspicue xp̄um comitātibus eū petro pauloq; vna cū diuis martyribus dyonisio rustico & eleutherio per fenestram in basilicam aduētare. Qui candida veste amictus dedicationis sacrum munus absoluit. Indeq; ad lepra contaminatū pgressus xp̄s Tu inquit homo, dicito pontificibus cū crastina luce ad hāc ędem se conferēt: eam a me consecratā esse. Cui⁹ rei fidē fecit infirmi hoīs cura. Nā contacta hoīs facie lepra, oēm xp̄s auferens eā pximo lapidi glutinauit, q̄ ad hūc vsq; diē p summā admiratione visit. Quo miraculo attoniti p̄sules dedicatione abstinuerūt. hęc causa est quāobrē frequēs ad modū populus ad ecclesiā ipam. vi. Kalē. martij cōueniat, firmissime credēs id a xp̄o deo fuisse perpetratum. ¶ Tam multis rebus a dagoberto pręclare gestis, rerū pręsentiū sollicitus, nec minus pudus futurarū ex regno Frācorum pontifices pceresq; bigargiū ad consilium vocat. Vbi throno insidens aureo, duobus sibi assidentibus regibus filijs inter multa quę de breui & misera hoīm vita locut⁹ est, filios ad mutuā charitatem cohortatus, testamētum condidit. Quo in primis q̄ christi sacerdotibus donasset rata esse mandat confectis inde quattuor vno tenore syngraphis, vnū lugduni, alterum mettis, tertiū parisijs, quartum apud se in archiuis ppetuo reponi imperat. Sacerdotes vero id est pōtifices qui

Nidicahil britonū rex fidem pręstat dagoberto.

Ecclesia sc̄ti dionisij a xp̄o dedicatur

Dagoberti testamētum.

regis bñficijs dõati eẽnt astrictos facit dũ de ipsius morte nunciũ acceperint. tribuis cõtinuis a morte ãnis rẽ diuinã quisq; in suis locis ter ꝑ singulas hebdomadas faciãt Ei⁹ testamẽti curatores sigibertũ ludouicũq; vel vt alij volũt Clodoueũ filios instituit. Hęc rex cũ dixisset: oẽs qui aderãt testamẽtũ subscriptiõe & sigillis firmãt. Tũ dimissa cõtiõe: domum quisq; discesserũt. Eodẽ ferme tpe vascones duce hermãno ĩpleturi q̃ a doĩno cõuẽta erant cũ ꝓxime cypiacũ aduẽtasset: cõmissę in regẽ rebellionis cõscientia admoniti, ad diui dionysij cœnobiũ velut ad asillũ salutis cõfugerũt. Quę illis causa fuit a dagoberto ṽniam cõsequendi. Itaq; in fidẽ recepti abierũt. ¶ Paucis deĩde exactis dieb⁹ rex alui ꝓfluuio afflictus: apud spinogillũ in agro parisiẽsi cũ decubuisset: ad diui dionysij ędẽ se transferri iubet. Illic quia morbo non leuaret̃ spe salutis destitutus: againũ cuius fides ꝓbitasq; spectata sibi esset accercit Vxorẽ nãthildẽ illi filiumq; clodoueũ cõmendat vt eius ꝓuidẽtia regnũ admĩstraretur. Proceres quoq; palatinos qui aderant adiurat: reginę filioq; ob secundent. Morbo tãden extenuatus rex anno regni sui xiiij. dñi aũt xpi. dc. xlv. Calẽ. fe. vitã morte cõmutauit Flatumq; cadauer ei⁹ est vniuersis cõlachrymãtibus: & ĩ tẽplo martyrum regio apparatu sepultũ. ¶ De cuius vltimo exitu ansoaldũ pictauẽsiũ antistitẽ (qui paulo ante dagoberti mortem ad siciliam legatus fuerat) hec retulisse litteris traditur Iohannes erat insulanus anachorita/ vitę/ sanctitate famatissimus. Ad hũc ex itinere diuertens ansoaldus. salutaribus vitę spũalis cõfabulatiõib⁹ vltro citroq; habitis: cognito ꝗ frãc⁹ esset: iohãnes hoĩem rogat quisnã esset dagobertus rex: & quib⁹ aliqñ morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vitã regis ꝑ ordinẽ enarrãte: referam ĩquit anachorita scitatũ tuę quęnã mihi ꝑ qetẽ de ipso dagoberto visa accepi: ꝓcũbẽti mihi qetis cã: quidã multa canicię reuerendus me excitauit: atq; admonuit orare ꝓ animę dagoberti salute: qui eadem ferme hora vita erat

Legatio vasconum metu regis ad ecclesiã sancti dionysij cõfugiunt.

Visum in morte dagoberti.

defunct⁹. dū exp̄gifcor iuſſa ſenis ip̄leturus: ecce ī medio mari turbā demonū conſpicio, qui aīam regis cymba deuehētes ad pœnas rapiebāt. Sed dagobertus aduerſus ſeuiētes ī ſe demones freq̄nter triū btōꝝ hoīm opē īclamabat martini dico mauricij & dionyſij martyris. Ad cui⁹ p̄ces mox ꝓcella cū fulgure atq; crebris tōitribus exorta viri quos a dagoberto īploratos dixi candidis ōrnati veſtimētis ad me ſe cōferētes, ſe eos eſſe ꝓfitētur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora ſupplicis aīam regis tormētis eximentes ſecū in cœlū retulerūt: ſine intermiſſiōe hoc dauidicū repetentes. Btūs quē elegiſti & aſſumpſiſti ī atrijs tuis. Replebimur ī bonis dom⁹ tuę: ſanctū eſt tēplū tuū / mirabile ī equitate. Hęc diligēter ex iohāne cognita anſoald⁹ ī frāciā reuerſus multis cū fideliter enarraſſet, audoenus rothomageñ. antiſtes & dagoberti cācellarius, qui ꝓpter ſctitatē & vitę merita in numerū ſctōrū poſtea relatus eſt, lr̄is aſcripſit. Similiter & ipſe dagobertus ſctōrū cathalogo addictus eſt.

Nota cōtentionē int̄ duos burgundos.

Clodoueus a gayno tutore frācoꝝ atq; burgūdionū regna ſuſcipiēs tertia paternę ſupellectilis pte nāthildi matri attributa reliqua cū fratre ſigiberto ex ęq̄ diuidit. Inde duce matre aureliā ꝓfect⁹ eſt. Vbi ad ſe ex burgūdia venientes ꝓceres in ſua verba iurare fecit, cōſtituto illis principe palatino flaucato qui & burgūd⁹ erat Cui vxorē ei deſpōſat ranobertā nāthildis neptē q̄ ſcilicet viꝝ in officio & fide erga regē cōtineret. Sed iuidēs flaucato vuilebaldus magnę apud burgūdos ptātis, hoīs deſpiciebat imperiū. Quod poſtq̄ regi innotuit vuilebaldum ad ſe auguſtudunum vocat. Quo cū aduenire collecta iuuenum manu non detrectaret: p̄mittit agelulfum valentiniū pontificem, & vuiſconem comitem explorare q̄ eſſet de illo apud aulicos ſententia. At īgreſſis heduū nuncijs flaucatus portas claudit & copias in vuilebaldum occiſſime mouet. Inito prelio vuilebaldus oc-

cidit ur, & flaucatus graui vulnere sauciatus est, Cuius fi lius aubedo patris periculo excitus multam hostium cędē fecit. Nanthilde non multo post mortem obeunte (quę eodem quo dagobertus sepulchro condita est) Clodoueus moderari rempublicam solus cœpit. Cuius quarto regni anno tanta annonę caritas fuit, vt fame atq; inedia populus absq; modo deperiret. Cui malo rex occurrens, tectū quod argenteum erat a templo martyrū auferri & per loci abbatē agulphū īdigētib⁹ & pegrinis sine vlla precij diminutione distribuere iubet. Mox a landerico parisiorum antistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo īseruirent. ¶ Huiusmodi religiosis operibus cum maxime operam daret clodoueus: neq; vllis agitaretur bellis, aperto diui dionysij feretro brachij partē inde abstulit. Quod tametsi reuerenter haberet protenus tū mente consternatus humi cōcidit, secutęq; sunt p dionysianum tēplum tenebrę: & rerum oīm obscuritas, vt qui illic aderant pauitantes citissime inde aufugerēt. Rex & si insano nō dissimilis esset, brachij partē ablatā auro circūdatā & gēmis multis decoratā beato corpori restituit, simulq; donaria monasterio attribuit, quibus meliorē sibi mentem recipere posset. Qui & si paulo meliusculus extiterit, prę se tū tulit īsanie vestigiū. Quo annos duos afflictus tādē īterijt expleto regni sui anno decīo sexto, xpi sexcētesimo sexagesimo secūdo Appositusq; est ad patris monumētū. Cui nulla sane virtus assignari pōt. Nā īter gulā libidīesq; & summā auariciā (qb⁹ clodoue⁹ culpabat) nemo recte ęstimauerit virtutē diuersari. Reliquit ex batilde saxonū gn̄e illustri liberos tres, clotariū, childericū: atq; theodericū, hęc ē bathildis q̄ calēse mōsteriū a clotilde regīa diuo georgio dicatū. quia augustū erat dirutū ampliauit. vbi cum virginibus sacris monialis facta religiose conuersata est. Cuius itē opus est corbiense cœnobium. Per hęc tempora leo-

Regina nāthildis moritur:

Caritas an nōę p̄ fr̄aciam:

Nota regis casū:

nard⁹ heremita cenomãnus enituit. Passus multa vt dissi
dẽtes francos in pace cõtineret. ¶ Clotario pr̃na posses-
sio obtigit: qui autore mr̃e dũ adolesceret regno præfu-
it: constituto primario palatij ebroyno. Hic ille est ebroy
nus qui diuo leodegario sancto heduorũ antistiti oculos
euulsit. Et lãbertũ leodiorũ præsulẽ sua ecclesia extrusit
His tẽporibus tradit̃ extitisse virgo illustris gertrudis: fi
lia pipini de lãdis primi brabãtiæ ducis Cui⁹ soror Beg-
ga fuit / ducissa religiosissima. Et apud latiniacũ a forti-
no monasterium institutũ. & a felone viro sancto cœno
biũ sancti mauri q̄ de fossis nomẽ habet. Diuus q̄q; eli-
gius nouiomi Audoenus rotomagi / Richarius in põti-
uiaco / Germerus apud flauũ in agro beluacensi clari vir
tute habiti sunt. Clotario post quartũ ĩperij annũ defun
cto: franci Theodericũ minorem natu in regẽ assumpse-
runt: misso in austrasiã ad vulphanũ childerico qui eum
aio leuẽ instituerer. Per theoderici ĩcuriã atq; secordiam
res Frãcorũ deterior facta est. quippe cum respublica cu
bicularijs regijs & præfecto palatij libere crederetur: regi
vero p̃ inertiã mos inoleuit: palatio nisi ad Kalẽdas marij
non ingredi moderationẽ oẽm alijs p̃mittere; ostendere
se populo vno dũtaxat die. A quo salutatus & muneri-
bus donatus: cũ & ipse reciproca populo dona exhibuis-
set domum abire: ibiq; toto anno incolere. In hoc tã in
erti ocio ebroyn⁹ occasionẽ nact⁹ opprimere & vexare
cõplures cœpit: rẽ oẽm in theodericũ trãsferens. Vnde
ĩdignati p̄ceres theodericũ monasterio ĩcludũt: & ebro-
ynũ maloꝝ oĩm p̄cipe cõprehensum ad luxouium cœ
nobiũ mittunt. Inde childericum ex austrasia cum vul-
phano reuocatum regẽ appellãt. Cuius facti statĩ eos pœ
nituit. Nã childericus malis moribus iuuenis: cum pluri
mos pessundaret: quendã bolidum supremæ nobilitatis
hoĩem ĩnocentẽ p̄ligatum palo crudelissimæ verberib⁹
affici iubet. Quo dimisso: reliqui proceres cum eo con-
iurant. Cuius coniurationis primarij fuerunt nigeber-

Leonar-dus. Gertru-dis. Theoderi cus igna-uus rex. Ebroyn⁹. Theoderi cus rex torpens mõachus efficitur. Bolidus a childeri-co ĩiurijs afficitur.

tus & amābertus. Hi igit childericū in silua venātē circū sistūt atq; occidūt/vna cū vscide regia pugnāte. Vlphano āt rege īterfecto cura fuit austrasiā repetendi. At frāci autore Leodegario heduo lendesillū palatio præficientes theodericū accisūt. In quem ebroyn⁹ contempto cœnobio egressus: collecta perditorū hominū manu bellū mouet. Fugatq; baccauillam vsq; vbi direptis theoderici thesauris: cum cresiacū rex se recepisset: rebus compositis ebroyno palatij mgratum restituit. Qui ebroynus venientem ad se post fidē interpositam lēdesillū occidit Cōplures præterea præsules relegauit: theoderico illic oīa pmittente. Cognito quid apud frācos p ebroynū cōmitteret. Martinus & pepin⁹ grossus (quē de haustallo vocāt) brabātię dux & begge filius: exercitū cogūt. apud bicophalū præliū atrox cōmissum est: ita vt multis vtriq; cadentibus. Theoderico tandē hostis cessit: pepino ī austrasiā: martino vero Laudunū fugiente. Sed martinum ad se p fiducias secūdo accersitū ebroin⁹ necat. At cum finē ebroinus psequndi qplurimos nō faceret: insidijs hermefredi tādem interfectus est. ¶ Mortuo ebroyno frāci garaconē palatio pfecerūt quem nō multo post gillemarus ei⁹ filius a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinum gesta cum repentina morte interijsset: garacō pr dignitatē pfecturæ recepit. Sed eo nō multo post defuncto anceps inter francos quæstio fuit quem in demortui locum ordinarent: in becharium tādē conuenerunt pui pensi hominē nec tāto magistratu dignum. ¶ Francorū dissidio cognito Pepin⁹ arma capeīstituit: castraq; apud textricium locat. Ibi Theodericus fuso exercitu fuga salutem petit: bercarius autem insidijs suorum occisus est Pace tandem cum Theoderico cōposita Pepinus mgratum palatij suscepit. Qui propterea q in austrasiam pfecturus erat nordobertum in mgratu sibi sustinuit. ¶ Per id ferme tps theodericus cum annos decem & nouē regnasset morte interceptus perijt. relictis ex clotilde vxo

Childeric⁹ a cōiuratis dū venat̄ occidit̄ vscide vxore

Ebroin⁹ bellū mouet

Pepinus pusillus

A filio prī mgratu deijcit̄.

theoderic⁹ fugat̄

Pepinus palatio pfectus.

mors theoderici regis.

re liberis duob⁹ Clodoueo & childeberto. Sed Clodoue⁹ anno regni sui tertio mortu⁹ est: childeberto ei succedente. De cuius rebus gestis nō secus acsi nihil preclarū edidisset quicq̄ scriptū nō extat. Sepultus est apud diuum Stephanum in oppido cauciaco. Filio quē reliquerat Dagobertus q secūdus appellatus est regni gubernaculū p̄missum est sub tutela plentrudae pepini vxoris & theudoaldi p̄fecti palatij. ¶ Erat pepino Carolus martellus filius quē grossum appellatū accepi, & cui harstallū nō lōge a leodijs cū agro adiacēti pertinebat: quem plentruda nouerca p̄secuta cōprehēsum ī custodia coloniae habuit. Orta deide inter p̄ceres p̄pter theudoaldi violētiā seditione, cum diu digladiatū esset, dagoberti fortuna deterior f̄ctā est. Vn̄ pulso magistratu theudoaldo frāci rāgafredū pricipē palatij noīauerūt. Qui mox excitato ad rē fortiter gerēdā Dagoberto p carbonariā syluā ad mosā flumē vsq; copias p̄mouit, vastatis vndiq; atq; incēsis agris. Quo tpe martell⁹ custodia elapsus est, & Dagobertū mors occupauit. ¶ Eodē p̄pe tēpore Ambert⁹ abricēsis pōtifex in colle altissimo sācti Michaelis coenobiū exedificauit cū ageretur annus salutis septingētesimus nonus

Sedítio in francis.

Erat sacerdos qui Daniel appellabat, qui cū bone estimationis esset hunc assumptū palatio preponunt, permisso īprimis vt cesaries illi barbaq; adolesceret quā p sacerdotij legē tōdere saepius oportebat Capillo adulto regē p̄ceres cōsultāt, appellātq; p Daniele Chilpericū. Martellus libertate adepta, pipini p̄ris magistratū hoc est palatij p̄fecturā recuperare omi studio contendit. Clotariūq; in dagoberti locū constituit. Qui cū militū delectū iam haberet, chilpericus accito rāgafredo & frisonum duce qui amicitiā cū Chilperico inierat ad mosam fluetum castra p̄mouit. Post attrocissimū cōflictum martell⁹ in fugam se vertit. Sed receptis ex fuga copijs preliū cum sepe redintegrasset pugnatūq; varia vtrinq; fortuna diu fuisset tandem apud ablauum Chilpericus superatur. Verū cū

Daniel sacerdos. rex efficit & Chilpericus appellatur.

ex fuga se recepisset, bellū iterū mouet. Cui auxilio fuit vasconū prīceps Eudo. Sed benigniore fortūa vsus martellus, hostem fudit in agro cameracēsi in loco qui vinosus appellatur. At eudo assumpto fugę comite Chilperico, sublatisq; regis thesauris aureliā inde in vasconiā profectus est. Fugientem vero Martellus assequi non potuit Sed rangafredum andegauiam petentem vna cum ciuitate in potestatem recepit. Clementia tamen vsus Martellus hostem libertate & ciuitate donauit. Anno mox insequenti missis ad eudonem legatis, receptoq; Chilpeperico/vasconi pepercit. Interea Clotarius obijt mortē. Restitutusq; in regnum Chilpericus non diu superuixit. Cui successorem fecere franci ex martelli consilio. Theodoricum Dagoberti filium, quem calle apud moniales virgines educatum autores tradunt. Ad hunc modum Martellus recepta palatij prefectura, grandem exercitum cōtrahit. Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad bauarēses vsq; qui vltra danubium incolunt ducit. quibus fusis superatisq; postq̄ maximam germaniæ partem in ditionem recepit. præda spolijsq; impeditus in franciam victor regreditur. Vbi cum de eudonis vasconis defectione nuncium accepisset, protinus in eum expeditionē parat. Sed Martelli aduentum eudo non sustinens in penitiores regionis locos se abdidit, quem anxię quæsitum neq; inuentum. Martellus reducto in franciam exercitu dimisit. Eodem tempore deficientibus a fide sueuis. Martellus leufredum alemaniæ ducem fudit, eamq; regionē cum ipsis sueuis subiugauit. His tot victorijs clarus domum se recepit. Tali profecto principe opus eo tempore erat, cum insurgentibus vndiq; bellis francia quateretur.

¶ Edulo namq; perfidus vasco vindictæ appetens ad hyspanos profectus, abidiramum regem religioni christianę infestissimū hostē magna victoriæ spe allicit, francos petat. ille non magno labore persuasus a deo grandem exercitū cogit, vt nō vicere modo galliā, sed ī ea ppetuas

Abidiramꝰ rex gothꝰ hyspanꝰ ī galliā venit.

sedes hĩc statuisset. Nam cum innumerabili militũ manu vxores vna & cum vniuersis fortunis liberos eduxit. Positis apud burdegalẽ castris ciuitatẽ expugnat. templis direptis incẽsisq;. Paribus deĩde calamitatibus pictauos persecutus: cõcremata diui Hilarij ęde: turonũ adoritur. Sed hosti occurrens Martellus magnã stragẽ edidit. ferũt enim in eo ꝑlio trecẽta octogintaquinq; milia hostiũ occubuisse: cũ tamẽ ex Martelli exercitu mille tm̃ quigẽti cecidissent. Eiꝰ victorię cã cognomentũ Martello fuisse quidã autores tradunt. Nam Carolo nomen illi erat ex pellice nato quẽ Pipinꝰ in delitijs habuerat. Quẽadmodũ em̃ ferrũ Martello obtuditur / ita hostiũ ferocia Martelli egregia virtute cõtrita est. Re bene gesta: cõiectis in vnũ locũ spolijs: martellus militi prędam distribuit. ¶ Ipse vero per tot bella censu pecuniaq; extenuatus: cum cõpertum haberet ꝓceres egregiam operam reipublicę nauauisse: fortunisq; suis destitutos esse: decimas quę cleri erãt non dissentientibus episcopis: ꝓceribꝰ dũ bellũ aduersus christianę religionis hostes gererẽt ꝑcipiendas attribuit: ꝓ sancte iurãs si vitã diu viueret se oĩa & multo maiora sacerdotibꝰ repẽsurũ. Eius sacrilegij poenas luere apdꝰ ĩferos Martellũ eucheriꝰ arclaten̄. põtifex se ꝑ quietem vidisse diuulgauit. ¶ Post haec eudo: quo auctore abidiramus in franciã demigrasset: in gratiã Martelli restitutus: magnã cladẽ ex his qui superãt hostibus fecit. Ego illud sęculum facto aliquo ĩfoelix putauerĩ: ĩ quo vix quietis momentũ frãco militi cõcessum est. Deĩceps abidiramo supato: noui a burgũdia motus nũciãtur. Quo se conferens Martellus: burgũdiones non difficillime cõpescuit. ꝑsidijs oĩbus locis ĩpositis. Mox aũt eudonis morte cognita: in vasconiã magnis itineribus ꝓficiscitur. Quã oẽm prouinciã cũ recepisset. in franciã conuersus est. A vasconibus aduersus frisones dimicãdũ fuit. Id bellũ classe cõparata cõfectũ est. Sunt em̃ frisones ad septẽtrionẽ maritimi rhegnũ qua parte oceanũ influit attingentes. Cũ radbodo

Decimas Martellus ꝓceribus francisq; assignat.

Morꝰ belli in burgũdia.

Bellũ ĩ frisones.

Frisones.

gentis eius duce ad flumen burdonam pugna cōgressus Martellus hostē falsa deorū religiōe deceptū fudit: & occidit anno salutis septingētesimo trigesimoquīto. Per id tps Vuādali sedibus suis relictis: cū finitimos sibi populos vexassent. in franciā crudeli agmine ad senones vsq; irruperūt. Sed impetu in eos facto vrbis ātistes obbo obsidione liberata ciuitate hostē in fugā vertit. Huius gentis vuādalorū origo sicut & gothorū atq; hunorum a scitis esse tradit. Qui patria a gothis pulsi: ideq; ad danubium fugientes: cū illic sedes lōgo satis tēpore habuissent: gimerith gothorum rex eos a danubio exturbat. Coacti igitur romanorū legibus audire: a Cōstātino impetrant locum ad incolendū sibi dari. Pannoniamq; annos sexaginta obtinuerūt. Donec stilico aduersus archadiū honoriūq; imperiū affectantes. Vuādalos ad belli societatem acciuit. Qua occasione excitati barbari: per gallias primū diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniā transgressi yspallim ciuitatē obtinuere. Cui⁹ oēm late regionē vuādalusiam a nomine gētis appellauerūt. sed cum honorio doleret gothos italiā vastare/hyspaniam illis permittit. Vnde nō multo post vuādalos deiectos affricā petere cōpulerūt. Vbi ad belisarij tēpora īcolētes iustiniani edicto per belisariū: regnum & gentē admiserūt. Sed rē cœptā repetamus. Orta deinde in burgūdia seditione lugdunū ire Martellus festinat. cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde ꝑtergressus arelatē alijsq; munitorib⁹ locis impositis ꝑsidijs: domū redijt. Nec quies fesso principi Rheniacolas francorum continuos hostes armis iterū ꝓdomuit. Nec defuit tot incōmodis auinio: ꝓuinciæ munitissima ad rhodanū ciuitas. Eā gothi ex hyspania/duce marāco irruētes occupauerāt. Quam mox Martellus obsidiōe cinctā p Childebertū fratrē oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi suppetias marāco ferūt: opē ꝑterea cōferēte amero rege: non ignobili gotho. Aduersum quos mari delatos martellus cū exercitū

Vuādali i senones.

Vuādalorū origo.

Auinio ciuitas.

duxisset regulos fudit: reliquis fugã capiẽtib⁹, Rursus re-
petẽtibus bellũ gothis cũ narbonensem agrũ incursioni
bus arelatẽsemq; vastarẽt, ac cito luprãdo lõgobardorũ
rege grassantẽ hostẽ martellus exturbauit. Redeũtẽ inde
martellũ morb⁹ inuasit. Quare admonit⁹ filijs hereditatẽ
distribuit Carlomano austrasiã: sueuiã alemaniamq; &
thoringiã, pipino frãciã relinquẽs, griffone derelicto qui
oĩm infimus natu erat. Quæ causa fuit insurgẽtis postea
belli. ¶ Inter hęc Childeric⁹ velut belua nihil cogitãs tẽ-
pus ocio & voluptatibus exigebat. At pipinus brabãcię
princeps futuris ꝓuidens in burgũdiã quę sibi a Martel-
lo relicta esset irrũpẽs, eã cũ festinatiõe occupat. Interim
ingrauescẽte morbo martellus morte extiguit annis ad-
ministrationis eius. xxv. exactis. Cuius sepulchrũ ex ala-
bastro apud diuũ dionysiũ ꝓxime maiorẽ tẽpli aram ad
hoc vsq; tẽpus visitur. ¶ Griffoni quẽ mimũ natu dixi-
m⁹ erat mat̃ sunahildis odonis baioarię ducis neptis, mu
lier cordata. Quę iĩquo aĩo ferẽs griffonẽ a p̃re testõ p̃te-
ritũ, filiũ excitat hereditatis portionẽ ex fratrib⁹ repete-
re. Nec mora laudunũ plenus spei iuuenis occupat: bellũ
q; fratrib⁹ seorsum idicit. Quẽ lauduni obsessum fratres
vltro ad se veniẽtẽ capiũt. Carloman⁹ ne interim dũ me
lioribus rheni rebus aĩm intendit, rebus nouis griffo stu
deret in nouo castello quod nõ procul ab arduenna silua
erat in custodia asseruari iubet. Inde aduersus aquitanos
expeditionem carlomanus pipinusq; ꝓmouentes (duce
gunauldo superato) ꝓuinciã subiugarunt. Cũ autẽ Picta
uię castra haberent, rhenũ quod antea cõi consortio pos-
siderent inter se partiti sunt. Sed redeunti carlomano co
gnita alemanorum defectione, ducto in eos exercitu / a-
gros incẽdit, atq; ita dirruptis ad solum cõpluribus locis
cũ francos repeteret, odilonem boiariæ ducẽ arma agita
re & bellũ aduersus reges parare nũciat. Cui⁹ temeritatẽ
facile reges cõpresserũt. Nec mora in saxones bellũ isur-
git. Quos carlomanus se solo (. ductis aduersus rebellem

Fusi gothi.

Carlomanus religionẽ ꝓfitetur.

copiis) pdomuit. Hic carlomanus cui secũdorũ negociorũ turba odiosa maxime esset pipino regni admĩstratiõe attributa romã pficiscit. Atq; a zacharia tũc romão põtifice religiõis habitũ pfessionẽq; recipiẽs, deo militauit in cœnobio qd suis ĩpẽsis in mõte soracte extruxerat. Eo cũ se cõplures ex nobilitate frãcorũ eius visitandi gratia crebro cõuenirẽt, ad montem cassinũ demigrauit. At lõge alio aĩo griffo pmoleste ferebat pipino subiici. Libertatẽ igit nactus ad saxones se recipit. Ibi collecto (vt ipse arbitrabat) iusto exercitu, aduenĩẽti pipino occurrere ad onacrã annẽ loco quẽ orhemũ ĩcolæ vocãt nõ formidat. Pipin⁹ aũt ad fluuiũ mussahã ĩ vico strahũgo castra fecit. Nullo tñ ꝑlio cõmisso/ĩ colloquiũ vẽtũ est/atq; ita re infecta discessum. Griffo quidẽ cognitã saxonũ pfidiã hñs in baioariã cõtẽdit. Vbi allectis in suã beniuolẽtiã pmultis pcerib⁹ frãcis ducẽ taxillonẽ hospitem ducatu exturbat. ea re cognita pipin⁹ cũ magnis copiis in griffonẽ pgressus: deprehenso griffone taxillonẽ restituit. griffonẽ aũt sex velvt a nõnullis scribit duodecĩ comitatib⁹ apd frãcos donauit. Quibus nõ cõtẽtus eo ipso anno quo hęc gesta sũt ad gayfirũ aquitanię ducẽ defecit. Pipin⁹ regũ frãciæ inertia pspecta, cũ domi delitescerent, nec reipublicę pcurationẽ vllã susciperẽt, zachariã romanũ ãtistitẽ p archiepm bituricẽ. rurchardũ & furadũ ipsi⁹ pipini domesticũ sacerdotẽ cõsulit, vter ad rẽpublicã gerẽdam potissimũ idone⁹ ex regib⁹ esset: is ne qui ocio domi tẽp⁹ cõtereret nihil agẽs/nihilq; oĩno curãs an q ĩdustria virtuteq; publica negocia moderaret intẽtus atq; sollicitus. At pipini cõsulta rñdit zacharias, eũ regni gubernaculo dignum esse qui prudentia spectatus rempublicam diligenter curioseq; componeret. Quo respõso adducti pceres pipinũ sibi deligũt regẽ, & ex zacharię sñia atq; auctoritate illũ cõfirmãt, quẽ bonifaci⁹ (q cathalogo sanctorũ ascribit) suessiõe more regio vnxit. At Childeric⁹ hõ vecors d tonso capillo monasterio deputat. anno dñi. dccl.

Mõs soracte in tuscia.

Griffo hospitẽ suũ taxillonẽ possessiõe exturbat.

Pipin⁹ zachariã põtificẽ romanũ cõsulit.

Griffo necatur.

Eodē āno quo regni diadema pipinus suscepit: saxones bellū mouēt. Quos ad vuisurā flumē prælio iterū victos rex in suā ptātē accepit. ¶ Frāciā īde repetēti: griffonem quē ad gayfyrū aqtaniæ ducē defecisse cōmemorauim⁹ interemptū fuisse nūtiat. Curauit pterea religiosus princeps auctore remigio rothomagorū ātistite: emendatiora facere quæ ātea rudia & inculta in ecclesiasticis officijs cātabātur. Per id tēp⁹ stephan⁹ scūs pōtifex roman⁹ vrbe egressus carisiacū ad Pipinū se cōtulit. Pipinūq; ī regē frācorū sacrauit. Causa pfectiōis fuit Alstulph⁹ lōgobardorum rex grauiore tributo romanos pmebat in dicto cuiq; romano capitali cēsu atq; annuo. pontifici propterea suppetias ferre pipinus pollicetur. Interim dum ad expeditionem se pepinus par: pōtifex apd' scm̄ Dionysiū di

Stephan⁹ secūd⁹ papa pipino & eius posteritati bn̄dixit.

uersatus est. Stephan⁹ aūt vt regi gratificaretur Pipino bn̄dixit & posteritati ei⁹: atq; qui temeritate aliqua aduersus frācos bella mouerēt cōione xp̄iana īterdixit. Alstulphus aūt spē capiēs pipinū ī frācia retinēdi Carolomanum quē in cassinensi cœnobio monachum factum esse scripsimus ad pipinum ire iubet. Cuius aduētu pipin⁹ nihil a snīa motus Carolomanū in viennensi mōasterio cōtinuit vbi egritudīe cōtracta defunctus est. ¶ Primo insequenti vere Pipinus in longobardos exercitum ducit Cui ad alpiū angustias occurrens alstulphus/trāsitu francos phibere cōtēdit. Sed irruētiū in se francorum impetum nō sustinēs papiā se recepit. Ibi milite frāco circūuallatus: obsides quadragita pipino dat. Iuratq; romano pōtifici quæcunq; abstulisset restituere. Atq; ita attributis stephano militum firmissimis copijs pontificē in sedem pipinus restituit. Cognito pipini ī frāciā abscessu astulph⁹

alstulph⁹ a pipino vīcitur.

neq; obsidū neq; iurisiurādi curā hn̄s nullis se pmissis absoluit. Eā ob rem pipinus supatis iterū alpib⁹ alstulphū papiæ obsidet. Obsidione pressus alstulphus rauēnam pipino cum alijs quas pontifici abstulerat aliquot vrbibus quæ in exarcatu erant restituit. Receptas pipinus stepha-

no assignat. Ipse vero alstulph⁹ nō multo post equo forte delapsus ceruicē fregit. ¶ Eodē tpe pipino apud compēdium agēte venere ad eum ex cōstātinopoli legati cōstātini impatoris leonis filij qui sacras ad sanctorū reuerētiā imagines fieri phibebat. Eiq; iperatorio noīe miri operis organa dono dedere. Eius legationis nulla cā litteris mādata est. Credo pipini fama impatorē adductū fuisse. Ideoq; nouo pricipi gratulari voluisse/ amicitiāq; eius expetiuisse. Venit ꝑterea magna pcerū suorꝫ nobilitate comitatus dux bauariæ tassillo qui ī verba regis iurās illi se & gentē fortunasq; oēs suas ppetuo sūmisit. Saxones vero quib⁹ odio semp fuerat Frācorū nomē: pficiscētē ī saxoniā Pipinū aditu ītercludere conati sūt. Sed irruptiōe facta pipin⁹ hostē retro abire cōpellit. Victos deniq; annua trecētorū validissimorū equorū pēsiōe pipinus mulctauit. quos ad se quotānis ī frāciā parlamēti tpe deduceret. Sic em̄ publicū ad iusticiā ministrādā contientū franci vocāt. Cui⁹ instituendi autor ab hystoricis nō tradit̄. Id em̄ cuiusq; anni definito tpe loco quem rex designasset habebat̄. Verū qn̄quidē hęc generalis ex toto regno coitio impēsis & laboribus cōuenientes afficiebat: obseruatū postea est ex maiorib⁹ ciuitatibus & puincijs periti iudiciorū & consuetudinis hoīes ad id munus delecti ius cuiq; per pUocationē litiganti dicerent. Quę īstitutio cū vaga interdū incertaq; cōmutatis sedib⁹ eēt: decreta parlamento apud parisios curia: & sedes in qua iudices designati se iugiter sisterent ppetui prouocationū definitores. Qui octoginta sunt annua ex regis fisco stipēdia capiētes. Et hi quidē p quattuor curias distributi seorsum considūt: suosq; pręsidētes habent. In prima (quā frāci camerā vocant) pſidētes quattuor & consiliarij trigīta causas & lites audiūt: dilatiōes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōstituūt. Leuiora q̄dā & temporanea finiētes. In reliquis singulis duabus cameris decē & octo inquisitionib⁹ pręsunt: qui enq̄starū. i. inquisitionū cōsi-

Legati īperatoris ad pipinū

Tasillo bauarie dux

Saxōibus tributū īponitur.

Institutio parlamēti.

liarij dicunt quib⁹ p̄sidētes quatuor p̄ficiūtur. Horū oīm ex clero, parsq; ex laycis constituitur. Snīas dictant. Quā statutis diebus alter presidentium ī prima curia palā enūciat. Idq; arrestū. i. fixū & firmatū vocāt, a q̄ videlicet nemo p̄uocare possit. Qui vero reus snīam ī se excipit sexagita librarū turonē. mulcta afficit. Si quis tñ ī iudicio error admissus reo eē videbit, errorē p̄ponēdi & ī iudiciū eiusdē curie deducēdi ptātē habet. nec prius auditur, q̄ duplicatā mlctā deposuerit. Quarta curia est eorū quos reqstarꝝ. i. supplicationū palatij magistros vocāt. Apud quos cā eorū tm̄ agit̄ qui regis obsequijs deputati: vl̄ priuilegio dōati sūt. Et ab his quidē iudicib⁹ qui sex sūt p̄uocare ad plamētū licet. Ad cū ī decidēdis iudicijs nod⁹ aliquis & āceps ī cā difficl̄tas surgit, oīm curiarꝝ & camerarū cōsiliarijs cōuenietib⁹ snīa fert̄. Eius plamēti tāta fuit semp̄ apud frācos autoritas, vt q̄ rex ipse de re publica de cp̄iure & p̄uētib⁹ regni statuerit ea sine huius senatus decreto nō p̄cedāt. Sūt preter ea ipius plamēti coniudices dum adesse volunt franci pares: de quibus postea scribē dū nobis ē. Atq; vt huius sacrosancte cōciōis regē autorē esse certū sit: regia singulis quibusq; ānis rescripta edūtur quibus ad diui martini diē festū. i. scd'o idus nouēbris plamētū ī coādi iudicibus a rege autoritas dat̄. Ad hoc preterea plamētum spectāt octo alij supplicationū magistri, qui regij hospitij peculiari noīe appellāt̄, qui regi frequētius assistunt cācellariā sectātes. Et hi post primæ curie p̄sidētes oīm primi sedēt. His ergo cū frācie paribus cōprehēsi: .cētū oīno sunt, quibus appellationū cognitio regaliarū &c. & pariū cause cōmittūt ī cōmutabili sentētia terminādę. Iā ad pipinū redeamus. ¶ Vix hac ī saxones expeditiōe liberato pipino, gayfirus aquitanus defertur: sacerdotum p̄uētus sibi vsurpare. Quāobrē missis ad eum legatis: rex iubet ab hac temeritate tēperet: ablataq; sacerdotibus restituat. Sed cum imperata facere negaret pipinus apud childoacum castra habuit. Cognito

Pipin⁹ p̄ cleri libertate gayfiro aquitanorū duci bellum dicit:

regis aduentu gayfirus beniuolẽtiã simulãs: missis, ad pipinum algario atq; ytharo obsidibus resarciturũ se oĩa ꝓmittit exceptis obsidibus rex ĩ frãciã reuertit. At gayfirus: ĩcommodorũ quę a pipino ꝑtulisset memor / cabillonẽ burgundię vrbem copias mittit: q̃ & vrbẽ & late circũpositũ agrũ populent. Agebat tñ ĩ publico conuentu apud duriã pipinus. Perfidia gayfiri cognita: vlcisci iuris iurãdi contẽptorẽ ꝑgit. Castellis compluribus solo tenus dirutis borbonium canthellã atq; claromontem recepit. Inde cum lemouicas ꝑuenisset oĩbus igne ferroq; consumptis exercitum in franciam hybernatum mittit. Eius belli aduersus gayfirum finẽ cũ pipinus maxime optaret crebras expeditiones in aquitaniã duxit. quã infestissimis incursionibus vexat. Et q̃uis hostiliter ꝑ oẽm regionem frequenter miles francus grassaretur gayfirus tamẽ nec in aciem prodire: nec aperto ꝓlio decertare ausus est, Excursa aquitania, deficientibusq; ad pipinum plurimis vrbibus, gayfirus a suis necatur. Erant in supellectili gayfiri manuũ ĩtegumẽta, q̃ nũc chyrotecę appellant: q̃ ꝙ vnionibus aliisq; preciosioribus gẽmis ĩtexta erant ad ornamẽtum festis diebus gayfiro erãt. Hęc recepta pipinus in tẽplo diui dionysii appendi iubet. Quę cruci aureę que supra aram maiorem extat appensa diu visa sunt. ¶ Bello aquitanico exacto: & gayfiro apud petragoricos necato xantonas pipinus petit. Ibi contracta infirmitate cui intercus nomen est mox turonum, deinde parisium se contulit: vbi paucos post dies vita decessit: elatusq; est funebri pompa, & communi oĩm luctu ĩ monumẽtũ quod ĩ diui dionysii ęde illi extructum erat sepultus. Anno christianę gratię septingentesimo sexagesimo octauo. Dum hic pipinus regno francorum pręest dux aubertus ex Ida burgundorum ducis sorore robertum filium excepit qui ob vitę turpitudinem & flagitia dyabolus cognominatus est. Sed tandem resipiscens moribus fuit optimis, & gratiam obtinuit sanctitatis.

Gayfirus a suis necatur.

¶Eiusdem compendij Liber quartus.

Ipino pusillo duo fuere ex Bertha liberi supstites carolus & carloman⁹ Qui ābo ex sñia ,pceꝝ reges appellati:ptito iter se eq̄bili portiõe pr̄no regno Carlomanus suessione: Vuarmãcię carolus dyadema suscepit. Sed carlomano breuior vita fuit. Hic auctior fact⁹ carol⁹:toti sine itercisiõe regno dñari cœpit Moxq; hermenaldo sibi familiari antissiodoꝝ dono dedit:eūq; comitē appellauit. Nec morã iterposita cū accepisset hunuldum aquitanię vrbes q̄s pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare:cõpato exercitu aduers⁹ rebellē ,pgredit̄. Quē i fugã versū:& ad lupū vasconū ducē se recipiētē mira celeritate carol⁹ p̄sequit̄. Sed priusq̄ i lupū moueret:ad eū legatos mittit:qui dedi sibi hostē petãt alioquī belli oēm molē in sese excepturꝝ. Lupo cõsiliū fuit nõ hunuldū mõ sed se q̄q; cū omni vasconia caroli ptãti cõmittēdi. Recepta vtraq; ,puincia carolus cū in frãciã venisset adriani primi rõani põtificis legatos audiuit. His mãdatum erat petere a carolo auxilium aduersus desiderium lõbardiæ regē: ,p q̄ opp̄ssore m̄lta oppida vi/m̄lta spõtãea deditiõe a romana eccl'ia defecerãt. Legatis carol⁹ r̄ndet se id curaturꝝ:subuēturumq; btõ põtifici. Igit̄ missis ad desiderium nūcijs:petit ab iniurijs desistat. Restituatq; summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq; vt ipata recusanti desiderio carolus patissimus occurreret/collecto celeriter exercitu interi dū legati mãdata peragūt oia q̄ ad bellum cõueniębãt cõparat. Redeuntibus legatis, cognoscit carolus desirium oia hostiliter agere paratum eē discrimē experiri. Nõ cunctatus igit̄ copias ad alpes ,pgredi iubet. Occupauerat desiderius ãgustias mõtium fortissimis p̄sidijs. Sed

Carolus i desideriū mouet.

factus desiderium versellas cũ grãdi exercitu ꝓfectũ eẽ cõuerso in illũ agmine carolus versellas petit: vbi dimicandi ptãte facta fusos suos cũ videret desiderius papiã fuga se ꝓripuit. Locũ vbi pugnatũ est ꝓpẽ interfectorꝝ stragem mortariã incole appellauerunt, vbi sacella duo, vnũ beato petro, alterꝝ diuo eusebio dicata sunt, in illo amillius in hoc amicus sepultus est. Qui tãta formę similitudine ęq̃les fuisse tradunt vt alr ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidem in caroli exercitu militãtes apd mortariã occubuerũt. Fugientẽ desideriũ celeriter ꝑsecutꝰ/carolus, cũ vrbem prima opugnatiõe capere non potuisset eam circunsistit, ne qua pateret desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit desiderium plurima tentaturum priusq̃ se dederet, carolus relictis quibusdã ad continuandum obsidionem fortissimis & belli non ignaris ꝓceribus romã visendi adriani causa profectus est. Inde papiã conuersus ciuitatẽ desideriũq; vna cũ vxore & liberis in ptãtẽ accepit, leodiũ (vt bibliothecariꝰ autor ẽ) relegauit. Hic est desiderꝰ regũ lõgobardorꝝ vltimꝰ. Quorũ lõgobardorũ in italiã irruptiõis hęc causa fuit. Cũ enĩ ex scãdinania insula q̃ in occeano germanico ẽ nouas sedes q̃rentes duobꝰ & q̃draginta ãnis in pãnonia se collocasset narses eunucꝰ quẽ iustinꝰ bizantinꝰ impator aduersus gothos italię ꝑfecerat offensus sophię iustini vxoris verbo longobardos in italiã accersiuit. Sophia enim credula mulier dum narsetis ęmulos criminatoresq; auscultat, illum ad se vocare contendit, scribens ei ad lanam & pensa eunuchũ reuerti oportere. Quo opprobrio irritatꝰ narses, at ego inquit telã ordiar nõ facile emulis extricabilẽ. Itaq; legatos ad alboinũ qui vndecimꝰ longobardorum rex eodem tp̃e erat mittit. Legati q̃ facilius hominem narseti conciliarent suauissimos t̃rę italię fructꝰ deferentes, narses inquiũt ad societatem belli italici te vocat vbi nõ rapis pãnonicis sed hmõi fructibus abunde fruaris. Auditis oratoribus, non pigritatur rex vocanti se

Mortariã in lõbardia.

Amilius & amicꝰ.

Rex desiderius papie obsessus.

Longobardorũ origo.

parere. Sed cõtracta lõgobardorũ potenti manu in italiã ad narsetẽ ꝑ sinum adriaticũ ire festinat spe futurę societatis allectus. Pręcessere alboini aduentũ prodigia Pestis totã italiã occupauit. Igne & cruentę acies per coelum apparuerunt. Et nix frequens pręter solitum terram operuit. Ingressus italiã alboinus gisulphum quẽ nepotẽ habebat foroiulianis pręfecit. Hoc initium fuit longobardis italiã inuadendi vbi plus ducẽtis annis ad hunc quẽ carolus superauit desiderium grassati sunt. Cęterum gisulpho male accidit. Cacanus eñ ex norica q̃ terra venetijs finitima est in italiã irrumpens/gisulphũ cũ copijs sibi occurrentẽ occidit. Quam rẽ gestã huic cõpẽdio ideo insertã esse volui ꝓpter detestabile facinus quod inde secutum est. Gisulpho ꝓstrato, romilda eius vxor foroiulium diligenter a se cõitum defensare proponit. Sed incõstãs & libidinosa mulier dũ muris ob equitatẽ hoĩem spẽ & viribus validum cõspicit: colloquiũ eius postulat. Igitur ex muro cacanum vocans oppidum dedere offert si se ducat vxorẽ. Qua oblatione lętus hostis ꝑ nuncium iurat se foeminę pariturum/hac tñ fide cacanus oppidũ recipit. Sed perfidus barbarus continuoq̃ emissa ex foro iulio turba oppidum cremat: foeminas infra pubertatẽ in campũ ad hoc cõstitutũ abductas trucidare iubet. Moxq̃ iurisiurandi quod romildę pręstiterat memor eam vna nocte tñ in cõiugẽ accipit. Quam postridie validissimis duodecim militibus prostituendã vsq; ad lassitudinẽ exhibet. Deinde palo eã affigi mandat/ tali dignam dicens ignominia foeminam q̃ ob libidinẽ patriã hosti ꝑdidisset. Fuit ergo desiderio quẽ diximus finis. A quo recuperatas quas romano pręsuli abstulerat vrbes ecclesię carolus restituit: Addidit his spoletũ atq; beneuentũ. Quibus beneficijs vt pontifex gratiæ aliquid repẽderet carolum multis ornauit priuilegijs: Quorũ illud maximũ fuit donare ecclesias ydoneis sacerdotibus posse: id a sacerdotibus inuestitura vulgo appellatur: qua sine ecclesiam vel

Prodigia.

Romilda.

Vt nunc loquimur beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim a rege qui beneficium adepturus esset anulum vel simile quippiã argumentum scilicet regiæ in eũ gratitudinis. Interest eñ regũ nosse qui maiores maxime ecclesias administrent: q̃ñ ipsi tutores sunt. Adiectũ priuilegio est romanum quoq; pontificẽ sine caroli iussu eligi non debere: idq; in synodo assidentibus romæ centũ quinquaginta tribus ẽpiscopis atq; abbatib' firmatũ est. Reb' in italia ex caroli sñia pæclare confectis: ĩ frãciã reuerti rex maturat. Nã rebellãtibus iterũ saxonib' bellũ ĩdicere iã diu animo cõceperat: propterea q̃ sæpe numero victi nec acceptas leges nec conuenta seruarent. Sed cum falsis deorum religionibus inseruirent: francos xp̃i cultores maxime oderant quibus erant finitimi. Aduersus illos ducto exercitu: varijs prælijs vt oportune carol' poterat certatum est. Duobus tãtum locis: apud onacrũ semel: iterũ apud hesam fluuium totis copijs pugna fuit. Posteriore attriti saxones: in deditionem venere. His mãdatum est christi religionem institutaq; profiteri. Ex oĩ saxonum turba multis obsidibus acceptis milia decem carolus in franciam trãslata varijs assignari locis iubet. Ex his prognatos brabãtinos flamingosq; satis constat, q̃rum etiã nunc ferociã & seditiosos mores præ se ferunt. Non desunt tamen neq; futiles neq; pœnitendi autores qui in belgorum historijs, Brabãtiã & etiã flandriã longe ante hæc tempora, immo ãte incarnationem dominicã populo frequentes memorent. Saxonibus tãdẽ post eius belli initium trigesimo ãno superatis, cum ex hyspania belli motus fieri nunciarentur ab ijs qui aduersæ religiõnis erãt. Carolus fidei christiãæ caritate adductus exercitum in hyspaniã ducit. Prius tñ q̃ expeditionem produceret, rem tanto principe dignam ordinat. Ex omni præcipua francorum nobilitate duodecim selegit, quos secum in milita produceret, eos pares appellans. quia scilicet æquali inter se dignitate regi constan-

Priuilegium iuestiturę ecclesiarũ & ĩstituẽdi romanũ põtificem.

Bellum ĩ hyspania. Pariũ frãc origo.

tes ppetuo eẽnt:neq cuiusq̃ nisi plamẽti tm̃ senatus iudi cio obnoxij tenerentur qui cõseruãdis itẽ coronãdisq frã corum regibus adessent. Hi ẽt nũc insequẽtibus nomini bus designãtur. Remẽsis archieps Laudunẽsis atq ligonẽ sis põtifices duces. Bellouac⁹. Nouionẽsis:atq Cathalaunẽ sis epi comites sunt appellati. Ex sęculi prĩcipib⁹: Burgun dus:Normann⁹,& aquitan⁹ ducat⁹ dignitatẽ:flandrensis autem, Tholosan⁹:& cãpan⁹ comitat⁹ progatiuã obtinue re. Geruasius tilesberius qui ad othonẽ quartũ imperato rem germanum de ocijs imperialibus scripsit autor est, hãc pariũ institutionem ab arturo rege ãglo pcessisse. A q̃ franciam subactam fuisse dicit circiter ãnos dñicę gra tię quingentos quadraginta. Quod & ipi ãgli tradũt:ni hil tñ in francorũ hystorijs inuenio quod huic rei concor det/quare illd⁹ fabulae ascripserim. carol⁹ aũt ide pfectus pãpilonã in saltu pyreneo vrbem:deinde ibnalarchi opa qui eo loci impitabat caesar augustam carol⁹ capit. Inde postq̃ magnã agri hyspaniensis ptẽ ferro igneq vastasset in franciã maturans pampilonae muros solo aequit. At cũ ad angustias pyrenei iugi q̃ ad vasconiã spectãt peruẽ tum est, vascones ex insidijs in postremã francorũ aciẽ tela cõijciũt. Atq ita arctissimis faucibus inclusus miles cum nec retrocedere nec ĩ iugum euadere posset magna clade affectus est. Interemptis anselino atq egesibardo egregijs belli ducib⁹. Rolãdũ q̃q caroli ex sorore nepotẽ fortissimum virũ illic pijsse autores tradũt. Cui⁹ illustria pluria gesta posteritas celebrauit. Occubuit quoq oliue rius paris nobilitatis strennuus comes. Sed huius perfidię poenas interfectis paulopost eoꝝ regulis incẽsisq late a gris vascones exsoluerunt. Haec a ganelone qui marsillo infideli regi extremã francoꝝ aciem pecunia corruptus pdidit:clades illata est. Sed pditorem poena non deseruit Carolus em̃ ganelonẽ apphensum aquisgranũ duci/ibi q eqs ferocissimis quatuor:pedibus manibusq distractũ membratũ dissipari iubet. ¶ A saxonib⁹ in britones ca

Geruasi⁹

Proditio in castris frãcoꝝ a ganelõe.

Britones

roli arma cõuersa sunt qui a frãcis defecerãt. Venere tan dẽ in caroli potestatẽ. ¶ Per idẽ tp̃s bñuentũ duce araiso Caroli impata abiurãt, atq; grauissimos mot⁹ belli excitassent/nisi caroli diligẽtia p̄uenisset. Admoto eñ ad capuã ĩcredibili celeritate exercitu, vix castris locatis de pace cõuẽit, p̄territo hoste qui tãtã ĩ rege celeritatẽ admiraretur. Re confecta franciam carolus repetit, Ibi nuncium accepit Tassilonem baioariæ ducem quẽ ad pipinũ venisse supra memorauimus, vxoris querelis agitatũ arma parare, finitimosq; populos sibi ad societatem belli accisce-re, vt frãcis incõmodaret. Erat tassiloni vxor desiderij filia, cui dolebat maxime patris fortuna, quem franci & regno & vita priuauerant: vxore liberisq; abductis. Ea re cognita Carolus nulla mora interposita, in tassilonẽ pro greditur. Cum non procul baioaria peruenisset, legatis mandat tassilonem adeant/atq; admoneant, pluris habeat francorum mansuetudinem, quã arma experiri. Quibus mãdatis perterritus tassillo nihil cunctatus Carolo se dedit. Datq; theonẽ filiũ cũ alijs cũ pluribus summa eius gẽtis nobilitate obsidẽ. ¶ Interea cũ hæc agerẽtur. Abdoriti vetustissima amicitia frãcis iũcti, q̃a a finitimis populis bello impeterẽtur auxiliũ petitũ ad Carolũ mittũt Ab oceano sin⁹ est qui oriẽtẽ versus centũ (vt fama ẽ) milibus passuũ excurrit. Hũc ad vtrãq; ripã abdoriti velatabi atq; normãni ĩcolebãt. abdoritorũ legatis carol⁹ opẽ pollicet. Nec cũctatur copias illo p̄mouere. hostẽ ex sociorum finibus pellere pulsos adigere iuramẽto, ne vltra abdoritis/sed nec alijs populis bellũ se incõsulto inferãt. Sup̄erãt huni, qui a scithis atq; inde a meotide palude olĩ mouẽtes in pãnoniã demigrarãt. Hi & opibus & populi multitudine socijsq; potẽtes, atq; aduersus saxones de regionũ limitib⁹ cõtẽdẽtes frãcos p̄ui hr̃e ceperũt. Igit aduers⁹ validissimã gẽtẽ delectissimũ & nũero & virib⁹ exercitũ carol⁹ cõpauit. octauo tãdẽ ãno multis varijsq; p̄lijs bellũ confectum est. Victoria de hunis habita: franci

Bauari.

Abdoriti

Huni victi & mirũ in modũ attenuati suis fortunis.

quicquid apud hostē diuitiarū inuētū fuit in frāciam exportauerūt. Eo bello adeo attrita gēs hunorum est vt de summis opibus & beata quadā fœlicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splēdorē retinuerint. Sūt qui memoriæ ꝓdiderint Adelgisum desiderij regis filiū qui Bisantiū ad imperatorē ꝑfugerat eodē tēpore coacto exercitu in italiā venisse recuperādi paterni regni causa. Cuius inanes conatus missis pręfectis carolus facile fregit adelgiso supplicio affecto. ¶ Bohemicum deinde atq; lemouicū bellum per carolum filium iuniorem confectū esse, quo egregio facto filius indicium paternæ virtutis aqua non degeneraret dedit. ¶ Neq; diu post de normannis abdoriti quęstionem Carolo afferunt. A quibus affecti maximis iniurijs duce Gothofrido essent. Indignatus igit carolus q victi semel normāni bellū redintegrassent, classe instructa illo militem mittit, ipse terrestri itinere ꝓficiscitur. Iam eñ tam elato animo gothofridus superbiebat/ vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurū iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus eñ a suo quodam satellite necatur. Mortuo duce normāni imperata facturos se esse ꝓmittunt. ¶ Ad hęc tam crebro ingruentia carolo bella addere quosdam autores nō ignoro expeditionem quam religionis causa/ atq; bisantini imperatoris suasu hierosolymam Carolus duxerit. Cuius rei fidem non facile admiserim : ob id maxime q hic constantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero quæ de hyspania feruntur dissimilia vero sunt. Nā cum vel in italia/ vel in hyspania: in germania. item aduersus saxones plurimis locis, in vasconia rursus atq; aquitania cōtinenter bella nulla quiete data gesta sint nullum fuisse tempus videtur quo tam longinquum assumere bellum potuit. Nec illud afferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperij nomē hierusolymam mouisse, tum propter constantinopolitanū imperatorem qui emulum imperij suspectum haberet.

Abdoriti cōtra normannos.

Nec constat carolum italiæ aut germaniæ fines a suscepto imperio præterijsse. Is quoq; qui vitam & gesta diui seruatij memoriæ prodidit: negat carolum vllam in sarracenos expeditionem duxisse. Itaq; qui de hierosolymitana ea expeditione scribunt nullum tempus aut locum tan longi itineris signant, nisi quandam sine nomie & regionis appellatione siluam feris tantum cognitam: qua iter faciens Carolus cum exercitu perpetua nocte deerrauit donec ab incerta volucre quasi voce humana admonit⁹ in viam militarem reuersus est, Sed quis putet tantum iperatorem absque viarum conscijs ductorib⁹ se atq; copias omnes noctu/siluarū opacitati per dumos & vepres credidisse. Hæc deliramenta sunt magis vetularum quā hominum cite/ & diligenter rerum narrationem texentium, Et qui ita memorant: tacent constantini qui tunc bizantinus imperator erat elephantiæ morbum quo grauissime laborabat / cum quo conuersatum fuisse Carolū (quemadmodum nonnulli tradunt) haud vero simile est. Ego vero cum tolleti essem, Carolumque magnum magnis laudibus efferrem, q͏̄ hyspaniæ bonam partem ad ipsum vsque tolletum subiugasset: per latus est ad me liber qui præconia hyspaniȩ inscribitur. Vbi hæc quæ de Carolo memorabam/eius libri authoris maximo studio & nixu refelluntur. Quamobrem inter tot repugnantes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est Carolum ad granatam vsque penetrasse. Et adelphonsi Gabitiæ regis ope vlixbonam recepisse. Tantum illis assentior / qui hyerosolimitanam expeditionem non admittunt. Quam tamen multi authores antiqui attestantur / asserentes quod infidelibus a terra sancta expulsis & christianis locis suis restitutis prospere in Franciam redierit.

¶ Quibus aūt causis ad iperium Carolus sit prouectus nunc aenarrabo. Orta apud romanos seditiōe: quidā ma

gna auctoritate pceres in leonē pontificē coniuratione facta/ vrbe eū expellūt, Qua iniuria p legatos ad carolū relata. vltū se ire pōtificis iniuriā rex rñdit, rat⁹ ad dignitatē suā pertinere romanā sedem tueri. Leonē autem magno honore apud pbrunē saxoniæ oppidū Carolus excepit. Datoq; illi plurimo insigniū virorū comitatu romā emisit. Igitur breui dū saxoniæ res cōponit mora interiecta in italiā cōtendit. Eius aduentu cōposita res est, coniuratis supplicio affectis/ atq; ita carolus pōtificem restituit. Restitutori gratificaturus leo tertius, sacerdotum habito consilio carolum. viij. Kalen. Ianuarias cum Francorum regnū tris & .xxx. ānos administrasset/ augustū appellat gratum nomen romanis/ nec minus italis omnibus acceptū. Supra eñ trecentos & .xxx. ānos cū imperij nomen (gothis oīa fere occupātibus) insuetū pene esset, ad carolū delatū esse nemo nō letabatur, qui & virtute & rebus gestis imperio ydone⁹ oīm iudicio erat. Imperij autē appellatio tametsi diu militare officiū in bello fuisset/ cōsuetudie tñ īductū est vt ij qui reipublicę gubernacula soli iubāt, imperatoriū nomen ad dignitatē transtulerint regio noīe reiecto, qd' post exactos reges odio romanis habebat. Preterea cōstātinopolitanorū imperatorū secordia effecerat vt illis non ferētibus cōtra tyrānos opē romanis/ pōtifex leonē imperio priuarit. ¶ Imperatoria dignitate decorat⁹ carolus i frāciā reuertēs, oibus qua iter habebat locis magna oīm leticia excipitur. Gesta sunt a carolo pleraq; alia bella, q̄ p prefectos vel filios pse administrauit. Sicut illd' qd' aduersus britones p andulfum gessit, dū vuarmaciæ cōtra saxones ageret. Hi eñ britones a britānis orti/ cū aliqñ a saxonib⁹ britānia occuparet in venetorū atq; corosolitorū terras vbi nūc incolūt cōmigrauerāt, frācis exide tributū quotānis exoluētes. quod cū p id tps detrectarent, andulfus caroli iussu subiugauit acceptis obsidibus quos vuarmaciā ad regem adduxit. Quę vero a turpino remensi plurima pdūtur. ea p paul

Quare impn dignitate carolus dōat⁹ est Imperiū.

Britones.

tũ audaciæ grecanicæ habere mihi videntur. Figmentis eñ similiia per poesim excogitata esse crediderim. Cuius modi illud est, pāpilonæ muros tubarũ cōcētũ corruisse. hastas militũ iā diu aridas terrę noctu affixas nō longe a tolleto, altera die viruisse, Carolũ tā valido lacerto esse vt equi cōplures soleas ferreas simul soluere posset. Insidentem equo armatũ militem vno gladij ictu medium diuidere mucrone in tergũ equi adacto. Nec illud facile receperim quod de fernago gygāte dionysianus chronographus pręter hystoricę fidei reuerentiā ꝓdit. Ait eñ robore tanto fuisse q̄tũ quadraginta electissimi homines vnq̄ habuerunt. Eiusq; brachium cubitis quatuor: crura totidem extare. facie cubitali, naso dimidio minus totius corporis statuta cubitis duodecim, idq; homīs monstrũ agolia quem fundæ iactu Dauid prostrauit genus duxisse. & a babilonio amirāte auxiliarē hyspanis cum duobus & vigīti pugnatorum millibus esse missum. Aduersum quē cũ ogerus ægregius miles Carolo iubente ꝓcessisset: illũ a fernago dextra apprehēsum tā raptim in castra deportatũ q̄ ouiculā sustulisset. Alterũ deinde succedentē brachio sublatũ rapuisse. Post hęc fortitudinis exēpla, vigīti in gigātē emissos binos vicissim raptos esse hęc indigna creditu cũ sint, similia gigantum fabulis nō temere vidētur quos mōtē mōti aduersus iouē supposuisse poetę finxerũt. Qui hoc admiserit eũ quoq; credere non impedio antei cuiusdā cadauer apud tingenā a sertorio effossum septuagita cubitoꝝ lōgitudine vt quidā romāi scriptores ferũt fuisse repertũ. Fuit nihilomin⁹ carolo cũ specie corpis valitudo & robur, īgeniũ insup excellēs, grauitas atq; īcessus dignitati regię nō discors. Liberalibus disciplinis aīm excoluit, ꝓceptore primũ petro pisano deinde alcuino anglo viro apprimæ diuinis humanisq; artibus erudito/ quē glosæ ī bibliā (quā ordinariā vocāt) autorē anthonius florētin⁹ ꝓdit. Quāuis eñ alcuin⁹ a regib⁹ āglis ac carolum missus esset orator, soli tñ gallici benignita- Alcuinus

Institutio scolę pari siensis.

te delectatus apud carolum māsit. Quo autore parisiensis scola (quam vniuersitatem vocant) hac occasione coepit Delati naue ex scotia Claudius & Iohannes, raban⁹ quoq; & alcuinus ex venerabilis bedae discipulis. In galliam cum venissent, nec quicq̄ pręter bonas disciplinas patria exportassent/se sapientiam profiteri, eamq; venalem habere conclamant. Qua re ad Carolum perlata illos ad se vocat vocati libere profitentur sapientiā illis esse quam adipisci cupientes gratis edocerent, si vita locusq; tantū eis praeberetur. Intellexit imperator ingenuam hominū mentem/eosq; cū aliquot dies apud se tenuisset Claudium cui nomen erat Clemens Parisŋ conuersari. & generosos adolescētes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannē vero papiā misit. Hoc initium habuit Parisiensis scola celebre mox philosophis atq; theologis gymnasiū: vndę ꝓdiere insigni doctrina & eruditione viri, qui nō secus atq; illuminatissime faces mirum christianae religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorum parens (non quidem annis, sed liberalibus religiosisq; disciplinis) antiqua a plerisq; nominetur. Bononiensis etenim scola quae theodosio imperante initium coepit/est ętate superior, collegiorum vero & doctorum hominum numero longe inferior. Eloquentiae pręterea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiam literarum grę-carum non paruā cognitionē. Neq; vernacula modo lingua, sed peregrinis insuper eloqui studuit Tabellis ceratis Carolus vtebatur/vt quę vel excogitaret per se agēs aut inter occurrentes curas se agenda praesentarent, ea scriptis mandaret. Erat his diebus ebritus anglus, qui ꝓpter morum elegantiā/bristico anglorum regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timēs ad francos se contulit. vbi liberaliter per tempus acceptus est. Cū bristicū mortem obisse accepit. in angliā reuersus anglis imperauit. Id autem dei prouidētia factū scriptor quidā anglus malmesberie monachus asseuerās his verbis. Quod dei

Ebritus.

cōsilio factum inquit intelligo, vt vir ille ad tm̄ regnum electus regnādi disciplinā a frācis acciperet. Est em̄ gens illa & exercitatione viriū & comitate morū cunctorū occidentalium facile princeps. Hæc ille. Venientes ad se legatos veste aurea indutus & gladio præciosis gēmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequentissimis venationibus gallorum more delectabatur/exercebaturq;. Balneas crebro petebat admissis dicacissimis quibusq; quorum cōfabulatiōibus recreabatur. Matre bertha heraclij bisantini imperatoris filia natus est. quā mira pietate coluit. Sed & omnē familiā incredibili charitate diligebat. Māsuetissimus ad oīa in iure dicēdo equitatē in gerenda republica moderantiā obseruauit, Religionis imprimis reuerendissimus cultor/sacerdotes & clerū oēm venerabat. Qd' imprimis testātur synodi quinq; per galliā eius pcepto habite Magūtiæ vna, Remis altera, tertia Turonis, Cabilone quarta, quinta Arelate. In quibus clero leges & debiti ritus ordinati fuere. Cum vero de rebus diuinis & vario canendi genere sacerdotes disceptare audiret, ppterea q Ambrosianum illo tempore atq; gregorianum morem promiscue clerus obseruabat, obtinuit vt Gregoriano reliquis orbis, Ambrosiano Mediolanēsis ecclesia vteretur. Plurima templa extruxit & ditauit, & quę diruta cognouisset ea mandauit per locorū sacerdotes restitui atq; instaurari. Ædes & palatia complura magno sumptu iactis fundamentis condidit, quæ testimonio sunt regijs quibus ornatus erat virtutibus. Et cum in omnes tū in pauperes liberalissim⁹ habebatur, fuitq; in florētinos pijssim⁹ Itaq; eorū vrbē diu desertā instaurauit reductis in eā ciuib⁹. genuā pterea a lōgobardis pssam ī suā ptectionē accepit duce īposito/qui eā multa hūanitate moderat⁹ ē. Venetos qq; pprijs legib⁹ viuere permisit, nec minus fuit in alias italiæ ciuitates bñfic⁹. Fuerūt carolo multę vxores q illū ple fœlicē redidierūt. Prima q desiderij filia erat dimissa. Hildegardā nobilissimā ex sueuorū gēte virginē

Nota de officijs ecclesiasticis

accepit. Ex ea nati sunt / carol⁹ / pipin⁹ / ludouic⁹ / & totidē filię. Pipino italiam. Carolo citeriorē galliā. pater adhuc viuēs attribuerat. Pipin⁹ venetias inuasit, ptēꝗ insularum quibus venetiarum ciuitas cōstat vsq; ad riuū altū occupauit, quē cū ex cōiūctis dolijs ponte facto oppugnare cœpisset: aduersa tempestate & venetorū eruptione pons dissipatus est. Causa in venetos belli fuit, quia cōtra concordiæ prius cum nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita em̄ fere semꝑ cōpertū est, vt nulla italiæ pars fidē gallico nomini constāter seruet, quod cum sæpe tum hac ætate maxime expertū est. Cū Carolus octauus frācoꝝ rex neapolitanū regnū recuperasset: veneti & ludouicus mediolañ. magnis ad hoc copijs instructi Carolū frāciā repetētē itercipere conati sunt. Qđ non sine suoꝝ strage tētauerūt Pipino autē caroloq; prius patre mortē obeūtibus Ludouicū quē vnicū habebat augustū coadiutorē assūpsit. Circa liberos educādos eā curā adhibuit vt mares bonis disciplinis: fœinas lanificio erudiēdas sūmopē studuerit. Cū autē quies illi a bellis cōcessa est, triennio priusꝗ moreretur / testamentū condidit duabus partibus totius preciosę suæ suppellectilis ciuitatū maiorū pręsulibus relictis ad resarciēda tēpla & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibusq; & familiæ ꝓ vniuscuiusq; ratione attribuit. Ipse deinde cū laxandi animi causa venatū ꝑgit. Carolus ꝗ ꝑ oēm vitā iter tot bella reiq; publicæ sollicitudines ꝓspera semper valitudine vsus esset / febre corripitur, qua quinto Calendas februarias absumptus est, anno christianæ salutis octingentesimo quintodecimo. Vixit annos septuagita duos, regnauit quadragintaseptem, & quatuordecim imperauit.

Itali in francos.

Caroli octaui mētio.

Prodigia

Eius excessum præcessere quædam prodigia. Pila quæ in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons item quem apud magūtiā supra rhenū extruxerat conflagrauit. Et aquisgrani porticus qua ab ædibus palatinis ad templum via erat corruit. ¶ Erāt in the

ſauris precioſioribus regis menſę quatuor: argenteę tres, alia aurea. Ex argēteis vnā q̄ ſimulachrū vrbis conſtātinopoleos cōtinebat templo diui apoſtoli petri romę Alteram in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauēnati eccleſię dicauit. Tertia q̄ totius orbis imaginē pręferebat cū aurea ad filios ꝑuenit. ¶ Sepultus eſt magnifico monumento aquiſgrani: cui additus ex firmo lapide arcus cum hmōi inſcriptione. Caroli magni xp̄ianiſſimi īperatoris romāorū corp⁹ ſub hoc ſepulchro cōditū eſt. ¶ Hūc exceſſum habuit carol⁹ qui ob geſtorum magnitudinē magn⁹ appellatus eſt. Ipſe nāq; tametſi a pr̄e pipino regnū grande accepiſſet/multis tn̄ ꝑ italiam atq; germaniam galliā p̄terea angliā atq; hyſpaniā ꝓuincijs ampliatum reliquit. Caroli magnitudini aſtipulatur maxīe legatio ad eum a perſarum rege miſſa. Cuius opes ī oriēte ꝑ id tempus florentiſſime erant: qui ingentibus donis caroli amicitiam petijt. In donis fuit horologium ex auricalco miro artificio fabricatum. Vnde excidētibus horatim in ſubiectam campanulam duodecies ſingulis globulis ęreis tempus ſignabatur. Erant quoq; pari numero ęquites qui ad quamq; horam ſinguli ex feneſtra prodibant: quam in horologium regreſſi ipſi claudebant. Fuit pręterea ample ad modum magnitudinis tentorium biſſinum cum aromatibus & balſamo atq; elephanto. Idem fecere conſtantinopolitani imperatores quos in amicitia coniunctiſſimos carolus excepit. q̄q̄ non ſatis ęquo animo ferrent imperatoria illū dignitate fuiſſe a leone donatum. Sed illud omnium maximum eſt: ꝙ nihil antiquius duxit ꝙ chriſti fidem dilatare: & terminos proferre chriſtianorum. Cuius exemplum imitati oēs fere qui ſecuti ſunt francorum reges magnis atq; excellentibus factis cum religioni & fidei xp̄ianę dignitatem conſeruarent atq; āpliarent: nihil mirū inuidis atq; detractoribus videri debet. ſi xp̄ianiſſimi appellati ſunt. Itaq; conſtat nullius gentis tanto labore romanis pontificibus & alijs

Quatuor tabulę p̄cioſę.

epitaphiū Caroli magni.

Horologiū carolo miſſū:

Non mirādū ꝙ frācorū reges appellāt xp̄ianiſſimi.

præterea ꝑ orbē dei ministris passim fuisse subuentum.

GLoriosissimo ĩpatori successor Ludouicus extitit: qui pij cognomen ob morũ mãsuetudinē ē cõsecut⁹. Hic puer adhuc aquitãiæ pricipatũ quia ibi nat⁹ esset, iussu pr̃is obtinuit, præclaros labores aduers⁹ hyspaniæ tyrãnos excepit ciuitatib⁹ m̃ltis ĩ aragonia maxĩe viuēte patre ĩ suã ptãtē receptis. ĩ quib⁹ barchiona fuit diues plurimũ quam continuis septem hebdomadis obsessam expugnauit. Nuncio de patris excessu accepto, ipse post trigesimum diem quo aquitania digressus est aquisgranũ venit. Vbi a proceribus francis qui illò visendi noui regis atq; ĩpatoris gratia cõuenerant cõsalutatus ĩperator: ad patris monumentum deo præces ritu christiano supplex habuit. Carol⁹ em̃ ob vitę merita in numerum sanctorum relatus esse a plerisq; credit. Cui etiã loci incolæ diē festũ agũt, Idq; ab ecclesia romana ꝑmitti hostiēsis iurisconsultus tradit. Quo exemplo ludouicus vndecim⁹ carolum a parisiensibus coli nostra ætate imperauit: missis vicatim nuncijs qui diem festum celebrari populo indicerent pœna capitis repugnantibus indicta, Aquisgrani agēs ludouicus recēsito patris testamento: legata quæq; distribuit: quin si quos ex familia minoris a patre habitos vel præteritos animaduertit, eos aucto legato compēsat. ¶ Eodem loco legatos ad patrem missos audiuit & ante omnes michaelis constantinopolitani imperatoris oratores amicitiã ei⁹ petētes, delatosq; a sc diui dionysij libros qui de cælesti hierarchia inscribũtur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo.xxiij. Venere quoq; a grymoaldo principe beneuētano nũcij qui in verba imperatoris iurati imperata facturos ꝓmittũt. Indicta est grymoaldo ãnua pensio sex milium aureorum. Eodem tempore dalmaciæ rex qui godefridi filium regno spolauerat ad imperatorem se contulit: seq; & dalmaciam omnem ludouici potestati permisit. Quem nõ

Carol⁹ sãct⁹ hētur.

Libri dionysij

Godefridus dalmaciæ rex

multo post in saxoniã legat. Nã & saxonib⁹ & frisĳs terras a patre ablatas ludouicus restituit: ratus illos ad parẽdum clemẽtia & libertate q̃ armorum & belli seueritate propẽsiores fore. Sed hãc regis facilitatẽ plerĩq; reprehenderunt, cum hmõi gẽs pugnax atq; inhumana duris semper legibus cõtineri debuisset. ¶ Deficientibus p id tẽp⁹ ab imperio sclauonibus & mox itẽ vasconibus: motus oĩs facile cõpressus est. Nõ tulit quoq; satis aequo animo ludouicus q̃ paschalis primus se (leone mortuo) electum sine suo assensu põtificem appellauit. Missis tñ a paschale ad eũ nuncĳs primũ deinde ipso paschale ad imperatorem veniẽte. Ludouic⁹ p bernardũ lõbardię regẽ & pręterea p arelatensem antistẽ: mox p semet obuiã põtifici factus, ꝓdeũtẽ reuerenter excepit. Exceptum donis honorauit: romãq; dimisit. Breui post mora interiecta ludouicus aquisgrani cõuẽtũ habuit sacerdotũ atq; ꝓcerum. In eo codicẽ de ordine & ritu ecclesiastico cõdi iubet: quẽ per ciuitates & suae ditionis loca insigniora circũlatũ ab vniuerso clero exscribi & seruari mandauit. Eius codicis autor fuit amalarius dyaconus florẽs illa aetate sacris institutis & studio litterarũ. Pontifices vero atq; inferiores dignitatis sacerdotes quos praeclaris vestibus per fastũ vti & gẽmis cõpluribus digitos ornare cognouit: eam pompam deponere humilibusq; indumentis vestiri: & gemma vna tm̃ ad dignitatis indiciũ contẽtos esse imperat. ¶ De liberis autẽ quos tres habebat haec fuit ludouici institutio. lothariũ imperĳ consortium secũ habere voluit. Pipinum aquitaniae pręfecit. Ludouicum in bauariã legat. Ipse militum pręfectis negocium dat abdoritas petere quos ab eo defecisse acceperat. Qui primo fere aduẽtu se pręfectis summisere. Interea dum venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italiae rege qui mediolani sepultus fuerat nepotem lombardiae regem: consilio aegedonis (quo amico carolus aliquando vsus fuerat & regneri qui palatĳ praefecturam sub carolo magno

Paschalis papa incõsulto ludouico eligitur.

Cõsilium aquisgrani.

Amalarius.

Cõtra fastũ cleri.

Bellum a bernardo lõbardo ĩ carolum.

gesserat) bello se parare & ad apertam defectionẽ copias cogere. Iã quoq; agustias alpiũ occupasse & firmo tenere presidio. Eam ob rem ludouicus celerrime exercitum ex francis alemannisq; confectũ educit. Cũ autẽ cabillonem castra admouisset: bernardus de imperatoris expeditione certior fact⁹: cũ eos quorũ auxiliis nitebat perterritos videt ipse ad Carolum quem benignum atq; sibi indulgẽtem fore sperabat venit: atq; ad pedes imperatoris procumbens culpãq; cõfessus: auctores quosq; nomine designat Bernardi exemplo reliqui consultores idem faciunt. Int quos erant epi tres. Asselinus mediolanensis: Vuolphõsus cremonẽsis, & Theodulphus aurelianensis: Hos oẽs in custodia vinctos aquisgrani haberi ludouic⁹ iubet. Quo & ipse hybernaturus erat. Primo vere dñice resurrectionis pie exacto: bernardum cum suis participibus sibi presentari iussit. Qui tametsi romanis legibus capite dãnari debebãt, pius tñ rex latis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris poene tanq̃ scelere careret impatiens bernardus capite cesus est. Ginalum item qui regi⁹ cubicularius extitisset par poena secuta est. Antistites autem dignitate amotos monasterio addixit, reliquos relegauit. Dũ hec aguntur britones duce normanno a francorum fide deciscunt. Ea re cognita ꝑgressus aduersus illos / venetis.i. vãne cõsiliũ indixit. Inde in britões mouet nec destitit donec normãn⁹ a carolo quodam suo aulico interfectus nunciatur. Rege amisso britones in ptãtem ludouici deuenere. Vascones inde rebellarunt. Sed pipinus ludouici filius instabilis populi ferociam ita conspecuit: vt non temere quispiam postea aduersus imperatorem arma sumpserit. Lindeuintũ pterea pannoniorũ tyrãnũ qui aquilegiã bello ꝑmebat copiis ad bornã prefectũ equitũ missis fugat: Per id ferme tps pirate ex dacia occeano delati cũ neq; in flãdriã neq; in neustriam (portubus firmo ꝑsidio occupatis) appellare possent: in aquitaniã exercitu vacuam irrũpunt: quã repentinis incur-

Marginal notes: Pena reorum. — Lideuit⁹ — Normanni pirate.

sionibus vastatam relinquētes ad suos se retulerūt diruto sancti philiberti cœnobio quod ludouicus in herio insula agri pictauē. cōstruxerat. Mox vero abeūtibus danis bti philiberti corpus exhumatū in burgūdiā trāsfert. Linde uitū varia diu fortuna seruauit. Nā pcedētibus aduersus eum francis munitissimo atq; edito castello se cōtinebat. Interdū ab aquilegiēsi comite vādra fugatus ad dalmatas se recipiens occasionē in pānoniam remeandi explorabat. Sed versipellis hō tādē clā intercept⁹ occiditur.

Lothari⁹ augustus a paschali appellat.

¶ Inter hęc ludouicus cū lotharīū in lōbardiā dimisisset lotharius reb⁹ inter lōgobardos cōpositis a paschali pontifice romano accersitur. Quē dñicę resurrectionis festo in vrbe excepto paschalis insinibus imperij donat augustūq; appellat. Inde vero papiā aduenīēs aliquot illic dies pter impēdētia negocia moratus est. Quib⁹ partim nō absolutis ad patrē ea quę gessisset, retulit. Qui lōbardiæ rebus bñ consultū esse volēs moringū ex aulicis nobilē & alardū palatij comitē ad lōgobardos legat qui cætera p viribus curent.

Romani tumultuantur

¶ Dum hęc in francia gerunt romę tumultus exorit, interfectis in ædibus pōtificis theoderico ecclesię romanę scriba & leone donairo. quib⁹ priusq̄ morte afficerent ocłi eruti fuerāt ob id maxime q lothario fide haberent, cuius immanitatis culpā in paschalē plęriq; trāsferebāt. Ea re ad ludouicū p nuncios delata, ade lugo diui vedasti atrebatis abbati, & huffrido comiti negociū dāt criminis autores inquirēdi. Sed nōdum curia abierāt ecce pōtificis paschalis oratores ludouicū cōueniūt q paschalē omni suspitione liberēt. Verū hac purgatione nō cōtēt⁹ imperator, nūcios quos paulo supra nominauim⁹ mādata absoluere pręcipit. Illi romā pfecti p quisita diligenter veritate pōtificis iureiurando cōperiunt nullam huius mortis labē ad paschalē pertinere. Interea ludouicus regni curam non omittens, vrbes & populū visere & qd passim gereret cognoscere pgit vt oppssis leuamē iniqs pœnā inferret. Quib⁹ p tpe quantū ad se pertinere

Paschalis pape apd' ludouicū purgatio.

arbitrabat̃ pactis, cõpẽdiũ quo ꝓcerũ cõuentũ indixerat reuertit. Ibi redeũtibus roma legatis accepit paschalẽ innocẽtẽ esse. Eam ob rẽ põtificis oratoribus liberũ discessum ꝑmittit. Inde aquisgranũ ꝓgressus imperator bulgaros amicitiã eius petẽtes audit. Britonũ ꝑterea legatos in quib⁹ yuo vinemadius erat hõ inter suos apprime nobilis & potẽs liberaliter habuit. Hi se regionẽq; cũ vxoribus & liberis ludouico permisere. Donati magnis muneribus britones abscesserunt. Mox aũt yuone duce finitimos bello impetunt, & eos potissimũ q imperatori erant obedientes. Sed paucis interiectis diebus domi a suis interfectus ꝑfidiæ suæ pœnã yuo luit. Per idẽ tp̃s pax quã petebant normãnis cõcessa est. Cum bulgaris itẽ res cõposita. ¶ Agẽti post hęc in germania ludouico, herio princeps normãnus cum vxore & multitudine bona suæ gẽtis ad ludouicũ religionis plenus accessit, & sacrosancto xp̃ianę fidei lauacro ablutus est. Cui formidãti ne a suis q̇ xp̃ianus esset patria pelleret̃ Ludouicus locũ illi apud frisones munitũ attribuit, in quẽ periculo imminente se tuto reciperet. Tradunt nõnulli auctores quendã georgium sacerdotẽ gręcum eodẽ tp̃e a bauduyno pãnoniæ pręfecto deductũ fuisse ad ludouicũ, qui cõcinandorũ organorum cum admirãdus opifex esset, gratissimus ideo imperatori fuit. Nam quia id musici genus instrumenti franci nondũ cognouerãt/georgiũ radulpho quęstori palatino ludouicus assignat, qui & stipẽdio & ijs quę ad artem conuenirẽt sacerdotem iuuet. Hinc organorũ vsus in franciam primitus emanauit. ¶ Inuenio pręterea multa de asonte quodam sarraceno scripta esse qui ex affrica in hyspaniam traijciens barchinonam vsq; / atq; cæsar augustam copias admouit imperatorem quoq; per prę fectos primo aduersus illum bellum gessisse. Sed ducum in curia atq; inertia rem fœliciter successisse. Quibus officijs amotis pipinum aquitaniæ regem & hugonem principẽ palatinum, naufredũ pręterea in hostẽ misisse. Cęto-

Bulgari. Britones perfidi.

Herio princeps normannus baptizat̃.

Organista missus ludouico.

rũ his pigerrime & lento agmie icedẽtib⁹ priusq̃ pyrene um superassent/oia pdẽdi spaciũ hosti reliquisse, ita vt ad hanc calamitatem pertinuisse plerięq; dicerent prodigium quod paruo supra tempore visum esset. Acies enim concurrentiũ in se militũ cruore madentes in cælo appa ruisse nũciebatur. Nec mora interposita p nuncios ludo uicus cognoscit nouas copias azonti aduenisse. Quare lo thario committit ex austrasia militem deligere, et infesto exercitu petere hostẽ. Mouit igitur lotharius & dũ lugduni constituisset pipinus eius frater magnis itinerib⁹ ad eũ venit. Fratrib⁹ vero de ratione istãtis belli consiliũ ca piẽtib⁹ nũci⁹ quẽ exploratũ quid apud hostẽ ageretur lo thari⁹ miserat ab hyspania reuertitur. Refert mauros quidẽ in hyspaniã penetrasse, sed tãdem ide se recepisse, nec bellũ vltra moturos esse. Ea re cognita pipin⁹ aquitaniã frãciã repetit lothari⁹. p hos dies cũ ãglis mos eẽt reges suos necãdi, ipsiq; edelrodum trucidassent, angliã regib⁹ destitutam dani occupauerunt ãno xpianæ grãæ octigentesimo. xxvij. Dũ hęc agũtur causa icidit ludouico vuarmaciã, hasburgũq; proficiscẽdi. Nũciabat em̃ Normannos bauarosq; cõpatis armis i germaniã puẽturos. Ea res & si caruit fide, maius tñ crimẽ ab ijs quos officio admotos memorauimus in se moliri cõperit. Quãobrem berardum ad se ex hyspania accercitum cubiculari honore & palatij pfectura donat, credita illi sui corporis custodia. Sed ea res q̃q̃ cõiuratis concepti in regẽ facinoris paululũ moræ obiecerit, clã tñ q̃s pñt solicitãt & blandicijs demerentur. Neq; verẽtur pipinũ in patrem aiare, mẽorantes berardũ aulicis oib⁹ dñari, eoq; supbiæ euasisse vt asp naretur vniuersos. Sed nec ludouicũ hois magnitudini ẽt si cupiat obsistere posse, q potioib⁹ atq; magicis sortibus regis mẽtẽ ob regię iudith concubitũ sibi berard⁹ deuinxisset. Nisi tãto dedecori prudẽs filius occurrat contaminationẽ idies sordidiorẽ fore & vires demũ i pniciẽ ipatoriæ celsitudis adepturã. Hæc ita obloq̃ntib⁹ coniuratis

Prodigiũ

Vuarmacia vãgionũ nõ pcul a rhenogermania ciuitas.

cõiuratio in regẽ.

pipinus fidem adhibet & armatorũ nõ ꝑua multitudine collecta aureliã petit Odone vrbi a pře ꝑfectũ offõ exturbat substituto ĩ ei⁹ locũ mãfredo. Ab aurelia verberiam ad ripã isare vicũ cõtẽdit. Eorũ aduẽtu citissime (quia cõpendiȷ agebat) cognito: ludouicus iudith reginã laudunũ proficisci: & in templo virginis Mariæ morari iubet. Bernardum item abire a se: & salutem ꝓcurare admonet. Petẽtẽ laudunũ reginã cõiurati ꝑsequunt̃ missis ad eam reuocandam garino lambertoq; cõiuratiõis socijs, cũ ĩperio: reginã aduersus eos quicq̃ moliẽtẽ a tẽplo depellẽdi dep̃hẽsam ad se ꝑducẽdi. Missi ĩperata exequunt̃, reginã ad se perductam cõiurãti religionẽ ꝓfiteri cõpellũt. Et p̃terea, iureiurãdo astringũt ĩperatori suadere vt se ĩperatoria dignitate abdicet & in mõasteriȷ solitudine cõuertãt. Atq; ita ad regẽ sub cõiuratorũ custodia regina accedens postq̃ loquẽdi copia facta est virũ orat: vt ꝑ ei⁹ assẽsum sibi liceat velum mõiale recipere. ipm vero ludouicũ nõ pudeat, trãseũtis seculi momẽtaneã dignitatem deserere, & ecclesiasticis rebus obsequi q̃ vna rõne ĩpẽdẽtẽ sibi mortem euadat. Vxori vir rñdet de re quã p̃caret̃ se cõsiliũ capturũ. Nec plurib⁹ verbis vs⁹ rex reginã a se dimittit. Quã rñso ĩperatoris cognito cõiurati ĩ diuę radegũdę cœnobiũ qđ pictauie est relegãt. ¶ Per idẽ tp̃s ex lõgobardia lotharius ad patrẽ reuertit̃. Cui tametsi que a proditoribus gesta erãt nõ ĩgrata eẽnt p̃ri tñ ne quicq̃ aduersatus est. At cõiurati cũ intelligerent absq; ꝓcerũ cõuẽtũ regẽ deiȷcere non posse: magnis viribus enitũt̃ consiliũ ĩ frãcia haberi. Repugnabat tñ ludouic⁹ ꝙ sciret frãcos ab inimicis aduersũ se ꝑsuasos eẽ. Magũtiæ ꝓpterea cõuẽtũ ĩdixit: mãdatq; neminẽ ĩ cõsiliũ cũ armis admitti. Conuenere ex alemãnia q̃plurimi ludouico fauentes. Hildonem vero abbatem: qui eo cũ armatis accesserat conclaui egredi iubet. Valasco quoq; corbiẽsi abbati armis instructo mandat cœnobiũ repetere: atq; ĩ eo ꝓ legibus monachar⁹ conuersari. Quo consternati facto coniu

verberia.

Cõuẽtus apđ magontiã.

rati lothariũ adeũt & multis pręcibus orãt, ne bene rei gerendæ occasionem omittat. Opus esse acie pugnare, aut concilio rege inuito abire. Sed cognito qd ab iimicis ageretur Ludouicus ad se venire lotharium iubet. Modeste admonet filium pater, caueat credere coniuratorũ mendacijs, decedere filium patri obsequi. Conuenerat ingens populi turba in atrio palatij quæ filijs cũ patre congressum iniquo aĩo ferens tumultuabatur, ita vt iam ad pugnã furens ꝓcederet nisi e fenestris palatij ludouicus vna cũ lothario sese cõmonstrãtes populi seditionẽ sedassent. Quiete a tumultuãtibus data, cõiurati oẽs ergastulis deduntur. Quib⁹ tñ pius impator nihil irrogari vltra passus est q̃ laycos locis spũalibus, clericos vero monasterijs ꝑpetuo adigi imperauit. Theodulphũ autẽ qui diui bñdicti figeriẽsis abbas primũ deinde aurelianẽsis episcop⁹ fuit, inter cõiuratos delatũ andegauiã relegauit. Vbi cũ ludouicus die supplicationis q̃ dñica palmarum solẽnitate habet esset, audissetq; theodulphũ carmina recitãtẽ q̃ ob festũ diẽ ipse ediderat viri religione motus epm liberauit Hęc paulo lati⁹ a me narrata sunt vt facile ĩtelligat lector honoris sedes pestilentiæ cathedras a dauide rege pulchre appellari, quas nemo fere conscendit cui a laboribus quies a periculis securitas cõcedatur. Illis maxime quibus inuisa est alteri⁹ potestas, qm̃ plus dignitatis atq; diuitiarũ accipiũt putãtes alieno fulgore suã obscurari. Pr̃is em̃ lõgior vita filio seruit⁹ vr̃, odit pr̃is cõpositos mores, q̃si illi obstẽt, q per oẽm licẽtiã lasciuire & bacchari cõstituit. Reb⁹ ita vt dictũ est cõstitutis ludouic⁹ aq̃sgranũ regressus vxorẽ ex mõasterio vbi ĩ aquitania exulabat reuocari iubet quã nullo honore habuit, donec ab stupri ignominia se purgasset, purgatã cõiugali thoro dignatus est. Dimissis a se postea filijs, lothari⁹ in italiã ꝓficiscit̃, pipin⁹ aquitaniã, ludouic⁹ bauariã petit. ¶Interea missis ad Ludouicũ theoderici in germania agentẽ nuncijs mauri pacem impetrãt. Pipinus vero nõ multo post in suspitionẽ re- Honoris sedes pestilẽtię cathedra est.

belliōis venit q ad patrē vocat⁹ nō venisset. Cōprehēsus ppterea treueri in custodia missus est. Sed siue iīquitate siue negligētia custodū noctu aufugit. Nec quiescere delatores & osores pacis potuerūt. Fratribus suadent vnū in locū conuenire vbi de regni statu & conditione simul agāt. Insusurrāt patrē in filios malo aīo esse: Opus illis esse tutela aduersus malignātiū insidias. Nec tardant creduli fratres copias cōpellere. Et vt coeptis patronū adhiberēt Gregoriū quartū pontificē romanū in Franciā asciscūt, quo mediatore per simulatā pietatē apud patrē (si necesse esset) vterētur. Cōsilio filiorū perfecto, ludouicus cum expeditissimo exercitu paratus adest. prius tamen q̄ prelio quicq̄ tētaret, bernardū epm ad filios mittit. p cū dissidētes filios hortatur ad se piū patrē cōuertātur, eū esse qui paterno illos affectu diligat, cupiatq; secū vna viuere atq; imperio potiri. Cū his mādatis pfectus bernard⁹ irritā habuit legationē, obstinatis aduersus patrē filijs. Affirmātibus etiā plerisq; romanū pōtificē, ideo aduenisse vt filiorū cōsilio si nō cōgrueret pater, Ludouicū excōicatione feriret. Idq; vero esse simile videbatur. Sed obstitere pōtifici frāci antistites. Igitur cū de cōcordia non cōuenire, vterq; exercitus in cāpo cui postea mēdaciorum agro appellatio fuit, dispositas acies instruxit, ita vt nihil preter signū congrediendi pugnae deesset, cū ad imperatorē venire romanū pōtificē nūciatur. Quē nō admodū beniuolo & reuerenti animo ludouicus admisit. In regiū tn̄ tabernaculū perductus pōtifex iureiurando firmat se ea tm̄ ratione venisse/ vt cōciliationis auctor sit, q̄n quidē ītelligeret patrē filiorū causā audire nō velle, sue dignitatis atq; officij esse belli cās quo ad per se fieri posset tollere, & nō sinere armis digladiari quos tā arcto gn̄atiōis vinculo natura coniunxisset. Ad hec pōtificis verba ludouicus rn̄dit. Nulla se re filios exasperasse, neq; i eos tulisse arma. Adductos illos esse pditorū q̄rūdā hoīm mendacijs, vt in se patrē cōcurrerēt. Qd⁹ cū ita sit, nō tn̄ ita se

Gregori⁹ quart⁹ papa ad ludouicum venit.

Ager mēdaciorū.

ra aut odio teneri, quin pœnitētes filios pri̅na pietate recipiat. Placere quidē sibi si discordātes ad charitatem reducere pōtifex elaboret. His inter pōtificem ludouicūq̧ cōdictis. Gregorius ad filiorū castra reuertit. Vbi multa immutata compit. Nam dum pōtifex apud Ludouicū agit; magna plebeiorū militū qui cum ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et pontifex ad imperatorē vt cōuenerat nō rediit filiis eius regressum impedi ētibus Ludouicus bona parte suorū destitutus, metuēs quoq̧ in furētis multitudinis ptātem tradi, ad filios mittit. Orat ne prēm in perditorū manus venire sinant. Illi renunciare pri iubēt si castris egrediat̄ se illi obuiā profecturos. Progredit̄ igitur pr̄ cui filii occurrētes ex equis desiliunt/excipiūtq̧ digna reuerentia pentē. ille cōtra osculo filios dignatus, in castra filiorū venit. Mox ablatā illi iudith vxorem tortonā relegāt. Imperiū inter se partiunt. Quæ dū fieri gregorius videt illachrymat⁹ romā se recepit. Hoc gregorio authore pars illa q̄ est a mole adriani ad vaticanum vsq̧ muro claudi atq̧ muniri cœpit Ludouici huius impensa. At leo quartus qui gregorio post sergiū.ii. suffectus est ope absoluto eā a suo noīe leoninā appellauit. Ludouicus in bauariā abiit. in aquitaniā pipin⁹ reuertitur: Lothari⁹ patrē in monasterio diui Medardi arctissima custodia: & carolū iuniorē filium asseruari mandat.

¶ Huius rei ī dignitatē si quis diligēter putet, malit mea sentētia cęlebs priuatusq̧ viuere, q̄ filiorū fecūdissima sobole esse parentē, a quib⁹ p summā ingratitudinē e supremo honoris culmīe se deiectū aliqn̄ querat̄. Ludouic⁹ tāta calamitate accepta de sua flebili cōditione epistolā edidit, qua posteros admoneret etiā summis quibusq̧ principibus a domesticis atq̧ ab ipsis liberis impēdere picula. Quid em̄ cōseruādis regib⁹ firmi⁹ p̄sidiū q̄ pietas/q̄ mānsuetudo/q̄ clemētia & liberalitas esse pōt. In has tn̄ virtutum tā firmas mūitiones irrupit filiorū aduersus piū & beneficiū patrē iniquitas, & sœua ambitio dominandi.

¶ Ludouici pij de acceptis a liberis suis iniurijs dum iussione apud sanctum Medardum in custodia esset querela & comploratio.

Ractis robusti olim brachij viribꝰ, ego Ludouicus caesar imperator augustꝰ dei dispensante gratia orbi romano imperans: cum late in populos iuris habenas immoderatiꝰ relaxauissem, indulgentia nostra quidam dissoluti impugnando pietatem, in infidelium prorupere crudelitatem. Quod malum eousque incanduit, vt ipsos quoque praedulces natos meos in me saeuire compulerint. Ad locum sic forte venitur qui ex euentu ruptae fidei pacis & sacramentorum, mentitus campus ex tunc appellatur. Hic me omnis pene meorum militum manꝰ deserens eo vt retulit perduellio filios meos (horrendum facinus) inuoluit, & praefices sceleris esse delegit, insonti mihi multa morti obnoxia imputantes. A nunquam lesis multipliciter lesus & delusus, nefandorum actuum meorum non immemor, aequissimo de iudicio hec me digne perpeti comminiscens, casus equanimiter ferebam. Successi omnis ciuitate deinde inimica cohorte vallatꝰ ad sanctorum dominorum meorum Medardi & Sebastiani coenobium perductꝰ sum. Et quia sciebant me illum locum diligere plurimum, conciliabant inibi me fortuitu post desperationem sponte arma positurum. Quo cum me publica custodia arctauissent, quatenꝰ quod callide tractauerant opere consummarent: quosdam submisere, qui vxorem meam in monasterium virginum sanctimonialem factam, vel quod verius audissent mortuam mihi nunciarent, filium quoque meum paruulum, & innocentem carolum bonis idolis puerulum, quem nouerant prae omnibꝰ mihi amantissimum attonsum, & monachorum affirmarent coetui adnixum. Quod ego audiens & me continere non valens, quippe qui regni decore spoliatꝰ, coniuge priuatꝰ, filioque etiam orbatus diebꝰ non paucis eiulans, nullo consolatore fruitus, languoris violentissimi paulatim me persentiebam ex tristicie magnitudine estibꝰ aduri. Et quia praeter deum consolatorem neminem habere poteram (quoniam quidem adirꝰ & colloquium negabant omnibꝰ), ad eccles

sta tñ & ad fratres rara via, & ipsa cũ summa ꝓspectiõe custodũ patebat. insedit aĩo illuc ire. Quo cũ deuenissem oĩm vestigijs ꝓuolutus, morbi quo afficiebar plagã medicis sapiẽtibus retuli. Quibus vt aliquãti leuamĩs apud ꝓpicios dños obtinerem supplicaui, vt & ꝓ requie cõiugis quã exemptã vita arbitrabar missas celebrarent & attẽtius orarent venerabilẽ religiositatẽ eorum obnixe efflagitaui. Qui afflictionibus & miserijs meis prudẽter cõpassi per merita & interuẽtũ sanctorꝝ quibus deseruiebãt veluti futurorũ prescij ꝓximã pollicitati sunt ab omipotente mihi affuturã medelã/si tñ fidei sacramẽtis aĩm accõmodarẽ. Sic ab eis bene cõfortatus post orationẽ ab illis deductus noctis ergastuli antris ita demũ sum restitutus. Sequente noctis vmbra, cogitatu sedulo lucicomum desiderabã cernere sydus, ingressusq; sanctę trinitatis vicinũ carceris oratoriũ post matutinalẽ expletionẽ solus inibi ꝑnoctatus, cũ ꝑ fenestrã intuitũ extra dirigerẽ quẽdã custodũ vltra vires ĩmerito tñ mihi infensum, sub imbrice cominꝰ video iacentẽ. & ne vel ꝑ modico maceriei foramine elaberer ipso statu seruare cupiẽtẽ. Quẽ somno & mero sopitũ deprehẽdens, inter alta cordis suspiria ridiculũ mihi omẽ melius aspectans oborit. Enuero cũ ita diffusum solotenꝰ & eiꝰ essem frequẽti ceruicalis quo superfuerat expositus repulsu viderẽq; eũ penes fundamina basilicae impexũ scalã cõcite q̃ ad accẽdẽdos faros angulo fuerat reposita subiens funiculũ ocio torpentẽ supra laquearibꝰ solui. Cominusq; hastas quibꝰ vexilla tpe letaniarũ aptãtur cõspiciẽs. vni earũ funiculũ cũ laqo subnexui, ꝑq; eãdẽ fenestrã ieci. Hac cõprehẽsum arte mucronẽ sustuli, inq; altas & squalentes feci iactare latrinas, vocatoq; eius nomine, aĩo ad eũ. O custos peruigil, tuorum spes fidissima vigilas ne. At haec ille. Vigilo & bñ vigilo Cui iterũ ego. Et quid struis. Et ille, Quid de his ĩquit tibi. Rursus ego. Si forte repẽtina necessitas cogeret; forsitan gladius manu abesset. Illo ad caput brachia conuertẽ

te,& cũ huc illucq̧ querita̅ti,si me dixi sic custodisses,hodie me nequaq̃ hic habuisses. Quicquid i̅quit illud est qđ de mucrone actũ est,satis superq̧ te vt iussus sum seruaui,& seruare curabo. Et ego. Vade ergo & i̅ munere fidelitatis huius & vigiliarũ tuarũ, illo in loco cõpete̅ti armame̅tario que̅ turpiter amisisti recollige mucronem. Eade̅ ipsa die,quida̅ fratrũ explora̅tes totius causae meę veritatis tenore̅,per harduinũ qui quotidiāo ministerio a̅te me missas psallere consueuerat scripto misere. Cunctis de more ei oblatio̅es deo macta̅d is.maxie ꝓ cõiugis meę absolutio̅e qua̅ humanis exe̅pta̅ rebus credeba̅ offerre̅t.ille mea̅ cautius stringe̅s manũ,secus altare esto dixit.Post cõsummata̅ hostia̅ oe̅s cũ foras egressi fuissent/substiti solus,& sacello ꝓiecta̅ colligens rotula̅ viuere vxore̅/& nil in filiũ meũ sinistri opatũ cognoui,cõplures ia̅ poenitere qđ taliter fide̅ ruperint & a me discesserint,ferocibusq̧ animis certatim restitutione̅ regni moliri. Quod deo faue̅te,resq̧ in meli⁹ per obte̅tũ sctõꝝ suoꝝ transfunde̅te ad perfectũ deduxere.

Alia eiusdem Ludouici cõploratio.

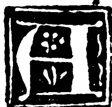
Erũ q̃q̃ angusti⁹ regni recupato fastigio pristinę dignitatis ꝑfrueret gloria, mcoꝝ ata̅n nõ imemor votorũ ac ꝓcationũ quib⁹ excelle̅tissimũ martyre̅ sebastianũ rogauera̅, & me icu̅cta̅ter accepturũ credeba̅ i̅surge̅te rursus ꝑduellio̅e cũ passim regni quietudo ꝓpugnaret & pacis tra̅quillitas cõfũderet. ꝓ his sctm̃ supplicaturus ad ꝓdictũ accessi locũ.Et quia sępenumero i̅ hm̃oi priuatis seu publicis ei⁹ ꝓpote̅s auxiliũ fuera̅ exptus, super his quoq̧ solitũ quo impartiri dignaretur precabar enixius.

¶ Proxima rue̅te nocte illud quod ante dies rogaueram nocturno visu accipio euidentissimis indicijs/ab eo ęlitus vt reor mihi cõdonatis.Sed vt ingruentiũ cladiũ ruina nulla patere̅t ratione oblatas mihi duplicare moras. Hic digressus,discrimini me ꝓ cõmissis a deo populis te̅taba̅ impe̅dere, & certamini si res exegisset, viriliter ex-

hibere. Hinc me proficiscētē ppositꝰ huiꝰ almi collegij theth erꝰ noīe psecutꝰ nr̄i comes efficiebat itineris. Cūq; penes me equitaret & pcul a sc̄tō loco diuelleremur caput retorquēs, & in eūdē phdolor vltimū aspectū cōuertens intimi cordis mœrore turbatus, sup excrescētes pfunde mœsticiȩ fluctꝰ ihibere vltra nō valui. Tristis & mœrens amaras fundere lachrymas letaliter cōclusus cœpi, quid agendū mihi potius foret valde suspēsus. Votū sancto de uouerā, cuius operādi diē prȩfixū videbā. Vitæ ab eo finē pceperā, cuius me trāsgredi metas nō licere sciebā denicq; cōmissum mihi ad regendū xp̄ianū a deo imperiū, haud ignorabā. Cuiusvsq; a deo cū oēm labefactari orbē cōsiderarē, & vicinā desolationē quā pscierā formidarē/ reū me sup hoc inueniri, pq; hoc eternis supplicijs dānari ab illo metuebā qui vniuersorū autor extaret & dn̄s, iudexq; vēturus vnicuiq; scd̄m opa esset redditurus. Ille taliter me tristari cōspiciēs, diutiꝰ qdē cōsultū tenuit, erat em̄ vir ī oībꝰ fidelissimꝰ. Et cū iā vberrimū meoꝝ fletuū ībrē ferre nequiret. Ipe q̄q; ex hoc pmotus in lachrymas ruit. Quid īquit optīe cȩsar tibi & tuis grauiter destitutis hæc pdesse poterūt. Per te cōsolabant̄ vniuersi, hylaritas tua si mœstis patebat/ dolorē omnē euacuabat. Noli dn̄e & gl'iosissime impator, noli hoc seruis tuis letalis tristitiȩ vulnus in re cui sūma semp iocūditas, vultus serenissimi obnubilationē talē ostētare. Hoc tuorū militū corda brachiaq; dissoluētur. hostiū vires robore cōcipiēt. Singulare id dūtaxat tuis eē debet secretū: qdꝰ ita tui pectoris turbare potuit lȩtissimū spq; quietissimū statū. his fortasse si fidelit̄ tibi cōpassi fuerīt dabit̄ vt cōsolatiōis remedia valeāt repire. & si secꝰ fieri neqbit leuiꝰ deīceps cū huiꝰ rei plures cœperīt effici pticipes feres. tū ego q̄ fideli nouerā psuasiōe edita cōsolatoris mei vba suscipiēs, eis cām reddidi/ ei quid latet corde detexi ptinꝰ ore. Sc̄m illū locū me amauisse plurimū dixi/ quē vltra me nō videre, sc̄ti martyris agnouerā reuelatiōe. Votū īsup vouisse cuiꝰ effectū

plurbuisset fluctuatio collati imperij. Et nisi formidini ab hostibus imputaretur, aut ei⁹ quod supra modũ pertimescendũ erat, ab omnipotente ruina exigeretur, arma purpurã & stemmata q̃ libẽtissime ibidem deponere voluisse. Inde ab eo cũ salubrius cõsiliũ expeto dari, tale percepi Bonũ inquit votũ tuũ gloriosissime cęsar, sed sicut docet beat⁹ Gregorius, deo nihil bona volũtate dilectius. Magnũ quidẽ est quod optas renunciari saeculo & omnibus quae possides, siquidem per hoc xpi imitator esse potes. Verũ multorũ salus a quibus ꝑficitur multiplicia in singulis p̄mia pollicet. Illud tibi, istud oĩbus cõsulit. Magnũ illud, sed maximũ est istud. Hoc si non põt operari voluntas, in isto poterit remunerari. Deniq; in deo fuit id magis mirabile, q̇ dignatus est mori ꝓ seruis. Caritatis augmentum, maius idem ipse commendauit esse, si quis pro fratre non dubitasset animã ponere. Fecit quod docuit, pro nobis animã posuit. Pertulit dñs mortẽ vt seru⁹ reciperet dignitatem, non necessitati succũbens, sed plasmatori suo ineffabiliter subueniẽs. Quod sequamur exemplũ in sese ostẽdit, & danti operam/palmam victoriae promisit, & permanens praemiũ reposuit. Quia ergo gregẽ suum reginaini vestro cõmisit pro eo si necesse sit, vsq; ad mortẽ decertãdũ est vobis, & hoc erit insigne atq; laudabile. His luculenter a praedicto viro instructus, & fortiter in agẽdũ animatus, me iterũ iterũq; sanctitati illius & fratrũ attẽtius cõmẽdãs, tametsi nõ vt ante tristis, non tamẽ a deo discedere hinc praeualui laetus, quippe qui quos dilexeram vnice, supraemũ me sciebam transmittere. vale. Haec quidem descripsit Ludouicus pius.

Cõuentio apud cõpẽdium.

T ne publico auctoramẽto cõiurati aduersus patrẽ filij destituerẽtur, coacto apd⁹ cõpẽdium ex toto regno ep̄oꝝ ꝓcerũq; cõsilio, lotharius eductũ de custodia patrẽ cõpendiũ perduxit, vbi cum pleriq; Ludouici aduersitati cõdolerent, cõiurati formidãtes ne tãta miseratio in eoꝝ perniciẽ verte

retur,decere dicūt vt quēadmodū apd' populū se Ludouicus purgauerat:ita ipe satis eccl'iae faceret quā leserat. Ipse aūt haec dicentes plane mentiebantur,Sed ex pontificiis legibus testimoniū sumētes asserebāt satisfactionem digne fieri nō posse nisi balteū militare atq; arma a se sine vlla spe repetēdae dignitatis reiiceret. In coniuratorū sniam pmulti venere:inter quos sibi timentes pōtifices qui cōiuratiōis cōscii erāt pleriq; fuerūt. Itaq; i ludouicū snia fert. Ille ipatoria dignitate se addicat:& cucullā monacalē sibi sumit.Nec nihilo secius custodiendus in mōasterio remittitur.His ita vt pmissum est in cōuentu cōpēdiensi cōfectis Lotharius aquisgranū cōtēdit,Sed curae deo est hoim virtus Ludouico ex francia abducto: fiunt p toti' regni puincias hoim cōuētus:et plurimo passim murmure filiis detrahitur:cunctis miserabilē regis fortunā cōplorātibus.¶Erat eo tpe Guillelmus frāciae connestabilis:qui magistrat' ad res bellicas secūd' post regē ē, & eggard' comes genere clar'.Hi summo studio iperatorem restituere adnitebātur:quib' frequētes ex germania atq; burgūdia nobilitate viri quorū par anim' erat: adiūgebātur:Bernard' pterea & Guerin' ex veteri ludouici familia potentes cōtiōes in burgūdia habebāt.& qsdam promissis:alios aequis rōnib' sibi demerebantur. Etiā vulgabatur ludouicū iperatoris filiū ad prēm i alemaniā cōcessisse.Quibus reb' ab aduersariis cognitis:ad pipinū in aquitania agētē q̄ celerrime brionē ex suis mittūt:qui de his q̄ de restituēda ludouico agerentur pipinū certum reddat.Cū aquisgrani hybernasset lotharius parisium ire constituit.Cui per albarnensem vicū iter agenti occurrūt nō contennēda manu terrae illi' primores. Petūt dnm sibi ipatorē liberū reddi. Alioquin se vim facturos.Sed p ludouici beniuolos re cognita:ipator q̄ occultissime pōt pceribus mādat id ne conētur. Nā si coepta nō pcedāt in suam pniciem oia redditura. Desistūt ergo pceres,Lotharius vero iam ad sancti dionysii mo-

Cōnestabilis.

nasterium peruenerat, cũ ex burgũdia aubericus comes & berardus magnis contractis copiis properãtes rẽbaldũ & gautelinũ ad lothariũ legãt, quib⁹ mãdatũ est imperatorem ex seruitute repetere. Si id faciat, nihil sibi de fortunis/neq; de dignitate detractũ iri. Sin min⁹ constituisse se vi atq; armis innocẽtẽ ludouicũ educere. Legatis Lotharius respondit, non sua culpa sed pontificum & seniorũ iudicio ludouicũ condemnatum esse. Neminem esse qui de patris ignominia plus se succenseat/vel de eius honore congaudeat. Quæ postq̃ locut⁹ fuisset discedẽtibus legatis iubet ad se paulo post reuertantur, scrutatur⁹ qua ratione id quod petebãt absolui posset. Hæc q̃uis ita diceret: proten⁹ tñ abeũtibus legatis patrẽ ĩ dionysião cœnobio liberum dimittit. Quo salutandi regis gratia complures episcopi proceresq; se contulere, cohortatiq; sunt vt balteo militari resumpto in pristinam se dignitatem restituat. Qđ facere destulit donec episcoporum consilio atq; auctoritate purgaretur, veluti fuerat quondã sñia condemnatus. Recõciliatione percepta, accingit balteo & ĩperiali dyademate coronatur. Nec multo post carsiacum petit. Illuc venere pipinus & ludouicus cum multo amicorũ numero, quibus cum familiariter confabulatus rex tandem eos dimisit, atq; aquisgranum profectus est, vbi iudith vxorem ab exilio ex italia redeuntẽ excepit. Patrem iterũ aspernatus lotharius in burgũdiã abierat, cabilonẽq; vrbẽ diripuerat tẽplis oĩb⁹ spoliatis atq; exustis occasione a guarino comite sumpta: qui locum muniuerat. Nec cũctat⁹ ad cœnomannos vbi lambertum & maufredũ belli duces ex neustria recipere sperabat: cõtẽdit. Quẽ vna cũ ludouico filio insecutus ĩperator, positis vtrisq; ad tizũ fluuiũ castris cũ pipinũ ĩsuper cum copiis ad patrẽ venisse lotharius cognouisset: victoriam desperans supplex ad imperatorem venit. Quem cũ omni sua nobilitate in verba imperatoris iuratum pater in italiam dimittit: alpiũ claustris presidio occupatis. Ne quis

Lothari⁹ cabilonẽ incendit.

ex italia inuito milite in frāciā demigraret. ¶ Curauit deinde summopere ĩperator oppssas p superiores contentiones eccl'ias ĩstaurare: debitoq; ritu atq; cerimonijs venerari. Necq; omittit grassatores & viaꝝ obsessores pœna afficere. Inter condēnatos fuere ebo coniuratorū conscius & agobertus lugdunēsis primas qui tertio ab imperatore vocat⁹ ĩperata non fecerat. Dū hæc gerūtur iudith prouida mulier ex regis ætate admonita primores aulicos adit: cōsulit de caroli filij futura cōditione si vita forte defungeret ĩpator. Tris filios regi superesse grādeuos mēorat: hūc vnū carolū adolescētē esse cui nihil terræ pr̄ hacten⁹ contulisset. Nisi supstite ĩperatore alter ex filijs caroli ei⁹ curā recepit se vna cū filio pessum iri. Orare igitur illos matri filioq; boni consulāt. Proceres iustis reginæ precib⁹ adducti r̄ndēt vnū ex regijs liberis lothariū qui ad hāc tutelā idone⁹ esse videat. Ludouic⁹ de hac re a regia ꝑceribusq; admonit⁹ cū interi a lothario nūcij ad eū venissent/ re quā petebāt confecta ĩperator nūcijs imperat/ lothariū hortētur ad eū venire sui commodi causā Sed p̄i pere morbo occupat⁹ lothari⁹ non potuit. Recepta sanitate cū venire differret/ nūciatur ĩperatori lothariū eccl'ie libertates & ꝓuētuū iura violare: sibiq; rapere q̄ ad romanā sedem ptinerēt. Eā ob rē supra q̄ credi pōt indignat⁹ ĩpator ad lothariū pgere nūcios nulla mora interposita compellit. Per eos filio mādat memierit iuramēto q̄ se (cū regnū italiæ adipisceretur) obstrinxit. tueri scilicet atq; conseruare ecclesię romanæ ditiorē. Idcirco dedecere illū oppressorē ei⁹ esse cui⁹ tutelā in se recepisset Restituat igitur quæ vel ĩpe vel sui abstulerīt. Patris mādata quæ de restituēdis ecclesijs erāt se impleturum lothari⁹ ꝓmittit. Interim rebellētes Normānos idest danos imperator bello domuerat. Quæ causa fuit q̄ ꝓbrem, italiā, atq; vrbem vt constituerat adire non potuit.

Iudich regina prudens.

Sollicit⁹ ludouic⁹ de rebus ecclesiæ.

Normanni rebelles.

¶ Per id tempus cum aquisgrani ageret / vocatis ad se aulicorum primoribus Carolo iuniori filio portionem

imperii dat, moxq; in concilio apud carisium agẽs psẽte filio ludouico, carolũ militari cingulo & regiis vestibus ornat, data illi neustria. Quibus insignib⁹ donis tãetsi Iudith regina exultaret: nihil tñ firmũ rata nisi filii cura: lothario cõmissa a patre esset: ipsa cum aulicis regẽ orat: id vnũ potissimum curet: Nec multis se orare passu impator lothario mãdat. Si caroli fratris sui pcurationem tutelãq; non recuset: ad se propere veniat. Neq; formidet pprer ea quæ ipe male cõmisisset, pacato se aio i eum esse ita vt dimidiatum illi imperium dare statuerit: bauaria tñ excepta. Hoc nũcio læt⁹ lotharius ad patrẽ vuarmaciam quæ vangionũ ciuitas est pficiscit, Cõstitutis in conspectu patris fratrib⁹ lothario dico & carolo adolescente (iã eñ pipinus mortẽ obierat, & ludouic⁹ bauariã possidebat) imperium ad hunc modum dispartitur. Totũ austrasiæ regnũ a mosa flumie ad hũgaros vsq; ptigẽs lothario attribuit. Reliquũ qđ ad occidẽtẽ spectat carolo assignat. Hæc partitio assensu pcerũ & populi multi assistentis facta & cõprobata est. Deinde lotharium monet imperator: caroli curã recipiat: adolescentiq; assit vt pater, & ad carolũ cõuersus tu inquit carole lothariũ vt patrem colito & diligito vt fratrem. ¶ Re cõfecta libertum lothario in italiam reditum permittit. At ludouicus bauarorum rex iperii distributionem molesto animo ferẽs incursare cœpit finitimas sibi germaniæ regiones. Sed ieum mouere vbi patrem intellexit: Pronus ad imperatorem dodonam se cõtulit. A quo impetrata venia ad bauaros reuertit. ¶ Defuncto pipino aquitani audientes carolũ iuniorẽ lodouici filiũ ex patris decreto constitutum frãciæ regẽ/ quidẽ pipinũ quẽ pipinus/ reliquerat ex se pgnatũ/ regẽ sibi habere studẽt: pleriq; cõtra sentientes cẽsebãt iperatoris expectare sententiam. Qua controuersia per ebroynũ pyctauorũ antistitẽ iperatori relata, primoribus aquitaniæ mandat ad se cabilonem pficiscãtur, vbi cõuẽtũ habere statuerat. Cõuenientib⁹ eodem loco

Carol⁹ q postea caluus.

Ludouic⁹ lothario & carolo caluo hereditatẽ distribuit.

Aquitãi de cõstituendo rege dissentiunt.

aquitãis magna q; pcerũ multitudie: de statu ecclesiæ primo deinde de his que ad rẽ publicã pertiebãt: postrẽo. de aquitaniæ conditione actũ est: ita dissoluta contione: ludouic⁹ claromontẽ aruerniæ ciuitatẽ petit. Vbi dũ de aquitãię reb⁹ consultat: ecce ex alemãia nũci⁹ defert ludouicũ ex bauaria mouisse: adiũctisq; sibi saxonib⁹ & thorĩgis germãos iuasisse. Quo nũcio ludouic⁹ adeo turbat⁹ ẽ vt ide grauẽ pter seniũ q̃ ipe confect⁹ erat ĩualitudinem contraxerit. Nihilomin⁹ forti aĩo ĩpator copijs eductis aduers⁹ ludouicũ contẽdit. Traiecto rheno postq̃ ludouicus patrẽ cũ ĩgẽti exercitu adesse cognouit: per sclauones in bauariã se recepit. Imperator vero quẽ p̃mebat ægritudo magũtiã veniẽs tẽtoria sibi explica in insula ciuitati pxima iubet. Tãta fuit morbi vis: vt mẽbris ppe oĩbus defect⁹: p dies. xl. nullũ neq; cibũ neq; potũ p̃ter spirituale corporis & sanguis dñici viaticũ ad alimentũ acceperit. Aderat egrotãti prĩ lothari⁹: qui ex italia vocat⁹ paucis añ dieb⁹ venerat. Eo corã posito supellectilẽ suã oẽm afferri sibi rex ĩperat: ea quidẽ ratione vt recẽsitis opib⁹ qđ filijs reliquere, quidue cęteris siue ecclesijs seu ĩ opib⁹ & palatinis dispartiri posset ĩtelligeret. Lothariũ corona aurea & ense q̃ in prę̃lijs vtebatur donat, prę̃cipitq; vt iudith reginã veneretur: caroli amicitiã seruet ne derelicta sibi regni frãcorũ hæreditate quicq̃ detractet. Ludouico aũt bauaro tãetsi mediocriter succẽseret offensam/tñ pi⁹ pater remisit: Fuerũt imperatoris extrema oĩa religionis atq; fidei plena. Tãdẽ sub ipsum ppe aĩę exitũ: ad fenestrã conuers⁹ abite inquit abite Hãc vocẽ pleriq; eorũ qui aderãt ĩterpretati sunt dictã esse demonio qđ cuiq; moriẽti apparere xp̃iana fides tradit. Mox ĩ alterã se partẽ versans, ridẽti sim̃is vitã efflauit duodecio. ka. iunij. ãno xp̃ianæ pietatis octĩgẽtesimo q̃dragesimo. Cadauer in monumentum hildegardæ matris quod mettis erat lugubri pompa illatum est postq̃ annos. lxxiiij. vixisset. Eius mortẽ cometa præcesserat. Et sol pass⁹ ẽ eclipsim gñalẽ.

Ludouicus pius ęgrotat.

Eiusdem cōpendij. Liber quintus īcipit.

Einceps q̄ sit īperij & regnorū participi bus fides sequēs narratio monstrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius & ludouicus bauarius in carolum insur gunt, quē nobiliori paternæ possessio nis parte īstitutū hęredē esse dolebant. Augebat īdignationē q̄ carolus poste riore patris vxore natus par illis in capienda hęreditate factus esset. Itaq; exercitum q̄ maximum quisq; pōt cō parat. Ea re cognita carolus consilio a frācis ꝓceribus ca pto. cū eos ad id bellū paratissimos fore cognouisset: nu meroso exercitu collecto aduersus hostes (qui iā apd' fon tanetū altissiodorēsis agri vicū castra hēbāt) non fracto aīo ꝓgredit. In cōspectu hostiū cū venisset quia pridie es set dn̄icæ ascēsiōis carol' rat' hostē festo die quieturū, ne gligētius suos agere ꝑmisit. Sed instructi ad pugnam fra tres: acies ꝓducūt. Carolus inopinato licet cōgressu pau lulū cōmot': suos tn̄ viriliter hortat: nec territus miles ir ruētē ī se hostē ferociter excepit: fit pugna atrox atq; diu turna. In ea lōge plres ex vtroq; exercitu ceciderūt/q̄ apd' frāços vno prælio occubuisse vsq̄ lectū sit. Nā tāta ad hoc bellum ex orbe christiano diuersarū partiū studio copia confluxerat: quantā magna pars europæ vix cogere in vnam aciem potuisset. Cædes proculdubio ea fuit, vt a victo non longe dissimilis victor esse putaretur. Carolus tn̄ fugientibus fratribus superior euasit. Qui ne se colligē di spaciū hosti eēt: ipe victorē exercitū aduersus lothariū qui aquisgranū se receperat paucis castris educit. Acce pto caroli aduentu lotharius recepta vxore lugdunū cū suis se liberis confert. Quem mox ludouicus consequit. Inde viennā cōmigrāt. Est in flumine rhodano non pro cul a ciuitatæ insula. In ea consilium de rebus ad se per tinentibus capiunt. Eunt vltro citroq; ad reges legati de concordia præcepta ferentes. Eius concordiæ formula

Bellū īter frēs ludo uici pij hęredes.

carol' cal u' victor

haec fuit. Lothario austrasia ois, atq; puincia cum portione terrae quã ab eo postea lotharingiã appellatã esse quidam putãt, cũ imperij dyademate in partẽ venit ludouico germania in qua bauari sunt / Carolo regnũ franciae ab occeano britanico ad mosam vsq; relinquitur. His ad hũc modũ cõuentis lothari⁹ siue poenitudine peccatorũ, siue tedio praesentis vitae permotus distributa filijs, quos tres habebat hereditate, religionẽ apud pruniã in eyflia psitet. Ludouicus grãdior natu itali amadeptus est. Lotharius austrasiam accepit. Carolo cessit puincia cũ parte terrae burgũdiae. Quo post octauum inde annũ defuncto, lothari⁹ burgũdiã, ludouic⁹ puinciam obtinuit. Hic lothari⁹ est qui cõtra ecclesiasticas leges duas pariter vxores galdradam & tebergã altera dimissa pertinaciter habere nitebatur. Cuius errori duo põtifices teugaldus treuereñ. & gũtarius colonieñ. patrocinabant quos proptea graues poenas luisse & dignitate priuatos certum est. Lothario astt eam ob rem ad põtificẽ romanum profecto dira sors accidit. Nam inde cum domũ repetit apud placentiã lõbardiae vrbem aegrotans amẽtiam incurrit, mutusq; effectus est, nec diu postea vixit. Sepelitur a suis. & in templo diui antonini quod ciuitati pximum erat humatur. Nunc vero aucta ciuitate templum muro vrbis cõtinet, & religiosis priuilegijs multaq; veneratione celebre est. ¶ Inter haec siluanecti agens carolus qui calu⁹ postea dictus est nuncio de lotharij nepotis sui morte audito mettin citus contendit, vbi in diui stephani templo more regum vnctus rex austrasiae appellat. Que res ludouico indignissima visa est, q; se videlicet post habito lotharij oẽm successionẽ carol⁹ accepisset. Ea pptet p legatos romani põtificis, austrasie regni incolis ihibet Carolo obedire, aut de Lotharij regno quicq̃ sibi detrahere alioquin interdictũ illi iri cõione xpiana. Que poena sicuti grauis ita ignominiosa xpiano est, hãc põtifices excommunicationẽ appellant q; is cui irrogat e cõione & cõtu-

Lotharingia.

Lothari⁹ mõachus efficitur.

Lothari⁹.

Carol⁹ regnum austrasiae. vsurpat.

Excõmunicatio.

bernio hoim eiect⁹ sit. Id postq̄ min⁹ ꝓcedere Ludouic⁹ intelligit vi atq̄ armis agere tētat. ¶ Interim carolus cū̄ nouiomi esset, ri. hentē quā prius pellicē habuerat / vxorem secundū ritū ecclesię accepit. ¶ Per id tp̄s rorit⁹ normānorū princeps in amicitiā regis venit. Cum antea seguin⁹ burdegale / & xantonū comes a normānis fuissent occisi / & magna aquitanię pars vastata. Quo fere tēpore apud leuomicas Canonici diui martialis relicto seculari habitu se ad monasticā vitam cōuerterūt. Cęterum diui martini cœnobitae qui multis opibus apud turonos elati viuebant reiecto monachali indumento sese in ritū cleri secularis deformarūt. Cuius temeritatis mox penas luerunt / missa in eos cœlit⁹ pestilētia qua p̄ noctem extincti omnes pręter vnū vedastū qui in numerū sctōrū relatus est, & nomini ei⁹ sacellū dicatū. Ex nouiomo aq̄sgranum carolo repetēti ludouic⁹ p̄ nūcios mandat nisi regno qd̄ lotharij fuerat egrediat̄, illū se inde ꝓpe diem eiecturū. In re ancipiti legati vtrinq̄ cōueniūt iurāt, ꝓ suo quiq̄ principe ea firma permāsura de quib⁹ ad pacē inter eos cōueniret. Sed paulopost cū de vuādalis ludouic⁹ victoriā habuisset. duce eorū capto, legatorū pacta atq̄ iusiurādū neglexit. Id enī plerisq̄ principibus vsu venit, dū suis reb⁹ timent, iureiurando multa polliceri. mox vero tergiuersari si arridētiore fortuna iuuent̄. Tandē crebris legationibus pactum extitit, vtrūq̄ regem ad arbitros contentionē referre, & qd̄ illi definirēt stabile māsurū. postq̄ decōtionis loco cōpositū est, dū apud flamerū ludouic⁹ diuersat̄ cænaculi tabulū carie & vetustate detritū in regē atq̄ aulicos quosdā decidit / quo lapsu ludouic⁹ vulneratus est. Solidato vulnere aq̄sgranū se cōtulit. Inde coeūtibus ad. xv. Kalēdas augusti regib⁹ de p̄tiēdo austrasię regno cōuenit. Discretaq̄ ē certis limitib⁹ portio q̄ singulos cōtingebat. Hūc exitū habuit orta de regno inter fratres cōtētio. Sed nō vno se ipetu fortuna continet. Ecce aduersus instauratā caritatē belli motus ab italia nunciat̄

Roritus normannorū princeps.

cœnobitę sācti martini.

Victoria de vnandalis.

Concordia de regno austrasię altera de regno contentio.

Repetēre austrasiā ludouico, cui lotharius pr̄ italiam tradiderat. & iā esset a sergio secūdo pōtifice imperator appellat⁹. Missi de re ipsa a pōtifice adriano atq; ab imperatore nūcij ad ludouicū germaniæ regē, ad Carolū caluū Ludouici iussu remittunt. Quib⁹ auditis. & si mandatorum seueritate Carolus moueret, q̄ se inaudito partem austrasiæ relinquere iuberet, ad pōtificis tn̄ legatos suos nūcios adiūgit q̄ pontificē cōueniāt. Inuenio ludouicum germaniæ regē veniēte in gallias engeberga, id restituisse imparatori qd̄ de lotharij regno recepat. Carolū v̄o ab engeberga vocatū nō obediuisse/sed summope curasse vt carolo quē ex priore vxore hermecota susceptū ecclesiæ sacris addixerat puniret. Hic em̄ carlo hoīm perditorū suasu pessimis facinorib⁹ se inqnabat, oīa quoquo versum iret predatus. Quē in vinculis emendationis spe diu hibitū atq; īde relaxatū cū nō resipisceret dyaconi gradu amotū oculis priuauit. atq; in mōasterio corbiēsi custodiendū mādauit. Qui postea duorū pseudo monachorū nixu (hortāte Ludouico germaniæ rege) eductus ad ip̄m ludouicū pfugit. Hæc cōtigerūt agente carolo in expeditione quā aduersus normānos q̄ andegauiā vrbē circunsederant habebat. Nec tn̄ rem a se susceptā omisit. Normānos qui iam ciuitate potiti essent circunuallat, adiutore salomone britonū duce qui suppetias carolo ferebat. Pressi dura obsidione normāni eas cōditiōes pacis quas carolus dixit (datis obsidibus) acceperūt. Relicta libera ciuitate, petunt normāni liceat illis insulam q̄ pxime erat ad paucos dies incolere, ibiq; cōmeatu iuuari. Interim q̄ inter illos xp̄iani erant posse ad regē reuerti, q̄ vero paganismo relicto fidem xp̄i pfiteri vellent, eos quoq; nō respuendos. Cæteri quibus induratū cor esset, suas sedes nulla mora repeterent. ¶ Rebus ad hanc formam cōpositis cū in siluam arduennā venatū abijsset de ludouici imperatoris sui ex fratre nepotis morte nuncium accepit. Quare richentē vxorē siluanectum mittit, ludouicum fi

Carlo diaconus factus apostāta/carcere custoditur.

Normanni apd̄ andegauiā obsessi.

lium in eam austrasię partē quam a lotharij decessu sibi obuenerat proficisci mādat. ipse superatis festinatione multa alpibus in lōbardiā cōtēdit. Intereaūdū carolus ludouici germanici filius iussus a patre trāsitu prohibere regē, cū se frustra niti itelligeret ad Carolū proficiscit. Ea re cognita indignatus pater alterū filiū cū copijs mittit. Sed & numero & virtute militū inferior/caroli potētiā nō sustinēs, pace data ad patrē exercitū reduxit. Quē receptū ludouicus per caroli absentiā in francos ducit, dirisque in cursionibus frāciā vexat. Audito in italiā caroli aduētu, ioannes octauus romanus pontifex missis ad eū nūcijs romā propere vocat venientē augustū appellat/afficitque imperiali dignitate. Digrediēs inde carolus rosymōrichētis vxoris fratrē italiae præponit, consiliarijs viris atque copijs quas voluit illi attributis. Cui neptē quoque suā ludouici regis germani filiū despōdet. In franciam reuerso carolo ludouicus germaniae rex vita decessit, relicto filio ludouico. Cuius decessus causa fuit carolo infoelicis belli. nam patre mortuo ludouicus magna saxonū thoringorūque delecta manu/nuncios ad carolū patruelē mittit eius amicitiā oratum. Qua non impetrata ad rhenū castra ponit. Nec cūctatus carolus ad alteram rheni ripā ducto exercitu aīm Ludouici explorat, si legatis vtrinque missis rem agere velit, placuit vtique cōditio. Sed dolo malo illectus imperator dū viam pacis simulat, agmen occulto & angusto itinere seorsum a castris ludouici noctu festinare iubet, ratus occultis insidijs intercipere posse improuisum hostē. Fuerūt ea nocte cōtinui imbres quibus & nocturno labore grauatus miles prælio minus idoneus fuit. Fraude detecta ludouicus istructa acię diuersus ab itinere quo hostis veniebat cōsistit. Irruētē in se frācū tāta vi excipit, vt ad aciē in qua carolus erat cedere frācos cōpulerit. Atque ita fugę se cōmittētibus frācis, imperator quoque comes fuit qui vero regias sarcinas ferebāt angustia viarum & sepibus intercoepti occisi sunt, & inter eos cōplures illustres viri ceciderūt, reliqui in manus agrestiū hominum incidētes

Caluus Italiā contēdit.

Carolus caluus imperator.

Ludouicus imperator moritur.

Bellū contra carolū caluū in alemānia.

Dolo caluus agit.

Carolus caluus fugit.

d nudū spoliati, ita vt ex thoris herbarū atq aretis foeni manipulis tegumēta sibi cōsuerēt. ¶ Eius īfortunij tpe normāni sequanæ hostiū classe irrūpere tētabāt Aduersum quos misso cū exercitu comardo, Carolus mādat cū normānis, qualēcūq posset pacē habere, nihilomin⁹ terrā oēm diligēter tueat, psidijs pmunitissima qq loca īpositis. Incidit pter has turbas alia carolo non pua sollicitudo. Grassabātur in cāpania sarraceni, quorū aduentu territus, Ioannes pōtifex romanus caroliū admonet ecclesię opē ferat, paret carolus & cōtractis copijs/ vbi lōbardiæ fines attigit, adelgarus a pōtifice veniēs refert ioannē papiā aduenire imperatori obuiū, papiæ dū pōtifex impatorq de reb⁹ gerēdis cōsultāt, certiores facti de carli ludouici filij cū ingētibus copijs aduentu papia abscesserunt, moxq impator romā pfect⁹ est. Rem hoc loco ridiculā narrabim⁹. Carolus dū a carlo fugit, leui rumore carl⁹ pterrit⁹ (q imperator pōtificē comitat⁹ aduersus se mouere dicebat) eadē qua venerat via ī germaniā impatorē fugiēs cōtēdit. Reb⁹ quarū gra carolus romā petierat absolutis/ febre afficit. Erat iudę⁹ medic⁹ sedechias noīe impatori pp ter ei⁹ peritiā pfamiliaris, qui vel religiōis xpianę odio (cui maxīe infensi iudęi sunt) mot⁹ vel corrupt⁹ forte pecunia potionē carolo ppinādā miscet. Qua epota carolus oībus mēbris ita defectus est, vt aulicorū ministerio ī cubiculū delat⁹ duodecimo post die mātuæ internt. Cuius dū corpus exēteratū & multis aromatibus cōditū sui in frāciā efferre cupiūt, cadaueris putredinē ferre nō valētes, versellis īhumauerūt ī diui eusebij martyris ęde, anno. lxxx. lxxviij. Vnde post annū septimū exēptū in diui Dionysij tēplū delatū est. Eius exhumādi causam attulit archēgerus quidā apud diuū dionysiū cœnobita, & alphōsus ecclesię diui quītini viromādensis editus qui sibi dū in suis ecclesijs pnoctāt carolū p quietē visū esse affirmauerūt eosq admonuisse vt de tollēdo eius corpe & ī tēplo martyrū inhumādo regē filium facerent sollicitū hac

Normāni.

Sarraceni ī cāpania

Ioannes octau⁹ ad Carolum caluū papiā venit.

Ridiculū

Carol⁹ caluus veneno a iudęo necatus.

Archengerus.

reuelatiõe filiꝰ rex excitꝰ pr̃is corpꝰ ex versellis ad sanctũ Dionysiũ trãsferendũ curauit. ¶Nihil ad rẽ pertiere arbitror id qd̾ a plerisq; scriptoribus mẽoriæ datũ est. Carolũ duce angelo paulo ãte q̃ moreret̾ ad inferos deductũ supplia vidisse miserarũ animarũ. Ardere valles, & altissimos puteos pice & sulphure. ĩmixto plũbo efferuescere, ibiq; plerosq; ex suis p̃decessoribꝰ reges ĩspexisse, episcopos quoq; qui vel ad bella gerẽda cõsultores vel ad opprimendũ iniquis vectigalibꝰ populũ autores extitissent. Eius rei visum literis ipse mãdauit / posteros admonens iustæ moderationis ne aut male ĩperarent, neue vsurparẽt dominãdi potestatẽ. Eiꝰ certe caroli calui extãt p̃clara & religiosa monimẽta. Nã diui cornelij cœnobiũ apd̾ cõpendiũ extruxit vbi xp̃i sudariũ qd̾ ex constãtinopoli ad se aduectũ erat reposuit. Cõpendiũ eñ maxime amabat. ita vt a suo nomine carolopolim appellare cogitauerit. Sãcti Dionysij tẽplũ magnis auxit p̃uẽtibus / & p̃ciosissimis donarijs adornauit quæ ad hoc vsq; tẽpus diligẽter asseruata visuntur. Nec ignoro quosdã scribere nũdinas q̃ in cãpo dionysiano ãte kalẽdas Iunias fiunt ab hoc rege esse institutas, de qua re quid sentiã in Dagoberti gestis annotaui. Circa hæc tẽpora Carolus primũ batauorꝫ seu hollãdiæ comitẽ Theodericũ creasse legit̾. Eius regis ẽrate flãdria quę paucis tũc vicis atq; ædificijs ornata erat & feris magis q̃ hoĩbus incolebatur, eiq; præficiebatur a rege custos qui francorũ lingua forestarius dicebat̾, comitatus dignitatem hac occasione accepit. Erat balduinus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magistratu fuisset a Carolo institutus iudith regis filiam dum ex anglia reuerteret̾ sibi rapere temerarius iuuenis ausus est. Nupserat eñ adolafo anglorum regi. Qui cum absq; liberis decessisset / Iudith viro destituta in frãciã ad patrem rediens dep̄rehẽsa est / cuius rei gratia caroli iussu coeuntes ep̃i balduinũ excõicatione percellũt, At cũ nihilominus facti nõ pœniteret, cõsilio p̄cerum persuasus carolus per

Visũ qd̾ carolꝰ caluus vidit.

Flandriæ comitatꝰ initium.

mittit filiã balduino in mrĩmonio copulari. Et de custode flandriae comitẽ balduinũ instituit. Plaerũq; siquidẽ id euenit vt quae peccata atq; injurias facile vlcisci nõ possumus, eas alicuius dignitatis ratiõe assumpta ad gloriam perducamus. Ad hunc carolũ caluũ ortis in anglia bellis iohãnes scot⁹ venit hõ graecae erudit⁹. Vnde a caluo rogatus diui Dionysij ariopagitae de caelesti hierarchia libros ad verbum latinos fecit. Reuersus in angliam & abelfredo rege liberaliter acceptus, ad melmesberiae monasterium se conferens dum docendi officium gerit a discipulis correptus graphijs occisus est.

Balduin⁹ prim⁹ comes flandriae.

Iohannes scotus.

NVncio de caroli decessu accepto Ludouicus Balbus eius filius apud enderuillã agens regni pceres ad se pperopere vocat, quorũ beniuolẽtiã & fidem regia munificẽtia demereri studuit. Richentem vero reginam ex italia redeũtem cũ apud moymerũ cãpaniae castellũ cũ multa nobilitate restitisse accepisset, aio cõuẽtũ quod parlamẽtũ frãci vocãt habẽdi, missis vtrinq; legatis cõpendiũ regina se cõtulit. Ibi ludouico patris testamẽtũ exhibet, proferẽs regia ornamẽta, gladiũ, dyadema, sceptrũ aureũ/ quibus Carolũ institutum haeredem pater moriens declarauerat. His igitur regijs insignibus exceptis, suscipiendae vnctionis gratia remorum vrbem petit, quem Haymardus eius loci archiflamen coronauit. Anno salutis octingẽtesimo septuagesimo octauo. Exactis inde paucis mẽsibus sequanã traiecit, vbi godefridi filij hedonem comitem castello quodam mulctauerant, & haymo Bernardi comitis filius praedas agebat/& loca quędã sibi subegerat. Turonũ vsq; rege pfecto, godefridus amicorum cõsilio filios ad Ludouicum ducit, & eas quas occupauerat terras restituit, ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiam compensat. Nam rebellantes britones ad Ludouici obedientiam sua opera reuocauit.

¶ Erãt per id tẽpus in italia comites duo, Lambertus &

Mot⁹ belli in italia.

helbardus qui de ecclesiæ romanæ ditiõe plerasq; sibi loca rapuerãt, ĩ quos excõicatiõe ꝓmulgata Ioannes pontifex Lugdunũ venit. Quo regẽ accẽdere per nũcios orat. Sed valitudine nõdũ leuatus rex quã turoni inciderat, morẽ pontifici gerere vsq; ad kalendas Septẽbris distulit. ꝑ episcopos tñ obsequi pontifici curat. Interea curat⁹ morbo trecas ꝓfectus illo venire Ioannẽ obtinuit, fit in eo loco magn⁹ ex belgis epõꝝ cõuẽtus. Narrãtur a põtifice quæ immemoratos raptores ꝑ eũ gesta essent, petit a põtificibus qui aderãt verbo & subscriptis eorũ noĩbus oĩa comprobari. Cõprobãtur. In eo cõuẽtu cognito q̃ frotarius ex burdegala pictauiã & inde ad bituriges incõsulto pontifice trãsisset ioannes proferri iubet sanctiones sardinensis & affricani cõcilij, quibus epĩ ad alias ecclesias sua relicta transire prohibentur. Recitatis vtriusq; synodi capitibus, pontifex diffinit sacerdotes qui suis sedibus abijssent ad eas reuerterẽtur. Ipse mox Ludouicum imperij dyademate coronat/augustumq; appellat. Reginam richẽtem q̃uis obnixe a Ludouico rogatus coronare recusauit. Cõuentione treceñ. dissoluta/ pontifex in vrbem regressus est. ¶ Imperator autẽ cõponẽdæ discordię, quæ illi cum Ludouico nepote erat cupidus, ita per legatos egit vt cõuentu furonæ indicto pax ad sequentem modum dicta sit. De austrasiæ regno sicuti defuncto lothario inter Carolum Caluum & Ludouicum bauarum conuenerat ita permaneret. Italiæ vero imperium q̃nquidẽ tũc cõmode distribui nõ poterat quisq; vt partẽ obtinebat ita illã habeat donec de partitione in alio ꝓxime habẽdo consilio agi stabilius posset. Interim si ab sarracenis alter regũ impeteretũ alter suppetias ferret, huic formulæ si quis detractum iret eum a neutro regũ recipi aut defendi posse. ¶ Pace ad hãc formã cõposita Ludouicus germaniæ rex ad suos remeauit. Imperator compendium accessit. Nec data quiete Bernardus marchio bellum renouat icti dudum fœderis oblitus. In hũc mouens imperator cũ trecis

Iohannes papa ĩ frãciã venit.

Ludouic⁹ balb⁹ imperator.

Cõcordia ĩter reges.

venisset morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitutus carolũ filiũ qui simplex dictus est bernardo aruernorum comiti cõmittit. Augescente morbo cõpẽdiũ se deferri iubet, prenusq; imperij insignibus ad filiũ missis, coronari illũ imperat, atq; ita paucis interiectis diebus morte absumitur idibus aprilis, ibiq; in diuae Mariae aede sepelitur. Anno dñi octingentesimo octogesimo.

Ludouic⁹ balb⁹ moritur.

LVdouici interitũ secuta est varia rerũ Francorũ mutatio, tumultuãtibus hic atq; illic diuersarũ ꝑtiũ studiosis. Nã qui tutelã noui regis in se receperãt Bernardus, Hugo, Abbas, Theodericus, & Rosymus audito patris decessu, regni ꝓceres meldẽ vocant, vbi de his quae ex vsu reipublicae erãt, cõsiliũ caperẽt. Erat Gosselinus ex prima nobilitate homo potẽs, qui tps aduenisse ratus quo aduersus theodericũ & rosymũ alterius factionis sectatores suas iniurias vlcisci potuisset, ad cõrardũ parisiorũ comitẽ veniẽs hoĩem nõdũ bono ĩ nouũ regẽ aĩo existẽtẽ in suas partes ducit, affirmãs fore vt a germanorũ rege de quo ipse bene meritus esset plurimos honores adipisceretur. His blãditijs assentiẽs cõrardus / ipseq; gosselinus suarum partiũ cõscios meldẽ legant, qui cõsilio adessent. Cõueñtu coacto plerisq; sententiã rogati dicũt vnũ esse ludouicũ germaniae regẽ qui regni negocia recte moderari possit, hunc accersere oportere, a quo salus rebus cõibus conferatur, & qui suis destitutos possessionibus restituat. Cum haec locuti fuissent qui nouello regi aduersabãt adolescentis tutores spe retributionis adducti germaniae regẽ in franciã ꝓperare per nuncios orant. Qui nuncio accepto metti veniens a ꝓceribus iterũ admonitus verdunũ quo & ipsi proceres cõuenerãt impigre se cõtulit. ¶ At hugo & theodericus reliqui ꝑterea suę factionis nobiles cognito quid inimici machinarẽtur. Galterũ aureliae antistitẽ ad germaniae regẽ ire cũ his mãdatis iubent. Si rex eã regni partẽ quã ex ex lotharij hęreditate carolus caluus obtinuerat sibi assu-

Varie inter frãcos sẽtẽtię de rege instituendo.

mēdā diceret, licere adire eā atq; possidere, modo franciā
liberā dimittat. Ea oblatione rex optime sibi factū esse ar
bitratus, gosselino cōrardoq; paulatī cōtēptui habitis frā
ciā relinquens ad suos reuersus est. Amoto hoste hugo &
theodericus ferrariā adolescētes ludouicū & carlonū per
ducūt. Atq; in diui petri tēplo reges appellatos coronāt
Eodē ferme tēpore boso reginæ frater ꝑ quosdā sibi vel
ꝓmissis allectos vel metu perterritos epos in regē aqui-
taniæ assumit. ¶ Et normāni p̄terea ad flumē ligerī infe-
stis incursionib⁹ grassantes p̄das agere ad reges frēs de-
ferūtur. Qui magna militū cōtracta manu in hostē ꝓdeū
tes, normānos magna strage afficiūt / nouē milibus occi
sis cōpluribus itē in viēna flumine absorptis. Ea victoria
potiti fratres alio mox tristi nūcio turbātur. Ludouicus
ēm germaniæ rex grādē exercitū ad duciū vsq; ꝓmoue-
rat. seq; gosselin⁹ & cōrard⁹ parisiorꝝ comes ad eū cū bōa
cōiuratorū parte cōtulerāt. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemōtē
quoq; accessit. Hi nescio quid grāde germano regi ꝓmi-
serāt. Qd' cum absoluere nō possent, rex desperatis rebus
cū regibus frācis paciscit / & paulopost ī germaniā cōuer
sus, normānorꝝ gētē q̄ his dieb⁹ vt in italia ita ī germania
cūcta vastabāt offendit. Quos fusos nō magno negocio
fugat. Verū apud saxones eadem ferocissima gēs maxi-
mo regē dāno affecerūt. ¶ Victoria de normānis habita
fratres ābianū cōuenerūt regnū paternū iter se partituri
Ludouicus Frācorū regnū cū omi neustria accepit. Car-
loni burgūdia atq; aqtania cōcessa est. Ab ābianis gōde-
uillā per rhemos & cathalaunos commeant, vbi de con-
uentu habendo cum rege germaniæ conuenerat. Conci
lio tñ (quia egrotaret) rex germanus non affuit sed ꝑ nū
cios apud fratres reges egit. Qui accepto nūcio ꝙ rosy-
mus ꝓuinciæ rex viēnā occupasset, vbi vxore relicta in ꝓ
ximos mōtes se recepisset, exercitu ex germania ptī coa-
cto, partim ex suis collecto viēnā circūcludunt. Dū vien
nā obsidet Ludouicus per nūcios certior de normānorꝝ

Normanni iterū incursiones faciūt sed vincūtur

in fraciā icursione factus carolo ad cōtinuādū viēnæ obsidionē relicto aduersus normānos se cōuertit. Gēs eñ illa pter cæteras barbara & imanis(ac xpianā gratiā exosa iā ambianis expilatis diui petri mōasteriū quod corbię celeberrimū habebat diruerāt. Igitur cōmisso acerrie plio ludouic⁹ normānos in fugā vertit multis occisis. Mirum profecto scripturus sum. Reuertēte a pstrato hoste victore exercitu tā effusa(nullo insequēte)fuga frāci dissipati sunt: vt victis similes facile arbitrareris. Crediderī clarū victoria francū hac trepidatiōe diuinit⁹ pcitū esse: q victoriā suis virib⁹ nō dei benignitate ptā gloriaretur. At reuocato ex fuga milite: ludouic⁹ iterū i normānos bellū instaurātes pgressus cū(dissipato p fugā milite) raro sui corporis custodes circū se haberet cōpendiū venit īsurgentib⁹ iterū normānis & p ligeris ripas pdas agentibus theoderico viro militari copias attribuit: qui normānos prælio adoriretur. Ipse non multo post turonū profect⁹ britonū non paruam manum ad id bellū mittit. Dū turoni morat morbo correpť vita defungit,& i diui dionysij cœnobiū effert. Hic traditur spurcitijs atq; ineptijs dedit⁹ extitisse: qui & balbi cognomē accepit. ¶ De ludouici morte cert⁹ fact⁹ carolus qui viēnā obsidebat: parte copiarum ad viennam relicta: ad proceres qui eum vocabant concessit. Cui iter agēti nūcius affert viennā receptā a suis esse: sed normannos ex germania mouisse & in cāpaniā vsq; irrupisse multis vrbib⁹ tēplisq; direptis atq; icēsis. In qs sayll⁹ mettensiū psul copias ducēs suis fugientibus ceciderat. Quō autem per id tps aduersus hāc pestē bellatū sit, apud hystoricos nihil inuenio. Constat tamē eodem tpe alteram ferocissimę gentis manum duce astingo ligeri traiecto ad matemę flumis ripas consedisse: coroluq; austrasiæ regē expeditionē in eos duxisse sed aio ppe tabuisse cum in cōspectū hostiū castra locasset: Tandemq; cū normāis fœd⁹ paceq; iniisse symon godefridus eius gentis princeps christi fidem profiteri cu-

viēna obsidetur.

Francorū dissipatio

ludouic⁹ ludouici fili⁹ moritur. Carol⁹ ei⁹ frat rex.

Godefrid⁹ normān⁹ pfid⁹.

raret. Cōditiōe non reiecta godefrid⁹ simul cū baptisma te spiritualis regenerationis frisiā oēm a rege dono recepit. Donat⁹ īsup magnis munerib⁹ īcolere vbi castra habebat pmissus est. In pniciē frāciȩ regni quā ipȩ pfid⁹ godefrid⁹ cū sigisberto paulo post inuexit. Nā q̄dragīta milibus armatorū instructus parisiū circūuallat. Sed viriliē agentibus oppidanis gossellio q̄q; loci antistite & eudōe comite qui regnū postea admīstrauit ad nitente cum obsidio hosti non procederet: eam soluens laudunū vrbem in edito colle positam inuadit. Inde agrum nouiomēsem atq; suessionensem populati: remos normanni adoriūtur. Quibus incommodis indignatus carolus imperator aduersus barbaros ex vuarmacia vbi parlamētū habebat iterū īsurgit: et aegregio nixu p̄liat: sternit, occidit, fugatq;.

Normānorū clades.

Nec prȩtermittēdū reor carlonū & fratrē eius ludouicū ludouici balbi nothos ex pellice fuisse: qui nihilomin⁹ moderatione regni suscepta: non segniter normānis obstiterūt nouē milibus vt supra dixim⁹ vno prȩlio īterfectis. Hic aūt carlon⁹ & si decessisse nō ignoret de ci⁹ tamē morte nullus ab hystoricis modus aut tp̄s scriptū inuenitur. Reliquit tn̄ hȩredē filiū ludouicū: qui ob inertiā nihil faciens appellatus est.

ludouic⁹ nihil faciens.

Nulla em̄ re insignior hic⁹ est. q̄ q virginē monialē cuius amore depibat ex calēsi coenobio abductā vxorē accepit. Huius inertissimi regis aetate normanni inducijs q̄s cū carolo ad annos. xij. firmauerāt cōtēptis: iterū frāciam vexant. Quae causa fuit plerisq; sacerdotibus & viris religiosis oratoria sua relinquēdi & se alio traducēdi. Qua persecutione grauati frāci carolū ipatorē ludouici germanici filiū p legatos orāt regni curā assumat.

Hugo abbas.

Erat aūt illis diebus hugo abbas appellatus qui valida manu collecta normānos adeo exterminauit: vt ex eorū multitudīe vix vn⁹ supextaret, qui acceptae, caedis nūciū ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad tp̄s bello abstinuerūt. At quia de hugone abbate mētio incidit, illud nō est omittendū hunc hugonē atq; robertū pariso-

rũ comitẽ qui & marchio dicebat:primos fuisse qui relicta monachis & sctĩmõialib⁹ pdia, puẽtusq; occupauerit ea sibi suisq; militibus attribuentes:seq; abbates appellantes atque iptiẽtes mõachis put volebãt adhibito moderamie vict⁹ & vestimẽtorũ. Quæ violẽtia ad roberti regis tpa pdurauit. ¶ Per idẽ tps iners ille & nihil faciẽs ludouic⁹ relicto carolo filio (cui simplici cognomẽ inditũ est) decessit. Scriptũ inuenio hunc carolũ simplicem ex ludouico balbo pgnatũ esse. postquã ludouicũ & carlonũ balbi filios spurios sub tutela eudonis educatum fuisse: & postea regnasse. Qui cũ p ætatẽ regẽdo regno nequaquã idone⁹ esset cognito q normãni nouos belli mor⁹ parẽt ad eudonẽ roberti andegauẽ. filiũ hominẽ bonũ & rebus gerendis aptũ mittũt: cui & caroli simplicis tutelã & regni administrationẽ cũ regia appellatiõe committunt. Hic a galtero senonum archipsule cõsecratus carolũ simplicem pbe educauit: francisque modestissime pfuit. Moriẽs aũt pceres iureiurãdo adactos admonet regnum sine cõtrouersia carolo simplici admĩstrandũ permittãt: eũ esse regni legitimũ hæredẽ. ¶ Carolo simplice regno adepto normãni qui annos qdraginta multis locis frãciam ĩcursauerãt ampliore multitudine: contracta: ĩ neustriã irrũpũt & per sequanã rothomagũ vsq; aduerso flumie deferunt. Quibus cũ frãco rothomagorũ ãtistes ciuiũ & vrbis salutẽ desperãs colloqndi occasionẽ nactus ita egit/ vt neq; incolis/ neq; ciuitati quicquã nocituri vrbẽ normãi reciperẽt. Quid.n. puid⁹ pastor faceret regis subsidio destitutus. Potiti vrbe normãni vbi tutissimũ sibi refugiũ esset. Rollonẽ ex suis hominẽ strẽnuũ: qui cum nullã domũ redeũdi spem ppter a se commissum flagitiũ hẽret ducẽ pficiũt. Hic ĩperãdi apud suos potestate accepta, animũ ĩprimis ĩtẽdit vrbẽ parisiorũ perdere: & inde xpi elimiare pietatẽ. Ad hãc rẽ cõducere tria sibi latissima flumina: sequanam/ ligerim/ & garonem maxime arbitrabatur. Igitur ingenti fabricata classe copias tripharium diuidit. Qui ligerim nauigarunt Nauetem vrbem expu

ludouic⁹ nihil faciẽs morit

Eudo andegauẽsis rex frãcorũ & caroli simplicis tutor.

Frãco rothomagẽsis archiepiscopus.
Rollo.

gnãt,& pontificẽ guymardũ iter sacrificãdũ ad xp̃i arã iugulãt.Inde profecti andegaui incẽdunt,mox turonũ adoriuntur,atq; ita per aquitaniã p̃das agentes rollone duce ĩ pisios per sequanã delati ĩ burgũdos p arrari idest sagonã nauigãtes in aruerniã tandẽ incursant.Nec mora interposita senones depopulati monasteriũ floriacem. occisis cœnobitis diripiũt atq; igne consumunt.Sed aduẽtus rollonis non ignari sacerdotes:supra biduũ diui bñdicti corpus aureliã apud sc̃tm̃ anianũ deposuerãt.Erat ei' monasterij ex cœnobitarũ cõi assensu defensor patronusq; elect' sigillosus comes.Hunc in sequẽti nocte qua monasteriũ cõflagrauerat diuus bñdict' per quietẽ obiurgasse fertur:quare monasterio contra Normãnos opẽ non tulisset.Quo viso expergefact' comes:parua quę illi pro tẽpore erat inermium manu coacta:in Normãnos prędaonustos irruẽs assessore sibi(vt sc̃tẽ asseuerauit) postea sigillosus diuo bñdicto/prędã captiuosq; recepit.Inde ad monasteriũ cõmigrans cœnobitarũ cadauera quę hactenus humi strata comperit humari iubet.¶Cum tam crudeliter debacharentur per franciam normãni,Carol' simplex Franconem Rothomagorum pręsulem,iam Rolloni notum,ad Rollonem mittit,qui triũ mensiũ inducias firmet.¶Exactis inducijs,per stãpas mouens Rollo carnotũ petit,atq; oppugnat,hęrẽte in vrbis obsidione normanno,Richard' Burgundorum dux,atq; Ebal' pictauorum comes copijs ad carnotum promotis,Rollonem inuadũt.Qua re aĩatus carnoteñ.antistes irruptione a ciuibus facta ip̃e tunicã interiorẽ virgĩs Marię quã camisiã franci vocãt:estq; apud eos magna religione obseruata deportans normannos a tergo insilit.Fit per aduentum põtificis hostium magna strages.Rollo vero fugiens postq̃ suos ex fuga recepit:indignabundus iubet eos per omnem regionẽ populationes facere:& ea oĩa in quecunq; irruissent perdere.Itaq; fera gẽs nihil sibi obuiũ integrũ reliq̃runt.Abducuntur in seruitutem & stuprũ virgines:ma

Miraculũ

Carnotũ obsidet.

Camisia Divæ Virginis apud Carnutes

Clades a normãis in frãcos.

tres cũ liberis gladiis occũbũt. Nulli tẽplo ignẽ nõ immi serũt, flagrãt per agros atq; vrbes oĩa. Clamoribꝰ mortibusq; aether replebat. Tam diris afflictionibꝰ vexatis frãcis/ regẽ cõueniunt, Inertiã homĩs atq; pusillanimitatẽ accusant, perdi eius negligẽtia ꝓuĩciã qui neq; hosti per se neq; per ductores belli occurrat. His q̃stibus excitatus rex frãconẽ rothomagẽsem itez ad rollonẽ ꝓficisci ĩpat, qui eũ ad christianã cõionẽ hortet. Quã si fide ĩtegra recipiat esse carolo filiã gillã quã illi cũ oĩ neustria nuptui det. His mãdatis per frãconẽ cognitis, Rollo à ferocia tẽperat, seq; (cõsilio cũ suis habito) cũ carolo colloquiũ (designato q̃ volet die) habiturũ spõdet. Ad haec triũ mẽsium induciȩ firmantur, apud flumẽ eptae, quod est neustriae ad orientẽ limes, fit cõuentio. Vnã flumis ripam carolus, alterã rollo insedit. Intersedentibus legatis res acta est. Rollo gillam Caroli filiam vxorem recipit & in dotẽ neustriam, q̃ ab epta fluẽto ad britões terminatur/ clauditurq; gallico oceano, adiecta q̃q; est britonum prouincia q̃ diu sub normannoz ditione militauit. Rebus vt maxime carolus cupiebat ordinatis, rollo Rothomagũ ꝓfectus initiatur sacris & lauacro christiano appellatusq; est robertꝰ a roberto pictauorũ comite qui receptae a rollone fidei testis assistebat. Neustriã adeptus rollo, eam normanniã appellauit, q̃ eã homines à septentrione profecti occupassent. North enim danarũ lingua septẽtrionem man vero hominẽ signat. Inde vocabulo cõposito normanni, idest septẽtrionales & normãnia ad hũc vsq; diem vocitat. Eius tam barbarae & ferocis gẽtis dũ originẽ q̃ro eam ex gothorũ feritate ortã accepi. Quos nõ nulli magog iaphet filiũ parentẽ habuisse audacissime tradũt, gothorũ ꝓsapiam ad noe vsq; referẽtes, quibꝰ ego nequaquã assentior. Quippe q̃ a nobis tã remota antiquitas nulla ꝓferri scriptoris auctoritate nitẽs fabulae similis videri possit. Daci aũt gothoz soboles lõgo tp̃e hunc morem seruauerunt vt ex multis liberis vnũ tantum apud se heredem pater

Caroli & rollõis cõuẽtio.

Rollo baptisatur. Quare & vnde normãnia dicta. Origo normannorum.

hr̃et caeteris post legitimā aetatē domo emissis. Qua legē vsus lothroc⁹ cū aliquot a se filios dimitteret, biergostā hastigo cuidā nobili daco cōmēdat: adiūcta plurimorū iuuenū manu. Qui tranquillo mari nauigātes ī picardos inde ī viromādos penetrauerūt. vbi diui quītini monasteriū īcēdētes: mox nouiomū capiūt: omniōe ēpo cum clero īterēpto. Nec quieti gemeticū p̱ seq̄nā ꝓuecti: mōasteriū nūgētorꝶ mōachorū diruerunt. qđ ānos xxx. postea sine hītatore māsit. Quae rabies ī multas ꝓuīcias ꝑfusa ad rollonē vsq; de q̄ ꝓxie dictum est grassari nō destitit. Ab his quidē dacis normānorꝶ s̄euitia appellatioq; ꝓcessit. ¶ Pacatis normānis, regni ꝓceres a carolo desciscūt. Sed ꝑlīs aliquot postq̄ digladiatū est recōsiliati sunt aduersus robertū eudōis fratrē: cui⁹ supra a me mētio facta est. Hic robert⁹ aquitaniȩ dux q̄ de frīs regno portionē non accepisset aliquot sibi viciniores vrbes capit constitutis ī eis pontificib⁹ a quib⁹ tādē regis appellationem obtinuit. q̄ titulo elatior fctūs copias ī carolū suesione agētē ducit. Commisso ibi ꝑlio robert⁹ occidit. Redeūti victori carolo hebert⁹ viromādorꝶ comes gratulādi spē occurrit. Regē orat peronā ad se diuertat atq; ī arce diuersēt Perfido hoī (cuius sororē robert⁹ vxorē habuerat) rex p̱ simplicitatē credul⁹ peronā petit. Moxq; arcē īgress⁹ ī vīcula ab heberto cōicit. Quae res grauissimorꝶ p̱ frāciā incommodorꝶ cām iuexit. Itū est tn̄ aduers⁹ fortūae īiquitatē atq; vti morbis solet vt capiti ī primis adhibeāt medela: frāci q̄si regē nō haberēt de rege ꝑficiēdo consultant. ¶ Erat ex liberis richardi burgundorum ducis superstes radulphus caroli nepos. Hunc (tametsi carol⁹ ex elgina regis anglorum filia prolem suscepisset) in regem assumi carol⁹ permittit, qui suessione regio dyademate recepto regnū admīstrare coepit. Ludouic⁹ aūt caroli simplicis filī⁹: p̄ris atq; amicorꝶ ope destitutus, euaginato mari ad anglos cum elgina matre sē contulit vbi elstannus eius auunculus regnabat. Radulphi tēpore apud carrolas pu-

Proceres a Carolo simplice deficiūt

Robert⁹ eudonis filius occiditur

Hebert⁹ viromandorꝶ comes regē perone ī carcerat.

Consiliū de constituēdo rege.

ludouic⁹ cū matre elgia ī angliā fugit

gnatū est cōtra sarrecenos q̄ burgūdiā inuaserāt, vbi ex frācis cōplures interierūt Radulph⁹ postq̄ annos duodecī regnādo explesset morit̄.xviij.Ka.iunij.Et apud senones in ęde sanctę colūbę inhumat̄. ¶Blond⁹ & platina italici scriptores tradūt post ludouicū balbū Berengariū ex lōbardis ortū foroiuliū tenuisse, iperatorēq̄ a romanis creatū esse, cū eādē dignitatē arnulph⁹ a frācis accepisset post annos centū q̄ carol⁹ magnus cœpat impare. Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicū in arnulphi locū suffectū. In quē berēgari⁹ apud veronā ducēs eū capit & oculis priuat. Ad hūc modū ablatū a longobardis impiū Berengari⁹ a regib⁹ lōgobardis ort⁹ vindicauit. Tā fluxę sunt res humanæ vt earum gubernationem nunc hic nunc ille recipiat vel perdat.

Adulpho defuncto & carolo simplice apd̄ peronā vbi ab heberto in custodia habebatur/mortuo, frācorū pceres & an̄ oēs hugo magn⁹ atq̄ guillermus senonū primas ad elginā ludouicūq̄ in angliā legatos mitTūt, q̄ dicerēt tp̄s aduenisse cū ipsi tuto in frāciam reuerti possent, eis se subsidio affore, & obsequiū vna cū alijs cōplurib⁹ regni primoribus p̄stituros. Ea re in angliā placata elgina cū filio ludouico in frāciā venire festinat. Cui obuij pceres ludouicū lauduni regē cōsalutāt, adiutore maxime guillermo rollonis filio, qui ducatū normāniæ gerebat. ¶Secūdo anno regni ei⁹ pdigiū visum est hoim̄ i æthere flagrantiū & diris cātiōib⁹ nocte tota aliqd futuri incōmodi vaticinātiū, quod postea cōtigit. Nā tertio ab ipso pdigio anno pceres frāci a ludouico deficiūt, q̄ insup tēpestate tāta fuit p frāciā annone caritas vel frumēti mēsura cui sestari⁹ nomē est q̄ttuor & vigīti libris veniret. ¶Secedētib⁹ a rege frācis ludouic⁹ henricū germaniæ regē p legatos petit, liceat cōuētū alicubi idicere, vbi mutuum habere colloquium possunt. Cupere se beniuolentiā ei atq̄ amicitiam pmereri. Henricus auditis nun-

Ludouic⁹ ex anglia reuocatur
Prodigiū
Fames.
Ludouic⁹ guillermū normāniç ducē adit.

cĳs rñdet regis petita cõmode facere nõ posse nisi guiller mi normannorũ ducis sñiam de hac re cognosceret, Ea re cognita ludouicus guillermũ adit. memorat qui sit regni stat⁹, quid in se moliant̃ ꝓceres, illũ vnũ esse cuius cõsilĳs res bñ geri possit. Accepit guillermus regẽ vt dñm opẽq; suã pollicit⁹ tregũ equitẽ auratũ ad henricũ ex ludouici assensu mittit. Ad mosam fluuiũ cõueturos reges placuit, ibi guillermi opa amicitiã reges firmant. Quod postq̃ resciuere proceres franci ludouici potẽtiã veriti in regis grãm se vt melius põt insinuãt. ¶Mox lauduni cõuenietibus ex edicto regis ꝓcerib⁹: hebertus quoq; viromãdẽsis affuit. Aduersum quẽ paternę iniurię recordat⁹ ludouic⁹ hmõi cõmẽtũ parat, delecto ad fabulã hoĩe idoneo. Huic mãdat vestẽ ad anglici incolæ formã ducere, seq; veluti ex anglia ad se missum petere in cõsiliũ admitti. habere lr̃as q̃s regi reddat. Lr̃as aũt q̃les rex ipe scripserat hoĩ dat. Sedẽti in cõciõe regi venit cursor/ vt instruct⁹ erat lr̃as ꝓfert. Eas dũ scriba regi demisse recitat, rex subrisit. Proceres rati aliqd ridiculi regẽ accepisse, rogãt cur risisset. Nunc inquit maxie noui anglos desipe. Nãq; hermãnus anglię rex/ meus ꝓpinqu⁹ fuisse apud eos scribit agricolã hoĩem, q herũ ad cõuiuiũ cũ inuitasset necare ausus sit. Eius tã insignis facinoris autorẽ quo supplicio afficiat sentẽtiã vestrã inquirit. Igit̃ vt regi gratũ faciam⁹ dicite ꝓceres quo mortis gñe scceleratissim⁹ agricola puniẽd⁹ esse videat̃. Theobaldus blesensis hõ imprimis prudẽs rogat⁹ sñiam dicere, hic inqt homicida tam etsi vario cruciatu dign⁹ est, tñ quatenus ad supplicĳ modũ attinet nulla mihi detestabilior mors visa est q̃ a furca hoĩem pẽdere cui iugulũ laq̃o lictor pstringat. In hãc sententiã cũctis q aderãt veniẽtib⁹, cũ ipe itẽ hebert⁹ viromãdẽsis seq̃ret̃, ꝓdeũt ex occulto satellites q hebertũ (vt a rege p̃docti fuerãt) cõphẽdũt. Nec cũctant̃ ĩ collẽ nõ ꝓcul a lauduno pducere, vbi ĩ furca hebertũ suspẽdũt, pri⁹ tñ q̃ iugulum lictor arctaret, rex in eum conuersus. Tu in-

Nota regis in hebertũ comitem cõmentum.

Hebertus viromandie comes suspendit̃.

quit heberte ille pfidus agricola es q dñm meũ & prem carolũ, tuũ pfecto regẽ peronę i vinculis necasti. Nũc ergo pro tuis meritis meritũ suppliciũ accipito. Collis vbi extrema passus est hebertus mõs heberti appellatus est.
¶ Interim dũ hæc gerunt, cũ guillerm⁹ normãnorũ dux herloino picardo nobili faueret, aduersus arnulphũ flandrẽsiũ pricipẽ a quo herloinus fuerat mõasteriolo castro vi & armis spoliat⁹, idq; ei restitutũ esse cũ ęgre ferret arnulph⁹ simulata beniuolẽtia colloquẽdi tps locũq; a guillermo apud pinquiniacõ impetrat. Qui prima cõuentione assentationib⁹ & blãdiriis apud guillermũ pfidus pditor agit. Nec multo negocio benignũ ducẽ p speciẽ charitatis fallit. Itaq; re in insula quadã summę fluminis non pcul a pinqniaco (vt videbat) cõposita ascẽsa nauicula discedentẽ ab arnulpho guillermũ satellites flandriæ reuocãt, quasi aliquid ab arnulpho omissum esset qđ ad beniuolẽtiã ptineret. Appulsum ripæ ducẽ cũ alterũ ex naui pedẽ protulisset, also cui turco cognomen fuit trucidat. Serui autẽ ducis qui ad alterã ripã reuersurũ mox dñm prestolabant, flumine impediti opẽ dño ferre minime potuerũt. Occisi cadauer (fugiẽte cum suis satellitib⁹ arnulpho) rhotomagũ religiose delatũ tumulo magnificentissimo. xviii. Kalendas Ianuarii, honorauerũt. Ab hoc guillermo gemeticũ cœnobiũ quod adacis dirutũ supra annotaui instauratũ est. vbi vitã quoq; monasticã profiteri statuerat. nã inter archana eius inuẽtę sunt religiosæ vestes q̃ argumẽto fuerũt cõceptę a se vitæ regularis. Hui⁹ guillermi mors occasio fuit ludouico audẽdi pessimi facinoris, q̃obrẽ ipse quoq; multas sibi turbationes excitauit. Nã de guillermi interitu nũcio accepto rothomagũ ire festinat, simulãs amici principis necẽ velle vlcisci animo reuera aliud agitãs. Supererat eñ guillermo filius richardus infans cui⁹ tutelã pariter & terræ normannię administrationẽ rodulphus bernardusq; gerebãt. A quib⁹ vt dignum erat receptus ludouicus terrę specie atq; sere

guillerm⁹ normãnorũ dux / p pditiõem occiditur.

Ingrat⁹ ludouicus. Richard⁹ dux guillermi fili⁹

nitate illectus, spē capit eius potiendę. Petit richardū infantē ad se deferri, tāq̄ apud se educādū. Qua re ad ciues ꝑlata, cōiecta popul⁹ regē non aliā ob rē infantē abducere velle, nisi vt normāniā sibi vsurparet. Tumultuat̄ igitur populus & in regē seditionē agitat. Cui ꝑiculo Bernard⁹ dan⁹ occurrēs Ludouico cōsiliū dat, infantē in vlnis amplexū tumultuāti ppl'o ostendat. Paret cōsultori Ludouicus. Simulq̄ iureiurādo plebi asseuerat, nihil se de normānia p̄ter ius supioris dn̄i vēdicare. terrā omnē Richardi esse. cupe infantē bonis disciplinis erudiri, bonisq̄ moribus si ꝑmittāt educari. sedata plebe rex infantē in franciā traducit acceptę a normānis iniurię memor. Cognito q̄ richardi curā recepisset ludouic⁹, veritus arnulph⁹ flandrensis ne in se vnū ꝓpter guillermi necē curreret, quadraginta auri marcas regi dono mittit, nec cūctat̄ ad regem aduentare. seq̄ quoquo mō posset de ducis interemptione reddere purgatū, atq̄ in regis potestatē traducere necis autores. Et hæc quidē palā elocut⁹ arnulphus, ad regis aures aliud insusurrat, recordari. s. decere regem ignominiarū quas olim & in se atq̄ in p̄rem normanni & dixissent & fecissent. Talia suadēti rex credidit, purgatūq̄ arnulphū dimisit. Inde cœpit rex aduersus infantem Richardū frequēter stomachari atq̄ indignari, ita vt redeūti a venatione Richardo rex tanq̄ aliquo ei⁹ delicto indignatus cū spuriū vocaret, cōminatus nisi mores emēdaret se illi poplites male mulctaturū & cunctis honoribus priuaturū. Ad hæc richardum dilıgēter asseruari trucissime impat. Erat richardo ludi magister & pręceptor Osmūdus, qui regis aduersus richardū indignationē secum reputans, Yuoni cuidā spectato sibi rē cōicat. Ambo Richardū cōuenıētes hortant̄ egrotare grauiter se simulet. Quā tegnā caut⁹ puer haud pueriliter impleuit. Aegrotantē cū serui negligētius obseruarēt, aliis atq̄ aliis seorsum in rebus suis occupatis. Osmūdus plaustriū herbarū fasce Richardum inuolutum dum conuiuio rex indul-

Tumult⁹ rothomagēsis populi contra ludouicum.

Arnulphus flandriæ comes neq̄ssimus.

Richard⁹ opa sui p̄ceptoris lauduno clā educit̄

get vrbe lauduno exportat. inde equo euectum concia- ci prefecto cõmittit. Moxq; ad bernardũ siluanecti comi tẽ praeueniẽs rei gestae ordinẽ narrat. Bernardus richar- do timẽs hugonẽ magnũ parisiorũ comitẽ in auxiliũ vo cat. Qui statim copias quas potuit ex tpe coactas ducens richardũ ex cõscia cõsiluanectũ trãsfert. cõperto q sub la- tus sibi richardus esset, ludouic⁹ hugõi magno parisiorũ comiti mãdat richardũ restituat. at comes tãquã negocij ignar⁹ in bernardũ culpã reijcit. Atq; ita illus⁹ rex arnul phũ flãdrẽsem accersit. Qui aduenieẽs cõsiliũ regi dat, ma gnis hugonẽ pollicitatiõib⁹ alliciẽdũ esse, q ãbitios⁹ & ma gni potẽtatus appetẽs esset. Scd̃m arnulphi cõsiliũ ludo- uicus ad crucẽ compendij hugonẽ ad se venire iubet. Hu goni corã cõstituto, postquã multa rex mẽorasset, vrbes illi in normãnia daturũ se pollicet. quib⁹ pmissis deuict⁹ hugo acceptis a rege copijs baiocas neustriae vrbẽ aggre dit. Rex caletos inuadit. Quorũ exercituũ irruptiõe atto nit⁹ bernard⁹ dan⁹ ex cõsilio bernardi siluanectẽsis ad lu douicũ nũcios legat, atq; his impat nunciare regi frustra in sibi beniuolã gentẽ arma mouere. Rothomagũ & reli quã normãniã ei⁹ esse, modo eorũ obsequijs vti velit q̃rũ ope aduersus hostes olim forte adiuuet. His mãdatis hy- larior fact⁹ rex nihil dubitẽs suos inhibet vltra bello age re atq; ita rothomagũ ĩgredit, apd⁹ quẽ recũbẽtẽ sic locu tum esse bernardũ danũ tradũ. Hoc ĩquit die serenissime rex plurio nos honore affecisti. Fuim⁹ hactenus duci ob- noxij nũc regie parem⁹ maiestati. habeat sibi richardũ ber nard⁹, satis nobis bñ a fortũa factũ arbitramur si tue cel- situdini normãnia gẽs subiaceat. Illud vnũ miraт gẽs tua hugonẽ tibi sine ãbiguitate hostẽ. xx. hoĩm milib⁹ armas se te quẽ sepenũero ĩpatis tuis renitẽtẽ fuisse nõ ignoras. cõsule igit normãnis tuis & eos regia liberalitate asserua. mot⁹ oratione ludouic⁹ hugonẽ armis abstiere iubet. re- b⁹ apd normã. felicit vt arbitrabat gestis, laud. rex pfect⁹ ẽ p cui⁹ absẽtiã bern. dan⁹ metuẽsne hugo maiore manu

Consiliũ arnulphi comitis flãdriae.

Bernard⁹ dan⁹ prudens.

Rex danorũ aygrotus.

instruct⁹ normãniã repeteret, aygrotũ daciæ regẽ qui adhuc cereburgi agebat admonet, militẽ ex cõstãtiẽsi agro collectũ ad se mittat, ipse auerso sequanę flumine classe adnauiget, oĩa qua iter facturus erat vastãs. eo pacto futurũ esse vt ludouic⁹ in colloquiũ cũ eo ꝓdiret. Aygroto vt a Bernardo admonitus fuerat faciẽte, Bernardus de aduentu aygroti ludouicũ certũ facit. Rex ergo exercitu ꝓ tẽporis angustia congregato rothomagũ veniẽs, aygroto ad vadũ cui nomen erat herliciano cõicat. In eo loco dũ multa de guillermi nece reges inuicẽ fabulãtur, dan⁹ quidã herloynũ comitẽ cuius gratia guillermus occubuerat cõspicatus, lãcea cõfodit atq; interimit. Cuius rei indignitate cõmoti Franci armis decertãt, cõmitturq; vtrinq; atrox pugna, ita vt fusis cõpluribus francis, rex fuga sibi salutẽ parauerit, perniciosissimo equo vectus. Fugiẽtẽ tñ miles quidã danus dępręhẽdit, apud quẽ cũ dies aliquod delituisset, iubẽte tandẽ bernardo danno rothomagum captiuus deducitur. Rege in custodia habito, Engeberga de viro curã gerens ad othonẽ germanię regẽ cuius erat filia festinãs opẽ aduersus normãnos efflagitat. Petẽti filiæ pater respõdit. Hęc Ludouico incõmoda cõtingere ꝗ guillermo duci & ꝓbatissimo viro, neq; fidẽ neq; iusiurandũ seruasset. Atq; ita spe destituta engeberga ad hugonẽ magnũ se cõuertit. Illũ per oẽm debitã regi fidẽ atq; obseruãtiã orãs liberare suũ regẽ studeat. Reginę precibus adductus hugo. a bernardo siluanecti comite impetrat ad normãnos se cõferat si forte de rebus cõibus conuẽtũ habere vsq; velint. Cõcilio apud sctm̃ Cletũ coacto deliberãdo rege postq̃ hic atq; hinc locuti sunt, vos (inqt hugo) o normãni regẽ nostrũ restituẽtes accipite vobis obsidẽ filiũ lothariũ, donec altero in dicto cõuẽtu de cõcordia paceq; ad plenũ trãsigam⁹. Itaq; lothariũ cũ duobus epis, Hildrico beluacẽsi, & Guydone siluanectẽsi accipientes normanni regem custodia liberant. Qui paulopost tpe validissima manu instructi Richardum a Ber-

Ludouic⁹ capitur.

Engeberga ludouici vxor.

Cõsilium de ludouico liberãdo.

nardo receptũ sibi adducũt. Ludouicus laudunũ ꝓficisci tur. Inde vbi secũdi cõuẽtus tp̃s aduenit cõueniẽtib⁹ ade ptã flumẽ frãcis/normãnisq̃/pacis foedus ictũ est. Hugo autẽ magn⁹ ille comes sibi ꝓspiciẽs, & q̃to richardus per dies melior auctiorq̃ esset, auctore Bernardo siluanectẽsi filiã emmã Richardo desponsat. Quo foedere suspicatus ludouicus facile fore vt a duobus maximis principibus deprimi posset, accersitum arnulphũ flandriae comitem ad othonẽ tertiũ rhenanũ/hoc est germaniae regẽ mittit, qui eũ in belli societatẽ alliciat, accepturũ pręmij loco lotharingiã oẽm si eius opera normãnia potiri possit. Hac ꝓposita mercede otho belli aduersus normãnos se sociũ Ludouico adiungit, cõtractisq̃ in vnũ copijs Rothomagũ infesto agmine reges petũt, vbi vastatis per circuitũ vrbis vicinis agris vicisq̃ incẽsis. ciuitatẽ oppugnare cõstituũt. Igitur pręmisso q̃ occultissime otho potest nepote qui secũ militabat/ terrendorũ ciuiũ causa, cũ ad portã qua pons supra sequanã est cõcessisset, apertis repẽte portis ciues eruptionẽ faciunt cõmittitur ad ipsum pontem pugna, vbi compluribus fusis othonis nepos occubuit. Venere pręterea reges. Sed perspecta vrbis munitione, otho vbi nepotem cęsum esse cognouit, omnia in arnulphum retorquens, cogitat si quo modo arnulphũ ad manus hostium deducere posset. Qua re aĩaduersa arnulph⁹ receptis sarcinis se e castris in flandriam ꝓripuit. Nec morantur idẽ facere reges, atq̃ coeptis desistentes exercitum reducunt, quos insecuti normanni plurimos in fuga interemerunt. Ludouicus autem eodem anno quo haec gesta sunt decessit. Atq̃ in diui Remigij templo regio sepulchro impositus est anno christianae salutis nongentesimo quĩquagesimo quinto. Hic nullo fere quo regnauit tẽporis momẽto ꝓspera fortuna vsus est. Per id tẽpus gemeticũ coenobiũ qđ a danis dirutũ. annos. xxx. desertũ fuerat a balduino & gunduino monachis instaurari coepit. Hi enim ex aspera vico cameracẽ. agri ꝓdierunt.

Otho ĩpator, & Ludouicus rex rothomagũ inuadunt.

arnulph⁹ fugit.

Cōtentio aduersus richardū normanniȩ ducē.

Reliquit ex engebertha othonis sorore liberos duos, Lothariū atq; Carolū. Carolus autē Lotharingiæ & Brabātiæ dux imbecilli & demisso aīo vitā priuatā egit bruxellā brabātię insigne oppidū incolēs. Lotharium in regē ꝓceres assumpserunt. Huic fuit aduersus richardū normānorū ducē, authore theobaldo carnotēsiū diuturna contētio. Qui theobaldus per engebergā primo tētauit richardo icidias ponere. Deinde nō ꝓcedētibus cœptis lothariū in ducē exasperat, idērīdē crebro repetēs richardū ea potētia valere/vt rege nō longe inferior esse videatur tm̄ lotharium apud frācos posse, q̄ illi a richardo permissum foret, querendā idcirco ęquissimā occasionē esse q̄ hominis magnitudinē lotharius pessumdet. Audiuit rex æquo aīo loquētē quippe cui doleret tā magno potētatu hoīem esse, scilicet sibi obnoxiū qui pro suo arbitrio imperata vel faciat vel recuset. Igitur richardo mandat, meminerit neustriā francorū ditionis esse. cuius gracia in verba regis iurare & ei fidē dare debeat. Veniat ergo suo satis officio, veteri more facturus. Ad regis mandata se vēturū richardus respōdet. Quo respōso lothari⁹ ratus ꝑfectū iri posse quæ in richardū aīo agitabat, balduinū flādrēsem, goffredūq; andegauū, & theobaldū comitē accersit. His trib⁹ & magno militū nūero comitatus ad helnā flumē quo richardus accedere statuisset venit. Ad richardus cū in aduersa fluminis ripa in cōspectu lotharij consedisset, fraudis humanæ recordatus, exploratores clā a se dimittit qui lotharij eiusq; gentis cōditionē & statū sibi referāt. Redeuntes qui missi erant dicūt oīa apud francos ad bellū instructa esse, putare se illum armorum apparatū in ducē conspirare. Ea re comperta dux assistere sibi quosq; ex suis fortissimos iubet, quorū ope nixus flumen traijcere francos prohibet. at potentiæ regis conscius, Rothomagum protenus contendit. Atq; ita suo instituto frustratus rex summa indignatione parcitus est. Nec propterea mo-

tatus alterũ ex francis burgundisq; exercitũ cogit. Adq; ebroicã normãniæ ciuitatẽ ꝓgredit̃, quã (ꝓdẽte gilberto fabro ferrario) recepit. Receptã theobaldo carnotensi cõmittit præsidio imposito. Inde in castellũ quod herme uillũ incole vocãt mouẽs theobaldus cũ illic diutius hæret, dux sequana transmisso, cũ nõ contẽnẽda manu hostẽ repẽte adoritur. Cęsi sunt ĩ ea pugna ex theobaldi militib⁹ sexcẽti sexaginta. Theobaldo se carnotũ recipiendi vix spaciũ fuit. ¶ Rebus ꝓspere gestis richardus metuẽs ne magnis a lothario incõmodis afficeret̃, ad erardũ danorũ regẽ legatos ire iubet, qui regẽ orẽt suppetias normãnis ferre, qui ex sua gẽte ꝓgnati essent. Grat⁹ fuit erardo legatorũ aduẽt⁹, seq; cũ copijs ꝓpediẽ affuturũ respõdit, nec richardũ fefellit. Instructa eñ classe ad ostia sequanæ adnauigãs militẽ in cõtinẽtẽ egressum ĩ carnutes aduersus theobaldũ ducit, cũcta obuia non aliter q̃ irruens superne grãdo quatit ꝓterirq;, nec minus ea quę lotharij erãt quocũq; irrupit vastat atq; populatur, trãsferens ad normãnos vili precio quas auferebat prędas. ¶ Inter has calamitates põtifices franci laudunũ ad lothariũ ꝓficiscũtur occursuri tot incõmodis quibus afficiebantur. Ex lotharij sentẽtia carnoteñ. antistes ducẽ cõueniẽs / ex richardo petit, q̃obrẽ ipe qui xp̃icola esset tã diris calamitatib⁹ ꝑ gentẽ xp̃m nescientẽ frãcos ꝑsequeretur. Qui cognito hęc mala a Richardo ꝓcurari q lotharij iniquitatẽ atq; ĩ se maliuolẽtiã maxime suspectã haberet, simulq; theobaldi qui ebroicã lotharij dono occupabat ĩcursiones rapinasq; vlcisci conaretur, antistes firmatis cum normãnis inducijs ad Lotharium reuertitur. ¶ Legatione ad regem perlata priusq̃ cum richardo lotharius quicq̃ pacti iniret iniuriarum satisfactionem Richardo exhibens / ebroicã duci reconciliatus dimittit. Succedente die cum ad conuentũ normannorum eundum erat / Richardus in castris danorũ apud gondelfossam apparere diuersoria ad excipiendum lotharium iubet. Ibi habito cõuentu lotharius

Ebroicã rex cępit.

Theobald⁹ carnotensis comes vincitur.

Erard⁹ danoꝝ rex.

Recõciliãtur Lotharius & Richardus.

apud richardum se excusatū faciens, cōmissorū a se obliuisci ducē petit, speraret in reliquū tēpus regē sibi amicū fore/& ad res suas adiutorem. Regis seu vera seu simulata māsuetudine perspecta, richardus offensam remittit, atq; ad hunc modū pace vtrinq; firmata discessum est. Ab hoc richardo fiscanni cœnobiū diuinæ trinitati dicatū est Itēq; in suburbano rothomagi audoeni tēplū, & in mōte tumba sancti Michaelis monasterium multis cœnobitis cumulatū. Absumpsit autē illū mors anno salutis nōgentesimo nonagesimo sexto, & apud fiscanū sepultus est.

¶ At iquiete aīo lothari⁹ regnū austrasiæ qḋ ludouici patris eius fuerat repetere ab othone cōstituit. Ad eāq; rem cōgregato exercitu aquisgranū maiore q̄ credi pōt celeritate ingreditur. Prandenti vna cū vxore othoni, cū de francorū inopinata irruptiōe nūcius affertur, mirum in modū attonitus raptis q̄ potuit fuga elapsus est. Prȩda ex regis palatio ditissimoq; oppido atq; ex omi ꝓuīcia correpta contentus Lotharius, retro in franciā cessit. Quem nō lōgo interposito tēpore magnis copijs insecut⁹ otho castra e conspectu luteciæ Parisiorū ponit. Sed eruptione a ciuibus facta, & othonis nepote cū alijs cōpluribus fusis occisisq;, ciuitatis suburbia otho incendit. Nec moratur lotharius hostē ad ysarā vsq; cum hugone magno & henrico duce burgūdiæ per suessionēsiū agrū ꝓsequi, vbi tā multis occisorum cadaueribus alueus oppletus est, vt a consueto fluxu ysara impeditus in agros sese effunderet. Nihilo tamē segnius fugiētē othonē francus persecut⁹ est

Lothari⁹ othonem inuadit.

At pacatis demū regib⁹ austrasiā cuius causa bellū gerebatur othoni lotharius reclamantibus regni frācoꝵ multis proceribus dedit. repugnante etiam hugone abbate, qui occasione inde suscepta, regnum affectauit atq; vsurpauit, nec diu deinceps Lotharius superfuit. nam apud remos moritur: & in diui Remigij cœnobio tumulo illatus est anno nōgentesimo octogesimo sexto. At quia de austrasiæ regno pluribus locis fecimus mētionem, insti-

tuto nr̄o congruit qui fuerint olī eius regni limites patē tius apire. testimoniū ex brabātiæ ānalib⁹ capiētes. Duas austrasiæ primarias sedes aliqn̄ fuisse p tēporū īterualla compio. metti & aqsgranū. Hāc sigiberto filio rex dagobert⁹ itegrā viuēs attribuit: ab extrema scilicet burgūdia ad alpes orientem versus & ad mare frisonū iter rheni & schaldis fluēta pertigētē. Comprehēdebat traiectū. Agripinā coloniā Treueri Magōciā. Brabātiā. Gheldriā. Cliuiam. Cū holādia atq; zelādia, hanōiā itē atq; hasbauiā. Leodiū. Lēburgū. Alsaciā. Comitis palatini q̄ citra rhenum sunt loca. Siluā arduēnā. Barrū/ q̄d iducalē postīde ꝓuectū ē dignitatem. Cum ea portione q̄ lotharigia hodie appellatur q̄ ad mosellā flumē ichoat: multis oppidulis et vicis frequēs. Hanc galliç belgicæ late extensam regionē prisci orientalē franciā: alterā cui carolus caluus ipabat quia ad occiduū solē ꝓcurrit occidētalē dixerūt. Et austrasia quidē hiscæ finib⁹ consepta in partem lotharij magni ipatoris vt supra a nobis relatū est postea veniens: lotharingiæ nomē adepta: ad othonē vsq; quē tertiū diximus permāsit. Lotharius propterea rex de quo longe superius dictū est othonis sorori⁹ tornacū/ & alia q̄dā belgicam oppida i perpetuā hæreditatē accepit. Recepta igit̄ austrasia: ottho lotharingiā ducat⁹ appellatione sublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; est lotharingia iferior. at quia otthoni lothari⁹ suspect⁹ erat: vt caroli fratris lotharij amicitiā demereri posset: eū terræ tractū qui lotharingia nunc vocatur illi dono dat. Ratus Carolū bn̄ficij recordatione frēm in fide & beniuolētia ne nouos belli motus excitaret retenturū. Verū Carolo aureliæ i carcere defuncto (de quo infra dicet̄) Otho fili⁹ ei⁹ successit in ducatu: paulopost sine liberis decessurus. Cui iducatu succedere rata germana ei⁹ nomine Gerberga/ ab hērico ipatore ꝓhibita est. Et receptis ac reseruatis eidem Gerbergæ & lamberto eiusdem marito hanoniensi comitatu, Louanio, Bruxellis, Niuella & ple-

Austrasiç regni limites.

risq; aliis locis ducatus.Lotharingiæ comitibus ardēnē
bus attribut⁹ est.Hūc tñ lotharīgiā Godefrid⁹ Barbatus
a p̄dicta Gerberga ꝓpagat⁹ post cētū ānos ꝑ magna pte
recupauit:a q̄ brabātiæ duces hacten⁹ ortū habere legun
tur.Succedētes ide īperatores inferiorē lotharīgiā pti co
loniēsi:parti leodiēsi ecclesię donauerūt.Nōnulla vero ad
leodios pōtifices ēptione puenere.Ad hūc modū muti-
lata austrasia cū nomē tū regni dignitatē amisit.Adeo ni
hil est quod integrū pseueret.Principum em̄ donatione
in alterius possessionem multa traducūtur.Desidentium
quoq; regum perdunt ignauia:vel tyrānide (sicut seq̄ns
factum ostendit) vsurpantur.

LOthario successit filius adolescens ludouicus:
Quæ autem gesta ab eo sunt silentio ab hysto
ricis prætereuntur:vel quia propter breuitatē
regnandi nulla: vel quia indigna memoratu
ipsi iudicauere.Apud compendiū sepultus nominis tan
tum appellationem sui posteris reliquit.

CArol⁹ deīceps lotharij frat regni guberna-
cula ex lotharīgia cui⁹ ducatū gerebat tāq̄
legitim⁹ hæres recipe tētauit:sed laudūi cū
vxore agētē hugo q capet⁹ appellat⁹ ē ope
atq; proditione anselini vrbis antistitis rece
pta vrbe carolū intercipit:atq; aureliā i custodiā mitit:
anno salutis nōgentesimo nonagesimo.Quo fere tēpore
angli grauissimū danis tributū q̄tannis soluere data fide
promiserunt,is cēsus fuit decem miliū librarū auri angli
cani.Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicū at
q; carolū(qui p̄matura morte defuncti sunt) spem adipi
scendi regni frustra accepit. Nam hugo ille capetus
animi magnitudine & rebus potens cum eius cona-
tus nemo reprimeret: vi atque armis regni se dyade-
mate insigniri obtinuit: iactans ad eam rem se a sanctis
vualerico & richerio per quietem fuisse admonitum/ ꝓ
pterea q eorum corpora dum de sepulchro ob metum

normanorum transferebantur plurimo cultu honorasset & ad ꝓpria loca reduci curasset. Addebat ad miraculū legitimā generis successionē. Ab odone em̄ andegauo quem frāca nobilitas propter caroli simplicis pusillā ætate regno sufficerat: originē ducere gloriabatur/ cūq; patruū appellabat. Eius odonis frater robertus hugonē magnum parisiorum comitē cū genuisset. fuissetq;(vt paulo supra scripsi) a carolo simplice ob regnum affectatum occisus: ipse hugo magnus hunc regni vsurpatorem capetū ex aygunde primi othonis imperatoris sorore tulit. Qui ideo capetus appellatus est quia capucia per ludū in aula regia adolescentibus nobilibus alijs auferebat. Vnus tātum flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu. Arnulphum mulctauit. Quē postea intercessore richardo normannorum duce ab hugone recepit

Capetus vnde.

¶ Arnulphū præterea lotharij fratrem nothū remorū pontificem: synodo episcoporū habita ab vrbe deiectū in vinculis coniecit & remis gelbertum philosophū posuit antistitem. Romani tamen pontificis ioannis edicto arnulphus per signinum senonum presulem (reuocato gelberto) restitutus est. Hunc gelbertum magię scientem scriptores fuisse tradūt: eāq; artem yspalis didicisse quis gallus esset: & floriaci monachus effectus. Othoni ꝓpterea gratus cū esset: rauennatē ecclesiam administrasse: & tandē ioanne. xvij. mortē obeūte pontificatū romanum fuisse adeptum. Nec fuit Hugoni vita diuturnior: sed ad reges francos apud diui dionysij ædē est apositus anno xp̄ianæ natiuitatis nongentesimo nonagesimo octauo. relicto successore roberto quem ex filia odouardi anglię regis susceperat.

Gelbertus philosophus.

Vnc secutus est filius robertus bōis moribus spectatissimus rex, nec minus optimis disciplinis eruditus. Cuius hactenus extāt ī ecclesiasticis sacris præclara scripta: que responsoria clerus appellat.

Respōtia roberti regis.

Quorum hęc pręcipua habet. O iuda et hierusalē, quod pridie natalis dñici cātari a clero cōsueuit. illud pręterea de sanctorum martyrum triūpho. O cōstē tia martyrum, item & illud Cornelius cēturio, quod a diui apostoli petri arā scriptū cū romę esset pridiæ festiuitatis apostoli obtulit. Nec omittēdā reor illā quā sequentiā gallica ecclesia vocat Sancti spiritus assit nobis grã. quę maximi alicuius theologi opus estimari possit. Principio regni eius Eudo carnotensium comes Castellum meldunēse quod bouchardi comitis erat galteri opera qui castello præfectus esset occupauit. Quod a roberto pręmonitus: cum restituere ablata. Eudo recusasset: accito richardo normānorum principe: arcem vndique circūuallat: atque expugnat, proditorē galterū in arce deprehēsum vna cū vxore robertus patibulo illaqueari iubet, et bouchardo arcē restitui. Tenebat eodem tēpore burgūdiam hēricus. Qui vita deficiēs, cum se liberis carere intelligit terrā roberto legat. Quāobrem ad landericū niuernēsem comitē spectātes burgūdi. roberto se obtemperaturos [illegible]gant. Igitur accersito richardo normāno quem secundu[illegible] n vocāt promotis copijs robertus. Antissiodorū vrbem burgundo audientem obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues: dedita tandem ciuitate landericū quoque regi dedunt. Recepta ciuitate aualonē præterea munitissimam arcē robertus vi capit. Atque hac expeditione satis suæ estimationi factū ratus in franciam se cōuertit: vbi apud senones bernardus quidā agens graui tyrannide dei sacerdotes & tēpla vexabat. Qua persecutione parcitus leothericus senonensium pręsul communicato cū ramaldo parisiorum pontifice consilio ciuitatē tyrāno liberat. Liberatā roberto permisit. At cū erardus inde aufugisset, fromondus eius frater occupata arce: regi resistit. Sed obsessam robertus post aliquot dies recepit: capto fromondo quā aureliam ad patrem renardum misit: vbi paulo post defunctus est. Nec diu superstes robertus fuit. Nam quarto & vigesimo regni sui anno qui fuit christianæ

Eudo carnotēsis comes.

Ducatus burgūdię ex legato hērici ducis roberto regi dimittitur.

lādericus niuernēsis comes de burgundia cōtēdit.

robertus rex moritur.

Ecclesię a roberto extructę.

gratiæ trigesimus supra mille ad cõe regũ sepulchrũ delat⁹ & dionysiana æde sepult⁹ est: relictis suę memoriæ p̃claris monumẽtis. Mõtis em̃ fortis arcẽ validissimis trib⁹ & muris extruxit. Diui reguli apđ siluanectũ ędẽ. Aureliç diui aniãi tẽplũ. Stãpis diuę v̾gis Marię basilicã. Augustudũi ædes sacras duas. Apđ possiacũ diuæ v̾gis ecc̃iam. Hic cũ vxores duas diuerso tpe habuisset, ex cõstãtia guillermi arelateñ. filia hẽricũ suscepit. Ex altera q̃ nouiomẽsis erat: duos symonẽ & amalricũ extulit. A quib⁹ soc⁹: & duo ei⁹ liberi balduin⁹ & amalric⁹ hierosolimoꝝ reges ꝓdierũt. De richardo scđo ĩsigni admodũ pricipe qm mẽtio supra ĩcidit: illud tradẽdũ literis sum arbitrat⁹ fuit illi ĩ delitiis puella plebeia quã ãnos sex ꝑdite amauit tulitq́ ex ea mares tris & fœminas totidẽ, nec ab ea aliẽari potuit q̃q̃ a suis maxĩe rogaret̃ illustri gñe ducere vxorẽ. Sed puellã cõiugẽ accepit. Ex ei⁹ liberis duo richardus & robertus tpis successiõe ducatũ normãniæ admĩstrauerũt. Terti⁹ cui guillermo nomẽ erat ĩ fiscani cœnobio monach⁹ vixit. Alisia maxĩa natu reginaldo britonũ comiti copulata est Alienora flandriæ comiti: tertia nauarræ regi tradita.

Ecc̃ie a Roberto extructę

Richard⁹

Eligioso regi roberto successit henricus. Cui mater constantia ita aduersari studuit vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico p̃ferre cõtẽderet. Filios em̃ tres ex cõstãcia robert⁹ susceperat. hugonẽ ducẽ qui p̃ p̃re mortu⁹ ẽ. Robertũ burgũdionũ ducẽ & hũc hẽricũ: de q̃ nũc scribim⁹, frãcorũ regẽ. filia aũt balduino de ĩsula flãdroꝝ comiti thoro licet ĩmatura sponsa committitur. Aliza erat illi nomẽ. vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robert⁹ & fœmĩa q̃ guillermo notho anglorũ regi nupsit. Iã arces aliquot vrbesq́ constantia occuparat: cũ hẽricus matris potentiam furoremq́ veritus: ad robertum normannoꝝ ducẽ accessit: auxilium opemq́ aduer

Cõtẽtio de regno int̃ fr̃es.

Normãnoꝝ dux Robert⁹ Hẽrico regi auxiliũ tulit.

sus mīnā vi petitur⁹. Qui Hērici fortunam miserat⁹ magnis illū numerib⁹ cumulatū: validoq; isup milite instructū: ad patruelē suū malgeriū qui corbolij comes erat mittēs comiti mādat Hērici ptes seq̄tur & q̄ ad p eū cōmode fieri possit tueatur. Abeūte a duce Hērico: ipse dux finitima normāniae castra q̄ regis erāt capit īposito illis firmissimo praesidio: ne ab illis quicq̄ belli i Hēricū insurgeret. His igit̄ auxilijs suis q̄q; copijs auctus Henricus nō longo tpis pgressu & maternū i se rigorē deflexit: & q̄ illa abstulisset pti vi parti libera deditione facta recepit. Et p id tēpus parisij ciuitas conflagrauit. Quo anno dñicae salutis millesimo.xxxiiij. Cāpaniae comitē eudonē & balduinū flandresem quibusdam arcibus oppidisq; mulctauit. Quae cōmoda Hēricus in deū referēs accepta: diui martini templum quod camporum appellatur: a se parisij constructum sacerdotibus q̄s seculares vulgus vocat assignauit. At non fuit illi eadem erga homines gratitudo. A normanna nobilitate post roberti mortem in suū ducem guillermū conspiratione orta hēric⁹ potiēdi tilliariç arcis cupidus a guillermo īpetratā sed a gilberto crispino qui seruādae arci p̄erat defensam vi expugnat atq; incendit. Deinceps ad septentrionem versus secūdū mare proficiscens argentonā diruit. Inde ad illiariā reuersus arçem instaurat īposito p̄sidio. Cū suscepta aduersus guillermū conspiratio pcederet guillermus ad Henricum nuncios mittit: orans vt p̄rni in se meriti recordatus: se roberti ducis a quo oli opē accepisset filiū contra inimicorum violētiam iuuet. Quo nūcio motus rex correpto p tpe exercitu: ad halsedunū vna cū guillermo copias i cōspiratores ducēs: eos multo militum numero superiores fudit. Neq; hoc mō meliore rex aīo i guillermū pseuerat: plerisq; Henrico suadentibus neustriā repetere q̄ ditionis frācorū fuisset. Atq; his verbis mot⁹ Hēricus. bipertito exercitu normanniam igressus est: vno caletos duce eudone fratre: altero gaufredo martello ebroicenses inuadit. Ea

Prioratus diui martini de cāpis.

te cognita guillermus diuersis copijs, regis conat⁹ tardare festinat. Ipse aduersus regē ꝓficiscit̄. franci q in caletos grassabant̄, & ad mortuū mare vsq̃ puaserāt a normannis fusi, occisiq̃ sunt. Quā victoriā postq̄ guillerm⁹ accepit, in collē q regijs castris ꝓxim⁹ erat caduceatorē ascendere iubet, atq̃ ibi q̄ maxīa posset voce nūciare, fugatos fusosq̃ frācos esse. Re cōperta hēricus iniuriā acceptā vindicaturus, gaufredū andegauēsem in auxiliū accersit. Atq̃ ita vno agmine ꝓgressi cū signū quēdā pelagi cui vada diuæ nomē est vno traiectu trāsire oēs nō potuissent, alterā q̄ impediēte æstu restiterat Guillerm⁹ adorit̄ atq̃ interimit. spectāte hērico q suis interlabēte æstuario auxilio esse nō valebat. Quo infortunio admonit⁹ rex, secum reputat q̄ inique Guillermū lacessisset. Igit̄ per nūcios ducis amicitiā expetit, & initā illibatæ seruauit, restituta arce tillaria quā a guillermo iniuste rapuerat. Hic est guillermus roberti fili⁹ nothus q angliā haroldo rege occiso occupauit, eāq̃ melioribus legib⁹ informauit atq̃ continuit, quibus hodieq̃ vtunt̄ angli. ¶ Quieuit deinde a bello hēricus & Philippū quē ex anna russionū regis georgij filia extulerat, se viuo regnare impauit. Fuere præterea henrico liberi duo Robertus burgūdiæ dux atq̃ hugo qui magnus appellat⁹ est. Henrici tpe berēgarius turonēsis dyacon⁹ errorē de eucharistię sacro excitauit, vbi nō verū xp̄i corpus, sed exēplar quoddā corporis inesse dicebat. A quo postea resipiscens s̄niam mutauit. vixitq̃ apprime liberalis in pauperes, & fœminæ cōgressus impatiēs ita vt a plærisque ꝓpter multā ei⁹ sanctitatē mortuus sit honoratus. Nam hildebertus cœnomanensiū antistes multis illum carminibus extulit, in quorum extremo ad hūc modū scripsit. Post obitū viuam secū, secum requiescam. Nec fiat melior sors mea sorte sua Atq̃ eodem quo id factum est anno hēricus defunctus cū atauo atque auo regibus sepelitur anno salutis millesimo sexagesimo. Moriens philippum filium balduino flandrię

comiti cōmēdauit vt illi tutor adesset. fuit itaq; balduin⁹ philippo fidelissim⁹ eiq; adulto rehnū sine cōtrouersia ad ministrādū reliqt. Hui⁹ regis ętate burgūdi cū annos cētū & triginta frācis regib⁹ paruissent ad cōrardū impatorē defecerūt. Vñ factū est vt q̄ vna erat burgūdia ī duas partita sit, & alterā q̄ cāpaniā attingit frāci. alterā q̄ bisantinc s spectat alemāni imperatores tenuerint.

Burgūdię diuisio.

Eiusdem compendij Liber sextus.

Hilipp⁹ q hoc īter reges frācos nomē prim⁹ accepit ꝓspa fortuna vsus duxit vxorē berthā florētij hollēdię comitis & phrigię regis filiā, q̄ ludouicū atq; cōstātiā pepit Erat ꝑ id tp̄s biturigum comes harpin⁹ vir strēnu⁹ & belli potēs. Qui ī expeditionē q̄ illo tpe ad hierosolimā primū duce petro heremita deīde godefrido bullionē ꝓfabat ꝓfectur⁹ cū rei pecuniariæ īdigeret, biturigū pricipatū regi venalē ꝓpōit. Quē sexagita milib⁹ nūmū ab hērico emptū francorū ditioni ascripsit. Adiūxit pterea vastiniū ex hmōi cā. Orto inter gaufridū barbatū andegauū & fulconē richinū vastinēses frēs, ob male distributā pīnā hęreditatē, richin⁹ hērico ꝓmittit se vastiniū illi ppetuo relicturū, si se aduers⁹ fratrē bello decertātē nō īpediat. Igit annuēte philippo, richin⁹ fratrē dephēsum ī custodia donec morerei hūit, atq; ista vastiniū hērico ꝑmisit. Ex quo factū est vt crescēte supiore fortuna philippo piter habēdi cupido augeret. Ea ꝓpter vilcassinū qd ad frācos respicit, & frācū appellat occupat, & aduersus hugonē dōni martini comitē mōtē melianū mūitissimā arcē muro circūcigit. Inter hęc cū ludouic⁹ odolesceret, & iā spē faceret futuræ magnitudis pr̄ ad regni cōsortiū illū admisit. Qui nō ꝑ socordiā atq;

Bituriges iure emptiōis ad francos ꝑtinent.

Vastiniū item.

Ludouic⁹ ad regni cōsortiū a patre admittitur.

ĩgnauiã mollis & effœminat⁹,neq; ferarũ venationib⁹oc cupat⁹,ętatẽ egit,sed nũc iaculãdi,nũc sagittãdi,vł armo rũ se cõsuetudie exercebat, At philipp⁹ filij cura a nego- cijs respirãs,ĩ aliud se ĩcõmodũ ĩtricauit. Nã in bertham odio cõcepto eã apud monasteriolũ in arce asseruari iu- bet,abducta a foco andegauo Bertrãda vxore,quã ĩ pel licẽ annos cõplures habuit susceptis ex ea liberis philip- po & floreo atq; filia vna.Eius adulterij cã cũ a stupro nõ resipisceret Philipp⁹ roman⁹ põtifex vrbanus secũd⁹ re gi hoĩm cõmunione ĩterduxit. Habuitq; apud clarũmõ tẽ aruenię ciuitatẽ synodũ anno salutis millesimo nona- gesimoquĩto vbi de morib⁹ cleri multa instituit. quorũ ĩllud añ oĩa est,ne a quouis principe bñficiorũ inuestitu- rã cleric⁹recipiat.Pręterea de cogẽdo aduersus turcos ex ercitu lõgã orõnẽ habuit.Quamobrẽ plurimi adducti se cruce signarũt,atq; ĩprimis aymar⁹ aniciẽsis.i.ꝑdiẽsis an- tistes clarus habit⁹,atq; alij de quib⁹ posterius scribemus. Cõgregãdi cõcilij occasionẽ petr⁹ heremita dedit Ex so- lymis ei reuersus vrbano narrat vidisse se symonẽ hiero solymę patriarchã in seruitute a calipha rege miserabili- ter teneri & ludibrio hẽri sarracenis. Quæ lachrymando cũ petr⁹ referret,hinc põtifex motus de expeditiõe in sy riã ducẽda aĩm adiecit.Igiť excõicatiõis ignominia ꝑcit⁹ rex,recepta bertha bertrãdã dimisit.Inter pr̃is libidĩes lu douic⁹ regni administrationẽ curiosissime gerẽs, aduer- sus guillermũ nouũ anglię regẽ ꝗ normãniã roberto fra tri abstulerat.ꝑlijs aliquot fœliciter gestis grãdi semꝑ aĩo se gessit,ita vt desꝑata victoria anglus retro ad suos se cõuerterit. Vbi dũ venatiõi indulget sagitta incerto au tore traiect⁹ ĩterijt. Fuit eqdẽ ludouico nõ segnis cura rẽ belles edomãdi Bochardũ em mõtismorẽtiãi dñm ob le sam diui dyonisij libertatẽ in arce obsessum ad se venire & dãna eccłię illata cõpẽsare cœgit. Droetũ mõtiacũ p̃te rea ei⁹ crimis ꝑcipẽ incẽdio castelli quo se recepat affe- cit.Ei⁹ quoq; virtute & diligẽtia mathei bellemõtis teme

Philippus berthã dimittit, & Bertrãdã in delitijs habuit.

Ludouic⁹ ecc̃liæ & pacis turbatores punit.

ritas pœnas luit. Qui ablatã castelli lusarseñ. partẽ Hugoni claromõtensi cui⁹ filiã duxerat vxorẽ restituere contẽneret. Nã castellũ vi atq; armis receptũ ludouic⁹ Hugõi restituit. Fugiẽtẽ aũt matheũ ad chãbeliacũ vsq; ꝓsecut⁹, eũ in arce obsedit, sed crebris ĩbrib⁹ fatigat⁹ & cõtinuo tonitru ꝑterrit⁹ miles, relicta obsidiõe & parte castrorũ incẽsa/se fugę cõmisit, a q̃ nõ ludouici reuerẽtia/nõ clamor nõ ꝓces fugiẽtẽ cõtinere potuerũt. Ea re tãtã indignationẽ cõcepit Ludouic⁹/vt Parisios repetẽs sæpenumero diceret, pulchri⁹ esse crudeli morte si hõesta esset occũbere q̃ cũ dedecore vitã ꝓducere. Igit̃ nouo exercitu cõtracto bellũ redintegrare cõtẽdit. Sed mathe⁹ bellomõtẽsis gnarus stultũ esse maiorũ iussis nõ ꝑere, amicorũ interuẽtu, & ipsius insuꝑ Philippi auctoritate benigniorẽ habuit ludouicũ satisfactione incõmodorũ exhibita. Elbonẽ pręterea rossiacũ q̃ laudunẽsi & remensi clero frequẽtẽ vim inferebat ad pñiam cõpulit. Pari quoq; virtute leonetũ de magduno aurelianẽsem ecclesiam turbãtem compressit.

Gorneiũ ĩ mñna flumine.

¶ Per hos itẽ dies guido de rupeforti primæ nobilitatis homo ægre ferẽs filiã quã Ludouico nuptui dederat diuortio fuisse dimissam/ꝓpterea ꝙ cognatiõis gradu ludouico cõtingeret, belli occasiões queritabat. Nec defuit maliuolo hoĩ ad flagitiũ socius. Erat in mñna flumine castellũ gorneiũ. aquis muris q; munitissimũ. Cui hugo põponus præerat guydonis sectator. Hic ꝙ sec⁹ publicam viã castellũ situm esset, abductos a mercatorib⁹ equos in arcẽ sustulerat. Ea re indignatus Ludouicus cũ prędã põponus nõ redderet, ad castellũ copias ꝓ tp̃e celeriter contractas mouet. vbi dũ aliquot dies distinet̃. guydo de rupeforti de obsessis sollicitus a theobaldo cãpaniæ comite per richardum suæ factionis cõsortẽ auxiliũ petit atq; impetrat. Ipse interim aliquot regni loca incursionibus populatur. At Ludouicus cognito theobaldi aduentu, ex finitima gorneyo gente milite raptim collecto in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata ma-

Theobaldus cãpaniæ comes contra Ludouicum.

gna exercitus parte in fugam vertit. Inde reuersus victor Ludouicus castellum recepit. ¶ Accessit ad hæc alia ab Hõbaldo turbatio qui sanctę serennæ castellum quod in biturigibus ad lemouicenses spectat incolens biturigum agros crebris incursionibus vastabat. Igitur in prędatorem profectus Ludouicus in conspectu hostium castra locat. Perfluebat eum locum riuulus quem hombaldus ad vtrãq; ripam occupabat. & quo vadum erat / ne frãco pateret trãsitus liber, pacutos palos defixerat. Qua re postq̃ se remorari ludouicus videt ipse citato æquo in hõbaldum fertur, quem & alterum qui iuxta erat in profluentum prosternit. Quibus in alteram ripam elapsis, Ludouicus qua vadum esse intellexit trãjciens in hostes prope iam attonitos irruit. Quem insequentes franci hostem ad castellum vsq; profligauerunt. Hoc euẽtu perterritus hombaldus se & sua ludouici potestati permisit. Recepto castello Ludouicus hombaldum in turre stampensi custodiri iubet. His diebus Robert⁹ de bruxello in agro pictauen. fõtiseuraldi monasteriũ a Petro pictauorũ episcopo adiut⁹ instituit opus mirificum & celebre. Hæc atq; alia strennue gerente Ludouico, Philippo melduni ægrotantem vita destituit. Cuius funus religiosæ curans Ludouicus, ad diuum Benedictum ligerensem extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicæ Anno centesimo sexto supra mille. Philippo adhuc viuente cum per syriam atq; palestinam christiani a mahumeti cultoribus diris incursionibus pręmerentur, ingens ex prouincijs orbis christiani militum & populi exercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bonæ partis ductor fuit Gaufrid⁹ de bullonæ & Lotharigiæ dux comitantibus eum fratribus suis, Eustatio & Balduyno. Quibus se comites addiderunt. Anselmus Richemontus, Balduynus mancium comes: Robertus Flandrensis. Stephanus valesius. Hugo magnus, Philippi regis, frater viromãdorũ comes. Robertus normãnorũ dux, ray-

Hõbald⁹ in biturigibus.

Officium egregij militis.

Expeditio hierosolymitana a gaufrido bullonę duce

mondus tholosates & alij cōplures. Duxit nō minus segniter copias petr⁹ heremita quibus p̄dicādo hortādoq̄ aīm dabat/inter prȩliātes fortiter militās. Gaufrid⁹ autē cui ad tā lōgā diuturnāq̄ militiā nō suppetebāt opes bullionē castrū quod in leodijs est oberto gētis episcopo vēdit, acceptis mille & trecentis argenti marchis. Mettēses prȩterea qui ad lotharingiæ principatū pertinebāt recepta ab eis grandi (sicuti ego accepi) pecunia, sui iuris esse permisit, quod non secus ac recuperatā libertatem hactenus seruant, & constanti virtute tuentur.

Mettēsiū libertas.

Patris funere digna pietate expleto, Ludouicus & si populari beniuolentia iuuaretur, non pauci tñ ex regni primoribus suspecti cū illi essent, cōsilio yuonis Carnotensiū episcopi confestim aureliæ conuentū habuit. Ibiq̄ cōuenientibus ex Senonensi p̄uincia & viciniorib⁹ vrbibus epis, regijs insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto, ecce a remis missi ab archipræsule nuncij venere, in mandatis habentes dicere remensem ecclesiam vnā inter frācos esse, vbi reges sacra vnctione liniri optima cōsuetudine oporteret. Sed cū sacrū iā misteriū absolutū ītellexerūt, obmutescentes irrita legatione reuersi sunt. ¶ Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo siquidē ruffus, & Guido creciacus eius filius prædis assueti, & quib⁹ doleret q̄ castello gorneij spoliati a rege essent, aduersus quē eudo corbeij comes suppetias fratri mittere recusasset, insidias eudoni parāt, eūq̄ relaxandi animi causa venatum prodeuntem inuadunt. Atq̄ in vinculis in arce firmatis balduini cōijciunt. Qua re aīaduersa eudonis amici ludouico iniuriā sui dñi renūciant. Adijcientes cum castellanis, hoc est cum oppidanis pepigisse, se eos dum aduenirent in castellum admissuros esse. Rex igitur paucis ne ab hoste dignosceretur adcitis, ad firmitatē contendens Anselinum cū quadraginta equitibus prȩmittit. Qui per pontē ad hoc paratū ītroducti, strepitu & susurro suo castel-

Cōtentio de loco vbi rex sacrari debeat.

Eudo comes corbeij a gingone fratre dñi venatiōi indulgēt capitur.

lanos rei ignaros excitarūt. Quo factū est, vt noctu & viarū angustia prępediti qui prę missi erāt retro abire compulsi sunt anselino capto, quē vna cū eudone corboliano in ergastulum castellani demisere. Fuit ea re supra q̄ credi potest idignat⁹ ludouicus. Idcirco festināter ꝓperat castellū obsidere aggeribus quinq; per circuitū erectis. Per eā obsidionē cōperto ꝙ guido creciacus variato frequēter habitu ad obsessos clā introire tētaret ludouicus arcē oppugnat. Qua re territi castellani ludouici ptāti se ꝑmisere. Quorū alijs fortunis oībus mulctati, alij carcere longo afflicti mortē obierunt. Receptis ad hunc modum ijs quos hostis vinctos tenebat, ludouicus reliquis metū incussit. ¶ Sed aliud difficilius mox bellū ab anglo rege exortū est. Eodē tēpore hēric⁹ quart⁹ anglis īperabat, cuius nomē grāde quidē fuit. de quo herlin⁹ vates anglus vaticinat⁹ esse perhibet qui inter anglos diuinatiōis nō mediocre nomē obtinuit. Hic hēricus ordinatis apud anglos rebus, cū in normanniā anno dn̄i centesimodecimo supra millesimū venisset, arcē gisortij quae adeptā annem inter francos normannosq; limes est, a pagano arcis dn̄o vi extorquet. Quod factū postq̄ resciuit Ludouic⁹ legatis ad hēricū missis petit/arcem aut restituat aut diruat. Sed ad hoc vētū est, vt cōuētu apud plātas habito reges de hac re colloquiū inirent. Cū ad designatū consilio locū reges accessissent, ludouicus aliquot ex suis ad henricum legat. Cui⁹ legatiōis primarius ad hūc modū locut⁹ fuisse phibet. Cū normāniae principatū Hērice ex Frāco rege recepisti, iureiurādo īter vos sancitū est vter vestrū gisortiū arcē aut brayū occuperet, his īfra q̄rtū occupatę arcē diē eā dirueret. Qd⁹ pactū qn̄quidē ꝑuaricatus es, ꝓcepit rex vt conditioni obediens arcē gisortij quā occupatam tenes oīno ꝓsternas, & quae dāna intulisti cōpēses. Si q̄spiā ex tuis adest qui pactū neget, parat⁹ est rex aut idoneis testibus id ꝓbare, aut bello rē suam agitare. hęc cum Hērico nūciassēt legati, nullo expectato respōso, ad regē se re-

Bellū ab Anglia.

Oratores franci ad Henricū anglum.

ceperũt. Quos ꝓpterea secuti quidã ex normãnis, regẽ ipudenter cõueniũt, cõditionẽ (cuius mẽtionẽ fecerãt legati) ꝑnegantes, ꝓpterea litigiosam rẽ iudicio decernẽdã esse. Mittũtur igit̃ iterũ ad Hẽricũ nũcij qui certamẽ singulare aut bellũ ĩdicẽt. Quib⁹ respõdit angl⁹, se id quidẽ (accedẽte ꝓ tpe occasione) curaturũ, ĩsani hoĩs esse se rẽq; oẽm suã incõstanti fortunæ velut aleã luderet cõmittere. Ad hæc Henrici verba tumultuãtes franci, leuibus quibusdã præliis in normãnos cõcurrũt. Sed cũ nox superueniẽs pugnã diremisset, discedẽte gisortiũ anglo, frãci caluũ montẽ petunt. Qui sub diei sequentis lucẽ correptis armis gisortiũ expugnare cũ statuissent, inde sunt (normannis ex oppido erũpẽtibus) repulsi. Hoc vt diximus inchoatum bellũ scd̃o tãdem anno finem cepit. Guillermo Hẽrici filio Ludouici iussa capessante. Cui ob ingenuã eius indolẽ, arcẽ cuius causa digladiatũ erat, liberã ludouicus dimisit.

Crudele factum.

¶ Per id tpᷤs inhumanũ facinus a socero in generũ patratũ silẽtio p̃terire nõ possum. Est eñ tum sceleris atrocitate, tum supplicij grauitate cognitu dignum. Est proxime sequanã edita rupes, in cuius altissimo iugo guydo qdã nobilitate ĩsignis arcẽ mũitissimã extruxerat, ĩdito a suo noĩe arci vocabulo. Rupes eñ Guydonis etiã nũc appellat̃, in ea cũ aliquot seculis ipse primũ, deĩde filij eius duo successu tpis habitassent, vicinos populos p̃dis affligẽtes guydo tandem alter hæreditario iure arcẽ suscepit. Qui maiorũ suorũ vitã exosus, ad humanitatẽ se cõuertit, duꝯta vxore guillermi cuiusdam potentis normãni filia. hic guillermus normãna perfidia vsus, genero insidias ponit si quo mõ arcẽ illi eripere posset. Satellitib⁹ igit̃ (quos loricis sub sagis instruxerat) secũ assumptis in sacellũ quo rẽ diuinã auditurus erat gener contendit. Ibi simulata pietate ꝑfidus socer dũ venientẽ cũ vxore generũ intuetur occupata sacelli ianua guydonẽ summouet. Quẽ dũ satellites gladijs cõfodiunt, misera vxor in virũ humi procũbentẽ se ꝓsternit, prõpta oĩa vulnera quę marito infer-

Rupes Guydonis.

rēt satellites in se excipe, aut pietate atq; mia ferociā cōpescere tyrānorū. Sed frustra gladijs districtis lachrymæ obijciūtur, interimitur auctore socero gener. Et qui in arce inuēti sunt ad vnū oēs necantur. Pia autē vxor & viri & suo cruore madēs, se ad virū reptando vt potuit illapsa, dū mortuū maritū gemēs osculat, ipsa pariter occubuit. Postq̄ tā atrox flagitiū ī vulgus delatū est, finitimi loco pceres sceleris īmanitate exciti/veriti q̄q; ne āgl⁹ opē guillermo ferret/ cōtracta ex agris qualicūq; manu arcē circūsistūt, missis ad ludouicū festinant nūcijs, quid de homicidis agēdū statuat inquirētes. Rex crudele factū detestatus mandat eos grauissimo atq; ignominioso supplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies pceres cōsedissent/ rebus suis desperās guillermus, colloquio īpetrato pollicet/si aliā sibi suisq; sedē dēt, se locū ī potestate obsidētiū relicturū. Cōplures ex pceribus pmissum admittentes dāt fidem postulata complendi. Qui in arcem recepti reliquę multitudini obsistere nec ingressum phibere valētes, fidem datā seruare non potuerunt, quin furentiū more beluarū cohors intus irrūpens satellites laniat, euulsis quorūdam intestinis alijs per fenestras pręcipitatis, quos qui foris aderāt lāceis mucronibusq; excipiebāt. Exsectū autē guillermū flagitij auctorē corde pręcordijsq; euulsis crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occisorū pręterea cadauera cratibus ligneis imposita in sequanā abiecerunt, vt secūdo flumine Rothomagum delata, dignas suo flagitio penas luisse testimoniū normānis darēt. Ad hanc impietatē philippus Philippi regis nothus guillermo fautor fauisse creditus est. Nam a rege tertio vocatus, siue conscientiæ metu/siue cōceptæ rebellionis concupiscentia remoratus parere neglexit/ amicorū potētia fretus. Sed repugnantem & magduni obsessum Ludouicus castigauit. ¶ Eodē animi robore Hugonē puyssiacū qui carnotēsiū agrū puaserat/ecclesiasq; pdabat, neq; superis neq; hoibus indulgēs in castello puyssiaco cōpræ-

philippus spurius.

hēdit, atq; ad castrū laudunū ī vīculis habuit. Vñ postea liberatus est, corbolij arce Ludouico ꝓmissa, quā theobaldus cāpaniæ comes eudone defuncto occupare vehemēter ardebat. ¶ At hugo quietis īpatiēs/ & datæ fidei oblitus, cū in flandriā iter facturū ludouicū accepit, capto cū theobaldo & Hērico anglo cōsilio, puyssiacū quod dirutū frāci reliquerāt īstaurat. Theobaldūq; & normannoꝝ nō cōtēnēdā manū in castellum admittit. Nec sua seruare contentus. thurium belsię oppidū copias ducit atq; obsidet. Ea re ad Ludouicum delata a flandria, quo iter habebat reuertēs, ad hostes exercitū ducit. In aduenientem theobaldus eruptiōe facta ꝓgredit. Sed frācorū potentia in arcē se recipere cōpulsus est. ¶ Est in conspectu puyssiaci tumulus terreus quē occupare cū ludouic⁹ festinasset, in eo castellū magno suoꝝ periculo extruxit. Nā in eum vsq; locum ex arce puyssiaci iaculis & fundis emissis nostros hostis apperebat. Castello absoluto, ꝓsidioq; & quātū ꝓ tēpore opus erat cōmeatu instructo, rex thuriū veniēs nouas copias parat. Moxq; ꝓ iāuillā ducēs a theobaldo armis īpetit. Qui q̄ militū nūero sup̄ior esset, de victoria ferme securus suis aīos facit. At cōtra frācus oīa in virtute ponens hostem viriliter excipit. Promoto prelio cum ad Rodolphi viro mādēsis tentoria theobaldus venisset, rodolphus & vos īquit briēses iā primū in viro mādos audetis ꝓcurere. Atq; ita locutus in theobaldum impetū facit. Qui ferocis hostis in cursu territus, ad signiferū suos omnes cōuenire magna voce inclamabat. Qua etiā excitati franci resumptis animis adeo ferociter prælium cōmittūt, vt hostē in fugā actum ad puyssiacū vsq; sint persecuti. Ab hoc tp̄e Theobaldus aīo languidiore fuit, coepitq; illū fortuna deficere. Quāobrē a rege impetrat carnotū tuto se recipere possit. Igitur abeunte comite, & Hugo & puyssiacū in ludouici potestatē venere. Hugonē autē fortunis oībus destitutū dimisit, arce ad solum excisa. Reliquos coniurationis conscios vel morte affecit

Corboliū

Puyssiacū

Theobald⁹ cāpan⁹ comes superatur.

vel hereditatib⁹ multauit. Dũ his reb⁹ ludouicus occupat Thomas de marla stupẽdæ ĩmanitatis latro laudunẽsem cleꝝ atq; ipsam vrbẽ multis ĩcommodis afflixit diuæ marię tẽplo ĩcẽso: atq; a diui ioãnis monasterio creciaco nogẽtoq; ereptis: vbi extructis p ambitũ turrib⁹ fossisq; præsidiũ ĩposuerat. Ex quibus oppidis ĩcursiones crebros faciẽs oĩa populabatur. Cuius iniquitati vt occurreret, clerus consilio frãcorũ sacerdotiũ viẽne indicto vbi pontificis maximi legatus affuit. Thomas absens oĩ militiæ dignitate exuitur: atq; hoĩm cõione interdicitur. Orãtib⁹ ludouicũ sacerdotibus ĩ thomã expeditionẽ recipere Quoꝝ pcibus adductus rex ad creciacum castra ponit: Nec multo negocio oppidanos ad deditionẽ compellit: Inde, nihil cũctatus nogentũ adit: vbi thomas incolebat: qui paucis supra diebus laudunẽ. antistitẽ galterũ tẽplo per summã iniuriã abductũ oculis priuauerat: & mox necatũ in proximum agrum nudũ pjici mandauerat. Cuius flagitij magnitudĩe indignatus ludouicus arcem pertenus oppugnare iubet. Qua recepta eos qui thomæ ĩseruiebãt furcis appẽdit. ¶ Recepit pterea bellouacũ: quam lancellinus dñi martini comes ad se ptinere iactabat: qui & ipse in eccl'ias earũq; ministros ĩpia crudelitate grassabatur. Ferẽte ludouico tã diligẽter opẽ tutelãq; dei sacerdotibus venit ad eũ ex biturigibus alardus guillebaldus ab archenbaldo missus quẽ haymo borbonij dñs portione ad se ptinẽtis hereditatis spoliauerat. Erat eñ archenbaldus haymonis ex frẽ nepos. Igr̃ postulat regẽ ius ĩ eã cã dicere: & pariter auxiliari eccl'ijs atq; ĩopibus quibus multas calamitates haymo ĩuexisset. Alardo hæc nũciante ludouicus priusq̃ p hanc iniuriaꝝ occasionẽ armis decertaret: haymonẽ ad se vocat. Non parẽtẽ ĩ castello germiniaco qđ munitissimũ sibi haymo milite & commeatu ĩstruxerat obsidet. Nec obsidionem diu passus quod temerariũ iudicaret potenti regi contraire petit ad regẽ ire sibi liceat. Ad quem demisso supcilio veniens: relicto

Thomas de marla latro clerũ affligit

Haymo borboni⁹

in ludouici ptãte castello veniã accepit, deductusq; i frã-ciã publico iudicio nepoti q̃ abstulerat reddere condẽnat. ¶His ꝓspere a ludouico gestis maius aliud bellũ icidit. Hẽric⁹ ãglus qui normãniã tenebat adiũcto sibi theobaldo cãpaniæ comite: cũ & pecunia & dignitate cũ ludouico certaret frãco subesse recusabat. Est opidũ quod aquã nicasij icolæ vocãt epta flumie vndiq; allutũ q̃ iter i normãniã est. Id breui militũ manu p̃missa: ludouicus suos occupatũ mittit. Oppido recepto rex locũ q͏ bello i normãnos gerẽdo ydoneus erat: turribus firmat: atq; p̃sidiũ imponit. mox q̃nquidẽ anglus ad collẽ qui postea malesitus appellatus est: castra habere nũciabat, augere & ip̃e copias istituit. Conuenere ad regẽ istructo milite balduinus flãdrẽsis & foc⁹ andegauus: & alij ex francis plurimi ꝓceres. nec minore conatu ãglus ad eũ quẽ nũc memoraui collẽ castellũ extruxit quod ꝓpugnaculũ aduersus frãcos esse i posterũ posset. Postq̃ vero parato iusto exercitu ludouic⁹ anglũ inde abijsse cognouit: illo sub lucem profectus castellũ expugnat atq; ꝓsternit. Fuit deĩde anglo fortuna deterior. Nam tribus diuersis locis a frãcis ĩpeditus. Cui primũ occurreret hæsitabat. Focus eñ a coenomãnis, ludouicus a pontiuiaco, & balduin⁹ aliũde Hẽricũ iuasit. Accedebat ad dirã sortẽ suoꝝ defectio, & q̃rũdã aulicoꝝ odium ita vt ip̃e nusq̃ securus nocturnã custodiã in armis excubare in cubiculo p̃ciperet, mucronemq; ceruicali supponere iterdiu aũt gladio semper accinctus familiarissimos quosq; domo sine ense egredi nõ permittebat. ¶Dũ his malis Henricus ãgeret, enguerrãd⁹ caluomõtẽsis hõ diues & militiæ insuetus eudeliũ castellũ (ꝓditoribus normãnis) anglo surripuit. Ex q̃ interdũ copiosa manu i vicinũ agrũ erũpẽs aduersus anglũ p̃lio dimicare non formidabat. ¶At postq̃ in cuiusdã arcis obsidione resistens balduinus flandrensis in facię vulnus accepit quo male curato non multo post tempore interijt. Simulq; desciuit a rege focus andegauus data guiller-

Bellũ ab henrico anglo.

Hẽric⁹ a suis destit⁹ Balduin⁹ flãdrẽsis male curato vulnere i terijt.

mo Hērici filio, filia vxore. Nec tn̄ his auxiliis destitut⁹ rex aīo ītabuit, neq; destitit anglū normānosq; persequi, ita vt positis aliqn̄ ex aduerso castris boucardus monmorencianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem hostiū pͥuadētes normānos ad peditē militē retro abire cōpellerent. Quos insecuti frāci, non q̄ hostis loco cedebat, sed in consertissimā aciem deserto ordīe prouecti mox terga verterunt. Quos rex cum continere non potuisset lentissimo q̄ ad potuit agmine ne discessus fugæ similis videretur, andelium se cōtulit. Inde receptis ex fuga suis nouisq; copiis coactis: iterū in anglū mouet: atq; intereūdū arce diuerij incensa: vernoliū ꝓgressus cū oīa igni ferroq; pderet: anglus tn̄ in aciē non ꝓdijt. Non inuēto hoste ludouic⁹ ī carnotos (qui theobaldi ditionis erāt) impetū facit: aīo ciuitatē desolādi. Sed occurrēte illi cū interiore diuæ Mariæ tunica clero religiosus rex iram deposuit

Nota vig errorem.

Diueriū castellum vernoliū

¶ Eadē tēpestate gelasius secūdus pontifex roman⁹ Henrici imperatoris furorem timens (qui italiæ clades plurimas inferebat: mauriciūq; bracharēsem pontificem esse contendebat) in galiā ad ludouicū adnauigat. Sed magalonæ cū appulisset: valitudinarius ex pleuresi factus: properante illi obuiā Ludouico cluniaci moritur. Cui suffectus guido viennen. antistes ac Calixt⁹ secūdus appellatus ope & potentia Ludouici adiutus: romam (excipientibus eū magna læticia populis) se contulit. At henricus īperator ægro aīo ferens pontificē a francis in vrbē deductū esse: constituit infestis copiis remos pdere (vbi concilio epoꝝ habito pontifex eū excommunicatione perstrinxerat) Quod quidē facile factu arbitrabatur: q Henrici angli filiam vxorem duxisset. Consilio imperatoris ad Ludouicum relato maioribus quam solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitum conflat. Iterim dum delectus militum haberetur: diuum dionysium petit atq; præcatur vt sibi regnoq; aduersus hostem tutor assit. Sanctorum autem corpora quæ

Henricus quartus īperator īremos copias pat.

municitissimo loco asseruari solẽt educi e feretris iubet.vi
sẽda venerãdaq; his qui aderãt ꝓcerib⁹ & ꝑpl̃o. Moxq;
sumpta ex altari auriflãma (id em̃ peculiare signũ regib⁹
francis est dum difficille aliquid ĩ potentem quẽpiã ho-
stem suscipiũt.(Igitur hoc insigni ornat⁹ rex remos pe-
tit:ibi acies instruuntur. In prima remi atq; cathalauni
duce theobaldo cãpaniæ comite sunt constituti.secundã
tenuere aureliãi atq; stãpenses & ij qui ad ditionẽ diony-
siani cænobij pertinebant. Tertiã sibi ducẽdã ex parisijs
& finitimis locis ludouicus desumpsit.Paucis deinde in-
teriectis diebus aduenientes magnis copijs instructi guil
lermus aquitaniæ dux:& niuernensis comes in pria acie
collocant.Radulpho aũt viromãdo quẽ militũ delectissi
ma man⁹ sequebatur dextrum cornu pictauis sinistrũ as
signatur.Itaq; tã multus exercitus fuit quãtus a nullo su
periore frãcorũ rege cõpatus fuisse lectũ sit.Sed henrico ĩ-
peratori animus elãguit:qui postq̃ francorũ ingentem ĩ se
belli apparatum accepit relicto negocio timide abscessit.
Huic henrico vxor erat machildis henrici angliæ regis
soror.Quo sine liberis defuncto:machildis normãniã re-
uertẽs secũdo nupsit gaufrido martello andegauorꝝ tu-
ronorumq; & cœnomannorũ comiti.Hinc ꝓgnati sunt
gaufridus plantagenestus & guillermus longaspata. Ter
tio filio henric⁹ nomen fuit qui angliæ præfectus rex an
degauiam cũ cœnomãnia & turonia possedit. ¶Interea
dũ hæc apud remos gerũtur Anglus spe bñ gerẽdæ rei
dũ ludouic⁹ abest adduct⁹ frãciam vastare contẽdit. Sed
opera amorrei montefortẽsis qui tuẽdæ regionis cã reli
ctus a rege erat:anglus ĩgẽti suo dãno repellitur. ¶Ale-
mãno ĩperatore superato.Ludouic⁹ exercitũ dimisit atq;
ad dionysianum cœnobiũ voti compos veniẽs grãs deo
& sanctis martyribus supplex ꝑsoluit. Quorum feretra
suis humeris in testudinem vbi diligenti custodia seruã
tur deposuit : donis compluribus religiose exhibi-
tis. ¶Dedit post hæc alteram belli causam aruernorum

Auriflã-ma.

ludouic⁹ acies in-struit.

amorre⁹ mõtefor tẽsis hẽri-cũ pellit.

aruerniæ comes malus.

comes qui furto claromōtē vrbē epō abstulerat. Quā iniuriā ab antistite ad se delatā molestissime rex tulit. & promoto ī comitē valido exercitu ciuitatē recepit, rebus, inter epm & comitē cōpositis. Sed diuturna nō fuit pacis conditio renouātib⁹ aruernis bellū. In q̄ mouēs ludouic⁹ q̄q̄ iā aetate ingrauesceret, dehortātibus expeditionē amicis valitudinē dissimulās pergit. In ea expeditione vsus est maxime opera Caroli flandrēsis & soci andegauorū ducis praeterea britonici atq̧ amorrei, rei militaris apprime periti. Prima apud montēferrādū duob⁹ circiter passuū milib⁹ ad Claromontē distāte decertatio fuit. Oppido recepto cū iā aruernia oīs regis ditiōi se dederet. Affuit cū ingentibus copijs guillermus aquitaniae princeps suppetiās aruernis laturus, propterea q̄ hi ad ducatū eius pertinerent. Qui ex vicino monte castra ludouici contēplat⁹ quae in planiciae locata erāt, coppias apparatūq̧ admiratus, ad regē nūcios mittit, dicere se quidē in eū nihil deliquisse cuius optimo iure subditus esset, sed ratione mouēri, vt comitis atq̧ aruernorū cām tueretur qui ī fide eius persisterent. Si quod ab illis peccatū esset, deducturū se comitē a quo malefactorū ratiōnē lege iudicioq̧ exigat. Si regi ita placebit, daturos illi aruernos non contēnendos obsides. Nuncijs auditis rex consilium ex suis capit. Igitur receptis obsidibus, paceq̧ restituta, conuentus aureliae indicitur. ¶ Cum in flandriam ex aruernis Carol⁹ comes reuertisset, coniuratione quorundam apud brugas flandriç insigne oppidū, in ecclesia sancti donati a Bocardo prçpositi ecclesiç fratre comes Carolus occiditur. Qui eīn primā ī ea ecclesia dignitatē gerit praepositus; appellatur. Quo execrabili facto ad iracūdiam pmotus Ludouicus, brugas contendit, ecclesiamque vbi homicidae tanquam in arce incolebant çircunuallat. Ex qua se furtim surripientes bochardus & bertopus, ille fugiens deprahensus oculis orbatus est, atq̧ ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cum interijsset in rotā altissimo

guillelm⁹ aquitan⁹ dux opē fert aruernis.

mot⁹ ī flādria cōtra comitē.

Bochard⁹ & bertop⁹ comitis īterfectores puniūtur.

tigno superfixam tanq̄ ad spectaculum sublatus: mox in sordidissimam cloacam abiectus est. bertopus autem a furca pependit: appenso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciē furēs pēdētē laniabat: & interdum stercore perfundebat. ¶ Reliquos quos ī turre cōpræhendit e turris fastigio præcipites dedit vnū vero (ysaac illi nomē erat) cum spe vitandi periculi monachatum profiteri ꝓmisisset: captum laqueo strangulari iubet. Eius factionis auctor Guillermus nothꝰ qui ypras se receperat postq̄ Ludouicum ad se compræhendendū properare intellexit: eductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit. ¶ At partita acie milites Ludouici alij in hostem concurrunt: alij in arcem per posticum consentientibus castellanis se conferunt. Atq; ad hunc modū guillermo spes flandria potiendi ablata est: de satellitibus vero supplicium sumptū est. ¶ Affecit pterea ignominiosa morte thomā de marla quē non lōge a cōciaco regi insidias ponentē interceptū Laudunū misit: ibiq; interimere hominē iubet. ¶ Venit non longe post ad ludouicū innocētius secundus maximus pontifex aduersante sibi petro leone ab altera cardīaliū pte electo. cui obuiam progressus rex: cum vxore & liberis apud iulianū legerensem pontificem debita veneratione excepit: opē fortunasq; suas oēs pollicitus. Synodos enim duas apud Claromontem vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondum atq; platinam scripsisse hunc innocentium regnante philippo in franciam venisse, quibus franci annales non assentiuntur. ¶ Inter hęc nunciatur ludouico filium eius Philippum dum extra muros parisīj equo veheretur interijsse. Nam inter crura lasciuientis æqui cum domesticus suus incurrisset equus ferociter cespitans iuuenem humi deturbat: quo lapsu nocte quę insecuta est decessit. Cuius mors sicut mœrori ludouico fuit: ita eū admonuit rerum futurarum solicitum esse. Tum eīm in mentem venit diui ber-

Guillermꝰ necis auctor.

Thomas de marla punit. Innocētius scđs.

Philippꝰ Ludouici filiꝰ eq̄ deturbatꝰ moritur.

nardi clareuallen̄. vaticiniū. Nā cū ludouicum cleri bona aliqn̄ vsurpātē bernardus argueret, nec ꝓpterea abstineret, hęc inqt. tua rex ꝑtinatia filij iteritu mulctabit. igit cū annorū plen⁹ esset, plurimisq; laborib⁹ affect⁹ ex amicorū cōsilio ludouicū alterū filiū q iunior appellatus est in cōsortiū administrādi regni assumpsit, remisq; deductū regia vnctione atq; corona eū īsigniri iubet. Inde Parisiū reuersus postq̄ resciuit theobaldū cāpaniæ comitē in ꝑfidia persistere, q̄q̄ in femore grauiter vulneratus esset ad castellū boneuallis mouēs, locū oēm præter cœnobiū diruit, pari itē ruina cōtriuit castellū reginaldi qd theobaldo parebat. Postrema vero ludouici expeditio in brissonetmu quod ligeri fluuio finitimū est fuit, ob dn̄i iniquitatē q vias publicas mercatoribus pręcludebat, desolata igit arce cū valitudine & quotidiana tussi laboraret apud mōtricardū decubuit. vbi cōplurib⁹ ep̄is accersitis postq̄ cōfessiōis sacramēto cōsciam emūdasset, cōferri sibi sacramēta eucharistiā postulauit. Interim dū ad id se parāt sacerdotes ipse vestib⁹ indut⁹ & cubili exurgēs, obuiā sacerdotib⁹ pergit. Recepto cœlesti cibo rex ludouicū ad se vocās regni se administratione abdicauit. hæc pręlocut⁹ ego inqt ludouice regnū quod male ipse admistraui tibi cōmitto. tuere quo ad ꝑ te fieri poterit dei ministros. inopes foue. viduis atq; orphanis subsidiū ferto. Hæc postq̄ dixisset supellectilē regiā oēm ꝑ ecclesias distribuit & egenis erogauit Ludouici glriæ atq; optime fœlicitati dari plane pōt. plęrosq; suo tpē ordīes aut originem aut magnū sctitatis incremētū accepisse, inter quos sunt cluniacēsiū quib⁹ locū dedit atq; extruxit Guillermus pius aqtaniæ dux in territorio matisconēsi regnāte carolo simplici cū Adrian⁹ secūd⁹ apłicæ sedi pręsideret. Hui⁹ aūt Ludouici tpē ordo est lōge dilatus hospitalariorū pręterea præmonstracēsiumq; atq; tēplariorū sanctissimæ institutiones, quæ non secus ac vitæ & morum luminaria in orbem chiistianum effulserunt. Quibus sp̄lē

Ludouic⁹ iunior viuo patre coronat:

Bonaualis diruta.

Brissonetū castellū dirutū

Mōtricardum.

Religios⁹ rex.

Quorūdā ordinum origies & incrementa.

dorē addebat diuus ille bernard⁹ clareuallis prim⁹ abbas qui olerū loco fagi frondes desumebat,& pane ordeaceo admixto millio & vecia vtebat. Talis diu fuit religiosis hoībus viuendi austeritas & parcimonia. Sed vbi possessionibus aucti ꝓuentibus ditati sunt,apud successores illorum virtus & dei pietas elanguit,ita vt in luxū parcimonia,in supfluas opes paupertas, in fastū humilitas,in lasciuiā cōtinētia,in cōfusionē oīs fere ordo nūcnūc versus parui habeat. Cartusiensiū quoq; durissima austeritas & parcimonia eodē fere tpe dū annus salutis ageret. Millesimus centesimus trigesimus secundus suæ sanctitatis lumen exhibuit. Cum aūt morbo paululū leuatus ludouicus esset ad sancti dionysij cœnobiū orationis gratia venit. Inde abeūti nūcij ex aquitania detulere,guillermū eorum principē cōpostellā ꝓficiscētē defunctū esse, atq; ex testamēto hæredē instituisse vnicam quā filiā habebat. Ea re cognita rex testm̄ laudat. Moxq; filiū ludouicū cū sexcentū auratis equitibus duce theobaldo comite & radulpho viromādēsi cum sigero sancti dionysij abbate in aquitaniā mittit Burdegalæ cōuentus ꝓcerū habitus est: atq; ibi oīm cōsensu ludouic⁹ alienorā aquitaniæ heredē vxorē duxit,quā statim regia corona donatā se in frāciā comitari iubet. ¶ Dum hęc a filio gerunt,pater augescēte morbo peractis q̄ ex ritu xp̄iano solēt,mādat pauimētum tapete insterni,& super eum crucis ex cinere signū fieri/vbi & iaceret atq; moreret. Decūbens igit in tapetę rex defunctus est regni sui anno.xxx.ætatis aūt.lx.anno xp̄ianæ salutis millesimo centesimo trigesimo septimo. Elatusq; ad sanctum dionysium ibi sepelitur. De quo sequens epigramma scriptum inuenio.

Cartusiēses.

Illustris genitor ludouici rex ludouicus:
Vir clemens xp̄i seruorum semper amicus:
Institui fecit pastorem canonicorum.
In cella veteri trans flumen parisiorum.
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:

Auro,reliquiis ornauit,rebus honore.
Sancte dionysii qui seruas corpus humatum.
Martyr & antistes ludouici solue reatum.

¶Huius ludouici cui grosso propter corpis molē agnomen fuit opus est diui victoris cœnobiū.qđ in suburbano Parisiano ad oriētem solē a fundamētis extruxit. Ab eo pterea caroli loc⁹ cisterciēsis ordīs in agro siluanecten si ædificat⁹ est,& cœnobiū puteolanū in agro vastiniēsi. Reliquit ex adelaidæ vxore ducis morianę filia liberos mares sex philippū quē ęquo delapsum interiisse dixim⁹. Ludouicū q regnū adept⁹ est. Henricū bellouacorū pontificē. Petrū q reginaldi de couteriaco filiā vxorē accepit.Et Philippū pisieñ.ecclię archidyaconū quē immatura mors absumpsit.Fuit quoq; inter liberos quartus,cuius nomē autores pterearunt pr roberti comitis pertici & drocarū quos druydes antiquitas appellauit. ¶Eius regis ætate apud legiēsem vicū porcus editus est facie humana,& gallinę pullus quadrupes prodiit.

Ccepta pr̄is morte, Ludouicus cū res aquitanię ordiasset in frāciā pe reuertit, datq; alisiā reginę sororē arnulpho viromandēsi vxorē. Per illud fere tp̄s ioannes de tpibus morte absumptus est.Quem pertinaci cōsensu franci atq; germani scriptores a caroli magni impio ad hunc vsq; Ludouicum vixisset tradunt.Quod si a fide nō abhorret, tercētum sexaginta & vno anno supstes in terris fuisse credendus est. Quo tpe in territorio beluacensi fromontis monasterium erigit. Inter hęc galletus mōmorensis comes cum in vicinos agros grassaret ducto ad mōceyum exercitu arcē rex euertit.Ea tempestate ab hierosolymis venere ad Ludouicū nūcii q ingentē in xp̄ianos cladem fecisse turcos nunciarent & vrbes aliquot occupasse. Que res merori Ludouico fuit.Ea propter vezelaii quod burgundiæ oppidum est contracto consilio,recens christianæ pietatis a turcis acceptum incommodū p Bernardū

Ioānes de tpibus annos.ccc. sexaginta & vnū vixit.

Expeditio in hierusalem.

clareualēsem abbatē qui postea in nūero sanctorū relatus est renūciari iubet. Quo sapienter atq; venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei xpianæ laturū (crucis insigni assumpto) pmittit. quē secuta Alienora vxor & multi ex francorū nobilitate primores eodē se voto astrinxerūt. Ad hāc lōginquam expeditionē cū necessaria parant. imperator Cōrardus nō dissimili aīo exercitū ex suis cogit. Sed quia difficillimū videbatur tam potētes & numerosos exercitus ex diuersis populis cōtractos cōcordibus animis cōtinere, eisq; vno tēpore sufficere commeatum cōmunicato consilio inter principes cōuenit alemānos prius/ deinde frācos proficisci. Igit p germaniā atq; pannoniā ducētes cum in thraciam peruenissent, in cōspectu constantinopoleos ciuitatis stationem fecere, vbi se ex diuturno labore reficiētes, emanuelē constantinopolitanum imperatorē conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionem præsentē pertinentibus colloquio habito, duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos inconsiderate secutus cōrardus grauem suorum stragem ab yconij soldano accepit. Qui de christiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriēte copias contraxerat, constitutis militum præfectis qui conrardo occurrerent Græci enim viæ duces quasi paucorum dierum itinere capadocia transmissa in terram vberem cōrardum perducerēt monēt duodecim tm̄ dierū cōmeatum ferat. Cum in lichaoniā per viarū angustias exercitum græci loco sterili statuissent inito cum turcorum satrapis clandestino tractatu, in vasta solitudine Conrardum relinquūt, atq; ita e castris noctu aufugiūt. ¶ Ducibus & commeatu destitutus imperator, a præfectis militum cōsilium capit. Stat omniū sententia retro qua venerant cedendum. Inter consulēdum exploratores referūt magnas turcorū copias non procul abesse. Quo nuncio perterriti germani, quos & labor famesq; extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero alacres pharmone

duce nihil pigritantur christianos inuadere donec victo-
ria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsum fa-
rinae admixtum fuisse, vnde panis quo vesceretur chri-
stianus exercitus confectus est. Itaq; ex septuaginta mili-
bus quos praeter pedites Cōrardus secum eduxerat/vix
pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam
vrbem se recepit. inde misso ad Ludouicū federico sue-
uorum duce cladem nūciat. Re comperta Ludouicus ad
conrardum comitante federico cōsolandi hominis gra-
tia venit. fuit inter Conrardum Ludouicumq; longum
& familiare colloquium, deinde admissis primoribus au-
licis conuenit negocium susceptum iunctis exercitibus
peragere. atq; postquā itineris non nihil simul profecti
sunt imperator animo repetens suorum paucitatem/&
quantum illi dignitatis atq; auctoritatis fortuna detra-
xisset, partem reliquiarum sui exercitus itinere terrestri
ex epheso constantinopolim praemissa, ipse mari eodem
se contulit. Ludouicus vero inde transiens ad flumen me-
andri castra ponit, cupidus manum cum turcis confer-
re. Dum eo loci stationem haberet miles francus, ab alte-
ra fluminis ripa iaculis fundisq; hostis nostros aquatio-
ne prohibebat. Sed reperto vado franci flumen traijci-
unt, atq; in turcos progrediuntur. Quibus partim fu-
sis, partim occisis, aut captis castra eorum diripiunt atq;
ingentes inde opes exportant. ¶ Postridiae habitae de Victoria de turcis.
turcis victoriae vltra progredi acies rex imperat. Ince-
dendi, hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex pri-
moribus satrapis vnus signifer praeficiebatur. Eo autem Error si-
die Gaufridus remacinus Pictauus gerendi vexilli cu- gniferi.
ram susceperat. Cui mandatum erat ad montem vs-
q; progredi qui in via qua iturus esset agmen ędito
videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igitur in
prima acię mouens, cum ad constitutum sibi locum
ante solis occubitū venisset, ratus parum itineris illo die
confecisse & lucis satis ad transmittendū montem super

esse dicētibus viæ exploratoribus nō ꝓcul abesse planiciē vbi statiua haberet vltra pergit. At postrema acies lẽtius incedens q̄ locus castris designatus ꝓpe esset, turcorū insidijs graui est incōmodo ꝓfligata. Nā hostes postq̄ acies disiunctas ꝓgredi & primā lōge abesse vidēt, iugū montis occupare festinārt. Atq; in nostros quib⁹ erat ꝑ vias angustas in mōtē cōscendēdum adoriūtur. Atq; adeo vsq; occidunt. donec nox prælīū diremit. Abeūtib⁹ inde cū ingenti præda & captiuorū numero turci, recipientes se nostri cū neq; de prima acie quicq̄ cōpertū haberēt, neq; gnari viarū essent, quid per dēsas tenebras agerēt consultant. Cum placuisset forte fortuna iter pergere despiciunt in planiciæ ignes, quo signo admoniti castra suorū posita illic esse, ad statione ægre perueniūt. Tū ꝑiculi magnitudine cognita, vt quisq; vel patrē vel filiū aut amicū desiderabat ita illachrymabatur & fiebat totis castris mœror & luctus. Redintegrato exercitu viribusq; receptis rex superatis montiū iugis ad vrbē cui a francis satilia nomen institum est cōtendit. Est em̄ ad mare sita potens, sed agri indigēs ꝓpter turcorū potētiā, qui ꝓximas arces occupāt, nec sinūt incolas terrā colere. Sūt tñ intra vrbē feraces horti fructiferis arboribus cōsiti. Mercibus porro & cōmeatu q̄ mari īportātur affatim valet. In ea Ludouicus cū sex exercituq; aliquot dies curasset, relicto pedite qui eū terra seq̄retur cū reliquo exercitu ad sancti Symeonis portū mari delatus est. vbi mare influit far fluuius qui antiochiā interluit. Cognito Ludouici aduentu raymūdus anthiochen⁹ princeps magno suorū nūero comitat⁹ regi obuiā venit. quē in ciuitatē regio apparatu exceptū honorabiliter habuit. Et eo curiosius id faciebat. q̄ potētia regis fretus vicinas quasdā alapiā cæsareamq; sibi īnimicas ciuitates in potestatē suā adigere ſparet. Sed voto obstare Ludouicus dicebat q̄ hierosolymā prius videre astrīgeret q̄ aliquo se bello īplicaret. Regis respōso raymōdus irritat⁹, ex eo tpe malo in frācos aīo fuit, ita vt in

Turci in nostros.

Vrbs satilia.

Port⁹ sctī symeonis

sidias regi tēdere niteretur. Itaq; alienorā suā ex patre neptem Ludouici vxorem illexit, dicere illicitū esse se ludouicū comitari ꝙ eam contra ecclesiasticas leges accepisset ꝓmulierē scilicet quarto cognationis gradu ei ꝓximā, ꝓinde cupe se ab illo separi. Hāc vxoris cōtumaciā ægre ferens Ludouicus quandoquidē eā arctissime amaret / diu contendit eam secum educere. Sed illa pertinaci aīo repugnans apud raymondū remansit. Quāobrē noctu egressus vrbe Ludouicus hierusalem se contulit. Quo etiā cōrardus īperator hibernis apud emanuelē cōstātinopolitanū exactis aduenerat. Visitatis deinde summa religione locis quos sua ꝓ̄sentia & sanguine xp̄s sacrauerat principes aconē maritimā vrbem ꝓfecti sunt. Vbi cōuētu habito de re cōmuni & bello concordibus animis gerendo consultant. Quattuor erāt oīno in syria & palestina principatus qui a principibus christianis per id tēp⁹ administrabantur. hierosolymitanus cui pręerat Balduinus rex, Tripolitanus, Antiochenus. Et rochenus eufratem versus. Qui oēs spē nō paruā cœperāt magnorū principum ope atq; auxilijs ditionis suæ terminos proferre, quāobrē donis in gentibus quisq; certabat principū amicitiā demereri. Visum ante omnia est ex vsu xp̄ianorū esse, damascum ꝓficisci, Pręconis ergo voce edicitur oēs Cæsaream Philippi conueniant, quæ syrię vrbs est in planiciæ constituta, iunctis ibi exercitibus per montem libanū ordinato agmine ad quartum a Damasco lapidem castrametantur, ex quo loco qui daria appellatur vrbs prospici potest, Damasco ꝓximi sunt complures per quinq; fere passuum milia horti, ex quibus multa ciues cōmoda ad vitæ alimentum percipiunt. Eos occupare nostris in aīo erat. Quibus captis sicut detrimentū plurimū incolis accederet, ita adiumenti non parū nostris afferretur. Nā cū vasti sint & aquarū fistulis ex ꝓximo amne diriuatis irrigui, oīm pręterea fructuum genere feraces multa exercitibus atq; iumentis pabula suppeditare poterant,

Cōrard⁹ imꝑator.

Cæsarea philippi. Damasc⁹.

Igitur ex omni militũ nũero tribus instructis aciebus, primã Balduynus hierosolymitanus, alterã frãcorũ rex cõrardus impator tertiã duxit. Erat ex ciuitate vna ad hortos via, & qua vector aequus tm̃ cũ clitellis aut corbibus duci posset. & singuli horti maceria terrea circunuallati, angusta inter vtrosq; semita relicta difficilem prębebãt accessum. Et post quidem macerias latebãt sarraceni qui per macerias hortorum ex industria perforatas in adeuntes poterant sagittas iaculari, neq; a nostris poterant facile cohiberi. Ad hoc quisq; horti dñs turriculã in suo fundo extruxerat, quas eo tẽpore sarraceni & pręsidijs & cõmeatu muniuerant. Et ad hũc quidẽ modum horti arcis loco ab hoste tenebãtur. Procedens autẽ balduinus cũ illo primus peruenisset, frequentibus sarracenorum sagittis tardatus publico itinere relicto, ad deijciendas terreas munitiones alia via se cõuertit. Multis locis effractis maceris sarraceni depręhenduntur compluribus eorum interẽptis captisq;. Reliqui qui per hortos excubabãt cognita Balduyni irruptiõe se fuge committũt. Occupatis hortis sarraceni id quod futurum erat coniectantes, fluuium qui pene muros Damasci fluit, ne in vsu nostris esset dẽsis sagittarijs ad oppositam ripam complent. Quo facto nostros a flumine ꝓhibebant. Sed postq̃ totis copijs digladiari nostri coeperunt, hostem repetere damascũ compellunt. Commissum ibi ab imperatore aegregiũ facinus memorię ꝓditum est. Cũ imperator pedes pręlio interesset, exertoq; gladio pugnaret, sarracenus quippiã ignarus quisnã cõrardus esset eũ arctissime a collo pręhendit. At conrardus tã valido ictu sarracenum inter collum armũq; sinistrũ ꝑcussit / vt ab ea parte ad dexterã vsq; adacto gladio hoiem secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti ꝑliũ sarracẽi deseruerũt. Re ad ciues relata coeperũt de salute desperare, iãmq; plęriq; sarcinis quas exportarẽt cõgestis fugae separabãt, at si forte subita oppugnatiõe ꝑmerẽtur, murosq; hostis suparet ꝑ muri am

Egregiũ imperatoris cõrardi factum

bitū qua obsidio erat tigna bonę crassitudinis intra vrbē cōstituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obstā tia dimoueret ipsi spacium haberent dimigrādi. Sed non placitum est deo xp̄ianos tam insignē victoriam obtinere. Erant syrij quidā ꝓceres quibus balduynus hierosolymitarū rex fidē habebat. Hos damasceni cōueniētes magnis ornāt donis, polliceunturq̀ꝫ longe maiora si ab hortis quos tenebāt xp̄iani in oppositā fluminis ripam exercitum traducere possint. Negocio ab syris recepto ad principes veniūt. Ostēdūt lōge faciliorē obsidionē fore si ad alterā vrbis regionē milites locarētur, pręsertim ꝙ eo loci debilior ciuitas esset. & humilib⁹ muris cōmunita, nō virgulta neqꝫ arbores illic esse quibus a flumine ꝓhiberētur, flumē p̄terea lentius illic fluere. Quibus cōmoditatibus accidere posse, vt ad primā oppugnationē vrbe poti-rētur. Syrorū verbis creduli principes in eā partē q̄ syri eos ducūt copias oēs migrare iubēt. Castris positis munitiōes cōtēplati, malis se cōsultorib⁹ vsos esse intelligūt ꝙ a flumine ꝓcul essent/& hortoꝝ bñficijs destituti. Itaqꝫ cōmeatu egētes quo nec a syris iuuari poterāt, neqꝫ vrbē oppugnare munitissimā, neqꝫ ad hortos vn̄ venerant regredi tētauerūt. Nā relictis a nr̄is hortis sarraceni multis sępibus atqꝫ tignis vias precluserāt, maceriasqꝫ resarciuerāt, in eis tāq̄ in arce firmissima se tutātes. ¶ Tot difficultatibus impliciti pricipes & ꝙ maxime a syris ꝓderētur obsidionē soluerūt. Cōrardus vero nō multo post in germaniā reuertit. Ludouicus i sequēti vere frāciā petit. Ad hūc modū duo dilectissimi exercit⁹ nulla re gl'iose gesta hostili ludibrio fuere. Hac ætate claruit illustris doctor Hugo de sancto victore. ¶ Dissoluto xp̄ianorū conuentu, noradinus ex infideliū turba potens princeps nihil cūctatus copijs coactis anthiochiam petit. In quem egressus raymōdus cū incōsiderate pugnat occidit. anno salutis. M. cxlviij. Comes vero edessanus dum se domum recipere contendit interceptus in viculis situ & squalore

Frācos syrij decipiunt.

Hugo de sc̄tō victore Raymondus occiditur

loci extinctus est. Tripolitãus quoq; comes a sicarijs qui busdã cõfoditur. Ad hũc modũ bona palestinę pars christianis erepta est. Ludouico ex palestina reuertenti graeci occurrũt. Captũq; dũ pręda exultãtes nauigãt georgius siciliẽsis nauigij rector ludouicũ ex hoste recuperat atq; i siciliam ducit. Inde romã ꝓfectus rex galliam repetiuit.

Gaufred⁹ ãdegauiae comes.

¶Regresso in galliã Ludouico Gaufredus andegau⁹ comes & eius filius, Hẽricus qui regnũ angliae postea adeptus est regẽ orãt suppetias illis ferat aduersus Stephanũ anglũ qui normãniã iniuste occupabat. Comparato igit exercitu rex in stephanum copias ducens nõ difficili negocio normãniã recuperat, quã Hẽrico restitutã, Hẽric⁹ vexiuiũ quod normãnũ appellatur regi dat. ¶Nõ mansit in fide hẽricus qui ludouici cõtẽptor mandatis parere negat. Mox tñ cũ vernonẽ & nouũ mercatũ rex illi abstulisset simulata obediẽtia eas a Ludouico recepit. Eadẽ fere tempestate alienorã Guillermi pictaueñ. filiã petulantẽ quidẽ foeminã rex dimisit, plęrisq; asseuerantibus cognationis gradu Ludouico attinere duas licet ex ea filias suscepisset. Cõsultor (vt plęriq; asserũt) bernardo Clareuallen. in ea re fretus. Quã a Ludouico dimissam, Henricus vxorẽ desponsat. Quae res initiũ fecit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias aquitania/andegauia/coenomãnia, & turonẽsis comitatus Hẽrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre Hẽrico vna cum angliae regno suscepit, potẽs aduersus francos effectus. Genuit enĩ ex alienora Richardum/ Henricum/ & Iohannem quos successores habuit, & Gaufridum comitẽ filiam primogenitã castellę regit vñ ꝓdijt blãcha diui Ludouici mater. Alterã duxit bisuntinus ĩperator. tertiã saxoniũ dux accepit, Othonis qui imperio alemannorum praefuit matrẽ. Quartam sibi copulauit tholosatium comes. Caeterũ rex ne sine liberis masculis vita defungeret cõstãtiam alphõsi castellae regis filiã ducit. Quae dum scdo partu filiã alterã edit moritur. Huic superinduxit alizam Theobal

di blesen. filiam forma pudicitiaq; laudatissimam. ¶ Accessit iterum ludouico causa belli in aruernos gerendi ꝑpterea quod Guillermus podien. comes: & Claromontensis princeps praeterea polliniaci vice comes: ecclesias peregrinosque popularentur. Quos prelio victos in vinculis habuit. Mouit quoque in cabilonensem comitē qui cum cluniacum spoliandi loci causa satellitibus stipatus proficisceretur: coenobitas sacratis deo vestibus ornatos cum multa plebe illi obuiam reuerenter occurrentes spoliauit quingentis ex populo interfectis. Quod flagitium vlturus rex cabilonem & montem sancti vincentij qui comitis erant receptis: bipertitoq; principatu burgundorum duci partem: alteram niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem postremo nominaui seditiosos veselai ciues in abbatem pinconem qui eorū dominus erat concitauit: ita vt monasterium diuturna obsidione vexatū coenobitae egre tuerentur: nisi regis auctoritate adnixi opem accepissent. Mulctati sunt ciues septuaginta milibus solidorum quos compensandi damni causa monasterio penderent. Niuernensis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & non deinceps persequi seruos dei

Bellum aruernia.

Sub hoc ludouico/valdo lugdunensis ciuis ad modum diues atq; opulētus erogatis in pauperes diuitijs xp̄i paupertatem omnino imitari constituit. Hic cum literarum ignarus eēt obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi conscribi: vbi nonnulle doctorum sententie insertae essent. Quos postq̄ adeptus est: easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans: multis se atque discipulos erroribus implicauit. Fuit enim in praelatos ecclesiae precipuo odio infestus. Admonitus autem ab errore resilire. Opportet inquit deo magis quā hominibus obedire. Quare pertinax & delirus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenses ad hunc vsq; diem nominati: sui praeceptoris multis per orbem locis tuentur errorem.

Valdo.

Am ægregiis gestis deo hoibusq; cōmēdatissimus cū eēt ludouic⁹, liberis tñ īfœcundus præcipua illi cura erat suscipiendæ ꝓlis. Eā ob rē hāc vnā sollicitudinē tātū deo cōmittebat. Ergo exauditus: philippum ex aliza suscepit, cui propterea ꝙ dei munere datus esse crederetur adeo dat⁹ cognomiatus est. Verū priusq̄ nasceret: quiescēti patri hoc īsomniū apparuit. Videre visus est filiū calicē manu tenere hūani cruoris plenū, eūq; suis ꝓcerib⁹ ꝓpinare: ex q̄ ipsi biberēt imperterriti. Quod visum pater vni tm̄ Henrico albano qui legationem apostolicā apud frācos ꝑ id tēp⁹ gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rem ꝓpalat

visum de philippo augusto nasciture

Anno supiore q̄ ludouic⁹ mortē obiret, curat philippū regni consortem assumere. Quare remis perductū magna pompa adolescentē sacrare iubet: annū vix quartūdecimū agentem. Cui dū coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorū primas & sanctæ Sabinæ cardinalis romanus legatus affuit. Henricus itē angliæ rex ob eas quas a rege in francia terras possidebat obsequens ꝓ debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamēti absoluto memor rex adolescens q̄ impie pleriq; per franciā deierarent: et execrabili deum blasphemia ꝓuocarent legem tulit: si quis eius impietatis reus compertus esset in fluuium aut paludē citra necem demitteretur. In iudęos quoq; quorum erat per omnem franciam ingens multitudo seueritatem exercuit. Itaq; huic ꝑfidæ gēti ipia cōsuetudo erat surreptū quotānis aliquē īfantem xpianū in locū apud se subterraneū ducere: atq; illū diu pœnis affectū, tādē die veneris scītē cruci affigere, cōtēnētes hoc suo īmani facinore dei xpi mortē & xpianorū religionē ludibrio hñtes. Quā rem postq̄ rex certo cognouit iubet ad. iiij. kalendas martias omnes iudęos compræhendi. Comprahensos auro argentoque atq; vestibus spoliat.

Iudęi puniuntur.

Erat inter bituriges æbes charetonius potens & insignis prædo: quem in dei seruos grassantem philipp⁹

ducto in eũ exercitu edomuit. ¶ Compescuit praeterea ymbertum de belloico: & cabilonẽsiũ comitẽ qui praedas ex sacris locis agentes viros religiosos magnis incõmodis vexabãt. Proceres quoq; aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillã sibi audientes fecit: cum annos tantũ quindeci natus esset. Quo tẽpore ludouicus eius pater quorũdã aulicorum suasu adductus philippum in dionysiano templo coronari iterum imperauit. Vbi ysabellam balduini hannoniȩ comitis filiam neptem quoq; philippi flandriȩ comitis de Caroli magni progeniȩ exortam philippus rex vxorem accepit. Cui perpetuã dotẽ philippus flandriae comes cui arthesiũ attinebat quia liberos non haberet arthesium vsq; ad lisam amnẽ qui a flandrẽsibus arthesios disterminat attribuit. Paucis post diebus ludouicus paralisis morbo iterijt: dũ annus agitur salutis. Millesimus centesimus octogesimus. Elatusq; est i monasterium de barbello quod viuẽs extruxerat. Cuius sepulchrũ aliza regina auro argentoq; supadditis gẽmis ornauit. Quo regnãte tornacũ quȩ sub nouiomẽsi ecclesia sexcentis fere annis extiterat epãlis sedes facta & Eugenio tertio romanũ pontificatum gerente. Curato patris funere Philippus in iudȩos iterũ se cõuertit. Qui ingẽti faenore ciues ita obaeratos sibi habebãt vt eorũ praedijs ditati dimidiã fere ciuitatẽ vẽdicarẽt: alios in custodia penes se seruarẽt. plerosq; fortunis oibus disoluẽdi debiti causa spoliatos mẽdicis non dissimiles efficerẽt. Domi praeterea ex christianis familiam continebant quorum quotidianis seruitijs rem suam augebant. Et cum pigoris loco vestes & sacrosancta ecclesiae vasa a creditoribus suscepissent ea in sordidos vsus admouebant. His iudaeorum iniquitatibus cognitis Bernardum anachoritam qui in saltu vicennarum incolebat: hominem sanctitatis opinione clarum rex adijt. Rogat quae de iudaeis eius sententia esset. Bernardus optimum factu esse respondet si debita omnia quibus christiani erga iudȩos astricti teneban-

Ysabella comitis hannoniȩ filia philippi vxor in dotẽ habuit arthesij comitatũ. Tornacũ. Iudaei iterum.

tur rex remitteret quita oim debitorꝫ ad fiscũ (si volet) at tributa. ¶ Anachoritę sñia rex confirmatus, prædiis pos sessionibusq; iudęos mulctat, edicto ad diui Ioānis bapti stę termino q̃ iudęi omnes regno francorum abscederēt. Neq; dimoueri rex potuit. quāquā multi ex primoribꝰ hanc seueritatem moderari tentassent, iudęorũ muneri bus illecti. Itaq; cũ precibus locus non pateret, diesq; ad dicessum dictus aduentaret, iudęi distractis suis rebus om nes abierũt, præter paucos qui religionē xp̄i ꝓfiteri vo luerũt. Quibꝰ lauacri sacramēto ablutis Philippꝰ fortũas & libertatē restituit. Anno xp̄ianę redēptoris. Millesimo cētesimo octogesimo secundo. Exactis e frācia iudęis sy nagogas eorũ ad christianissimi ritũ cõuerti atq; dicari iubet. ¶ Est in via militari qua a parisio ad sanctum dio nysium itur sacellum lepra infectis attributum. Quibus proxime adiacebat mercatus rerũ venaliũ. Huiꝰ fori ius a leprosis comparatum philippꝰ intra luteciam statuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi amplissimis ædibus extructis merces extrudi a mercatoribus sine imbrium molestia possent. Hũc mercatũ franci vulgo hallas ap pellāt. ¶ Ambiuit quoq; Philippus perpetuo muro saltũ vicēnarũ cũ antea puius esset. ¶ Occupabat eadē tēpesta te viromādiā Philippus flandrię comes quā ad se ptine re rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes sponte sua nullo cõmisso prælio occupata restituit pter Peronā & sctm̄ Quintinũ Quæ valida oppida comes q̃ ad viue ret sibi conseruauit. Eius concordiæ authores fuerunt Theobaldus blesensis seneschallus / & Guillermus remo rum præsul. ¶ Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalēdas iu lias in agro viromandēsi frumentationibus pabulationi busq; segetes late miles detriuisset: ita vt messis facien dæ nulla agricolis spes superesset: tanta tamen frumen ti & omnis generis commeatus copia fuit vt duplica tas fruges messores receperit. Cęterum vbi flandrorum

Iudęi regno expellunt.

Mercatꝰ seu halle pisiēses.

Saltus vicēnarum Viromādia restituit Philippo.

Miraculũ

exercitus cõstiterat oia aruerunt. ¶ Inter has regis occupationes venere ab hierosolymis ad Philippũ eraclius patriarcha hierosolymitan⁹ & dom⁹ hospitalis prior: nũcij calamitatis quã salhadin⁹ egypti⁹ xpianis p palestinam ĩtulisset: locis aliquot nõ sine nrorũ cæde occupatis. Cui ĩcommodo nisi catholici principes succurrant res hierosolymitanas ĩ hostiũ potestatẽ breui relapsuras. His querelis rex motus parisium regni pontifices aduocat. Quib⁹ cõuenientibus edocet q̃ sit in syria xpianissimi stat⁹. Oportere quẽq; eorũ per sua territoria populũ admonere: vt misere xpianorũ conditioni suppetias ferãt: se qdem paratissimũ esse qui in primis auxilietur: si pñtiũ rerũ conditio admittat: sed nihilo segni⁹ missurũ se ad id negociũ viros strẽnuos cũ valida militũ manu. Oratiõe regis a pñtibus laudata: paruo post tpe. rex ex suis destinat qui afflictis reb⁹ opitulent. ¶ Ipse iterea ĩ Hugonẽ burgũdũ qui arcẽ vergij circũsederat: ĩ eoq; guidonẽ loci dominũ obsederat copias ducit. Iã em̃ Hugo turres quatuor non pcul ab arce erexerat quibus ab eruptione obsessos prohibebat / atq; pertinacissime constituerat: nunq̃ ĩde abiturũ priusq̃ arcẽ recepisset. ¶ Sed obstinatis secus (accupiũt sępenumero) accidit. Rex em̃ celeri⁹ hugonis oppiniõe aduenies: spem obsidẽtis ĩtercipit: dirutisq; ppugnaculis integra arcẽ a Guidone recipitur. Sed nec tãto incõmodo accepto Hugo populari ecclesias & mõasteria destitit quãuis a philippo ne id cõmitteret crebro admonit⁹ extitisset. Eã ob rẽ rex ad castillionẽ pmoto exercitu arcẽ vi expugnat. Vñ sibi timẽs hugo regis gratiã ppere ĩpetrare elaborat. Qua ĩpetrata: duob⁹ castellis pñti regis pmissis donec triginta milia librarũ ecclesijs persoluisset Philippus parisium regreditur. Vbi dũ aliquot dies incolit ambulãti p palatiũ foetor quidã ex vijs publicis infertur: q̃ supra modũ offensus cognito q excoeno lutoq; viarum procederet: vias lapidibus pauire constituit: opus profecto propter vrbis magnitudinem grande atq; arduum.

oratores a hierusalem.

Philipp⁹ in cõsilio parisiensi

Bellũ ĩ hugonẽ burgundum

Lutecia parisiorũ lapidib⁹ sternitur

Proptaerea accitis ciuib⁹ & mercatorꝝ ꝓposito: negociū dat vias sternendi. Eodē studio adductus: capelli partem q̄ & īportādis venalibus rebus: & sepeliendis hūanis corporibus ꝓximesacellū sctī innocētis erat: sepire q̄dratis lapidibus facit: eamq́ꝫ ad sepulturā tm̄ humanā deputauit.

Cimiterium scti inocētis.

Per hos dies Richardus henrici angli filius cū pictauiam teneret: nec inde debitam Philippo fidem praestaret, sed dolosis dilationibus in verba regis iurare cunctaret, Philippus hoīs ad rebellionē inclinantis astutiā non vltra tollerare constituit.

Bellū ī richardum aqtāię ducem.

Quare bituriges magnis copijs petens aquitaniam ad castrū vsq́ꝫ Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cū filio Richardo. educto in Philippum exercitu: eū ab obsidione arcis vi atq́ꝫ armis dimouere cōtendunt. Quibus in conspectu francorum venientibus: ī anglos se Philippus conuertit: facta pugnādi potestate. Qua audacia territi hostes: mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconsiliandos reges in franciam Roma aduenerant. ¶ Promisitūt anglorum nomine fidem regi prestituros: & quę ad ius fidelitatis spectant ex ꝓcerum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atq́ꝫ inducijs hinc inde firmatis: ab armis discessum est. ¶ Interim dū de pace agitur: quidā introducti a richardo satellites: quos illa aetas coterellos appellauit, dum alea ludunt / quidam perditis nūmis blasphemus in deū, dum simulachrum virginis filiū dextra gestātis in tēpli vestibulo aspicit, iacto in imaginē lapide brachij partē a filio abrupit, ex q̄ ꝓfluens cruor multis ęgrotantibus salus fuit.

Miraculū

Satelles autē virginis contemptor demonio mox abreptus eodem die spiritū miserabiliter efflauit. Nemo igit̄ venerabiles imagines sanctorum despuat / q̄ tametsi nihil in se diuinitatis obtinēt, sunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitae admonentq́ꝫ humanam mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorꝝ imagines in honore haberi vident. Quietis per franciam rebus nuncijs iterum ex asia adue

niūt q̄ oīa apud xp̄ianos qui in syria erāt a salhadino ꝓfli gata esse. atq; ipsam sanctā ciuitatē vna cum rege, & xp̄i crucē asportatā, tresq; tantum vrbes supesse, tyron, tri poli, atq; antiochiā, & castella pauca in fide stare. Qua per frāciā calamitate vulgata moerore oēs affecti sunt. Atq; ipse in primis philippus tot malis cōdolēs, p nūcios Hen ricū anglū in colloquiū vocat. Cōuenietibus regibus in planiciæ que a gisortio nō ꝓcul abest. Tāta fuit tyri pr̄ sulis suasu principū charitas, vt nemo illos vllo tp̄e a per petua pace discessuros formidaret. Itaq; cruce in hostes fi dei desumpta, q̄plurimos pōtifices & ꝓceres populorū quoq; numerosam multitudinē vt idē faceret ꝓuocaue rūt. ¶ At tātam expeditionē cum pecunia deesset, cōuo catis parisijs pōtificibus & nobilitate rex petit sibi annuā decimā ecclesiasticorū ꝓuētuū cōcedi. Quæ postea salha dini decima appellata est. Militi aūt q̄ ære alieno tenebat pmissum est, contracti ad illum diem foenoris libertatē habere debita vero tribus terminis creditoribus persol uere. His ita in contione definitis tertio post mense Ri chardus anglus induciarū & iurisiurādi præuaricator oc casione sumpta in Raymundū tholosatem bellū mouet. Quod postq̄ p raymundū nuncios philippus cognouit/ promoto exercitū castrū radulphi busentalū insuper & argētoniū expugnat Leurōtē vero secus paludē situm circuncedisset tanta siccitate terra inaruit / vt palus ipse aresceret. Aquarum igitur cum iumenta atq; exercitus indigeret. nec vllus de coelo ymber speraretur, mox eru ptione aquæ pluribus locis facta palus exundauit. Expu gnatum leurontem rex ludouico theobaldi blessen̄. fi lio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricar dum exercitum progredi iubet. Quam arcem cum ali quot dies circumsedisset tandem expugnat, incensis sub urbijs, & turre grandi & munitissima solo æquata. In de progressus per aruerniam philippus, omnia quæ an gli regis in ea regione erant occupat. Tam multis in

Nuncij a hierusalē. Cruce si gnati tur cum.

Salhadini decima. Richard⁹ turbator expeditio nis. Nota.

cōmodis acceptis rex anglus reducto exercitu ꝑ normā niā cū richardo filio abiens nō pauca loca donec gisortiū venisset perdit & diripit. Non multo post interiecto tpe Richardus pictauēsis cū negatā sibi ab Hērico patre Margaretā philippi sororē q̄ apud hēricū ad cōiugiȷ spē asseruabatᷣ nō īpetraret vxorē, a pr̄e deciscēs ad philippū se cōtulit p̄stita de terris quas in frācia possidebat fide. ¶ In sequēti vere philipp⁹ coepit in hēricū belli diligens executor, copias educēs, dū inter in coenomaniā facit firmitatem bernardi cū aliȷs quattuor munitissimis castellis capit, mox coenomaniā ꝓgressus vrbē circūualat, ex qua se hēricus ꝓripiens, chinonē petit. Coenomanis recepta philippus turonos adoritᷣ vbi flumine ligeri impeditus ipse lanceā manu apprēhēdens vadū prae exercitu scrutans viā qua sui tuto pergerēt mōstrauit. Flumine traiecto, turonū vi expugnat. Nihil tn̄ seuitiae ciuibus inferri rex permisit. Duodecimo post receptā vrbē die presido in ea relicto philipp⁹ exercitū reduxit. Interī circiter. xv. Kalendas iulias hēric⁹ anglus apud chinonē defunct⁹ est. quo persecutore diuus thomas cātuarieñ. dū vesporum officio interesset quattuor satellitū ministerio qnq; vulneribus est trucidat⁹, quē beatorū martyrū collegio relatum ecclesia veneratᷣ. Huius henrici sepulchrū apud frontēualle visitᷣ. ¶ Patri richardus successit / cor leoninū appellatus. Atq; paulo post pace cū philippo iacta, rex quecūq; Henrico abstulisset, richardo spōte sua restituit. Receptis a richardo trib⁹ castellis, ipse quoq; liberalitate in philippū vsus cresacū essaudunū & dolonam donat que philippo perpetua essent. ¶ Ordinatis ad hūc modū rebus, reges de expeditione hierosololimitana cōueniunt, iūctis classibus in syriā nauigarēt. Anno igitᷣ salutis centesimo octogesimonono supra. M. circiter festū diui ioannis baptiste, postq̄ apd' diui dionysiȷ sepulchrū preces habuisset philippus, veselaū richardo comite profectus est. Ibi filio in tutela matris atq; auūculi remēsis legati apo-

Richard⁹ a patre deficit.

Philippi egregiū factum.

Henricus angl⁹ moritur.

expeditio ne in syriam.

stolici relicto/ianuā se cōtulit. Richard⁹ vero marsiliam ꝓfectus est. Cōparatis ianuæ q̄ ad expeditionē cōuenirēt Cum mari se reges cōmisissent orta tēpestate pars messanā. pars ad alios portus delati sunt. Cum reges messanę agerent Ioachinus abbas res futuræ præsagus ad eos venit, vaticinatusq; est nondū tp̄s aduenisse recupandæ hierusalē. Nichilominus tn̄ hybernis exactis Philippus ꝓximo vere cū Richardus in mēsem augustū nauigationem differre statuisset, educta classe aconē appulit. Quam miles xp̄ianus iam secūdo anno obsessam expugnare nō potuerat. Castris igit̄ acone positis Philippus vrbis muros licet ꝓpe machinis diruisset, expugnare tn̄ locū supsedit, Richardū expectās. Hic cum aduenisset/ rogat⁹ a Philippo vna oppugnationē facere, ꝓnegauit. Neq; arbitris q̄ vtriusq; principis assensu rei militari p̄fecti erāt obtēperauit. Tāto liuore atq; odio anglorū gēs frācos oēs habet vt lupū oui facili⁹ q̄ frācis anglū cōcilies. Itaq; (sicut ego accepi cū apud henricū angliæ regē huius noīs septimū. Caroli octaui regis francorū tūc regnātis legationis munere fungerer) liberos suos dū p̱ ætatē licet plęriq; in anglia parētes arcu sagittas mittere instituūt, ꝓpositaq; illis frāci hoīs effigie. Age inquiunt fili disce ferire & mactare francū. Recusante auxilio richardo. cū obsessi Philippū oppugnationē parare vidēt vrbē se dedituros dicūt, si cū suis fortunis salui abire ꝑmittant̄. Admissa cōditiōe Philippus adiecit liberādos insuper esse captiuos omnes qui per ægyptū & syriā a salhadino tenebat̄. Atq; ipsam xp̄i crucē in primis restituēdā, nō abituros hinc nisi hæc omnia impleta perfecissēt. ¶ Recepta vrbe distributisq; inter principes captiuis philippus cū richardū suspectum haberet, q̄ cū salhadino p̱ nuncios cōiōnē haberet a quo etiā donis honoraret̄, q̄ q; ipse grauiter ægrotaret, vocatis sui exercitus primorib⁹ in frāciā se reuerti velle dixit. Atq; ita odone burgūdorū duce exercitui præfecto, tribus tantum triremibus a ruffino ianueñ. præparatis, in

Acō ciuitas palestine.

Richard⁹ perfidus.

Discedit Philipp⁹. ab acone.

appuliã nauigauit. Vbi post aliquot dies morbo leuatus romã religiõis & voti grã ꝓfect⁹ est coelestino tertio rõanã sedē mistrãte. ¶Post Philippi discessum richardus captiuos quos ex obsessis hēbat ad se duci iubet, cũ ab eis xp̃icolas & dñi crucē sicuti cõuenerat repetit, nec ꝓmisso se absoluere salhadin⁹ curat. milia sex ex vrbe eductos capite dãnauit. ¶Cũ in frãciã Philippus venisset, essetq̃ apud sctm̃ germanũ de layo execrabile iudęorũ facinus ad eũ delatũ est, Apud brayũ castrũ iudęi xp̃ianũ quēdã (quē furti atq̃ homicidij insimulabãt) captũ certo spineo coronauerãt, deductũq̃ ꝑ oppidũ & multis verberibus affectũ tãdē cruci affigētes interemerãt ꝑmittēte loci domina qua ipsi mũerib⁹ euicissent. Cognita iniuria rex nulla mora interposita nesciētib⁹ aulicis quid aĩo agitaret, ad braiũ ꝑ ꝓpere se cõtulit. Moxq̃ portas & viarũ exitus a suis diligent̃ obseruari p̃cipiēs. supra octoginta iudęos cõprehēsos cremare iubet. Supplicio de iudęis expleto agēte apud põtizaram Philippo lr̃ę ex syria ad eũ perferunt̃. Quibus admonebat̃ barrasim quendã ex arabia in franciã richardi cõsilio ei⁹ necãdi grã missum esse. Qua re intellecta de se sollicit⁹ rex, diligētiore custodia vsus est. Sed missis in syriã ad amicos legatis, quia id ab inimicis fictũ cognouit omni se suspitiõe absoluit. Atq̃ iniuriarũ quas a richardo accepisset recordat⁹ hoĩs perfidiã vlcisci festinat. Gisortio igit̃ atq̃ velexino quod normãnũ dicũt occupato, tota deinde normãnia potit⁹ est. Defuncta quoq̃ ysabella optima regina in ꝑtu germios enixa philipp⁹ stephano nouiomẽsi antiste ad caynũ dalmatarũ regē misso ingebergã sororē regis vxorē duxit. Quã parisij receptã paucis interactis diebus dimisit, occasione sumpta q̃ eius cõsobrĩa esset. De qua re ꝓcurãte cayno tãetsi legati ap̃lici midas & cecin⁹ cardĩales querere mãdata recepissent. segniter tñ agētes/vel largitiõe regia corrupti, vel metu offendēdi regis ꝑterriti negociũ nõ absoluerũt. Ingeberga aũt licet diuortiũ iniquo aĩo ferret celebs tamē

Iudęorũ execrabile factum

Suspitio Syria. Philipp⁹ normanniã occupat. Ingeberga dalmate regis filia philippi vxor. Richard⁹ syriã reliquit. & diui martini canonicos.

apud frācos viuere q̄ alteri viro nubere maluit. ¶ At richardus anglus relicta Syria cū in frāciā reuertisset in clerū turonēsem sęuire cępit, exactis e templo diui Martini sacerdotibus quos fortunis oībus spoliauerat. ad quā calamitatē Philippus alterā addit. Nā oīm ecclesiarū quae in pricipatu richardi erāt bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitoribus praedas sibi ex eorū ꝓuentibus fecit. Nec ab his quae suae ditiōis erāt cōtinuit man⁹. Sed vectigalibus & crebris tributis oppssit, dictitās opus illi esse grādi pecunia ob terrę sanctę liberationē quā suis militibus impartiret. Est em̄ oī peccāti pn̄s semꝑ aliqua rō quā suo ꝑtendat errori. ¶ Cū haec in ecclesia dei ageret Philippus richardi, frater Ioannes qui sine terra nomen habebat, adiunctis sibi comite dalphino & darōdello comite, & rothomagorū ꝑte ad castrū valisrueli mouens arcem obsidet. Vbi postquā vix dies octo hęsitasset, supueniens Philippus tā insperato in hostē irrupit vt capessentib⁹ fugā normānis castra deseruerint quę fuerūt in ꝑdā frācis. Paruo post tp̄e contēptis inducijs cū richardus archas circūsedisset, philippus educto ꝑsidio quod in valleruelli habat locū diruit. Aduersusq; richardū inde ꝓfectus, hostē anglū cū normānis ad dieppā vsq; fugauit, nauibus quae in statione erāt incēsis. ¶ His hostiliter aduersus anglū gestis, cū ꝑ inducias ab armis paulo cessatum est, richardus nullius ꝓmissi tenax violatis inducijs bellū īstaurat. Positis nō ꝓcul ab essouduno castris, cū acies congrediēdi signū expectarent, ecce richardus paucis comitantibus ad philippū spōte sua inermis accessit, fidēq; pręstitit se regis mādatis paritutū. Deinde inter reges conuenit conuētionē apud vallēruelli, & castrū gallardi ad nonas Ianuarias habere. Vbi & perpetua vt spabat̄ pacis formula dicta ē & datis hicide atq; acceptis obsidibus firmata. In sequēti martio mēse, philippus mariā ducis bohemorū filiā mr̄imonio sibi coniūxit. Moxq; richardi ꝑfidia fractis inducijs, cū arcem brisoni dolo captam solo ꝓstrasset, Philip-

suis fortunis spoliatos expellit.

Philippi i sacerdotes sęuitia

Vallisruelli castellū a normānis obsessū, & a philippo dirutum.

Richard⁹ inducias violat.

Maria bohemorū ducis filia philippi vxor

Richardi ꝑfidia.

Guido thouard⁹ capitur.

Nouẽcurtũ castrũ.

Balduyn⁹ flãdrus cũ Richardo iũgitur.

Reginald⁹ comes Bolonieñ. conspirat

Sctũs Audomarus fit comes flandriæ.

Iudæi in franciam redeunt.

Philipp⁹ a clero pensiones exigit.

Philipp⁹ normanniã vastat

pus collecto exercitu dãmallã ꝓgredi festinat, vbi dum in obsidione destinet ad nouẽ curtũ richardus aduenĩens presidiũ quod in eo arat ꝓmissis adduxit, locũ illi ꝓmittere. Quẽ receptũ armis & cõmeatu munit. Inde ĩ Philippũ dãmallã circũsidentẽ duces, dũ loco regẽ summouere cõcertat, ipse a frãcis ferociter ĩpetitus fugatur. Capto in fuga guidõe thouardo viro apprime nobili & strennuo, frãci dãmallã repetẽtes arcẽ oppugnãt. Sed dedẽtibus se hostibus si instructi armis discedere liceret, dãmalla recepta est, & arx solo equata. Gisortiũ deinceps adueniens & ꝓtenus nouẽ curtũ qd̃ Richardus sibi rapuerat circũuallẽs multo suorꝝ piculo expugnauit. ¶ Pugnãtem aduersus anglũ alia Philippũ sollicitudo turbauit. Balduin⁹ eñ flandrensiũ comes ad Richardũ desciuit, quẽ preterea secutus reginaldus comitis dõni Martini filius, multas frãcis incõmoditates hi pariter inuexerunt, q̃q̃ ipse Reginaldus nuptijs dñe Boloniensis atq; ipso comitatu pauloante a rege honoratus auctusq; extitisset. per has belli tempestates sanctus Audomarus arthesij insigne atq; munitissimũ oppidũ in potestatẽ Balduyni venit. Iudæos autẽ eiectos francia Philippus Parisium reduxit pecuniæ forte inter tot belli impensas egens. Nam & de ecclesijs vectigalia pẽsionesq; annuas reclamante clero excepit. q̃obrem maiore q̃ vllo tẽpore bello mox ĩplicitus est. ¶ Itaq; richardus numeroso instructus exercitu gisortiũ mouẽs oẽm per ambitũ regionẽ populat, corcella arce ad solũ cõplanata. In quẽ cum copias philipp⁹ duxisset primo aduẽtu hostis illũ ne gisortium peteret ꝓhibuit, sed aĩos tollens Philippus, cuneo facto p acies hostiũ per rũpẽs gisortiũ ingressus est, quibusdã ex suis aulicis atq; ꝓceribus ab hoste interclusis captisq;. ¶ Deinde abeunte in normãniã Richardo, Philippus hostili agmine normannos insecutus ad nouũburgũ & bellũmõtẽ rogerij vsq; ꝓgressus vicos complures ferro ignıq; vastauit. Repetẽre tãdem franciã philippo, cũ intellexisset richardus illũ exercitum

dimisisse, in velexinũ & claromontem incursiones facit. Cui occurrẽtes bellouaci antistes & guillelmus de demelli. cum ab hoste prædas recuperare inconsulte nitũtur insidias hostium incurrentes capti abductiq; sunt. ¶ Cum tantis animis reges digladiantur. Innocẽtius tertius qui Cælestino tertio in sedem romanã successerat, studiosus pacis petrum capuanũ cardinalem ad regem mittit. Qui de pace quidẽ desperãs, quinq; vix annorũ inducias ĩpetrauit. nec richardũ adducere potuit vt obsides daret atq; reciperet. Ipse autẽ ferox & ĩdomit⁹ hostis, nõ lõgo post interiecto tẽpore dũ in lemouicibus arcẽ lemouicã obsidet, emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interijt. sub hoc Innocentio romano põtifice ordo fratrũ sanctæ trinitatis de redẽptione captiuorũ autoribus Ioanne de mata & fœlice anachorita initiũ cœpit. Qui postq̃ apud ceruũ frigidum meldensis territorij solitariam diu vitam egissent per quietẽ admoniti põtificem romanũ cõuenire, a quo vitæ modũ acciperẽt, cũ innocẽtiũ adijssent cognouerũt põtificẽ simili reuelatione fuisse diuinitus instinctũ. Quã obrẽ a põtifice benignissime excepti sunt. Et quinto Kalendas Februarias cũ dies festus agnetis secũdo agit̃ innocentius rem diuinam faciens, dum diuinam eucharistiam circũstãtib⁹ se ostẽdit, angelum dei videt candore multo fulgentẽ, cãcellatis manibus duos captiuos tenentẽ, xp̃ianũ vnũ alterũ maurũ, tanquã eos cõmutaret. Cui angelo crux rubri & asuri coloris ad pect⁹ eminebat. Quo viso & re diuina cõfecta, anachoritas ad se vocans, iã inquit filioli animaduerto dei spiritu vos duci. Cõficiam vobis indumẽta exẽplo visionis quæ mihi diuina celebrãti ĩnotuit. Igitur cõsutis tunicis iohannem fœlicemq; candidis vestibus decorauit, supaddita cruce qualẽ angelus ostendisset. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redẽptiõe captiuorũ, cui negociũ ĩponit, captiuos a male credentibus christianos liberandi. Eius rei simulachrũ romæ in cœlio mõte apud sãctũ thomã de formis visit̃, vbi ec-

Innocẽti⁹ tertius.

Richard⁹ occiditur

Reuelatio atq; ĩstitutio ordinis sanctæ trinitatis.

clesiã diuinæ trinitati Innocẽtius extruxit. Succedẽtibus aliquot annis p̄dicatorũ ordo Dñico autore viro apprime docto & sc̄tõ ortus celebratusq; est richardo defuncto Philipp⁹ contracto grãdi exercitu ebroicas normannorũ vrbẽ cũ aliis cõpluribus īstructissimis arcib⁹ occupat, atq; oĩa cœnomãnia tenus p̄dit. Arturus pręterea britonũ princeps andegauiã vrbẽ quã sibi richardus sustulerat recepit, Philippoq; obuiã p̄gẽs eius fidei se p̄misit. ¶ His rebus rege p̄pedito, Robertus Blesensis, & Eustacius de nouauilla, Philippũ Namurci comitẽ balduyni flãdrẽsis fratrẽ cũ ęquitibus auratis duodecĩ & sacerdote vno Petro duacẽsi cõpręhẽdũt, ad regẽq; ducũt. Nec lõga mora intercessit, cũ ĩter Philippũ & Ioannẽ richardi successorem cui sine terra cognomẽ fuit īducię dictę sunt, & sacr̃o firmatæ. Cõcessa Philippo a bello quiete, noua illi a romão legato afflictio cõsurgit, p̄pter ingebergã vxorẽ dimissã. Nã cõuẽtu p̄latorũ habito ex eorũ sentẽtia legat⁹ Philippo & toti regno sacris & cõione hoĩm ĩterdixit, q̃uis romanũ põtificẽ rex appellasset. Qua legis seueritate exasperatus Philippus in clerũ sæuitia vsus est, pulsis e suis sedibus põtificib⁹, quorũ assensu hanc ignominiã accepisset. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pep̄cit, qui etiã plębeios sacerdotes rebus suis exutos extruderet. Quin & ĩgebergã in arce stãpẽsi clausã tenuit. Nec a plębe tẽperauit, exacta a populo tertia p̄te bonorũ, p̄ter vectigalia & ãnuas pẽsiones. ¶ Inducijs p̄pediẽ finituris reges ĩter vernonẽ & insulã andelinã de firmãda pace cõuenerũt. Ibi partitis terris de quib⁹ cõtẽdebãt. Ioães angl⁹ oĩa q̃ philipp⁹ richardo abstulisset Ludouico regis filio (cui blãca alphõsi castellę filia nupserat, & Ioãnis neptis erat) libera p̄mittit. Adiũxit p̄terea anglus ad tãtã liberalitatẽ, si absq; liberis moreretur, instituere se Ludouicũ hęredẽ oĩm possessionũ q̃ eis oceanũ gallicũ suæ ditiõis esset. ¶ Interĩ dũ hæc agũtur altera põtifice romão legat⁹ otho hostienẽ. ep̃s in franciam venit attributo sibi collega burdegalẽsi archi-

Dñicus.

Namurci comes capitur.

Interdictũ in frãcia sęuit.

Philippus in clerum

Pax inter reges.

psule hic Philippũ admonet ut ingebergam vxorẽ recipiat. Paruit legato Philippus. Nã cũ suessione legati varijs disceptationibus de regis cũ vxore recõciliatiõe agerẽt, rex tãtae morae impatiẽs assumpta igeberga isalutatis legatis consiliũ dimittit. Abeũte rege legati rubore perfusi alter romã se cõtulit, alter in frãciã reuersus est. ¶ Exactis inde paucis mẽsibus, conuenientibus iterũ nõ longe a verno ne regib⁹. Philippus Ioanni anglo atq; normãnis diẽ dicit quo Parisij ad iudiciũ venirẽt. Causa vocatiõis hęc fuit erat artur⁹ britonũ comes angli regis nepos, quẽ Philippi ptes sequẽtẽ Ioannes anglus cũ coepisset, eum occidisse diffamatus est. Libere dimissis ijs qui cũ eo capti erãt. Statuto die postq̃ ad rebellionẽ anglũ iclinare Philipp⁹ cognouit. Cõsilio a pceribus capto militẽ cogit ducitq; in normãniã ad castellũ cui bontauentũ nomẽ est, quod vna cũ genselino & gorneyo munitissimis locis pstrauit. At cũ hyẽs inhorresceret, relictis vbiq; pręsidijs reges bello tantisp dum hybernarent abstinuerũt. ¶ Incũte vere Philippus Britonũ atq; Pictauorũ auxilijs fretus aquitaniã sibi subiugauit. nec multo post ĩ normãniã cõuersus, Cõchas & vallẽ ruelli cũ isula andelina i potestatẽ recepit. Eodem ferme tpe Innocẽtius tertius põtifex missis in franciã nũcijs regibus mãdat bello supsedeãt, poena in contemptorem pcepti adiecta: Sed philippus appellatione aduersus legatos se tutauit. Atq; ita ad radepontẽ copijs instructis mouẽs post qndecimũ obsidiõis diẽ arcẽ expugnat. Dehinc ad gallardũ castrũ pfect⁹ (quod edito ad ripã sequanae loco situ est, & a richardo magnis munitionibus istauratũ) constituit psidium quod intus erat fame ad deditionem compellere, ne vel militẽ difficili & periculosa obsidione perderet vel casu aliquo obsessi clam dilaberentur atq; subterfugerẽt. Igitur magnis fossis atq; aggeribus castellũ circũdat, iposito inter aggerẽ & arcẽ milite. Extruxit praeterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Comparatis omnibus quę oppugnationi

Legati a Philippo illusi.

Iubet inocẽtius reges bello abstinere, a quo Philippus prouocat.

cōuenirēt, insiliētib⁹ frācis atq; acerrime pugnātibus ob sessi nō minore animi fortitudine francos repellebāt, donec quintodecimo die cōtinua oppugnatiōe fracti deditionē fecere. ¶ Altero qui secut⁹ est anno philipp⁹ cū fallesiā atq; dāfrontē recepisset, ad diui Michaelis ꝓmontoriū quod in periculo maris ab incolis dicitur ꝑuadēs suæ oīa ditioni subiecit. Quod videntes normanni ne philippi fortunæ temere obsisterēt, abrincas baiocū constantiā atq; lexouiū vrbes dedunt. In quibus relicto valido præsidio / rex Rothomagum primariam normāniæ ciuitatē obsidione premere cōstituit. Circūsessa a francis vrbe, ciues triginta dierū inducias a Philippo impetrāt. Interim in angliā missis ad Ioannem anglum nuncijs vt infra impetratos induciarū dies obsessis opitularetur, cū nihil spei a rege acciperent / sed intelligerēt hoīm desidere & cūctari, ad suos remigrantes nuncij se atq; ciuitatem Philippo permiserunt. Quorū exēplo moti arquēses & vernolienses in verba regis iurant. ¶ Subacta normānia in franciā cum redijsset / paucos ibi dies cōmoratus, aquitanos magnis copijs petit. Prima ad arcē lochiarū castra fecit, quā magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonē agri virtute a præsidio defensam coepit oēs vero qui intus erant cōpendiū in custodiā duci iubet. Intercedētibus paucis post hæc diebus Ioānes anglus rupellā cū classe appellit. Cui a Philippo deficiēs comes touardus se cōiūxit. vrbs andegauia primos ioānis īpet⁹ expta est, quā soloten⁹ anglus destruxit. Eapropter in Pictauiā veniēs Philipp⁹ oīb⁹ munitiōibus Pictauorū locis īposito ꝑsidio touardū vbi angl⁹ agebat petere cū statuisset iā q; ad hoc acies ordīatas hrēt, comitis touardi terra ferro atq; igni vastata, duorū annorū īducijs īter reges firmatis ab armis tēperatū est. Quib⁹ exactis Philippus iterum in aquitaniā militē ꝓmouet, vbi æquatis ad solū qbusdā castellis, alijs autē receptis cū præsidiū in illis collocasset eius regionis curā guillermo marescallo & guillermo de ru-

Philipp⁹ i aquitania

Angl⁹ ad rupellā cū classe.

Andegauia vrbs diruitur.

pib⁹ committit atq; ĩ frãciã remeat. Illi a rege ꝑfecti dũ pi
ctauiæ agũt locatis ĩsidijs: touardi vice comitẽ & sauarũ
maulionẽ prędas abigẽtes capiũt. q̃s vna cũ hugone vi
ce comitis fratre & amerio lisigniaco: atq; militibus quin
quagĩta ad philippũ mittũt. Est ĩ britonũ prĩcipatu col
lis edit⁹ ad septẽtrionẽ spectãs sinuoso maris æstuario cir
cũdat⁹: cui britonũ lĩgua graplitũ. idest mari vndiq; ĩpli
citũ nomẽ est, ĩ eo colle cũ britones arcẽ extruxissent q̃ ĩ
aduenĩẽtes anglos ꝓpugnaculũ eẽ posset, id michael qui
dã inter britones non ignobilis cũ philippo nũciasset: cõ
tracto apud mantã exercitu. Comiti sc̃ti pauli & michae
li committit arcẽ occupare. Nec pigritatur comes regi
parere, Itaq; arce capta, michaelẽ cũ valido pręsidio ærci
preponit ad hoc expugnandæ arcis negocium cũ ponti
fices frãcia philippo præmoniti armatos aliquot ex suis
misissent, soli aurelianeñ. atq; altissiodorẽ. antistites detre
ctare auxiliũ nõ formidauerũt. Quãobrẽ cũ Philipp⁹ eo
rũ terras donec satis de contemptu factionẽ fecissent oc
cupasset romanũ pontificẽ adeũtes. Philippũ ne id face
ret pontificia auctoritate ꝓhibere nisi sunt. At pontifex
frãcorꝫ consuetudini q̃ de tẽporaliũ rerꝫ gubernaculis ĩ
troducta esset detrectare nihil tẽtauit. Igit̃ ep̃i multã a re
belliõe Philippo soluẽtes q̃ suæ ditionis erãt recepũt post
bieñiũ q̃ illa rex possedisset. ¶ Eodẽ ãno qui fuit xp̃ianæ
gratiæ millesim⁹ ducẽtesimusseptim⁹, Almaricus carno
teñ. lr̃is apprime erudit⁹ cũ apud parisios non paruã do
ctrinæ opinionẽ obtineret, palã docuit quosq; xp̃ianos
mẽbra xp̃i corpis eẽ: & dũ a iudęis xp̃s pateret vna cũ ip
so dolorẽ atq; afflictionẽ fuisse reuera ꝑpessos. Sed erro
rẽ cũ tueri non posset: dãnat⁹ est resipiscere, & contrariã
sn̄iam asserere. Ob hãc ignominiã contracta animi egri
tudine, paulopost tempore interijt. ¶ Fuere alij præterea
lr̃ati hoĩes qui singulis diuinæ trinitatis ꝑsonis singula tẽ
pora per successionem tribuerent asserentes, patris oĩpo
tentiã christi aduentu desiuisse: christi vero doctrinam

Graplitũ ĩ britonib⁹ coll.

aurelianẽ. & ãtissiodorẽ. põtifices / Philippo repugnãt

almaric⁹ hereticus

Alij heretici.

spūssancti accessu exoletā esse. Cui⁹ hęreseos autores ꝑcunctantibus petro parisieñ. epō atq; garino consulari viro deprahēsi, honoribus & dignitate priuati sunt. Laicos idest qui extra cleri ordinē ēēnt ignis absumpsit. Foeminis vero parcitū est. At almarici cadauer quod pone diui martini parisieñ. ecclesiam sepultū fuerat, exhumatū & crematū est. ¶ Per eosdem ferme dies fredericus ĩꝑator missis ad philippū nūcijs petit locum deligi vbi de rebus ad

Frederic⁹ ĩꝑator.

vtrūq; ꝑtinētib⁹ colloqui possint. Apud vallicolorē placuit conuētionē habere, Est eñ vallicolor vltimus regni locus tullū versus spectās. Philippo consiliū non fuit illo ꝓficisci. ¶ Sed misso Ludouico filio cū ꝓcerum ornatissima caterua, fides atq; amicitia q̃ vetustissimo foedere inter principes romanos regesq; francorum obseruata fuisset innouata est. ¶ Eodem tempore cum a veteri diui dionysij porta, vsq; ad eā quę nunc noua appellatur multum agri intercederet, eā omnem partem parisij vrbis sequana ten⁹ muro Philipp⁹ claudi iubet. In eaq; domos extrui quas ĩcoleret populus. Muniuit praeterea pleraq; alia ꝑ regnum franciae loca arces turresq; exaedificauit, ꝓcio dato ijs a quibus possessiones ad hunc vsum recipiebat.

noui muri ꝑisieñ.

¶ Interim reginaldus bolonię comes, qui ecclesiarum atq; pauperū oppressor erat & ob eā rem extra hominū cōmunionē pontificū auctoritate posit⁹, cū a rege sibi timeret (comitatu boloniae ludouici filij regis ꝓ̄ti ꝓmisso) cū othone pseudo ĩꝑatore amicitiam iĩgit moxq; postq̃ ablatas sibi terras a Philippo recuꝑare non posset nisi ꝑlamēti diffinitione illas recipet, flādriā petēs ĩ angliā ad Ioānē anglū nauigauit. Erat hic Ioānes a romano pontifice excōicat⁹ ꝓpterea q̄ ecc̄lie ꝓuēt⁹ ānos sex vsurpauerat, epōsq; āglia extruxisset q̄s ĩ frācia receptos philipp⁹ reuerēter habebat. Cū hic ĩ anglia stat⁹ rerū esset, consilio suessione habito (ĩ quo dux brabātin⁹ affuit) visum est dignū rege esse si ĩ āgliā expeditionem duceret, pōtificesq; sedibus expulsos restitueret. Cui sentētiae ferrandus flan

Ioānes āgl⁹ excōicatur.

drensiū comes aduersat⁹ est,propter duo munitissima op pida sctm̄ audomarum atq̄ aeriā q̄ ludouic⁹ occupabat. Iā enī(vt postea cognitū est)cū ioāne āglo reginaldi bo lonie nsis suasu ferrand⁹ sentiebat.Nō destitit tn̄ a coeptis rex.Sed ad boloniā īgentes copias ducens:vbi classi ve hendi militis causa pabat,mox ad graue linguā mariti mū i flādria oppidū ,pfectus:naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrādus ad eū locū venire & de offensis i re gē satisfacere.Sed postq̄ a fide & ,pmissis deficere persi dū hominē cōptū ē:Philipp⁹ omissa i angliā expeditiōe i casseletū quod icolae paucis a grauelingua miliaribus di stans munitissimū erat:irrūpēs brugas vsq̄ peruenit:clas semq̄ ad dāmum deduci mandat. Est aūt dāmus nauiū statio & port⁹:vnde excauato ope hūano alueo merces brugas deferūtur:in eo portu quia regia classis contine ri non potuit:pars in proximo mari seorsum in ancho ris manserat. Philippo aūt a brugis Gādauū ,pmouētē reginaldus boloniensis & guillerm⁹ longaspata mari ex anglia delati occurrēte illis flammigorum turba regias naues q̄ extra portū erant inuadūt captas abducunt atq̄ postridie eas q̄ in statione seruabantur iuadere festinant. Quibus franci viriliter obstiterūt.Cognito classis & suo rū periculo Philipp⁹ in hostē dimissa obsidione reuertit̄ q̄s nauali pugna fugatos ad duo milia iteremit complu ribus ex eorum nobilitate captis.Deinde dāmum repe tēs qd⁹ reliquū erat nauiū armamentis & cōmeatu rece ptis icēdit.Dirutoq̄ portu cū agro adiacēti postq̄ a gā dauis:brugeñ.ypris atq̄ isula obsides recepisset:i frāciam exercitū reduxit.Erāt p hos dies in narbonensi ,puincia quā vulgo līguā occitanā appellamus christianę purita tis pmulti contēptores ex albigesio primā suae doctrinae & iniquitatis institutionem referentes.Quorum dogma ta nemo ad hunc mihi diē not⁹ scriptor reliquit. Et cum haereticos eos vocēt:atq̄ ob eā culpā exterminatos esse autores tradant:genus tamen haereseos praetereūt. Puto

Ad graueliguā classis regia.

Dāmus portus.

Albigesij

eos quo ad cõiectura assequi possũ arrianã pestẽ secutos foedis quoq; amorib⁹ & masculinis concubitibus indulsisse, Ideoq; legitimas nuptias & carnis esum dãnare & in diuã mariã xpi matrẽ esse blasphemos. Diffusũ id viru cũ totã ferme regionẽ iquinasset: roman⁹ pontifex inocẽti⁹ tertius misso gallone cardinali legato philippũ pontificis auctoritate monet i hereticos armari, pctõrũ remissione concessa his qui isigne crucis ad id bellũ desumerẽt. Legati oratione pmot⁹ philippus: pmittit suos arma capere, & i albigẽses pficisci. Fuisse i exercitu epos multos & pceres iuenio atq; i primis eudonẽ burgũdię ducẽ, hẽricũ niuernẽsem. Petrũ senonũ archipsulẽ Reginaldũ rothomagẽsem, Robertũ baiocẽ. Iordanũ lexouiũ, & reginaldũ carnotẽsem. Igr̃ mouẽtes frãci biteras primũ obsident, expugnãtq;: occisis qui in ea erãt multis hęreticorũ milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incolae ad Carcassonem munitissimã vrbem confugerant: in qua a nr̃is circũcepti ide abire nudi oino compellunt: vt qui pudẽdis mẽbris p summũ nephas abusi fuerãt: ea ad ignominiã vidẽda exhiberẽt. Eliminata fedissimae gẽtis turpitudĩe: frãci cupidi sua quiq; loca reuisere reliq̃ exercitui symonẽ de monte forti hominẽ nobilẽ & strẽnuũ nec min⁹ religiosum pficiũt. Qui mox belli cura suscepta: nõ segniter q̃ superãt executus est comitãte eũ dñico viro hispano, q̃ autore pdicatorũ ordo iitiũ sumpsit. Itaq; arces per eã terrã expugnauit, hęreticis iteremptis. Habuit tñ obscoena albigesiorũ turpitudo defensores arogonũ videlicet regẽ, scti itẽ eligij comitẽ & fuxi pricipem qui eductis ingentibus copijs symonẽ apud murellũ arcẽ obsederũt. Qui tãetsi raros armatos secũ in pręsidio haberet nihil tñ desperãs re diuia a sacerdote facta postq̃ se in primis atq; suos confessionis sacro purgasset: eruptionẽ subito facit, regẽ aragonũ & hostiũ octodecim milia iteremit: cũ ipse octo tantũ ex suo praesidio amisisset. Credi merito potest deum pro sua religione comitem recte

Bitere ciuitas.

Symõ de mõte forti:
alij dicũt scti legidij

Egregia victoria.

pugnātē adiuuisse. discedētib⁹ ex albigesio principib⁹ frā cis, giraud⁹ quidā albigentiū prefectus crudelitate atq; pfidia vsus, sacerdoti xpiano fidē dat deducere cū tuto ad suos, et cum eo equites auratos sex / & seruos q̄s habebāt quinquaginta. Cōfidēs igit sacerdos se cum suis comitibus giraudo credit. Quos oēs ad cœnā liberalit acceptos remotis epulis stati i vicula cōijcit. Deide equitibus seorsum eductis ignē i ergastulū vbi reliqui asseruabant mittit: quē triduo ppessi xpicolæ nulla adustione læsi sunt. Duos aūt ex equitib⁹ oculis & narib⁹ cū supiore labio priuauerūt q̄ malo alt iterijt supstite altero. ¶ Per hos dies multis ymbribus seq̄na annis auctus puū apud Parisios pōtē deiecit. ¶ Hæc iter iustissima bella Ioānes angl⁹ ex anglia mouēs andegauiā q̄ diruta erat restituit & muro claudit. Inde deficiētib⁹ ad eū britonib⁹ atq; pictauis, ope eorū auctus rupem monachi quod castellum ad ligerim flumē Guillermus de rupipus supra non multos annos extruxerat cōtēdit. Ibi cū primā oppugnationē sibi nō bñ pcedere itelligit, fecit cōsuetudinē ad aggerē qui ad fossas erat q̄q; die ābulādi, & scrutādi q̄ pte castello potiret. Qui ne ab obsessis telo aliq̄ offenderet, satellitē īstituerat scutū prætēdere ambulāti. Eā rem cū ex obsessis vn⁹ īgenio pollēs aiaduertisset, tenuē ex canabe funem texit iusta longitudine quę ad aggerē pertingere posset. Eius funis extremo ad sagittam deligato reliquū clauo iuxta se ad muri pinas affigit. Atq; ita sagitta balistę īposita, anglo dū transiret īsidiatur, quem vbi suo more icedere videt, sagittā i satellitis scutū penit⁹ adegit. mox cordula ad se reducta satelles cū scuto qd⁹ gerebat i fossam præceps ruit, i quē obsessi tela crebra iaculātes necauerunt. Satellitis nece exasperatus Ioannes, furcas e regione castri pro tenus erigi iubet: comminatus nisi se dederent eos furcarum supplicio affectum iri omnes Nihilominus tamen franci pugnacissime arcem tutati sunt occisis plerisque anglis. ¶ Interim occupato aduersus flandrenses Philip-

giraudi sęuitia.

Miraculū

Ioānes anglus.

Nota factum.

ludouic⁹ Philippi filius.

po: filius eius ludouicus ductis ad Chinonē copijs cū idē magnis itineribus ferre opē obsessis contēdit cognito ei⁹ aduētu anglus relicta obsidione traiecto ligeri quinquagīta eo die miliaria fugiēs confecit. Fugato anglo reliq̄s arces: & ipam ādegauiā ludouicus recepit. dirutoq̄ castello belloforti & terris vice comitis touardi vastatis muros quibus andegauiā āglus muniuerat dissipauit: nec mōcotoro abstinuit: quod fundo ten⁹ dirui iubet. Filio in pictauia bellū gerēte Philippus postq̄ accepit othonem multis militum milibus apud vallencinas castra habere vt ferrādo cęterisq̄ francorū pfugis auxilio eēt: exercitum cogit & p flādriā ducēs cū oēm fere regionē diris incursionib⁹ vexasset: tornacū pficiscit a comite scti pauli & fratre garino qui hospitalariorum ordinis erat ex hostiū potestate paulo ante receptā. At agēte tornaci philippo nunciat: othonem quartū ex vallēcinis ad mauritaniā octo miliaribus tornaco distātē consedisse. Quē adoriri cupientē regē pceres dehortati sunt propter viarum quaı̄ cedēdū esset angustiā. Ingressus postea ī hānoniam francus terram omnem magnis incōmodis affecit, ppterea q̄ ei⁹ terrę dn̄s in nūero hostiū habebatur. Redeūte tornacū Philippo: vbi paucorum dierum quiete militē seq̄ recrearet: accepit othonē īstructis aciebus aduētare. Eodē die siue fortuna siue deo ita volente vice comes melduneñ. & frater garinus cū leuis armaturae mille militib⁹ iter q̄ hostis veniebat eūtes ī tumulū qui extra militarē viā erat abiert. vñ pspicere lōge lateq̄ possent si quis hostis appareret. Viso hostę qui īstructissimo ordine accedebat, maturāt ad Philippū deferre Othonis aduētū. tū militē ī armis stare Philippus iubet. Vocatoq̄ pcerū conuētu: consiliū fuit paulo vltra progredi vt quid sibi hostis faciendū īstituisset exploratū certius haberet. ¶ Erat iter vtrūq̄ exercitū riuulus nō adeo magnus q̄ traiectu difficilis. Quo supato hostis tornacū adire simulat. Sed cōtra sentiens Garinus suadet aut p̄lio cōferendū, aut cū summa ignominia

Mōcotorū castellum.

Tornacū Otho īpator cū copijs.

Philipp⁹ aduersus othonem

abcūdū esse. Igit̄ ꝓcedētib⁹ vsq; ad pōtē bouinū francis cū lassus rex sub fraxino arbore obdormisset, & ad clamorē suorū quos in vltima acie hostis inuaserat expgisceret, saceliū qd̄ ꝓxime diuo petro dicatū erat ingressus, breui ꝑcatione habita tā hylaris in equū cōscēdit, q̄ si ad cōuiuiū inuocat⁹ extitisset. Atq; ita in primā aciē ꝓgressus militi aīos dedit. Otho vero rege inspecto, suos a via subducēs, agrū qui sēptētrionē v̄sus erat occupauit. Quare factū est, vt solē meridianū pre oculis hostis haberet.

¶ Dispositis in acie frācis philipp⁹ in hac sentētiā locut⁹ est. Viri cōmilitones spē capim⁹ rei bene gerēdæ, præsertim qui aduersus sacris interdictos & ecclesiæ spoliatores pugnā suscepim⁹. Et nos tāetsi ꝑ fragilitatis hūanæ tenuitatē pctōres sumus tñ cōiōnē tenem⁹ fidei & institutiōis catholicæ. Quare bono aīo estote & ꝓgredimini in hostē viriliter. dabit de⁹ in se sperātibus victoriā. Ad hūc modum paucis cū locutus rex esset impartita militi benedictione, signū pridie nonas iunij bello dat. Itum est in hostem & pugnatū incredibili virtute. ¶ In flandrēses primus asuessionēsib⁹ impet⁹ fuit subseqūēte petro remigio cāpanorū ductore, q galterū de guistella & buridanū captos abduxerūt. At Galter⁹ sancti Pauli comes & comes bellomōrensis cuneo facto acies hostiū irrūpunt, obuios quosq; ferientes, ita vt penetratis aciebus iterū in confertos hostes pari gloria reuerterent̄, ad quos se cōferētibus magna virtute francis, egregiā inter illos operam nauauerunt. Eudo burgundus/Matheus mōmōrētian⁹/ Calterus de sc̄tō paulo, Hugo de marolio, cuius potestati ferrandus flandrensis a francis interceptus se permisit suis vel fugatis vel occisis Ferrādo capto tota belli moles in othonem incubuit qui Philippo procul inspecto, in eum se prorūpens intercurrentibus qui ad regis custodiam deputati erant, ægre se defendit, atq; equo quem insidebat sauciato, e prælio cedens cum alterum equum recepisset aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi-

Ōrō philipdi ad milites.

Ferrand⁹ flādrus capitur.

Otho fugit.

tes dilapsi erāt philippū ab equo deijciūt, ita vt opa galli de mōtigniaco & petri cristaldi difficilime fuerit periculo liberat⁹, hostes aūt postq̄ othonē fugisse cognouerunt animis destituti cōplurib⁹ occisis fugiētē dominū secuti sunt relicta impatoria aquilaq̄ drachonis simulachro alte supposita curru vehebat. Fugiētib⁹ alemānis Reginald⁹ comes p suos seorsum cōtinuerat p̄liū instaurās vulnerato per ylia equo capt⁹ est, Supererat ex toto othonis exercitu brabātinorū turma septigētorū armatorū q̄ desperata salute, vtcūq; poterāt p̄liabant. Quos postq̄ philipp⁹ pspexit, misso cū duob⁹ expeditorū milibus Thoma de sancto valerio, oēs aut capti aut occisi sunt, cū nisi vnū ex suis tm̄ recēsito numero thomas desiderasset. qui tn̄ inter cadauera occisorū saucius repertus est, & deinde chirurgorum ope curatus. In othonis exercitu mille quingēti equites aurati inferioris vero ordinis & peditū centum quinquaginta milia (sicut ex captiuis cognitū est, fuerūt. Hostib⁹ superatis cū fugiētes milites franc⁹ psequeret, veritus rex ne dissipato excercitu vel captiui effugerēt, vel receptis viribus hostis nouā aliquā cladē importaret, receptui cani iubet, atq; ita receptis post insignē victoriam militib⁹ captiuos p diuersa frāciæ loca in carcerē mittit. Reginaldū vero boloniēsem peronæ cathenis vinctum seruat. Ferrandū flandrēsem parisium deducit, atq; in turre quā luparā vocāt includit. Anno dn̄icæ pietatis ducētesimo vndecimo supra mille. ¶ De hui⁹ ferrādi fortuna cū mater q̄ portugala erat ariolos & diuinatores cōsuleret insequēs rn̄sum habuerat. rex in p̄lio cadet pedib⁹ hominū atq; equorū calcat⁹, nec sepeliet, ferrand⁹ a parisiacis iocūdissime excipiet. Quo oraculo stolida mulier decepta. sec⁹ ac sperabat p regni dyademate filij carcerē accepit. ¶ Reuerso in frāciā philippo, pictaui q̄ cōiuratione cū hostib⁹ facta domi se cōtinuerāt belli exitū expectantes cū victorē philippū ptimescerē, p vicecomitē touardū veniā impetrāt. Et ioannes angl⁹ missis ad regē lega-

Reginald⁹ boloniensis capitur.

p dyademate carcerē ferrādus accepit.

tis roberto ap̄lico cardinali & renulpho lincestriæ comite q̄nquēnes iuducias cū philippo firmat. Cū hæc in pictauis gerunt̄ ferrādi vxor ioāna balduyni cōstātinopoleos imparatoris filia ad regem de viro sollicita venit. Offert ferrādi loco depositurā se obsidē Gaufridū brabātini ducis filiū, soluto ꝓ ferrādi & suorū captiuorū redemptione iusto p̄cio, se quoq; arces p̄ flādriā atq; hanoniam desolaturā quas rex dirutas esse præcipet. Ad hūc modū fœmīa maritū & captiuos liberauit. ¶ Eodē t̄pe quo philippus othonē vicit, ludouic⁹ de pictauis victoriam obtinuit. Quorꝫ b̄n̄ficiorū grā rex q̄ in deū oīa referebat monasteriū quod victoriā appellauit ꝓpe siluanectū ædificat, assignatis largissimæ annuis ꝓuētib⁹ ijs q̄ in eo ministraturi erāt cœnobitis. Rebus in frācia fœliciter cōpositis. Ludouic⁹ grādi exercitu contracto & classi imposito in angliā traiecit. Londonijsq; a ciuib⁹ except⁹ paucis diebus insulā recepit, iurātibus in verba ei⁹ regni ꝓceribus. Qua re cognita ioānes fugiēs breui post t̄pe morte eripit̄. Cui ꝓceres iurisiurādi contēptores (relicto Ludouico) henricū ioānis filiū sufficiūt. Igit̄ anglorū ꝑfidiā execratus ludouicus quindeci marchiarū argēti millibus ab Henrico acceptis in frāciam integro exercitu se recepit. ¶ Philippus vero cū vetulus esset / & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis. M. ducētesimouigesimo tertio vita excedēs apud sancti dionysij ædē magnificentissimo sepulchro cōdit̄. Rex ꝓculdubio gestorū magnitudine memorabilis, q̄ cū ab initio ætatis adeodatus appellaret̄, august⁹ quoq; dict⁹ est, tū ꝓpter ei⁹ egregiā sanctamq; virtutē, tū q̄a adeptū regnū auxit. Reliq̄t p̄terea ex testamēto tercētū mille ꝑisieñ. librarū in sumptus hierosolymitani belli, q̄ pecunia hierosolymorū regi ioanni q̄ tum aderat cōpostellā deuotiōis cā ꝓfectur⁹ annumerata est. Milia insuper cētena domui hospitali. Almarico mōtifortēsi totidē q̄ terræ albigēsiū præfectus erat. Pauperibus milia viginti. Sūt q̄ min⁹ a philippo legatū esse

Victoriæ Monasterium.

Ludouic⁹ in angliā copias ducit.

tradūt sed ego hystoricū gallū secut⁹ plus fide frāco q̄ peregrino autori dādū sum arbitrat⁹. Addidit ad Dyonisianorū monachorū nūerū triginta cœnobitas, q pperuo rē diuinā p se deo exoluerēt. Anno quo decessit visus est in occidēte cometa cū anno supiore luna ab intēpesta nocte vsq; ad in sequētis diei crepusculū defecisset.

Eiusdem compendij. Liber. vij.

Ost philippū regni gubernacula suscepit Ludouicus sextū & trigesimū agēs annū. Hūc tradūt auctores caroli magni gen⁹ i reges frācos p mr̄is cognationē retulisse. Carol⁹ em̄ ludouici q̄rti fili⁹ a q̄ hugo cappet⁹ regnū sustulit, emāgardā filiā comiti namurcensi vxorē dederat, ex qua suscepta p le virili balduyn⁹ hanoniē. comes nat⁹ est q ysabellā ex se genitā philippo ludouici de quo scribim⁹ pr̄i mr̄ionio copulauit. Putāt hoc fc̄tō frācis pl⁹ nobilitatis ad reges q inde pugnati sunt puenisse, q̄si a pr̄ia origīe pseuerēt i posteris mores & virt⁹. Sed vt in ceteris animātib⁹ atq; in plātis ita i hoīm genere cōtingit. A forti imbecillis equ⁹ a fructifera arbore sterilis plærūq; enascit. Nihil em̄ natura fert qd̄ tp̄is accessu a stirpe non degeneret. Adepto regno ludouic⁹ cū pictaui pere petrectarēt, anglis fauentes dueto ad niortū arcē exercitu eā obsedit, in q̄ presidio erat sauaric⁹ mauleon⁹ cū nō iualida anglorū manu. Qui postq̄ assidua oppugnatione se p̄mi videt, impetrata cū suis ab eūdi libertate deditionē fecit. Itū deinde est ad sanctum ioānē qd̄ incole dāgeli vocāt. Cui⁹ oppidani regis potētiā formidātes ludouico occurrūt, atq; vt dn̄m suū & regē reuerēt/decipiūtq;. Tā psp̄e succedētib⁹ sibi reb⁹ rochellā maritimū in pictauis oppidū & idē munitissi-

Pictaui rebellantur

Rohella.

mũ, quo statio est nauiũ quib⁹ merces mari ĩportant, petit. vbi (quẽ ex niorto abiisse memorauim⁹) sauaric⁹ mauleonus erat multis anglis stipatus. Postquã cõtinuis decẽ & octo diebus oppugnatio facta est, orta inter mauleonũ & anglos suspitione, de dedendo oppido mens sauarico fuit, ne (subeunte discordia) in potestatẽ hostis ipse nolẽs incideret. Salute a ludouico ĩpetrata, abeũt in angliã oẽs.

¶ Fama perferente rochellã a frãcis possideri, Lemouicẽses & Petragorici ad Ludouicũ veniũt imperata facturi. Quibus ĩ fide receptis & rochellæ ĩposito firmissimo ꝑsidio Franciã repetiuit. Sauaricus vero cũ ad anglum regem venisset, multis indicijs coniectans se regi esse suspectum & sibi parari insidias, clam ex anglia ad ludouicũ se contulit, a quo indulgẽter receptus fidẽ debitę subiectionis regi præstitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero anglię collecto, richardũ fratrẽ in aquitaniã cũ trecẽtarũ nauiũ classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctũ Macharũ castra ponens, arcẽ vi expugnat, atq; oppidũ quod arci iunctũ erat diripit. Cognito richardi in aquitaniã aduentu, ludouicus vnum ex marescallis (id em̃ nomen est officij ei⁹ qui parte aliqua bellicis reb⁹ pręest) aduersus anglos cũ copijs prępmittit. Frãcis in terrã dñi bergeraci irrũpẽtib⁹ / agrosq; populãtib⁹, richardus relicto castello cui rochellæ appellatio est, qđ & ipse obsidebat, reb⁹ suis diffidens in angliã classem reduxit. Per id tẽp⁹ balduyn⁹ quidã ausus se mentiri balduinũ flandrẽsem esse qui ex constantinopoli gręcorũ ꝑfidiã cũ aufugisset a flãdrẽsib⁹ except⁹ est, reiecta comite muliere ꝑfecto sapiẽte, q̃ ad Ludouicũ q̃rulosa veniens permouit regẽ peronã ꝑficisci. Quo simulatorẽ balduinũ ad se euocatũ, cũ multa rogatus vel supbe respõderet, vel nulla de se vera iudicia exhiberet tertio ĩde die regno abscedere Ludouic⁹ iubet. Abiẽs mẽdax homo vallencenas postq̃ a suis se desertum intelligit, burgũdiam specie mercatoris assumpta, a nescio quo milite agnitus, ad comitẽ deductus est, quẽ inerga

Sauaricus mauleon⁹

Sãct⁹ macharus.

Pseudo flandriæ comes.

stulto multis cruciatibus affectum furcae illaqueatū serui dñae comitis strangulauerunt. ¶ Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Parisiis sacerdotū conuentu habito, rege cū multitudine ꝓcerū considēre de albigensium heresi atq; pertinacia quaestus regem & qui consilio aderant excitat crucē aduersus hereticos ꝓ dei religione sumere. Ipseq; romanus cōplures sua manu cruce signat. Anno insequenti qui erat xpianae gratiae ducentesimus vigesimusseptim⁹ supra millesimū, Ludouicus & qui cū eo cruce dñica insigniti erant ad bituriges conueniūt / inde niuernū lugdunūq; pretereūtes auinionē ꝓuinciae non contēnendam vrbem petunt, quae septimo iam anno interdicto ecclesiastico dānata ab heresi nō resipuerat. Quā cū Ludouicus pacto ciuibus interposito spōdet nullo incommodo affecturū, sed vltra profecturum, portas regi occludunt. Qua accepta iniuria Ludouicus auinionē circūuallat. Ea obsidio cum a kalēdis Decembribus ad mediū augustum cōtinuata non ꝓcederet fortissime se tuentibus haereticis, telis & scorpionū mille sexcēti ex nostris periere. Inter quos, guido sancti Pauli comes strēnuus & bellicarū rerū peritissimus / & lemouicarū antistes interēpti sunt. His incōmodis acceptis Ludouicus iurat se nūq nisi vrbe recepta inde abiturū. Cognita regis indignatione & cōstātia, ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt, qui se ciuitatēq; potestati Ludouici atq; romani legati ꝑmitterēt rebus cōpositis Ludouic⁹ vrbē igressus fossas ciuitatis terra expleri. ad sūmū impat. demū trecētis ꝓclaris aedib⁹ murisq; ad solū excisis, ciues ab iterdicto roman⁹ laxauit, ordīato illic epo Petro corbio erudito hoie qui ex cluniaci coenobio erat. Auinione recepta rex tholosam ad quartū vsq; lapidē ꝓuadens desiderium coepit franciā reuisendi. Atq; ita cura rerū ꝓuinciae ymberto de bellosco qui eū genere attigebat deputata. in frāciā venit. Vbi ꝑuo tpe moratus ad mōpēseriū cū festin⁹ reuertisset aegrotauit. Et secūdo idus nouēbris defunct⁹ est,

Auinio circūcidet

rex p oēm vitā cōtinēs, & qui nulli⁹ pterq̄ ppriæ coniugis cōcubitu vsus fuisse phibetur. Ex mōpelerio ad sctm̄ dionysiū elatus iuxta Philippi patris sepulchrū humatus est. Eius mortē merlin⁹ vates anglus hoc vaticinio visus est præsignasse. In mōte venti morietur leo pacificus.

Vdouico suffectus est Ludouicus filius annos duodecim natus, quē in blāche mr̄is tutela pr̄ reliquerat. Eius erudiēdi sollicita mater curā sine intermissione adhibuit, ita vt vigili studio elaboraret xp̄ianis illum institutis præclarisq̧ moribus educari. Deputatis ad id negociū religiosis hoībus ordinis præcipue prędicatorū atq̧ minorū. Quorū disciplina ita didicit vitæ sanctimoniā amare, vt illo tpe nemo religiosior sit habitus. ¶ Regni dyadema a Suessionū antistite apud remos ad Kalendas decēbris suscepit, orbata per hos dies ecclesia remorum pastore anno xp̄ianæ salutis ccxxvi. supra mille. Mox theobaldus cāpanus, petr⁹ mauclericus britonū dux & hugo marchiæ comes ppter nō idoneā ad regnādū ætatē parui habētes Ludouicū, cōiuratiōe facta a rege deficiūt. Atq̧ ante oīe mauclerīc⁹ duas mūitissimas arces sanctū Iacobū debeuron atq̧ belesmū imposito ad præsidiū milite occupat, quas a pr̄e dum ad albigēses pficisceret comiti britonū petro custodiendas tribuerat. Cōiuratione patefacta nouellus rex ex matris consilio magnis itineribus in britonē ducit. At theobaldus cāpanus viso regij militis exercitu futuri puidus nesciētibus socijs ad regē cōcedēs delicti veniā impetrauit. Statimq̧ Ludouicus mauclericū atq̧ hugonē p caduceatorē monet ad se veniāt, aut pugnādi faciāt potestatē. Cōiurati respōdēt acceptissimā sibi pacē cōcordiāq̧ esse, tātū dicatur cōuētioni dies & locus cū de pace colloquiū cū rege habere possint. Apud chinonē cum die condicto coniurati nō venissent, tertio vocati, missis ad Ludouicū nuncijs spondēt se Vindocinū vēturos, ibiq̧ p regis volūtate se purgaturos. Quo respōso placatus rex adole

Coniuratio in Ludouicum

scens tm̃ illis mandat ab iniurijs abstineant. Illi autẽ regis benignitatem atq; indulgentiam contemptui habentes, per multos regni proceres in suã sentẽtiã ducũt. Blanchã regis matrẽ indignã dicẽtes q̃ tm̃ principatũ administraret, nec decere illos fœmineo duci imperio. His atq; alijs suasi verbis ꝓceres sollicite explorant, quonã mõ in suã potestatẽ ludouicũ a matre abducãt. Iter per agrũ aurelianũ faciẽte rege, nũciatur insidias sibi a ꝓceribus positas esse. Eã obrẽ retro inde cedens Parisium versus cũ ad mõtẽheriũ venisset, ad matrẽ Parisiũ agẽtẽ mittit, q̃ filio timẽs Parisios ad arma excitat, qui collecta raptim ex agris hoĩm multitudine ad regem cõtendũt. Insidiatores vero cognito parisiorũ aduentu silentes abiere. Igitur recepto rege Parisij domũ reuertũtur. ¶ At proceres suo instituto frustrati, in Theobaldũ cãpanũ a quo cõiuratione patefacta deserti erant bellũ mouẽt. Obsessoq; oppido quod Cahorsam vocãt frequẽti populatione cãpaniã infestabãt. Re ad Ludouicũ per theobaldi nũcios delata, ꝓceres primũ rex admonet ab armis discedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt Ludouicum infesto exercitu ad se festinare obsidione soluta domum quisq; remeauit. ¶ Verum Hugo marchianus suæ in regẽ coniurationis acer & diligẽs autor ad anglos traijcit. Regẽq; admonet tẽpus aduenisse, cũ ablatam sibi a Philippo normãniã recuperet. ¶ Ludouicũ quidẽ adolescẽtẽ nõ acceptũ nobilitati esse, quippe qui ipsis incõsultis & p̃ter iustã ętatẽ regnũ adiuisset. Scire se si anglus cũ exercitu galliã petat futurum vt se adiutore normãniã vendicet. his hugonis verbis persuasus anglus classe instructa ad britones vna cũ Hugone duce, q̃q̃ aspera hyẽs esset adnauigat. Moxq; adiunctis sibi britonũ auxilijs vicinos britonibus agros incursionibus populationibusq; disperdit. Quod postq̃ Ludouico nunciatum est, copias in ducem primum educit, belesmũq; arcẽ pertinacissime prius obsidet, quã insolitis antea frigoribus hyems militem mole

Insidiæ in ludouicũ.

Bellum in Theobaldum campanum.

Marchiæ comes ad anglos deficit.

Rex ãglꝰ.

staret. Sed huic malo blãcha ludouici mater remediũ attu lit, iubet calones castris egredi, & arbores cuiusq; generis fertiles atq; infoecundas succidere, easq; conscissas ad castra importari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in castris fuit, vt magnis crebrisq; ignibus excitatis, hybernus rigor nec militem, nec iumenta offenderit Prima oppugnatione irrita marescallus militum dũ secundã oppugnationẽ parat, fossores instituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit & simul militẽ oppugnationẽ facere iubet Tanta fuit lapidũ vis, vt primaria arcis turre cõcussa nutaret, & muri cuniculis pforati ppe dilaberẽtur. Quo piculo territi britones cũ nullũ ab Hugone subsidiũ sperarent se atq; arcẽ ludouico dedunt. Belesmo superato, anglus Hugonẽ increpat cuius suasu bello se imiscuit, atq; ita exercitu classi imposito angliam repetiuit. ¶ Per idẽ tp̃s ij qui haya pãnelli incolebant, ad britones defecerũt. Sed blanchæ iussu ioannes devineis in eos copias ducens paucis diebus cõpescuit. Ludouicus britonum regionẽ ingressus ardonem atq; chãcelaum validissimas arces cõcepisset ducẽ perterruit. Qui ad fratrem Drocarũ comitem missis nuncijs orat regẽ sibi conciliet, in se nullã morã fore quin impata faciat. Comes de ducis aĩo certus factus regem placat. Igitur datis obsidibus hugo iureiurãdo pmittit nullo se vnq̃ tẽpore arma in regem capturũ. Sed in fide cõstãter permãsurũ. Cũ annos quatuor Ludouicus bona vsus fortuna esset. Regalis mõtis coenobiũ non procul ab ysara flumine extruxit collatis in eo fratribus Cistercienses ordinis. Interea dum circa coenobij institutionem rex animũ intendit, seditio inter ciues & Parisieñ. scolasticos insurgit, ita vt nonnullis vtrinq; occisis cũ sibi de iniurijs acceptis satis non esse factum scolastici quærũtur, eo indignatio pcessit, vt de transferẽdo studio hoc est vt vulgo loquũt vniuersitate/ cõsultarẽt. Q̃s etiã rex ãgl' frãcoꝝ ppetu' & iplicabilis hostis clãdestinis

Blanchæ egregiũ factum.

Haya pãnelli.

Regalis mõs.

Scolasticorũ & ciuiũ parisiẽsiũ dissentio.

nūciis vt id facerent sollicitabat. Daturum se illis dicēs (si oxonem trāsirent) domos ad diuersandum, libertatemq; atq; priuilegia cōcessurū. Sed ludouico cura fuit scholasticos continere, ne nobile regnum litterario splendore priuaretur, quē diuus Carolus magnus autore alchuino Parisiis locauerat. Nā ante id tēpus nulla scholæ cōuentio apud Parisios fuerat īstituta. Quare miror quosdā doctrinę sibi sciētiā arrogātes iactitare ab athenis diuū Dionysiū ariopagitā secutam scolasticorum multitudinem romā primū deinde Parisium demigrasse. Cuius rei verisimilitudinē nullo vel gręcæ locutiōis / vel collegii / vel eruditi hominis vestigio cōfirmāt. Nā ante caroli magni ætatē apud Parisios scolasticorū cōuētū fuisse nemo scriptorū ꝓdit. Alioquin ex scotia veniētes bedæ discipuli Parisiēsis scolæ autores frustra fuissent a carolo constituti. Non negauerim tñ aliquos qui literis operā dabāt / imperatoris Caroli potentiam secutos Parisium aduenisse. Nā illud nōnunq̄ visum est, vt literarū studiosi fortunā principū amplectātur sub quib⁹ se quietissime victuros sperāt ¶ Erat comiti ꝓuinciæ filia margareta, hāc Ludouicus a patre acceptā vxorem duxit. Curauit quoq; robertum fratrem terris atq; vxore donare. Nā arthesium atrebatēq; illi attribuit desponsata mathilde brabātini ducis filia. Hoc fere anno qui. M. ccxxxix. dicebatur altera insularum balearium. i. maioricarum & valentia ciuitas a terraconensibus e mahumeti potestate recupata est. ¶ Dū hęc gerūtur federicus secūdus roman⁹ impator ꝑ nūcios Ludouicū orat / ad vallicolorē venire non recuset. habere se quæ illi cōicata esse velit. ludouic⁹ delectu militū habito, cū ad locum peruenisset (federico ægritudinem simulante) in franciā se cōuertit. Creditū est imperatorē fallere regē voluisse, vt si cū paucis aduenisset cōpræhēsum adduceret. Per hos dies balduynus bizātin⁹ impator Ludouico coronā xp̄i spineā dono dat, quam religiosissimo receptā apparatu ex vicēnis ad dionysianum cœnobiū por

Corona xp̄i.

tari iubet comitantibꝰ se fratribus roberto alphonso caroloq;. Nec multo post tp̄e ludouicꝰ cognito q̄ balduinꝰ rex inops bonā dominicę crucis partē cū spōgia & lācęę ferro quibꝰ dū cruci affixus xp̄s esset potꝰ & confossꝰ fuerat pignori obligasset īgēti pecūia recepta. Ludouicus p̄ Balduini assensum dissoluto ęre sacrosctā dn̄icæ passionis monimēta ī regio apud parisios sacello condit: institutis ibi ad dei cultū ministris. Deīde obstinatis in perfidia albigensibus cū multis militē frācū iniuriis afficerent: accito Ioāne bellomontensi rex illi īperat copias ī hæreticos ducere. Audiēs regio dicto Ioānes exercitum eduxit: atq; in primis arcē q̄ mons regalis dicebatur expugnat. deinde aliis atq; aliis locis intra paucos dies receptis rebellē hæreticū domat & pœnis afficit. Igitur rebꝰ fœliciter ex pletis postq̄ ad regē venit magnis muneribus donatus est. ¶ Eodē tēpore mortuo nauarrorū rege theobaldꝰ cāpanꝰ eius frater in regē a proceribus assumit. Qui breui mora interiecta collecto ex suis atq; frācis non contēnēdo exercitu ī asyam p̄ficiscit aīo rebꝰ xp̄ianis opē conferendi. Sed lasciuiētibꝰ & p̄dis ītētis galis neq; Theobaldo regi parētibus res male p̄cessit. ¶ Non receperat adhuc paternæ hæreditatis alphonsus ludouici frater portionē. Comitis tholosati filiā ludouicꝰ illi vxorē dat: cū Pictauiæ atq; aruerniæ portiōe: & ea p̄te quā ī albigēsio tenebat. Mox vocato regis iussu comite marchiensi: qui fidē alphonso subiectionis iure præstaret: dehortāte vxore q̄ angli regis mater erat ad anglos contempto alphonso comes defecit. Apud quos multa fingens quasi suis esset possessionibꝰ a Ludouico eiectꝰ: permouit regem exercitū in gallias traducere. Ea re cognita ludouicꝰ copiis coactis ī marchiā expeditionē ducit. Monsterolīūq; & bergā arces munitissimas occupat. Bergam autem prorsus desolauit. Nec moratus fonceū vbi Gaufredus lisigniacus erat circūsidet: quem & paulopost nonontum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchia-

Crucis xpi p̄tē cū spōgia & lācęę ferro pignori obligatā ludouicꝰ liberauit
Theobaldꝰ cāpanꝰ nauarræ rex.

ni postq̃ ludouicũ videt sup̃iorẽ atq; potẽtiorẽ bello esse: veneno regẽ intercipere tẽtauit. Sed venientibus ĩ ludouici castra iis q̃s venefica mulier ad pperãdũ facinus ĩstituerat cũ dep̃hensi fuissent puluerẽ ĩ cibos regios iĩcere, furcis appẽsi strãgulati sunt. Quæ res adeo angliæ mulieri ĩdoluit: vt consciscere sibi mortẽ tẽtarit. Sed a suis ĩpedita ppetua ægritudine laborauit. ¶ Cũ ad hũc modũ regis fortuna ĩdies melior esset & multi ad eũ auxiliares iugiter aduenĩẽtes: ad fontanetũ arcẽ p̃gress⁹ eã obsidione cĩgit. Est aũt arx ĩ medio fluẽto altis turrib⁹ & muro duplici extructa, quã hĩ qui ĩtus erãt diligẽti opera defendebãt: ita vt a nostris parũ dãni acceperãt: iõ rex turrim ligneã erigi ĩperat ad eã altitudinẽ: vñ ĩ arcẽ p̃spect⁹ esse & lapides telaq; iaci possent. Sed ĩ turrẽ ĩiecto ab obsessis igni machina conflagrauit. in ea oppugnatione pictauensis comes graue ĩ pede vulnus accepit. Quam ob rẽ ludouic⁹ oppugnationem reintegrat tanta militum contentione: vt alĩj portas cremarẽt: alĩj funib⁹ & scalis ĩ muros scãderent. in arcemq; ad hunc modũ irrũpẽtes eã cũ comitis marchiani filio & equitibus q̃draginta peditibusq; octogita captã soloten⁹ imperante ludouico diruerint.

Veneno ludouic⁹ appetitur

¶ Fõtaneto desolato: villariũ mox quod ad guidonẽ rupefortensem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit. Idẽ & alĩjs compluribus fecit: donec ĩ conspectu hostium castrametatus est. Apud taliburgũ hæc gerebantur & erat charẽtũ flumen traĩjciendum. Ponte igitur facto cum francus pertransisset, frumẽtatores xantonas versus pabulantes cũ oĩa p̃ agrum xãtonũ corriperent marchian⁹ comes ĩ eos p̃gredit̃. Sed ludouic⁹ nihil cũctat⁹ auxilio frumẽtatorib⁹ affuit. Primoq; regis ĩcursu senescall⁹ comitis signifer ĩterempt⁹ est moxq; reditegrãtibus p̃liũ regib⁹ p̃liatũ est diu atq; ferociter. Cessit tamẽ anglus retro: & pedẽ referre cœpit. Hẽricus aũt cognita suorum fuga xantonas petit in eo prælio multis occisis capta sunt hostium duo fere milia. ¶ Cum henricus xan

hẽric⁹ xãtonas.

tonas se recepisset: i sequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus: portas sibi aperiri iubet: simulãs in frãcos ducere quos inopinantes & hesterno labore defessos interciperet. sed cõuerso itinere blayam profectus est. Quo circa xantonibus animus fuit ludouico se dedendi: Quos imitat⁹ est reginald⁹ põtij dñs, venit & ad regem maior natu filiorũ comitis martiani, mãdatis pariturus. Cui pax i hac formula concessa est. Quęcũq; belli iure de comitis possessionibus rex haberet, ea comiti pictauorũ alphonso forēt: ipse vo arces messiniũ cretoyã atq; estardiũ sibi retineret. Cognito quid fili⁹ apud regē effecisset comes pater assumptis vxore & reliquis liberis ad regē veniēs ad pedes eius prostrat⁹ q̃ conuēta erant roborauit fidelitatis iureiurãdo interposito. ¶ Pacata ad garonã vsq; aquitania: Hēricus blayã deserens cum richardo filio burdegalã traiecit. Vñ missis ad ludouicũ de iducijs nũcijs eas ægre obtinuit. reclamãtib⁹ ꝓcerib⁹ francis: q̃s in asia richardus ignominiose habuerat. ¶ Per idē tp̄s federicus imperator germanus romanę ecclesiæ aduersabatur: Cuius tyrãnide p̃ssus pontifex roman⁹ inocēti⁹ q̃rt⁹ lugdunũ delat⁹: regē p nuncios orat: ad se venire non tardet. Verum præpediente morbo: cũ apud pontisarã diu decubuisset: pontifici morem gerere non potuit. Ei⁹ morbi cum nullũ a medicis remedium eēt: deo oia attribuēs ludouicus crucem dñicã sibi assumens: reb⁹ hierosolymitanis subsidiũ ferre/illocq; expeditionem ducere voto se astringit. Recuperata sanitate rex cluniacum ad Innocētium se contulit. Apud quē dies quideci de hierosolymitanoꝝ reb⁹ consulēs. pontificali tandē bñdictione suscepta in frãciã rediēs Beatricē reginæ sororē fratri suo Carolo despondet: andegauiãq; atq; cœnomaniã attribuit Innocētius vero lugduni consilium gñale celebrauit federicũq; imperatorē iperio priuat. Cardinalibus insigne dat quod capite ꝑpetuo deferãt: hoc est rubrũ galerum. idq; diligenter seruatur. Quo pontifex eos admonitos esse

Marchiæ comes ad ludouicũ

Beatrix vxor caroli ludouici fris.

Cardiãliũ isigne

voluit patos oi tpe ee debere sanguine fundere pro xpiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuetu lugdunen. du pontifex ad componedas neapolitanas rex contedit neapoli iterij ano salutis ducetesimo quiquagesimo qrto supra milesimu. Memor deide voti: patris q ad hierosolymitana expeditione pertinebat Parisios adies: relicto Alphonso fratre qui vna cu blacha matre regnu administraret lugdunum contendit: vbi federicum times innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingredit: & mari apud aqua mortua vbi classis parata erat conscenso cypru appullit, vbi hybernauit. Eo venere ad eu tartari quida ab Exchaltao pricipe cu literis missi quibus cognoscit. Chaa tartaroru rege christi fide accepisse: & baptisatu esse. instructuq; milite magno numero habere que i fidei hoste ducere. Gratulari etia ludouico/cui auxiliaris esse cuperet: Nuciis liberaliter acceptis gras habuit Erchaltao. Literarum quas andreas quida prædicatoru ordinis gallicas fecerat mri Blanchæ Ludouic⁹ demisit. Ad primum aut insequentis veris tempus cum apud cypru non pauci ex franco exercitu morbo iterijssent Ludouic⁹ solues in ægyptu psspera nauigatione delatus est. Est damyata ægypti vrbs nilo adiaces q & helyopolis dicta est. Cu i vrbis conspectu classis aduenisset, ægyptij per ripas dispositi nros a contineti facile repellebat. Sed desilietes ex nauibus franci hoste damyata repetere coegerut. Positis non longe ab vrbe castris primores damyatani igne per muri circuitu iposito noctu aufugerut. At nri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq; igne restigut. Ego aut legationibus voles abstineo qs ab oriente ad Ludouicu missas quidam scriptores tradunt: q plus verboru q reru ad re gesta pertinentium habent. Damyata capta: ruderibusq; atq; inquinamentis hostium purgata ciuitate, ritum christiane religionis legat⁹ qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. Post q a labore miles se refecit Ludouicus ad masseram quam

Ludouic⁹ ad cyprū appulit.

damyata q & heliopolis.

pharamiā platina vocat exercitum ducit q̄ nili pars allu it. Dū exercit⁹ cōposito agmine icedit, hostis nostros vt poterat praemebat, q̄ cū leuibus commissis praelijs frācus supior euadēs, eādē insula quā nilus ꝓxime masserā effi cit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatū est. Nā tā etsi hostis fuga & clade dānificatus est amisso inter ceteros duce pharhardino, tn̄ ludouicus plurimis icōmodis acceptis, fr̄em isuper robertum arthesij comitem amisit. Nā cū post hostiū fugā stragēq; frāci i castra se recipe de buissent, ipi p agros palātes regionēq; lustrantes hostem mox virib⁹ acceptis i se conuersum senserunt. Quē egre sustinētes, cū i castra redijssent, a tergo isecut⁹ hostis castra oppugnare nō distulit. Sed ide aegregia nostroꝝ defēsiōe repulsus est. Ad haec icommoda grauis quoq; pestilētia & fames franco militi accessit, ita vt rari integri essent. Eodē tpe igētibus copijs istruct⁹ soldan⁹ masserā aduene rat. Qui cognita rerū p̄sentium conditione postq̄ accepit ludouicū aegrotare: & de repetenda damiata consilium capere: suos in armis stare iubet: qui statim iter agentib⁹ nostris irruētes: & regē ip̄m duosq; eius fratres Carolū & alphonsum cū reliquis exercitus comprahendūt. Eos vero quae infirmitate laborabāt per nilū petentes damia tā ad vnū necauerūt. Ludouicū vero soldan⁹ p suos me dicos diligenter curare iubet. Curatū de inducijs alloqui tur. Quae his conditionibus firmatae sunt Ludouicus mi lia octo bizantiorum sarracenorum sui redimendi gr̄a solueret damiata soldano restituta. Soldan⁹ vero quosq; captiuos ex egypto alijsq; suae p̄tatis locis liberos emitte ret. Quae nisi impleta redderet: iurat alioquin se mahume tum ꝑnegasse. Eandem conditionē cū soldanus a Ludo uico de xp̄o deo exigeret iusiurandū religiosus rex ex horruit: negatq; constanter id se facturum. Inducijs datis soldan⁹ a suis occiditur. Eo interempto homicidae ludoui cum districtis gladijs conuenientes petunt pacta sibi ser uari quae cum soldano conuenissent. Igitur annuente

Robert⁹ arthesijs comes moritur

Ludouic⁹ capitur.

Inducie.

Nota ludouici fidē & constantiam.

rege damynta hosti dimittit. demũ receptis fratrib⁹ & ca ptiuis pricipib⁹ rex dimissa ęgypto i syriã venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorũ, trib⁹ tm̃ milibus restitutis reliquos vel trucidauit: vel mahumeti ĩpietati consentire coegit. Ludouico capto exercitati plerisq; per germaniã atq; galliã adolescentes: tanq̃ regem custodia eximere sparẽt conueniẽtes duce hũgaro: qui illis non aliter q̃ eps̃ p̃sidebat: magnã sibi sociorũ multitudinẽ coegerant. Atq; ita p parisios aurelianosq; & bituriges ꝓfecti cũ non furto non adulterijs abstinerẽt a biturigibus non longe a vico qui mortuum mare dicitur q̃ ad nouã villã interest, perempti sunt. Hi em̃ pastorellos se nominari volebãt. De quibus hoc distichon scriptũ esse cõperio.

Fides ab hoste violata.

Pastorelli

M. semel, & bis, c. l. i. coniungere disce.
Duxit pastorum saeua megera chorum.

At ludouicus in syria agens: de repentino suo discessu hostis pacta non seruaret: pręmittit i frãciã fratrẽ pictauiensem comitẽ qui administrãdo regno operã cũ blãcha matre daret. Ip̃e interĩ vt erat religiosissim⁹ cũ sydonẽ vrbẽ peteret xp̃ianorũ cadauera q̃ per viã insepulta putridaq; iacebant suis maniubs sepeliuit. Ioppẽ quoq; & alias p syriã dirutas & maritimas vrbes muris turribusq; muniuit.

Rex pius

¶ Peregrĩat⁹ p̃terea ĩ ciuitatẽ nazareth atq; athabor mõtẽ: Ioppẽ regressus est. Vbi nũcio de matris morte accepto postq̃ debita deo ꝓ matris animae salutae persoluisset post sextum huius expeditionis annum franciã repetere constituit: in quam angli incursiones facere parabant. Eadem tempestate heremitarũ ordo qui augustinensiũ appellatur initium dedit sanctitatis. Cũ parisiũ venisset Ludouicus cõuentu generali habito rẽpublicã reformauit: statutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officijs non emendis. De irreligiosis atq; execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & lustra habere ad explendam libidinem interdixit.

Optime leges.

¶ Vetuit p̃sides atq; p̃tores q̃s aut balliuos aut p̃positos

appellãt possessiones in territorio suæ ditionis dũ præfectură gerũt, cõparare. Liberos suos matrimonio copulare incolis ꝓuinciæ cui p̃sidebãt prohibuit. ¶ Per id tẽpus præfectura apud parisios venalis habebat, soliq; ciues prȩcio illã sibi vel liberis suis cõparabãt. Vnde fiebat, vt inopes premerent, opulẽti omnia licẽter agerẽt. Fures nullis pœnis afficerent. Hanc venalitatẽ rex prohibuit, constituto annuo stipendio ei qui præfectus esset. Atq; ita stephanũ boilleũ iustitia atq; æquitate spectatũ hominẽ præpositũ instituit, qui officiũ adeptus intra paucos dies statum ciuitatis lõge trãquilliorẽ reddidit. ¶ Interim dum rex palatio egressus audisset blasphemũ quẽdã dei nomẽ iterũ temere assumere, cãdenti ferro labra peierãtis inurere iubet. ¶ Erant in cœnobio diui nicolai laudunẽsis adolescentes tres ex flãdria nobiles discendi sermonis franci gratia illic a parẽtibus positi. Hi laxandi animi cã arcu & sagittis desumptis, cũ in ꝓximũ cœnobij saltum ꝓcessissent, ferasq; vltra monasterij fines persequuntur, siluæ custodes ab enguerranno conciaco cõstituti, adolescẽtes cõprehẽsos ad enguerranũ ducunt, quos nõ secus ac alienȩ rei inuasores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicum per gillũ brunũ franciæ cõestabilem delata (hoc enim est nomen eius qui militiȩ apud frãcos prim⁹ post regem præficitur) enguerrãdũ ad se vocat, veniẽtem tametsi ludouicus vltimo supplicio plectere animo cogitaret, flexus tñ præcibus amicorũ, quos apud regẽ multos habebat enguerrannus, decem illum milibus librarũ parisiensium mulctauit, atq; trienni exilio in syriam ire ibiq; opem aduersus sarracenos xp̃ianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hospitalem domum apud pontisaram, apud parisios dormitoriũ fratrum ordinis diui dominici tecto cooperire, & minorũ ecclesiam extruere iubet. ¶ Et cum inopum atq; egenorũ curam sollicitissime gereret ijs qui luminibus orbati essent locum parisij assignauit, sacello atq; cellulis vbi habitarent extru-

Stephan⁹ boille⁹ p̃positus parisiorum.

Enguerrãni conciaci iniquitas.

ctis quē cecorū locū appellauit. Eius quoq; impēsa cōplu
res religiosi cœnobia parisij edificauerūt, ipsius Ludouici
opus est dom⁹ hospitalis sec⁹ sequanæ litt⁹ ꝓpe tēplū di-
ue mariæ parisieñ. Et ṗterea apud cōpēdiū sancti nicolai
diuersoriū ægenorū. Est & rothomagi apl̄i mathei cœno
biū, & apud longū cāpum monasteriū monialiū diui frā
cisci regulā ꝓfitētiū. Attribuit quoq; diuerticulū pœni-
tētib⁹ fœminis quæ a libidine resipiscerēt, quas dei filias
appellauit. Cartusiēsib⁹ etiā extra vrbē ad sancti michae
lis portam monasteriū dedit. Deduxit ṗterea ex monte
carmelo viros religiosos quos a mōte ipso carmelitas di
cimus. Quibus apud parisios locum ecclesiāq; attribuit.

Carmelitę.

Huiusmodi operū studiosus rex alieni quoq; minime te-
nax erat. Vnde veniētē ad se henricū angliæ regē ad an-
nū salutis millesimū ducētesimū qnquagesimūnonū sum
ma charitate excepit, dimissa illi aqtania, ea quidē lege vt
normānię, andegauię atq; cenomanię cederet. ob q̄s ma-
gnæ olim cōtētiones inter frācos anglosq; extitissent. &
a philippo augusto receptas franciæ reges ad eam ætatē
possedissent. Addidit quoq; lemouicēses petragoricos &
cadurcos. Agenēsem vero agrū quē alphōsus eius frater
nuptiarū lege tenebat ab anglo grādi pecunia redemit.
Adiecit ṗterea xantonū partē q̄ vltra charentā amnem
est, retēta regib⁹ frācis suprema ditione atq; ptāte. Et ne
timoratæ consciētiæ rex scrupulo trepidātis animi offen
derēt, quingētis militib⁹ annuū stipendiū cōstituit. quos
hyerosolymā aduersus xp̄ianę religionis hostē angl⁹ mit
tere decreuerat. ¶ Firmata iureiurādo inter reges pace,
anglus in angliā transfretauit. Ludouicus missis ad iaco-
bum tarraconēsium regē nunciis. ysabellā eius filiam phi
lippo filio vxorē impetrat. Atq; per has nuptias iacob⁹
carcassonē vrbē cum aliis quibusdam locis quæ in ꝓuin
cia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus contra russilio-
nem cathaloniamq; de quibus controuersia agebatur ia
cobo permittit. Eodē tempore manfredus fœderici im-

Ysabella filio iacobi arogonū philippo ludouici filio nubit.

peratoris nothus siciliæ regnũ occupabat. Cui alexãder quart⁹ põtifex roman⁹ cõmunione hoim interdixit q͏̃ sedẽ apostolicã infestaret, militãtibus cum eo iudęis atq͏̃ sarracenis, Præterea & qui alexandro successit vrbanus quartus manfredi tyrannidẽ persecutus, ludouicũ per nuncios orat festinet ad semittere Carolũ eius fratrẽ andegauiæ ducem, cui sicilię vtrumq͏̃ regnũ cum apulia & tarento donaret, graue profecto incõmodũ andegauorũ familiæ, Hinc enim bella geri oportuit quibus andegauorũ principes ad carolũ vsq͏̃ octauum frãciæ regẽ occupati vano laborę & plurimo dãno sese extenuerant. Pontificibus romanis nũc ad francos nunc ad tarracones aut hyspanos ꝓ tẽporũ cõditione inclinãtibus. Nã calixtus terti⁹ & pi⁹ secũd⁹ põtifices romani Renato andegauẽsi atq͏̃ ioãni ei⁹ filio palã aduersari sunt, tutãtes ferdinãdũ nothũ cui pr̃ Alphõsus apuliæ regnũ cõtulerat retẽto sibi sicilię regno itaq͏̃ illud verũ est, italiã gẽtẽ in gallos tã perfidã semꝑ extitisse, vt nulla expeditio alpes ex gallia ob hmõi cãm trãscẽderit, vñ nõ laceri & mẽdicantes milites frãci nõ redierit. Hadrian⁹ nẽpe quint⁹ caroli andegauẽsis potẽtiã verit⁹/eũ ꝑsequi cogitauit, sed morte præuẽtus est. Vrbanus p̃terea quint⁹ ludouico hui⁹ primi caroli nepoti inimic⁹ fuit Carolo vngaro fauẽs, aduersus ioãnã reginã q̃ ludouicũ in filiũ adoptasset. Cõsueuerunt eñi romani põtifices statim eos suspectos habere quos in regno hoc sicilię ꝓsperari cognoscunt. Cognita põtificis volũtate rex cõicato cũ fratre cõsilio mortẽ vrbano gerẽdũ esse cõstituit. Igitur plurima militũ manu collecta, carol⁹ aduersus mãfredũ Philippũ mõtisfortensem p̃mittit, q viã romanã ꝑ id tp̃s a manfredi milite obsessam patefaceret. Subacto ꝑ philippũ viarũ ĩpedimẽto Carol⁹ ꝑ lõbardiã romã petere iubet, ipse marsiliã profectus instructa triremi. ducibus guillermo cornuto & Roberto de basles peritissimis nauclæris ostiam delatus romæ tandem exceptus est. mox adepta senatoria dignì-

tate dyadema quoq; siciliae regni(donãte clemẽte vrbani successore)accepit,annua quadraginta miliũ ducatorum pẽsione indicta,quã sedi apl'cę solueret. Additũ quoq; est imperiũ nõ reciper etiã si ad illud gerẽdũ accerseret. Cũ romaniã miles francus nondũ attigisset carol' romae aliquot dies moratus est.Recepto vero exercitu,& pontifice salutato,cũ sancti germani arcẽ forcissimo presidio defensam expugnasset,in mãfredũ bñuenti agentẽ mouet,Cõmisso vtrinq; ꝓlio mãfred' occubuit , & bñuẽtũ vi receptũ.Reliqua gesti a carolo in apulia belli nõ persequor.Satis eñ illud costat mãfredo atq; cõrardino superato.Hẽrico item hyspanieñ.fugato & apud montẽ cassinum ꝑ loci abbatẽ capto/& in carcere vincto,carolum regno esse potitũ donec cõstantia aragonũ regina bellũ aduersus eum instaurauit.¶Dum haec in apulia a carolo geruntur/legatus a pontifice romano ad ludouicũ parisium venit,q regẽ ad hierosolimitanã expeditionẽ hortaret.Nullum negociũ fuit sua sponte currentẽ promouere.Conuocato eñ ex toto regno cõsilio, postq̃ legat' rei xp̃ianae in syria statũ longa orõne patefecit , oẽs pari voto fidei causam amplectẽtes,vna cũ rege cruce se insigniunt.Classe igit apud aquas mortuas pata, rex cũ tribus suis liberis philippo/ioanne/atq; petro anno xp̃ianae gratiae.M.cclxix.exercitũ eduxit.Cõdito prius testõ/regniq; administratione&custodia Symoni denella & dionysiano abbati matheo vĩdocinẽsi ꝑmissa. Impositis classe militibus/cũ in altũ delati sunt,aegre per saeuissimas tẽpestates ad sardiniã insulã appulerũt. Vbi recreatis his q morbo affecti erant,cũ reliquę naues ex marsilia aduenissent,thuniciũ nauigare cõsiliũ fuit,ꝓpterea q eius terrae princeps missis aliquando ad Ludouicum nunciis religionem christi profiteri proponeret si per procerũ suorum voluntatem cõmode posset. Hac spe adductus rex cum non longe a carthaginẽsi portu abesset,admiradum cum aliquot nauibus praemittit qui duabus tantum ma

Altera in syriam expeditio.

gni in ipso portu nauibus visis eas occupat, & militē in continentē educit, significans regi opus esse maiore manu. Igitur Ludouicus mouens cum nocte illa copias nauibus continuisset, interim hostis littora armatis cōplet. Egressis tādē in terrā nostris, fontesq; aut puteos quęrētibus occurrit copijs potēter instructus hostis. Qui tametsi summis viribus frācos adoriretur, decē tn̄ milib⁹ suorū occisis terga vertit. Re bene gesta classis praefecti ludouicū conueniunt. Admonētq; carthaginē non magno negocio expugnari posse, si ad muros vrbis copiae ꝓmouerētur. Acceptis a rege copijs p̄fecti carthaginē oppugnare cōstituūt. Interea hostes eruptiōe facta castra nostroꝝ inuadūt. Sed castrorū marescallus educto i hostē milite, inter vrbē hostēq; suos locat. p̄fecti vero classis signo dato arcē aggrediūtur & capiūt. Arce a nostris occupata, ludouicus cū ijs quos secū habebat marescallo se coniungit, atq; ita sarraceni vertūtur in fugā multis eorū interemptis, multis etiā in abditissimis speluncis saluatis. ¶ Post habitā victoriā rex carthaginē ingressus tuniciū ꝓficisci distulit, donec carolus siciliae rex vt ꝓmiserat aduētasset. Et quia crebris incursiōibus hostis exercitū vexabat, vallo fossisq; munire castra iubet. Ea re cognita thunicij rex cōtracto numeroso exercitu/ordinatisq; aciebus ad maris littora procedit, vbi naues in anchoris stabant. At robertus arthesij comes primā hostiū aciē ꝓmoto e castris milite intercipit. Ioānes item cambellanus diuerso a Roberto itinere ducens ita hostes cōpressos dedit, vt eis parua se tuēdi potestatē relinq̄ret. Elapsi tn̄ fuge se cōmittūt comitātibus his qui ex arce cū ingētibus spolijs aufugerāt. Interfluētibus post haec paucis diebus ꝓpter pestilentes aquas & aeris intēperiē morb⁹ exercitū iuasit, mortuiq; sunt in primis ioannes tristan⁹ niuern̄. comes & romani pōtificis legat⁹ & plebeij nō pauci. & ludouic⁹ ipse ventris ꝓfluuio laborās postq̄ ad se vocatū philippū filiū salutari doctrina admonuit, sacris xp̄ianis multa religione

Thuniciū ludouicus petit.

Hostis sarracenus fugit.

Thunicij rex.

Pestilētia i exercitu francorū

Sāct⁹ ludouicus moritur.

ac pietate perceptis, cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos natus aiam efflauit, qui per oēm vitā singulari charitate pauperes curauit, ita vt q̄q; die cētū & viginti inopes quotidiano alimēto reficeret, p̄ter alios quib⁹ xp̄i exēplo pedes ipse abluebat. Nec horrori sibi erat exulceratos fetēti saniæ leprosos osculari: & eos ad coloquiū admittere. De ludouici obitu icert⁹ mihi autor hoc distichon edidit: quod nō tam propter carminis venustatē q̄ ad p̄ssimi regis mēoriā hystoriæ coniunxi.

Anno milleno bis centum septrageno,
Thunis catholicus decessit Rex Ludouicus.

Ludouici liberi.

¶ Suscepit ex margareta comitis prouinciæ filia liberos nouem. Philippum qui successor eius fuit. Ludouicū qui iuuenis interijt. Ioannē niuernēsium comitem. Petrum alenconium & robertum comitem claromōtanum agri beluacensis. Ysabellam quam theobaldus nauarrorū rex coniungem accepit. Blancham ferrandi castelle vxorem Margaretam cui brabātia mortuo viro accessit, Et agnetam Roberti burgundi ducis vxorē. Ab hac quā ludouicus thori consortem acceperat extructum est in suburbano sancti marcelli cœnobium quod cordigerarum parisiani vocant: vbi rege defuncto continētissime habitauit. Mortui regis ossa carne nudata ad sc̄m Dionysium elata sunt & humo commēdata. Dū autē a parisiis funus effertur fuere designatis locis statiōes vbi pyramides cū lapideis statuis & christi cruce constructæ quæ ad hanc vsq; diē p̄sistunt. Eius tā religiosi principis plurima op̄a miraculis comprobata legunt̄ & creduntur. Oī quadragesima & p̄ solēnē christi aduētū / & diebus quattuor ab suscepta eucharistia vxoris concubitu abstinuit. Pctōrū confessionem omni sexta feria sacerdoti faciebat. Erat illi flagellū quinq; cathenulis ferreis confectum q̄d in eburnea pixide ferebat. Quo a sacerdote post factā confessionem detectis scapulis p̄cutiebatur. Cilicio frequēter vsus est. Eo cum admonente confessore abstineret cingulo

Pyramides dionysianę.

Austera ludouici vita.

cilicino ad nudam carnem vtebatur, & nihilominus solidos.xl. pauperibus sacerdotis ministerio dietim dari iussit. In archiuis Caroli quinti reperta est cartula praeceptorum quae hic diuus rex filio suo primogenito dum thunicium obsidebat dictauit & scripsit. Quam ex caroli thesauro receptā girardus de monteaguto regius scriba carolo exhibuit, anno salutis.M.ccclxiiij. Quae omnia quia salutaris disciplinae plena sunt ita latina feci.

Deum libera mente amato/quo sine nemo saluus est.

Nullo illum crimine offendito.

Tolerabilior tibi mors esto/q̄ peccatum.

Si te praemet aduersitas, durato/ tanquam commeritus, hinc tibi prouentus accrescet.

Si psp̄a blādietur, gratias illi exsoluito. Non superbito. Dementis est ob acceptū beneficiū in datorē extolli.

Perito & sapienti sacerdoti, tuam frequenter conscientiam aperito, qui te intrepidus male operantem libere reprehendat, doceatq; quid sequaris.

Diuinam rem atq; ecclesiasticam religiose auscultato. Nec confabulator huc atq; illuc circū spectans, sed voce menteq; deum orato, illo maxime tēpore cum hostiam consecrat tractatq; sacerdos.

In egenos pius esto, & miserijs illorum pro tuis facultatibus subuenito.

Cum tibi animus dolet, anxiusq; erit: id quod molestum est aut sacerdoti/aut fido tibi amico reuelato, quo dcūq; illud est leuius feres.

Religiosis aut probis saeculi viris sępius communicato. Perditis autem atq; perfidis abstineto.

Sanam doctrinam clam palam ve libens audito.

In quaq; re bonum diligito, malo ne faueto.

Nulli fas esto te corā loqui qđ pctī prę se ferat exēplum. Igitur detractoribus dum ades fores recludito.

In deum & sancta blasphemos indēnatos non pręterito.

pro acceptis bonis deo gratias sedulus agito, vt meliora

recipere dignus habearis.

Erga christicolas pro æquo & bono rigidus rectusq; esto nec in nullam partem inclinato.

Pauperum causis catenus faueto quo ad verũ se prodat.

Si aduersum te q̃stio agitat, min⁹ tibi q̃ litigatori donec verum compereris indulgeto, eo pacto ĩs qui tibi assistunt consules. liberiusq; & sanctius iudiciũ fierent.

Si quid alienum ministri tui / vel ipse occupas. Idq; certo nosti, mox restituto.

Si dubia res est inquisitoribus qui verum ꝑtenus peruideãt committito. In hoc em̃ maxime te versari decet, vt ĩj qui magistratus gerunt / quiq; tibi subdũtur quietissime viuant. & imprimis viri religioni & diuinis rebus addicti. Ego em̃ a maiorib⁹ accepi, philippũ optimum regem / vnde nostrum genus deducitur id diligentissime obseruasse. Cum enim ex consiliariĩs eius aliquot ad eum detulissent ecclesiasticos homines ditionem & regia iura vsurpare, vnde sua dignitas atq; amplitudo lædebatur, credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere. Sed dei beneficiorũ memor meis aliquid rebus detractum iri mallo, quam dei & ecclesiam & seruos in contentionem adducere propter quod scandalum oriatur, igitur dei famulos q̃ maxime potes diligito, & paci consulito.

Parentibus reuerens esto, eorũq; præcepta ne spernito.

Sacerdotia, id est ecclesiastica beneficia bonis & optime merentibus conferto. Cum hęc facturus eris prouidos ante homines consulito.

Bellum nisi apprime consultus in christianum ne gerito. Si gerendum erit, ecclesiam atq; insontes protegito.

Omni bello, & contentioni finem imponere, diui Martini exemplo quoad potes studeto.

Prouidos tibi ministros & magistratus instituto, eorũq; mores & opera scrutator. nec domesticorum facta omittito. Peccatis te obĩjcito.

Execranda iuramenta prohibeto.

Nouis sectis & hęresibus capita.i.initia praescindito.

Domesticae impensę curam adhibeto, eamq; rationis lege moderator.

Deniq; fili te hortor atq; obsecro, si prae te terris abiero, animae meae obsequijs/ & rebus diuinis subuenito. & quę post hac feceris bonorum omnium mihi partem concedito.

Illud ad extremum fili charissime deum precor, det tibi quasq; benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat, aduersum mala omnia te protegat, ita vt a te iugiter honoretur/ vnaq; cum illo post huius vitae exitum viuere & illum laudare mereamur.

Haec in archiuis Ludouici Gerandus de monteaguto regi⁹ scriba se repperisse, & Philippo successori prębuisse constanter affirmat.

Carolꝰ andegauēsis sicilię rex

¶ Eo die quo Ludouicus mortem obijt, Carolus siciliae rex in castra Francorum venit. Cui obuiam procedētes primores exercitus, dissimulato (vt poterant) moerore, Carolum excipiunt. Verū nō ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio prodat. Igitur Carolus languentē quandam procerum laeticiam admiratus: mox qualiter se frater gerat percontatur. Respondentibus illis regem quidem morbo affici, festinat Carolus Ludouicum inuisere. Quem vt mortuum conspexit, humi prostratus cū breuem ad deum orationem emisisset, surgens a lachrymis temperauit/ nec moesticiae signum ꝓdens, bono animo esse reliquos hortatur: ne ex damno recenter accepto hostis ferocior esset, qui consuetudinem fecerat castra Francorum per dies quosq; iaculis offendendi. Ad quartum enim lapidem e regiōe castrorum nostrorum castra sarracenus habebat, & quāuis in nostros intra vallum se continentes tela eminus emitteret, erumpētibus tamen francis nunq̄ praelij potestatem hostis exhibebat.

Dum his leuibus praeliis assueti essent collectis deinde maioribus copiis munitiones Frācorū obire & late per agrū vagari ad ostētationē coeperūt. Quā rē aiaduertentes frāci, castris egressi in hostē pergunt. Et quāuis paulo longius Carolus copias haberet, nihil tamen cunctatus militem educit simulās fugam, vt hostem aliquo astu falleret. quē insecuti sarraceni velut fugientem comprehensuri essent Carolum statim in se arma vertere, & frācos a tergo venire cōspiciūt, ita inter duas acies interceptus hostis multa suorum clade accepta ad castra se recepit. Tria milia occubuisse illic traduntur, praeter eos quos fugientes mare desorpsit, periere praeterea complures in fossis quas in perniciem nostrorum superiecto sabulo sarracenus extruxerat. Erat inter hostium castra & thuniciū maris sinus quo in vrbem commeatus affatim importabatur. hunc vt hosti precluderet Carolus, accersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneam aedificari & ad sinus oram admoueri mādat. Quod postquā rex thuniciį cognouit, coacto ex omni regno suo ingenti exercitu, aut terrere francum aut omnino perdere statuit. Progredienti sarraceno christianus exercitus occurrit fugatq; atq; persequitur. Destitit tamen longius abire, eo q̃ lassus esset miles, & insidias ab hoste positas esse vereretur. Igitur in castra hostium conuersus omnia diripit atq; incendit. Hanc victoriam grauis pestilentia secuta est, a qua nec sarracenus immunis euasit. Quāobrem adductus thuniciį rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit. ¶ Induciarum hae fuerunt leges, impensam oēm praesentis expeditionis sarracenus auro compensaret, annuum tributū quod siciliae regibus soluere tenebatur. Carolo quotannis penderet Captiuos xp̄anos liberos dimitteret, pateretq; xp̄i fidem in sua gente per fratres ordinū diui dominici, atq; Francisci libere annunciari & doceri neq; suos probiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissoluta, decennes induciae iuramento pactae sunt.

Emũ pata classe et milite recepto, philippus p siciliã (vbi pris viscera i mõte regali tre sũt religiose cõmẽdata) & ide p italiã i galiã se cõtulit: ysabella vxore i itiere defũcta, & nauarrorũ rege Theobaldo apd drepanũ mortuo. Cũ aũt viterbiũ Philipp⁹ veisset: dissidẽtes de põtifice ĩstituẽdo cardinales ad cõcordiã adduxit qui i theobaldũ leodiẽsem archidiaconũ eo tpe i syria agẽtem cõuenerũt: qui gregori⁹ decim⁹ appellat⁹ est. ¶ Regni aũt dyademate remis a suessionẽsi ãtistite adepto viromãdiã artesiũq; a roberto fratre iuitat⁹ visere cõstituit. Qui licet inter delitias p regiai dignitate vsaret tñ post amissã vxorẽ cilicio cõtinẽt vs⁹ ẽ Cũ aũt tertiũ annũ regnasset: dissidẽtib⁹ p odiũ arminiaci comite et girardo de cassabona: Philipp⁹ girardi cãm tuebat. Sed armĩiac⁹ ad cassãbonã accedẽs mltis op pbrĩjscũ girardũ lacessisset: girard⁹ iiuriarũ ipatiẽs: castello egress⁹ armĩiacũ psilijt: & comitis: frẽm: iprimis occurrẽtẽ sibi habuit/necat Quo icõmodo affect⁹ comes, accersito i auxiliũ comite fuxẽsi i girardũ ad cassãbonã pgredit. At girard⁹ hostiũ ptãtẽ verit⁹: i castellũ qd philippi erat cũ vxore & liberis se recepit: regis auxilio implorato, cui se cãmq; oĩs dissidij pmittebat. Verum arminiacus fuxensisq; parui philippum habẽtes: girardũ obsidẽt & castello expugnato oẽs incolas occidunt: pter girardũ qui clã forte fortuna aufugerat. Eã rẽ grauiter ferens philipp⁹: copioso admodũ exercitu contracto fuxum petit vbi in arce situ atq; arte munitissima multis satellitib⁹ stipatus comes agebat: secur⁹ loci quẽ iexpugnabilẽ arbitrabatur. Ad quẽ cũ philipp⁹ ppter scopulorum rigorẽ & viç angustiã pxime castra admouere: nec militẽ pmouere posset: rupẽ cõcidere: & ãgustias pferre ĩstituit: nõ se ĩde abiturum pfessus priusq arcẽ diruisset. Constantiam philippi secũ reputans comes nuncios ad regẽ mittit: qui eũ ad oẽm obedientiam patũ eẽ testarent. Iuss⁹ er-

Rex Philippus sacratur.

Arminiac⁹ comes.

go comes ad philippũ supplex accedit: quẽ i custodiã missum anno toto vinctũ tenuit. Abductis ide vxore & liberis comitis philippus parisiũ repetit. Exacto anno liberat⁹ carcere suxẽsis comes possessionẽ oẽm a philippo recupat. ¶ Eodẽ ,ppe tpe anno salutis millesimo. cclxxiij. patrũ synod⁹ p̃side gregorio decimo romano pontifice lugdũi habita est, vbi de expeditione i syriã ducẽda actũ est. Philippus cognito pontificis aduẽtu, ad eũ salutãdũ ,pfectus postq̃ de xp̃iano statu diu confabulati sũt, tres lugduno finitimas arces i p̃rãte gregorij donec synod⁹ solueret ,pmisit, attributo isup ad põtificis custodiã (non pruo numero) milite. Affuit consilio palealogus graecus iperator, ecclesiaeq; occidentali se vniuit. Quẽ nonnulli ex tartaris secuti sacro lauacro abluti sũt & xp̃iani effecti. Rediẽs lugduno Philipp⁹ mariã hẽrici brabãtini filiam (quia forma erat & pudicitia isignis) duxit vxorẽ. Mortuo deide Hẽrico cãpano nauarrorũ rege filiã eius Ioannem a matre ad se deductã i tutelã recepit misso ad nauarros Stephano belmarchio qui fidelitatis iuramenta puellae nomine a ,pceribus exigeret. Quo tpe petr⁹ philippi frater alẽconij comes Ioãnem comitis blesensis filiã duxit vxorem. ¶ Per idem tp̃s ferrãd⁹ castellae regis filius qui ex blãcha ludouici filia duos liberos ferrãdũ & alphonsum susceperat, morit̃. Cui⁹ morte post patris decessum regnũ castele sicut ex cõuentione nuptiarũ cõuenerat ad alterũ ex ferrãdi filijs ptinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cũ sanxiũ sup̃stitem ferrãdo videt, matre blãcha filijsq; exhaerediatis. ,pceribus castellanis ipat sanxiũ i suũ regẽ admittãt, eiq; debitã p̃stent fidem, praesertĩ cũ se etate & morbo confectum administrãdo regno nõ satis ydoneũ iudicaret. Sanxio rege istituto, pr̃ nihil prorsus terrę aut ditionis, suis nepotib⁹ distribuit. Nec admonitus a philippo vt pactorũ recordatus nepotũ iura seruaret. Aut si id minus vellet blanchã & liberos eius ad se dimitteret. Permisit igitur castellanus veternosus rex

palealog⁹

Cõtẽtio de regno Castellae.

blāchā cū liberis hyspania abire. Ad hoc philippi īcōmo dū alterū successit mortuo non sine veneni suspicione ludouico eius filio. Cuius autor venefic⁹ Petr⁹ brochi⁹ regis cubiculari⁹ esse putabat. Nā sæpenūero reginā mariā īsimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonij liberis regnū īuideret: optaretq; ex se partos ad id dignitatis promoueri. Cum de ea re iter aulicos & regni proceres rumor increbresceret: nec vlla ratione tāti flagitij patrator īueniri posset: vaticinio rem querere īstituit. Erat apud niuellā brabātiæ oppidū religiosa ex beguinarū ꝓfessione mulier vaticinendi perita: ad hanc consulendā philippus petrum baiocū antistitem vxoris petri brochij consobrinum & stephanū diui dionysij abbatē legat. Hi cū niuellā ꝑuenissent. Petrus baioc⁹ simulās supesse sibi aliquid diuini obsequij quod nō absoluisset. Relicto dome abbate ad vatē contendit. Cognoscitq; ex illa quis ludouici necē ꝓcurasset: & simul mulierē obtestatur: ne suo college abbati reuelet homicidā. Quæ paulopost a stephano rogata respondet quæ de cede nouerat ea baioeensi episcopo dixisse; a q̄ si velit sciscitetur. Hoc astu ꝑuentus a petro stephanus: & si doli suspitionē haberet: re dissimulata vna cū antistite ad philippū redit. Quem cū in pris rex de beguina interrogasset, atq; ex eo quid baiocus pōtifex fecerit accepisset: vocato ad se epō querit quod fuerit mulieris de filij cæde oraculū. Quo rn̄dente se oraculū a muliere sub sacræ confessionis signaculo audiuisse. neq; id pro sacerdotali integritate atq; taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit epe non vt cōfessorē. sed ve nunciū ad vatē te legauerā. Sed propterea indiscussum crimē nō vltra differā. Accersito igitur theobaldo dolensi pontifice atq; arnulpho milite tēplario his negociū īponit vatē cōueniēdi. qui legatiōe diligēter expleta philippo refefūt reginā culpa carere: alterū esse qui facti consci⁹ añ philippi oculos dietī versaret. Hac relatione q̄uis tristiciam philippus contraxisset: dolorē tn̄ dissimlat. Atq; iteri so

Petr⁹ brochi⁹ veneficus.

Nota.

Bellū ī castellanos inane.

rori blāchæ q̄ ab hyspano rege contēpta fuisset remiscēs sororia iura repetere constituit. Cui⁹ rei cā cōparato exercitu p pictauiā atq; vasconiā ad saluā terrā ī pireneo saltu oppidum copijs ,pmotis: tandē seua hyeme īpedit⁹: conmeatuq; defectus: ex quorūdā ,pcerū quib⁹ expeditio nō placebat cōsilio militē domū dimittit, misso ī nauarrā cū delecta militū manu Carolo arthesij comite, qui belli motum sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quē seditiosi quidā nauarrę primates pampilonæ obsessum tenebant. In eo belli negocio cum secunda fortuna Carol⁹ vsus esset, castellæ rex Carolū per nuncios oratum facit ad se concedat, Sed id facere Carolus distulit donec Philippū de re ipsa consuleret. Ex consilio regis cū ad castellæ regē Carolus accessisset, longa confabulatione habita castellanus Carolū orat vt consiliator pacis inter Philippum & se interueniat. Et vix quidē hæc locutus fuerat castellanus ecce tabellarius ex francia cū epistola venit. Literasq; castellæ regi reddit. Eas postq̄ rex perlegit. O Carole inquit non sum amicorū ope destitutus. Sunt apud frācoꝝ regē qui mihi diligenter obsequunt̄, meq; de his q̄ apud philippū gerunt̄ efficiūt certiorē. Quib⁹ & te cōuenire oportuit, qui mihi es cōsobrin⁹. Talib⁹ colloquijs postq̄ dies aliq̄t exacti sunt Carol⁹ vale regi dico nauarrā petēs: ordinatis reb⁹ ad philippū ī frāciā venit: narrās q̄ a castellæ rege ipse audiuisset, esse apud eum qui archana ipsius consilia inimicis ,pderent. de qua re cum philippus magnopere sollicitus esset. Contigit vt tabellarius qui ad regem castellæ litteras a Petro brochio p idem tp̄s acceperat morbo interceptus. priusq̄ mortē obiret, lr̄as ipsas monacho cuidā tradiderit Philippo perferendas per oēm religionē obtestat⁹, ꝓ nemi nisi philippo litteras rederet. Acceptis litteris monachus ad regem ,pficiscitur vt tabellario ,pmiserat commissa absoluit. Intelligit rex ex litteris petrum brochium perfidum & rerum suarū proditorem esse. Nam ex diplomate & sigillo cognit⁹ ē

Nauarra

Petri brochij ,pditio reuelatur.

autor. De q̃ nihil dubi⁹ rex brochiū dephensum: parisijs incustodia haberi iubet. Qd⁹ vbi cognouit baiocus p̄sul: romā aufugit: ecclesiæ p̄sidio ꝓtegendus. Conuocatis parisijs paucis post diebus procerib⁹: morte dānatus est brochius quē carnifex excipiēs añ solis ortū patibulo strāgulauit. ¶ Brochio vltimo supplicio affecto Philippus atq; castellan⁹ rex: cū hic baionę esset: ille apud mōmarsanū ageret: & p legationes vltro citroq; missas de blāchę & filiorū iuribus tractaret, nūcij a pontifice romano martio q̃r tovenirūt, qui reges ad pacē cēsura ecclesiastica compellūt Hæc cā extitit quāobrē Philipp⁹ coepta non est ꝓsecutus Magna i excelso pricipe vel hūilitas vel socordia, ad sacerdotis iperiū cām inocētis sororis & pupillorū deserere Deseruit tñ philipp⁹ & ꝓfect⁹ide, aragonię regē petrū occurrētē sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebus morat⁹, i cathaloniā remeauit. vbi constātia ei⁹ vxor ex māfredo gēita virū docet tēp⁹ aduenisse cū siciliæ regnū ad se ꝑtinēs occupere possit. Eadē tēpestate sequana fluui⁹ eā exundandi aquarum incremento intumuit: vt maioris apud parisium pontis testudines sex dissoluerit, & minoris vnā vrbe per gyrū aquis circūsepta. ¶ Ad petrū aragonū redeo. Agēte iportune apud virū constantiane siciliæ rex negligeret: adductus quoq; a nicolao tertio romano pontifice qui Caroli regis potētiam minorē facere cupiebat: vt constantiæ sue vxoris ius i sicilia vēdicaret, petr⁹ missis messanam pāhormūq; nūcijs, iubet terræ cōditionē & statū inquiri. Commūicato cū ciuib⁹ consilio, nūcij aductis secū regni quibusdā primarijs ad petrū reuertunt. Cū quo foedere icto sicilienses cū in vrbes suas gallos concessissent constituta ad detestabile facinus die / cū p ecclesias signū darēt cantandorum vesperorū: oēs gallicę stirpis vna cū grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsectis euulsum ex vtero foetum ad parietē allidereut: ne quid franci sanguinis apud eos post hac extaret. Idem periculum excidit apud forum iulij.

Petr⁹ aragō.

Seqnę exundatio.

Nota de regno siciliæ.

Cũ eñi in obsidione guido appius ageretur: & pontificis martini quarti forum iuliũ recupare contẽderet: guido bonatus astrologus non vulgaris considerata syderũ oportunitate ciues ad eruptionẽ excitat: guidonẽq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tã ĩpatiẽs est gens italica gallicæ supbiæ & libidinis ĩ foeminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit: & simulata in sarracenos expeditione in siciliam mox aduersus Carolum andegauum se cõuertit: qui eodem tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus de rebus siciliæ sollicitus: vt petrũ a siciliẽsi bello reuocaret in aragoniã per parpiniacũ exercitum ducit: genuam capit & diruit. publicauerat enim martinus quartus petri regnum: & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnũ quod incolæ sclusam vocant transitu quidem difficile sed breue, quod preterea dolijs sabulo oppletis hostis ĩpediuerat, seq; iugis montium cõtinebat, vnde francorũ venientes copias contemplaretur. Scrutãti Philippo cõmodũ qua faceret iter. Rucillian⁹ quidã nor⁹ qui apud gẽnã capt⁹ libertatẽ a rege meruerat, scire se ait viam ad primũ ꝓximũ lapidẽ qua nesciente hoste exercitus tuto euaderet. Rẽ gratam leto animo rex excepit. Iussisq; aliquot ex suis simulare per sclusam facere transitum: ipse cum expedita militum manu nothum secutus tandem ꝑ dẽsissimos sentes & ĩculta virgulta, in ꝓximũ montẽ euasit: atq; ad se ꝑ eãdẽ viã copias oẽs recepit. Hostis aũt cũ ĩ montes supasse francos: & ad se ordĩe ĩstructo contẽdere videt: nullo cõmisso ꝑlio: fugã arripuit: castris relictis. Inde ad petrã latã itũ est: quã a francis circũuallatã oppidani intẽpesta nocte igne per moenia iniecto deseruerunt. Ea a nostris occupata & præsidio imposito Philippus geronnã copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit: & oppugnatio frequens atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machinã quã ad quatiẽdos diruendosq; vrbis muros fabricatam obsessi noctu vrbe egressi succederunt. Eã ob rẽ nimia indignatione ꝑcitus

Machina extruitur

rex, firmat aio faine pmere ciuitatē. Interim tñ ppterea q̄ dauerū per agros passim iacētiū putorē & muscarū vix credibilē multitudinē pestilēs fact⁹ aer frācis letifer fuit. Pestifer annus.

¶ At petr⁹ accepto philippi in aragoniā aduentu relicta pāhormi vxore cōstātia, q̄ rerū siciliēsium curā gereret, magnis assumptis copiis in aragoniā nauigare festinat. Petrus in aragoniā reuertit. Erāt regiæ naues in statione apud portū rosæ vñ cōmeatus in castra francorū dietim facile importabat, donec petrus aragonēsis vectores intercipe magnopere conatur. Itaq; portū rosæ occupatur⁹ milib⁹ duobus & quadringētis armatis assumptis, ad portū mouēs insidias ponit. cui⁹ aduētu ab exploratore franco cognito, rē ad radulphū conestabilē & ioānē haricurtū exercit⁹ marescallum defert. ¶ Hi cōmunione cum comite marchiano habita quingētos electos milites duce exploratore educūt. Cōtēplatis aūt hostiū copiis q̄ suis maiores erāt, cū nescirēt petrum in incidiis agere, retro abire statuerāt nisi eos cohortat⁹ matheus de roya. O inquit cōmilitones ecce in cōspectu adest hostis quē querebam⁹. Quid cūctamur, hodie diuæ assumptionis mariæ festū diē acturi sumus. Ab ea speremus opē aduersus eos q̄ cōionis xpianæ sunt extorres. Par em̄ nobis meritū ipēdet ecclesiæ iniurias vlciscēdo, ac si in fidei hostes pugnarem⁹. Matthei de roya ad suos oratio. Hac matthei orone incitati frāci aragones īuadūt. Fitq; p̄liū atrox & cruētū ita vt petr⁹ equo desiliēs cū pedite pugnaret. Vbi vulnere accepto, & fugiētibus suis ipse quoq; fugæ se cōmittēs paulopost interiit. Petr⁹ vulneratus interiit. Hac victoria Philipp⁹ exultans de expugnāda gerona maxime laborabat. ¶ Erat in philippi exercitu fuxēsis cōes q̄ cū geronēsib⁹ nōnunq̄ (nō ignaro rege) colloquebat. Hic ciuitatis statū cōptū hēbat, & in illa tridui vix cōmeatū esse nō ignorabat. eā ob rē sciens cupe ciues Philippo cōciliari regē rogat si geronenses ad deditionē saluis fortunis oībus recipet, impetrat comes paucorū dierum inducias, donec geronēses suum regem ad ferandas illis suppetias admoneant. Missis ob eam

Geronna dedit̄ philippo.

tera a gerōnēsibus ad petrū legatis, cognita principis sui morte ad suos cū dedissent ciuitatē philippo dedūt, pmis sa illis exportādorū quo vellēt bonorū suorū ptāte. Recepta gerōna firmū ex suis psidiū Philipp⁹ imponit. Atq ad tholosates se cōferre cōstituēs, malo cōsilio vsus, classis partem q̄ in portu rosae erat in frāciā remittit. Quod postq̄ hostis cognouit, frācos reliqua classis custodes adoritur & plurima caede dilaniat, inter quos Enguerrānus caroli nauiū praefect⁹, & aubertus de lōgauelle viri armis strēnui occidunt̄. Franci vero tāto incōmodo accepto, nauibus igne imposito atq incēso oppido ad regē se recipiūt. Qui aegre ignominiā ferēs febrē incidit. Et cū iugū mōtiū hostis incideret/Philipp⁹ per angustias pyreneas parpiniacum se cōtulit. Vbi recrudescēte morbo, sacris xpianis receptis rex emorit̄. Cui⁹ exsecta praecordia narbone sepulta sunt. Ossa vero ad dionysianū coenobiū Elata. Huic philippo duae vxores fuerūt, vna ysabella ex arragonēsibus quę tres illi liberos tulit Ludouicū q̄ mortuus est infans. Philippū qui pulcher appellat⁹ est, & Carolum valesiensem. Ex altera cui mariae nomē fuit brabātini ducis filia processit Ludouicus ebroicensis comes & Margareta quę Edouardo secundo anglo regi nupsit, & Blancha quā austriae dux auberti alemannorum regis filius duxit vxorem.

Philippus moritur.

Edouard⁹ fide frag⁹

PAtris regnū Philipp⁹ pulcher, anno grāe salutis ducentesimo. lxxxvi. supra mille suscepit. Ad quem edouard⁹ anglus veniēs aquitaniā sub Philippi ditione atq ptāte se possidere cognouit, prestito iureiurando in fide erga regem permanēdi, quam tn̄ minime obseruauit. Nā magnis copiis normāniā derepente inuasit, regiae classis occisis praefectis & aliis plurimis q normanniā philippi noīe moderabant̄. Quā rē postq̄ rex cognouit ad edouardū & aquitanię praefectos mittit. Mandans eos qui huius rebellionis autores extitissent comprehensos petragoricum ducant digna p scelere poena afficien

dos. Sed cõtumax anglus dicto audiẽs nõ fuit. Ea ꝑpter per arnulphũ de nella conestabilẽ aquitaniã Philippus sibi vẽdicat. Et nihilominus edouardo diẽ dicit ad iudiciũ suũ veniẽdi. At anglus debite philippo fidei conscius vt aliquã cõceptæ a se fraudi viã apiret, ꝑ nũcios Philippo significat se aquitaniã, & quicquid in frãcia terræ sub imperio eius tenuisset remittere, eiq; in perpetuum cædere. Hæc enim edouardus dicẽs spe magna ducebat armis possessionẽ repetẽdi, quas iure belli atq; gentiũ forte post ea cõparatas nõ aliena ditione astrictus retineret. ¶ Eadem ferme tẽpestate guydo flãdriæ comes inita clã cũ edouardo societate filiã illi suã despõderat. Quod ne pter philippi assensum facere videret ipse cũ filia ad regẽ venit, vt inde in angliã ex regis sñia traiiceret. At secus ac comes ratus est accidit. Nã pr in custodia habit⁹ est. Et filia cũ liberis philippi educãda tradita. ¶ Interim Carolus valesius philippi frater expeditionẽ in aqtanos ducit. Et rionẽ arcẽ maritimã circũuallat. Quo tpe rodulph⁹ de nella põtẽseyũ (quã arcẽ cõplures aquitani angliq; præsidio tenebãt) obsidẽs, pacto cũ anglis clã inito arcẽ recepit, atq; ita anglis liberis dimissis aquitanos oẽs vinctos ad carolũ Rionẽ ꝑducit, quos furcis apprehẽsos Carol⁹ añ rionis portas strãgulare imperat. Quo terrore ꝑculsi Ioannes de sctõ ioanne, & Ioãnes britonicus qui rione obsessi erant noctu fugientes, priusq̃ naues ad hoc in portu paratas cõscendissent, ac vasconibus anglisq; necant. Intellecta obsessorũ seditione, Carolus arcẽ expugnat, interemptis vasconibus cũ bona anglorũ parte. Deinde ad sctm̃ Seuerũ mouẽs cũ ꝑ cõtinuã æstatẽ dura obsidione locum pssisset, oppidũ tãdẽ capit. At paulopost carolo in franciã abeũte, oppidani in fide nõ mãserunt. ¶ Multis bellis occupatus philippus, cum re pecuniaria laboret tributũ a mercatoribus primũ, mox & a clero plæbeq; cẽtesimã atq; quinquagesimã omnium quæ possidebant exigit. Secutumq; est aduersus anglos ingẽs bellum. Cuius rei

Attende edouardi dolum.

Guido flãdriæ comes, cũ filia retinet a rege.

Cẽtesimã & quinquagesimam philippus induxit.

gra missus ab edouardo frater eius eadamond[9] Bayonae mortu[9] est. Post ei[9] morte vasconib[9] sollicitis & summo pere curatib[9] psidio & comeatu munire ciuitates, robert[9] arthesij comes q in aquitania aduersus anglos bellu admi nistrabat occurrit & statim fugat, coplurib[9] ex illis occi sis. Per ide tps Hericus dux barri q edouardi filia despon sauerat capania incursionib[9] atq incedij vexat que galte rus craeciacus cu magnis copijs barru iubete philippo pe tens/terra ita vastat, vt henricu p capania grassante do mum repetere copulerit. ¶Insurrexit preterea aduersus philippu guido fladriae comes atq edouardi partiu fuit, cum fuisset a philippo sue libertati pmissus. Hac belli cau sam iusta esse rat[9] philipp[9] arma capit, & magno militu robore in fladria pgredit. Et ad insula castra pones, oppi dum cu arce expugnatu recepit. Dum hec a philippo ge runt Carolus aquitania pfectis relicta, arthesiu reuersus est. Atq a sancto audomaro copias in fladrenses mouet. Cui occurres apud furnas guido comes, sexcentis equiti bus & sexdecim peditu milib[9] instructus, prelium no detra xit. In quo Guillermus iuliaci/ & hericus bellomotensis cum plurimis capti per diuersas custodias asseruari iussi sunt, & furnae cu omni valle casletesi a carolo occupatae, Guido vero brugis se recepit. At que edouardus anglus ex anglia cocedes cum audisset Philippu ad se infesto ag mine pficisci relictis brugis ipse & comes gandauu pe tunt. Philippo quide (abeute guidone) brugeses deditio ne fecere. Nec multi dies intercesserut, cu edouardus in ducias a rege postulat, Quib[9] ad bieniu cocessis & iureiu rando roboratis philippus fladria egressus est. ¶Eodem tpe bonifacius octauus pontifex romanus ludouicu re ge claris opibus & miraculis illustre in nueru coelestium incolaru retulit. Cocessit praeterea philippo atq eius suc cessori filio priuilegiu vacantiu ecclesiaru pventum anni vni[9] exigedi, praeterq earu quas cathedrales & monasti cas vocat, id aute ius regaliae appellatu est quod regibus

Bellu flandrense.

Induciae.

Scti ludouici in sanctos relatio.

ita peculiare esse frãci contẽdunt: vt nihil magis ad ius regiũ pertinere possit. ¶ Cõuenere p id tẽpus apud vallicolorẽ aubertus alemãnus rex/ & Philipp⁹ qui veteris amicitiæ atq; societatis iura innouarũt. Firmata ĩter reges beniuolentia cũ induciarũ finis adesset, Philippus Carolum valesium cum valida militũ manu in flandriã mittit, qui duaco atq; Bethunia capta. Brugas contendit aduersus robertũ guidonis filiũ qui illic castra fixisse dicebatur. Prælij potestate facta cũ victoria ad frãcos inclinaret, fugientes flamingi Gandauũ se recipiũt. Quos cũ carol⁹ insequitur guido intercedẽtib⁹ amicis cũ filio roberto ad carolũ supplices accedũt, ad Philippũ deducti diuersis custodijs mãcipãtur. Tũc flandriã ingressus Philippus fide illi a p̃cerib⁹ p̃stita, Iacobũ de sancto paulo flãdriæ p̃fecit. Nec satis fortunæ fuit tot secularib⁹ bellis regẽ ĩplicare, nisi romanũ etiã põtificẽ aduersus eũ p̃uocaret. Bonifaciũs enĩ octau⁹ bellũ hierosolymitanũ aĩo agitãs, cũ sp̃aret philippũ ad id bellũ inducere appamensẽ epm ad regẽ mittit. Qui in cassũ se mitti cum intellexit/ minis agere tẽtãs, q̃si philippũ regno priuãdũ dictaret, si põtifici nõ suffragaretur in carcerẽ philippi iussu cõiectus est. Quo facto q̃a ius gẽtiũ violasse Philippũ bonifaci⁹ diceret, vt erat sup̃ modũ arrogãs vltionẽ parat. Itaq; misso in franciã archidyacono narboneñ. Philippũ vetat quicq̃ de ecclesiæ p̃uentibus p̃cipere, qui tametsi ecclesiarũ defensor sit, se tamẽ regnũq; franciæ per eius cõtumaciã ad romanã ecclesiã esse deuolutũ. Si secus faceret, ipsũ cũ fautoribus in hæreticorũ numerũ habiturũ. Episcopis quoq; & aliquot abbatibus, theologis insup & pontificij iuris doctoribus diẽ dicere iubet, Romæ ad Kalendas nouẽbris se sistẽdi. Simulq; indulgentias & concessiones a Romanis pontificibus francis elargitas nullas esse declarat. His mandatis ab archidyacono superbe expositis, Philippus episcopum appamensem, qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidyacono restituit. Simulq; imperat regno

Regalia.

Bonifacij in Philippũ odiũ.

sine cunctatione illũ excedere. In sequẽti postea vere cõuẽtu Parisñ habito pontifices primũ Philippus cõmemoratis quas a bonifacio accepat iniurijs rogat, a quo suarũ ecclesiarũ prædia, ꝓuẽtusq; accepissent, deinde ad proceres conuersus. Et vos inquit viri nobiles quẽ vobis regẽ dñmq; habere arbitramini. Respõdẽtib⁹ sine cõtrouersia regio se iure illa oĩa tenere atq; tueri. At inquit rex, Bonifacius ita agit, quasi vos regnũq; oẽ frãcoꝝ sedi apostolicę subiectũ sit. Imperiũ em̃ alemãnoꝝ qđ ipe alberto terpetenti negauerat, illud cũ francorũ regno simul alberto cõtulit. Nos autẽ o viri fidei vestræ atq; beniuolẽtiæ gratias agẽtes pollicemur, libertatẽ publicã vestra ope freti ꝓtegere. ¶ Cõuẽtu dissoluto rex publico edicto ꝓhibet e regno quicq̃ auri argenti ve aliarũq; merciũ exportari constituta in præuaricatores edicti pœna. Iubet pręterea ad regni extremos fines atq; exitus custodes assignari, q̃ ingrediẽtes egrediẽtesq; asseruent. Interim dũ hæc a Philippo sollicite curantur, sęditio a flandrensibus in Iacobũ comitẽ sancti Pauli quẽ genti præfecerat rex orta est ob vectigalia quib⁹ comes incolas aggrauabat. Ad curtracũ hæc primo pestis exũdauit. Fitq; a plębe brugensi in francos perniciosus insultus, cadẽtib⁹ vtrinq; q̃plurimis. Qđ vt resciuit Philippus delectos bono numero milites brugas mittit. Quos simulata parẽdi humilitate receptos nocte insequẽte brugẽses trucidãt. Fama extitit comitẽ sancti Pauli brugis admissũ cõminatũ fuisse oppidanis quibusdã necẽ, atq; ob idipm brugẽses aĩos ad tantũ facinus desumpsisse. Noctis atq; hospitis sui beneficio desẽsus comes aufugit: suis relictis quos noctu brugẽses ad magnũ nũerũ furẽtes trucidauere. Et sceleris immanitate tumultuosiores effecti: contracta oĩs gñis hoĩm manu: spẽ capiunt/ guidonẽ comitẽ suum quẽ ĩ custodia philipp⁹ habebat liberãdi. Atq; ita mouente guidonem namurcũ comitis flandrẽsis filium obuium excipiunt q̃ alemãnorũ theutonicorũq; rapti copijs instruct⁹: eorũ expectatio-

Causa cędis in frãcos apud curtracũ a flamingis factæ.

ne auxit. Parantibus bellū brugensibus, res nouas copias roberto arthesien. attribuens iubet in flādriā pficiscatur. Robertus negocium recipiēs eductis copijs inter brugas curtraciūq; castra ponit ad fluentum quod medium inter se atq; hostes erat. Qd' tametsi pōte flamingi iūxissent ad uenientibus tamē francis pōtē dissoluerāt. Quo & a frācis magna cōtētione hostiū instaurato, dies praelio dicta est. Erāt in exercitu brugēsiū plebei fere oēs verubus ptim ptim clauis & pręacutis sudib⁹ instructi. Quāobrē parui illos hñtes equites frāci, peditē qui in prima acie erat, & bñ rē gerebat ad se reuocāt, atq; ita ęquites ex ęquis p̄liā tes in aciē pgressi occidūtur. Quibus dū auxiliari Robertus magna vi cōtendit: multis vulneribus acceptis occubuit fugae se cōmittētib⁹ duob⁹ hoīm milib⁹ inter q̄s comes ille sācti pauli & boloniēsis comes/robertusq; claromōtēsis comitis fili⁹ principes extiterūt ppetua ignominia notati. Perijsseq; in hoc p̄lio referūtur p̄ter ipsū robertū gn̄e insignes viri Godefridus brabātinus cū eius filio egregio adolescente. Comes dāmallus/ Ioannes hānonię comitis filius. Reginaldus de nella francus conestabilis/ Guido castrēsis marescallus/Iacobus de sācto paulo/ Ioānes bruliacus balistariorū praefectus, & alij numero ducēti quorū nuda cadauera ihumata triduo feris auibusq; patuere, donec ex ordine minorū quidā fraterculus roberti arthesiēsis corpus triginta vulneribus cōfossū in pximo virginū monasteriolo terrę cōdidit. Occisorū milia duodecim fuisse referūtur. Brugenses autē tā insigni victoria adepta feroces, direptis francorū castris curtraciū cum arce capiunt. Et guido namurcus supbus iuuenis reb⁹ maioribus studens insulā obsidet/tornacūq; atq; duacū cum gādauo & ypris in sua parte vel metu/vel pollicitis allicit, & mox attrebates icursionib⁹ & populatiōib⁹ infestat Pręsignasse hāc tā dirā cladē cometa ferebatur q̄ supiore pximo anno visus fuisset. Hāc a plebeis ignominiā franca nobilitas accepit, quae suis viribus & generis clarita-

Francorū temeritas

te freta atq; supplices, popularē turbā & ministerijs vilioribus operā nauātē contēpsit. Sumit eñ aīos quisquis libertatē tuetur. Nec iermis ęstimari debet qui ꝓ patria vitaq; decertat. ¶ Eodē tpe pōtifices frāci qb⁹ ab archidyacono narboñ. dies dictus erat (tribus ad bonifaciū deputatis epis) purgatos se a contumacia faciunt, ꝓpterea q̄ & bello flandrensi destinerētur, nec liceret legibus positis regno egredi. ¶ Clade suoꝝ accepta Philippus copiosissimū supra q̄ credi pōt exercitū cogit. Progressusq; cū in agro attrebatiū castra posuisset, hostēq; flamingū pene in cōspectu haberet (nā vitria cū hostis obsidebat) neq; hostē praelio lacessiuit, neq; locum vllum oppugnare sustinuit territus, vt vulgatum postea est nuncio q̄ soror ei⁹ edouardi vxor ad illū dimiserat, cui⁹ cōmēti auctor fuerat edouard⁹. Nā cū ad flamigos inclinaret, omi studio laborabat bellicū Philippi apparatū dissoluere. Igitur beniuolentiā simulās edouardus vxorē de fratris futuro periculo certā facit, dicens se certo scire si Philippus prelio aduersus flamingos cōgrederetur eū a suis in manus hostiū ꝓdendū fore. Soror accepto fratris periculo Philippū sibi cauere lr̄is admonet. Hui⁹ rei causa rex othelinū burgūdionū ducem comitatu arthesij donat. Moxq; praesidijs ꝑ loca munitiora relictis, reliquum exercitum domū dimisit. Paucis vero post diebus flamingos cōmissi sceleris poena excepit. Nā apud ariā occurrētes brugensibus franci supra octingentos interemerūt. ¶ Hęc cū in francia gerūtur Carolus valesius in appulia agēs postq̄ de brugēsi victoria certū nunciū accepi, cōposita cū frederico de rebus siciliae pace, ad Philippū se recepit. Burdegalēses cū incōmodū a francis per flamingos acceptū cognouissent, Philippi detractantes imperiū regios ministros qui apud eos erant ciuitate extrudunt / sibiq; ditionē vsurpāt. Verebātur eñ si qñ icto īter frācos anglosq; foedere i edouardi potestatē venirēt, poena nō dissimili plecti, q̄ londoniēses edouardus paulo ante affecerat, quos ob rebellionem ad

Cōmētū seu fictio. ab edouardo iuēta.

Clades flamigorum.

Burdegalenses philippi detractant īperium.

suarum aedium portas strágulatos fuisse fama vulgabat.
¶ Pugnatū est rursus eodē anno aduersus flādrēses. Qui nō ꝓcul a sancto Audomaro victi, milia.xv. ex suis vno ꝓlio amisere. ꝑterea apud insulā grassantes quīgētos flamingos tornacēses duce fucaudo melleo oēs vel necauerūt vel captos abduxerūt. ¶ Per eos dies Philippus aquitaniā edouardo restituit, paxq; inter reges conuenit. Habitūq; est nō multis post diebus Parisīj episcoporum atq; magnatū consiliū vbi de bonifacij pōtificis in frācos cōcepto imperio actū est deferentibus ꝓceribus bonifaciū pōtificatu indignū esse/ qui & homicida & hereticus esset, q̄rꝫ scelerū testes ī ꝓmptu habere facile erat. Fuit igiī oīm vna sentētia bonifacij iussis ꝑere nō deberi, nisi pri⁹ sese ab obiectis illi criminib⁹ expurgasset. Cui sētētię vni⁹ tm̄ cisterciēsis abbas nō est assensus, sed cōsilio relicto cisterciēsiū se cōtulit. Ioānes quoq; monach⁹ roman⁹ legatus (qui ꝑ eos dies legationis mūere apd' frācos fūgebat) cognito quid in bonifaciū cōsultaret, ad pōtificē reuersus est. Qui autē a pōtifice venerāt cōstantiensis archidyaconus, & nicolaus besarus nisi vt regno sacris interdicerēt, apud trecas dep̄hensi carceri dedūtur. ¶ Erat guidoni flādriae comiti Philippus fili⁹ qui bonifacij partes secutus nō cōtēnēdas ex theutonicis alemānisq; copias in flādriā deduxit. Quibus aucti flādrēses seuiore q̄ pri⁹ aīo bellū ī frācos parāt. Et ad sanctū Audomarū expugnādi loci spe ꝓcurrentes, quatuor milibus ex suis interēptis morinū ꝓximam vrbē sine praesidio relictam inuadētes incenderunt. Et cum aduersus illos grādē admodū exercitū Peronā vsq; Philipp⁹ ꝓmouisset, cōsilio comitis sabaudię inducias dedit flādrēsibus & accepit, nulla re gloriose gesta. Post haec Bonifacij arrogantiā iniquo aīo ferens Philippus, anagniam quo se pontifex receperat sarram ex columnensium familia cum nogareto aequite franco in Italiam mittit, ob causam insinuandae ꝓuocationis, q̄ aduersus bonifacij iniurias Philippus sese tuebatur. Nam

Bellū rursus in flandria.

Abbas cisterciēsis.

Bellum a flādris.

philippus in Bonifacium.

pontifex plus aequo elatus philippū regno priuauerat, & alberto austriae duci simul cū germanorū imperio regnū fr̄aciae donauerat, q̄uis illū ab initio sui pōtificatus reiecisset. Erat sarra philippo obnoxi⁹. Quippe quē ex italia fugientem & a pyratis captum rex redemerat. Itaq; sarra mutata veste/ne ab italis agnosceretur quot potest amicos colligit, & cōductis ducentis ex ijs qui sub carolo valesio in appulia militauerāt nogaretū cū bona manu ferentinū praemittit, vt inde vrgente negocio sarrę auxiliaris adueniret ipse agnaniam nocte gibellinarum ope ingressus bonifaciū in patris domo capit, inde romā deductū supbū pōtificē atq; animi aegritudine laborātē mors abstulit. Ferunt nogaretū sarrāq; in mādatis habuisse pōtificē ad Philippū perducēdi, sed pōtificiae sanctitatis reuerētia ptim deterritos, ptim agnaniēsiū occursu ,phibitos coepto destitisse. Talē vitę exitū habuit cōtēptor oīm hoim bonifaci⁹ qui xp̄i p̄ceptorū minime recordat⁹, adimere & cōferre regna ,p suo arbitrio conabat̄, cū nō ignoraret ei⁹ se loco versari in terris, cui⁹ regnū nō de hoc mūdo & terrenis reb⁹ sed de celestib⁹ esset, quiq; dolo & malis artib⁹ episcopatū romanū sibi quęsiuerat, & cęlestinū a quo dignitatē receperat in carcere dū vixit habuerat.

Conuersi de monasterio vallis Sarnarij apparitio nocturna.

Nō p̄termittā hoc loco scribere qd̄ cōstāti fide p hos dies i Parisiēsi agro accidisse ab hystoricis accepi. Erat adā de monasterio vallis sarnarij cōuersus cui villa creches ad ipsū monasteriū ptinēs cōmissa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante xp̄i natalē dies ad villam sibi creditā ex coenobio ante diei exortū ,pficiscens vno seruo tātū comitatus, videt in via procerē arborē pruina geluq; albescētē ad se ocissime cōcedere, qua re aequus cui insidebat adam terrefactus e via ,psiliēs, vix potuit a conuerso ad viā reflecti. Eodemq; motu affectus seruus nutare coepit ita vt in pedes stare & ambulare difficile posset. Propior conuerso facta arbor cum homini nihil nocuisset euanuit aerem & sulphureū odorē relinquens. Suspicatus ,ppterea

cõuersus aliquid a demonio illusionis fuisse sibi obiectum ad supos aiam vertẽs: diuæ Mariæ laudes recitat. Moxq pone se hois nigri equitãtis effigiẽ cõspicit: aduersũ quẽ adã idignabundus. Cur iquit i fœlix mihi audes insultare cũ mihi habeã i monasterio cõprecatores fres quibus cura sedula est me & reliqs a cœnobio absentes deo & diuę Marię commẽdare. Abi qñquidẽ nulla tibi pars mecũ est. Discedens ide ad poculũ tẽp⁹ demũ: pcen⁹ conuerso astitit forma hois q̃ maxima: cui ꝓlixũ & gracile collũ erat. Quẽ se isestantẽ adã frustra pugione repellere conatus: videt confestim illũ mutata effigie mediocri statura esse & monachi istar cuculla faciẽ velare. Cui⁹ oculi sicuti es cãdens rutilabãt. In quos dum cõuersus gladiolũ icassum vibrat pecudis similitudine visus demõ non minor q̃ asin⁹ auritus apparuit. Vnde magis timens seruus: dñe inquit describe in solo orbẽ: atq in medio crucẽ xpi isculpe in circo eñ stãtib⁹ nobis nihil aduersabit inimic⁹. Fecit igit conuersus sicuti a seruo fuerat admonitus. Nec sic destitit impi⁹ aduersator. Nã asininas aures i cornua commutauit: atq ad circulũ concedẽs opprobrijs est a conuerso reprobatus: & sputis contamiat⁹. Cũq a seruo doctus conuersus cruce se signasset: demõ i dolij spẽm figurat⁹ se molerias vicũ versus i rotæ spẽm circũegit: conuerso illeso relicto. Huius tã mirandi euentus idicia extiterũt. Abbas in primis vallis sarnarij a cõuerso fidẽ rei q̃siuit. Scriptor præterea historiæ: loci vbi hæc gesta sunt inspector qui equum prius mansuetum: calcitrãtẽ postea atq ferocientem se vidisse ꝓfitet. Lãgor itẽ serui diuturnus: & vestiũ cõuersi itollerabilis fœtor: & vocis donec ziziber desumpti difficillis emisso. ¶ Per eosdem dies Marchiẽsi comite mortuo Angolisma ciuitas Philippo obuenit. Quam ipe adiẽs aquitaniam quoq & tholozanum ꝓuĩcias visitauit pacatis quorũdam animis qui ad rebellionem ꝓcliui esse ferebantur. ¶ Reuersus in franciã Philipp⁹ rat⁹ flamĩgos ferociã deponere, si Guido eorum comes carcere li

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiẽsi Philippi fuit.

beratus ad eos mitteret: comitē cū filio guillermo dimittit. Illi postq̄ seditiosam gētē ad sanitatē ducere non potuerūt ad Philippū vt ꝓmiserāt conuertuntur. Cognita flādrēsiū ꝑtinacia Philipp⁹, tertio ī eos mouēs apud montē ppſoꝝ (ab arborib⁹ populis quarū ī eo loco copia ē sic vocatū) positis castris: cū speraret flādrenses ī ꝓliū descēsuros cognouit hostē vallo se continere: & castra carris q̄drigisq; circūualasse. Igitur cū aduesperasseret: rege exarmato & militibus paulo negligentius agentib⁹: ecce irrūpit in regē ferox hostis: atq; in conspectu Philippi occisis petro gētiano & iacobo fratre eius alijs quoq; non paucis rex conscenso ęquo cum ipse sibi galeā iposuisset: ī hostē animosissime fertur: obuios quosq; interimens. Quē reliqui insecuti viginti milliū flamingorum stragem fecere: ita vt nisi supueniēs nox tenebris hostem ꝓtexisset, actū ī ꝓrsus de flandrensibus extitisset. Redijt ex ꝓlio rex facibus accensis que noctis caliginē supabant. Huius victoriæ tpe flādrēsis comes qui cōpēdijs asseruabatur defunctus est. Moritur item Ioāna Philippi vxor. Fuitq; his diebus tanta annonæ per franciam caritas vt frumēti mensura q̄ sextari⁹ appellatur solidis veniret cētum. Pistores ꝓpterea publici ne plebs expositos a se venales panes desumeret/viq; auferret, officinas clauserunt donec recensitis diuitū & religiosorum horreis frumētū venale iussu Philippi ꝓmeretur. Mortuo deīde edouardo āgliæ rege, successor ei⁹ filius edouard⁹ ysabellā Philippi filiā vxorē duxit. ¶ Per eosdē dies mortuo bn̄dicto vndecimo: qui Philippum ab excommunicatione bonifacij absoluerat: conuenientibus perusij cardinalibus curante maxīe Philippo bertrand⁹ got⁹ vasco Burdegalensis archiepiscop⁹ pontifex abh̄s eligit: quē clemētē quintū appellauerunt. Hic tpe electionis cū ī gallia ageret cardīales lugdunū ad se venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus: assistēte philippo & principib⁹ cōpluribus frācis. Ex eo tempore āno salutis, M, ccc, quinto cœpit clemēs auinionem

Flādrēsiū cedes.

Caritas annonę.

edouard⁹ ꝉtius āgl⁹ rex.

Clemēs quintus.

vrbē īcolere, vbi p̄ annos q̄tuor & septuagīta sedes pontificū māsit. Publicæ leticiæ q̄ ꝓpter noui pontificis assūptionē agebāt calamitas non defuit. Erat iuxta viā qua pontifex ducebat mur⁹ veteri materia male concinatus In hūc cū turba visendi pontificis desiderio cōscēdisset vetustate excesus & pōdere sup̄ extātis ppl'i p̄ss⁹ mur⁹ ī britonū ducē collaps⁹ est. Cōsecrato clemēte cardiales ex columnēsiū familia suis dignitatib⁹ p̄dn̄sq; a bonifacio destituti restituūtur. A q̄ etiā clemēte dum ex lugduno burdegalā petit tā magnis ip̄ēsis ecclesiæ grauate ferunt. vt inde ad Philippū graues admodū q̄relę delate sint Philippo aūt qui ad bellū flandrense grandes sumptus fecisset pontifex decimæ ius donauit. Concessitq; vt ecclesias sacerdote vel ministro destitutas sibi seruientibus clericis atq; bñmerēti familiæ conferre posset. Et qm̄ p̄ id tēpus iusti ponderis moneta nō esset, philipp⁹ pontifici pollicetur illā ad legitimā ęstimationē se reducturum. Atq; ita clemētē Philipp⁹ dimittēs: cū in franciā redisset margaretā burgūdię ducis maiorē natu filiā ludouico vxorē accipe p̄mittit. Sedauit p̄terea ortā a bellouaci in symonem ep̄m seditionē, q̄ eo ꝓcesserat, vt ciuitate extorris pōtifex nobiliū quorūdā manu collecta ciues quosdā ex īsidīs cepit, suburbīs igne consumptis. ¶ Tumultuatum etiā eodē anno a parisīs ob monete vsum. diuites. n. qui suas īquilinis & varioꝝ misteriorū opificibus domos locauerāt minoris p̄cīj monetā accipe annuæ pēsionis loco recusabāt: alterā q̄ iustioris ponderis erat exigētes. Cuius inuenti autor stephanus quidā barbetus hēbat: Hic stephanus in delitīs habebat hortos a suo nomine barbetos appellatos cū p̄claris ædibus: ī eo loco (cui barbeti porta nomē postea māsit) furēs ergo populus in stephani possessiones delatus: quicquid ī ædibus & hortis p̄ciosum fuit vastat atq; incēdit: mox īde mouētes ad viā sancti Martini vbi ip̄e barbet⁹ incolebat se conferunt fustibus clauisq; & verubus vt cuiq; arma furor mīstrabat īstructi. Effra-

Mone nę reformatio. Seditio bellouacoꝝ ī suū ep̄m

Stephan⁹ barbetus. seditio parisioꝝ.

ctis Stephani portis domū suppellectileq; oēm diripiūt. ¶ Erat p hos dies philippus apud tēplarios: quē nihil periculi expectantem seditiosi in tēplo cōfesti obsidēt. ¶ Nec quicq̄ ad eū inferri sustinebāt qd̄ nō vel raperēt / vel cœno īficerēt. Tā repētio ppl̄i motu attonit⁹ rex: misso ad seditiosos parisiano cū quibusdam aulicis p̄posito dicere illis imperat: si quid in illos a quopiā cōmissum esset: aut iniuria illata se regē esse qui eos tueri possit: perāt modo si quid a rege optēt: & domū abeāt se ꝓtenus curaturū vt ppl̄o meli⁹ consultū sit. His ꝑ tp̄e simulatis leuis ppl̄s a furore tēperās, cū domū quisq; petijsset nihil cūctat⁹ Philipp⁹ seditionis autores ad octo & vigiti correptos furcis ad q̄tuor vrbis celebriores portas erectis illaqueari & strangulari mādat. Nec multo post monetā at legitimū æris valorem cudit. ¶ Et per hos dies Ludouicus hutin⁹ philippi filius pampilonæ a nauarris rex coronatus atq; appellatus est anno domini Millesimo trigentesimoseptimo. Tum etiam proditus est templariorū error: qui apd̄ hierosolymam fidei defensionem professi: cum primum religionis consideratione opulentissimos se affecissent: p̄clarissimis per orbē xp̄ianū ædib⁹ cōparatis: xp̄o reiecto falsis se religionibus dediderunt. Erat enim illis simulachrū cui pellē humanā supinduxerant: appositis ad occulos statuæ duobus fulgētissimis carbūculis qui vice oculorum micarent. Ei statuæ dum quippiā ad illos ingrederetur: ordinē vitāq; tēplarioꝝ ꝓfessurus, abnegato ante oīa xp̄o & cruce eius calcata: sacrificiū faciebat. Moriētes aūt corpus ī puluerē adactū cęteris ī potū conferebant q̄ poculo constantiores suos fieri arbitrabantur. Præterea si ex templarīg coitu infans ex puella virgine nasceretur, hunc igni torrebant: exq; eliquata inde pinguedine suum simulachram decoris gratia vngebant. In confesso quoq; habitum eorum dolo diuum ludouicum dum ī syria pegrīaretur ī vīculis a soldano ægyptio coniectū fuisse. His atq; huiusmodi criminibus. & q̄ item masculorū

pena īseditiosos.

Ludouic⁹ hutin⁹ nauarræ rex.

Error tēplarioꝝ.

[handwritten:] P. Aemyliū in ... Gallica f. ... & Naucleru̅ ... 2. f. 367.

fœdissimi amatores essent: tẽplarioꝝ ordo ĩ cõcilio viennensi anno dñicæ pietatis millesimo trecẽtesimo duodecimo p clemẽtẽ quintũ finẽ excepit. Cõphẽsis vbilibet terraꝝ qui eius ĩpietatis fuerãt atq; crematis. Admĩstrabat eadẽ tẽpestate ecclesiã Lugdunẽsem quidã non satis prudẽs epũs: qui ob blasphemias regiæ sublimitati irrogatas obsidione a ludouico hutino cinctus: & inde ap Philippũ deductus post longã custodiam satisfactione exhibita: tãdem suæ libertati permissus est. ¶ Non intercedentibus post hęc multis diebus lugdunenses coniuratiõe facta a rege deficiunt: mouentesq; sancti iusti castellũ diripiũt. Sed per Ludouicum hutinum edomiti se imperata facturos iurant. ¶ Et motus iterum belli a flamingis insurgit, cuiꝰ autor extitit Ludouicus filius guidonis flandrensis niuernensis comes. Qui ob id decreto parlamenti senatus sua hęreditate priuatus est, & bona eiꝰ publicata. ¶ Fuerunt quoq; insignibus fœminis sua fata. Nã vxores filiorũ philippi tres adulterij insimulatæ sunt quãobrẽ margareta Ludouici hutini nauarri regis coniunx. & Blancha caroli comitis marchiani vxor regis edicto in castello galliardi relegatæ sunt / quarũ libido satis in aperto erat. ¶ Ioanna vero Philippo pictauensi nupta postq̃ apud dordanũ in custodia aliquot diebꝰ fuit / innocens liberata est, & viro restituta. Hostiarius margaretæ adulterij conscius furca appensus est. Stupratores aũt philippus & galterus dãnoy fratres (mentulis exsectis) pelle nudati apud pontisarã vltimi supplicij pœnas subierunt. Ob hanc ĩpudicitiã insignium mulierum natã fabulã reor, q̃ de Ioãna Philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eam videlicet aliquot scolasticorum concubitu vsam, eosq; ne pateret scelus ꝓtenus extinxisse & in sequanam amnẽ de cubiculi sui fenestra abiecisse. Sed vnum tantum Ioannẽ buridanum eo periculo forte liberatum & ꝓpterea sophisma ab eo editum esse. Reginam interficere nolite timere bonũ est. Fuit siquidem buridanus Ioanna poste-

[Margin: lugdunẽsis ãtistes suę temeritatis penas luit.]

[Margin: Femĩę ĩsignes punitæ.]

[Margin: Ioãna regia casta.]

vior. Quippe qui Philippo valesio regnū moderāte cū liberaliū artiū nominatissim⁹ ꝓfessor esset multa & ī rōnabili & morali Philosophia scripsit/ dum parisianæ ecclesiæ fulco præsidebat/ anno xpianę resurrectionis. M.ccc xlviij. Nec cōmeruit ꝑclara mulier hmōi vicio taxari/ cuius liberalitatis atq; miē in pauperes testimoniū exhibet nauarræ apud parisios collegium: vbi scolasticos incolere ꝑpetuo īstituit designatis triplici ordine ꝑceptoribus/ qui grammaticam dyaleticēq; adolescētes docerēt, qui itē philosophiā interꝑtarētur: Addidit & theologos qui omnes anniuersariꝫ ꝓuentibus ꝑditi litterarum studiose perpetuo accommodarent. Hisq; commune sacellū extruxit/ ꝑpositis ad rem diuinam sacerdotib⁹. Itaq; ī eo tā grandi tāq; spacioso collegio/ tā multi continenter scolastici diuersantur, q ad constituendam vniuersalem scolā satis esse putari possit. ¶ Interī rebellantibus flamingis enguerrannus marignyanus qui vna cum philippo regnū admīstrabat: conuocato ad regē ex regni ciuitatib⁹ populo: cum multa ꝑsente philippo de flamingorum crebra rebellione disseruissent, rogauit postremo auditores si ad bellū quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarēt. Quibus rñdētibus se regiꝫ negociꝫ opē non substracturos: enguerrān⁹ gratiꝫ populo persolutis grande pensum ad militū stipendia exegit. Sed tribus ad id bellū regiꝫ filiꝫ atq; ipso enguerrāno cū ingētibus copiꝫ a rege missis: cū ad insulā castra posuissent re infecta: de enguerrāni cōsilio exercitū domū dimiserunt. ¶ Philippū interea morbus inuasit: mortuusq; est apud fontem bleaudi qui vic⁹ ī vastinio est postq̄ annos octo & viginti regnasset. Ei⁹ cor ex ꝑcordiꝫ exsectū in poissiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui sui memoriā philippus cōdiderat virginibusq; sub custodia fratrum dominici ordinis attribuerat: sepultum est: reliquo corpore ī dionysiano monasterio terræ cōmēdato. Ei⁹ mortis conscios fuisse petrū cathalaunēsem epm & radulphum præsium ī re

Rebellant flamīgi.

Moritur Philipp⁹.

gio senatu aduocatũ creditũ est. Sed radulphus innocens inuẽtus est. At philippus priusq̃ mortẽ obiret, filios tris (quos supstites sibi relinquebat) ad se aduocãs ad maiorẽ natu cõuersus. Ludouice inquit regnaui hactenꝰ, plurimis vectigalibus & tributis meũ populũ vexãs, nec mihi satis curę fuit monetã cudere quę legitimis põderis esset. Eã ob rẽ multorꝝ ĩ me odio cõcitaui. Ecce post me regnaturus es, miserere pr̃is animae, & q̃ ꝑperã a me gesta sunt ipse emẽdes. ¶ Deo satis meo nomine fac, de ijs quę tibi reliquo, & hierosolymitano me voto absoluas. Vos quoq; filij seruate syncerẽ inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro ꝓ tp̃is angustia breuissime dictis, cũ dauidis versiculũ. In manus tuas dñe cõmendo spiritũ meũ religiose ꝓnunciat, animã efflauit, mẽse nouẽbri pridiae diui andreae anno xp̃iani natalis. M.ccc.xiiij. Huic philippo quinq; liberos ioãna vxor peperit/ Ludouicũ hutinũ/ Philippũ pictauorũ comitẽ Carolũ marchiae principẽ, filiã quã infantẽ mors abstulit, & alterã ysabellã quã edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Philippi moriẽtis ad filios pia oratio

Ost philippi mortẽ filij eius de pr̃is thesauris solliciti cũ nihil eris inuenissent (ferrico piguigniaco maximae hortante) enguerrãnum in arcẽ luparae parisij cõiectum, rationẽ administrati a se regni ponere cõpellunt. At cũ bonã thesauri partem carolũ valesiũ philippi fratrem habuisse enguerrãnus diceret Carolus aegre id ferens. omnes qui bus enguerranni nomen odio habebatur excitat querimoniam aduersus eum proferre. Et ne quid gratiae a beniuolis enguerrannus reciperet ex lupara (cuius ipse praefectus erat) ad templariorum munitissimam arcẽ traducitur. Ipse paucis post diebus cum perductus ad ludouicũ hutinum esset, ioannes hannerius ad hoc a carolo valesio edoctus in praesentem enguerrannum haec quae subscripsi crimina cumulauit. Eum quidem philippo fuisse suspectum, eam ob rem recusasse illum ne testamenti

Enguerrãnus rõnẽ regni administrati ponere cogitur. capita accusationis enguerrãni.

sui ꝓcurationem gereret. Extremã in flammigos expeditio nẽ suo dolo fuisse irritã ꝙ cõicato clã cũ niuernensi comi te cõsilio atq; ab eo receptis mũerib⁹ cõsiliũ dederit exer citu reducẽdi. Cui⁹ tñ cã grãdẽ ex regno pecuniã exege rat. Ea ꝑterea nocte qua philipp⁹ obijsset mortẽ regis the sauros ex lupara alio trãstulisse. retinuisseq; sibi trigita librarũ parisiẽsiũ milia q̃ clemẽti romano põtifici dono dãda a rege accepisset. Neq; rationem fecisse sexaginta & trecẽtorũ pãnorũ quos ex naufragio quodã regis nomi ne detinebat. Cælasse quoq; octo & quadraginta librarũ milia q̃ regi attrebates impẽdissent. Nec in re pecunia ria fraudẽ mõ fecisse, sed cũ ad arthesij dñam rex q̃dã quę ad regiã dignitatẽ ꝑtinebãt scripsisset, enguerrannũ suis adiectis litteris repugnãtia scripsisse, policitũ eã omni in cõmodo eximere, atq; ab ea. xv. librarũ mulctã dono ha buisse quam a cameracẽsibus si rex decreuisset, acceptura erat, eã nihilomin⁹ pecuniã sua auctoritate enguerrãnum a cameracẽsib⁹ exegisse. Et cũ regiũ apud parisios palatiũ exædificãdũ recepisset præter decẽ milia librarũ quæ illi Philipp⁹ tribuerat domos q̃ proxime palatiũ ciuiũ erant vsurpasse, cõstituta possessorib⁹ annua pensione q̃ ad illũ quotãnis ꝑueniret. Cõmisisse insuꝑ in priuatos quosdam in explebilis auariciæ flagitia, atq; ita regios qui fisco pręs erãt mistros & questores sibi deuinxisse, vt sine ei⁹ syn grapho regijs iussionib⁹ nõ obtẽperẽt. His alijsq; ab hãne rio palã expositis, nulla enguerrãno se purgãdi potestas fuit. Erat aũt illi vxor q̃ liberãdi ei⁹ cã postq̃ multa fru stra tẽtasset, ad magiã & diuinationes se cõuertit, pauioto quodã malefico & clauda muliere ad id facin⁹ opẽ feren tibus. Itaq; cærea quædã simulachra ad regis & caroli va lesieñ. formã dęmonia arte cõficiũt, q̃ lãguẽtiũ spẽm pręs se ferrẽt, ad quorũ similitudinẽ (nisi male sors ꝑdita fuis set) rex, & ipse carol⁹ cõficiẽdi macie sensim erãt & de fi nita ad tps morte cõsumẽdi. Cognito maleficio rex to tius negocij cẽsuram carolo committit. Qui mox accitis

Enguerrã ni vxor

quibusdã magnę auctoritatis ꝓceribꝰ enguerranũ in supremo patibuli parisieñ. tigno stãgulari imperat. Pauiorũ par suppliciũ excepit. pterq̃ q̃ infra enguarrãnũ, ad inferiorẽ trabẽ illaqueatꝰ est. Claudã flãma cõsũpsit. vxor aũt enguerrãni atq; eiꝰ soror de cãteleu in carcerẽ cõiectę sunt. ¶ Eodẽ tpe ludouicꝰ niuernẽsis/& ioãnes namurcꝰ regis beniuolẽtiã meruerũt rebꝰ ad flandrẽses spectãtibꝰ cõpositis. Quarũ gratia robertus comes flandrẽsium cũ ad regẽ die cõstituto nõ venisset, reiectis excusationibus quas p cistercij abbatẽ & quosdã ad id missos ꝓcuratores p̃tendebat cõtumax dictus est, & in rebelliũ numero habitꝰ. Per id tp̃s quattuor veneficæ mulieres cũ parato veneno deprehẽsæ igne cremant̃, quarũ opa cathalaunẽsis antistes p̃decessor eius petri litigniaci quẽ in custodia habitũ supra mẽoraui fuerat interẽptus. Quem in sequẽte tpe Ludouicus sede põtificia amotũ relegauit instituto eidẽ successore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudæos quos pr̃ frãcia expulerat. Tentauit ludouicꝰ annua tributa q̃ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed cõueniẽtes cãpani/burgũdi/ veromandi/arthesij/ambiani/ bellouaci/põtiuiaci/forestani / altissiodorẽses/& aliquot alij populi/cãpaniæ comite autore cõiurant se id nõ pmissuros. Propter ea Ludouicus carolum valesium mittit/q̃ futuræ seditioni bonis ꝓmissis occurrat/& placet dissidẽtes. Fecerat idem Philippꝰ pulcher aureas coronas tris gẽmis multi p̃cij ornatas. Eas Ludouicus hutinꝰ in cœnobiũ diui dionysij transtulit, vt ad coronandos deinceps reges reginasq; reponerent. Quas mathęꝰ abbas & eiꝰ monasterij cœnobitæ receptos seruare chirographis datis cõpromiserũt. In rebellione persistentibꝰ flamĩgis bellũ indixit. Sed ad lisam fluuiũ cũ admouisset tãtis imbribus terra q̃ palustris est emollita est, vt equi genuũ tenꝰ in luto cõtinenter essent, nec cõmeatus importari ad castra nisi magno labore poterat, ita vt singulis vini dolijs vehẽdis triginta vix equi sufficerent

Enguerrãnus suspẽdit patibulo.

Iudęi in frãcia reducti.

Quae res cũ quotidianas difficultates militi afferret regẽ adduxit bello abstinere, & cũ tẽtoria & belli impedimenta ꝓpter luti iniquitatẽ educi ptãs nõ fuit, cũcta magno suo dãno miles cremauit. Secuta est hãc aduersitatẽ annonae incredibilis caritas. Deinde fames & mox pestilentia. Visusq; est cometes crinit⁹. Ipse insup Ludouic⁹ apud vicẽnas defunctus est, relicta grauida clemẽtia vxore roberti siciliẽsis neptę. Hic ludouicus instituit parlamẽti curiã Parisiſ stabilẽ esse & loco nõ moueri, ne litigatores crebris circuitionib⁹ grauarent̃. Per hoc inter regnũ philipp⁹ ludouici frater pictauorũ comes oĩm ꝓcerũ cõsensu regni administratione suscepta frãcorũ & nauarrae se rectorem appellauit. Ad quẽ veniẽtib⁹ flamingorũ legatis, pax inter eũ & robertũ flãdrẽsem comitẽ cõuenit q̃ lr̃is mãdata flamingorũ sigillis firmata est. ¶ Per id tp̃s clementia quã moriẽs philipp⁹ grauidã reliquerat filiũ Ioãnẽ parit paucorũ dierũ regẽ. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellat⁹ est. Reclamẽte burgũdorũ duce ꝙ diceret nõ ad philippũ, sed ad ludouici defuncti regis filiã regna patris pertinere, q̃ res difficiles post ea cõtrouersias francorũ quieti inuexit, dicẽtibus plurimis, regni haeredes filias esse nõ posse. Burgundũ tñ philippus in suas partes allicit, data ei grãdiore natu filia vxore. Et cũ alias tres filias rex hrẽt, vnã niuernẽsis comitis filio, secundã delphino Viẽnensi collocat. ¶ Interim cũ paucis cõditiones flamingi nõ reciperẽt, nec pontificis romani decreto assentirentur, inducias philippus ꝓrogaut. Misso deinde a põtifice ioanne. xxij. in franciã ioseranno cardinali qui flamingos philippo cõciliaret, cũ tornacũ ꝑuenisset, gentis peruicaciam incõstantiãq; veritus ꝑ loci ep̃m nunciare illis iubet se pacis causa tornaci esse ad eũ se cõferãt dũ de concordia agere licet. Missis qui haec flamingis exponerent duobus ex minorũ ordine fratribus inter quos Petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauensibus plaebe

Ludouic⁹ hutinus moritur.

Clemẽtia Ludouici hutini vxor.

Philippus lõgus rex

excitata insulam oppugnare constituerant. Ad vbi ad lisam flumen vētum est cōuersus in comitē populus. Nos inquiunt illustris comes inducias quae tibi cum rege iuratae sunt seruare promisimus. Ideo te non sequi ad bellum in animo est. Destitutus igitur comes exercitu, legato audientior fuit. Nā tornacū se contulit, vbi regij oratores se continebant. Promisit comes primo vere Parisium ad regē concedere, fideq; praestare & caetera cōfirmare quae in conditionibus pacis conuenerāt. Sed cum dies conuentionis successisset, per nūcios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instante tamen legato anno salutis M.cccxx. Robertus & flamingorū procuratores in Philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionibus cum ad constitutum diem ageretur, firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulā/bethuniam/ & duacū quae rex occupabat redderētur. quę & ipse enguerramus marigniagnus Philippi pulchri olim negociorū gestor, regio nomine facere promisisset. Nam iter pacis leges quae illo tēpore dictae erāt, adiectū extitit flandriae comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra franciae regnū constituere, quod quādo quidem comes nō compleret ea quae supra dixi oppida Philippus pulcher memorati ꝓuentus loco possederat. Quę cum relinquere rex nollet, comes festinanter re infecta digreditur. Sed a ꝓcuratoribus flamingae gentis reuocatus ꝓpositam prius pacē admisit/roborauitq;. ¶ Dum haec difficili negocio agūtur, ouium quidam pastores admoniti caelesti vt ipsi asseuerabant oraculo in syriam religionis christianae causa praefecturos se iactabant. Qui postq̄ magno numero aucti sunt, latrunculis non dissimiles cū praedas agerent Carcassonam vsq; progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerūt, compluribus interfectis & patibulo strangulatis. Afflicti quoq; leprosi qui iudaeorum hortatu susceptum ab eis venenum puteis per omnē franciā infundere coniurassent, vt qui inde in po-

Comes flandriae rebel.

Pastores.

Leprosi.

tũ haurirẽt aut interirẽt, aut elephãtię virus inciderẽt. Ita qꝫ farmacõ sanguine & lotio hũano hærbisqꝫ quibusdã letiferis cõfectũ pãno iuoluẽtes in puteos demittebãt lapide adhibito vt aquæ fundũ cito deferret. Id cũ in ꝓuicia Narbonensi a leprosis factũ Philippꝰ accepit, veneficosqꝫ oẽs flãmis fuisse punitos inquiri ꝑ reliquũ regnũ leprosos iubet, quos de crimine cõfessos vna cũ plerisqꝫ iudæis vindex flãma corripuit. Fuisse ꝑ id tẽpus cõstat iudæos quadraginta vitriaci ob idipsũ in custodia habitos mirabile in sese facinus ꝑpetrasse. Nã cũ se morti addictos iam minime dubitarẽt duos ex eoꝝ nũero delegerũt qui eos occiderũt, ne christianorũ manibꝰ sumerẽt suppliciũ. Vetustissimꝰ illorũ atqꝫ iunior execrabile ministeriũ exequũtur. Oĩbus interẽptis cũ duo tãtũ homicidij autores superessent, senior orat iuniorẽ se necet. Ille seniore occiso cũ se solũ videt, direpto auro qđ apud interẽptos erat fune ex defectis lintheis facto ꝑ fenestrã se dimisit, sed & corporis atqꝫ auri grauitate fune qua se deorsũ mittebat dissoluta, in fossã delapsus crus fregit, atqꝫ ita in fossa ꝓcũbẽs depꝛ hẽsus est & vltimo supplicio affectꝰ, iudæorũ autẽ cadauera cremata sunt. ¶ Cogitauit etiã Philippus mẽsuraꝝ genera quæ ꝑ frãciã plurima erãt, vlnã quoqꝫ & monetam ad vnã speciẽ formãqꝫ ꝑducere. Sed valitudinariꝰ factus institutũ nõ expleuit. Nã & quartana febre diutissime vexatus alui ꝓfluuio apud fontẽ blãdi interijt. Corꝑis eius ꝑtes tres factę sunt. Cor minores, itestina p̃dicatores apđ s. Parisijs terræ cõdiderũt. Corpus ad sanctũ dionysiũ elatũ est. Anno dñicę pietatis. M. cccxxi. Post eñ diui Ludouici mortẽ qui ab ipsis mẽdicãtiũ fratrũ ordinibꝰ literas didicerat, cõsuetudinẽ fecerãt p̃dicatores atqꝫ minores cũ integrũ regũ cadauer habere non possent intestinorũ sibi partes ad sepulturã vẽdicare. Insurrexit per idem tempus Ioannes de polliaco natione picardus, asseuerans eos qui mẽdicãtibꝰ religiosis peccata cõfitẽtur, oportere eadẽ suis plebanis p̃sbyteris rursus enarrare. Qui Ioãnes ioan-

Iudæorũ ĩfœlix ꝑtinacia.

Ioãnes de polliaco.

nis.xxij.papae iudicio aliter sentire & docere dãnatus est.

¶ Eiusdem compendij. Liber octauus.

Hilippo sine liberis defũcto Carolus eius frater marchię comes successit. Hic cũ blanchã mahildis filiã despõsasset, eã a se dimittere cogitauit. Mahildis em̃ blãchae mater Carolũ ex baptismi lauachro susceperat, q̃obrẽ ecclesiastica lege filiã habere vxorẽ ꝓhibebatur. Cõsultus ad eã rẽ põtifex romanus diffinit nuptias (nisi aliqua dispẽsatio praecessisset) esse incestas Mortuo ꝑ hos dies roberto flãdrẽsi, q̃stio de legitimo successore apud parlamẽti iudices versabatur, contendente maxime Ludouico niuernensi ꝓximũ se haeredem esse. Qua spe fretus cũ Parisiũ se cõtulisset ꝓceres qui cum eo ex flandria erãt cõtra regias constitutiones ad fidei sacramẽtũ admisit. Ob quã causam in arcẽ luparã mittitur asseruãdus. Sed nõ multo post cũ hęres a iudicibus esset declarat⁹ absoluitur, regiq; fidelitatis iusiurãdũ exhibet atq; in flãdriã se recepit. Erat eodẽ tp̃e in aquitania Iordanus insulanus nobilis quidam & imprimis potens, cui ob insignẽ eius potentiã Ioannes vigesimussecundus, pontifex romanus matrẽ matrimonio iũxerat. Sed moribus cum esset ferox / rapinisq; atq; homicidijs dehonestabatur, ob quae flagitia primo ad regẽ delatus, cum amicorũ p̃sidio veniam impetrasset, criminibus non abstinuit. Sed ministrũ quẽdã regiũ (quem seruientem vulgus vocat) virga qua ad officiũ seruiẽs de more vtebatur trucidauit. Vocatus ergo ad carolũ multis armatis stipatus veniẽs. post legitimas accusationes & cõmissorũ a Iordano argumenta, iudicio parlamenti senatus ad patibulum tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis post haec paucis

Quaestio de comitatu flãdrẽsi

Iordanus Ioãnis papę vigesimisecũdi mr̃em acceptivxorẽ iordan⁹ isignis aqtan⁹ patibulo appẽditur.

mēsibus mortua apud argimōtē maria Caroli vxore bohemorum regis sorore Ioannem ebroiceñ. comitis filiā ex dispensatione pōtificis q̄ eius consobrina esset, sibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab Hugone mōpesaco, ex hmōi causa bellū insurgit. Mompesacus in loco qui regis erat, ppugnaculum munitissimū extruxit, idq̄ ad anglū regem pertinere contendebat. Lite ab arbitris discussa, rex p̄sidiū ppugnaculo imponit. Quod postea mōpesacus auxiliāte aquitanię marescallo, occisis qui in eo erāt custodibus recuperat. Quā iniuriam non ęquo aīo ferēs Carolus ne in re sua iudex esset, anglū regem per nūcios monet, mōpesacū castiget, & de iniurijs satisfaciat. Deputat anglus fratrem suum Aymerū, data potestate cōtrouersiam componendi. Qui ad carolum pficiscens omnia

Bellicā in aqtania.

p regis voluntate diffinit. Igitur rex misso cū anglis iudicibus in aquitaniā Ioanne darblao qui eius nomie satis de iniurijs factionem exciperet, postq̄ ad primos aquitanię fines ventum est. Et tu Ioannes inquiunt angli si capiti tuo parcis, in franciā reuertere. Quo verbo ioannes dolum intelligens regi nunciat iudicum perfidiam. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorū cōtumaciam ad sibi editam diē rex anglus non venisset, aquitaniam ad fiscum redijsse. Carolū valesium cū exercitu qui regionem vēdicet mittit. Is agenū vrbem petens, eā dedētibus sese sponte ciuibus capit, infensi em̄ Aymero erāt, ppter pecuniam quam ab eis supra paucos dies exegerat / & propter speciosissimæ cuiusdā puellæ stuprū quam ille abduxisset. pfectus deinde riolā carolus vbi aymer⁹ se receperat cū militē ppius admouisset, eruptione ab oppidanis facta frācos cedere coegerūt, occiso sācti florentini dn̄o. Cuius mortē vēdicatur⁹ carolus / extructis machinis atq̄ ligneis tabulatis ad muros admotis, oppugnare locū mandat. Pugnabat em̄ francus ex ipsis tabulatis conserta manu aduersus hostem / ita vt desperata ppe salute, de pace ad carolū nuncios hostis miserit. Cōtentus se atq̄ locum

Aymer⁹ neq̄ angl⁹

carolo ꝑmittere, modo liceat iis sedes nõ mutare q̃ & manere, & regi frãco fidẽ iurare velit, reliquis angli ptes seq voletibus saluis suis fortunis abire. His cõditiõibus ꝓpositis aymerus relictis apud carolũ valesiũ obsidibus viris proceribus in angliam ad regẽ ire permittitur, qui regis sentẽtiã de legibus pacis exquirat. ¶ At cũ nõ reuerteret aymerus. riolla carolo deditur, & mõpesac⁹ diruit/ restituiturq; ꝓpugnaculũ quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aquitania p̃ter burdegalã/bayonẽ/& sctm̃ seuerũ Carolo obtẽperat. ¶ Non intercedẽtibus post haec multis diebus regina angliæ ysabella Caroli regis soror ĩ franciã veniens inducias a fratre obtinet, spe(vt ipsa dicebat) componendæ firmioris pacis, atq; interim ad virum suum regem mittit. Qui pollicitus post paucos dies bellouacum cõuenire, ibiq; franco regi debitã ob aquitaniæ principatum fidem p̃stare per nũcios filio edouardo qui cũ regina venerat oẽm aquitaniã attribuit. Qua ex patris dono recepta, edouardus in verba regis frãci iurat, & vt est in verbo gallico homagium exhibet. At regina edouardi mater, cũ aliquot dies in frãcia mãsisset, timẽs ne viro suspecta haberetur in angliam reuerti instituit. Id postq̃ resciuit rex anglus, singulis portub⁹ custodibus appositis mãdat reginã ingredi angliam ꝓhibeãt atq; vt nequitiã dissimulet romanũ pontificẽ per legatos orat Carolũ franciæ regẽ moneat ysabellã ad se remittere. Quod vbi ysabella resciuit, illa nihilominus accersito ioanne hannonio Guillermi comitis hannoniæ fratre strennuo equite, q trecẽtos milites in potestate habebat in angliã nauigat Et quo ad maxime potuit plærosq; sibi ex anglis cõciliat, exhibẽs illis edouardũ filium, vt illũ quasi futurũ aliquãdo regẽ vererentur. Nec destitit quoquouersum rex anglus iret eodem se recipere. Quã cũ pertinax maritus nullo pacto audiret, proceres indignati arma in eum mouẽt a quibus ægre se tutatus anglus ad gallias ĩsulã se recepit. Captus est Hugo dispensarius apud brestum, Cuius cõ-

Regia angliæ cũ filio edouardo ĩ frãciã venit.

filio rex vxorem non admittebat. Captoq; paulopost re ge anglo conuenientibus londonijs pceribus repudiato patre edouardũ filiũ regni dyademate insigniunt. Anno xpianæ salutis millesimo trecentesimo vigesimosexto. Hugonẽ vero dispẽsariũ post euulsa illi intestina & se inspiciente cremata, capite puniunt. Carolũ autẽ pulchrum anno insequente apud vicennas morbo extenuatũ mors assumpsit. Impositusq; est regię sepulchro in sancti Dionysij æde. Anno salutis. cccxxvij. supra mille.

POst huius obitũ cum Ioanna eius vxor grauida esset, disceptatio inter pceres insurrexit quis interim dũ reginę partus expectatur regni administrationẽ gereret. Duo erãt qui id sibi iure deberi pdicabãt. Philippus valesius, & edouardus tertius ex maria Philippi pulchri filia natus. Philippo maxime suffragabatur q ipse masculino gradu Carolo pulchro pximus haberet. Edouardo aũt si quod ad hãc rẽ ius ptineret id a fœmina esse quæ nullo tpe visa est francorũ imperiũ moderari. His rationib⁹ valesius administrãdo regno pfi citur. ¶ De nauarræ regno contendentibus plurimis nihil tunc diffiniri potuit. Quę res quia ad eam quam percurrimus hystoriam conducere minime videtur illã prætereo, Per id tempus de Petro remo supplicium sumptũ est q regiam pecuniam male administrasset. Et Ioanna regina quam grauidam Carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiam enixa est. Quãobrem Philippus valesius ex regẽte rex appellatus est, & a guillermo remorũ archipræsule vna cum vxore regina coronatus. Inde Parisios repetens secum reputaret quã pticaces flamingi & in se & in Ludouicum eorum comitem psisterent, capto a pceribus consilio grandem exercitũ in eos ducit. Ad casletum autem cũ peruenisset flamingi flocci Philippũ habentes gallum ex lineo pãno cum his verbis effigiãt. Cũ hic gallus resonabit rex reptus casletũ occupabit. Philippũ eñ repertũ appellabãt, arbitrantes illum

Bellũ i flamingos.

non legib⁹ factũ regẽ. Hãc galli effigiẽ ĩ edito loco Philippo illudẽtes constituũt. Qđ factũ magnæ calamitatis cã flamĩgis fuit. Nã ex eo tpe philipp⁹ cogitationẽ suã ad coꝝ ĩternitionẽ vertit. Itaq; accito roberto flãdrensi: cũ cũ ducẽtis instructis militib⁹ ad sanctũ audomarũ mittit: qui flamĩgos ne dilaberentur diligenter obseruet. Iubet rursus Ludouicũ flandriẹ comitẽ: insulã cũ copijs ꝑficisci qui flamĩgis si quippiã molirentur obstaret. Aiaduerso tã instructo apparatu flamingi nobilitate destituti: cũ nullos idoneos præfectos haberẽt: trifariã se diuiserũt furnenses & brugẽses plebios cũ pourpringis ad cacasletum ire iubẽt. Brugensibus atq; franconijs mandatũ est tornacũ versus mouere. Iprẽses & curtracij insulæ partes recipiunt. Philippus vero ad nouã fossam reliquum exercitũ continebat. Quam in decẽ acies distribuit: primæ marescalli & balestariorum p̃fecti p̃fuerunt. Secundam duxit alẽconij dux. Tertia magistro hospitalarij ordinis obtigit. Quartã galterus de castilione conestabilis accepit. In quinta ipse rex erat: quẽ nauarroꝝ rex cũ lotharingiẹ & barry ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgundiẹ dux fuit. Dalphino vienen̄. septima attributa est, Octauẹ p̃fuit hannoniæ princeps Nonã britonũ dux administrauit Postremæ imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tã instructũ exercitũ borboniorũ dux postera die q̃tuordecĩ militaribus signis stipatus accessit. Hec cũ in amplissima valle constituũtur flamingi constitutis ad casletũ ẹdito loco castris vnde francorum acies despicere poterãt ita suos instruunt vt a francis videri ipsi possent. Post q̃ nullã pugnandi potestatẽ fecissent: Philippus paulo ꝓpius incedere suos iubet: vt a mõte quo se tuebatur hostem deduceret. Postq̃ id parũ conducere intelligit: marescallos vltra casletum cum copijs mitti. Qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neq; hoc accepto damno flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus marescalis: cum ex labore se curare statuissent,

Acies a Philippo valesio ordiate.

Vide frã coꝝ ĩ curiã.

nostri segnius agere coeperũt: neq; excubias adhibẽt. Sed pceres palantes p tentoria aleam ludebant aut lusib⁹ ãnimum relassabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubicularijs & duobus diui dñici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoste vigilanter aĩaduersis: tribus sub vesperam aciebus relicto monte in nostros ire festinant. Iãq; i festi aderãt: cũ a nostris sublato clamore pars sanctum audomarũ versus fugã parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculũ appetere: fecissetq; nisi a mareschalis contra occurrentibus fuissent ĩpediti. Per hanc morã reliquus exercitus armis resumptis acrẽ pugnam instaurat: atq; interim rex suis ad se propere venientibus in hostes fertur praecedente milone de noiers auriflammae signifero: pugnatum est ab alterutris accerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus victor extitit paucis desideratis. Ex flamingis autem octingenti supra decem & nouẽ milia cecidisse referũtur. qui vero ex ꝑlio fuga dilapsi erãt, cũ se ĩ agro sepib⁹ vndiq; vallato recepissẽt: a comite hãnoniȩ qui in casleto monte considebat aspecti: primo quidem ferocissime restiterunt. Deinde fracti nostrorum incursu omnes occisi sunt. Post partam victoriã quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quae ad orã maritimam sunt ypras contendit: & sponte deditam recepit supplicio affectis quibusdam defectionis auctorib⁹ atq; armis a ciuibus datis, Campana praeterea quȩ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandam deiecta est. ¶ Dum haec a philippo geruntur brugenses qui tornaci fines aduersus eorum comitem Ludouicũ obseruabant, audita suorum clade comitis se potestati permisere, quos ad philippum deductos partim rex morte affici partim in exilium agi mãdat. Atq; ita flamĩgis decẽ Kalẽdas septembres Anno xp̃i millesimo trecẽtesimo vigesimooctauo subactis philippus Ludouicũ comitẽ ĩ flandriam restituit. His eũ verbis admonens. Age inquit ludouice cautior deinceps esto, ne per iniusticiã principa-

Flamĩgi regẽ iuadunt.

philipp⁹ flandriae comitem alloquit.

tu exclusus nostram opem rursus implores. Cuius verbi recordatus comes postq̄ in flandriā venit ad decem hominum milia eorum qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cum Guillermus canus ex brugis ad brabātinum ducem euadens: aduersus comitem auxiliū petit ad philippum perductus, manibus abscissis ī rotam primum more patrio surrigitur, deinde patibulo appenditur. ¶ Nondum de aquitania edouardus debita philippo iuramenta praestiterat. Ideo misso in angliam Ioanne fiscani abbate edouardum philippus monet secundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad se non admisit. Sed a matre eius regina responso accepto, ad philippum legati redierunt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronem de craone in aquitaniam legat, qui regionis prouentus sub regis potestate reponant. Atqu iterim in angliam secundo mittit, diem Edouardo dicere, ea lege si venire negligeret, dicendum ius nihilominus aduersus eum esse. ¶ Venit tandem Edouardus atque apud ambianos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco terras possidebat praestitit. De his autem quas a Carolo valesio Philippi patre ablatas sibi fuisse dicebat iudicium parlamenti senatus exposceret.

¶ Eadem tempestate philippus animo voluens quam procliues ad seditionem flamingi semper extitissent, misso Ioanne abrinceñ. antistite portas yprensis oppidi atq curtraci & aliarum quarundā arcium munitiones dirui confestim iubet. ¶ Per eosdem dies robertus artesiensis aduersus mathildem ob arthesiȷ principatum ī iudicio contēdebat: nitebaturq comitatū ipsum paterno iure vēdicare: q̄q̄ parlamenti decreto mathildi fuisset addictus. Sed aduersus decretum Robert⁹ literas recenter inuentas exhibebat quibus se terrae ipsius heredem asserebāt. Lr̄is penes regē depositis: mathildis diligenter explorat vnde syngraphum emanasset: Cōpertum est id a foemina

guillerm⁹ patibulo afficitur.

edouard⁹.

edouard⁹ fidē philippo p̄stat.

Robertus arthesieñ.

nobili ex bethunieñ. agro quã robertus in delitiis hẽbat fuisse seq̃nti calliditate inuẽtum. Erat attrebati ciuis potens qui annuũ ex comitatu arthesij ꝓuẽtũ emptionis lege sibi quo ad viueret tm̃ cõparauerat, eiusq; emptionis syngraphũ patris erat roberti sigillo firmatũ. Ciue mortuo foemina ex haeredibus literas recuperat, vt pote quę nulliꝰ momẽti haeredibus essent. Literis receptis sigillum calenti ferro detrahit, atq; alteris quę ad causam roberti ꝑtinerẽt confectis verꝰ sigillũ agglutinat: easq; ad robertũ deferẽs se illas domi forte fortuna reperisse ait. Fraude cognita ꝑ eũ qui syngraphũ scripserat: Philippus robertũ ad se vocatũ hortat̃ a lite desistat: sibi sine ambiguitate constare adulterinũ syngraphũ esse. At robertꝰ mali ꝓpositi tenax regẽ nõ exaudit. Quãobrẽ philippꝰ syngraphũ ad iudices mittit & foeminã apphẽdi iubet. Quae tormentis expressa veritate igne cõsumpta est in eo loco q̃ porcorꝝ mercatus a parisiis appellat̃. ¶ Eisdẽ diebus q̃rimonia aduersus clerũ exoritur quẽ ditiõe sua abuti pleriq; palã testabãtur. Eius rei causa conuocato consilio: cũ de ordinãdis legibꝰ ageret: regina visa est conari ab ecclesiasticis iurisdictionẽ abrogare. Qđ postq̃ Philippꝰ cognouit: nõ ĩquit vt clero quicq̃ detrahatur haec concio habita est. Non enim modo non auferre ecclesiis sua iura: sed ea ãpliare ĩ animo est: satis esto errata emẽdare. ¶ Sed de roberto arthesieñ. reliq̃ ꝓseq̃mur. Prohibitꝰ robertꝰ captã ob arthesiũ litẽ ꝓducere: quia foeminę suppliciũ grauiꝰ iusto ferebat regi detrectare veritꝰ nõ est. Et cũ obloquẽti dies ad iudiciũ dictꝰ eẽt: venire contẽnens: me ĩquit autore Philippus rex ĩstitutus est, & me quoq; autore regno depelletur: atq; ita irritatus / ęquos quos formosissimos habebat cum omni thesauro burdegalã misit: Moxq; in angliã omnia traduci iubet. Ipse ad Guillermũ hannonię comitẽ primũ ĩde ac brabantinũ ducẽ cõsobrinũ eius festinanter contendit. Hic aũt brabãtinus guillermi hãnonieñ. filiã vxorem filio suo accipere instituerat. Qđ

Mulieris astutia.

Nota cõtra nouas reformationes.

Regis calliditas.

Philippus sagacissime intelligēs: cū maxīe sciret Guiller mū ipsum alias suas filias magnis prīcipibus collocasse: & inde sibi & potētiā & auctoritatē cōparasse: verit⁹ ne ac cessione ducis brabantini incrementū acciperet ꝑserti in eo tpē cū Edouard⁹ bellū ī frācos parare nūciabatur: bra bantinum ad se venire cōpēdiū orat quo bohem⁹ rex & Ioānes hānonieñ, & iuliaci comes atq; leodiensis antistes conuenerūt. Quibus cum amicicia iuncta Philippus bra bantino seorsum assumpto: monstrat eas nuptias quas de guillermi filia instituerat inferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quam filio dare si non abnuat velit. His philippi verbis ꝑsuasus brabantinus: discedentibus a rege aliis prīcipib⁹ apud Philippū mansit. Ea re cognita. Robert⁹ brabātiā deserens namurcū ꝓfect⁹ est. Qui post ea ob cōtumaciā regno interdict⁹ est & bona ei⁹ publica-ta. Et his itē dieb⁹ Ludouico claromōtano comiti rex cō cessit vt qui dn̄s borbonij appellabat̃ ducat⁹ dignitatē as sumeret. Ad hunc modū borboniorum ducatus initium accepit. ¶ Per idē tēp⁹ Ioānes normānoꝝ dux Philippi primo genitus apud meldunum bohemorum regis filiā vxorem duxit. Quo item die brabantini ducis filio ma-ria Philippi filia nupsit. Nuptiis celebratis: conuētu mul toꝝ sacerdotū atq; ꝓceꝝ Parisij congregato: Philippus expeditionem se ad hierosolymā ducturū ꝓponit & Ioā ni filio. xiiij. annum agenti regni curā mandaturum: ideo orare eos qui aderant: filio obtemperarent: & si ī ea expe ditione moreretur: fidem erga illum seruarent. Iureiurā-do ꝓ Philippi volūtate recepto: cōsiliū rex dimittit. Int̃ iectis inde paucis admodū diebus: Radulphū augi idest Deu comitē: & beluacorū pontificē ad Edouardū ꝓficis ci mādat: sciscitatū si ad eā quā ī syriam expeditionē pa-rat sociū se cōiūgeret. Quibus Edouard⁹ rn̄det mirari se Philippū lōgiquā ꝓfiteri militiā qui de aquitāia id quod ambianis ꝓmiserat nō absoluisset: oportere quidē illum erga se conuentorum fidē seruare: qua expleta se ad ex-

Borbonij comitat⁹ Roberti arthesieñ. bona publicant.

ti.

peditionem Philippo patiorē fore. Verū q̄uis ad hunc modū oratores a se dimisisset: tamē postq̄ aduers⁹ scotos autore. Edouardo balliollo bello decertasset cātuariæ archiep̄m cū Philippo montisacuti & gaufrido scorpo ad philippū legat. Qui ītio cū ad regē accessissent: parū comiter habiti: suæ legationis exordia apud comitē deu: & Petrum rogerium rothomagorum archip̄sulē: marescalumq; trecēsem fecere. Causa quāobrem venissent exposita ad regē p̄ducti oratores pacem cum philippo firmāt. Sed discedentibus a rege ī sua diuersoria āglis: mox Philippus eos ad se reuocare iubet. Venientibus rex ait, eam cum illis pacem īiuisse, cuius scoti p̄cipes habeantur, q̄ q̄ de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionem cum se admittere non posse respondissent: ī angliā abierunt. Eius legationis relatione. Edouardo facta: excādens anglus iurat se prius omnem scotiam perditurum quā ea se pacis lege teneri. ¶ Anno eodem nundis ī agro sancti Dionysii existentibus, repentinus ignis ī merces exarsit quo lenditum idest supra īterp̄tatus sum edictum conflagrauit Hugo quoq; crussiacus parisiensis p̄tor, & deīde parlamenteus præses ex burgundia oriund⁹ ob corruptum a se iudicium pœnas luit. Patibulo supēsus. xij. Kalendas Augusti anno dominicæ passionis millesimo trecentesimo trigesimo sexto. Et regina ī puerperio apud vincennas decumbente: quæ Philippum pepererat: tanto fulgure atq; tonitru aer inhorruit, vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit, & cortinæ contritę sint. Ingentes arbores suis sedibus euulsæ & plerique homines trucidati, per hanc tempestatem. Edouardus exulceratum animum gerens ob dirutam apud xantonas arcem, aliaq; sibi subrepta loca, p̄ nūcios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroq; legationes ītercesserit: īpediente maxime Carolo valesio nulla cōcordiæ via fuit. Vnde animatis ad bellum regibus Edouardus aīaduertens philippum scotorum partes se-

P̄sīt⁹ iudex corrupt⁹ pecunia.

qui,cũ ludouico bauaro amicitiã init, atq; armis se q̃ maxime põt instruit. At cõtra philipp⁹ cõtrouersiã q̃ burgũdo duci aduersus Ioãnẽ cabilonẽsem ob salinarũ fontem erat sedat. Quo tpe cometes apparuit ignitissimus futurorũ q̃ superuetura erãt & astronomi pnosticabantur index. Nam & ab anglis incursiones plurimæ atq; incẽdia facta fuere. Nec minus in anglos frãci grassati sunt occupatis in vasconia plærisq; locis, incẽsis quoq; in anglia duce Nicolao bucheto nõnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouard⁹ cũ flamingis societatẽ iungere repugnante magnopere eorũ comite, philippo insup rege dissuadente. Sed erat gãdaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus, & qui seruili ministerio Carolo valesio aliqñ seruierat. Hũc cum astut⁹ esset & ingenio polleret. Edouardus auctoritatẽ illi apud gandẽses cõparat, ita vt non parui intra paucos dies fuerit æstimatus. Nactus ergo nomen iacobus arteuella gãdensibus qua necessaria illis esset anglorũ cõmunio ostẽdit. Flamigos omnes lanificio deditos esse dicens, qui (nisi ex anglia) lanas nullas haberent, ideo operæ preciũ illis esse Edouardi partes sequi: hac oratione persuasis Gãdensibus ipse brugas petit satellite multo stipatus. Deinde ypras atq; alia maritimæ oræ oppida puadẽs ab oĩbus magna lætitia exceptus est. postea autẽ cõuẽtu Gandaui facto cõiurãt oẽs bellũ cum Edouardo gerere. Atq; ita oẽs qui exultabãt ad se reuocarũt, coacta nobilitate obsides dare ne secus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione cõperta comes gãdauum se contulit, si forte reducere ad meliorẽ mentem flamingos posset. Qui venientẽ comitem apud se detinent. Sed dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti se pœnitere & eorũ sentẽtiam sequi simulat. & recepta qua vtebant veste cœpit inter illos per familiariter conuersari. Tandẽ bonã apud illos opinionem assecutus, insigniores fœminas ad conuiuium accepit post delicatissimas epulas cum iocatum lusumque esset, comes ve-

Cometa:

Bellũ exarsit inter frãcos atq; anglos Iacob⁹ arteuella.

Flamigorum coniuratio.

natũ ire simulãs Gãdauo egredit cũ canũ rapaciũq; volucrũ turba. Atq; hoc pacto dũ querẽdis vel ardeis vel feris quisq; studet, ipse cũ paucis se surripiẽs ad Philippum venit. Cui⁹ aduẽtu lętificatus rex aliquot ex flamĩgis factionis autorib⁹ sacris & cõione xp̃ianorũ põtificis romani auctoritate interdicere facit, missis q̃ sñiam exequerentur siluanecteñ. ep̃o & guidone castrẽsi dionysiano abbate. Hæc q̃ de comite scribo frossard⁹ gesta esse tradit. obsidente calisceũ Edouardo Qui ysabellã filiã comiti desponsare adnitẽtibus flamĩgis curauerat. Sed comes cũ eas nuptias ægre admitteret, quia ei⁹ pater fuisset ab anglis intercẽptus, Gandauo abire ad philippũ sollicitæ laborauit. Dum hæc a Philippo gerunt. Edouard⁹ in brabãtiã atq; inde in alemãniã cũ vxore sua hãnonieñ. comitis filia se cõfert, vbi cõtracta cũ ludouico bauaro pseudo imperatore atq; excõicato societate, ludouici vicarius cõstituitur vt nominis amplitudine theutones ad sese alliceret. Quorũ magnũ numerũ ꝓposito stipẽdio cõparauit. Nec Philippo cura defuit se suosq; aduersus ĩminẽtẽ hostẽ instruẽdi, sed collecto ingẽti exercitu, ad ambianos castra metatus est. Vbi postq̃ longo satis tp̃e concedisset cognito q edouardus apud alemãnos delitiis vacaret p̃sidiis permunitiores vrbes depositis, reliquum exercitũ dimittit. Visus est per id tempus sub minore vrsa alter cometes sine vllo splẽdore perpallid⁹. Et frãci nauali pugna duas ex Edouardi classe onerarias naues nõ sine suoꝝ cędc capiũt Quę cũ multis variisq; opib⁹ cumulatę essent magno frãcis cõmodo extitere. Hautona quoq; angliæ in ora maris oppidũ iniiciẽtib⁹ ignẽ frãcis cõflagrauit. ¶ Et pẽna arx in agro ageñsi excepta est, ipsi p̃terea Gandẽses duce iacobo arteuilla alias flãdriæ regiones ad defectionem sollicitãt, q̃ cũ se dicerẽt in frãcos arma nõ sumpturos, nõ inquit arteuilla in frãcos, sed in comitẽ bellũ param⁹ qui nos & vectigalibus premit & afficit iniuriis. ¶ At philippus prudẽter cõiectãs q̃ ab anglis flamĩgisq; bella ĩ eũ

mouerent, vt normanos in fide cotineret multis eos pri uilegijs donat. & Haricuriæ principatu comitatus appellatione decorauit. Et eisdē diebus in philippi ptātē venere burgus & blauia munitissima in aquitania oppida deprehensis eudone caluomontēsi & ioāne de alberto. Contra vero ad maris littus Picardiā versus angli transportum capiūt. Et edouardus quas numerosas diuersarū gētium copias ad quadraginta milia cōtraxerat in frāciam mouet. Cui ad sanctum quintinū viromādiæ nō cōtēnēdum oppidū cum valido exercitu centū milium armatorum philippus occurrit. Interim tn̄ dū ibi tātisper se continet, dum oēs copiæ conuenissent anglus Terrasciā populatus est. ¶ Conueniēbus simul copijs cū rex manu cōserere inter burū fossam & flamīgariā instituisset, quidā in exercitu primores id agere dehortantur, esse veneris diē quæ xpianis venerabilis esse solet. Militē eo die magnum iter cōfecisse, neq; æquis spaciū fuisse pabuli aliq̄d capiēdi intercedere, præterea inter se & hostē locū transitu difficilē. Igit̄ vtile fore si in posterā ꝓximam diē prælium intermittat. Hæc & si inuitus audiret philippus, prælio tn̄ abstinet. Interim edoardus intēpestæ noctis silētio, francia relicta ad theutones in brabantiā se recepit. Quare fraudatū se rex arbitratus exercitum in franciā reduxit. ¶ At flamingi comite suo deserto ad edouardū proficiscentes, eum vt francorum regē cōsalutant in verba eius iurantes. Ea flamingorum veneratione letus edouardus ꝙ eorū auxilijs rē prçclaram gesturus esset, in angliā ꝑgit pecuniā ad belli vsum coacturus. ¶ Interea terrascēses q̄ hānonijs finitimi sunt, duce ioāne veruino hanonniam vastant aspra oppido nōnullisq; locis incensis. Hac calamitate offensus ioannes hannoniç comes veruinum in præliū ꝓuocat die ad dimicādū dicto, quod cū nō detrectaret veruinus, comes aubertū quæ frācorū erat suo præsidio destituta (nam ad veruinū laturus opē miles ꝓfectus erat) populatur atq; incendit. Grassabatur aliun-

Haricuria in comitatū erigit̄.

Fugit edouardus. Edouard⁹ a flamīgis rex frācorum appellatur.

de & ipse angl9 & boloniæ suburbana cũ aliquot nauib9 cremat. Diu quidẽ p annos tres cũ omia incursionib9 p derent/& milites inter se leuibus tantũ prædiis cõtẽderẽt multis populis incõmodis grauabat. Nã tornacẽses philippi iussu ad curtracũ excurrẽtes numerosam pecudum & boum prædã ex flandria abegerant. At Edouard9 in angliã trãiciẽs, comitẽ salberiensem oxonie dñm reb9 flãdrẽsib9 pfecerat. Hi vt aliquo insigni facto nomẽ p Edouardi absentiã cõpararẽt, insulã obsidere constituũt. Quare accersito Guillermo montisacuti q reginæ apud sctm bauonẽ gandaui cœnobiũ puerperæ custos a rege anglo fuerat deputatus. Armẽtariã quæ nõ pcul ab insula distabat, & eã genuẽsiũ cohors tuebat incẽdunt. Inde marquete monasteriũ adeũtes ibi cõsiliũ capiũt de insula obsidẽda. Mittunt ducẽti equites cũ salberieñ. & Guillermo q insulæ litũ explorẽt. Quorũ cognito aduẽtu, insulenses clã bona ciuiũ parte emissa duce relato viro nobili appropinquãtẽ oppido salberiẽsem a tergo inuadũt capiuntq; reliqs fere oibus interẽptis, perductũ aũt ad regẽ hostem angliũ in castelleto Parisiorũ carceri philippus cõmittit.

Salberiensis apđ insulã fusus

¶ Hoc malo auspicio flamingi nutãtes de pace ad philippum nũcios mittũt. Verũ pacis leges quas illi proponebant rex nõ admisit. Reiectis igit a se nũciis, copias attrebatũ ducit pmisso in hãnoniã filio suo Ioãne qui regionẽ popularet qui collecto ex finitimis psidiis exercitu post duras excursiones valencenas vsq; latissime factas, cũ ad scandoueriũ castellũ dies fere xv. in obsidione sedisset, aduenieẽte philippo obsessi paulopost, se & fortunis suis saluis deditionẽ fecere. Arce diruta ad thuinũ q arx cameraceñ. episcopi erat pergunt, quam a richardo limonsino egregiẹ defensam & scalde flumine allutam philippus pertinaci oppugnatione vexavt in quem a bochayni prẹsidio quod prope erat fiebant quotidianæ incursiones. Nec longa mora interfuit, ecce brabantinorum dux & geheldrẽsis comes/& iacobus arteuella cum multa flan-

drensium manu ad diuersam qua Philippus militem habebat scaldis ripam castra fecere, Põte ad scaldem extructo frequens & acris pugna fuit. Sed machinarum crebro iactu concussis muris castelli, praeuectus (opibus in nauẽ depositis, atq; igne in arcem iniecto) ad alemannos nauigat. Quibuscũ silenti nocte aufugit. Flagranti autem castello miles francus succurrit incendio restincto, Inde normanniae dux Ioannes assumpto in societatem burgũdionum duce hannoniam infestat, qua decursa paucis post diebus ad Philippum patrem reuertitur. ¶ Constituerat Philippus bouchaynũ obsidere, sed audito Edouardi conatu qui numerosa classe in flandriam traijcere nunciabatur, locis hostibus finitimis praesidio imposito franciam repetiuit, ad comparandam aduersus Edouardum classem. Quam ex normannis picardisq; (ducibus marescallis) celeriter eductam armis milite cõmeatuq; Philippus instruit, institutis ductoribus Hugone quiereto, Nicolao bucheto / & barbauario maritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarum nauium classe mouentes ante sclusam flandriae communem portum constituerunt, ita vt nec anglo ingrediendi / nec flamingo egrediẽdi potestas esset. Haec francis agentibus Edouardus Roberto arthesieñ. comitante, conscensis nauibus prospero vento in conspectum france classis paulopost adnauigat. Quo animaduerso barbauarius, ecce o cõmilitones inquit regem anglum. Qui si omnibus nauibus nos in hoc augusto mari intercipiat nulla nobis erit classem dilatandi potestas. Satius esse arbitror in late patens pelagus nos traducere, quorũ in oculos sol irradiat, & maris fluctus nobis aduersatur. Haec barbauario loquenti. Nicolaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniae rationẽ melius q̃ naualẽ pugnam ministrares. A furca pẽdeat qui hinc discesserit. Periculi peritus barbauarius cum quatuor triremibus portu soluit. Ante omnem Edouardi classem prӕcedebant onerariae naues duae quibus nobiles quidã an- [Classis fracorũ]

gli vehebãtur. In quas iniect⁹ barbauarius nõ magno ne gocio naues superat, occisis qui in ea erant vniuersis. Sed instaurati tota classe pugnã edouardo cum portu adhuc franci se continerent. & loci angustia atq; hostiũ multitu dine ita pmerẽtur vt sese explicare nõ possent, nec incõti nẽte se recipiendi facultatẽ haberẽt. littora flamingo ob- seruãte, postq̃ horas sex acerrime depugnassent periere, pridie festi Ioannis baptistę. anno salutis trecẽtesimo qua dragesimo supra mille. Itaq; quieretus in hostiũ potestatẽ viuus incidit, qui classis partẽ sibi attributã solis piscato- rib⁹ & vilis ministerij hoib⁹ armauerat, q eos scilicet mo dico stipẽdio conductos accepat, nobilitate contẽpta cui maius stipẽdiũ op⁹ esset. Buchet⁹ aũt qui barbauario fur cas impcat⁹ fuerat ĩ malũ sublat⁹ strãgulatus est. Vn⁹ tm̃ cũ paucis minorib⁹ nauigijs barbauari⁹ euasit reliqua clas se amissa cũ illis duabus quas sub ipso pugnæ pludio ca- ptas rettuli. Cecidisse ex vtroq; exercitu trigita milia tra dũtur, edouardo aũt femur tragula traiectũ fuit. Qui so- lidato vulnere, gãdauũ oẽs belli duces accersit, vt de reli quo bello gerẽdo rationẽ exquireret. Est in frossardi hy- storia francos oẽs in hac nauali pugna occubuisse. Et cũ ipse autor plus anglis q̃ francis suo more tribuat, cõtra- hit vt vult suam narrationem vel ampliat. Nam cũ ma- xime verum est buchetum alterũ classis ductorẽ fuisse a malo iubẽte edouardo suspẽsum, id tamẽ frossard⁹ pręte rit, quia id ad edouardi gloriã minime ptinere nõ ignora bat. ¶ Cũ anglus copias incontinentem deposuisset / atq; gandauũ peruenisset, placuit omnes copias bipharia diui dere. vnã alemãnorum atq; gandẽsium qui tornacũ ver sus mouerẽt, reliquã ex flamingis qui ad orã maritimã & casletum incolunt, cui Robertus arthesiensis pręficeretur sanctum audomarum petere edouardus iubet. Ordina- tis ad hunc modum copijs ipse ad sclinium tornaceñ. epi prædium tentoria sua ponit, atq; ciuitatem vndiq; circũ uallat. Erãt eñi in eius exercitu pręter anglos brabãtino-

Clades in gens fran coꝝ apd⁹ sclusam.

rũ dux, comes hãnoniæ. Iacob⁹ arteuella/ & ex theutonũ ꝓceribus q̃ plurimi, ita vt omnis exercitus cẽtũ & vigi ti milia esse diceretur. ¶ Postq̃ Philipp⁹ cognouit quid ab edouardo ageretur/ conestabilẽ/ fuxi comitẽ/ & bertrandũ alterũ ex marescallis cũ quatuor ęquitũ milib⁹ tornacũ mittit. Burgũdonũ vero ducẽ cũ magno ꝓcerũ nũero ad sanctũ audomarũ ꝓgredi iubet, qui duab⁹ & q̃dra ginta nauibus delati ĩperata fecerũt. At rex ipse delecto sibi exercitu castra inter attrebates lensumq; habuit, dubius adhuc quorsũ inclinaret. Robertus vero arthesieñ. cui attributi inferiores flamingi erant vix eos ducere potuit cum omnino instituissent nouam fossam non præterire. Sed solo vsus robertus affirmat se ex oppidanis sãcti audomari binas lr̃as excepisse, quibus maxime sꝑabat pa tere illi in vrbẽ aditũ si illo copias ꝓmoueret. Creduli roberto flamingi arquas qui vicus est flãdriã eũtib⁹ sancto audomaro ꝓximus arcem habẽs, ꝓtenus petiũt. Ex quo loco incursiones atq; incẽdia fecere. ¶ Interi mẽs philippo fuit in robertũ arthesiẽsem ducere. Qđ postq̃ robert⁹ cognouit vocatis ad se sui exercit⁹ primorib⁹ ait tp̃s esse ad sanctũ audomarũ ꝓpius cõcedere, se alteris lr̃is ab oppidanis admonitũ ne oblatã occasionẽ p̃termittat. Læti hoc nũcio milites armis captis in aciẽ a roberto ordinantur, igit̃ duplici aciȩ instruct⁹ ꝓxime hostẽ copias sistit. pugnatũ est diuersis locis acerrimȩ, ita vt pro portis oppidi robertus irrũpẽs equites aliquot frãcos occiderit. Sed dũ ad hũc modũ furit, arthesienses & nonnulli ex flamingis qui in frãcorũ exercitu erãt, in alã berghẽsiũ atq; furnensiũ irruẽtes & comes arminiaci aliorsum pugnã in yprẽses cõmittẽs, hostẽ in fugã vertũt. Rediẽs aũt in castra robertus cũ deserta oĩa cõperisset casletũ primo, deinde ypras, mox ad edouardũ se recepit. ¶ Ex quinq; & quadraginta milib⁹ qui cũ roberto militabãt tria tm̃ milia iterẽpta fuisse mẽoriȩ ꝓditũ est. Fuga flamingoꝝ cognita philippus ypras copias ducit, & edouardus de vindesora ob

sidere Tornacũ festinat. Literas quoq; ad Philippũ in hac sententia dat. Non ignorare illũ ꝓ sua virtute & sapiẽtia franciȩ regnũ ad se optimo iure ꝑtineret, quod vi atq; armis ipse Philippus vsurparet, se ꝓpterea flamingorũ maxime auxilio in franciã traiecisse quæ sua esset. ideo scite ꝓbeq; facturũ si iniuri⁹ vltra nõ fuerit, sibiq; debitã hȩreditatẽ liberã dimittat, ne eius culpa populus calamitate cladeq; violetur. Si minus id curet, se ligat hoies belli peritos cẽtũ quibus cũ ipso secũ cũ totidẽ armatis cõgrediatur. alioquin totis copijs ad pugnã descẽdat. post prȩsentes literas scriptas decimo die ad prȩliandũ cõstituto. Ad has angli literas Philippus ad insequentem modũ respondit se vnas quidẽ literas vidisse quæ Edouardi nomie ad Philippũ valesiũ datæ esse ferebãtur. Sed quia ad se regẽ scriptas non esse constabat ad ea quæ a Philippo peteret non opus esse responso. Sed quãdoquidẽ in franciã arma intulisset qui sibi francorum regi debitam fidem supra paucos annos præstitisset / atq; in eius verba iurasset: se ita regni maiestatem tutaturum, vt oportuno aliquãdo tẽpore illum regno extrudat. Neq; se multi æstimare ꝙ flamingos auxiliares haberet, quos prauis facile consilijs ad defectionem se duxerit. Sperare propterea gẽtis eius oppida atq; communitates comitem suum aliquando recepturas. ¶ Nunc quia de edouardi in regnum frãcorum aduersus Philippũ controuersia locus incidit nõ impertinens est paucis ostendere, quo iure anglus regnum ad se ꝑtinere decertarit. Philippo pulchro masculinȩ ꝓlis tres liberi & totidẽ fœminȩ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus est, Philippus longus / & Carolus pulcher. Fœminæ diuersa matrimonia sortitæ sunt. Margareta Ferrãdo castellæ regis filio nupsit, ysabellam Edouardus secundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui Katherina nomen fuit decessit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima successione tenuere. Hutinus patri, Philippus lõgus Hutino. Phi-

Lrȩ edouardi ad Philippũ.

Rñsio philippi.

Quãobrẽ disceptauit edouard⁹ de regno francorum.

lippo longo, Carolus pulcher successit. Hutinus annũ, lõgus quinq;, pulcher annos septẽ (nullis liberis relictis) regnum possedit. Nam Ioannes hutini filius dũ remos vnctionis gratia petit/moritur. Filiã ebroicẽsis comes sibi copulauit. Philippo lõgo Hutini successori vnica filia fuit comitis arthesieñ. vxor. Quare morienti longo successit Carolus pulcher, qui Ioannam burgundã grauidam cũ reliquisset, turbationis de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cum blanchã regina peperisset, de legitimo hęre de cõtentio insurrexit. Erat eodẽ tẽpore ex Carolo valesio Philippi pulcri fratre superstes Philippus filius qui & valesius appellabatur cum fratre Carolo alenconij comite. Edouardo igitur atq; Philippo valesio de successione contendentibus/cõuentus francorum habitus est, quem triũ statuũ contentionem vulgus vocat. ¶ Ubi de cõtendentiũ iure diu multumq; disceptatum est dicẽtibus valesianis Philippum Caroli pulchri hæredem esse, cuius & duorum pręcedentium regum Hutini & longi cõsobrinus per genus masculinum esset. Contra asseuerantibus anglis. Edouardum tertium non iniuste regnum vendicare, quã ysabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum soror genuisset. Igitur cũ ex regibus nepos & masculus esset Edouardus successorem Caroli definitum iri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua, quæ a pharamõdo vt supra scripsi francis data in illos vsq; in dies obseruãtissima habebatur. Ea lege soli virilis sexus reges a maribus regibus orti, regnũ administrant, nec ad eam dignitatem fœminæ admittuntur. Cuius legis hæc sententia est. Nulla hęreditatis portio de terra saliqua ad mulierem venito. Terram autem saliquam francorum iure consulti eam dicunt quę solius regis est, & a lege alodij distat quæ subditos compręhendit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa principis maiestate. Astipulabatur præterea vetustissimę legi diuturna consuetudo quę ma

Terra saliqua.

res non foeminas francis prefici obtinebat. Quare edouardo qui ex foemina ort⁹ erat nulla successiōis ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiā Edouard⁹ ex matris origine sibi p̄sumeret. videret ipse nauarrae regem qui ex hutini filia & ebroicen̄. comite cū nat⁹ esset, nullā i regno potestatē q̄siuisse q̄ itelligeret foeminas a regni haereditate esse semotas. His rationibus edocti ij qui cōmuni auctoritate cōsiliū habebant, Philippo regnū adiudicāt. Cui iudicio nec edouard⁹ detraxit, fide post paucos annos apd ambianos Philippo de aquitaniae feudo praestita. Cui⁹ denicq; aspernator: sicuti ex p̄scriptis paulo supra literis constat tornacū flamingorū auxilio fretus obsedit. ¶ Igitur coangustati obsidione tornacēses missis ad Philippū nuncijs orant suppetias ferat, cōmeatū ad eos ꝓpter circūsedētem ciuitati hostem importari nō posse. Tornacēsium

Philipp⁹ copias tornacū ducit.

conditione accepta, Philippus delectos confestim ꝓceres cum instructis duobus militū milibus mittit. Ipse vocatis ad se belli ductoribus petit vtrū melius iudicarēt in flādriā ne penetrare, an tornacū ꝓficisci. Tornacū petere satius visum est. ¶ Mouit igitur rex & ad tria miliaria proxime hostē castra ponit. Interim cū necq; tornacū anglus oppugnaret, necq; hostē Philippus lacesseret, sed nūc a frācis/nūc ab hannoniēsibus/atcq; brabātinis/flamingisq; fierent excursiones, & diriperētur circūstātia oppida, cōcordiā inter reges comitis hannonię mater/& Philippi regis soror ꝓcurauit atcq; inducias obtinuit. Cōpositionis forma haec fuit. Edouardo aquitaniā & pōtiuiacū Philippus restitueret, flamingis debitū omne remitteret, excōicatione qua tenebātur aboleta. ¶ Ad hūc modū rebus cōpositis exercitu dimisso, Philippus franciam Edouardus gandauum petit. ¶ Eadē tēpestate. Ioannes britonū dux sine liberis vita defungitur, cuius morte grauis ad modū cōtētio de principatu inter Carolū blesensem, & Ioannē de mōteforti excitata est. Itacq; guydo & Ioānes fratres erāt Ioannis q̄ mortuū diximus, & guido lemouicen̄. viceco

Induciae
Cōtentio de ducatu Britāniae.

mes relicta filia quã carolus blesensis duxerat vxorẽ/cũ p Ioanne fratre mortem icidisset, Ioannes montefortanus ducatum vendicare contẽdebat: repugnãte Carolo qui Britonũ consuetudinẽ Ioãni obiectabat. Britonũ em̃ lege q̃q̃ multi eodẽ m̃rimonio fratres ĩ nobili familia nascantur grandio natu p̃ri p oẽm hereditatem succedit. Et hic quidem nullis relictis liberis si morit̃ secundus hereditatẽ oĩno assequitur. Morienti vero quisquis ex eo generatus est etiã fœmina vendicat prĩcipatum. Et sic deinceps p fratrũ successiones eadẽ lex obseruatur. Igitur quia Caroli vxor ex Guydone genita esset ad eũ vxoris noie ducatũ ptinere Carol⁹ certabat. Atq̧ ita ĩ iudiciũ plamẽti senat⁹ re plata prĩcipatũ blesensi iudices attribuerunt. At Ioãnes montefortis ne senatus sñiæ accederet: nãnetũ vrbẽ pfect⁹ est: meditatus armis se tutari. Verũ ĩanis ei⁹ conatus extitit. Nã missis nãnetũ Ioanne Philippi regis filio Normannię duce. & Carolo Philippi fratre: alenconij comite montefortensis ad Philippum deducitur quẽ apud luparã rex ĩ carcerem coniecit. Cognito montefortensis ĩpedimẽto: edouard⁹ (q̃q̃ p id tẽp⁹ iter Philippũ & se ĩduciæ progatæ essent) robertũ arthesieñ. ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui pria expeditione cũ ĩcursiones aliquot p̃dasq̧ fecisset, ad Edouardũ reuersus, iterũ cum salberiensi comite mouens pugna nauali cõmissa ĩ femore vuln⁹ accepit, vnde p̃uo post tempore decũbẽs morte absumit̃. ¶ Trãsfretauit quoq̧ ad britones Edouard⁹, vãnasq̧ vrbẽ maritimã circũsedit. Quod postq̃ Philippo nũciatũ est qui tũ apud turonos agebat: illo exercitũ ducit, Cui⁹ aduẽtu cognito Edouard⁹ obsidionẽ soluit.

edouardi pfidia.

Rober⁹ arthesiensis morit̃.

¶ Legati aũt romani p̃nestin⁹ & hãnibal qui pacis causa a põtifice Clemẽte sexto venerãt postq̃ videt reges non pcul ab alterutro distare crebris legationibus de pace agũt.. De qua cũ nõ conuenirẽt ĩduciæ posite sunt intra q̃s vtriusq̧ regis oratores se corã põtifice sisterẽt. Qui cõtrouersiæ causa cognita meliores pacis conditiones non

vt iudex sed vt publicæ pacis curator ꝓponeret. Hæc legatis agentibus: Philippi oratores ad pontificē missi cū de ludouici bauari absolutione nihil impetrāt (nā vt bauarum ad se anglo rege relicto Philippꝰ conuerteret absolutionis eius procurationem apud pontificē omni cura tractabat.) De dalphinatu viennensi hæc composita referuntur. ¶ Imberto dalphio nec liberi nec liberorum spes vlla erat, quāobrē ad vicinū sibi regē ꝓspiciēs a quo pricipatus eius pace belloq; admīstrari posset, Philippū Philippi regis filium successorem atq; hærem īstituit: nec multo post pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians prædicatorum ordinē Lugduni ymbertus ꝓfessus est. Et ab eo quidem tempore ymberto defuncto franci viennam dalphiatumq; possederunt. ¶ Inter tot quæ supra memoraui bella cum Philippo pecunia parum sufficeret: nouam exigendæ pecuniæ formam excogitat: qua sine cuiusq; conditionis discrimine omnes regni īcolæ tenerentur Sal quo nemo facile abstinet comparari aliunde quā ex publicis quæ instituerat promptuariꝫ vetat. Quod autem a mercatoribus aut emptum hactenus: aut post hac emendum esset id ab ꝫs quos ad id negocium deputaret granetarios per vces temporum præcio indicto distribuendum fore. Id tributi genꝰ & si graue multis visum est: ad hanc tamen vsq; ætatem penditur, ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens rebus pecunia quotannis venit. ¶ Monetæ insuper æstimationem auxit: ita vt quæ vnius denariꝫ erat quinq; denariorum paruo post tpe haberetur. Quæ res annonæ caritatem īportauit ita vt tritici sextarius. lxxvi. auenæ vero septuaginta solidis venirent. ¶ Eadē frumenti pœnuria cum burgūdia laboraret: dux ex regis assensu magnam tritici ex agro aurelianensi vastiniensiq; atq; blesia nauibꝰ copiā īponit quæ per ligerī ad burgūdos veheret. Id moleste ferentes aurelianenē. cōcursu factenaues expilāt & omne frumētū

Dalphiatus ad frācos ptiet.

Vectigal ex sale.

Monetæ valor augetur.

Caritas annone.

venale extrudunt, cuius rei certior fact⁹ rex missis aurelīā duob⁹ ex aulicis auratis equitib⁹ negociū dat autores supplicio afficere. ¶ Oliueri⁹ præterea de clissone qui a rege defecerat cōprehensus parisijs capite punitur. Puniūtur eadē causa gaufrid⁹ malestretus Ioānes talkat⁹ Guillerm⁹ ebroicen̄. & alij quidam ex britonū nobilitate qui Edouardi ptes seq̄bant. Par quoq₃ pena secuta est Guillermū baconem/Richardū perceiū/& rochetessonē qui Gaufrido haricurto normaniæ principatum affectanti fauebant. ¶ Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiij. supra mille. ccc. Philippi iussu ioannes normannorum dux auinionem ꝓfectus est: vt sicuti conuenerat de regū controuersia apud pontificem ageret. Sed Edouardo per nūcios omnia agente: quibus non satis sufficiens experiendi in iudicio potestas erat: re infecta Ioannes ad partem reuersus est. Tunc blancha Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsis. ¶ Et eodem ꝓpe tempore cum Edouardus sclusam se contulisset spes gerens flamingos ī fidem recipiendi: cognito ꝙ arteualla gandensibus fuisset trucidatus retro ī angliam abijt atq₃ ad aquitanos copias mittit, qui īducias sua sponte violauerant. Arteuella autem ꝓditionis suspectus/Gandauum a magistratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neq₃ passa est cadauer sepulchro conditum consumi, sed īde effossum feris & volucribus exedendum abiecit. Nuncio de anglorum ī vascones aduentu accepto Philippus Ioannē filiū cū delectis militibus ire iubet. Sed postq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas p eā regionē arces occupasse. de reb⁹ bn̄ gerendis desperās: exercitū reduxit. Qua re vbi patrē īdignari accepit: aquitaniā repetēs aguilonē obsedit. Sed renouato īter reges bello vt pr̄i auxiliū ferret: soluta obsidione ī franciam venit. ¶ Per id tēp⁹ anno salutis. millesimo trecētesimo q̄dragesimoquīto. Ioannes de mōteforti īpos mētis vita excessit appētib⁹ illi ī ipo excessu demonib⁹. Tāte siquidē coruorū turba ędib⁹ moriē

Oliueri⁹ de clissōe capite punit & alij

edouard⁹ iterū noces.

Coruorū grex.

tis īsedit,quātā esse ī gallia nemo iudicasset. ¶Erat per id tēps cōpēdīj ciuis symō poillettus qui verbi ꝓdiguus dicere non verit9 est Edouardo q̄ Philippo pl9 iuris ad frāciæ regnū ꝑtiere. Quamobrem mox cōp̄hensus atq; ī tabulatū elat9,brachijs primū,deide cruribus atq; postremo capite exsectis:diras pro sua temeritate pœnas luit.

Stult9 locutor punitur.

¶Constituerat Philippus magnam classem cogere vt ī angliam trajceret,atq; ei9 rei causa missis ad genuam nūcijs onerarias naues expectabat,& fabricare præterea īsolitę magnitudis nauem apud Harfleum normaniæ portum iusserat. Sed cunctantibus qui missi erant,atq; appellente in Normanniam cum centum supra mille nauibus Edouardo,īstituto Philippus abstinuit copulsus aduersus hostem militem īstruere. Interim dum cunctatur festiābat anglus cum Gaufrido Haricurto omnia populari. Itaq; montemburgum,carentum,sanctum londum thorinum/cadomumq; occupat. prędis īde abactis & ī angliam traductis. Cadomi autem cum pleriq; non parua nobilitate proceres & Guillermus bertrandus baiocensis p̄sul p̄sidij causa essent,q̄q̄ oppidani obstinatis viribus hosti resisterent,retro tandem(nescio quo reuocante) cedētes āglū mox ī oppidū irrūpe conspiciūt. Atq; ip̄e conestabilis cū Ioāne de Tanqueruilla arce egressus capit.& ī āgliā dimittit. Ex cadomo lexouios Edouard9 petit īde Fallesiā mox rothomagū ducēs,postq̄ philippū exercitū ibi habere cognouit:ad pōtearchę se conuertēs a philippo p̄uēt9 est qui ydoneū bellū locū occuparat. Quo potitus rex Edouardo ꝑ nuncios mādat.si ī p̄liū totis copijs veniat se pugnādi potestatē facturū. Nūcijs anglus rn̄det nū detrectaturū se p̄liū dū ī agrū parisiensem venisset. Cōserendi spe accepta.Philippus ad diui Germani monasteriū se recepit. Anglus vero ꝑ agrū veronēsiū iter faciens suburbanis succensis mātā alias medōtē accessit. Deinde meulanū oppugnare cognatus cęde suorū dānificat9 est ea ꝓpter ira excādēs murilū proximū meulano locum

Conestabilis & Iohānes de Tācaruilla ī āgliā ducunt.

totū ꝓrsus īcendio consumpsit. Nec cunctatus possiacū accessit oīa sancto Clodoaldo tenus diruens cremensqꝫ. Cui ne retro abeūdi potestas foret: ponte qui est possiaci a francis refracto: īterceptus anglus videbatur. Sed cū se ꝑ montefortem iter habere simulasset: & Philippus vt illi occurreret ad antonium vicum castra posuisset, restituto possiaci ponte anglus bellouacū abscessit. Quod postquā resciuit Philippus se ꝓditum esse palam magna voce querebatur, vnde hostē ꝑsequi oīno constituens: cum audisset anglū ꝑ picardiā iter ad mare conficere: abbatis villā pontiuiaci primariū oppidū petit. Habebat arenis castra eo die anglus & se ibi militēqꝫ reficere cōstituerat donec ex ijs quos ad vadū quo exercitū traiceret, nūciū miserat accepit. Sed de philippi aduētu certior effectus flumīe celeriter duce gobio agaceo q̄ īter captiuos locorꝫ peritus erat traiecto: ad vicum quē blancā aquam īcolæ dicunt iuxta creciaci siluā castra fecit. Nec transitū īpedire potuit godemarus fayacus: quē vt anglū traijci ꝓhiberet cum duodecī milibus pugnatorum philippus p̄misserat. Eo cum ꝓxīe se philippus contulisset. sciscitatus quā ꝓcul hostis abesset, cum mentientibus sibi quibusdā crederet hostē duodecī miliaribus distare ip̄e vt erat ardēs cōgredi: anglos ꝓspicit tribus tantū passuū milibus abesse: ꝓten⁹ ergo signo suis dato quāquā ordinē miles non seruaret ī hostē vadit. Erāt balistarij genuēses ad numerꝫ quīdecī milīū ī p̄ria fronte constituti. Qui ad primum sagittarum strepitum (quibus anglus statī īeunte pugna vsus est) exterriti ī fugam se conuertunt. Quos cum ꝑsequi philippus atque interfici iubet. magna nihilominus reliqui exercitus pars deserto rege fugæ se dedit, magna pars fusa occisaque est, cum ex aciæ hostium sagittarij tantum depugnassent. In ītereptorum numero primi fuere bohemus rex: alenconij comes philippi frater. Lotharingorū dux, Ludouicus flamigorū comes, Comes Haricurtus & sancerrensis: aliasqꝫ castri cæsaris quod oppi

Pugna apud creciacum.

dũ olim agẽditũ dicebatur. Hhilipp⁹ vero ad ambianos nocte cũ paucis se recepit. Postridie pugnæ qui dies erat dñicus ꝑ multi pedites atq; equites ex fuga recepti cum ad castra sua redirent: visis ꝓcul frãcorꝫ signis quę erecta angli tenebãt: rati illic aciem frãcorũ esse: in manus hostium incidentes multo plures ex eis q̃ pridie occisi sunt. Strages fuit occisorum milium trigĩta. Hãc plerıq; stragem vindice deo factã dixerũt: aliis ĩ Philippũ culpã referentibus qui spreto ꝓcerꝫ ꝑfectorꝫq; cõsilio: cum militẽ diuturno itiere defessum haberet/nulla quiete data ĩ hostẽ ĩcurrit.

Gallorꝫ ĩ dumẽta.

¶ Fuisse ꝑ id tp̃s ꝑ franciã vestimẽtorꝫ nimiã deformitatẽ scriptores tradũt: ita vt ioculatoriã vitã agere francos a vestibus iudicares. Crediderim nõ defuisse illis & lasciuiã atq; supbiã quotidiana gẽtis mala. Itaq; cõtinuo vir decennio vnius modi indumentum seruat nouitatis semp studiosa. Itaq; vel angustia vel laxitate. Itẽ breuitate seu longitudĩe vestimẽtorũ galli peccãt semp. Philippus aũt multa secũ reperẽs godomarꝫ fayacũ suspectũ habuit φ hostẽ apud blancam aquã a vado nõ ꝓtulisset: voluit ꝓpterea godomarꝫ supplicio afficere. Consilio tñ Ioannis hannoniensis ab ira tẽperauit. Victor edouard⁹ re ꝓspere gesta ꝑ monstrolium boloniãq; viã faciẽs in planicie calisη castra fixit. Indignatusq; φ oppidani illi obsisterẽt iurat se inde non moturum: donec oppidũ expugnet: atq; ita vinculo quodam leui materia non procul a calisio extructo (quẽ vilã nouã audacẽ appellauit) ibi diuersari per obsidionis temp⁹ animo firmat. Cui ab initio flamingi cõmeatũ affatim misitabãt. Sed postquã defuncti comitis ludouici filium ĩ dñm admiserunt ali⁹ illis animis fuit.

Callisiũ ad Edouardo obsessum.

¶ Interea cũ hæc in Picardia gerũtur: comes darb⁹ qui burdegallam tenebat postq̃ Ioannem normãnorꝫ ducẽ aquitaniã reliquisse cognoscit: xãtonas: sanctũ Ioãnẽ ãgeliacũ: pictauũq; occupat. & prædis inde factis burdegalam reuertitur. Gaufridus autem haricurt⁹ quem a philippo defecisse & normanniam affectasse su-

Nota haricurti comitis penitẽtiam

pta scripsi, cõmissorũ a se poenitẽs, collũ mantilli q̃si fune circũligat, atq; ita ad philippũ veniẽs & vociferãs. Prodi di inquit regẽ & regnũ misericordiã tuã rex expeto. Cui veniã philipp⁹ impartiuit. ¶ Paulopost reparato exercitu, hisdinũ arthesij oppidũ rex petit vt anglũ pugna adoriret, qui tã arcta obsidione mari terraq; calisianos premebat, vt nihil victus ad eos inuehi posset. Dũ sedet ad calisium edouard⁹ gauuin⁹ bellomõtan⁹ laudunẽsis. q lauduno relicto sed ad mediomatricos receperat, p colinũ tomelũ misere cõditionis hoiem literas ad anglũ dat quib⁹ spõdet illi laudunũ tradere. Est aũt laudunũ nõ pcul a viromãdis in colle edito ciuitas, bello in oẽs finitimos gerẽdo accõmodatissima. Colinus acceptis a gauuino litteris, cũ frãcus esset, diu dubi⁹ fuit anglo ne ãn franco regi eas reddat. Stat tãdẽ animo snia ad philippũ pditionem deferre. Cognitis lris rex colinum docet remos repetat, vbi gauuin⁹ illũ praestolabat. Vtebat aũt pditor religioso habitu & se spẽ pietatis occultabat. Colinus postq̃ ad remos se cõtulit, pretore certiore ab eo facto gauuinũ pdit, qui laudunũ a praetore pductus, post acceptas a plebe multas cõtumelias, postremo lapidibus obruptus est, & eius vnic⁹ filius paterni criminis cõsors ppetuo carcere afflictus. ¶ Interim callisiani commeatu defecti postq̃ philippus desparato subsidio auxiliũ ferre nõ põt anglo se dedũt, vita atq; vna tm̃ veste illis cõcessa. mẽse vndecimo obsidiõis anno xp̃iani natalis. M.cccxlvij. Relicto igitur calisio oẽs cũ ad regẽ frãcũ venissent plurima ab eo hũanitate accepti sunt. instituitq; philippus vt nulli ptãs magrat⁹ aut offm̃ cõmitteret/donec qui callisiũ tã ingenue defendissent singuli singula officia recepissent. Inter quos primari⁹ erat ioãnes viẽnẽsis burgũd⁹ aeques. Cui⁹ opa calisiũ in philippi fide quo ad fieri p eũ potuit pmãserat. Callisio recepto edouard⁹ aymerũ paulẽsem oppido pfecit. A quo cũ Gaufrid⁹ charn⁹ q sancto audomaro pr̃erat callisiũ pecunia redimere voluisset, re cõperta in

Gauuin⁹ pditor.

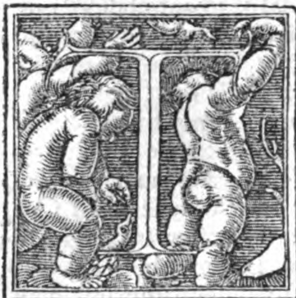
Callisium edouardo deditur.

emptoris perniciē fraus recidit. capt⁹ em̄ & grauiter vulneratus in angliā missus est. Qui aūt cū eo tā gloriosum facin⁹ aggrediebať dominus de mōte morētiano fuga se saluauit. ¶ Per idē tps carolus blesensis britonū dux apď rupem lerianā victus captusq; ab anglis est. ¶ Tot incōmodis affectus Philipp⁹ cōsiliū parisiū cōtrahit. Ibi agit de expeditione in angliā ducēda Cui sine cōtrouersia omnes assentiunť, pmittūtq; singuli auxiliū ferre, atq; vt stipendio militi soluendo pecunia quereret, itur in aduenas italos qui fœnus exercebāt. Illi em̄ pter regias leges fœn⁹ augebāt ita vt supra milia librarū decē primæ sortis, ad quattuor & viginti milia librarū parisianarū vsura increuisset. Eam ob rē eorꝝ bona fisco deputata sunt. ¶ Grauis eodē tpe pestilētia frācos affecit, absumptis per annū & semis triginta hominū milib⁹. Eadē tēpestate ex theutonibus exiuere in frāciā cōplures, qui se flagellis & acutis stimulis percutiētes pniam de suis peccatis agere se dicebāt. Sed a philippo phibiti vix abstinuerūt. Mortuis vero vxoribus philipp⁹ blāchā regis nauarræ filiā, ioannes eius fili⁹ ioannā boloniēsem vxorē accepit. ¶ Edouardo adhuc apud calisium agēte, intercedētib⁹ romanis legatis, induciæ anni vnus a regibus cōcessæ sunt. Hæc cū anno salutis. M.ccc. qnquagesimo mēse iunio agunť, Philippus mēse augusto apud nogētū regis moriť, annū agens quinquagesimū septimū, qui bene fortunat⁹ primū, deinde fœlix, postremo optimus xpicola appellatus est, & apud diuū dionysiū humatus postq̄ annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebus ioannes. xxij. pontifex romanus de diuina cōtēplatione atq; visione temere sentire atq; prædicare ausus est, aduersantibus illi catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Huius regis op⁹ est monasteriū virginum ordinis sanctę clarę apud pōtē sancti maxētij quod de moncello appellať. Qui locus ob bonorum publicationem cuiusdam lesæ maiestatis damnati Philippi fisco fuerat adiectus.

Comes blesensis. capitur.

Ioannes. xxij.

¶ Eiusdem compendij Liber nonus.

Errę cōmēdato philippo valesio, Ioānes ei⁹ fili⁹ regnum adept⁹ est, & de more fräco rū regū remis vnct⁹. Qui inde pisiū repetens incredibili oīm lęticia except⁹ est. venerat tū ex anglia solut⁹ carcere rodulph⁹ angi comes & conestabilis quē cadomi ab anglis captū supra enarraui Hic ꝙ in Ioānē (vt ipse spōte cōfessus est) crimē læse maiestatis cōmiserat apd' neellā parisij capite trūcat⁹ est. substituto ī cōnestabilitatu ioāne hyspaniēsi quē rex angolismēsi comitatu paulo ante donauerat. Tūc dira annonæ caritas frācos vexauit. tritici nāq; sextari⁹ libris octo pisiorū veniebat. ¶ Per hos dies in xātonib⁹ infœliciter aduers⁹ anglos a frācis, duce Guidone neellēsi pugnatū est, eodē cū plurimis frācis occiso. Sed ne ꝓrsus inimica fortuna esse videret, sctī ioānis angeliaci oppidū a frācis receptū est. Sed accessit ab anglis aliud detrimētū. Agēte em̄ Ioāne apd' sctm̄ audoenū in agro pariēsi diē festū ordīs stellæ. quā ꝓ insigni suo portare instituerat, aderat illic inter aulicos mathe⁹ de bouq̄nghē quē arci guinarꝝ p̄fectū ioānes posuerat. Qui q in ducias q̄ cū anglis cōuenerāt nihil doli metuens, guillermū bellicorꝝ sui loco statuerat. Hic guinas anglis ꝑdidit Et paulopost ꝑfidiæ pœnas luit. Facta etiā cędes est a carolo nauarro rege apd' aqlā normāniæ vicū. Nec eius cedis cām scriptā inuenio, Quiescētē noctu ioānē hyspaniēsem frāciæ conestabilē missis satellitib⁹ necari nauarr⁹ iubet. Nec homicidiū dissimulat. Sed datis ad cōplures ciuitates, atq; ad regios cōsiliarios litteris ioānē legitimis causis interēptū fuisse diuulgat, Nec secus necis autorē se p̄dicare verebat, q̄ si apto bello crimē defensur⁹ aduers⁹ re

Cedes a nauarro rege hoīe malo.

gẽ esset, cui⁹ filiã despõsauerat. Apud magnates raro affi
nitas valet. Nauarrũ homicidã sequebant philipp⁹ eius
frater gaufrid⁹ haricurt⁹, dñs hãbi⁹, Ioãnes malet⁹, domi
nus itẽ de gerardi villa quã grauillã vocam⁹. Amalric⁹
de melãno/& alij nõ pauci. Ioãnes aũt rex q regni cõdi-
tionẽ & dirã fortunã asp̃iorẽ reddere nolebat, ad carolũ
nauarrũ q mãte agebat, viros & dignitate & gñe illustres
guidonẽ bonoñ. cardinalẽ robertũ gallũ lauduñẽsem an
tistitẽ, borbonij ducẽ & comitẽ vindocinẽsẽ mittit. Qui
tametsi criminis impunitatẽ carolo offerrẽt, veteres tñ
iustæ indignationis cãs adduxit. Deberi sibi ex cõposito
& nuptiarũ fœdere pecuniã. Quã dissolui imprimis opor
tere cõtẽdebat. Ea p̃soluta est, terrç q plurimũ attributũ
qd⁹ p̃petuo teneret. Liberũ itẽ illi esset p̃toriũ inter suos
cõe instituere q̃re normãnorũ duci fuerat indultũ, quod
scacariũ vocãt. Sup̃ hęc homicidis ĩpunitas cõcessa. Et q̃q̃
hæc accepisset/nõ tñ ad regẽ pri⁹ venit, q̃ andegauũ co-
mitẽ ioãnis filiũ obsidẽ hr̃et. Venit tãdẽ & apd⁹ senatum
parlamẽti (sedẽte rege) carol⁹ cõmissæ cædis veniã postu-
lauit, obtinuitq; iteruenientib⁹ reginis ioãna eius sorore &
blãcha. Nõ qeuit tñ nauarr⁹. Quãobrẽ ioãnes rothoma-
gũ se cõtulit, & cõplures q̃ ad carolũ spectabãt arces ad se
recepit. Verũ reuecat⁹ ex nauarra carol⁹, hortatu dalphini
vieneñ. ad regẽ veniẽs se oĩ suspitiõe liberauit. ¶ Mouit
p̃ eos dies ex anglia gallię princeps Edouardi fili⁹ & p̃ a-
quitaniã ad tholosates irrũpẽs carcassonæ burgũ/& quę
oĩa narbonã vsq; erãt igne cõsumpsit nõ occurrẽtib⁹ illi
arminiaco comite, & alijs p̃multis copijs q̃s ad p̃uinciæ
custodiã ioãnes statuerat. Edouard⁹ p̃terea ĩduciarũ im-
patiẽs iureiurãdo violato arthesiũ rursus ĩgredit & hisdi-
nũ vsq; p̃das facit. Qui Ioãnẽ I eũ ex ãbianis ducẽtẽ cũ au
disset, intacto hisdino. callisiũ regress⁹ est. Ioãnes v̾o hostẽ
cedẽtẽ p̃secut⁹, apud sctm̃ audomarũ castris positis, mare
scallũ dodrehã ad ãglũ cũ his mãdatis legat. aut cũ eo sin-
gulari certamie, aut toto exercitu cõgrediat. neutrũ edou

ardus acceptum habuit. Sed cõfestim trãfretauit ad suos. ¶ Ioanni cũ in franciã remeasset cura fuit bellicis rebus animũ intẽdere, & pecuniã ad belli vsum cogere. Cõuocatis ad regni primoribus oĩm assensu ꝓmittũtur illi triginta milia armatorũ in ãnos singulos quæ populi impẽsa militi stipẽdia facerẽt. Nec fuit quispiã in omni frãciæ regno, annuũ vel ex suis operis/vel ex ꝓuẽtibus censum percipiẽs qui cogendo stipẽdio nõ cõtribueret. Quæ res (vt ipse arbitror) causa fuit seditiõis plębeiorũ attrebatiũ aduersus primores ciuitatis. Plębs em̃ in opulẽtos insurgens aliquot interfectis/reipublicæ gubernacula vsurpauit. Ad quos missus a rege Arnulphus daudregus franciæ seneschallus centum supplicio affecit. ¶ Rex præterea nauarrus Ioanni continenter infensus, detrectare id quod de stipẽdio agebatur cœpit. Cui haricurtus comes & pleriq; normanni proceres astipulabantur. His Rothomagi cum Carolo normanniæ ducæ qui Ioannis primogenitus erat in arce ępulantibus, Ioannes centũ delectis ęquitibus secum assumptis per posticum ad eos clam ingressus omnes in vincula coniecit. Nec moratus quatuor ex illis comitem harircurtum/grauillam, mabuum, & colinetum doubletum in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Reliquos præter nauarrum regem, friquetũ & Ioannem vaubatum abire ꝓmittit. ¶ Caroli regis captiuitate cognita, Philippus nauarrus arces complures q̃ in agro constantiensi erant pręsidio firmat, Caroli ignominiam vlturus. Ad quem mox concessit gaufridus comitis haricurti patruelis, qui coactis vndiq; Ioãnis inimicis, comitis necem vlcisci studebãt. Hi omnes duce principe clocestriæ quatuor armatorum milibus stipati, per lexouios ad becũheloynũ, inde ad pontem audomari prędas agẽtes perueniunt. Obsidebat tamẽ arce robertus holecotus, qui eorũ cognito aduẽtu relictis ĩpedimentis abscessit. A ponte audomari hostis bretoliũ cõtẽdit, oĩa populat⁹. Inde ebroicã ꝓtereũtes vrbẽ (quã Ioannis præsi-

Cura cogẽdæ pecuniæ.

Seditio attrebatiũ.

Rex nauarr⁹ sęditiosus cũ normannis.

Nota vltionem.

Nauarr⁹ rex capit.

Excursiones ꝑ normanniã.

diū tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere cōsumpta) Vernoliū cum arce expugnāt. Quę postq̄ Ioānes cognouit/copias quas coactas habebat educit. Sed ab euntē aquilā hostē ꝓpter inter extantes siluas persequi destitit. Tuleriā tamē & bretoliū fortissima castella cœpit, præsidioq; muniuit. Deinceps camotū ꝓfectus est, vbi recēsito auctoq; exercitu cū accepisset Richardū edouardi filiū maiorē natu, in bituriges & pictauos grassari/ atq; in turonos vēturū, turonū magnis itineribus petit aīo cū richardo cōferēdi. Id aīaduertēs richardus pictauiā regressus castra īpeditissimis locis fecit quæ densissimis sępibus velut palis munita erant. Contra quem Ioannes nō procul a channo castello acies suas triphariam instruit, ita vt vix mille passus inter vtraq; castra intercederent. Priusq̄ acies cōcurrerēt cardinalis petragoricus qui pacis causā ab innocētio sexto missus ꝓcurabat, magnopē pacis rationes vtriq; principi ꝓponens postq̄ irritatos principū aīo flectere posse desperat castris excessit. Richard⁹ eñ & si oīa quæ Ioanni abstulerat, reddere nō recusaret, fato tamē malo nō est a frācis exauditus. Sed irritat⁹ & furēs rex ꝓcurrit in hostē. Aciē primā ducebat athenarū dux francię tūc conestabilis. Quē magnis copiis instructi seq̄bātur arnulphus & Ioānes claromōtensis marescallus. Pręerat secūdę Carolus dux normānus Ioānis filius maior natus Tertiā moderabat̄ Aurelianorū dux regis frater. Hi tribus locis. xiij. kalē. octobris, anno salutis. M. ccclvi. in vallū hostiū irrūpere conati, crebris sagittarioꝝ iactibus tardati sunt, atq; ita qui ībellis animi erant equites pedites q; magno numero ignominiosam fugam fecere. Anglo tā dē victoria cessit, occisis in prima acie tribus quos supra memoraui, & gaufrido de charni signifero cui auriflamma credita erat cū quibus cecidere mille septingēti. Ioannes vero egregiæ præ cęteris pugnās a Dionysio morbe quo equite arthesieñ. cū Philippo eius filio & mille septingētis captus burdegalā ꝑductus est. Carolo re male gesta

Ioannes rex apud pictauos a richardo anglo capitur.

consiliũ fuit Parisiũ se recipere. Quo aduocatis ex regno primorib⁹ patris miserã fortunã in senatu parlamẽti magno omniũ mœrore enarrat, loco eius verba agente. Petro forestano Rothomagorum archipręsule frãciæ cancellario, atq; pecuniam belli subsidium in tot aduersis postulante. Conditione captiui regis cognita, fuit vna omnium sententia. miseris rebus opitulari moderatione habita. id quod in oĩm cõspectu neq; ab incõdita multitudine fieri rite poterat. Deligũtur ꝑpterea ex oĩbus quĩquaginta viri quorũ arbitratu tãta res ageretur. Illi hominũ turbã tumultumq; vitantes ad minorum ędes secesserũt vbi quindecim dies sententijs dictis. tãdem Carolum per nuncios oratum faciũt ad eos accedat, habere multa quę ad illũ referãt. Nec segniter agẽs carolus, cũ sex tantum aulicis ad illos pergit. Sedẽti carolo vn⁹ cui cõmissum dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps pro nostro officio, per superiores ꝓximos dies de patris tui atq; regni francorum miserãda fortuna consiliũ cepimus quod tibi reiq; publicæ salutare esse possit. Tãtũ te oram⁹ archanum teneas quod imprę sentiarũ dicturi sumus. Carolus verbis loquentis interceptis se quidem acceptũ habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati suæ non conuenire, iureiurando ad silẽtium astringi de ijs potissimum rebus quæ ad vniuersitatem regni spectarent. Hæc tametsi diceret Carolus pergit nihilominus dicere qui loqui ceperat. Præsentem rerũ statũ idcirco obtigisse ꝙ malis consultoribus vsus rex esset. Apud eos regni opes & diuitias esse, qui & fisco & publicæ administrationi præfuissent. Ab eis pecuniam exigẽdam, mouẽdosq; eos officio esse & bona eorum publicanda. cõplures quidem ex clero reliquoq; populo esse male administratæ rei conscios, atq; imprimis petrum forestanum cãcellarium. Symonem bussium parlamenti primum pręsidentẽ. Robertũ lorrium equitem auratum. Nicolaum brachũ. Enguerrannũ peticellariũ Parisieñ. ciuem, & Ioannem pilliuilla-

nũ qui monetæ prefectus erat, & Ioannem chaueum bellicarũ rerum thesaurarium. Cõgruere preterea custodia liberare Carolũ nauarrũ. Adhuc per necessarium esse ipsi optimos viros assistere. ecclesiasticos quatuor, ꝓceres duodecim, & populares totidem, quorum sapiẽtia & decreto respublica administretur. Fine dicendi facto, Carolus de his oĩbus ad cõsiliũ se relatiuũ respõdit. Sed ĩterim cupere se intelligere quid de ferẽdo tributo ipsi decreuissent. Hæc nobis inquiunt optima factu visa sunt, si a clero atq; nobilitate decima & semis oĩm ꝓuẽtuũ anni vnius exigatur. Ciuitates vero & reliqua ꝑ regnũ oppida singula, ex singulis hoĩm cẽtenis vnũ militẽ si ĩstruãt, & ad bellũ mittãt id milia triginta cõstituere posse. His a delegatis acceptis Carolus domũ se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis quibus rem auditã Carolus cõmunicaret cognoscit pleraq; ex illorum postulatis admittenda non esse. Quare postridie conuenientibus delegatis admonet ea nõ petere quę p̃senti tp̃i nõ cõuenirẽt. Persistẽtibus in sentẽtia legatis, dies dict⁹ est cũ apud regẽ in parlamẽti senatu sua palã decreta postulataq; ꝓmerẽt. Constituto die cõueniẽte in curia vix numerabili populo Carolus ne in vulgũ efferretur qđ alioquin celatũ esse deberet, a delegatis impetrat suã petitionẽ in alterã diẽ trãsferãt. Expectãti populo vt delegatorũ consilia vulgarẽtur. Philippus Aurelianus dux a Carolo iussus venisse ait a p̃re rege, atq; ab imperatore romano Caroli auũculo nũciũ, cuius causa legati referre q̃ ipsi gessissent ĩpedirent, simulq; palã enunciat q̃ fuerat a carolo edoct⁹. Tã paruo negocio popularis conat⁹ & ad rẽ publicã ꝑtinax feruor lãguescit. Itaq; ad Philippi verba magna cõsilij pars cõuẽtu relicto ad sua demigrauit. Quarto deinceps die Carolus ex amicis consilio capto vocatis seorsum quibusdam delegatis reliquæ multitudini ꝑ eos mãdat domũ ꝓficiscãtur, donec cõmodiore tp̃e eos accersiret. Hoc caroli inuẽto cõsiliũ dimissũ est. Nõ eñ cõmode se aptat principũ volun-

Decima & semis vni⁹ anni.

tati populus frequēs, existimātib⁹ plurimis īter res aduersas suā conditionē vel meliorē effici posse, vel principis liberā administrationē plurimorū sentētijs cohiberi. Nā per eos dies quib⁹ cōuētus Parisijs habit⁹ est, licet carolus apd' primores Parisiēsiū crebro egisset vt p̄senti fortunæ pecuniariū auxiliū ferrēt, ipsi ad publicū cōsiliū id negociū reijciebāt. At linguę occitanę & ꝓuincię narboñ. īcolis misericordior anim⁹ fuit. Nā autore armigniaco comite cōuenīētes, āte oīa ꝓhibēt regionis īcolas auro argēto q̄z & vnionib⁹ ī publico vti, neue insigni colore vestes induerēt donec Ioānes eorū rex apud anglos capt⁹ teneretur. Octo p̄terea hoīm milia ad belli societatē cū diurno stipēdio decernūt. Cudūtq̄z ad stipēdiū armatoꝝ assētiente Carolo monetā nouā. ¶ Dū haec gerūtur Robertus claromōteñ. aduersus Philippū nauarrēsem, & gaufridū harircurtū/in territorio constātieñ. fœliciter pugnat, occiso ipso gaufrido cū alijs nō paucis. Receptū insup est castellū pōtis audomari quod nauarri dedidere sex milibus nūmū a francis acceptis. ¶ Inuenio carolum per hos dies ad carolū bohemū imp̄atorē romanū qui mettis agebat ꝓfectū, & inde post paucos dies reuertisse. quid autē ab eo cū imperatore auisculo factū sit nō inuenio. Interea dū imperatorē carolus adit mercatorū p̄positus stephanus Marcellus & Parisieñ. scabini (id eñ nomē est eorum qui ciuitatis Parisiorū moderationē gerūt) mutatā a carolo monetā esse nō bono animo ferentes andegauorū comitē vicariū a Carolo relictū plurīo populo comitāte cōueniūt vt monetæ vsum inhibeat. Id qd' comes (dū carol⁹ ab īpatore rediret) cōcedit, verit⁹ credo tumultuātā populū irritare. Carolo ab īpatore reuerso mercatorū p̄positū ad sāctū germanū altissiodorēsem p archiep̄m senoñ. vocat. Quē cū īgēti armatę plębis multitudine veniētē archiep̄s monet nō aduersari legi quā de mōeta carolus tulerat. Sed plębis frequētia fretus p̄posit⁹ ꝑnegat id se facturū neq̄z ꝑmissurū eā monetā ī vsū vēire, atq̄z ita locut⁹

Narbonēsis ꝓuīcię in suū regē pietas.

Seditio ꝓpter monetam.

domũ discessit. moxq; quosq; opifices ab ope cessare & i armis esse paratos iubet. Trepidatũ est ne quod a plębe i signe flagitiũ patraretur. ¶ Exacta nocte Carolus sub initiũ lucis palatiũ petit, quo item mercatorũ praepositus se confert. Quē Carolus alloquēs. Ego inquit pręposite bono animo fero quod a conciuibus tuis cõmissum est, & si quid culpae est, illam tibi remitto necq; impedio cõuentũ procerũ habere eosq; ab officiis semouere placet, qui sub patre potestatem gessere. Monetę vero considerationem atq; vsum ad arbitrium eorum deferre placet qui a publico conuentu delegabũtur. Caroli verba prępositus libēs excepit, petit de ipsis syngraphũ a rege conscribi. Quod Carolus facile admisit. Nam pro rerum temporũq; cõditione vir consultus sese accommodat. ¶ Cõuentũ igitur Carolus iterũ Parisii cogit. In aede minorũ diui Francisci contio habita est. Vbi constitutis quae ad rem pręsentem expedire videbantur, ad parlamenti senatũ Carolus contionem vocat. Ibi post habitam a Roberto gallo laudunñ. episcopo orationem. duo & viginti regii ministri nõ auditi a suis officiis Caroli edicto amoti sunt, pręter nõnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoq; parlamenti & rationum praetorio. i. ne ab vsitato vocabulo discedam/camera cõputorum complures seclusi. De subsidio quidem pecuniario atq; militũ copiis ita vt supra memoraui sancitum est. Monetae vero praecium inditum. De pace autem nuncii burdegalam a Carolo missi, cũ per absentiam Edouardi qui in anglia erat nihil transigi posset, duorũ annorũ inducias firmauerũt. Ioannem autē regē Richardus vualliae princeps in angliã victor traduxit, remissis domũ reliquis captiuis quorũ vice Ioannes se constituerat debitorē. Redeũtibus burdegala nũciis, lĩae Carolo a patre reddũtur, quibus legē de bellico subsidio latã seruari prohibebat. Quas per compita vrbis praeconis voce ꝓmulgatas cum seditiosus populus accepit strepitu & clamore Carolum impellit non patris sed delegatorũ con-

Cõsilium Parisii.

Ioãnes in ãgliã ducitur.

silij statuta obseruare. Carol⁹ igit̃ ppl'i furiã aĩaduertẽs sta
ti altera p̃conis voce consilij decretũ ꝓbat. Sed non mul
to post contionis huius seueritas elanguit, ĩ suas quibusq;
domos remeantibus. Consilio dissoluto. Carolus merca
torum p̃positum, Carolũ consacũ: & Ioannẽ ĩsulanũ re-
gni priores rectores ad scvocat: admĩstrationẽ illis vltra
vsurpare ꝓhibens, se ydonea ætate ad rei publicæ mode
rationem esse atq; ita pisio egressus: p alias ciuitates va-
dens quasq; ad ferendum rebus afflictis subsidium hor-
tabat̃. ¶ At pisiani Caroli abñtiã non æquo aĩo ferentes
cũ futurũ fore cõiectarẽt vt ptiaciæ illoꝝ Carolus facto
aliquo obsisteret: placare illũ elaborant opẽ pecuniamq;
pollicentes. Quos Carolus vt erat ĩopia p̃ssus libens ĩ suã
beniuolentiam recepit. Concessitq; vt conuentus alter
pisij haberetur: non omnium quidẽ, sed paucarũ ciuitatũ
Cũ pisiũ Carolus reuertisset: conuenientibus qui ad con
siliũ designati erãt: nihil vtile actũ est, ꝓpterea q̃ paucis
non licebat de vniuersa republica decretum statuere. In
teri dũ hęc agũtur Ioãnes piquigniacus quẽ rex arthesio
p̃fecerat nauarrũ regem carcere vi armisq; surreptũ am-
bianum eduxit, amicorum p̃cibus securitate a Carolo ĩ-
petrata: nauarrus multa satellitum manu stipatus: ad san
cti germani de pratis cœnobiũ venit: fauentibus ĩpris lau
dunensi episcopo & aliquot cũ mercatorum p̃posito ci-
uibus pisianis. Nauarri aduentum non bene ferentibus,
seu timẽtibus quibusdam campanis burgundisq; qui ad
consilium venissent clã domũ abierũt. At nauarrus mis-
sis ad amicos quos parisij compluresha bebat nũcijs: signi
ficat se habere quædã quæ palam disserere populo velit.
Nauarri volũtate cognita ꝓtenus affuit cũ ĩgenti mul-
titudĩe mercatorũ p̃positus. At quos nauarrus ex tabu-
lato quod ad muros cœnobij, clericoꝝ pratũ vers⁹ extru
ctũ erat contionatus cũ multa ĩ mĩstros regios apte quæ
dẽ vero ĩ regẽ Carolũq; oc̃re disseruisset oĩs reliqua ei⁹
oĩo ad sui purgationem ptinuit: se ĩnocẽtẽ: se iniuste ca-

Ppl'i furor.

caror⁹ rẽ qublicã regẽdã accepit.

Ioãnes piquigniac⁹ nauarrũ regẽ liber.

rex nauarr⁹ ad pop lũ pisiẽsem.

ptũ,se nouẽ & decẽ menses ĩ custodia habitũ demonstrãs
¶His a nauarro dictis:mercatorũ ꝑposit⁹ assumptis secũ nonnullis conciuibus Carolũ adit,petitq; nauarro inocẽti ius aequumq; dicat. Cuius verba mox excipiens p̃sul laudunensis,cuius consilio fiebant oĩa respondet:non modo aequum iustũq; nauarro regi,sed gratiã quoq; dñm ducẽ nauarro facturum. Nec multi post ĩtercesserunt dies:cũ Carolus ad locũ quo nauarr⁹ ĩtra ciuitatẽ vẽturus erat prior se contulit. Veniẽtẽ armatis ĩstructũ nauarrũ Carolus(cõposito ad grãm vt potuit vultu) excepit. Nauarr⁹ vero cui nihil satis tutũ erat, exturbatis qui ad fores erãt. Caroli custodibus,suos asseruare portas iubet Breui ibi habito colloquio,quisq; discessit. Postridie cõuenĩẽtibus apud Carolũ ĩjs qui de nauarri postulatis decernerẽt venit & ipe mercatorꝝ ꝑpositus:simulãs se alia causa a delegatis consilij triũ statuũ missum. Erat eñi vt haec ageret a laudunensi episcopo edoctus. Causa ꝓpter quã venerat exposita,Carolus eos tantis ꝑmanere iubet,donec suã de ĩjs quae in consilio versabantur sñiam dixisset
¶Prolatis nauarri postulatis:ꝑpositus rogatus sñiam. Aequũ ĩquit oĩno rex nauarrus postulat. Cui te Carole nõ decet refragari. Praepositi dictũ oẽs(quia ĩter eos consultore laudunensi pontifice,ita cõuenerat)ꝓbãt. ¶Itaq; suppellex tota & quicquid anteq̃ capẽt hẽbat:nauarro restituta,ei quoq; & suis commissorum ĩpũitas cõcessa. Cadauera etiã eorꝫ quos rothomagi capite pũitos,& patibulo appensos rettuli sacrę humo cõmẽdata,& eorũ hęredibus bona quae fisco applicata fuerant condonata, misso ĩ normanniam Ioanne amalrico,qui haec reuera compleret. Praeter haec spem ceperat nauarr⁹,normanniae ducatũ,vel comitatũ cãpaniae a Carolo obtinere: compensandę impensae causa quã ipe a deꝑhensione sua hacten⁹ fecisset. Cõposita vtriq;,vel vt ipe sentio simulata amicitia,postq̃ alternis cõgressib⁹ atq; conuiuijs. Carolus dux nauarrusq; sese colusissent: mãtã nauarrus petit. Inde ro-

Vis a nauarro facta ĩcustodes ducis

thomagū vbi eos de quib⁹ supplicium sumptū fuerat magna pōpa sepulture cōmēdauit, habita ad rothomagenses orōne de iniqua dānatorū nece. ¶ Eodē tpe non pauci ex constātiensi atq; ebroicensi territorio pdones agrum parisiorum incursantes: cūcta populabātur. Et licet i eos cum copijs missus esset, petr⁹ villari⁹ prefectus vigilum nullo grassatores dāno affecit. Ea propter occasione sumpta; carol⁹ copias cōtrahit, siue vt pdatorib⁹ (vt ipse dicebat) occurret, siue (vt pleriq; sentiebāt) parisio & vicinis oppidis presidium collocaret. Idq; metuentes: Parisiaci Carolū admonent ne id faciat: non enim se i vrbē milites admissuros. Quib⁹ rñ etsi Carolus se nihil tale cogitare rñdisset, custodibus tamen ab vrbis portas attributis, nemini nisi apprime noto ingressum patere patiūt. Nauarri postq̄ a Carolo copias itelligit, ipse quoq; se pluribus armatis instruit, palā professus q̄n quidē cōuētorꝫ fides nō seruaretur (nondū em̄ arces que sue i normānia erāt receperat) se eas vendicaturū. Ob id veriti parisienses ne aperto bello arma circūferrentur, signum sibi ciuilis concordie accommodant. Capuciola rubri blauiq; coloris consuunt, que quiq; ferant. Hec ad dissentionē spectare aiaduertens Carolus: ad forū quas halas vocāt q̄ parisienses conuenire frequentes soliti essent prodire constituit. Et q̄q̄ id illi non conuenire laudunensis praesul atq; ipse mercatorꝫ pposirus idētidē dicerēt: ppterea q a furibunda plebe periculum impenderet. Prodijt tamē paucis comitatus, atq; his populum qui in foro erat paucis affatus.

Vos inquit amici saluos esse cupio omnes. Hortor itaq; sic de mea in vos beniuolentia sperare: vt persuasum mihi esse confidatis: me & viuere vna vobiscum / & si sors tulerit mori. Neq; enim armatos in vestram perniciem contraho. Perspectum vobis esse pōt hostē p agrū vestrū populationes facere, quorum ego conatibus atq; incursionibus militem opponere institui. Quod nūmorū penuria impeditus quia facere non celeriter possum: ani-

Predōes in pisios.

Nauarr⁹ copias cogit.

Caputio la parisiorum.

Caroli ad plebē orō

mus est gubernacula reipublicæ recipiendi atq; e magistratuũ faucibus collectã pecuniã recuperandi, cuius ipse nec minimam ptem hactenus sum consecutus. Fuit plebi non igrata Caroli oratio. Id postquã mercatorum ppositᵘˢ cognoscit, contione apud sancti Iacobi hospitalis ędem cõtracta, quæ pridię eius diei a Carolo dicta essent nunciat. ¶Sed supueniens mox Carolus, dictorum a se rationẽ exposuit causam memorans quãobrẽ restitui, quę nauarro pmissa erant non possent. Teneri quidem arces quasdam a psidijs quæ pater illis iposuisset, qui eas deserere p fide pstita non deberent. Idcirco non p se stare quin arces restituerentur. Hæc dixisse contentus Carolus, contionẽ dimisit. At Carolus consacus abeunte Carolo multa i regios magistratᵘˢ euomẽs: a duce quoq; nõ abstinuit. Laudauit magnope ppositum eum bonũ fidũq; ciuẽ esse cõmemorans. rationabile ppterea fore vt illũ i his quæa se gesta fuissent cæteri ciues tuerentur. Tũc a plerisq; cõclamatũ est ppositũ recte oĩa admistrasse, psidiũq; ferendum illi esse. ¶Per hos dies monetæ pcium mutatum ẽ. Nã mutonus (id enĩ monetæ aureę nomẽ erat: q; arietis effigiem quã mutonem franci dicũt sculptam haberet) solidis trigita estiatus est. ¶Interi Carolo parisij agente: hi qui circum vrbem pdas fecerant stampas diripiunt: abductis multis captiuis. Et cum duo fere armatorũ milia Carolus i armis penes se haberet: stampansibus tamẽ nullã opẽ tulit. Hoc tpe prinᵘˢ marcus campsoris cuiusdã seruus Ioãnẽ bailletũ Caroli thesaurariũ icautũ a tergo occidit quem i ædem diui mederici latentem Carolus i de euelli iubet & manu qua bailletum pemerat abscissa homicidam patibulo strangulari. Sed pcurante pisiorum episcopo ide ablatus & apud sanctum Medericum hũmatus est. ¶Redeuntibus p id tempus ex anglia morinensi antistite franciæ cancellario: & vidocinẽsi comite: Carolus de pace iter reges hito cõuentu pcerum cognouit exultantibus vniuersis qui res meliores factũ iri sparẽt.

Prepositi mercatorũ cõsiliũ

Monetæ mutatio.

Venit pterea a nauarro rege qui mātę agebat Ioānes pinquigniacus a Carolo petens ea expleri quę in cōuētis habebātur. Ad hoc ipsum venerūt petr⁹ corbin⁹ mercatorū pposit⁹ & scolæ parisiensis cū plerisq; doctorib⁹ rector Tātū erat oīm fere illis diebus ī nauarrū regem studium atq; beniuolentia. Nec satis erat pter ęquū & bonū postulare: nisi pcibus minas adijceret. Ad hāc rē vsi sunt simone lingonensi qui ordīs sancti dn̄ici minister erat: homo eloquēs & pit⁹ dicēdi a pontifice romano pacis grā miss⁹ His a Carolo rn̄sum est: conuentis quatenus posset satis esse factū, eosq; mentiri qui secus loquerentur. Habere se ī genuos equites qui eius rei detractorem singulari certamine ob eā cām exciperēt. ¶ Postridie contracto ī æde diui eligij magno populi cœtu cæso prius reginaldo dau cydū a palatio domū petit mercatorum ppositus stephanus marcellus cubiculū Caroli īgressus. Nihil īquit serene prīceps īter ea q̄ gesturi sum⁹ contristeris. Et simul hęc dicēs cōflauū cāpanum marescalū Carolo conspiciēte necāt: Robertūq; Claromōtēsem inde fugientē in penetrali īterimūt. Quib⁹ cædib⁹ pterritus Carolus atq; a suis desertus. Et tu inquit pposite libera Carolū & serua. ¶ Securus esto ppositus respondit: & hoc tuo capiti caputiolū ī pone. Id em̄ vestimenti genus erat, quod sibi popul⁹ ad diuersæ partis discrimen desumpserat. Carol⁹ igitur cōmutato cū præposito capucio: per oēm diē illā populari insigni vsus: suum præposito caputium ferre permisit. Cæsorū cadauera trahi a satellitibus & ad mensam marmoreā quæ ī atrio ad grad⁹ palatij est ,pici inspiciēte Carolo præpositus iubet. Vbi ad populi spectaculū ad vesperā vsq; relicta iacuere. Itaq; eo superbię ,pcessit populi furor: vt præpositus tyrāno psimilis abuterēt magistratu. Em̄ vero laneos Carolo pānos bicolores misit: ex quib⁹ caputiola suis aulicis cōficeret: futura mūimēta aduersus seditiosos, Id quod carolus non recusauit. Conuocatis pterea in augustinēsium cœnobio permultis qui per

Homicidiū a pposito mercatorū in caroli cubiculo factum.

Mira ppositi mercatorū sęuitia.

eos dies i cōi franciæ cōuētu agebāt, cedē a se factā ꝑpositus (adnitēte maxīe roberto corbio) laudari ꝓbariq; impetrat. Carolū deinde in senatu parlamenti ius dicentem cū plerisq; armatis cōueniēs petit ea oīa illibata seruari q̄ ad triū statuum delegatis instituta decretaq; essent, neq; ipediret aliq̄t ex suis magistratu amoueri: sed sineret eos rempublicam moderari a quibus regendam esse popul⁹ decreuerat. Reciperetq; in suum consiliū tris aut ad summum quatuor Parisianos ciues quos populus designaret Postulata Carolus admisit. ¶ Dum hęc a parisianis furore tumultuq; populari aguntꝰ: nauarrus parisiū accessit atq; apud neellā diuersatus est: quā regiā domum dono caroli postea accepit: cum bigore & matisconis comitatu aliisq; quibusdam locis: ex quibus annui census decem librarum milia ad eum ꝑuenire poterant. Eius donationis cā fuit īpēsa quā suæ captiuitatis tpe se fecisse q̄rebatur. ¶ Pacato vt videbatꝰ nauarro parisiāi cōsiderātes ne per principū beniuolētiā male cū eis agereꝰ: & pessimoꝝ facinoꝝ poenas luerētꝰ: ad alias ciuitates & regni priores literas dant, suadentes suā societatem ꝓfiteri: & capuciolum parisieñ. foederis atq; cōis amicitiæ præ se ferre: quod iam Carol⁹ dux: & nauarrus rex philippus præterea aurelian⁹ frāciæ regis frater: & comes stāpēsis assumpsissēt. Lrīs acceptis pauci assumpsere. Reliqui nullo rn̄so parisienses dignati sunt. Inter tot rei publicæ dāna Carol⁹ cōsiliū cepit: nō se regis vicariū & locū tenētē (vt solit⁹ erat) sed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione esse rat⁹. Vsus est aūt cōsultorib⁹ Ioanne darmāno cancellario mercatorum pręposito: roberto corbio, Carolo cōsaco, & Ioāne isulano. Qui post laudunensem epm prias consiliiꝑtes gerebant. ¶ Egressus inde siluanectum Carol⁹ quo beluacensium nobilitatem venire iusserat: habito cū ꝓcerib⁹ de p̄ntium reꝝ statu cōsilio: mox pruinum ꝓfect⁹ cāpanos ad fidē cōcordiāq; hortat⁹ ē sine quib⁹ intꝰ tā multas calamitates regnū franciæ pessum ibat. Atque

Rex nauarr⁹ parisiū vēit

Parisioꝝ temeritas atq; arrogantia.

Ita recepto monsteriolo quod ad yonā amnē sitū est, meldē vrbē (vbi ei⁹ vxor incolebat) petit, pmisso comite io gniano cū sexaginta delectis equitib⁹, q mercatū meldensem occuparēt. A meldēsib⁹ cōpēdiū se confert, vt viromādos in fide cōtineret. Ibi per nūcios accepit parisianos arcē luparā occupasse, & psidio imposito machinas inde belli ad aedes publicas vrbis traduxisse. Itaq; parū abfuit quin ad priorē aduersitatē nouae factiones accederēt. Nā abeūte parisio carolo, nemo nobiliū parisios inuisebat, carolum sequētes. Et aliquot ciuitates cū parisijs sentibāt sed longe plures caroli partes tuebant. ¶ Per dies cum alter apud parisios triū statuū conuent⁹ haberi speraret. Carolus cōpendiū cōtionē cōtraxit. Vbi & de militib⁹ legendis, deq; belli & reipublicae subsidio forma quā cāpani inter se statuerāt seruata est. Hoc est, vt p ciuitates & regni oppida ex septuaginta domesticis capitib⁹ aeques vnus ex vicis atq; agris ex centū liberis hominib⁹ vnus ex ducentis seruis totidē legerent. Clerus decimā, nobilitas ex centū librarū annuo puentu solidos cētum pēderet. Cu ius pēsionis questores a populo cōmissi essent, ptergq decimae quā a quotidianos sumpt⁹ carolus ne arbitratu moderaret. ¶ Cōuenere paucis post dieb⁹ carol⁹ nauarrusq; apud claromōtē agri beluacēsis frustra adnitēte nauarro vt in caroli gratiā parisianos reduceret. Qui postq nauarri interuētu nihil sibi bene pcedere vidēt, duos ex caroli ministris, henricū metretū fabrum lignarium, & poretum pontiū parisiensiū praefectum pditionis in simulatos capitis supplicio afficiūt. ¶ Insurrexit p idem temp⁹ in beluacēsium territorio agricolarum insolens turba q ex vicis in nobilitatē duce guillermo calleto irrumpens caedē multā facere, cōpēdiūq; vsq; atq; siluanectū & suessionē grassata, arces cōplures spoliauit deleuitq;. Erat huic hominum pesti in nobilitatem precipua conspiratio & execrabilis saeuitia. Cuius ne per eius singula flagitia circūferar, duo tm precipue immanitatis crimina memora

Parisiani luparā arcem occupant.

Mod⁹ pēsionis carolo soluēde.

Iaque beluacēses.

bo. Inter plurimas caedes haec debacchātiū furia castellū quoddā irrūpēs loci dn̄m cū palo alligassent, eius vxorē filiāq; in cōspectu mariti stuprauerūt, stupratas necauerunt viro mox crudeliter interēpto. Alterū preterea auratū equitē a se trucidatū, & veru trāsfixū igni assauerūt spectāte equitis vxore, quā a duodecim stupratorib9 violatā, impulerūt de mariti carne vesci, miserā paulo post mulierē morte afficiētes. Sūt q memoriae ꝓdiderūt hos grassatores regē sibi īstituisse iaqueū quēdā bellouacū, a quo ipsi se iacas volūt appellari. Egressi quoq; parisio trecēti ex numero ꝓditorū hoīes duces petro gillo tillium ꝓfecti, cū ibi Ioānē vaillāt cū quingētis eiusdē factionis armatis cōperissent, inita societate meldē ducūt rati prima incursione mercatū expugnare. Quos meldēses positis ꝑ vias mēsis vino atq; dapibus magna omniū leticia reficiūt. Erāt in mercato cū vxore caroli, fuxēsis comes, atq; alij bono numero nobiles quidam. Qui postq̄ oppugnationē aduersum se parari vidēt, irruptione facta totā illā plebeiā vim furorēq; dissipāt. Ingressiq; ciuitatē, eam partim incēdūt atq; diripiūt, capto solāno ciuitatis praetore, quem abductum necauerūt. Depraehēsus praeterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarū beluacēsium primari9 carnifex (iaquas eñ haec se factio vocabat) vltimū suppliciū apud claromōtē tulit. ¶ Veniēs deinde parisium rex nauarus a parisijs dux & vt est in vulgari vocabulo capitane9 vrbis cōstituit iurātibus se ad reliquas ciuitates litteras dare q̄ illū toti9 regni ꝑfectū cōstituant. Haec agētibus parisianis, Carolus numero militū fiebat in dies auctior qui vbilibet depraehēsos parisianos spoliabāt, ita vt eius ciuitatis ciuē nemo se ꝓfiteri auderet. Saeuiebāt tn̄ maxime in beluacensiū iaquas quos ad numerū viginti milium intra paucos dies trucidatos fuisse traditū est. Postq̄ iustum exercitū se habere carolus intelligit, callā mouet, deinde apud pontē chalēthoniū atq; cōflanum castra poni, in parisianos incursiones faciens. Nec

Furor plebis reprimitur.

Nauarr9 parisiensis praefectus

erat q̃ aut ingredi vrbẽ aut inde egredi sine eminenti sui incõmodo tẽtaret. Quod si turba facta populus interdũ eruptionẽ faceret, vrbẽ magno suo dãno repetere cogebatur, insequẽtib⁹ eos carolinis militibus. Interim autem nauarr⁹ apd̃ sc̃tm̃ Dionysiũ se cõtinebat. Et ioãna regina cũ cõcordiæ formulã principib⁹ ꝓposuisset obtinuit vt ambo in colloquium venirẽt. Pone sc̃tm̃ anthoniũ cãpestrem tentoriũ Carolo fixum est, quo se nauarrus contulit. carolo stabãt in armis triginta bellatorũ milia. Nauarro vero octo apud charronã vicũ erant. Tandẽ cõuenit vt ad omne debitũ quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendũ milia librarũ decẽ annui ꝓuẽtus nauarro assignaret, solueretq; definitis tp̃ibus quãtercentum milia florenorũ. Re adhunc modũ cõfecta iureq; iurãdo interposito, principes discessere. Abiens a Carolo nauarrus ꝓmiserat de parisiẽsib⁹ ad Carolũ postera die referre. Sed verbi iuramẽtiq; neglector, anglos qui sub eo militabãt parisĳ ad pręsidiũ locat. nec morati parisienses aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittũt quos acerrime repulsos ad muros vsq; carolus ꝑsequit̃. Fuisse alios belli motus cõstat qui cũ parũ momẽti habuerint eos prætermitto. Illud memorabile magis aduersus anglos gestum est. Erat apud sc̃tm̃ Dionysiũ anglorũ manus p̃ter eã quam parisĳ nauarr⁹ habebat q̃ prædas faciẽs agros infestabat Quãobrẽ arbitrari parisienses vnius criminis anglos esse cõscios, impetu sancto, quattuor & viginti ex ĳs qui parisĳ erãt occidunt. Cõpluribus qui apud neellã cum nauarro epulabant̃ captis, quos apud luparã in vincula cõiecerunt. Ob cui⁹ facti attrocitatẽ cum nauarrus illos (assistente sibi mercatorũ p̃posito) increparet, nõ pri⁹ tumultuari destiterũt, q̃ ip̃m nauarrũ p̃positũq; coegerint cum eis in reliquos p̃datores anglos arma mouere. Cuius cœpti eos tãdẽ pœnituit. Nã diu negligẽterq; sese nauarr⁹ istruẽs, dat anglis spaciũ sibi ꝓspiciẽdi. Nec dubiũ fuit dimisisse ad eos nũcios de parisiẽsium aduẽtu. Quare insi-

Cõuentio caroli & nauarri.

diis ad saltū diuæ Mariæ Boloniēsis positis, paucis extra saltū cōspiciebant, vt paruæ multitudinis speciē ōnderēt. Mouētibus aūt parisianis, nauarr⁹ ꝑpositusq; dionysiana porta cū parte copiarū egressi sunt. Reliqua peditum turba sancti honorati portā petit qua hostē iter erat. Qui dū in cōspectu hostis venisit, mox qui in nemore latebāt se palā ostēdentib⁹ tota illa incondita plebs fugæ se contra mittit. Quarū maximā partē insequētes angli spectante nauarro trucidāt. & nihilomin⁹ ꝑpositus ad suos reuersus, anglos nō multo post e lupara & vinculis soluit. Deinde rixante eo aduersus ioānē maillardū ob clauē propugnaculi dionysianæ portæ, quā ioserāno matisconēsi cōmitti illa die præposit⁹ iubebat, maillardus ad falas, præpositus ad diui Anthonij ꝓpugnaculū se recepit, gestās nescio quas in manu lr̄as a nauarro vt ipse dicebat acceptas. Quas quia ꝓpugnaculi custodib⁹ cōmunicare recusauit, insurgētibus qui præsidio erāt, Philippū guissardū primū, mox præpositū interficiūt, cōmeritā tot a se commissis flagitijs pœnā excipiētes. Occisi quoq; sunt ioānes insulanus iunior, & ioānes poretus qui oēs vestibus nudati in viā publicā furēte plæbe abiecti sunt. Cōprehensi præterea carol⁹ consacus parisiēsis scabinus/& Ioserānus matisconēsis regis nauarri thesaurarius in carcerē coniecti sunt, & postea capitali supplicio affecti, & in profluentum sequanæ ꝓiecti. Per eā cædiū tempestatem Carolus parisium accessit cōciliādi sibi populi causa. Itaq; egregia oratione patefecit q̄ mala ab ijs q̄ paulo supra pœnas luissent facta iam erant, & postea futura timebant. Nauarro quidē regi frācorū regimen cōmissuros, introducturos ob eam causam in ciuitatē anglos, nauarrosq; eo die quo de illis fuerat suppliciū sumptum, mactūros præterea eos qui regis patris atq; suas partes sequebant, occidendorū ædibus posita signa esse destinatæ cædis. Confirmatus caroli oratione populus, crudelissima perditorum facinora execratus est. Mutatur eñ semper cum fortuna po-

Præpositi cōpliciūq; cedes.

puli instabilitas. Hinc ergo indignabūdus nauarr⁹ apertū carolo bellū indixit, & meldunū occupat, multasq; p anglos incursiones faciēs oīa populabat, sollicitabatq; vrbes ad se deficere, iuuātibus eū anglis. Propterea robinus canolus anglus ex britōibus in aurelianos mouēs castrum nouū & castilionē capit, deinde malicornū. ¶ Eodē tēpe angli qui in agro altissiodorensi populatiōes faciebant ciuitatē sub lucē intercipiūt, diripiūtq; paucis interfectis. Et ne singula persequar, oīa flumia quib⁹ aliqd cōmeatus ad Parisios importari poterat sursum deorsum hostis occupabat. Et ioannes pinquigniacus in territorio nouiomēsi centum & viginti insigni nobilitate viros cū nouiomēsi antistite captos in vincula apud creoliū coniecit. Moxq; ambianos petens ciuitatis suburbia cremat. Sperabat eñ adiutore iacobo fusciano ābianos ī potestatē nauarri recipe. Sed ꝓditiōe cognita Iacob⁹ capite pugnit⁹ est. Interī cū ex anglia a Ioanne rege reuertissent oratores, ꝓpositę pacis cōditionē ferētes. Carolus accersitis in atrio palatij multis variæ dignitatis hominib⁹ pacis formulā p guilermū dormanū regiū in senatu parlamenti aduocatū ad tabulā marmoreā recitare iubet. Petebat edouardus ꝓ ioannis redēptione sibi ꝑpetuo normāniā xātonasq; dimitti, cū adiacētibus ciuitatibus agenēsi, tarba, petragora, lemouice, cadurco, turonensi, boloniēsi, pontiuiaco/& Guinarum comitatibus, calisio, & monsteriolo: quos principatus libero iure & suo imperio possideret, ita vt britonicus ducat⁹ normānorū ducē nō secus ac primariū dñm esse ꝓfiteret, atq; in eius verba iuraret. Si iuris p̄terea qppiam in terris ipsis vsu vel lege aliquis vendicaret (id restitutis possessoribus) redimeretur a ioāne. Adhuc q̄dragies centum milia nummū philipporum aureorū edouardo persolueret duodecim datis obsidib⁹ cū aliquot ciuitatibus, inter quas Rothomagus cadomūq; designabātur, & super centū milia librarum sterlingorum (id genus est pecuniæ æstimationis apud anglos) Et hæc quidē

Aptū bellū a nauarro īdicit.

Forma cōcordiæ q̄ legati caroli ab anglia retulerunt.

Edouardus petebat. Sed iniquæ visę sunt cōcordię leges. Ideo cōi decreto bellū anglis indictū est. Simulq; institutum quem numerum militum, quamve pecuniā ad id bellum quiq; suppeditaret. Exactis īde paucis diebus de reducendis ad mutuam beniuolētiā principibus cū solliciti essent ita egerūt, vt ad Carolū nauarrus veniret. Venit autē pōtisarā obsidibus a carolo datis. Vbi post multa hincinde de cōcordia habitis sermonibus cū nauarrus oblata respueret, Carolus misso ad illū comite stampesi, hæc dicere iubet. Quādoquidē iusto & ęquo aduersaretur sciret Carolū neq; amicitiā cū eo/neq; pacē habiturū, sed eū in vincula reducturū vnde fuisset sublatus. In sequēti nocte nauarr⁹ siue numine aliquo instīctus/ siue dolo malo irā dissimulās, ad caroli cōsiliarios misso nuncio, orat ad se veniant. Vbi illi aduenerunt, hęc locutum nauarrū accepi. Haud inquit viri sapiētes dubi⁹ sum eā regni hui⁹ miserā conditionem esse, vt si discordijs agere pgamus facile respublica dilabatur. Eapropter qm̄ a frācis regib⁹ genus sumpsi, ponenda esse odia operepręcium iudico, & regni calamitatibus succurrendum. Itaq; cōstitui regis & Caroli amicitiā inire, eamq; sincere obseruare. Neq; mihi pecuniā/neq; alias possessiones vēdico, p̄ter eas quę ante discordiarū tēp⁹ meę ditionis extiterūt. Quare ite, & hæc alijs collegis vestris & carolo nūciate. Hęc cū carolo relata fuissent, magnopere laudauit. Accersitoq; in cęnaculū arcis ꝓcerum & prudentū conuentu, nauarrū introduci iubet. Qui aduenīēs ea quæ apud cōsiliarios dixerat/ corā est locutus. Reconciliatis principibus beniuolentiæ initiū hoc nauarrus dedit. Anglos partiū suarum oēs qui in præsidio possiaci & in caluomonte erant emisit. Non defuere tamē qui nauarri in Carolū fidē suspectā haberent. Idcirco Carolus nō prius nauarrū Parisiū admisit, q̄ populi aīm explorasset. At vbi cōperit pacē gratā Parisiēsibus esse/nauarrūq; tuto ītroducere posse, ꝓditorib⁹ exclusis, regē amicū liberaliter accepit. Proditorū hæc nota

Nauarr⁹ pontisarā ad carolū venit.

Nauarr⁹ caroli cōsiliarios alloquitur.

sunt. Robertus gallus laudun̄. antistes. Michael tassus nouiomen̄. ecclesię cācellarius. Ioannes sandacus. Petrus de lacurtus. Vincētius mauriceri⁹. Petrus debarrus, & Gaufrid⁹ flamingus, quos Ioānes marcsian⁹ in senatu plamēti (autore mercatorū p̄posito) palā designauerat. Paucos īde dies Parisīj diuersatus nauarr⁹ meldunū ꝓficiscit̄. Et sꝑabat̄ ex creolio āglos dimissur⁹, ꝓpterea ꝙ laudituū vectigal ab ijs q̄ sequana merces Parisiū īueherēt exegisset, nō alia causa (vt iactabat) q̄ vt stipēdiū militi solueret. Sed neq; meldunū nauarris, neq; creoliū anglis liberauit, q̄uis sex regaliū milia a Parisianis vt āglos amoueret receperat. Per id tp̄s mēse nouēbri, Edouardus postq̄ compit francos pacis conditiones quas Ioannes posuisset respuere, pręmisso calisium duce lencastriæ cum quadringentis equitibus & duobus sagittariorum milibus ipse in galliā trajciēs cū calisiū appulisset, recēsito diligēti cura exercitu tris acies instruxit. Primā q̄ quingentis equitibus auratis, & mille sagittarijs cōstabat sequebatur, altera ī qua rex ipse erat tribus equitū & sagittariorū millibus quinq; septus, Ingēs post carrorū nūerus succedat / quib⁹ oīs gn̄is cōmeat⁹ vehebat̄. Nā cū inaudita pri⁹ annonæ caritas frāciā vexaret, nō tm̄ frumēti copiā, sed molendinorū machinas edouardus cōdiderat cū breuibus scaphis quibus e stagnis pisces exciperet / vel flumina trāsmitteret. Quæ oīa sex carrorū milibus imposita tuebat̄. Tertia acies duorū miliū equitū p̄ter pedites & sagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant, vt in tāto belli apparatu edouardo obseq̄rētur, vel reuera prędas facerent, & suas fortunas rapinis ampliarēt. Comitabātur q̄q; fossores quingenti, & fabri lignarij qui asperaviarū & impedientes ꝓfectionē siluas æquarēt, Hanc tāti belli molem edouard⁹ ideo susceꝑat vt frāciæ regnū vēdicaret, aut pacis leges quas aīo cōceperat frāci reciperent. Igit̄ ꝑ arthesiū ducēs postq̄ apud remos in obsidione dies quadraginta sedisset, relictis remis cāpaniā ingressus, senones tandē

Edouardus in remos mouet.

atq; niuernenses petit, acceptis a burgūdis ne in eos moueret florenorū aureorū milibus ducentis. Inde moretū per vastiniū ꝓfectus ad reginę burgū consedit, is viculus est quatuor a Parisijs miliarib⁹ distās. Vnde missis ad carolū normāniæ ducē caduceatorib⁹ per eos a carolo petit pugnādi faciat potestatē. Quo nō ipetrato, aliquot angli ad Parisioꝝ portas incurrētes satis acerrime repulsi sunt, moxq; Edouardus ꝑ Blesiā iter faciēs in Britāniā copias ducit. vbi per æstatē recreato exercitu ad autūni initium Parisium reuertit quā circūuallare nisus est. ¶ Inter has calamitates Carolus multa ꝓspiciēs, cācellariū Guillermū de mōte acuto. abbatē prętera cluniacēsem, & Symonē lingonēsem ordinis ꝑdicatoꝝ primarium rectorē ex auli coꝝ consilio ad Edouardum legat. Sed nec sic pacis conditio ꝓcessit. Castris igit̃ sublatis partē copiaꝝ hostis ad diui Marcelli suburbiū locat, ratus ꝑisienses ꝑlū potestatē facturos. Quietis frācis & in vrbe se cōtinētibus / spe frustratus Edouardus. carnutū versus iter fecit. Casteldunū autē cum venisset orta tēpestate (q̄ solito horridior fuit) territ⁹ hostis, ꝑ aubericū cluniaci abbatē clā explorat, si pacis aliqua conditio inueniri possit. Qd᷑ postq̄ referēte abbate cognitū est, carol⁹ aīm ad pacē intēdit. Missis ab vtroq; principe nuncijs viris & nobilitate & doctrina illustribus, apud bretigniacum qvicus est nō ꝓcul a chatris sub mōtelerico cōuētio habita pacē ad insequētē modum cōstituit. Anno xp̄ianæ grãe. ccclx. supra mille. Anglo oīs pictauia, roardus bellauilla, xātones, agena, petragorium lemouicenses, cadurci, tarbienses, bigorij, angolismi, ruteni, pontiuiaci, calisij & guynarum comitatus cū alijs adiacētibus vicis obuenirēt, & ad ipsius ꝑpetuā ditionē absq; vlla iuris aut maiestatis diminutione cederent. Ei quoq; tredecies centena milia aureorum statutis diebus soluerētur. His ad hunc modū caroli noīe firmatis, edouardus Ioannē regē Calisium deducere ꝓmisit, vnde liber & nullius rei obnoxius abire posset, datis ante oīa obsidibus

Edouard⁹ in suburbio sancti Marcelli Parisiēsis.

Formula liberandi regis Ioannis.

ꝑmissisq; in angli potestate rupella & guynarũ ptinẽtijs. Qui ioãnes calisio aliqñ digressus, nec bellũ anglo indicere, nec in eũ arma sumere tẽtaret, donec q̃ decreta ad pacẽ erãt plenissime cõplerẽtur. Huius cõcordię postq̃ syngrapha principũ iuramẽto & sigillis roborata sunt/ inducięq; positae, Ioãnes rex post quartum suae captiuitatis annũ calisiũ pducitur. Quo (vidẽdi pr̃is causa) carolus se cõtulit. Rebus post aliquot menses plane ordinatis, ioannes boloniã mox ad sanctũ audomarũ ꝓfectus est. Edouardꝰ vero Ludouicũ andegauiae ducem/ & ioannem aluernię atq; biturigum principem regis filios. Ludouicum borboniensem, Petrum alenconium, Ioannẽ comitis stãpẽsis fratrẽ Guidonẽ blesensem alios pręterea obsides nõ infime nobilitatis secũ ducẽs angliam repetiuit. Ioannis autẽ aduentus mirabili oĩm letitia exceptus est. Ad quẽ veniens paulopost nauarrus, iurat in fide se mansurũ. Cõciliatione principũ habita, cũ milites suis ꝓsidijs sicut cõuenerat egredi oporteret, nec stipẽdio vllo iuuarẽtur, desperatis rebus, magna pars ꝓfectos capitaneosq; sibi cõstituũt, atq; ita per cãpaniã populationes faciẽtes burgũdiã inuadunt, quibꝰ aliquot nobiles burgundi sese coniunxere, tãto quidã numero vt supra quidecĩ milia puo tpe hęc turba excreuerit. Moxq; decẽ & septem ductoribus grassantes, per mantisconẽ in forestã iter faciunt. Aduersũ quos a rege missus cũ nõ cõtẽnẽdis copijs Iacobꝰ borboniꝰ infoeliciter pugnat. ꝓdones eñi in mõticulũ nõ multũ ꝓcul a Lugduno cum successissent, partem copiarũ post montẽ occultãt reliqua pars velut ĩ armis se iacobo ostẽdit. Erat mons petrosus atq; confragosus. In quem dum Ioannes archipręsbyter primae cohortis ductor ascendere pergit, prędones lapidibus deorsum magna vi & numero iactis subeuntes arcebant, Ioannemq; grauissime contendunt. Cui subsidio adueniens borbonius toto exercitu praeliatur. Sed confestim prodeuntibus qui latuerant fit strages magna francorum. Cadẽtibus plurimis, Iacobus cũ filio

Discessio militũ in varias partes.

eius petro saucius lugdunũ ægre relatus est, cũ ageret annus salutis. ccclxi. supra mille. Igitur victores latrunculi partim cũ beguino batesolo ãsam oppidũ arari.i.sagonę finitimũ se recipiũt, ptim cũ nãdone baugerão auinionẽ petunt, põtẽq; sancti spũs ad rhodanũ flumen sub diei crepusculo capiũt & spoliãt, nulli sexui parcẽtes. Id põtificẽ innocentiũ. vi. qui auinione agebat vehemẽter exterruit. Itaq; ex patrũ cardinaliũ sentẽtia petrũ monasteriũ cardinalẽ ducem constituit, qui collecto exercitu grassatores cõpesceret. fitq; ob idipsum tanq̃ in hostes religionis christianæ cruciata. Egresso Petro carpẽtracũ vt cõueniẽtes illuc milites exciperet, cũ pecunia ad stipendiũ nõ sufficit alij in lombardiã, alij ad grassatores, plęriq; domũ se cõtulerunt. In hac rerũ desperatione venit in mentẽ pontificis accersire mõtisferrati marchionẽ, qui p id tẽpus belli peritissim⁹ habebatur, & aduersus mediolanẽses bellũ gerebat. Hunc magnis stipendijs pontifex adducit hãc perditorum hominum colluuiem sibi adiũgere ad eã expeditionẽ quã in insubres parabat. Marchio aũt quia ad rẽ suã id cõducere iudicabat, latrũculorũ pręfectos spe præmiorum allicit, ita vt sexaginta florenorũ milibus acceptis, & pontificis absolutione percepta põtẽ sancti spũs relinquerẽt. ¶ Hinc marchionem secuti superatis alpibus stipẽdia apud eum fecerũt. Seguynus aũt qui ansam (vt diximus) occupabat, briodã aruernię oppidum relicta ansa multis munitionibus firmat, atq; inde post diras excursiões in finitimos factas, in vasconiam tandem (quia vasco erat) cũ ingenti præda se recepit. ¶ Eodem tempore Philippus burgũdorum dux & comes defunctus est, atq; inde mortui locum Ioannes rex successit. Quam terram cum adijsset, auinionem salutandi pontificis innocentij sexti causa profectus est. Quo paulopost mortuo, & vrbano quinto post difficilem cardinalium cõtentionem suffecto, Ioannes pontificem, vt christianę legis primarium sacerdotẽ honorauit. Sub ipso creationis vrbani tẽpore venit ex

Ioannes ex anglia liber fact⁹ ducatum burgũdię recepit.

cipro petr⁹ lusigniac⁹ hierosolimorꝝ rex. Hūc a pontifice & collegio patrū plurima benignitate suceptū Ioannes quoqꝫ liberalissime āplexus est. Audiuitqꝫ attente de belli aduersus fidei hostes ī pōtificis & cardinaliū concessu disserentem. ¶ De qua re cū p̄sul vrbanus contionari & disertissime suadere cœpisset: Ioannes paterni voti recordatus quo se huius in sarracenos expeditionis rerum philippus fecerat: ratus quoqꝫ id oportune contigisse: quo vagas per franciam militū turmas ad eā expeditionē educeret/cruce se signauit. Nec multo post a pontifice abiēs cū de filijs obsidib⁹ alijsqꝫ anglo regi astrictis curā gerens vt eos in libertatē vendicaret in angliam nauigauit. Sed ad idus martias ægrotans octauo aprilis die. Anno xp̄ianæ pietatis trecentesimo sexagesimo quarto supra mille Londonijs vita decessit. Cuius corpus īde elatū sinistrorsum aræ maioris in diui Dionysij cœnobio humatum est Qua tēpestate Bertrandus guescluinus brito gall⁹ homo belli apprime sciēs mātāqꝫ nauarri regis erat hoc astu ī caroli ditionem accepit. Est rolebassa castellū ad ripam sequanæ tertio a manta miliari distans quod ventar⁹ astar⁹ patria bruxellēsis coactis vndecūqꝫ poterat desperatis militib⁹ occupabat/cuiqꝫ hoī īimic⁹. Quē bertrād⁹ & Ioannes bursicaudus petere simulātes ī ebroycenses ducunt qui ad nauarrū ptinebāt Verū cū inde repulsi abirent: dolo vsi mātā versus pficiscūtur. Præueniēs aūt vt cōuenerat bursicaudus: quasi ip̄e a vātaro & robelessibus fusus fugeret: mātæ vigiles qui noctu ad muros excubabāt miserabili voce īclamat. Interrogātibus custodijs quisnam eos appellaret: frāci inquit sum⁹: quos rolebesse p̄sidiū exuperatos pdere appropat. Suscipite miseros & portas pandite despatis. Itaqꝫ his questubus moti custodes: borsicaudū ī oppidū admittūt. Quē ī īsidijs latitās cōfestī sequitꝰ guesclüin⁹/fitqꝫ oīm nauarrorꝝ qui mātæ erāt pda & cædes. Cepere pterea Caroli milites melannum cū arce: vbi dephensis aliquot parisianis ciuibus qui nauarri

Manta a bertrādo occupat̄.

ptiū erant: cū parisiū fuissent pducti de ips suppliciū sum ptū. Idem quoque bertrand⁹ cū illi occurrisset vasco qdam nobilis Ioannes grayl⁹ captaubus⁹ nauarro iseruiēs cū bōa militū manu cōserto plio apd⁹ ytonē fluuiū haud pcul a Cocherello oppido vasconē capit: meliore suorū pte iterēpta. Quē Carol⁹ rex a guesclino receptū i meldēsi mercato asseruari i custodia iubet. Datq; bertrādo i captiui locū longauillam quam guyfardam vocant.

Ita apd⁹ lōdonias Ioāne defūcto, Carol⁹ cū Ioāna borbōiēsi ei⁹ vxore remis veterū regū more sacrat⁹ ē. Inde cū pisiū reuertisset, philippo frī suo iuniori burgūdiā donat recepta ab eo turōia quā antea Philipp⁹ possidebat. ¶ Per id tps Carol⁹ blesensis aduersus Ioannē de monte forti ob britanniæ ducatum: aduersante fortuna pugnans occubuit suis parti cæsis partimque fugatis, labente anno dominicæ salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Inter eos qui cæsi decūbebāt cū Carol⁹ blesensis iuēt⁹ fuisset Ioannes victo iterēptū hostem videre festinauit. Illachrymauitq; consobrini necē: moxq; iussit sepeliri, & apud guyngātā tumulo deponi: vbi miris operib⁹ claruisse phibet, i sanctos a pontifice vrbano quinto relatus. Nec fuit qui in Ioannē postea p britonū impio dimicaret. Sed interueniētib⁹ Caroli regis legatis vxoris Caroli blesensis cui plamenti decreto britonum principatus fuerat attribut⁹ data est pointiura cū vice comitatu lemouico. Intercessore etiam edouardo pax intē Carolum nauarrumq; conuenit, cōmutatiōe possessionū facta: ita vt nauarrus mōtēpessulanum baionāq; Carol⁹ vere mantā meulanum & longanuillā quam guesclino donauerat possideret captaubuso viculis exempto. Superant his diebus diuersis p franciam locis armatorū variç ex anglis britōib⁹ atq; nauarris cohertes: quę pdas populatiōesq; nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret guesclinus magnope studebat: pmouente maxime ca-

Carolus blesensis moritur

Carolus blesensis Sanctus.

rolo rege qui eũ post Caroli blesensis interitũ de anglorũ captiuitate cẽtũ francorũ milib⁹ exemerat. Et bertrando quidẽ se obtulit cogitata faciẽdi talis occasio. Castellę regno Petr⁹ potiebat̃ fratrẽ habẽs hẽricũ spuriũ. Hic siue quia praua natura esset, siue quia petri pricipatũ moleste ferret, siue quia ab eo esset possessione deiect⁹ ĩ aragoniã primũ mox franciam concesserat: spe cogẽdi manũ aliquã hoĩm ꝑditorũ quorũ plurim⁹ ex p̃teritorũ bellorũ reliquijs nũer⁹ ꝑ franciam erat. Itaqꝫ guesluinum bellicosum hoiem sollicitat arma ĩ castellã cõuertere: illic iustam belli cãm eẽ, siue ĩ sarracenos/siue ĩ Petrũ decertet. Guescluin⁹ hẽrici freq̃nti suasu aĩat⁹ oportunum tp̃s adesse rat⁹ q̃ turmas armatorũ regno summoueret: q̃sque qui pl⁹ ĩter illos auctoritatis habebãt cõuenit. Ait se expeditionẽ ĩ hyspaniã aduers⁹ mauros desumpsisse, ĩ q̃ stipẽdia facere: & salutare bellum gerere se duce possint, habere ad belli societatẽ henricum hyspanieñ. In ea militia spes gloriam salutemque propositam illis esse. Apud francos q̃rum res ad pacem quietamque inclinabant nihil p̃ter latrocinia & tandem supplicia p̃datoribus eminere. Quib⁹ guescluini verbis pleriqꝫ ꝓsuasi cũ eo se ꝓfecturos pollicẽtur. Itaqꝫ decem milib⁹ diuersæ nationis hoĩm belli peritorũ coactis/guescluin⁹ ĩ hyspaniã ducere ꝓmouẽte maxime Carolo rege. Habuit secũ guescluin⁹ hẽricũ ip̃m: iacobũ borboniũ: arnulphũ dãdrehanũ frãciæ mareschallũ Ioãnẽ caurelaũ ãglũ: & mauriciũ tresinguydũ. hisꝑ aragoniam in castellũ ꝓfectis: petrus castellanoꝝ rex ea tẽpestate potens & diuitiarũ abundãs, sed alioquin prauus & religionis mĩme obseruator/nihil belli intulit. Nã cũ aduentantibus ĩ castellã copijs/burgis primaria ei⁹ regionis ciuitate ageret: vrbe relicta toletũ se recepit: conscius iniquitatis qua ĩ plerosqꝫ sæuierat. Igit̃ vacuas hoste burgas franci receperunt: aliquot ex iudęis sarracenisqꝫ interfectis. Christianis eñ nihil dãni illatum est. recepta ciuitate. Henricum dyademate ĩposito franci regẽ appellant

Occasio expeditionis ĩ castellã ꝑ bertrandum

¶Restiterat ĩ fràcia ex turmis p̃datorũ Arnulph⁹ cognõmento archipbr̃ qui guesclino non audiens regnũ mirũ ĩmodũ vexabat. Hũc sui ob male distributas prædas occidũt. Nũciatũq̀ʒ est carolo petrũ ex castella ad valiæ principem Edouardi filiũ in aquitaniã ꝓfugisse, & henricũ toti castellæ principari. ꝑ eos dies Ioannes de monte forti ob britãniæ ducatũ, & eas quas sub caroli ditione possidebat fidem regi præstitit. Angli vero valiæ principe duce ꝑ nauarrã vadẽtes restituendi Petri causam in castellã ducũt. In quos henrici milites ꝓgressi quigẽtos occidũt. Sed fœlici ĩitio dirior fortuna successit. Nã cõserto totis copijs p̃lio Henricus apud nauerretũ superat᷑: capto guesclino cũ alijs ductoribus frãcis. Ea siquidem victoria sup̱bior factus petr⁹ ĩ penitiorẽ castellã se recipiẽs ãglos ĩ vallisoleto reliquit yspalĩ petẽs: vbi cogesta vt ipe gloriabat᷑ pecunia stipẽdiũ militi anglo sicut constituerat solueret. Sed eo negligenter ĩprobeq̀ʒ agẽte: cũ nec stipẽdia nec cõmeat⁹ sufficerẽt, valliæ princeps copias burdegalã reduxit. Quæ paucos post dies ꝑ frãciã diffusæ omnia ligeri transmisso in agro matisconensi & burgundia: deinde in cãpania populabantur. ¶At henricus qui castella relicta carcassonę agebat cognito ãglorꝝ discessu, ṽib⁹ receptis & m̃torꝝ castellanorũ frãcorũq̀ʒ auxilio nisus castellã recup̱at. occiso apud. Nãtuellũ castellũ Petro: qui vxorem ducis borbonij filiã supra aliquot annos sua crudelitate vsus necauerat. Valiæ vero princeps ĩ aquitaniam reuersus: perfidiæ in francos tenax: & quia expeditio hyspana eum pecunia destituerat: nouum in aquitania censum ex singulis qui rem domesticã gerebãt colligere tentauit. Id exactionis pensum foagiũ frãci vocãt. Igi᷑ cũ aquitanos vasconesq̀ʒ vectigalib⁹ vexare cœpisset: & ꝓceres male tractare studeret: armygniaci comes adhęrẽtibus ei albreto & petragorio comite ad Carolũ regẽ ꝓuocãt. Et quędã ãglorũ cohortes accepta a Carolo grandi pecunia ĩ aquitãiã abierũt, relictis locis q̃ p̃ter concor-

Hẽric⁹ vĩcit᷑, guesclain⁹ capitur.

Hẽric⁹ castellã repetit.
Petrus occiditur.

ꝓuocatio comitis armigniaci ad carolum. regem.

diae leges occupauerāt. ¶ Et aliqt p̄terea burgundi equites cōtracta nō magna militum manu: i turmas p̄datoꝝ apud samalatum irruentes: aliquot occisis captisq́; i fugā coegerūt, recupatis captiuis quos grassatores adducebāt ¶ Quo tp̄e Caroli vxor filium ingēti omnium gaudio peperit, cui Carolo nomē inditum est. Abbatisuilla quoq́; & reliquę pontiuiaci comitatus arces & loca autorib⁹ Guidone de sctō paulo/& Ioāne castilionensi relictis anglis quoꝝ durā dn̄ationem ferre non poterāt Caroli se potestati permisere. Armygniaci vero comitis, caeterorumq́; pcerum aquitāiae puocatio ad plamēti senatum relata decreto publico, rege p̄sidēte recepta, & ad vocandum i iudicium valiae pricipē mādatum expeditum. Cuius exequēdi causa eques aurat⁹ ex belsia caponell⁹ vocat⁹, cum iure cōsulto hoīe. Burdegalā pfect⁹, cum suę legationis rōnē pricipi pdidissent, iussi a pricipis cōspectu cōfesti discedere/tholosam iter facere pperarūt: vbi andegauus dux agebat. Sed abeuntib⁹ oratorib⁹: mox edouard⁹ guillermum monachum equitem āglum psequi eos mittit. Quod ne pricipis mādato fieri videret, guillerm⁹ dep̄hēso i agro agenēsi caponello: hospes iquit vester o caponelle querit q̄ vos ęquoꝝ cōmutatiōe facta ęquū ad se ptinētē abducitis/hospiti satis te facere oportet. Atq́; ita caponellum cum eius colega i custodia apud agenenses posuit. Parui ad hunc modum puocatione habita princeps armygniacum eiusq́; cōsortes bello psēq̄batur Quib⁹ de reb⁹ tāetsi multis legationibus vltro citroque missis disceptatum diu multumq́; fuisset, dicētib⁹ anglis puocationē ipsam definitae cum Ioanne paci repugnare p̄serti cum aquitanię priaria ditio i āglię regē esset a Ioāne reposita cōtra asseuerātib⁹ frācis appellationē ab armygniaco itercessisse priusq̄ supma aquitāiae prāte se Ioānes abdicasset: ppterea ad Carolum p̄ntē regem puocationis causam optimo iure ptinere, qui subditorum controuersias a se reijcere nō deberet, hae argumentationes

Edouardi i oratores iiuria.

multis aliis rõnibus adiectis cũ ꝓpositae scriptęq́ʒ fuissent eas ad edouardũ Carolꝰ in ãgliã misit. ¶ Dũ haec ita gererẽtur legatorꝫ iniuriã quã ab anglo acceperant. Petragoricus comes & qui cũ eo parisiꝭ apud regem erant vascões persequi maturantes bello se accingunt. Festinantesq́ʒ cũ bona suorum manu/cũ rescissent Thomã viracũ ex villanoua agenensis agri rutenos petere/vt arcique vrbi eminet praesidiũ ĩponeret trecẽtorũ equitum insidias aduersus Thomã secundo a montalbano lapide locãt. Igiẽ praetereuntẽ cũ sexaginta equitibus & ducẽtis sagitariis thomã ĩuadũt, fit clamor vti rebꝰ subitãeis solet. Sed succũbẽtibꝰ anglis thomas ꝑniciosissimo ęquo vsus ĩ mõtalbanũ se recepit. ¶ Interim Philippus burgundionũ dux & comes/Caroli frater gandauũ ꝓfectꝰ ãno xp̃anae gratię millesimo trecẽtesimonono Margaretã ludouici flamingorũ comitis filiã vxorẽ accepit, cõditionibus quę sequũtur lege iureque iurando roboratis Tenuerant reges franci tria secus flandrian non parui momẽti oppida/ insulã/ duacũ/orchias/cũ eorũ agris atq́ʒ appendicibus. Et ludouicus flandrensis deberi sibi ex pacto dicebat librarũ milia decem annui cẽsus:& cẽtũ praeterea scutorum milia q̃ franci reges non exsoluissent. Cõuenit igitur vt illa tria oppida memorati cẽsus nomĩe sub regis fide & principatu comes ꝑpetuo possideret:eiq́ʒ cẽtena q̃ diximꝰ scutorꝫ milia ĩprimis soluerẽtur. Si vero nullis liberis virilis sexꝰ ex legitima vxore susceptis Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hęreditario iure transirent. Cui si nulla ex philippo burgundiae duce masculina ꝓles foret ad reges francos oppida redirent:assignatis prius flãdriae comitibꝰ cuiusuis sexus essent decem librarꝫ flãdrẽsiũ milibꝰ q̃ ante Philippi & Margaretae nuptias comiti debebãt. Nuptiarum quidem Philippi hmõi leges fuisse haud dubiũ est. Celebrato matrimonio: constituerat Carolꝰ expeditionẽ ĩ angliam duce Philippo fratre mittere & ad id vẽturꝫ ꝓpe diem nauarrę regẽ sꝑabat. Quapro

Thomas viracꝰ. ãglꝰ fugit

Philippꝰ burgũdꝰ margaretã ludouici flãdrensi duxit vxorem.

pter hareflũ ꝓfectus, nũciũ accepit clocestrię ducẽ ex anglia cũ valido exercitu calisiũ traiecisse, atq; inde morinũ ariãcq; infesto agmĩe duxisse. ¶ Atq; ita anglicæ expeditionis negotio ꝑtermisso, Philippũ aduersus anglũ cum copijs mittit. Positis in mutuo cõspectu in colle tornehani castris nõ ꝓcul ab ardera (leuib⁹ prælijs cõmissis) vtriusq; exercit⁹ ducib⁹ placuit loco designato totis copijs præliare deligunt a quoq; principe sex aurati equites q locũ pugnæ cõstituãt. Sed abeũte nescio qua ratione Philippo nulla dimicãdi ꝑtãte facta, anglus ꝑ caletos rothomagengis agri hareflũ vrẽdæ classis causa q̃ in anchoris erat cõtẽdit. Vbi postq̃ id se frustra conari videt, retro calisium iter vertit, capto in abbatisuillæ suburbio Hugone castillionensi, cum aliquot pontiuiacis æquitibus auratis. Capiẽdi aũt Hugonis hæc occasio incidit, dũ ab Hareflo angli per põtiuiacũ reuertunt. Nicolaus lauanius qui pontiuiaci seneschallus fuerat, & ab hugone capt⁹ decẽ fuerat milibus frãcorũ mulctatus, ei⁹ dãni nõ immemor viginti tm̃ armatis secũ assumptis in suburbano quod ad roueriam portã est clã delituit, donec ex oppido ꝓdeuntem quẽpiam captũ abduceret. ¶ Quo die hugo castillionensis sollicitus explorare quis ordo esset ꝑtereuntiũ anglorum, accersitis duodecim tm̃ militib⁹ ad portã roueriam insidiarũ nescius accedit, simulãs præsidiũ eo loco ponere. Egressus porta cum ad macerias vbi hostis louanius cõsidebat nihil metuẽs peruenisset, repẽte in eum hostis inuolat, incautũq; depræhẽdit, & duxit in angliam captiuum. A quo cũ ingenus redẽptionis pręciũ expeteret, post lõgam tãdẽ custodiã negociator quidã flãdri⁹ hugonem clã liberauit. Per hęc belli incõmoda, quia ne fisc⁹ nec ęrarium ad belli vsum carolo erat cõtracto parisijs consilio, communi omniũ instituto decretum est regẽ ad ei⁹ dalphiniq; quotidianã impẽsam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotannis percipere. Ad belli autem necessitates & stipendia militi tribuenda, vrbium in

Philippus burgũd⁹ cõtra ducẽ clocestriæ.

Hugo de castelliõe in suburbio abbatisuille capitur.

Cõsilium parisijs indicitur.

colas qui rē familiarē domesticāq; haberēt/ frācos quattuor agricolas vnū & dimidiū annui cēsus singulos pēdere. ¶ Est p̄terea venali vino vectigal adiectū/ vt de integro vini dolio (quod caudā vocāt) dū veniret solidos tridecim emptor, de eo vero quod mēsurati quisq; venale ꝓmeret quartū regi denariū vēditor pēdere cogeret: Cū vero ad parisios vinū importaret, si frācū esset, solidos duodecim. si belnense, duplicatū ex singulis cadis, id est caudis portitores pēsum exigerēt. Et licet ea esset regij fisci tenuitas nō desinebat tñ nauarrus aliquid in carolum doli pēsitare. Cūq; de recōciliatione apud regē nuncios frequētes haberet ab angli tñ societate nō abstinebat partes eius apte secutur⁹ si caroli amicitiā nō adipisceret. Sed acceptis tandē apud ebroicas obsidib⁹. Vernonē vbi Carolus agebat, venit. Iuratq; in Caroli verba. Erat his dieb⁹ parisij regi⁹ præpositus Hugo aubriotus, qui ꝓpugnaculū cui bastilda nomē est ad diui Antonij portā extruxit, sumptu ex ea pecunia facto quā parisiorū cōitati Carolus donauerat. ¶ Mouere ꝑ id tp̄s ex anglia & calisio cū sex armatorū milib⁹ & sagittariorū mille quingentis Robinus carolus, & Thomas grācon⁹, atq; a sancto audomaro ꝑ arthesiū atq; attrebates profecti, remos (ysara traiecto) oīa populātes inuadūt. Moxq; albā / sequanāq; / atq; yonā amnes trāsmittētes, in agro Parisiano apud ablonē castra ponūt. Inde cū inter villā iudeā (quā iuliā a Iulio cęsare dictā esse plærīq; cōtēdūt) acies ordinassent, nulla tñ in illos a parisijs eruptio facta est, q̄q̄ mille ducentos equites ad p̄sidiū haberēt. Quare nō cūctatus postea hostis, quibusdā vicis incēsis, stāpas belsiamq; incursib⁹ vastantes, in andegauos ducunt. Quos bertrādus qui eodē tēpore conestabilis a carolo fuerat institutus, sexcētis eorū primū deinde trecētis postremo quadringētis occisis fudit receptis locis quibusdā q̄ ꝑ andegauiā anglus occupauerat, capto insuꝑ thoma grācono. Et paucis post diebus varijs locis angli a frācis sup̄ati sunt, ita vt nemo eo-

Vectigal vino iponitur.

Dolus nauarri regior

Hugo aubriotus.

Robinus Carolus anglus.

rū qui duce carolo calisio egressi erāt fuerit superstes. Et q̄q̄ venientib⁹ a pōtifice cardinalibus de pace inter reges diligēter actū est, vani tn̄ fuere conat⁹ legatorū. Superstitionis quoddā genus eodē tpe a turlupinis (hoc em̄ erat hęreticis nomē) qui se de societate pauperū vocitari gaudebāt ortū, finē cœpit. Crematis eorū vestibus & libris, in foro suillo extra sancti honorati portā. Ioāna aūt dabētona & cū ea alter, cui⁹ nomē hystorici nō tradunt eiusdē sectæ imprimis ꝓfessores cōburunt. Hic aūt quē sine nomine ponimus cū añ damnationis eius sniam in carcere mortē obijsset, dies quindecim in aggere calcis ne putresceret eius cadauer asseruatus est, & die ad suppliciū p̄scripto crematus. ¶ Porro carolus oī studio anglos ꝑsequēs bertrādū in pictauiā nō ꝑua militū manu ꝓficisci iubet. Hēricus p̄terea castellæ rex carolo suppetias ferēs eodem tpe multis nauibus ex castella rochellā delat⁹ soluētes ex portu trigintaquinq; onerarias anglorū naues capit. Et bertrandus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidem recepit, captaubuso paulo post a francis a apud subisam in acie fuso, & vinculis cōiecto. Moxq; rochella/ angolismi/ & xātones cū multis eius populi arcib⁹ seditionem fecere. ¶ Paucis aūt post dieb⁹ quia ioānes britonū dux a carolo desciuerat anglos secut⁹, nec eidē regionis ꝓceres assentirent, guescluinus in eū mouit. Cuius aduētū nō sustinēs ioānes in angliā se festinato ꝓripuit. Post cui⁹ fugā britones guescluinū admiserūt, p̄ter arces tris: brestum/ aulorū/ & deruallū. Brestum tn̄ postea bertrādus. lạualus aūt & clisson⁹ deruallū obsidione cingūt. Brestēses duodecim obsidibus bertrādo datis, cum vel deditionis vel pugnæ diē ad idus augusti cōstituissent neutrū fecerunt. Et ioānes de mōte forti cum duce leucastriæ coacto exercitu, calisiū appellēs decurso arthesio atq; viromandia per remos cāpanosq; p̄das faciētes, trāsmisso tandem ligeri burdegalā se receperūt, fuga cæde & multis incommodis a frācis affecti. Nā philipp⁹ burgundorū dux illos

Supstitio Turlupinorum.

Ioānis britonū ducis defectio.

adequitans multis frequẽter interceptis necabat. Et ioannes viẽnensis eques strennu⁹ quinquaginta equites & sagittarios anglos fudit. Ita vt ex triginta armatorũ milibus quos ex anglia eduxerãt, sex tm̃ milia garõnã traiecerint. Ex burdegala receptis virib⁹, ioãnes de mõteforti cum anglorũ manu aulorũ petit, vbi ei⁹ vxor incolebat. Eo quosdã britonũ epõs & ꝓceres ad se vocat. Id postq̃ carolus cognouit, nouas copias guesduino qui reliquam britãniam tenebat mittit. Interim cõuenientib⁹ apud brugas cũ romanis legatis oratorib⁹ frãcis anglisq; vt pax inter reges tandẽ firmaret, nihil diffiniri potuit. Trãslato deinde boloniã cõuentu postq̃ iteratis crebro legationib⁹ põtificis oratores caroli assensu nõnulla anglo regi plus æquo proponerẽt. Angli q̃ calisij edouardi noĩe agebãt rñderunt se de his ad suũ regẽ relaturos, & inde ad kalendas augusti Edouardi sñiam brugis dimissuros. sed Edouardi mors interim intercessit pridie solennitatis diui Ioannis baptistę, dum ageret annus salutis trecẽtesimus septuagesimus sextus supra mille. ¶ His ita gestis carol⁹ futura ꝓspiciẽs, publica cõtione in parlamẽto senatu habita, de liberis qui in regnũ successuri essent hmõi legem tulit. Quęq; primogenitum regis francorum filium regni administrationem recipere debere cum quartumdecimum ageret annum ne per longiorẽ tutelã occasio incideret maliuolis res nouas excitandi. Anno insequenti qui fuit christianæ gratiæ millesimus trecentesimus septuagesimus septimus, carolus quinq; per franciam distãtibus locis quinq; exercitus alebat. Primus quem andegauus comes guesduino comitante ducebat, per aquitaniam incedens codacum/bergeracum, sanctam fidem ad dordonæ ripam sitam, castillionem sammutram, canderetum, macharium cum arce, & languonem partim expugnatione, partim voluntaria deditione recepit, superato thoma felthone, qui non procul a Riola sexcentos equites habens cum ioanne de buello prælium

Inanis legatorum cõuentio.

Edouard⁹ morit.

Constitutio a carolo fctã de filijs q̃ ad regnũ successuri essent.

Quicq; exercit⁹ francorũ eodẽ tempore.

cōmiserat. Dedētibus passim se aquitaniæ ꝓceribus, ij qui durasiæ familiæ erant ad anglos perfugerunt. Quare du laco ꝑtermisso qđ⁹ obsidere īstituerat andegauus, dux ad durasium se cōuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcē vero quę ibi munitissima erat circūuallās, post pri mā & vigesimam circūuallationis diem deditione a castellanis facta, arce potitus est. Deinde quia hyēs aderat in hyberna militem misit. At clissonus qui apud aulorum obsidionem habebat, paciscētibus cum eo anglis vt liberi abirent locum obtinuit. Omnis ad hunc modū britannia praeter brestēses caroli facta est. Qui vero regiæ classi pręerant in angliā delati, Lariā nō paruā ciuitatē ceperūt atq; incenderunt. Philippus praeterea burgūdię dux calisium ꝓfectus nōnullas per vicinum calisio agrum arces atq; arderā subiugauit, vbi validissimis balistariorū ꝑsidijs impositis in hyberna se cōtulit. ¶ Per eos dies romāorū imperator Carolus visendi regis desiderio iter per hānoniam cameracumq; faciens in franciā venit. De cuius aduentu Carolus literis acceptis ad singula qua transiturus imperator erat loca praemissis qui illum honorificentissime venerarentur, tandem biturigum & burgundorum duces Senonū archipraesulem. & haricurtū dñm obuiam siluanectum proficisci iubet. Qui cum advicū luparam inde perducentes, cum articulari morbo imperator laboraret, currū & lecticā auro gemmisq; artificiosissime elaboratā ad īperatorē propere carolus mittit. Lectica postera die imposit⁹ postq̄ dionysiani cenobij sacrosācta religionis monumēta, reliquiasq; multa veneratione perlustrasset ī cubiculū reuersus, dū ꝑ fenestrā in atriū diuersorū aspicit, burrellus riuerius & nicolaus detēcus ex domesticis regis aulicis ęquos duos īgenuos atq; aīosos īsignibus frācorū appatissime ornatos īperatori, totidēq; filio eius romanorū regi caroli noīe ꝑsentāt. Qđ⁹ mun⁹ īpator liberalissime lętissimeq; excipiēs, ego inquit ī altero illoꝝ sedens Parisium ingrediar. Egredienti sancto dionysio

Duras capitur.

Impator carol⁹ in frāciā ad carolū venit.

Pōpa ī occursū īperatoris.

impatore, Parisiẽsis p̃ses, mercatorũ p̃posit⁹ & p̃fect⁹ vigilũ comitãte multa ciuiũ Parisieñ. frequẽtia cõposito ordine in equis occurrẽtes imperatorẽ cõsalutãt. Rex vero postq̃ ex viculo capella ĩperatorẽ digredi accepit, miro apparatu & põpa ducũ quoq; & comitũ, pcerũ insup atq; epõr; ornatu & nũero/vrbe pgressus, quibusq; distinctis officijs atq; vestibus p sua dignitate & cõditiõe euntibus dũ paulo supra molẽdinũ quod est sec⁹ dionysianã viã puenissent, veniẽtib⁹ in alter alteri⁹ cõspectu principib⁹, reuelato capite datisq; dextris sese amicissime venerãtur, mox ad romanorũ regẽ Carolus accedẽs ĩpertita illi salute, ĩperatorẽ dextrorsum, regẽ vero filiũ sinstrorsum hñs, ipse medius ĩcessit donec ad palatiũ vẽtũ ẽ, vbi grãde spaciosumq; cœnaculũ accipiẽdo impatori, tapetibusq; & mensis ornatissimũ Carol⁹ esse ĩperauerat. Postq̃ aliquot diebus feriatũ est, & mutuis se colloquijs muneribusq; principes coluissẽt, firmataq; in eos iureiurãdo amicitia est discedẽtẽ imperatorẽ carolus ad mousum vsq; pducere sua impẽsa iubet. Traditũ a gallis scriptoribus cõperio/imperatorẽ quibusdã castellis terræ delphinat⁹ donasse delphino, eũq; in Arelateñ. regno impij vicariũ instituisse. Arelatẽ. eñ regni burgũdorũ primariã ciuitatẽ & caput fuisse/imperioq; paruisse certũ est. Quã vt geruasius scribit arã latã prisci appellabãt. Nã in eo loco ppe ciuitatem qui rocheta dicebatur duę colũnæ extructæ erant, & sup eas ara imposita. Vbi quotãnis ad Kalendas mayas frequens vndiq; populus humanas hostias p sua sospitate mactare consueuerat. Itaq; tris iuuenes publica pecunia emptos anno toto saginabãt, quos cõstituto die ad ipsã arã immolabãt / victimarũ sanguine circũstantẽ populũ aspergẽtes. Quẽ ritũ diu⁹ trophim⁹ ex. lxxij. xp̃i discipulis illo ex iudęa missus sustulit docens non cruore mortaliũ hoĩm sed xp̃i sanguĩe illos debere aspgi. ¶ Digresso ĩperatore, quorũdã pcerũ lr̃is Carolus cognoscit, nauarrum regem in ioannẽ caroli patrem atq; postea in

Arelatensis ara.

Dolus a nauarro rege.

eum multa occultis dolis & cogitasse & perpetrasse. Cuius ꝓditiōis maxime cōscius esset iaquet⁹ ruus nauarri cubicularius, qui per eos dies missus in frāciā iter facere cōstituerat. Hic vbi in franciā venit: dephensus in vincula cōiectus est, penes quē repertus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolū conceptis. Et cū ꝑ id tēpus Carolus nauarri filius securitate a rege accepta Siluanectum/ vbi rex francus agebat accessisset, cōtenderetq; multis precibus iaquerū liberare, patefactis illi q̄ ipse cōmiserat flagitijs, nō mō inquit tā perditū hoīem absoluere nō possumus, sed instituimus possessiōes a patre tuo quę in regno meo sunt recipere, & illis præsidiū ex meis collocare, qui mihi fide integra obsequātur. Venerāt cum nauarri filio balduinus beloferrādus in cui⁹ potestate cōplures nauarri arces atq; oppida perseuerabāt, qui tametsi iureiurādo fuisset addictus eas regi dedere, satius tn̄ visum est illū sine custodibus nō dimittere, donec re perfecta fuisset iuramēto liberatus. ¶ In normāniā a rege ob id missus Philippus burgundię dux, cū arces frustra repetit, obstinatis ad rebellionē qui eas tenebāt militibus, vi atq; armis Philippus a bertrādo adiut⁹ recuperat, capto apud bretoliū Petro nauarro cū maria eius sorore, quos asseruatos rex honestissime haberi, & cōplura ex locis receptis dirui iussit. ¶ Dum hæc a Philippo in normānia gerūtur/petrus de tertro nauarri scriba caroli iussu in bernaci arci depręhēditur/cōscius malorū quæ nauarrus in carolū cōiurasset. Sumpto igitur de eo/deq; iaqueto duro supplicio, eorū singula cadauera quadrifariā exsecta/ante quatuor parisij primarias portas furcis appensa sunt. ¶ Morit̄ per id tēpus Gregorius vndecimus, qui apostolicā sedē romanā reduxerat auinione relicta. Cui dū p̄res cardinales successorē deligere cōstituūt, romani ne gallus aliquis iterū sumeret tumultuantes, bartholomeū de aquila (aduersante magna cardinaliū parte) pōtificē declarāt. Quāobrē dilapsi roma cardinales fundū petunt, vbi clementē septi-

Gregori⁹ xi. morit̄.

mũ pontificatui praeficiũt. Quã rẽ cũ patres Carolo mis sis nũcijs demõstrassent Carolus clemẽtis partes secutus est amicis sibi principibus scribens/ vt idẽ facere dignarẽ tur. Sed rex bohem⁹ atq; flãdrẽses nõ statim acquieuerũt, bartholomęo fauẽtes. Et carolo romanorũ impatore de- functo, fili⁹ eius romanorũ rex vt in demortui p̃ris locũ veniret bartholomęo adhęrebat a quo imperij dyadema recipere sperabat. ¶ Per eosdẽ fere dies Ioãnes de monte- forti quẽ anglos secutũ fuisse memoraui, & eis p superio ra bella auxiliũ aduersus francũ regẽ tulisse, ad senat⁹ par lamẽti iudiciũ tertio vocatus cũ nõ veniret, ducali digni tate priuat⁹ est, & bona eius publicata. Accitis ide aliquot ex britonũ nobilitate p̃ceribus, iter quos primores erãt Ioannes rohanus, Ioannes laurallus, & clissonus qui arces oppidaq; regionis tenebãt. Carolus eos docet quę de Ioã ne montissortẽ si ob eius perfidiã decreta fuissent, vellẽt loca quib⁹ p̃fecti erãt tollẽdi belli causa potestati ei⁹ pmit tere. Carolo ita suadẽti p̃ceres se obtemperaturos iurant. At postq̃ dimissi a rege in britãniã rediere, rohan⁹ impri mis Ioannem mõtissortẽsem ex anglia reuocare festinat pręsidia locis francię finitimis instituẽs. Ea re cognita an degau⁹ dux imperante carolo fratre copijs contractis eo cõtendit. Venientes rohanus vanis legationibus differt, cõcordiã tãtisper simulãs vt re ipa postea cõpertũ est, do nec Ioannes montissortẽsis ex anglia aduẽtaret. Quo tã dẽ cũ manu anglorũ ad britones appulso tametsi multis coitiõibus pacẽ querere videretur, nihil tamẽ effectũ est. ¶ Dũ apud britones andegauus dux frustra tẽp⁹ terit, flã drenses suo more iterũ a comite discessionem faciunt, oc cisoq; gandaui praeside, quem illis comes praefecerat, tri- partitis copijs aldenardũ, ypras, atq; alostum eodem si- mul tempore inuadunt. ¶ At philippus burgundię dux comitis gener, tornacum p̃fectus aldenardum nũcios ad flandrenses mittit petens vt ad colloquium die instituto venire ad se non abnuant. Venientibus inter tornacum

Ioãnes de mõtefor- ti ducatu britannię priuatur.

Flãdrẽses a suo co- mite defi ciunt.

aldenardũq; burgũdus cõicat. Tandẽ cognito quid illis doleret, Philippus conditiones reconciliationis ꝓposuit. Quibus scripto commendatis & iuramẽto roboratis, comes discessionis autoribus veniã dat. Fuit preterea apud mõtempessulanũ cędes/ a ciuibus truculẽter occisis octogita viris ingenuis atq; nobilibus. Inter quos fuere Guilllermus pontellus ęques andegauorũ ducis cancellarius. Guido desserus, & arnoldus eiusdem loci prętor. Caedis causa hęc fuisse memorat. Erat in ꝓuincia narbonẽsi (cui linguae ochitanae nũc nomen est) Ludouicus andegauus Caroli frater positus a rege gubernator. Cuius nomine cum ob bellũ quod in ea regione gerebatur pensum magistratus exigerẽt, seditiõe facta sanguinarij ciues eos trucidarunt, deiectis in altos puteos cadaueribus occisorum Tam detestabile flagitiũ nõ prętererierunt impugne. Nam armatis instructus dux ad montempessulanum cũ aduenisset, omnis populus fletu/moerore, lachrymisq; confectus, vrbe ęgressus & loci cõsules funes ex cannabe collo tanq̃ morti obnoxij gestantes, per vias ꝓstrati duci obuiam pergunt, miserabili clamore ignosci sibi flagitantes Assistebant duci cardinales aruerniae cum põtificis Clementis oratoribus, qui eo placandi ducis causa conuenerant. Postridie aduentus ducis in vrbem ipse in tabulatũ quod ei in foro editum erat, compluribus praecipua dignitate viris comitatus conscendit. Ex quo ab omni plaebe cõspectus cũ grauem admodũ in ciues sententiã tulisset, sublato rursus clamore populus veniã frequẽter repetebat, quorũ flebilibus votis cardinalis oratoresq; põtificis accedẽtes animũ tandẽ ducis inflexerunt, sentẽtiae seueritatem rigoremq; moderantes, habuit igitur locũ miseratio. Nam cũ sexcenti necis iudiciũ excepissent, soli cędis auctores & qui operã sceleri nauassent, regis arbitrio reseruati sunt. Cũq; omniũ incolarũ bona fisco deputata forent, dimidiũ remissum est, armis oĩbus quę apud illos extabant deditis, pẽsata insuper ad plenum impẽsa quam

Caedes apud montẽpessulanum.

Cędis vindicta.

dux ob huiusmodi cędē sustinuisset. ¶Erāt etiā tū p linguā occitanā ex reliquijs superiorū bellorū aliquot populatores qui regionē quotidianis p̄dās vexabāt. Aduersū hos incolæ a carolo auxiliū petunt, duplicatū vectigal ad belli onera pollicentes. Missus cum copijs guescluinus cū ad nouū castrū non lōge a belcaro quod ab hoste tenebatur/obsidione destinetur, morbo occupatus octauo post die defunctus est. Nihilomin⁹ tū qui in p̄sidio erāt castellum spōte dedidere. Non quieuit per hos dies Richardus Edouardi fili⁹ nouellus angliæ rex, sed traiecto ex anglia calisiū exercitu. Thomas Edouardi filius octo circiter hominum milibus stipatus/arthesium/viromandos/ suessiones/cathalaunos/trecenses/senones/ vastinium, blesiā, perq; bonāuallē incursantes, abductis aliquot claris equitibus, ad britones contenderunt quos Ioannes montisfortensis, alacriter excepit. Fuit a flandrensibus in suum comitem belli motus, quem nō magno negocio comes repressit, captis ypris suppliciòq; affectis qui rebellionē excitarant. ¶Sed interim caroli mors multorum incōmodorū causam francis importauit. Nam pace & bello cū reipublicæ fuisset accōmodatissimus insequēs tēpus beniuolentiā vnanimitatē charitatemq; discordijs & grauissimis inimicitijs commutauit. Eniuero prouidus rex vbi se mala valitudine esse sensit, liberos quos iuniore ætate duos Carolū & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis fratris sui iunioris/& Ludouici borboniensis tutelę commisit. Regni vero gubernacula ludouicū fratrē seniorē andegauorū ducē moderari constituit, donec carolus cui ex primogenitura regnū debebatur annū quartūdecimū ageret. At sapiēte rege apud beautā defuncto (sapientis em̄ appellationem emeruit) aliud atq; aliud decretū est. Mortuus aūt apud vincēnas ad diuū āthoniū cāpestrē delatus est, ibi aliquot dies asseruatus, dum fratres eius tres aduenissent. Dum ex æde diui Anthonij funus effertur, scolastici studij Parisiensis qui spectandi causa

Guescluinus morit. Excursiones ab anglis. Carolus quintus moritur. Scolasticorū tumultus.

frequentes aderant : a seruientibus hugonis aubrioti Parisiaci ꝑtoris: quia forte ꝓcedētē pōpā īpedirēt ꝓpulsi: in ꝑtorē atq; ī seruiētes tumultuati sunt. Quoꝝ aliquot, qui deprahendi potuerunt ī vinculis habiti sunt. Sed paulo post regis filijs restituti. Caroli cor rothomagi: reliquum corp⁹ apud sctm̄ dionysium. Anno dn̄ice pietatis. Millesimo.ccc.lxxx. sepelitur.

E successore tāetsi mīme dubitaret: quia tn̄ maiori natu Carolo q̄ sext⁹ appellat⁹ ē, etas nōdū idōea erat, & regno rectores: tutoresq; liberis pat̄ īstituisset, neq; de ipa īstitutiōe inter pricipes bn̄ cōueīret, acciti ex toto regno ꝓceres parisij coierunt de sacrādo nouello rege consiliū capturi: Dicebāt em̄ principes cōsultore Petro dorgemōto: neq; sacrari an̄ annū quartūdecimū regem oportere neq; cōducere reipublicæ vt tātilæ ætatis adolescens rerū curā susciperet. Ita Carolū patrē arbitratū esse & lege firmasse. Fuere cōtra pleriq; etate & doctrina spectatissimi homines voluētes animo cū p̄ntiū reꝝ: tū futurarū calamitatē, si multis rectorib⁹ regnū ageret: breui & cito finituro susceptæ admistrationis tpe: quēq; sibi poti⁹ q̄ reb⁹ cōib⁹ cōsulere opes cumulare: amplificare principat⁹, æmulari inuicē, & indefactiones gign. Raro quidē euenire vt multi sine contentione rē quāpiā simul administrēt. Quod si vnius regis noīe atq; iperio respublica gubernet, facile esse vt ad vnū oēs cōcordib⁹ animis respiciant. Ea propter opere p̄ciū fore, Carolū natu priorem sacratum iri & oīa suis auspicijs atq; nomīe geri. Neq; obstare patris legem: quam si ad pnīciē īclinare cōiectasset: ipe tollēdā īprimis cēsuisset. Legibus dum populo conueniunt vtendum: dum officiunt abstinendum. Hæc sententia cum multorum: tum Ioannis de maresijs fuit ī quam facile venit ludouicus andegau⁹. Reliqui vero fratres (adnitente petro dorgemōte) legem a patre latā magnopere tuebantur. Nec parū abfuit quin ad dissentionem bel

Cōsiliū capit de Carolo sacrando.

lumq; irritati ppe animi spectarēt. Nā ex eo tpe quisq; sibi armatos parabat, & hostis anglus nunc ad aquitaniā: nunc ad britones: inde in normāniā arthesiumq; & per omnes maris oras copias suas dimittebat. Dum inter tā repugnantes sententias nihil decerni posset: contio dissoluta est. sed intercedentibus nonnullis optimis & sapientibus viris: arbitri de principum voluntate delecti sunt, qui examinato diligenter negocio tantam rem componerent. Arbitris conuenientibus dictū est Carolum sacrādum esse & regem appellandum: suoq; nomine gerenda agendaq; oia esse fidem illi a pcerib' & subditis praestandam: bellū non nisi suis auspicijs parādū. Adolescentulos Carolū & eius fratrē Ludouicum curae & puidētiae burgundorū & borbonij ducū credēdos, qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tēp' vsq; pubertatis & docerēt. Omnē regiū fiscū in aerario regio deponendū. suppellectilem vero oēm & quicquid Carolus mortis suae tempore auri argētiq; possidebat: assignata regi iusta portione, ludouico andegauo cōmittendam qui interim dū rex adolesceret regētis tm nomie vteret & reb' cōmunib' gerēdis vocat' adesset. His ita ab arbitris definitis principes assenserunt & lex ipa in vulgus pmulgata. ¶ Quietis cōpositisq; regni primoribus cum stipēdia militibus nulla soluerentur, non secus ac hostis praedis stuprisque populū milites vexabāt. Quāobrē rura vicosque agricolae deserentes: in oppida arcesque fortūas suas contrahebāt. Nec aduersus militum crudelitatem valuit regētis auctoritas q̄q̄ vocatos ad se praefectos militum saepenumero minis terrere tentasset. Hic plerisque locis tumultuatus popul' est, & seditiōes exortae. Parisianos tn̄ benignitate atque modestia sua regēs sedauit. Nō erat his dieb' ad militiam (mortuo bertrādo) conestabilis. Hūc magistratum instituendū a se regēs dictitabat, contra sentientibus burgundiae borbonijque ducibus, eum quidem regentem nomine tenus esse, sed ad regem omnia referri oportere,

Milites sine stipendijs oia populant

De conestabili istituēdo cōtentio.

Erat tunc melduni Carolus, vbi armamētum patris erat & magna suppellectilis pars. Enimuero adolescentulus rex armis delectabatur speciosis / & de re ipsa patri aliquā do specimē praebuerat. Nam proferente illi patre coronam & cassidē rogatus vtrū mallet, Cassidem optauit. Cui non dissimile mox factum suis aulicis exhibuit. Itaque propositis coram preciosissima patris suppellectili, atque diuersorū armorū generibus: arma sibi pluris quā diuitias esse respōdit. ¶ Futurorū vt ipse auguror incommodorū omen. Nā nulla superiorum regū aetate ppiꝰ ad excidiū respublica francorū ppēdit: q̄ huiꝰ & filij ipsius tēporibus. Dedit & aliud magni animi signum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianensis appellatus qui autor fuerat augendi census & tributi. Et seuere aliquando Carolum dum adhuc viueret pater, tractauerat. Quā rem tunc recordatus Carolus ad Sauosium qui prope astabat. Ecce iam inquit Sauosi de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territus ambianensis confestim ꝑ dua cum Auinionem se recepit, exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nōnūq̄ compertum est inter francos plus damni in rem publicā inuehi dum sacerdotis consilio res agit, quā cū prudēs aliquis ex seculi nobilitate rebus gerendis praeficit. Ille enī nescio qua insatiabili ambitione omnia sibi vendicat. Hic populi misertus & communitatis detrimentum suum esse ratus, reipublicae bene vt potest consulit. Ille fastum & pompam ex dignitate metiens, eo audacius diuitias congerit, quo minus vltionem timet ecclesiastica libertate protectus. Hic autem opes suas cum respublica coniunctas esse non ignarus, ex publico incommodo priuatum quoque augurat, nam qui res suas ex reipublice statu considerat, illas sine hac nequaquā strare posse intelligit.

Magni animi i rege idiciū.

Cardialis ambianēsis fugit.

¶ Sed ad connestabilē redeo. Erant omnino duo apud regem strennui & magni ad bellū nominis proceres. Sancerrus comes; & Clissonus britonicae nobilitatis clarus

eques. Interrogatus sancerrus an conestabilis magistratū gerere vellet. Rn̄dit i eo magistratu Guesclinū ita se gessisse: vt nemo post illū memoria dignū quicq̄ exhibitur⁹ esse facile videret. Igit ad Oliueriū clissonum dignitas (rege tribuēte) delata est. Cui mox negocium fuit: contractis copijs regem in remos, quo sacrae vnctionis cām ꝓfectur⁹ erat p̄cedere. Hūc rex multoꝶ ducū ꝓcerūq; frequētia stipatus, ꝓten⁹ secutus est. ¶ Praeerat regio aerario sauosius rarae ꝓbitatis homo. Hūc abeūte melduno rege andegau⁹ regēs cōpraehensum reuelare regiū thesaurum mortem cōminat⁹ cogit. Erant ī ęrario auri solidi lamiae & aliaꝶ preciosarum reꝶ ingens copia: q̄ pariter aestimata cēties octogesies centena milia aureoꝶ nūmū efficiebāt, quę (supputatione francorum more facta) decem & octo milliones cōstituūt. Thesauro recepto Ludouic⁹ andegauus remos petit, rege consecrato cū ad cōuiuiū locū vētū est (id em̄ in aedibus archiepī apparatū erat) principibus incidit de sessionis ordīe atq; p̄latione controuersia. Nā andegauus aetate grandior Philippo anteire contendebat. Philippus parē & pariū decanū se esse: atq; ꝓpterea primā sibi post regē deberi sedē argumētabat. Eā litē consultatione ꝓceꝶ habita rex diremit & philippo recubitū primū: quatenus ad p̄sens negociū attinebat: decernit. Qua re offensus. Andegauus regi ꝓximū nihilominus locū vsurpat. At Philippus nihil cūctatus: medius inter regem andegauumq; insilit: recubuitq;. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomē adept⁹ ē. Reuerso ex remis parisium Carolo: scti Pauli comes ī ꝑfidię suspitionem incidit q᷑ rege īcōsulto Richardi angliae regis filiā sibi vxorē desponsasset. Sed praetensis excusationibus vtcūq; purgato, rex veniā comiti dedit. Qui mox in bureū riuariū liuorem exercens eum detulit ad anglos literas dedisse vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abstinens. Clissono rem patefecit. Qui cum amicus esset regem conueniens bureum q̄ maxime

Oliueri⁹ clissonus conestabilis.

Thesauꝶ regiū Ludouic⁹ andegauus accepit.

Cōtētio īter pricipes de ordie sessionis.

Liuor.

potest excusat, & quãquã multi aulicorum aduersarẽt, gratiã tñ amico ĩpetrauit. Interim milites p agros populum grauare non desinebãt, & duces fratres Ludouic⁹ philippusq; simulate agebant clã alioqui furẽtes: & alter alteri detrahẽtes. Itaq; Ludouico dolebat, regentis tãtũ nomine sine vllo dignitatis cõmodo potiri. Cõtra autẽ Philipp⁹ querebatur illũ regiã suppellectilẽ thesaurumque vsurpasse, & nullã ĩde regi portionẽ ĩpartisse. Hinc timor oĩb⁹ erat ne principũ ira belli flãmas excitaret. Ibant propterea inter vtrũq; suasores ad beniuolentiã & charitatẽ placti: & qui inter proceres pacati animi erant in amicitia fratres continere studiose conabãtur: de qua re orationẽ ad principes habuit Ioannes mares⁹ doctrina & facũdia spectat⁹. ¶ Tandem sopitis odijs ĩ mutuã fratres charitatẽ rediere. Cõsiliatis principib⁹: humilis quædam ex parisianis plebecula nouis furijs acta est, querens se vectigaliũ magnitudine premi. Itaq; pp̃ositum mercatorũ aggrediens ad cõtionẽ venire hominẽ cogit, vbi vn⁹ e plebe audẽtior vice multitudinis petit/pensiones & vectigali tolli. Quod quandoquidẽ oli postulassent nec fuissent exauditi iã adesse tp̃s satis illis factum esse oporteat. Cõcitatæ multitudini pleriq; sobrie obsistere cupientes, rati si res ĩ crastinũ deferretur cõpesci furorẽ posse: ĩ posterã diẽ negociũ remittebant. Quod ĩtelligẽs quidã veterũ calceorũ sutor, temere exurgẽs põpa ĩquit aulicorum & factus ĩ humeros populi recidũt: & quæ ab illis per luxũ profundũtur, dãna nr̃a & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatẽ arguere ausus est Ioãnes dormãn⁹ regi⁹ cancellarius, obtinuitq; in alterã diem postulata transferri. ¶ Nõ restrinxit mora furorem. Enimuero redijt postridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumq; ei⁹ sentẽtia reportauit. Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc frementem concionari Ioannem maresium Carolus ĩperat atq; causas memorare quãobrẽ census & vectigalia reipublicę moderatoribus pendantur. Opor-

Miles grassatur.

Si multas ĩter frẽs.

Ioãnes maresius.

tere eos qui p̄sunt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta, & item a filio gerēda esse quæ sine populari ope bene ꝓcedere non possunt. Regios puer⁹ & fiscū anglorꝝ iniquitate iminutos esse. Regē publicę libertatis & populi tutorē: populū coadiutorē esse debere, æquo animo ferre si quid nonnūq̄ durius per necessitatem iperet. Nihilominus tamē gratum nunc regi esse vectigalia tolli: Abeant ipsi domū, quiescāt tumultuari. ¶ Ad hanc Ioannis orationem cum sedata turba esse speraret, sublato clamore. Volumus inquiunt iudęos vrbe expelli. Quib⁹ respondēte Ioāne de re ipsa ad regē relaturum se, ꝓcurrens cōfestī quique plebei⁹, publicanorꝝ ędes aggredit, atque effractis pixidib⁹ vbi reposita de vectigalib⁹ pecūia erat nummos in vias dispergit, libellosq; rationum carpit & laniat, ministris interfectis. Iudęorum domos aliquot & bona diripit. Quæ rāetsi reddi restituiq; rex iussisset neq̄q̄ tamen obtemperatum est. ¶ Hæc cum parisii gerentur angli cognito francorum ex aquitania discessu turonos andegauos coenomanosq; iniectis passim ignib⁹ icursant moxq; ad britones (non impediente duce amico) se recipiunt. Id postq̄ ad regē perlatum est, carnotensium episcopum & arnoldum corbiū parlamenteū præsidē ad ducē iter facere iubet: cum syngraphis præteritorum foederum quæ cū regib⁹ francis & britonū duce olī icta essent (Hęc audiēte duce) cū oratores recitassent: dux (inuit⁹ ne an volens icertum est) foedera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurando adegit. Quāobrē irritati angli nāuetā vrbē circunuallare pergunt. Ciuitati tum p̄fectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligētia aduersus hostē restituit. At nō satis ciuiū pseuerantię credēs ad regem subsidiū petere mittit. Nec cūctatur rex almarico suppetiari. Nā magnis itierib⁹ copię ī hostiū cōspectū citius venere quam anglus subolere aduētum potuerit. Quarum primū ipetū cū ęgre sustinere anglos: eorū pręfectus animaduertit) iā enī signifer signo amisso oppetierat mor-

Anglorꝝ icursiōes.

te)eos increpās vah inq; milites, quis vestros animos pauor inuasit, superam⁹ em numero frācos, quare nō dubiū est si aīo nō defeceritis, virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis animat⁹ angl⁹, incredibili pertinacia restitit, tanta sagittariū multitudine agens vt aether ipse sagittis nō secus ac nubib⁹ tegi videret. Itaq; diu fuit pugna anceps vtrisq; accerrime pugnātib⁹. Tandē multis sauciis, multisq; occisis & captis, frāco angl⁹ cessit. brestumq; fuga petens praelio imposito & vulneratis q se illic curarēt relictis in angliā traiecit. ¶ Inter haec animaduertens principes aerari tenuitatē & regios sensus esse exiguos vocatis ad se ciuiū parisiensiū primorib⁹, de vectigali exigēdo cōsultāt. Cum vero placuisset ex quaq; veniētiū rerū libra solidū vnū exigi. Idq; parisij rothomagi pariter & ambianis ꝓmulgari rex imperasset, plebs vniuersa vectigal pēdere ꝑnegauit. ¶ Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectū Carolus venādi cā se cōtulerat. Canum latratib⁹ exercitat⁹ in fugā ceru⁹, aeneā torquē collo gerere visus est, quē venabulis aut ferro appeti rex ꝓhibens in casses & rhetia cōpellit. Erat in torque līris latinis inscriptū. Hoc me caesar donauit. Interpraetātib⁹ nonnullis id de iulio caesare intelligēdum. Sed tā lōga ceruis aetas tributa non est, vt a iulio in hoc tp̄s durare ceru⁹ potuisset. Ad alium ergo imperatorē referat oportet. quandoquidē a primo illo Caesare quāuis imperatorē caesarem appellari vsus atq; auctoritas obtinuit. ¶ Ex eo tempore Carolus ceruū allatū aureā coronā collo gestantē ꝓ insigni habuit, & regij insignib⁹ quae lilijs aureis tribus constant, hinc atq; hinc duo cerui apponi cōsueuerūt. ¶ Per eos dies cū de romano pontifice cōtrouersia agitaret, accessere ad regē Bohemiae castellaeq; oratores vrbani partes aduersus Clementem septimum quem rex sequebatur defensuri. Quibus per Andegauorum ducē responsum est, regē nō ita affectum clementi esse qui veritatem sequi velit. ¶ Daturum operam vt ecclesiae pax (sedata

Pertinax pugna.

Cōsilium de vectigalib⁹ exigendis.

Ceru⁹ inuentus.

Ambitio cardinalium.

discordiũ põtificũ cõtentione) reddat. Responso accepto oratores abiere. Hæc reuera de romano põtificatu altercatio multis incõmodis tum alias nationes tũ gẽtẽ gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clemẽtis causam secuti, exploratores per frãciã cõstituerãt qui ecclesiarum opulẽtiores prouẽtus inquirerẽt, quas rectoribus vacuas mox sibi a Clemẽte obtinebãt. Tulit quoq; Clemens de vacaturis ecclesijs legẽ quã expectatiua gratiã appellauit qua adipiscẽdas morte possessorũ ecclesias, fas iusq; expectanti p põtificẽ designato erat. ¶ Solis ex hac lege cardinalibus & potẽtiorib⁹ viris ecclesię cõtingebãt. Exigebãtur p̃terea a clero decimæ & de maiorib⁹ ecclesijs dũ pastore orbatæ erãt primi anni ꝓuẽt⁹ legebant. Id annatam vocãt quã cameræ ap̃licæ deberi romani cõrẽdũt. Neq; id sine ducis andegaui cõscia fieri rumor erat, exactionis siquidẽ partẽ capiẽtis. Eas ob res cũ scolastici nõ pauci scolam relinquerãt studij Parisiẽsis rector cõtione aduocata, ex cõsilio doctorũ Ioãnẽ ronceum Picardũ deputat qui de hmõi dispẽdijs ad regẽ: Andegauũq; ducẽ orationem habeat. ¶ Habita oratione tãta ira ꝑcitus andegauus est, vt satellitib⁹ noctu ad cubiculũ Ioannis rõcei missis hominẽ effractis forib⁹ abductũ in vincula conijci mãdauerit. Nec aliter, repetẽte eũ rectore exẽpt⁹ est, q̃ vt clementi auditurũ se polliceret. Nisus quoq; dux est rectorẽ deprehẽdere, sed re p amicos cognita, rector aufugit. Dep̃hendẽdi rectoris cãm afferebat dux q͏ ab vrbano exceptas litteras regi nõ exhibuisset. Accessit & nouus ab ioanne biturigũ duce cõtẽtionis turbo, reputãte secũ male agi q͏ Andegauo regẽdi auctoritas, Philippo burgundo Caroloq; borbonio regis tutela obuenerat, sibi vero nihil p̃ter Pictauiã collatũ esset. Petit ergo linguæ occitanę atq; aquitaniæ sibi gubernacula cõmitti. Idq; adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi comes eius ꝓuinciæ ministratos se in magistratu tueri omnino studebat, ita vt iubẽti rege ꝓuincia nõ cederet. Ioãnes ꝓpterea collecta

Auar⁹ põtifex.

Ioãnes rõccus mittit ad regẽ contra exactiões põtificis.

Ioãnes biturigum dux cõtẽtionẽ excitat ꝓ quo quidã ludouicum scribunt.

militũ manu in tholosates ꝓfectus, prælıũ cũ comite suis dissuadẽtibus confert & vincit. Sed reputans aĩo comes his decertationib⁹ regionẽ ꝑdi, atq; populũ aggrauari ad ioãnẽ mittit/sed magistratu abdicat, ioãni cedens. ¶ Per id tp̃s Hugonis aubrioci parisiorũ pręsidis falsa religio & iniqui mores in lucẽ ꝓdiere. Nã iudęorũ sectator cũ esset clerũ exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatẽ contẽptui habebat. Scholasticos imprimis aspnabat̃, stupri & oĩs gñis libidinis reus. Ob quorũ flagitiorũ execrationẽ ad publicũ spectaculũ loco edito in atrio diuæ mariæ positus, post suæ hęresis manifestatã a cõcionatore ꝑfidiam perpetui carceris dãnationẽ a parisiorum antiste excepit. Hic aubriot⁹ cũ publicæ pecuniæ administrationẽ diuturnã gessisset, publica opera nõ parum illustria parisĳ extruxit. Bastildã ad diui Anthonĳ portã munitissimũ propugnaculũ: diui Michaelis supra sequanã pontẽ, & aduersus scolasticorũ parisiorum iniurias & nocturnos motus paruũ castelletũ. ¶ Quiescebãt his dieb⁹ flamingi a bello paululũ respirãtes, nisi eorũ comes ludouicus noua illos pecuniæ exactione lacessisset. Enimuero siue egẽs siue pecuniæ auid⁹ a gãdẽsibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequẽtiã primi inter Flandrẽses habent̃, grandẽ pecuniã arrogãtissime petẽs, cũ ea sibi cõstanter negaret̃ loco discedẽs, & ego inquit huic cõtumaci populo me principem & dñm exhibebo. Erat comiti nothus Halsus noĩe homo militaris atq; magnanim⁹. Huic attributis copĳs & anglorũ mandat Gandẽsibus bellũ inferre. Qui patri audiẽs mox gãdẽsem agrũ quotidianis incursionib⁹ vexat. Ibãt nihilomin⁹ gãdenses armis instructi/seq; viriliter tuebant̃, incõmodis multis hostẽ afficiẽtes. ¶ Recordati tñ debitæ suo comiti subiectionis, petiũt ab illo se audiri. Amisit eos comes, quorũ hæc breuis oratio fuit. Tui inquiunt comes sum⁹. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cum ratione parere nos decet, tu nos tueri debes. Si quid in te peccauimus quod tibi molestũ fuer

Hugonis aubrioci heresis.

Flamigorũ seditio. Gãdẽses.

Halsus.

id nobis condonari suppliciter flagitamus. Tantum ne libertatē tollas quā a maiorib⁹ acceptā Gādēsis populus tueri instituit. Cogi se vectigalib⁹ nescit. Si rebus tuis ꝑ aliquā necessitatē opus est pecuniarū subsidiū id tibi non coactione sed sua se sponte daturū liber populus offert: His comitē verbis placasse rati, ab aulicis imprudentib⁹ & per ætatē rerū imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus in comitis ꝑtāte esse, illorū obstinatā rebellionem flectere calcarib⁹ ꝑinde ac stimulis asellū illos agi oportere: & omnimodo iugū imponere. Quo accepto cōuitio gādenses abiere. Comes vero magnopere studebat illos rerum & cōmeatus pœnuria afflictari, vt egētes ꝑtāti eius se crederent. At gādēses aīo erecti vim propulsare constituunt. itaq; philippū arteuellā filiū ei⁹ quē in gestis Philippi valesij a gādensibus occisum diximus belli ducem sibi ꝑficiūt. Qui contractis vtcūq; armatis, oppido egressus in vicinū agrū ducit. Cōspectis ꝓcul gandēsibus comes prelij appetens suos in arteuellā ꝓgredi iubet. Telis primū & scorpionibus, deinde districtis gladijs pugnatū est. Aduersa comiti fortuna extitit amissis quinq; hoim milibus, atq; ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spē sibi meliorē accipiens/suos hortatur animis non tabescere. Si in armis perseuerent, facile factum esse grande parare imperiū. Etiam si comiti franci suppetient, quorum ne factus neq; lasciuia bello idonea esset, plus illis iactantiæ q̄ roboris inesse. Talibus suasi verbis gādenses regnū insuper sibi affectare audent. Qua spe quoq; illecti agricolæ relictis agris belli se socios gandensibus iungunt. Cura omnis arteuellæ erat comiti incōmodari. Mos est brugensi populo quam vetustissimus ob dominici sanguinis reuerentiam (cuius partem se burgenses habere gloriantur) supplicationem quotannis facere, ad quam solēnitatem ex vicino agro frequentes coloni conuenisse. Cuius rei non ignarus Arteuella, duo ex suis milia docet arma sumere quæ vsitatis vestibus occultent, & ita

Comes vincitur.

Mos brugensium.

quaterni per interualla, vel quini ad celebritatē simulata religione se cōferāt, vt de die supplicationi statuto dū populus rei diuię intētū animū habet mercatū occupēt, atq; incautū comitē inuadāt. Implēt milites arteuellę pceptū, & in foro sine vlla suspitione cōuenietes dū comitē pcedere vidēt arma inquiūt o socij exerite Clamore subito pterritus comes suos gādensibus opponit. Sed cadētibus multis ipse domū q̄ velocissime potest pfectus, cū illum arteuella psequit̄ p fenestrā in mulieris vetulę pximā ędē dilapsus inde sclusam se recepit. At comitis fugā arteuella in brugēses referēs eos populatur/cōpluribꝰ trucidatis. Atq; inde cū ingēti prȩda Gādauū pfectus est. ¶ Defectionis causā comes hāc ab initio dedit. Gandauū em̄ ciuē autore ioanne leono comes trucidauerat, & parricidā a gādauēsibus pscriptū ad se fugientem receperat. postq̄ aliquot pscriptionis annos cōtra oppidanorū leges restitutū nautarū praefectura donauerat. Est em̄ huius negociatiōis & ministerij nautici apud gādenses multitudo & potestas nō mediocris/q̄ in sȩditione dū forte isurgit plurimū valet. Est quoq; huiꝰ pfecturę officiū nō puae apdꝰ illos auctoritatis atq; emolumēti. Quāobrē excitata in ioannē leonē inuidia vnꝰ ex nautarꝫ ordie de mattheorꝫ familia gisebertꝰ assūptis secū sex quos habebat fratribꝰ occidere leonē cogitauit. Sed comitis reuerēti a pposito destitit. Subinde causas q̄rēs quomō a beniuolētia pricipis ioannē abduceret. Igitur isinuat se in cubiculariorū comitis familiaritatē. Quā postq̄ satis sibi firmatā putat miror inquit pricipē nostrū nondū aiaduertisse grāde vectigal qdꝰ ex mercibꝰ q̄ nauigio ad nos inferūtur pēdi sibi quotānis possit. Itaq; si id curare volet, Joannē leonē vnū satis esse cuius opa vectigal a nautis & negociatoribꝰ facile exigatur. ¶ Re ad comitem per cubicularium relata/comes leonem ad se vocat, deq; exigendo vectigali hominē admonet. Qui tametsi id frustra se tentaturum non ignoraret / conuenire tamen de re ipsa nautas respondit.

Sȩditio in flandria.

Nautę gādenses.

Interim Gisebertus clam fratres hortatur cōtraria comi-
tis postulatis sentire, q̄nquidē publicę libertati neq̄q̄ con
gruerent. Ipse vero apud principē Ioānē insimularet ne
gligentiæ, quia susceptū a comite negociū nō curaret sa-
tis. Ex hmōi causa odiū pricipis in Ioannē leonē excitatū
iri. Seq; in eius locū suffici posse sperabat. Hac spe erectis
matheorum animis, conuenientibus ad Ioannis edictum
nautis postq̄ de portitorio pendendo consulitur, fratres
magnopere restitere veniētibus in eorū sentētiā eiusdem
ministerij ꝓfessoribus. Quod vbi referente ioanne resci-
uit comes iā a giseberto persuasus credidit culpā esse Ioā
nis ꝙ petita sibi negarētur. Quare ablatam Ioanni nauta
rum præfecturā giseberto dat. Idq; non ægre ferre Ioan-
nes prę se tulit. domi apud gandauos se continens donec
fortunā tēpus cōmutaret. Nec intercessere plurimi dies

Fossores brugēses.

cū brugēses ad quos nullus nauigabilis fluuius euoluit, ꝑ
comitis assensum fossam grādē ex amne lisa deriuare ad
se incœptant, constituto ad has operas magno fossorum
numero quos pręterea deputati a brugensibus milites ꝓ
tegerent conscij q̄tum id opus damni gādauo īportaret.
Nā ea fluuij accessione sicut brugēsibus magnū incremē
tum, ita gandensibus multum detrimenti poterat afferri
Tumultuātur ꝓpterea gādauenses, & rei nouę occurre-
re cōsultāt. Accersuntq; Ioannē leonem qui cōi necessita
ti auxiliet. Qui licet accitū se gauderet, nullū tn̄ exulta-
tionis signū dat. Sed ad cōsiliū ītromissus, rogatusq; sētē-
tiā. Viri īquit gādēses palā vobis oīb⁹ est quā rebus vr̄is
iacturā brugēsiū hæc vsurpatio allatura sit. Haud tn̄ par
uo negocio illis resistere poteritis nisi relictā iādiu alborū
capuciorum institutionem restitueritis. Cū enim maiori
bus nostris repētino ad res īsuetas pręsidio opus esset, de-
signatos habebāt ex suis milites qui capuciolis albis ab a-
lijs discreti vr̄is se periculis obijciebāt. Id armatorū gen⁹
censeo confestim innouandū, eisq; p̄fectum instituendū.
Vix hęc ioānes dixerat cū vox oīm exauditur cōclamā-

tiū restituantur capucia. Conficiūtur statim publica impē
sa capucia, distribuūtur quibusuis parui pēsi hoībus qui-
bus nihil magis qua vrbana quies odiosum erat, quorū
pfecturā cōi oim decreto Ioānes leo recepit, cupiētissim⁹
infensos maxime efficere gandenses aduersus comitem.
Postq̄ prefectura donatus est Ioannes magnā capuciato-
rum multitudinem in brugensiū fossores ducit. Qui de
illorū aduentu nūcio accepto mox se brugas receperant
Ad hūc modū frustratus sua expectatione Ioānes capu-
ciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidā ex nauta-
rū collegio a comitis ptore quē bailliuū vocāt in custo-
dia tenebatur. Quē repetitū liberare gādēses nō poterant
Igitur arbitratis his tot offensionibus suā libertatē tolli,
hortante Ioanne leone mittitur ad comitē gisebertus cū
aliquot bonae aestimationis ciuibus qui captiuū conciuē
carcere emitti/& suas leges illibatas seruari a comite im-
petrent. Hoc pacto Ioanne sperabat Gisebertum ab irato
comite aliquid qd⁹ molestū ciuib⁹ esset relaturū. Profecti
gādenses principē apud mallā inuenerūt. Quos humane
acceptos comes remisit restituto illis nauta captiuo, eorū
q; consuetis legibus confirmatis. Optare se tantū dixit ca
putiatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberali-
tatē cū enarrassent, tū de tollēdis capucijs animū comitis
explicarūt. Quo verbo offensus populus cū sileret. Vos
inquit Ioannes leo cōciues cōpertū habetis q̄ cōmode ca
puciatos restituistis a quib⁹ nūc vestra libertas in tuto est
Alioquin absq; illis oia piclitabātur. Nunc si eos vt prin
ceps suadet abrogabitis de vr̄a quiete & honestissimis le-
gibus actū esse iudico. Agite ergo & qd⁹ a maiorib⁹ acce
pistis seruatote. Ad hāc Ioānis orationē cū quiq; diuersi
abijssēt ab alijs illū laudātib⁹, alijs in neutrā ptē loquētib⁹
Ioānes vicarios quos singulis capuciatorū turmis pfece-
rat cohortatur suos moneāt interdiu noctuq; ad repenti
nos casus paratos esse, & ad se, ptēn⁹ cōuenire si qd seditio
nis aut tumultus excitari norit. satius fore obtrūcare i se

Alba flamingorū capucia.

se insultātes q̄ ab illis occidi. Nec incassum id sibi p̄sagire Ioānes videbat. Nā comitis balliu' Rogerus dauterui' paucis post diebus cū ducentis equitibus explicato principis vt in bello solet vexillo Gādauū igressus i medio rerū venaliū foro cōstitit, ad quem mox Gisebertus cū suis fratribus & iis qui eū frequēter sequebātur ad balliuū cōcursat. Qui a pricipe iussi i ioānis aedes irrūpe/ eūq; trucidare cōiurauerāt. At Ioānes casuū hūanorū ꝓuid' cōuenietibus ad se capuciatis ad forū nullo tumultu facto ꝓgredit. Quo cōspecto gisebertus cū fratribus sensim dilabitur & balliuū deseruit. Capuciati vero quasi spectaturi quid balliu' incoeptaret ꝓxie eū cōsidētes i terrā confestī deturbatū necāt, frustratim dilaniato comitis qd' p̄ se ferebat vexillo. Nec ex stipatorib' quispiā fuit q ꝓcūbēdi auxiliū ferret. Sol' eṁ balliu' occubuit, a suis p ignauiam turpiter desertus Liberati hostib' capuciati ędes gisebertri caeterorūq; suae factionis aedes inuadūt & spoliāt. Eam balliui inopinatam fortunā gisceberto referēte postq̄ comes accepit, ita perculsus iurat de necis autorib' vltionē se nouo exēplo sumpturū. Cuius rei nō improuidi gādēses duodeci ex suis nō obscuros ciues ad principē legant mitigaturos principis quoad possent idignationē, pollicituros q; satisfactionem delictorum. Veniētes ad comitē legati aegre admissi sunt, sed intercessiōe quorūdā aulicorū cū benignior factus esse comes speraret, nouus a gādēsibus furor excitatur. Nā ioannes leo timēs re apud principem cōposita detrimētū sibi succedere, augere hoc modo comitis furorē pergit, primorib' sue factionis suadet, vtile esse coactos quos haberēt reipublicae defensores oppido educere & recognoscere quib' viribus aduersus summū forte hostē resistere posset. Itaq; egreditur ad portā quę brugensis appellatur cum capuciatorū & aliorū facinorosorū hominū turba miliū decē. Quos cū Ioannes perlustrasset laudatis omnibus. Est inquit hinc non ꝓcul principis nostri palatiū qd' recēter miro opere extruxit

Ballius comitis occidit.

ꝓcedam⁹ ædes videre. Munitissimus em̄ sicuti ego accepi locus est ita vt insurgēte bello nobis incōmodare possit. Postq̄ incōdita plebs andreghemū accessit (ea em̄ est loci appellatio) ædes spoliatim misso multis ædiū ptib⁹ igni. Inde autē cū abirēt cōuersus ad palatiū Ioānes vt flagrantē locū vidit quasi id sibi doleret pcōtatur vnde hoc icēdiū erupisset, q̄q̄ nullā loci iquit curā hr̄e oportet q i excidiū nr̄m ædificat⁹ īstructusq̄ erat. Hac ędiū direptiōe comes nihil magis ægre tulit, quippe q eas ad voluptatē & delitias accuratissime excoleret. Quāobrē vocatos ad se gādauēsiū oratores atroci vultu & aspa oratiōe allocut⁹. Ite inquit seditiosa gēs, ꝓpe est vt pœnas vniuersi detis offensionū in me vestrarū, cū nō cōcederēt a legatis excusatio trepidi gandauū petiuere. Ex huiusmodi causis atrox & lōgū belliī cōflatū est. Ioānes autē leo brugas quas suarū ptiū effecerat liquēs ardēburgēsi morit̄ veneno vt q̄dā tradūt ipetit⁹. Fuit quidē huius flādrēsis belli varia & anceps fortūa quā sigillatī explicare lōgioris esset negocij. Vnū qd⁹ maxie inhūanū dici pōt opepciū erit ad flagicij detestatiōnē scripto cōmēdasse. Deficiētibus a comite yprēsibus cū aduersus eos copias ducere comes instituisset, gandauēses de ea expeditione certiores facti nouē hominū millib⁹ collectis curtracū ꝓdeūtes yprēsibus significant se ad eos defendendos aduenire, ꝓpterea mittant ex suis armatos vt iunctis copijs paribus studijs & virtute comiti resistāt. Parāt cōfestim yprenses & ductorib⁹ Ioanne bouleo, & arnulpho clerico octo oppidanorū suorū milia ad gādēses qui apud rolerū castra fecerāt ꝓficisci iubēt. Hac ꝓfectione ad comitē relata insidias duob⁹ locis q̄ yprēses iter facturos verisimile erat ponit. Incedētibus vero yprensibus obtulit se biceps via, vna rolerū, altera tourotū ducebat quare cōsistere illic agmē militū ductores iperāt, dubij vtrā igrederēt̄, ꝑualuit ioānis boulei sn̄ia & tourotū v⁹s⁹ ꝓficiscūt̄, vbi delitescebāt comitis isidię i q̄s dū iopiato icidissent viso hoste ꝓditos se a bouleo esse

Palatium comitis icēditur.

conclamitāt, nec fuit illis animus se tutandi nisi quatenus fuga eripe se potuerūt. Alteris igit ypras, alteris ad gādē siū castra diffugiētibus comitis miles quadrīgētos supra duo milia in fuga trucidarūt. Reliqui ad gādauos dilapsi mox vbi curtracū militari ordine ꝑfecti sunt, ioānē bouleum plębeio furore accusantes quasi insidiarū & ꝑditionis cōsciū in viā publicā ꝑtractū minutatim concidunt. partē ex cadauere quibusq; sibi rapiētibus. Tā beluina natura est plębs semel furijs incitata, nec furoris vllū habet modū, praesertim in flamingorū gente quae praeter reliquos gallos seditiosa semper fuit, q̄uis vel grādi aere ob factas iniurias mulctata vel miserabili caede ob rebellionē afflicta. Sed de his hactenus. ❡Haec dū in flādria gerūtur marescallus sancerrus subterranā in lemouicib⁹ capit dedētibus oppidū anglis, qui relicto loco dū per regionem grassantur sancerr⁹ eos secut⁹ quotidianis fere pręlijs & cędibus afficit. ❡Coiere ꝑ id tēpus apud belingueriū agri boloniensis vicū oratores frāci, vt cū anglis de pace tractaretur. Sed nihil inde praeter vanā spē relatū. ❡At britonū dux meliore in regē aīo fidē repromittit. Seq; cum britonū comitatu carolo subditū interposito sacramēto ꝓfitet. ❡Nō pōt suos ignes cęlare ambitio. Andegauus dux regēs, alij itē principes & regij plęriq; cōsultores qui rebus gerendis pręerant aerarium fiscumq; sublatis vectigalibus immunitū iri cōtemplantes, sueq; auariciae nō satis alimēti superesse, nouū tributi gen⁹ instituere contēdunt. Habitis aliquot contionibus nunc blandis interdū suasiūculis, nūc amicorū interuentu adducere nō paucos in suā sentētiā studebāt. Obsistebat tamē popul⁹, nec petro dillerio, nec Ioanni maresio (qui maxime populares erāt) aures accōmodabat, tametsi dicerēt ex ea pertinacia regē irritatū iri & hinc periculū grauioris alicuius pœnę impēdere. Itaq; discedēs a pricipibus popul⁹ arma capit, decanos quadragenariosq; & quinquagenarios per ciuitatē ponēs. Cathenas quae ad cōpita viarum intra vrbē

Auari principes nouū tributi genus cogitant.

erãt ꝑtendebat: positis cõtra nocturnas ĩsidias excubĳs: custodib⁹ ꝑterea ad portas ordinatis. Idq; facere incipiẽtib⁹ Parisianis reliquae fere regni vrbes subsequunt. Itaq; ducenti ex rothomagensib⁹ plebei homines hoc exemplum imitati: quendam obesum ciuem qui ob crassam corpulẽtiã crass⁹ vocabatur: alioquĩ renitẽtẽ sibi regẽ ꝑficiũt: curruq; ĩpositũ ꝑ vrbẽ circũferentes: tãdẽ in rerũ venaliũ foro cõstitutũ de abolendis vectigalib⁹ legem ferre & eã ꝓmulgare cõpellũt a caede non abstinentes. Saeuitũ eñ est ĩ vectigaliũ questores: & expilatũ diui audoeni coenobiũ ꝓpterea ꝙ in eo priuilegia quędã reposita esse audierant quae libertati ciuitatis non congruerent. Arcem quoq; oppugnare adorti: inde a pręsidio repulsi sunt aliquot interemptis. Dũ haec rothomagi gerunt: ludouic⁹ andegau⁹ regẽs post quartũ mẽsem cũ pisiacae plebis seditionem sedatã esse putat. Legẽ de vectigalib⁹ exigendis tulit: & in foro iudiciali apud castelletum ꝓmulgare iubet: institutis mĩstris qui legẽdi vectigalis offm̃ exeq̃rẽtur. Ad kalẽ. martias cũ ei⁹ officĳ cã q̃stor ad mercatum apud fallas aduenisset oboluq; ꝓ nasturcio a muliercula cui perota morella nomẽ erat exiberet: q̃sta & vociferãs an⁹ mercatores aliquot in q̃storẽ excitauit: qui hominem multis vulnerib⁹ confossum trucidauerunt. Ei⁹ facinoris fama vbi per ciuitatẽ vulgata est: ꝑten⁹ viliũ artium ministri arma capiũt: perq; ciuitatis vias circũcursant: ad cędẽ ꝑpetrãdã animati: quib⁹ cũ ꝑditi pleriq; & nulli⁹ aestimationis hoies facile accedebant. Et vt iermib⁹ arma nõ decessent: publicas ciuitatis aedes adoriũt. vbi emotis curulisq; postib⁹ communia arma rapiũt & ea ĩduuntur. Fuere ex prudentiorib⁹ nonnulli: & inter illos parisian⁹ antistes qui tot malis insurgentibus coactas clã fortunas suas ciuitate exportarent. tutiore se loco cõmittẽtes. Inter arma quae furibunda plebs desumpserat erãt plũbei mallei qb⁹ obuios quosq; subsidĳ pecuniarĳ exactores trucidabãt: domos earũ fortunis omnib⁹ spoliantes: nec ad ec-

Rothomagẽsiũ stulticia

Cedes ꝓpter vectigal apud pisios

clesiā ꝓfugiētib⁹ imunitas p̄stabat. Vnū em̄ i diui Iacobi hospitalis æde diuæ mariæ simulachrū amplexantem ꝓte n⁹ necauerunt. Simile autē ad diuū germanū de pratis q̄ nōnulli confugerant cū facere mollirentur: defendentib⁹ se i colis: ianes i vrbē reuersi. Castelleti irē & epi carcere recluso captiuos oēs & hugonē aubriotū (cui⁹ paulo supra mentionē feci) soluerūt / hūc sibi ducē p̄ficiētes. Sed consci⁹ quid pensi furijs incitata plebs haberet: noctu se ex vrbe ꝓripuit: quo insequente luce domi non inuento seui⁹ furere oēs cœperunt: constitueruntq; charentonum pontē petere & ꝓsternere. Sed destiterunt a Ioanne maresio admoniti; tūq; frigesceret illis cœpit hestern⁹ furor & mētis insania. ¶ Per eos dies non ꝓcul a sancto dionysio visum est monstrū biceps tris oculos & līguas duas hn̄s. Dedit præterea suū ꝓdigiū æther. Nā ex cardinalis monachi collegio ꝑ summā cœli serenitatē visus est ignis supra ciuitatē parisiorꝝ a porta i portā circumferri. ¶ Parisiana seditione ad Carolū ꝑlata, autores supplicio grauissimo plectere constituit. Sed regis indignationem quidā ex ciuib⁹ & schola parisiensi delecti sapiētes mitigauerūt. De his tantum pœna sumpta ē qui Castelletū violauerāt subsidio pecuniario abrogato, de quo postea quia pecūia op⁹ erat rex cōuētū ex primorib⁹ habuit, rat⁹ publica necessitate cognita, neminē nō īpetiturꝝ reb⁹ miseris opē. At q̄ cōuenerāt nullū a suis mādatū nisi audiēdi atq; referēdi se habere r̄nderūt. Idcirco rex illis īperat ad suos cū festi natiōe reuertātur, moxq; ad eū pontisarā q̄ abitur⁹ erat exploratā suorꝝ volūtatē ꝑferant. Fuit ꝓfecto vna oīm snīa mortis poti⁹ se periculis obijcere q̄ vectigaliū tributa & seruilē ꝑpeti seruitutē. Ea r̄nsione habita: rex cum parisiensib⁹ malefactorū veniā dedisset, ꝑ legatos egit vt ipi ad cōferendū subsidiū aīos iclinarent. Apud sanctum dionysium cōuenietib⁹ vtriq; oratorib⁹ cētū milia fracorū: Ioāne maresio autore regi cōcessa sunt. ¶ Per hāc publicam francis tēpestatē Ludouic⁹ andegau⁹ a clemente

Mōstrū ꝓdigiū.

De pecunia iterū cōsulitur.

septimo regni nepolitani dyademate suscepto ꝓuinciā armis occupat: atq; per alpes ducēsquas non sine suorum caede supauit in apuliam ꝓfectus est. ¶ Et ludouicus flandriae comes ad priorem brugis acceptā a gandauens.bꝰ ignominiā alterā adiecit: ipaciens vinci. Nam ꝑlio aduersus arteuellā gādauēsium ductorē malo euētu gesto decē milibꝰ suorum fusis per saltꝰ & siluā ad insulā aegre se recepit: aliꝭ brugas, aliꝭ qui ex francis erant, aldenardū petentibꝰ. Tam ꝓspera fortuna vsꝰ arteuella, quadraginta hoim milibꝰ potens: aldenardū obsidere cōstituit. Quem irruptione facta excipiētes franci caede multorum eū affecerūt. Sed quia militū nūero hostis erat supior itra oppidū se recipiētes frāci locū magnis muniriōibꝰ roborauerūt: fortunā expturi. Arteuella aūt id quod vero simile erat cogitās: frācoꝝ regē comiti suisq; auxilia missurū equitem caducei veste idutū līis ad regem legat. Petebat arteuella ne se rex huic bello cōmisceat: quod libertatis cā aduersꝰ comitis tyrannidē a gādensibꝰ gerebat. Alioqui ab anglis accersiturū auxiliū. Tabellario nullū rnsum datū ē. Interi ludouicꝰ flādrensis ꝑ generū suū burgūdię ducē: deidꝫ ꝑ semet Carolū cōueniēs: quid a flamigis ꝑpessꝰ eēt exponit, oratq; aduersꝰ rebellē populū sibi auxiliet. Id ne rex faceret & si vna cā dehortabat, ꝙ scilicet ludouicꝰ cū anglis cōuētiones plerasq; clam habuisset: quia tū comes frācae ditiōis erat. & flamigi assueta cōtumacia crebros belli motꝰ excitabāt, opē comiti liberalissime pollicet. Instructis non ꝓcul ab attrebate igētibꝰ copiꝭ, rex auriflāma a dionysiano abbate more maioꝝ desumpta: illā petro dillerio equiti aureae militię ferēdā dat. ¶ Hec agēte rege, franci qui aldenardi erant vrgēte arteuella cū crebris oppugnationibꝰ fatigati cōmeatu quoq; deficerent, ad philippum burgundiae ducem delata eorum conditione orant sibi subsidium mitti: si deserantur, deditionem hosti se facturos. Nec fuit incuriꝰ Philippꝰ petitionis obsessorum. In ea commeatꝰ poenuria incommoda obses-

Fuga comitis flandriae.

expeditio i flādriā.

Bona fortuna obsessorum

sis obtigit. Ducebat rustic⁹ quidā porcorum gregē: quo conspecto franci turma facta inter oppidū hostēq; aliq̄t equites peditesq; locant, mox ex peditib⁹ pauci ad gregē cōcedētes tris ex eo numero porcos cū in oppidū raptos & grūnientes trahunt, reliquus grex (vt est ei⁹ pecoris natura) clamātes porcos secut⁹ est. Nec impedire hostis potuit quin oēs in oppidum consequerentur resistētibus frācis qui subsidio pediti astabant. ¶ Ad finem octobris carol⁹ ad exercitum qui in attrebatib⁹ castra habebat pergit, eoque ludouic⁹ flandrensium comes profect⁹ ob arthesij comitatum, quia ei⁹ mater mortem obierat, Carolo fidem repromittit. Inter haec arteuella cognito quā īgēti exercitu rex adueniret: ad āglos nūcios mittit: causatus ante oīa pecuniā sibi a rege anglo deberi: quā pater ei⁹ Iacob⁹ ad bellū quod ī Philippū valesium gesserat mutuo illi tribuisse. Sed id agebat arteuella magis spe auxiliū īpetrādi. Nec latuit Carolū quid flaming⁹ hostis pararet

Franci in flandriā ītrant.

Festinat propterea iter facere & marquetam (id monasterium est virginū vltra insulam) petit. Praemittunt ante oēm exercitū mille septigenti sexagita fossores cū ligonib⁹ atq; securib⁹ qui amputatis arbustis vias aequarent quib⁹ praepositi erant Iodoc⁹ haluyn⁹ & rābur⁹. In reliq̄ agmine trib⁹ ordinib⁹ īcedebāt equitū milia viginti: sagittarioꝝ atque balistariorum duo milia septingenti p̄ter peditū īgentem multitudinem. Erant ad aldenardum itinera duo, vnū p̲ ariā & sc̄tm̄ audomaꝝ vn̄ liza flumē oritur lōgū & difficille Alterū p̲ cominaꝝ pōtē quē flamigi occupabant: dirutis p̲ eū flumis tractū reliquis pontib⁹. In hos irrūpere cupiētib⁹ aliquot militib⁹ qui apud insulā statione habebāt: duce halso comitis flādriae notho per menini pontem harlā inuadūt: vbi occisis incolis & bonoꝝ direptione facta cū per finitios vicos classicum sicut in communi periculo in ecclesijs pulsare hals⁹ audisset, receptui canit. ¶ Sed iam magna incolarū vis ad pontem conueniens: pontem per ptes effractū fimo & fragili

materia contexerat. Eo ꝑperantes franci rusticoꝝ turba conspecta, sese colligentes per mediũ hostẽ viam aperiũt & ita ponti se credentes primi quidem euadunt qui vero ꝓxie seq̃bãtur suos & aequoꝝ pondere pontem dissoluerũt ĩ flumẽ ꝓcen⁹ demersi. Nec postremis meli⁹ obtigit: fluuio se cõmittẽtib⁹. Cũ eñ eminẽtiorib⁹ ripis alue⁹ lize ferret: ide euadere ĩfoelix miles nõ poterat: iactãtib⁹ ĩ eos tela rusticis. Halsus tñ cũ trigĩta suoꝝ iter primos se ꝑiculo exemit. Igitur ꝑ cominaꝝ pontẽ (quo exercitum traducere rex constituisset) clissonũ conestabilẽ & sancerrum marescallum hostẽ loco extrudere mittit. Cognito frãcorum aduentu, flamĩgi vnã pontis arcem diruũt ĩ aduersa ripa stationem habẽtes. Sed in sequenti ei⁹ diei nocte non inuẽto vado, cũ pons resistentibus flamingis nõ facile restitui posset: sampus auratus eques & aliquot ei amicitia cõsuetudĩeq; cõiũcti nauib⁹ ex ĩsula aduectis lizã paulati trãsmisere. Nec ex alueto quod ripę ꝓximũ erat prius ꝓdierũt q̃ paulo plus quadrigẽtis vna cõuenissent, viri quidẽ gñe nõ obscuri/& aĩo cõstãtes. Igit̃ secus littus flumĩs ĩcedẽtes: hostẽ dũ petiit, Petrus de bosco flamĩgorũ ꝑfectus eos conspicatus cũ aduẽsasset suos continuit donec crastĩo crepusculo eos adorireẽ palustri loco ĩpeditos & longa fessos vigilia. Interea dũ haec agũtur clissonus anxius valde q̃ temere sui admodũ pauci ꝑiculose cõmitterẽt: vt hostẽ qui põti defensando assidebat distieret, iubet sagittariis pontẽ ĩstaurẽt, qui postq̃ cõperit ꝑẽ militum flumen enauigasse, liberã optionem dat vt cuiq; cõmodum foret pontẽ transmittẽdi. Per eã noctẽ sampus & qui cũ eo ĩ palude armati & vigiles sine vllo summo hostẽ expectabãt: condixerũt non prius ĩ hostẽ irrũpere q̃ ĩuaderet. Hostis igit̃ clãculo sub diei crepusculũ magno silẽtio mouẽs frãcos adorit̃. A quibus acerrime except⁹ (Petro grauiter vulnerato) cedere loco coepit moxque in oppidum se recipiens aliquot aedes incendit: vel vt francos inde amoueret: vel suos ad se dispersos

Sampus.

hoc signo reuocaret. Interi clisson⁹ liber҂ fact⁹ pontē restituere impat, traiicitq҂ reliquū exercitum. Multas ex cominis opes frāc⁹ abstulit quib⁹ ditat⁹ est maxīe. Est eñ regionis illi⁹ plebs lanificij pitissima pannos ex eo artificio textos tum i i suos cōterraneos atq҂ indigetes tum in exteros disptiens. Quæ omnia in potestatem irruentiū militū concessere postq̄ tria ex illis milia perijssent. Supato pōte Carol⁹ rex cum reliquis copijs flandriā ingress⁹ ad mōtem yprēsem castra fecit. Quāobrē veriti yprenses Caroli ptātē: duos ex ordīe p̄dicatoꝝ fratres ad eum mittunt de pace viā tentaturos. Audiuit benigne Carol⁹ nuncios. Nec morant̄ ypreńses duodecim ex suis optimos ciues ad regem delegare: qui vrbem se suaq҂ dederēt. Deditos Carol⁹ recepit q̄draginta frācoꝝ milib⁹ in stipendiū militi mulctatos. Accessere: q̄que oīs illi⁹ orę flandrię maritimæ popul⁹, qui vinctos ducentes p̄fectos q̄s ab arteuella acceperant: regi tradiderunt, quo facto regis grām demererent̄, simulq҂ sexaginta milia nummū p̄soluentes ne agri viciq҂ eoꝝ vterent̄ ipetrarunt. Præfectis i ponte yprensi ceruices cæsæ sunt. Ingressus ypras Carol⁹ quinto post die cert⁹ fact⁹ arteuellam relicto aldenardo cū sexaginta milib⁹ ad se aduentare. Clissonum conestabilem & marescallos præire iubet. Ipe q̄q̄ continuo ymbre itinera lutosiora essent cū secūda & tertia acie subsequitur: atq҂ iter rolerū & rosebecā castra faciēs flamigos operiebat̄. Ad quē se cōuertere cū brugēses cogitarēt, Petr⁹ de bosco & petr⁹ mutt⁹ q̄s arteuella brugis p̄fectos posuerat ne id facerent spe futuræ victoriæ destinuerunt. Tāta siquidē animi elatione turba illa plebis flandrensium ferebat̄: vt parui admodū haberet francos. Nā vt ex suis pagis viciśq҂ turmati ad gādēses confluxerant ita erant varijs insignibus & vestiū gn̄e distincti, suisq҂ ductoris ipio q̄si explorata victoria pentes. Cognito ex frumentatoribus q̄ arteuella trib⁹ hinc tantū miliarib⁹ a rosebequa castra haberet Clissonus Matheusq҂ viennensis & Guil-

lerm⁹ pictau⁹ castris Caroli edicto ꝓgressi hostiũ agmẽ adequirãt, & postq̃ satis exploratũ habẽt, qui illorũ modus ordoq; incedẽdo esset, ad Carolũ ꝓtin⁹ renũciãt hostiũ numerũ ingẽtẽ esse, dẽsos ꝓgredi & gradu moderato nõ aliter q̃ si in cõspectu hostẽ intuerent, sed nõ ita instructos quin a ꝑitis armorũ vici forriter possint. Id postq̃ Clissonus locut⁹ est / ecce hostiũ agmẽ cõspicit, nec frãci pigritares qñquidẽ in acie parati stabãt flamingos durissime excipiũt. Priusq̃ bellũ cõmitteret̃ tãta coruorum nubes supra vtrũq; exercitũ volitauit vt multis admirationi essent. Tanta quoq; caligo cœlũ obscurauit, vt sæse vix acies cõspicerẽt. At postq̃ in hostẽ suos ꝓcedere Carolus iubet, atq; aurif lammã signifex explicauit, discussa mox calligine serenitas reddita est. Quæ rex vt francis spem, ita hosti animos extulit, vtrisq; credẽtibus ꝓpiciari sibi deũ. ¶ Commisso prælio, tanta ferocitate flamingi pugnauerũt, vt loco parũper cædere frãcus cogeret̃, donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamãs. O maria virgo inquit & vos cõmilitones ꝓcedite & præliemini. Quod exemplũ imitati cõplures mutuis se & clamoribus & exhortationib⁹ ad forriter agendũ excitarũt. Itaq; ferocibus & obstinatis animis pugnatũ est, & flandrẽses superant̃. Ex quibus mortẽ oppetierũt milia quadraginta p̃ter eos quo in fuga apud rosebequã. Anno salutis Millesimo trecẽtesimo vno & octogesimo, quinto kalendas decẽbres dñs de Albreto & cõciacus interemere, p̃terq; eos qui in siluis & palustribus locis latitantes a flãdriæ comitis militibus necati sunt. Hac cæde ad eos qui apud aldenardũ in obsidione ꝑseuerabãt ꝑlata nullo ordine fugæ se cõmiserũt. In quos aldenardo egressi franci impetu facto incurrũt obuios quosq; passim obtrũcãtes. Tam gloriosa diuinitus ꝓpe habita victoria rex accitis exercit⁹ primorib⁹ grãs deo soluit. Et flandrensis comes regi principibusq; gratificat⁹ se ꝑpetuæ illis gratiæ debitorem esse professus est. Cui respondens carolus. Conso-

Pugna apud rosequebã.

caroli sexti ad flandriç comitē verba.

brinæ inquit comes tuis desperatis reb' opitulari summus Habes victū ,pstratūq; rebellē tibi populū. Nō me latet te dū me' viueret pater, cū inimicis nostris anglis societatē occultā habuisse. Post hac integra in me fide esto. In te beniuol' esse nō desinā. Post hæc carol' arteuellā inquiri (vt viuat ne an oppetierit mortē) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuellæ præfectis, q illū necatum esse (cū iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductusq; cāpū vbi fuerat pliatum: arteuellæ cadauer ostēdit nullo vulnere perculsum, sed inter cadētē suorū turbā ruina & mole cæsorū oppssum. Ob id ipsum Carol' cū sauciū captiuū curare imperasset & seruari, flamig' medicamēta recusans volo inquit vna cū meis cōmilitonib' mori, & ita p vulnera pfluēte sanguine exanimat' est. Hęc victrix pugna cū nō pcul a curtraco cōmissa fuisset, carol' curtracū pficiscit vbi cū cognouisset quingēta calcaria aurata seruari, eorū scilicet q cū Roberto arthesiēsi olim interierāt oppidi portas sine vlla oppidanorū cæde deijci imperauit. Sed miles frāc' nō oblit' supioris ignominiæ quam illic aliqn accepisset, diratis portis compluribusq; occisis atq; spoliatis, curtracū tandem incēdit. Agēte adhuc curtraci rege Brugēses missis aratorib' veniā impetrāt vigiti & cētū frācorū milia pœne loco pēdētes. Petr' aūt de bosco inde ad gādauos se recipiēs eos obstinatiores reddit. In curtraci publicis ædib' litterę repertę sunt pisiacæ factionis quas illis de seditione Parisiēses dedisse subscriptio annotabat. Id Carol' ægerrime ad modū tulit, nec cūctat' imposito fortiorib' locis psidio, primo vere ad dionysianū cœnobiū voti & religionis cā pfectus, postq voto satisfecit, aīm cōuertit vt parisiorū cōtumaciā retūderet. Quod subolēs mercatorū ppposit' comitat' aliquot ciuitatis primorib' ad regē cōcessit. Offerēs liberū in ciuitatē aditū. populū a furia resipuisse, præteritorum ipse obliuiscat, nec despiciat penitētes. Hæc si suo aut populi nomine ppositus dixerit incertū est. ¶ Rex tū se ingressu

Nota de curtraco.

rũ rñdit. Aduenienti carolo preibãt acies instructae tres. Primã dissonꝰ sancerrusq; ducebãt, in scd'a rex ibat equo insigni vectus, reliqui oẽs pedites incedũt. Quę añ diony sianã portã lignea ꝓpugnacula erãt/effracta sunt & porta ciuitatis diruta. Pergẽti ad hũc modũ regi ꝓpositꝰ magna ciuiũ multitudine stipatꝰ/humilis/ꝓnusq; occurrẽs, cũ loqui coepisset rex audire noluit. Sed praeteriẽs ad diuae mariae tẽpliũ ꝓfectus, supplicatione absoluta palatiũ petit. Erãt ꝑ cõpita & diuersoria vrbis dispositi ad custodiã milites, ꝓhibiti ne populo & ne militi populus iniuriã faceret. Edicti tñ cõtẽptores duo ex plaebe fuere. Qui mox cõprehensi a suis fenestris illaqueati strãgulatiq; pepẽderunt. Incesserunt eo die ꝑ vrbẽ biturigũ & burgundię duces, magna armatorũ manu vallati & seditionis insigniores auctores tercẽtũ in vincula primũ cõiectos, paulopost carnifex capite mulctauit. Inter quos fuerũt guillermus senonẽsis/ioãnes filiolus/& martinus doubus. Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus, Suppliciõ corũ explecto cathenae oẽs ex cõpitis euulsę, in arcẽ vicẽnarũ. Arma ꝑ quasq; domos inuẽta, partim in luparam deportata sunt. Scabini praepositusq; mercatorum magistratibus amoti & ciuitatis regimẽ ꝓtori pisiensi attributum. Vectigalia & pecuniariũ ex rerũ venaliũ ꝓcio subsidiũ decretũ atq; exactũ ioãnes maresius hõ populo gratus, delatus ꝙ inter saeditiosos furẽti plębi fauisset, adnitẽtibus maxime biturige & burgũdo principibus/indicta cã dãnatus. & cum eo duodecim capite puniti. ¶ Inter haec ad gradus palatinos vbi philippi pulchri simulacrum visit, extructo throno carolus patruellibus & aulicorum nobilitate circũsessus, petrũ dorgemõtẽ cãcellarium affari q cõuenerat populũ iubet, qui a carolo quinto ad pñtia tpa orationẽ deducens, ꝓteritas seditiones & populi flagitia, regis praeterea gesta & ex flamingis habitas victorias prolixa orõne memorauit. Non mirari eos oportere si de tot scelerũ autoribus suppliciũ sumere rex

Praepositura mercatorum apud parisios suppressa.

statuisset. qui in reliquos poenā cōmeritam irrogare iure optimo poterat. Haec postq̄ locutus est cācellarius ad carolum cōuersus. Haec ne sunt inquit serenissime rex q̄ mihi dicēda cōmiseras. Assentiēte rege patrueles eius ad genus caroli ꝓcliues populo indulgeri orāt, nobilitate quoq; atq; fortunis insignes foeminae, passis crinibꝰ lachrimātes, ꝓcumbēte humi populo regis miserationē expectabant. Mouit regē oīm miserabilis clamor, & mortis supplicium pecuniaria mulcta cōmutauit. Nam dimidiā fortunarū oīm partē reus quiq; redimēdi sui causa pendit, q̄ militi ad stipendiū distributa est. Parisiēsium edomita ꝑtinacia, rothomagēses superat qui punirent. Misso ad eos ioanne viēnensi admiraldo cū Ioanne pastorello, & ioanne mercerio quasdam ciuitatis portas eruere, & factionis cōscios comprehēdere/& supplicio affici rex mādat. At quia ꝓpediē dn̄icae resurrectionis solēnitas erat, remissio capitali supplicio nō pauci suis bonis priuati soluti sunt. Nec ad fiscū mulcta. sed ad quorūdā singulare cōmodū venit. q̄uis em̄ reipublicae titulo principes agāt, ministrorū tn̄ lucrum est quod exigit Itaq; bona huius exactae pecuniae pars ad biturigū & burgūdorū duces ꝑuenit. Cum haec in francia gerunt angli de inferēdo francis bello londonijs cōsultāt. Clerus vero nō ignarus Richardū suum regē quietis atq; ocij patientē esse bellum dissuadebat, & imprimis cāturiēsis archiprȩsul. quē alterius factionis sectatores necauerūt Porro vrbanus sextus decimā regi richardo cōcesserat/vt in frāciā copias trajceret ad opprimendum eos qui clemētē cōpeditorē eius tuebant. Eius decimae atq; expeditionis coactor & princeps fuit Henricus dispēsarius norduicus antistes vehemētis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingēti equites & quingēti supra mille pedites, praeter magnū sacerdotum cōcursum qui vrbano assentiebant. Qui calisiū tēpestate primo impedicti, nacta mox serenitatem transfretarunt, atq; inde in flādriā migrauerūt excepti aliquot locis liberalr. & cōpea

Mulctat popułꝰ parisiensis.

Angli bello consultant.

tu adiuti. Quorũ aduẽtus cũ regẽ lateret carnutũ religionis gratia ꝓficiscens, tẽplo diuae mariae visitato, aurelianũ vbi seditionẽ populis mouerat spargit. Supplicio de flagitiosis sumpto, ꝓtenus Parisiũ reuertitur. Ibiq; primũ de anglis nũcio accepto copias cõtrahit. Quod audiẽtes gandaui quosdã ex suis primoribus ad carolũ mittũt, sed eos ad suũ cõspectũ carolus nõ admisit, nõ nesci⁹ quid societatis cũ anglis inijssent. ¶ Coacto exercitu in quo trecenta ęquorũ milia fuisse frossardus tradit. Venerat eñ ad regẽ ex germania Federic⁹ dux bauar⁹ & alij auxiliares multi. Cũ de sufficiẽda annona atq; inuehẽdo ad exercitũ cõmeatu pręfecti militũ cõsulũt. Colinus boulardus Parisian⁹ ciuis quadrimestrã cõmeatũ (si ꝑciũ sibi soluat̃) ministrare se pollicet̃. Cõstituta illi mercede, carol⁹ ex sctĩ dionysij aede auriflãma recepta/ eaq; guidoni de trimou la assignata mouet. Iter agẽti nũciatur anglos ex gandensiũ sentẽtia ypras circũsedisse. Sed illi aduenientẽ Carolũ formidantes obsidiõe soluta suburbia cremant, atq; inde cassletũ ducẽtes oppidũ circũuallãt. Sed clissono cũ britonũ duce illos ꝑsequẽte, ĩcẽsis castris burburgũ & grauelingã versus abierũt. Et robin⁹ canoll⁹ arrogãs, & iactabundus anglorũ ductor, tametsi quotidiano fere sarmõe pui se facere francorũ potentiã duceret, Dunas quo se receperat ꝓcedẽtibus in eũ frãcis reliquit grauelingam petens. Quã itẽ a carolo circũseptã dimisit, per portã q̃ nõdũ armatis cincta erat dilapsus. Deserti anglis oppidani cũ se acerrime defenderẽt. expugnati tñ ꝑtim occubuere parti in seruitutẽ acti, donec magna se pecunia redimerẽt. Grauelinga relicta, quia burburgũ anglus occupauerat, eo se frãci cõtulerunt. Prius tñ q̃ vllũ obsidiõis aut oppugnatiõis signũ darẽt, clissonus anglorũ ꝑfectos in colloquiũ venire petit, vt illos aliqua forte ratione adducere posset angliam repetere. Sed clissoni verbis elatior factus hostis timoris hęc indicia esse ratus stati eruptiõe facta francos adoritur, edito dẽmũ acri pręlio in oppidũ repulsus, cõ-

Copię regis caroli.

Burburg⁹ Grauelinga.

clusus obsidiõe est. Ad primã oppugnationẽ in qua philippus arthesieñ, augi comes egregiã operã narrauit, in muros cũ regio vexillo conscendens angli britonũ ducem affari postulãt. Accẽdentẽ ducem orant, burburgo abire illis incolumibus liceat. In eo spem suã reposuisse, q memoria teneret anglorũ ope se britãnia potiri. pdecessores eius anglis regib⁹ obsequentes fuisse/eorũq; amicitiã semp coluisse. Ad hęc dux rñdit regẽ se cõuẽturũ. Adiẽs igit carolũ brito quae ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditq; belli fortunã ancipitẽ esse, dei nutu nõ hoim virtute victoriã dari. Si oppugnare illos pergat cũ ipsi plurimi intra oppidũ pugnẽt occisuros facile aliquot ex pceribus frãcis quorũ mors nõ satis cõpẽsari possit. Hyemẽ pterea instare quae illis locis horridior soleat esse atq; asperior. Ergo operepreciũ fore si discedat hostis oppido i regis potestate relicto. Huic ducis sentẽtię q̃q̃ multi aduersarẽtur, & imprimis petrus dillerius pcipua strennuitate auratus eques, asserens facile expugnari anglos posse si cõtinenter oppugnẽtur. Non audiẽdũ ducem qui suo more anglis nõ inimicaretẽ, eosq; armorũ & belli socios quõdã habuisset. Vicit ducis sententia. Datusq; est hosti liber egressus. Qui burburgo militari ornatu exiẽs regi gratias ob receptã libertatẽ egit. ¶ Dũ haec aguntur frãciscus acremenus gãdauus aldenardũ noctu scalis in muros oppidi erectis capit,/& ex turbatis inde oppidanis gandenses loco imponit. Oppido burburgo recepto. vn⁹ ex frãcis sacrorũ contemptor, templi foribus effractis, dũ diui Ioannis argenteum simulachrum rapere cõtendit, simulachrum auersa facie dorsum illi versat, nec mora sacrilegus fit mẽtis inops, atq; in semet insaniẽs in pprios artus desęuit. Caeteri milites hoc euentu exterriti templo abstinuerunt. ¶ His rebus burburgi confectis/postq̃ rex Parisiũ remeasset, auditis plurimorũ q̃relis qui in britonũ ducẽ ob dimissos anglos obloquebãtur, rẽ dissimulat. Qui per paucis post diebus securus brito, quandã a bello va-

Ad burgũ angli obsident.

Nota.

cationem ab anglis cōcessam regi renūciat, atq; ita nihil cūctatus in britāniā se ꝑripit. Spe autē pacis cū anglis accepta, carolus biturigū ducem calisium legat. Quo lencastrię dux anglus cōuēturus erat. Multorū dierū hic atq; ibidē habita coitio nihil pręter ituras īducias īportauit. Per id tēp⁹ flādrēsis comes ludouic⁹ moritur, cui⁹ sepulchrū visitur in tēplo diui Petri insulani. ¶ Et ī aquitania hoim ꝑditorū qui nouis reb⁹ aīm intēdebāt nō parua manus sancerrū marescallū ꝑpter inducias quietum & nihil ab hoste timētē inuadit. Sed sua cautione (vt ꝓuid⁹ erat) profectus grassatoribus restitit. Nec ꝓpterea destiterunt ꝑdatores, arces vtcūq; poterāt furto atq; insidijs occupare, admonētibus anglis quorū in francos nulla erat sincera/ vel foederis/ vel induciarum fides. Eadē quoq; tēpestate aruerni adiunctis sibi lemouicensibus atq; pictauis grauissimā seditionē excitarūt, ducē sibi quēdā Petrū bruerriū instituentes/ atq; ita per nequissimā licentiā grassantes, nobilē quēq; clerū, irē & si alicui⁹ pensi hoiem sibi obuiū sine miseratione obtrūcabant. Nā deprehensi forte ꝑ viā scoti equitis capiti ignitū cassidē imponūt. Sacerdoti amputatis digitis/ capitis verticē deglubunt deinde cremāt. Religiosum hospitalis ordinis per alas ꝑcere arbori appensum sagittis telisq; cōfossum necant. Nec modus illis erat vllus sęuiendi, pluris inter illos habebatur qui duriora flagitia cōmitteret. Huius tam detestandę inhūanitatis nuncio accepto, biturigū dux qui auinionē salutandi pōtificis causa petebat delecto nobiliū exercitu ī seditiosos mouet, quos nō difficili pręlio multis occisis/ multisq; laqueo strāgulatis supauit. ¶ Inter hęc ludouic⁹ andegau⁹ qui appulię regnū a Gregorio.xij. vocatus/ & deinceps ab Alexādro quito rex Neapoleos cōtra ladislaū vngarie regē declarat⁹ vēdicabat, rerū oīm egenus. Petrū craonū ad vxorē in franciā mittit, pecuniam quā illi discedēs crediderat acceptur⁹ & ad eū mox platur⁹. Sed perfidus in dñm craonus pecunia accepta segniter agens

Ludouic⁹ flādrensis mors.

A rusticis violētia ꝑ aruerniā.

De neapoli.

lasciuiae suae prius q̃ dn̄o obsecutus est. Nā dū p̄ venetos iter facit ludouicus expeditiōis suae in italiā sero poenitēs aīo aeger, & fortunarū oīm inops moritur. Hūc exitū habuit temerariae & lōginquę militiae belli icaut⁹ ductor, q̄ defuncto quisq; qui eū secutus fuerat miles bacillo cōtētus vili sordidoq; habitu domū vix reuisit. Ei⁹ cladis causa fuit Ioānes.xxiiij. alexādri successor. Nā copiarū suarū p̄fecti ludouico exitiū parauerūt. Ioannes vero in cōstantiana synodo agēs papatu priuatus est, & in castello haldeberga i custodia habit⁹ sub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruat⁹ est. Cōptū em̄ synod⁹ habuit illū pluria aduers⁹ ecclesię fidē dogmata diuulgasse. Sub id tēp⁹ biturigū dux & lēcastrię prīceps calisiū cōueniūt. Causa cōuētiōis spes pacis fuit/q̄ irrita habita est, q̄q̄ plurimas optime pacis leges biturix āglo p̄poneret. Manifestata anglorū aduersus francos inimicitia q̄nquidē carolo cōducebat amicitias cōparare, niuernensis comes hanoniae comitis filiā vxorē duxit, iureiurādo pollicēte patre p̄tiū Caroli fore. Cameraci nuptię factae sunt. Vbi carolus ęquestre certamē quod hastiludiū frāci dicūt, exercitationis gr̄a cū collardo de spineo nō sine laude habuit.

Ioannes xxiiij.

Nauarri nequitia.

¶ Nōdū per eos dies nauarri regis inuidēs frācis animus quieuerat, biturigū burgūdiūq; ducē veneno tollere cogitans. Itaq; confectū lętiferum puluerē cuidā anglo Ioanni dat, quā pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptū facinus dū exequi parat popinā ducum crebro ingressus a cocis dep̄hēditur quē scelus cōfessum lictor capite plectit. Inter haec complures ex franca nobilitate quibus dolebat anglos tam frequentibus bellis frāciam impetere, de expeditione in angliā ducenda assiduę colloquebantur. Qua re a carolo animaduersa cū florenti aetate aioq; excelso esset, de ipsa expeditione cōsiliū capit. Inuenit facile factu esse angliam vinci. Dacos olim & pręterea saxones illā occupasse, ea cōditione gentem esse quę intra suos fines bellū diu ferre nō possit. Vno aut ad

Van⁹ belli in āgliā apparat⁹.

summũ scdo ꝑlio vel vinci vel vincere solitã, nec vnius hois principatũ lõgo tẽpore ꝑpeti suos reges/ aut necãdi aut pellẽdi cõsuetudinẽ fecisse. His rationib⁹ persuasus carolus bellũ anglis indicit. Nauibus vndiqꝫ cõtractis ingẽtẽ classem armat. Tã grãdibus coeptis cũ pecunia q̃ritur tributũ rex inauditũ vixqꝫ ferendũ exegit. Quãobrem per multi francia relicta nouas sedes q̃siuere. Classe viris armis cõmeatuqꝫ affatim ĩstructa, maxim⁹ ille nauallis apparatus, non secus ac in arẽte stipula crepitãs atqꝫ aestuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat principũ culpa id accidisse, qui exactã ad expeditionẽ pecuniã inter se corripuerant. Improba siquidem auri cupido publica vtilitate neglecta sui tm̃ curã habet. Vnus tm̃ Ioãnes viennẽsis amiraldus nauibus sexaginta instructis/ scotos petere ausus est vt inde bellũ anglis inferret. Visus est rex scotus Ioãnis aduentũ moleste tulisse, & quoad ꝑ eũ fieri potuit trãsitus in angliã tardatus est. Interĩ tñ dũ delectũ militũ facit, francos cõmeatu iuuat. Nã inter anglũ scotũqꝫ graues tũ belli causae erãt. Paratis copijs scotus Ioãni tria armatorũ milia ex suis attribuit. Ingressi cũ scotorũ manu angliã franci oĩa hostiliter incursant, & depopulãtur nullo illis occurrẽte anglo. Atqꝫ ita ad droartũ arcẽ ꝑueniẽtes eã oppugnare cum amiraldus decreuisset, scoti id ne faceret dehortabãtur, ꝑsuasum sibi habentes illã inexpugnabilẽ esse. At Ioannes loci naturã atqꝫ munitiões diligenter cõtẽplatus, vnã partem aĩaduertit qua arx expugnari posset. Igitur dato oppugnãdi signo, franci (spectãtibus quasi per ocium scotis) in arcem irrumpunt. Coeperunt praeterea alias munitiones donec rex anglus arma in illos desumpsit, tanto quidẽ numero vt ioannes paucitate militũ inferior cũ intelligeret scotos remisso aĩo esse in scotiam copias reduxit. Vbi foeminę cuiusdam regiae nobilitatis amoribus captus ammonitus tandẽ ab ea scotia discedere, ꝙ suspectũ eum rex haberet. conscensa clã naui in franciam se contulit. Perrarũ est francos aliena in

Principũ iniquitas Ioãnes viennẽsis in angliam ducit.

gente gloriã cõparasse, quã arrogantia vel libido nõ obscurauerit. Ex classe q̃ ad expeditionẽ aduersus ãglos frustra cõparata erat, quota pars in sclusæ portu stationẽ habebat. Quã incẽdere per frãciscũ attremẽ humilis cõditionis hoiem gandẽses instituerũt. Quod vbi a sclusę p̃fecto certis indicijs animaduersum est dũ autores perquirit, dãnũ aufugerũt. Duodecim tñ dep̃hẽsi capite puniti sunt. Apud dãmũ erat aliquot anglorũ p̃sidiũ. Fugiẽtes Carolus psecut⁹ dãmũ circũcigit, p̃ter eã ptẽ qua pal⁹ est Circũsidenti frãco oppidani cõuitia dicũt quasi ad eos superãdos imbelles essent. Sed postq̃ se oppugnari circunspiciunt, mox de deditione consultant. Atq; interim angli aliquot per paludẽ salutẽ petere visi sunt. Eapropter ad paludis exitũ miles positus qui hostẽ transitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis/ & muri pte deiecta, franci locũ expugnãt. In ea opes pmultæ p̃ciosęq; inuẽtæ. Frãciscus vero qui vrẽdarũ nauiũ negociũ in se receperat gãdauũ se recepit. At rex ad nauiũ p̃sidiũ turrim munitissimã apud sclusam extruxit. Tũ em a regib⁹ frãcis sclusa tenebat. Sed eã philippo burgũdionũ duci cum carol⁹ postea dedisset, illã flamingi comites ab illo tẽpore hactenus possederunt. nõ sine francorꝝ dãno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitissima sit i mare lõgissimũ ꝓspectũ hñs, pelagi illius & terræ flandrię imperiũ quasi sibi arrogasse facile credi potest. Scio frossardũ scripsisse Sclusam priusq̃ arce muniretur fuisse Guillermi de namurco qui philippi burgundi cognatus erat, eamq; a guillermo cõparasse, data illi bethunia cũ agro adiacenti. Moxq; incollę qui sclusæ eminet arcem exædificasse. Est pene insula zelandia quam rhenus in mare influẽs efficit. Ad cuius incolis angli gãdensesq; plęrũq; iuuabãtur. Eos rex adoriri iubet, capti occisiq; ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cũ mortẽ carolus remitteret mori maluerunt quorũ vnus qui tametsi sanguinis gradu alios cõtigeret, eos tamen supplicio afferre si saluus euaderet se obtulit

Sclusa arx francorũ fuit.

Zelandia.

¶ Itaque imanis carnifex concaptiuos consanguineosque necauit. Detestatus autem rex hois ipietatem pari eum poena plecti iubet. ¶ Per id tps sedente apud auinionem innocentio septimo qui ratam nisi ex franciae regno obedientiam erat consecutus: & cardinales triginta ordinauerat, quib⁹ grandis sumpt⁹ op⁹ esset: diui nichasii remensis abbate i franciam misso dimidiata oim ecclesiarum prem exigere conabatur. Cui coepto scholastici achademiae parisiensis restiterunt missis ad Carolum oratorib⁹ qui pontificis edictum haud equum ee psuaderent. Audita scolasticorum qrela, rex exportare regno pecuniam vetat: & ecclesiarum puent⁹ i tris ptes distribui iubet. Vnam i ecclesiarum istaurationem: alteram dissoluendis earum obligationib⁹ & debitis. Tertiam quotidianis ministrorum vsib⁹ assignauit. Simulque de his rebus arnoldum corbium ad pontificem legat, pontifex autem edicti poenitentes ab exactione destitit. ¶ Postque ex fladria Carol⁹ parisium remeasset: brugenses & que ypras icolunt itercessore Ioanne dello aurato equite autores fuere pacis quae a Carolo gandensib⁹ tornaci data est: philippo burgundorum duce qui in comitatu fladriae successerat: assistente. ¶ Per id temp⁹ rex ysabellam bauari ducis filiam ambianis vxorem accepit. Venerat paucis supra dieb⁹ ex armenia i franciam turcos deuitans leo armeniae rex qui sollicitissime curabat francorum anglorumque controuersiam coponere vt duorum potentissimorum regum cociliatione parta: ipsi in turcos expeditionem ducere no recusarent. Eam ob rem Caroli assensu i angliam pfectus ita egit: vt de mittendis ex hmoi causa oratoribus conuenirent. Itaque calisium angli boloniam franci se contulerunt. In ea legatione dieb⁹ quinquagita frustra cosumptis cum angl⁹ pter honestae pacis leges nulla no sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eam rem Carol⁹ numerosam classem: seque ad anglicanam expeditionem istruit: pecunia a clero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat Carolo soror Katherina quam biturigum ducis filio desponder: cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud sclusam ad ex

Mors. Pontificis romani exactio. Ysabella caroli. vii mater. Armeniae rex.

peditionē nōgendis nauib⁹: cūctāti attrebati Carolo: prae fecti classis significāt tp̄s nauigationi accommodū esse.

Andegauen̄. ducis ignauia.

¶ Qui ducis biturigū morā causat⁹, tādē ducē qui parisijs delicijs operā dabat, accersiri iubet. At ille Carolū līis admonet, vitam in tuto & sine tristi sollicitudīe agere nec in angliam traijcere festinet. Venit tñ ad Carolū dux nō secus ac ludēs: nec in se militum odium cōuerteret. ¶ At cum sclusam venisset, simulat quidē traijcere ī angliam Sed pigre iocularitereq; oīa agēs, ortis tādē grauibus procellis expeditionem dissuasit. Dimissa classe, cū oī belli instrumēto, ea oīa ī anglorū ptātē venere. Credidit patruelli nepos, & quam incredibili īpensa classem militeq; contraxerat repente dimittit nulla publicę vtilitatis rōne habita. Plerīq; enim rerū admīstrationem ꝓ ludo prīcipes habēt, & quāti suę libidines cōstēt nō cōsiderāt: quod euenire ijs solet quib⁹ populi marsupia ęrariū sunt. Fuit nimirū hui⁹ classis non facile supputanda īpensa. Quippe ingētē cōmeatū cū supra modū haberet: naues ꝙ; īp̄e varijs picturis decoratae erāt. Et auro mali ornabantur, ita vt certarent ꝓceres, quis ditiore naui veheret̄. Milites vero & numero naulū & tāto appatu exultātes atq; iactabūdi: angliā iamiam victā desolatamq; esse iter sese gl̄iabant̄. Eisdem dieb⁹ regia filium enixa est. Cui p̄ris nomē inditum: quem immatura mors abstulit. Faco quoq; suo

Nauarri regis mors mirabilis

funct⁹ est nauarrus rex Carolus, euentu admiratione digno. Cum longe senex esset, & calore defectus, lintheo illū insuēdū & aq̄ quae viua dicit̄ ꝑfundendum quidā suaserunt. Eam em̄ aquā efficacem calefaciendi vī habere cōstans opinio est. Hoc suendi misteriū dū sutor noctu exequit̄: filiū ei⁹ (abrūpendi causa) ad lucernam admouens: exceptam filo flammam: ad lintheum priusquam animaduerteret sutor rati delabi videt. Nec mora litheum omne subito exuritur miserabiliter vociferante nauarro.

Qui die tertio post continuo dolore maceratus extictus est plerisq; constanter affirmantibus, diuinam esse irā q̄

perfidum regem digna suis sceleribus poena cruciasset.
¶ Fuit eodem tpe nauale aduersus anglos bellũ: qui duce hugone dispensario nauib⁹ amissis: a francia superati sunt, hugone capto. ¶ Per eã tẽpestatẽ duo ex familia Petri alẽconij ducis, pceres, Iaqt⁹ grisus, & Ioannes carongi⁹ singulari certamie parisij dimicarunt. Dimicandi haec causa fuit. Erat Ioannes eques multa cognoscendi auidus: ob id icidit illi animus aliquorsum pegrinandi. Relicta igit argentolij i psico vxore: vt constituerat abijt. Iaquet⁹ autem griss⁹ vel q mulierem quae formosa erat amabat vl q Ioanni nocuisse aliqñ gauderet: diluculo surgens argẽtolium mira festinatione contendit, vbi liberalit except⁹ dicit videndae arcis causa aduenisse quam lõge speciosam esse acceperat. Ioannis vxor amicum viro suo hoiem reserato ostio i arcem sola intromittit. At grisus solitudie loci audacior fact⁹, renitẽtem foeminã stuprauit: statimq libidie expleta abeunti griso, tu iquit vxor foedissime adulter stupri poenas aliqñ lues. Flagitiũ aũt i aduentum mariti caelauit mulier. Cui tãdẽ reuerso Iaqti violẽtiam moerẽs detexit. Qua re ĩbat⁹ Ioãnes assũptis secũ aliqt ex suis & vxoris amicis ad ducẽ alẽconiũ rẽ oẽm defert, petitq aut adulteriũ corripi, aut i certamẽ descẽdere pugne sortẽ experturus. Id vbi dux non admittit, ad regiũ plamentũ qrelã retulit. Diẽ certamini senat⁹ edicit. Carolus rex ex edito solio duellũ spectauit, venerat qq Ioannis vxor curru vecta, ad quam vir accedens. Tu iquit mulier vnica testis ades illati i te stupri cu⁹ gra duellũ hoc ipe assumo. Dic palam: si iuste adulterũ aggredior. Mi vir ait vxor, meae i te fidei secur⁹ accede, nihil tibi mentita sum. Ad hęc vba osculo vxori dato carongi⁹ i duellũ pcedit Qui eqstri congressu mox i foemore vulnerat⁹ nec ppterea segnior fact⁹: i pedes desiliẽs adulterũ humo psternit atque occidit. Quẽ carnifex ad patibulũ tractũ sublime illaqat: Carongiũ aũt mille frãcis: & annuo ducẽtorũ frãcorum stipendio Carolus donat. Hac sorte interijt foedus adulter. Ad britonũ dux Ioannes de monteforti accepto

Duellũ p adulterio

Dux britonũ fallax.

Clissonũ connestabilẽ cõtrahẽdi nauigij causa in britanniã aduenire, eũ ad prandiũ inuitatũ remotis epulis ĩ vincula conijci mãdat: neq; exemit donec ea quæ ĩ britãnia clissonus loca habebat, eius pñti pmiserit: solutis insuper cẽtũ frãconũ milibus. Oderat em̃ clissonũ dux ob id maxĩe q̃ Ioãnẽ britãnicum Caroli blesẽn. filiũ ex ãglia vbi annos quinq; & trigita patris loco obses extiterat liberauit, eiq; filiam desponsarat. Cuius gratia timebat dux Ioannẽ britanniæ ducatũ quẽ eius pater amiserat aliqñ armis vendicaturũ. Inde liberati clissoni vultũ dux ĩtuitus hæc ĩquit clissoni dimissio mihi patriæq; olĩ damni nõ nihil ĩportabit. Postq; ducis ĩ clissonum dolos pfidiãq; Carolus accepit, ad eũ mittit qui illũ ĩ iudiciũ aureliam vocent. Die constituto non adueniente duce, clissonus ad regis genua procumbens, contumaciam inquit iniquissimi ducis rex iustissime nõ ignoras. Tuũ est mihi ĩiuriam passo iusticiã accõmodes. Ecce decẽ ad singulare certamẽ appello. Et hæc dicẽs pignus duelli exhibet. Vbi hæc a clissono dicta gestaq; dux cognouit, veritus ne ĩstigante clissono Carolus bellũ aduersus eũ susciperet: per nuncios Carolũ orat, ne sibi succenseat: q̃ aureliã vocat⁹ non affuerit. Fuisse arduis tñ negocijs occupatum. Iam vero ocium esse, si per regis voluntatem liceat blesas aduentare: ibiq; corã regijs legatis purgatam se facere de ijs quæ regi ab aduersario delata essent. Cõtinuit diu Carolus responsum. Deniq; placuit patrueles suos biturigũ & burgũdiæ duces blesas mittere. Postq̃ cõuenere: britonẽ arguũt eorũ quæ ĩ clissonũ cõmisisset. Nullã illi gratiã dari posse, nisi ad regẽ concederet. Non dubitauit brito ducũ pñtia atque auctoritate fret⁹ regem adire. Corã positum clissonus magnopere accusat, q̃ se regio m̃gratu illustrem, & reipublicæ cã ĩ britãnia ex regis iussu agẽtẽ: p simulatã beniuolẽtiã ad epulas ĩuitatũ comphẽderit, iãdiu ĩ dura custodia habitũ donec arces & q̃ sua erãt ei⁹ pñti dimisisset, qui anglo hosti amic⁹ & fautor habebatur: iustũ esse

aut illũ duelli pign⁹ recipe, aut poenas subire debitas ꝓdi tori. Ad hunc modum excandentē ita clissonū duces ad modestiā reduxerūt, nā ī cōmuni regis cōsilio cām agi & prudētū snīa diffiniri clissonus acquieuit. Acta causa est ab vtraq; pte magno certamīe. Demum dicente ius can cellario dux arces rupis arianæ, & iosselini cum tota abla ta inde supellectili clissono restituere dānat⁹ est centum miliū francorum poena adiecta. ¶ Per hanc tēpestatē Io annes monteson⁹ ordinis diui dnici: theolog⁹ magni no minis doctor: ad ppl̃m de diuæ Mariæ ꝟginis puritate contionat⁹, eam originali contaminatione reliq̃ humanæ ꝓpaginis īstar fuisse īfectā disseruit. Quē alter eiusdē or- dinis theolog⁹ imitat⁹, cum rothomagi de re īpa sermo nem haberet. Ego inquit nisi palā ostendero xp̄i matrem paternę originis labē dū conciperet contraxisse, huet⁹ ap pellari non recuso. Est eī̃ id apud francos nomen ridicu lū. Eā ob rē diu ī consuetudine fuit vt ei⁹ ordinis frēs huc ti a pueris passim vocarent. ¶ Discussa ī pn̄tia pontificis innocētij. vij. ꝟitate ꝓcurante maxīe pisiensi schola: mon teson⁹ pisium redire, & quæ de ꝟgine temere p̄dicauerat retractare cōpellit. ¶ Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellat⁹, qui ex arce chaluceto incursiones crebro faciens aruernos vexabat. Hic q̃dringentis delectis mili ti bus contractis montferrandum noctu ducit, sciens oppi dum nullo p̄sidio teneri. Ibi ꝑ obscurū noctis positis q̃ ꝓ xime muros insidijs, aliq̃t equites simulare se mercatores docet, & cū oneratis iumentis sub īitio lucis monferran- dū ꝓficisci: Itaq; milites vt iussi erant ad pontē qui ante portā est ꝓgressi, patefieri sibi aditū orāt. ¶ Ianitores ni- hil de īsidijs conscij ponte demisso pseudo mercatores in suā pniciē admittūt. ¶ Nā porta occupata: milites distri- ctis mox gladijs eos necauerunt. Nec mora qui ī īsidijs erāt oppidū īuadūt oīa ī mortē atq; ī p̄dā conuertentes. Ea re ad sancerrum marescallum qui tū ī aruernia age bat plata dū illum copias monferrādum mouere⁹ hostis

De beatę Marię cō ceptione cōtra p̄di catores.

Nota mi litarē astu tiam.

accepit. Curribꝰ præda raptim iposita & captiuis abductis: chalucetũ ꝓpere remeauit. ¶ Venerat i curiã eo tẽpore anachorita quidã portãs i dexterã rubrã crucẽ: vir austere & religiosæ cõuersatiõis. Hic regẽ affari cum peteret: ab aulicis sæpenumero ꝓhibitꝰ est: verẽtibꝰ ne vel dolo regem circumueniret, vel reuera specie aliqua sanctitatis regiũ animũ aliorsum traduceret. Perseueranter tñ agẽs ad regẽ introducit. Cui se desuper admonitũ esse dicit vt illũ de vectigalibꝰ tributisq; annuis tollẽdis cõueniret. Ni faciat: dei iram in ꝓxio esse: qu renitẽtẽ puniret. Sed neq; liberos vllos habiturũ. Tunc eñ tpis regina cũ filiã genuisset: ea vita decesserat. ¶ His anachoritæ comminationibꝰ rex paululũ pterritꝰ, vectigalia demere cogitauit. Sed vtroq; patruele biturige dico atq; burgundo dehortantibꝰ cogitatis abstinuit. ¶ Scribũt hystorici gheldriæ ducẽ nullis interuenientibꝰ causis ad bellũ regẽ prouocasse. Idcirco Carolũ in ducẽ mouisse quem agrippinensis archip̃sul: & iuliaci dux a temeritate resipiscẽtem regi consiliauerunt. ¶ Remis deinde cõuẽtu habito: quãdoquidẽ rex adoleuisset, haberetq; ætatis & prudentię satis vt regnũ sine alteriꝰ tutela admĩstraret: visum est cõsilij assessoribꝰ ex reipublicæ cõmodo fore: si vno principe regnũ gubernaret. Igit̃ ad Carolũ oia relata sunt: & patruelibꝰ regimẽ iterdictũ. Egit tñ illis gr̃as Carolꝰ, q̃ eꝰ negocia bñ gessissent: p̃catusq; eos est fidi i eũ postea permanerẽt. Illi magnis a nepote rege donati muneribꝰ Carolo vale dicẽtes: alter in linguam occitanam cuius admĩstrationẽ gerebat: alter i burgũdiã ꝓfectꝰ est. ¶ Rex vero parisios petẽs veteres regni institutiones recensere iubet. Recẽsitas p̃cipit obseruare. Inter eas ĩstitutiões (Carolo ex flandria vt supradictũ est reuertẽte) mercatorũ p̃posito scabinisq; parisianis, ciuitatis admĩstratione fuerat interdictũ: & p̃tori vtraq; gubernacula assignata. Quem magistratũ cum Ioannes foleuillus hõ sine controuersia eruditus & iustus gessisset: non inscius quantæ sollicitudi

¶ Admonitio de vectigalibus tollendis.

nota de p̃tura parisiensi.

nis erat vtriq; officio inseruire, regē adit curas enarrās q̄ bino magistratui incūberēt. Alteri vix se satis esse posse Orare vt vno se abdicare possit. Deputat in ei⁹ locū ioānes iuuenellus iter plamēteos aduocates boni nominis & ꝓbitatis vir. Quē nō ꝑpositū sed custodē prefecture mercatorū rex appellare instituit. Quo nōmine parisian⁹ prẹses etiā nūc appellat. Hic iuuenell⁹ pr̄e iuuenello de vrsinis natus, ex vrsinorū nobili in latio familia genus duxit Quē neapolinus mettēsiū ep̄s ei⁹ frater in galliā, ꝙ strenu⁹ & belli sciēs eques esset, illexerat. Qui aduers⁹ anglos praeclara militiae opa gessit. Deinde quiescēte paulo a bellis frācia arma in turcos tulit, Ibiq; gloriosa morte interijt. Ioānes aūt iuuenell⁹ custodia ꝑpositurae accepta cum parisiorū libertates & priuilegia immunita cōpisset, rothomagēses īprimis ī iudiciū adduxit. Atq; ita redintegrata priore libertate, flumīa quoq; sublatis impedimētis nauigalia fecit. Extruxerāt eīn plerịq; ī mīna anne molēdina q̄ alueū angustiorē ad naues deducēdas efficiebant Hos iuuenell⁹ deiecit, compēsatione possessoribus facta. ¶ Dū haec gerunt clemēs pōtifex carolū p l̄ras orat ad se auinionē venire, vt de neapolitanis reb⁹ vna cōsulerent. Cui se id curaturū carol⁹ r̄ndit. Hui⁹ ad pōtificē ꝓfectiōis cā rex tributa exactionesq; auxit, clerū sine mō premens. Nā cū plus iusto liberalissim⁹ ipse ꝓfusissimusq; donator natura esset nulla illi ꝓfundēdę pecuniae rō in erat, ita vt qui rōciniorū magistrat⁹ gerebāt. veniētib⁹ ad se fisci & publicę pecuniae q̄storib⁹, dū idiscretas largitiones libris annotatas ꝓdūt, haec margini verba addebāt. Nimis accepit recuperet. ¶ Et spes quidē ppl̄o fuit leuādae immoderatae actiōis p reginae aduētū, quae tum coronāda parisij erat. Sed ad ambitiosissimis & ꝑter mensurā largitoribus, tributi remissionē frustra expectes. Nō eīn tantū nō diminutū vectigal est, sed sali mai⁹ adiectū. Et p̄ris monetā nullo illi instituto ꝑcio Carol⁹ sustulit & nouā magno populi dispēdio cudit. Deinde auinionem profectus cle

Cōtra ꝓfusas largitiōes regum.

mētē reuerēter adijt. Apud quē aliquot dies cōicatos cōsi lio cū ludouicū regni siciliæ dyademate pōtifex decoraſ ſet. Carol⁹ in linguā occitanā venit. Cui ꝑ tholoſates iter facieti fuxi comes apud meſierā q̄ prima eſt fuxēſiū ciui tas fidelitatis ſacramēta p̄ſtitit, & quia ſine liberis erat, hę redē comes carolū inſcripſit. Fuerat aūt comitis fili⁹ quē ex nauarri regis ſorore ſuſceperat. Hic poſtq̄ adoleuit, pa tri detrahere cœpit, ꝑpterea q̄ ꝑce atq; illiberaliter eum vt ipſe cauſabat̄ haberet. Accedebat ad dignationē q̄ ei⁹ mater comiti ſęuitiā intuēs e nauarra quo ſe cōtulerat ad virū redire formidabat. Quare ad auunculū in nauarrū ꝑfugiēs cōſultore nauarro, patri venenū parat, nō quidē vt auunculus dicebat letiferum, ſed quod patris cibo ad mixtū diffidētē mariti animū vxori recōciliaret, atq; ita domū reuerſus, dū p̄ter morā popinā ingredit̄, venena tos pulueres cibis inſparſur⁹ vaſculū vbi vir⁹ cōdiderat illi excidit. Quod receptū vnus ex comitis miniſtris me dicinæ ꝓfeſſoribus exhibet, qui mox id mortiferū eſſe iu dicātes, filiū patri deferūt. Depręhēſus filius crimē/vene num/& veneni auctores nō cælat. Quē capite dānatum ꝑ tortorē necare pater iubet. Ex hmōi cā orbus liberis co mes in regē quęq; poſſidebat teſtamenti lege tranſtulit.

Filij in patrē dolus.

¶ Reuerſo in frāciam rege cū de biturigi duce frequētes nūcij ad eū venirēt auariciæ illū accuſantes, eximere du cē a linguæ occitanæ gubernaculo nō tardat, miſſo tho loſam petro caprēſo nobili equite qui magiſtratu amotū ducē populo ſignificet. ¶ Suaſus præterea a genuēſib⁹ ca rolus ſuppetias aduerſus mauros illis dare pollicet̄. Eā ex peditionē borbonij dux libēs excepit. Qui præter pedi tes cōtractis mille quingētis equitib⁹ tāto diligēti⁹ profe ctus eſt/q̄to ad ciuilē quādā diſcordiam frācos principes magis inclinari cognoſcebat, Sub duce militauerūt har ricuriæ comes, admiraldus viēnēſis cōciacus, & alij com plures magni generis hoīes. Quib⁹ ſe ex anglia veniens comes darbi⁹ cōiūxit. Ad tuniciū fuit conflictus & dura

Genuēſes aduerſus mauros

obsidio. Sed desperata expugnatione parẽtes cãpos xp̃ia
nus exercitus se cõtulit vbi sarracenus miles tẽtoria fixe
rat. Ibi dũ pugnatꝰ fugiẽtibus tãdẽ mauris victoria xp̃ia-
nis accessit. ¶ At quia diminutꝰ esset exercitꝰ & pestilen-
tia laboraret, de repetẽda domo cõsultãt. Quod rex mau
rus suspicatꝰ veritus ne id hostis simularet vt receptis vi
ribus & redintegratis copijs mox acrior insurgere duces
p internũcios tẽtat si pacisci vellẽt. Cõuenit vt captiuos
maurus restitueret decẽ ducatorũ milibꝰ p̃fectis copiarũ
p̃solutis. Atq; ita induciæ pactæ sunt, & borboniꝰ militẽ
reduxit. ¶ Incidit p idẽ tp̃s ioãni castellę regi bellũ aduer
sus portugaliæ regẽ, & ducẽ lencastriæ. Quamobrẽ bor-
bonius a carolo in castellã cũ exercitu mittit qui ioannis
suppetias ferat. Qui borboniꝰ auinionẽ primũ vt põtifici
gratularet, deinde p narbonẽsem ꝓuinciã. barchinonem
ꝓfectus est. vbi yolãta barrẽsis arogonũ regina cũ suo vi
ro rege agebat. Itaq; tam lõgis itineribꝰ in cãstellã venit
vt post bellũ aduenerit. Frãcis eñ fere mos est citũ auxi
lium prõptũq; polliceri, facto tardos esse. Borbonium tñ
Ioannes letissime honorificeq; excepit. Florentinis per id Florẽtini.
tp̃s opẽ aduersus galeatiũ mediolanẽsiũ ducẽ petentibus
seq; caroli p̃tãti dedẽtibus rñsum est. Inter regẽ ducemq;
amicitiã esse (quã nõ intercedẽte iusta cã) dissoluere inde-
corũ extitisset. At si mediolanẽsis iniurius illis facere per
gat, subsidiũ se missurum carolus dixit. Expectatione sua
frustrati florẽtini, ad armygniacũ comitẽ se contulerũt,
eadẽ quę a Carolo postulãtes. Armigniacus tãetsi postu
lata primũ recusaret, sibi tñ visum est vtile rei publicæ
fore si militũ p franciã palantiũ multitudinẽ in longin-
quã prouinciã duceret. Collecta igit valida manu floren
tinis auxiliari constituit. Superatis alpibus / alexandriam
mediolanẽsis ditionis ciuitatẽ obsidet. Vbi audito comi
tis aduẽtu dux præsidiũ posuerat. Et in insidijs alterã ar-
matorũ turmam nõ ꝓcul ab alexandria esse imperauit
iacobo verme copiarũ præfecto. Circũsedente vrbẽ co-

mite, insidiatores quosdã ex suis leuis armaturæ lacessitũ obsidentes alexandrini mittunt. In quos emissi armigniaci milites aliquot, dum longius eos persequunť hostis ex insidijs prodit. Quod vbi aĩaduertit comes, laborantib⁹ suis dum succurrit. Alexandrini eruptione facta comitẽ inter se atq; insidiantes circũuentum intercipiũt. Multis occisis ipse octo vulneribus acceptis non multo post clamans, in manus tuas domine commendo spiritum meũ alam efflauit. Scribit frossardus comitẽ sudore inter præliantem in aluetũ ꝓximũ secessisse, vbi dum ex riuo fluẽtis aquæ largius bibit voce defecisse, atq; ita ab hoste fuisse captum. De leprosis per eosdẽ dies puteos iterum veneno contaminare cõspirantibus supplicium sumptum est. ¶ Et cum vectigalium aut tributorũ nullus esset modus, omnia per franciam in rixa & cõtentione gerebanť; Et quod inexplebiliter tollebať, nõ in cõmunẽ vsum sed in priuatorũ quorũdam auidissimã auariciam veniebat; Quãobrem nulli nõ animo coniectabãt quæ superuenerunt incõmoda. Augebãt præterea timorẽ inauditæ per illos dies coeli tẽpestates & magna ventorum vi agitati in mari fluctus, qui in littora pisces euomebant. Auulsæ quoq; magnę crassitudinis arbores, & per aera loco translatæ mẽtes humanas territabãt. ¶ Inter hæc cum aureliamensis ducatus ad carolum mortuo philippo peruenisset anno salutis millesimo trecẽtesimo nonagesimo primo, eum ludouico fratri suo assignauit / q̃q̃ ciuibus iureiurando se adegisset, ducatum sibi seruaturum, & regno perpetua possessione coniuncturum, Hic ludouicus tãetsi adolescens esset / erat nihilominus querendi dominij appetens, ita vt paruo tempore blesiam conciacum & suessionis comitatum compārauit. Obeũte eodem tẽpore mortem dum manus abluit gastone fuxi comite, q̃uis hæredem sibi Carolum testamento instituisset, ad quendã tñ comitis nothum excelsi animi virũ hęreditas cũ tota supellectili rege assentiente venit. Qui fide Carolo pręstita

Exactiones ꝑ frãciam.

comes appellatus est. ¶ Paulo supra hos dies vantadorũ in lemouicibus admodũ munitissimũ castrũ a biturigũ duce recipitur. Id eñ cũ gaufridus testanorus lõgo tẽpore occupasset duob⁹ suis nepotib⁹ alano & petro moriẽs reliquit. Qui frequẽter a guillermo boutilierio & Ioanne bolonãso vexati simulãt se castrum relicturos similia frãcorũ decẽ eis soluerẽtur. Quod postq̃ dux guillermo referente cognouit nũmos ꝑenus adnumerat guillermũ adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia alano guillermus significat se cũ pecunia aduenire. Est in castro turris fortissima in qua Alanus triginta ex suis armatos locauerat vt venientes francos simul cum pecunia interciperet. At Guillermus doli prouidus partem bonam suorum in insidijs non longe a castro statuens, cum aliquot armatis castrum ingressus portam asseruare iubet, & turrim quae clausa erat sibi reserari petit, alioquin pecuniam non se soliturum. Id postq̃ alanus diu recusat, vbi vim sibi afferri timet claues dat. Patẽte in turrem aditu ijs qui intus latebãt si arma ponãt vita salua ꝑmittitur. Qua cõditione accepta inermes omnes prodeunt captiui effecti. Alanus autem & Petrus ad biturigem primum, deinde ad regem perducti capite puniũtur. Huiusmodi dolo dolus improbi hostis retrusus est. ¶ Sed ad britonum ducẽ iterum narratio nostra conuertatur, qui per omnia perfidus & contumax, parlamento edicto (quod de clissoni iniurijs vt supra diximus latum erat) parere contemnebat. Nec Carolo (q̃q̃ frequenter admonitus) gerebat morem. Vnde incãdescẽs Clissonus acerrimũ duci bellũ infert, dãnis q̃plurimis britones afficiẽs. Ne vero tãta odia latius se ꝓferrent, Carolus biturigum ducem cũ aliquot iurecõsultis ad britonẽ legat. Qui hoĩem inducãt ne monetã aureã vt cœperat cudat, qd⁹ ei nõ licere scd̃m regum cõstitutiões ipse nõ ignoraret. Pareret pręterea parlamẽteo decreto q̃ten⁹ ad clissoni causã attiebat, & ea restitueret q̃ vi a Clissono extorsisset, bello quoq; abstineret. His

Vatãdorũ capit.

Dolus dolo supat.

Dux britonum rebellis.

ab oratoribus expositis, ꝓceres qui cõsilio aderãt: regẽ iusta petere arbitrati, ducẽ orãt vt mãdatis obtẽperet. Ille duratus aĩo autẽ recta suadentibus auertebat discedensq̃ domũ. Et ego inquit istos oratores in vincula coniiciam. Erat cũ eo Petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatem intelligens sororem illico orat, viri ferociã cõpescat. Dehorteturq̃ legatis iniuriã facere, q̃ in eius perniciẽ facile redũdet. Benigna mulier audito fratre ducem adit liberos secũ ducens. Quorũ cõspectu & vxoris prudentia mãsuetior factus, morẽ inquit o vxor tibi gerã. Conuenientibus postera die in ecclesia ducibus, brito se ad regẽ nõ multo post ꝓfecturũ respõdit. Eo responso contentus biturix, dimisso duce in franciã reuersus est. Brito autẽ magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiserat ad regem venit. Multis per eum ad excusandum ꝓpalatis rex decernit ea oĩa expleri a duce oportere, quae parlamẽtei iudices diffinissent. Id ita se facturos brito clissonusq̃ ꝓmittẽtes a rege dimissi sunt. Natus est sub his dieb⁹ regi filius Carolus quẽ septimũ aetas nr̃a appellauit. ¶ Et richardus anglus rex pacẽ simulans lencastriae ducẽ Parisiũ ad carolũ mittit. Auditus est in cõuentu regio anglus qui pecuniã richardo dissolui quę ꝑ Ioãnis regis redẽptiõe restabat, aquitaniã insup oẽm aureliano tenus restitui petebat. Hęc si absoluãtur/pacẽ ĩ prõptu esse q̃ ꝑpetuo firma haberet. His ad ĩsequẽtẽ modũ respõsũ est. Reddat rex ãgl⁹ Ioãnẽ regẽ, obsidesq̃ q̇ sua culpa in anglia mortui perierũt. Cõpẽset insup dãna p̃dasq̃ a suis post foedus ĩitũ per frãciã factas, quo foedere richard⁹ militẽ oẽm suũ ad se reuocare ꝓmiserat. Pro his detrimẽtis carolũ ĩpetere trigesies cẽtũ milia nũmũ aureorũ. His si satis richardus faceret, regẽ ducis postulatis respõsurum. Lẽcastrię dux hęc q̃ accepisset suo regi relaturũ dixit. Inter ludouici aurelianoꝝ ducis aulicos multũ auctoritatis habebat Petrus craon⁹ clarus & potẽs eques. Qui fama q̃ de ludouico circũferebatur adductus (Magię siquidem &

sortilegiorũ studio ducem teneri plerīq; insimulabāt) rē suo principi ꝓdit. Ea re indignatus ludouicus, ꝙ craonũ id de iudiciũ facere arbitraretur eũ domo emittit. Ratus itaq; craonus tã insignem (procurante clissono) ignominiã accepisse (erat em̃ inter illos vetus simultas) apertã in clissonũ irã vertit. Nam die festo xp̃i eucharistiæ reuertẽtem a rege clissonũ craoni satellites ęquo deiiciunt, occidissentq; nisi in ꝓximã domũ (tribus per nates acceptis vulneribus) se proripuisset. Dilapsi fuga satellites apprehendi præter tris nõ potuerunt, qui iudiciũ capitis subiere. Craono dies dictus cũ esset neq; cõpareret/ exilio dãnatus est, bona eius publicata. Aedes em̃ quas non longe a templo diui Ioãnis in grauia habebat speciosas amplasq; diruere rex iubet, & in fundo sepulturam fieri parrochianorũ. Ipse vero ad britonũ ducẽ qui conscius illi erat ꝓfugit. Quę res Carolo indignissima visa est. Accedebat ad idignatioẽ ꝙ clissono scd̃m ꝑlamẽti sentẽtiã dux nõ satisfecisset. His regis aĩm asperantibus cõsilio cũ suis capto arma carolus parat patruelesq; suos biturigũ & burgũdionũ duces accersit, causã indicãs belli in britonẽ suscepti. Illi repentinũ motum admirati ęgre ferunt, ꝙ ipsis absentibus tã difficilẽ expeditionẽ cõsulere quis ausus esset. Idq; in clissonũ riueriũq; & nouiantũ iprimis referebãt qui reuera tũ imperitabãt deducẽtes regẽ quocũq; libuisset. Clissonũ ingẽtes opes inuisum ducibus faciebant Nã cũ ex vulnere accepto mori se iudicaret, testamento cognitũ est decẽ & septingẽta frãcorũ milia hęredib⁹ relinquere. Mirati ergo duces vñ hęc sibi nisi ex p̃da clissonus cõparasset. Hãc ob rẽ regn̄ consultores optimis quibusq; cũ graues & infensi haberẽtur, carolũ ad sanctũ germanũ de laya relicta Parisio educunt, rati siluestri loco liberius quę vellẽt actitare. Scolastici nihilominus Parisiaci studn̄ quorum priuilegn̄s crebro derogabatur, misso cum prudentibus suæ cõitatis rectore, ad sanctũ Germanũ cũ peruenissent cancellarium orant dari sibi aditũ ad

Craoni in clissonum ira.

Bellum ĩ britones.

Scolastici ꝑisiẽses.

regem, mandata illis esse quae necessario patefaciat regię maiestati, Hęc cum sępenumero frustra postulassent, tandē cācellarius respōdit. Arduis ꝓ republica negocijs regem destineri. Caeterum de eorum priuilegijs non necesse esse anxiam gerere sollicitudinem, quādoquidem regi curę erat studij libertas & quies. Atq; ita nihil pręter summam indignationem reportantes oratores domū reuerterunt. ¶Non post habebat Carolus in britones expeditionem, idcirco principio ęstatis cęnomānos petere copias iubet. Cuius cognito aduentu simulator beniuolentię brito, mox ad eum oratores legat mirari se dicens quod armis instructus ad se veniret, nihil rebellionis in eo esse ciuitates/castra/arces/ gentemq; britonum mandatis pariturum illum regem se subditum esse. Erat tū Carolo mēs non admodū sana, ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdū loqueretur. Nullo igitur dato britonis nuncijs responso, confestim in liberum campū paucis comitātibus egressus, dum per siluam quę coenomanniae ꝓxima est procedit, obuium habet pānosum hoiem mēdico similem. Qui carolum intuitus, quo inquit o rex ꝓgrederis. Caue vltra ꝑgas ꝓditus es. Et in potestatē hostis te tradituri sunt domestici tui. Ad hāc vilissimi hoīs vocē carolus cogitabūdus & tristi similis mussitare coepit. Regē sequebātur adolescentes duo ferentes lanceam alter cassidem, alter qui lanceam gestabat dormitans forte lanceam in cassidem subsequentis procidere permisit. Quo tinnitu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostem incidisset districto gladio obuios quosq; percutiens quatuor interemit. Confestim igitur comprehensus, ad diuersoriū ꝑducit, vbi mortuo nō impari diu decubuit, iudicantibus medicis eum interijsse. Votis tamē & pijs cleri plębisq; supplicationibus deo religiosissime exhibitis paululum respirauit, & Parisium reuersus est. Atque ita cum non satis bona valitudine esset, patrueles eius duces biturix & burgundus rerum administra-

Carolꝰ ad cęnomānos ꝑgit.

Carolus insanit.

Nota initiū futurę dissētiōis.

tionẽ sibi vẽdicarũt, persequẽtes Noviantũ qui regis ęrariũ custodiã lõgo tẽpore habuisset. Ingrediens enim burgundus regis palatiũ Noviantiũ offendit, eumq; nomine appellans. Opus inquit mihi est pecunia. Tu centũ milia frãcorũ mihi ex regis opibus exprome. Noviãtus respõdit se pecuniæ dñm non esse, sed si ita regi colibuisset / libenter deprõpturum. Ergo inquit burgundus morẽ mihi gerere negas. Tuæ illiberalitatis te ꝓpediẽ poenitebit. Hinc sumpta occasione Noviãtus atq; Riuerius post aliquot dierũ carcerem regia domo, & communione abstinere iussi sunt, Clissonus conestabilitatu amotus comite Philippo duensi in eius locũ suffecto. ¶ Per eos dies male habenti regi aliquid semꝑ ludi iocorũq; (tristitiæ levãdæ causa) excogitabatur. In ædibus quæ blanchæ reginę ĩ suburbio divi marcelli erãt huiusmodi ludi nõ sine quorũdam exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes conficiunt, quas ad nudam cutem pice sibi agglutinantes, & quo fulgentiores essent pinguitudinis aliquid commiscẽtes / silvestrium hominũ speciẽ non inepte reprę sentabant. Nihil enim de omni corpore pręter faciem illis apparebat, quippe qui vndiq; pendẽte instar villorum lino tecti erant. Igitur ad hunc modũ personati. coenaculum facibus (quia nox erat) accensis ingressi cum choreas agunt flamma (casu ne an cuiuspiã dolo incertum est) in personatorũ vestes incidens omnes momento cruciavit. Inter nobiles foeminas quæ ludos spectabant vna aderat quæ amplissima qua induta erat clamide regem complexa incendiũ restrinxit, reliquis vel adustis, vel in puteos / vel in fluẽtũ se pręcipitãtibus. Nec cõpertum est cuius culpa tm̃ flagitium acciderit. In solas reginæ ædes vltio ꝓcessit quæ solotenus equatæ sunt. Eodem tẽpore regi siciliæ neapolitanum regnum repetenti clemens pontifex romanus decimã in clerũ impartivit. A cuius exactoribus q̃q̃ Parisiensis scola ꝓvocasset, se tñ

Decia ꝓ Neapoli recuperãda.

a tributo eximere non potuit. ¶ De copiis vero militũ quæ sese in turmas quas societates vocabãt rapina viuẽtes cõstitutũ est vt boussicaudus marescallus partẽ ĩ aquitaniã abduceret, pars comitis sancti pauli attribuerentur ad bellũ quod apud lucẽburgũ aduersus bohemorꝝ regẽ gesturus erat, qui cũ oberatꝰ comiti esset/debitũ dissoluere recusabat. ¶ Interea cõuẽtꝰ principũ frãciæ atq; angliæ apud abbatisuillã habitus aliquid speratæ pacis attulit/ita vt eius cõfirmãdæ gr̃a cũ carolus abbatisuillã, anglus vero calisiũ petijsset Carolũ solita furia corripuit propter ea re infecta discessum est. Recepit ĩ gratiam per id tempus clissonũ biturix dux. At cum inter aulicos variæ factiones essent, ꝓ sua modestia Iuuenellus mercatorũ ꝑpositurae custos occurrebat, odientibus eum multis, quos in alterã partẽ nouarũ rerũ spes abducebat, nec ab illorũ mẽte Philippus burgũdus abhorrere putabat. Itaq; ex burgundia delatores ꝓdiere/ qui iuuenellum multis criminibus accusarunt. De quibus burgũdionũ dux inquiri iubet. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes. Inquisitione ad ducem delata, cũ Philippus respõdisset/superfatis ad hominis dãnationem esse si crimina ab ipsis inquisitoribus quos castelleti cõmissarios franci vocãt, summatim scriberẽtur. Inscriptis criminibus cõmissarij abeuntes in cauponẽ vinariã dũ vino indulgẽt, libellus inquisitorũ ad extremã mẽsam negligenter ab illis dum compotant relictus, in pauimentũ cũ cecidisset adueniens domesticus canis libellũ mandens, in hospitis cubile deportauit. Quem cauponis vxor cubitum pergens pede offendit/ maritoq; ostẽdit. Ille inscriptione prælecta ad iuuenellum protenus profert. Cur postridie dictus dies erat ad vicennas iudicio se sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eum delationes, innocentiæ suæ securus ad regem cum quadringẽtis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusq; commendatissimus / ita vt regius parlamentei se-

Iuuenellꝰ mercatorũ præpositus falso accusatus

natus aduocat⁹ cũm in eũ dicere rogatus recusauerit q̃q̃ a burgũdo duce vt id faceret diligeret. Cũm egit aduers⁹ innocentẽ Ioãnes andrognetus aruern⁹:magnope postulans iuuenellũ in carcerẽ mitti. Cõtra iuuenell⁹ constanti aĩo respondens: postq̃ de sua innocẽtia nonnulla ꝓ tpe disseruit:non inquit ęquũ est sine ĩquisitionis libello hominẽ in vincula rapi. Cui andrognet⁹ mox intulit accusationes testesq; pręsto esse atq; inquisitores qui pone illum astabant conspiciens libellũ petit. illi se vicissim interrogãtes/quis eorũ haberet:rubore ꝑfusi:obstupere vehementer Rex(cui eo die melior mẽs erat)confictos ĩ iuuenellũ dolos intelligens. Abi ĩquit iuuenelle:te satis purgatũ habem⁹. Missis ꝑ illos dies in britanniã oratorib⁹: qui ducem clissoniũq; ad cõcordiã ĩducerẽt:cũ inanes reuertissent burgũdiæ dux in britanniã se contulit: cõtrouersiamq; omnẽ ita cõposuit/vt dux ĩ frãciã ꝓfectur⁹ britonũ gubernacula clissono crediderit. ¶ In iudęos rurs⁹ animaduersum ẽ qui xp̃ianã pietatem aspernentes opprobrijs xp̃ianos lacessebãt. Aliq̃t ex illis ꝑ ciuitatis cõpita fustigatis milia scutorum.xviij. in fiscũ retulerunt. Quæ ad pontẽ qui ꝑu⁹ appellat̃ extruẽdũ ĩpensa sunt. ¶ Et cũ a turcis ĩpetit⁹ hungaroꝝ rex Henric⁹ Caroli auxiliũ petiuit,missus ad eũ est cũ magnis copijs conestabilis duensis comes. Qui hungariã ducens:cognito quia turci relicto bello se in turciã recepissent:in bohemos ĩpetum facit qui de religione & fide xp̃i nõ recte sapiebant. Habita de bohemis victoria prædis ditatum militem in franciã reduxit. ¶ De pace iterũ apud boloniã franci angliq; cõuenientes:inducias quatuor tantum annorum posuere. Interea exercitatum volens reddere militem omne ludorum genus præter sagittandi Carol⁹ ꝓhibet:vt ad induciarum finẽ si anglus negligẽs pacis esset:miles nõ emollitus ocio,robustior ad bellum constantiorq; haberetur. Sagittariorum siquidem atque balistariorum tanta post paucos menses exercitatio atque copia fuit:vt principi-

expeditio ĩ turcos.

bus viris timori essent, q̃re hoc exercitiũ gen⁹ non passim sed per insigniores tm̃ regni vrbes ꝑmissum est. ¶ His dieb⁹ cum pisiꝭ ageret cardinalis lunẽsis a pontifice legat⁹: hi qui iuuenellũ falsis delationib⁹ offenderant sacerdotis eorum consilio ad cardinalem ꝓfecti, culpæ remissionẽ mœsti gemẽtesq; efflagitant. Qui pœnitẽtiã illorũ nõ aspnat⁹: eos a iuuenello quẽ offenderant veniam petere iussit. Venere si quidẽ litheis ne agnoscerent̃ tecti ad iuuenelli ædes: a q̃ humanissime excepti postq̃ nominati singulos designauit venia donant̃. ¶ Fuit scholasticorꝫ pisiẽsis academiæ aduers⁹ cardinalem de ecclesiastico scismate grauis contentio: ita vt illi non reuerẽter de põtifice verba facere auderent. Execrabilib⁹ demũ censuris a cardĩale ꝓhibiti ægre abstinuerũt. ¶ Obeũte mortem paulopost innocentio septimo patres qui auinione erant petrũ lunam pontificem ordinarunt benedictum illum appellãtes. Ad quem missis a rege: & parisiensi scola oratoribus qui de scismate tollendo illum hortarentur: postq̃ vacui redissent consilio parisꝭ habito: cum nulla ad vnionẽ sanctior pateret via quã si vterq; de pontificatu contendẽs se dignitate abdicaret: duces biturix & burgũd⁹ ad bñdictũ auinionẽ legant̃. Mittunt̃ quoq; a scholasticis parisiensib⁹ eadẽ causa nũciꝭ. Hi bñdictũ cõueniẽtes memorant q̃ incommoda ex scismate contigissent: & q̃ post hac euentura timebant̃ nisi tm̃ ab ecc̃lia discidiũ tolleret̃ Vnicũ huic malo remediũ afferri posse: si ip̃e atq; aduersari⁹ eı⁹ pontificatui cæderent. Benedictus ad hæc oratorum verba cũ se rite electũ pontificem esse respondisset: nec spem de se faceret pacis ꝑseuerantib⁹ in proposito oratoribus, ego inquit q̃nquidẽ ad vnitatem cessio conducere videt̃ cedã si idẽ fecerit cõpeditor angl⁹ corari⁹: hic em̃ venet⁹ erat: & gregori⁹ duodecim⁹ a suis sectatorib⁹ vocabat̃. In hoc bñdicti ancipiti responso oratores ĩcerti, identidem cõsultãt q̃ rõne hoĩs ꝑtinaciã euĩcerẽt. Sed eorꝫ frequens cõuẽtio bñdicto suspecta occasionem dedit vt auinione

Scisma.

clam relicta in cathaloniã ꝓpere se conferret, erat enim ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abscessu irritati ad regem remearunt. Qui relatione gestorum accepta, ad diuersos xp̄iani nominis reges de auferendo ab ecclesia a scismate nuncios mittit. Id postq̄ benedict⁹ intelligit placandi regis causa decimam illi ecclesiasticam nullo procurante donauit. Quam īuito & reclamāte clero rex exigere cunctatus non est. ¶ Per superiores proxime exactos annos. Conuenientibus francis anglisq; oratorib⁹ cum fuisset de Ysabella Caroli filia regi anglorum despōsanda prolocutum: & annorum triginta confirmatę essent induciae: parisium ob eam causam venere ab anglo rege Rolandus corbiensis anglus admirald⁹ & Monthiō marescallus. Guillotus quoq; stropus legationis principes. Et Rolando quidem regis angli vicario data est coniunx Ysabella septimum annum agens: & cū in normannia chereburgum: & in britannia brestum hactenus āgli occupassent, vtrunque Carolo relinquere. ¶ De prodigijs ei⁹ temporis haec relata ex lingua occitana fuere. Visam stellam esse grandem, quam quinque minores stellae hostili more persequi viderent, & p̄terea iuxta astare ere armatū hominem: manu lanceam gestantem: ignēq; mittentē, qui stella percussa mox euanuerit. In aquitāia auditas ꝑ celū voces, & armoꝝ strepit⁹ velut p̄liantium hominū. Quo tp̄e Boussicaud⁹ marescallus Genuensiū administrationem regis nomine suscepit papiamq; atq; placentiam insubrium vrbes duodecim equitum milibus istruct⁹ cepit: & demum aduersus turcos constantinopolī duxit: vbi egregia militiae opera edidit. ¶ Redeuntibus ex infoelici apud alexādriam cōmissa pugna sexentis militib⁹, qui sub armigniaco comite militauerant transmissa sabaudia cum ad dalphinatus angustias duce almerico foeneraco peruenissent: omnium rerum indigentes: peterentque sibi ab incolis alimenta ministrari: quidam regionis illius proceres: cōtractis raptim copijs in illos non

Ysabella septēnis regi āglorū despōsatur.

Prodigia

Genuēsis

redit⁹ armigniacoꝝ ab Italia.

sec⁹ ac i hostes arma parant. Ea re ad almericũ p̄lata: ad dalphinates missis nũcijs orat: liceat sibi suisq; p illorũ fines iter facere: distributis quãtũ ipi decernerẽt moderatis alimentis. ¶Reiectis nũcijs, negant dalphiãtes illis subuẽturos. Igit̃ almeric⁹ conuocatis ad se militonib⁹. Ecce inquit o socij oĩ ope atq; hũanitate destituimur, ꝓcurrunt in nos armati dalphinates: & si in eoꝝ man⁹ incidim⁹ nõ aliter q̃ latrones iugulabunt. Si viri sumus: præstat p vulnera gloriose p̄liando occumbere, quã more reorum strãgulari. Insidiemur illis & intercipiam⁹ icautos. Mouẽtes dalphinates eum mox vltra ꝓgredi illos impediret magnis ignib⁹ incensis: male constitutis excubijs obdormiunt. Vigil autẽ almericus vbi p exploratores de dalphinatiũ statu cognouit ordinatis suis sub diei lucẽ i hostem irrupit & cæde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycẽsis princeps, valentinian⁹ comes/& viennensis p̄sul. Victor almericus veritus ne ex fuga dalphinates se reciperent, & viaꝝ fauces intercluderent: captiuos liberaliter habuit. Impetratisq; dum transiturus esset alimentis/a principibus quantũ ipi ꝓ eoꝝ redẽptione iudicarent, e cæteris vero singulis argenti marchã accepit. Est eñ marcha apd⁹ gallos libræ ps dimidia.

Fed⁹ iter reges frãcię et anglię.

¶Nondũ p eos dies inter franciæ & angliæ reges de cõditionibus pacis conuenerat. ¶Idcirco ad idipsum Carol⁹ Arderã, angl⁹ guynas venit. Ad arderam vero cõuenientib⁹ regib⁹ pacis fœd⁹ ictũ est. De q̃ aliud scribere non possum: qñquidem ei⁹ tp̄is scriptor id se nescire confessus est. Indicia multa regũ beniuolentiæ visa q̃lia sunt oscula/dexteraꝝ tact⁹/mutui amplexus/amicissime appellationes Carolũ eñ angl⁹ patrẽ: Carol⁹ anglum generum vocabat, alternis preciosissimis munerib⁹ se donãtes. Dum apud arderam reges consultant: non visi añ id tp̄s ymbres: grandoq; frequens cum vehementi vẽto ir-

Tẽpestas

ruẽtes quatuor sine intermissione horas principes in tentario Caroli continuerũt. Altera quoq; insequentis diei

nocte insurgens subito ymbriũ & venti violẽtia: franci regis tẽtorij cẽtrũ & quatuor funes & tigna quæ taberna culũ sustẽtabãt. Anglicæ vero mansionis quia demissio re loco distẽta erat: quatuor tãtum funes abrupit. Interea Ysabella ad anglũ deducit: & ĩde ab anglis ĩsignib⁹ fœminis quæ ob idipsum ex anglia conuenerãt suscepta: calisiũ ꝑfecta est. Reges vero cũ se cõuiuio apud anglũ recreassent datis atq; acceptis ĩuicem donis, alter franciã, alter angliã petit. Paulo supra hos dies rex hungar⁹ de turcis ĩsignẽ victoriã retulerat, cui⁹ rei memores turci renouato bello expeditionẽ ĩ hũgariam parãt. Quamobrem sibi consulens hungar⁹ ad Carolũ missis oratorib⁹ suppetias orat. Missi sunt cum ĩgentib⁹ copijs Philipp⁹ arthesiẽsis conestabilis Ioannes niuernensis Philippi audacis fili⁹. Ioannes boussicaud⁹, Ioannes viennensis, Conciacus, & alij frãcę nobilitatis ꝓceres, armorum belliq; non expertes. Transmisso danubio ad hungarum regem franci galterũ de rupib⁹ equitẽ burgundum mittũt. petẽtes quid illos cõmodi⁹ facere liceret, quo ve itinere ĩ turcos ducerent. Hungar⁹ cui francoꝝ mores cogniti erant/timens ne ꝑ arrogãtiã temere quicquam cõmitterẽt: turcoꝝ in bello gerẽdo cõditiones modũq; galtero explanat. Nihil festinandum esse. Hũgaros qui proxime turcos ĩcolerent se assuetos hẽre, quos primos hosti obijcere oportebat. Hungari regis consilium parui habentes franci, primas sibi pugnandi partes arrogant. Et lubrici per oẽs voluptates/vino ludoq; ĩdulgentes, bonis oĩb⁹ horrori habebantur ita vt dicere illis ĩcolæ nõ dubitarẽt male illis aliqñ ꝓpter eoꝝ ĩiquitatem concessurum. vbi ĩgentẽ turcorum multitudinem nõ lõge a castello richo ĩ armis esse cognouerunt frãci, ductore cõciaco ĩ eos nihil metuentes ĩcurrunt, ceduntque. Et castellum aduenientе in adiutorium hungaro expugnant. Deinde nichopolim munitissimam ciuitatem obsident. Vbi cum dies octodecim consedissent, quotidianis oppugnationibus obsessos vexã

Expeditio ĩ hungariam.

Insolẽtes franci.

Turci.

tes nunciũ accipiunt de turcorũ aduẽtu qui ĩstructis mili tariter acieb⁹ ĩ eos ꝓcederent. Igitur cum hungaro rege de genere & mõ prœliandi consultant. Atq; ĩprimis gl͞iae cupidi frãci primã sibi aciẽ (renuẽte hũgaro) deposcunt. id maxĩe contendente connestabili qui grauiter ferebat conciacũ sup͞iore p̄lio se p̄termisso victoriã de turcis habuisse. Itaque ĩ p͞ria se fronte collocant franci quã sibi deberi rex contendebat, ob eas maxĩe causas quas supra exposuit: tum etiam ꝙ hungar⁹ suorũ mores spectatos habebat: audaciores fore dũ francos post se pugnaturos cõsiderent: neq; terga daturos / metuentes a francis sequentib⁹ cogi. Si contra fiat & ab ijs qui primã aciẽ ducerent male depugnet̃, hungaros stati fugae se cõmissuros. Sano consilio ĩsani franci nõ acquieuer̃t. Igit̃ dũ quid ĩ castris turcoꝝ fieret exploratũ hũgar⁹ mittit: acies ĩstruunt̃: frãcis primã sibi arrogantibus. Erant ĩ castris francorum ex priore victoria turci captiui cõplures / quibus tãetsi (fide a francis accepta) spes esset sui redimendi: eos tñ illico frãci necãt. Constitutis ĩ mutuo cõspectu acieb⁹: signo dato atrox pugna cõmittitur: p̄liabãt̃ acerrĩe xp̄iani: nec minus ferox turc⁹ depugnabat. Cõciac⁹ & Ioãnes viennensis primariam ĩ ea pugna laudẽ meruere. Sed ĩ francos irrumpens turc⁹ cum nostroꝝ ordinem turbasset multitudĩe militum sup͞ior / xp̄ianũ exercitũ fudit, fugiẽtib⁹ hungaris qui ĩ posteriore acie constiterant. Capti sunt ex frãcis & ad turcorum ducem perducti trecentum non mediocris coditionis viri: inter quos Ioannes comes niuernensis. Conciacus boussicaud⁹ & Ioannes viennẽsis. Ducebat̃ cõciac⁹ ĩteriore tantum tunica vestit⁹: & verberib⁹ interducendum afficiebatur. Cui sic afflicto nudoq; chlamys (diuina ne an humana nescitur ope) iniecta est, quae ad tegumentum illi fuit. Coram positis captiuis / turcoꝝ tyrannus eos mox occidi impraesentiarum iubet. Boussicaudo tantum & Ioanni niuernensi cum alijs duobus & vigiti proceribus parcitum est. Illi propterea ꝙ turcis

Franci fidefragi.

Cedunt̃ a t͞ucis frãci.

in pari fortuna qñq; pepercisset. Huic q magus quidam inter turcos, cũ assereret auctorẽ futurũ maxime xpiano rum cædis. Nã hic ioãnes burgũdiæ ducatũ postea adeptus mirabiles in francia dissensiones & ciuilia bella mortesq; excitauit. Post tam male gestum prælium, cũ xpianorum cadauera iubente turco anno & mẽse vno humi insepulta iacuissent, nec a fera vlla/nec ab auibus contacta sunt, arbitrãtibus hostibus id alimẽtũ feras despuisse. Ioannis & suorũ cõcaptiuorũ redẽptio ducentorũ milium aureorũ nũmum fuit. Philippus vero conestabilis in ipa captiuitate, atq; item Conciacus interiit priusq̃ de redẽptionis præcio conuenisset. Eius philippi cadauer aromatibus cõditũ in franciã relatũ in diui laurentii templo in oppido Deu sepultũ Guido trimolus rohodi defunctus est vita, & in eo loco sepulchro inhumatus Henricus bartensis orta in venetiis pestilẽtia mortuus est. ¶ Sub his diebus ducis britãniæ filius Caroli filiam despõsauit, cui milia francorum trecenta in dotem promissa sunt. Sed non multo post exactis mensibus virgo defuncta est. Et francorum regina per eos dies filiũ peperit ludouicũ cui in baptismate Ludouicus aurelianorum dux nomen dedit ¶ Nauarro rege vt supra memoraui defuncto filius pacti memor quod cum carolo pater inierat pãpilonẽsem episcopum ad regẽ legat, terras repetẽs quæ illi ex paterna hæreditate in normannia pertinebãt. Consultante de hoc rege, post diuersas sententias ea vicit, quę restituẽdas nauarro terras aut ei alioquin satisfaciendum dicebat. Itaq; in vastinio nemorsum datum, & cum antea comitatus esset, in ducatus dignitatem est sublimatũ. Et in cãpania locis separatis milia librarũ decẽ nauarro assignata, Quo tpe maria regis soror religionem apud poyssiacum profitetur. ¶ Venere præterea a constantinopolitano imperator ad carolum legati aduersus turcos opem postulantes. Quibus assensum est orante ludouico aurelianorum duce hãc sibi expeditionem committit. Et baasacus

Nemorsum in ducatum erigitur.

turcorũ princeps misso militiæ suæ pręfecto Carolũ magnis muneribꝰ donat. Venit quoqꝫ (carolo remis agente) boemorũ rex, vidẽdi caroli tm̃ causa. Quẽ liberaliter exceptũ & donis cumulatũ rex habuit. ❡Bñdictus vero cui frãci in põtificatu fauebãt, licet põtificatui cedere crebris legationibꝰ admoneret, pertinax tñ cõtra perstabat. Quare cõuẽtu sacerdotũ ꝓcerũqꝫ pisiꝭ cõtracto/a benedicto secedẽdũ esse decretum est. neqꝫ admittẽdas post hac grãs ad bñficia adipiscẽda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̃ rectore carerẽt a collatoribꝰ petẽdas electiones cõfirmãdas etiã exemptarũ ecclesiarũ salua exemptionis libertate. Ea a benedicto discessione cognita, cardinales qui cũ illo auinione erãt/ad nouãuillã sex milibꝰ passuũ ab auinione distãtẽ se cõtulerũt suo põtifice deserto. ❡Carolo vt est a nobis memoratũ mẽtis impoti duo ex ordine augustinẽsiũ frẽs mederi se posse iactauerunt. Quod quia gratũ q̃ plurimis erat, ad valitudinarium regem introducti/capiti aliquot incisionibꝰ factis ex impotẽte moribũdũ reddiderũt. Idcirco cõprachẽsi cum se medicinæ prorsus nescios esse cõfiterent, ex prudẽtũ cõsilio sacerdotiꝭ dignitate exutos, carnifex capite truncauit. Quos ad id scelus excitasse philippũ burgũdũ fama vulgauit/ꝓpterea ꝙ ludouicꝰ aurelianꝰ ioãnẽ barrẽsem (qui burgũdi studio ducebat, & magnꝰ erat) igne cõburi procurasset. ❡Ortis eodẽ tpe in anglia ꝓpter ducis lẽcastriæ necẽ seditionibus. Hẽricꝰ eius ducis nepos cũ in suspitionẽ aduersus richardũ cõiurationis venisset, in frãciã se recepit, & a carolo honorifice est habitꝰ. ❡Et per id tp̃s auctore ioãne cremaldo alexãdrino pr̃iarcha, decimã clerꝰ persoluit. Superatis p̃terea alueis a deo flumina exundauerũt vt ædes cũ iꝭs qui eas incolebãt efferrẽt perditis diluuio segitibus. Laboratũ est etiã grauissima p oẽm franciã pestilẽtia, labẽte anno salutis. M.ccc. nonagesimonono. Visus quoque est cometes insolitę magnitudinis & vehementer ignitus. ❡Superuenere præterea anglis

Gratię expectatiuę

Pseudo medici.

Dissentio iter ãglos

suae calamitates rebellãtibus vuallis. In quos dũ richard⁹ anglorũ rex copias ducit, nõ pauci ex nobilitate in eum conspirant, & ysabellã reginã imprimis in arcẽ munitissimã abducũt, duobus ex omi ei⁹ gallica familia obsequio quotidiano relictis. Seditione anglorũ cognita, henricus quẽ ad carolũ cõfugisse diximus aĩm intendẽs, spem coepit res nouas moliendi. Clã igitur e frãcia abiẽs ad ãglos fertur. Allexit ꝓcenus in suas ꝑtes richardi amicos, datisq; ad ciuitates lr̃is/quib⁹ regẽ in multis criminabat̃, paucis dieb⁹ magno satellitũ nũero stipat⁹ incessit supplicio quosdã ꝓceres afficiẽs, ita vt ꝑtim metu, parti Richardi odio/ꝓpẽ magna ꝑs hẽrico obtẽparet. Vbi res apd̃ anglos ĩnouari richardus accepit. vualia relicta a suis quoq; relict⁹ est, qui eũ in hẽrici potestatẽ ꝓdidere. Nõ ob aliam causã magis q̃ ꝙ cum francis amicitia cõtracta caroli filiã vxorẽ duxisset, chereburgũq; & Brestum restituisset, pace praeter populi voluntatem cõcessa. His ratiõibus in publico anglorũ cõuentu diffinitũ est alio rege opus esse hẽricũ magnis laudib⁹ plęriq; efferebãt, & ãte oẽs cãtuariẽsis archipręsul/vt factionis iniquitatẽ aliqua religione palliaret, fialã promittit liquoris plenã quã ad diuũ Thomam cantuariensem ad sacrandos reges anglos cęlo allatã asseuerat. Hẽrico persimulatã religionẽ fauere, & cõciliatũ sibi populũ reddere sacerdotem voluisse credo. Eã fialã henricus postea nũcijs quos ad eum carolus miserat ostendit. Nec differt richardũ tollere. Nã accitis quos richardo fidelissimos fuisse nouerat per eos richardum necat, seq; regẽ fauẽtibus anglis instituit. Cõscius tamen q̃ indigne richardi mortẽ carolus ferret, oratores ad eũ legat, qui de pace certo loco & tẽpore cõponẽda cõuenirẽt Boloniam Carolus/calisiũ hẽricus suos misit. Qui de pace frustra disceptantes paucorũ dierũ inducias edixerunt Acceptus est eodẽ tẽpore a Carolo honorificẽtissime cõstãtinopoleos ĩperator, qui visendi regis causa parisiũ ad ũenerat. Quem apud luparam diuersatum tantũ aucto-

Produnt angli Richardũ regẽ suũ in Anglorũ suũ regẽ ꝑfidia.

Figmẽtũ sacerdotale.

res scribũt/eius cãm aduẽtus aliã nõ ponẽtes, non est tñ dissimile vero ea cã venisse, vt in turcos greciæ munitãtes frãcos cõmoueret. ℭ De ysabella q̃ richardo nupserat Carolus pater sollicit⁹, Gueuillũ & ioãnẽ blãchetũ ad henricũ mittit, qui eã ad se reducerẽt. Qui dũ reginę cãm diligẽter cõstanterq; agunt anglus in carcerẽ illos asseruari iubet, Vbi blanchetus ægritudine contracta morit̃. gueuillus post diuturnã valitudinẽ cruẽti vomitus sanitatẽ recuperat. Eo ex anglia reuertẽte, hẽricus ysabellã callisiũ Vbi receptã frãci ad p̃rem perduxerũt. ℭ Circiter id tẽporis mense Mayo p̱ bellouacorũ agrũ grãdo frequens ad anserini oui magnitudinẽ, tonãte cœlo segetes quatit. Et cęlestis ignis apud vincẽnas in reginæ puerperæ cubiculo decidẽs thori corthinas cõcremauit. Sequenti mẽse iunio p̱ dies nundinarũ dionysiani edicti par grãdo tabernas atq; officinas mercatorũ cũ plures cũ bona publicarũ ædiũ parte, quas hallas vulgus vocat diruit/ atq; ꝓculcat. ℭ Carolo nõ conualescẽte, duces ludouicus aureliañ. biturix & burgũdus de administrandis regni negocijs simulãtes exercebãt. & burgũdus ludouico maximę inuidebat. Iram insup̱ auxit aurelianus dux qui amicitia cum ducę gheldrẽsi nesciẽtibus principib⁹ cõparata, gheldrẽsem quingẽtis equitib⁹ stipatum in parisiorũ agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgũdus cõtraxit, ita vt in apertas inimicitias odiũ prodire nemo dubitaret. Biturigũ tñ dux tãto occurrẽs malo tpariũ remediũ attulit reconciliãtis ad tp̃s furentibus principibus. ℭ Apperuit p̱ eos dies a septẽtrione ardẽtissimus cometes qui timori multis fuit, nõ ignorãtib⁹ id ꝓnosticon esse grauioris in republica calamitatis. Enimuero nõ multis post aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo q̱ tum meliusculus erat præfectus est. Quam dignitatẽ consecutus mox ad rapinas se cõuertit, quo suis ad soluẽda vectigalia & tributũ cõpellens, clero ad eam seruitutę cõpulso. Re cognita remorũ archipræsul ducis auaritiæ occur-

Oratores ab hẽrico anglo captiui.

Celi tẽpestas.

Simultas inter principes frãcos.

Cometa.

rit. At contra senonensis archiepiscopus excommunicatione feriebat aureliano non parētes, tam diuersa erāt hominum studia, vt non lege/non charitate / sed concupiscentia sua & sacerdotes & ꝓceres in diuersa traherētur. Fauebat maxime benedicto aurelianus, & ab eo factam esse discessionem moleste ferebat. Quāobrem scholę Parisiensis odium in se contraxit. Nec diu post rebus præfuit communibus, constituto burgundionū duce qui regum administraret. Recepto magistratu nouā mox exigendę pecuniæ formam Philippus excogitauit, sed ab antisti re remensi admonit⁹ destitit. ¶ Aurelianus postq̄ magistratu amotus est, ad lucēburgum cōtēdit. Et cum lorhoringiæ dux mettensesq; bello decertarēt, sollicitam nauauit operam pacem componere, honorē inde muneraq; non parua referens. ¶ Apud britones defuncto duce, vxor eius vidua Henrico anglo nubit. Quæ dum traiicere in angliam cum tribus quos habebat liberis parat: Philipp⁹ burgundus magnis itineribus in britanniam pergens receptos filios ad regem perduxit, Ioānem dico Richardū & arturū. ¶ Auinione vero cum benedictus palatio non egrederetur tametsi obsidione liberatus esset, veritus tamen inimicorum insidias se in arcę continebat. Sed cum id carceris speciem esse reputaret: Roberti braquæmontis ope clam inde educitur. Nascitur hoc tempore anni M.cccc. secundi ex ysabella regina Carolus filiorum regis Caroli quartus. Cui patre defuncto regnum miserandis calamitatibus attactum obuenit. Constituitur item connestabilis (mortuo sancerro) Carolus albritus. Qui adepto magistratu, arces nonnullas in lemouicibus ex anglorum dominatione eripuit. Re nataque est inter aurelianum burgundumque de administrandis rebus controuersia. Quam occurrentes viri sapientes pro tempore sedauerunt, vt nemini principum seorsum, sed omnibus pariter respubublica crederetur non secus quam si ad paucorum moderationem monarchia re-

Nota de vniuersitate pisiēsi.

Vxor ducis britonum viro mortuo. hērico anglo nubit

Carolus vij. nascit.

dacta esset. ¶ Tria p id tēpus matrimonia cōtracta fuisse inuenio. Carolus ludouici aureliani fili⁹ ysabella q̄ richardo anglo nupta fuerat vxorē accepit. Ioannes Caroli regis secundo genitus, bauari ducis qui hannoniæ comes erat filię copulat⁹ ē. Margaretā autē regis filiā Ioānes britonū dux licet ætate minor in matrimoniū duxit. Et philippus burgūdiæ dux vltima naturę persoluit, relicto Ioanne niuernensi multorum malorum futuro autore. Nā patris loco burgūdus suffectus, postq̄ fidelitatis iura carolo pstitit perditorū hoim cōsilio ductus aduersus aurelianū ducem inexpiabili odio ferebatur. Erat itaq; aurelianus excelsi animi & magnarum rerum appetens, & qui imperium affectaret, ppterea lucēburgū pfectus aliquot oppida atq; arces cœpit / de se opinionem bonam faciēs, quasi imperio idoneus esset. inde autē quasi gloriæ satis suæ fecerit digressus, auinionē ad benedictū venit latur⁹ opē pontifici quē scola Parisiensis dignitate amouendū magnopere cōtēdebat. Magni siquidem nominis atq; auctoritatis per id tēpus scola ipsa habebatur, ita vt scolasticum offendisse piaculum esset. Inter itaq; multas simultates cū res tota francorū ad ciuilē discordiā inclinaret, nemo non fere studebat scolæ fauorem atq; beniuolentiam sibi cōparare, eo melior ęstimandus quo literatorū maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos dies Parisianis scolasticis plurimū nominis atq; ęstimationis. Enimuero dum ad diuā Katherinā quæ scolasticorū appellatur supplicationē haberent, quidam ex familia Caroli sauosij aurati equitis ęquo p lutū vectus, vnū ex scolasticis luto inquinauit. Quē ptenus ira feruēs scolasticus pugno percutit. Ad vociferantē seruū cū reliqua sauosij familia armis instructa procurreret, scolasticos insectans cum ad ecclesię vestibulū successisset, nescio quis sagittā temere ad maiorē vsq; arā dū ad rē diuinam se sacerdos parat emittit. Quā scolastici iniuriam vlcisci pperantes, ita apud iudices agunt, vt sauosij ędes vnde familia prodierat solo te-

Ioannes burgūdię dux.

Carolus sauosius.

nus diruerētur, ipse vero exularet. ¶ Inter pricipū simultates regina ad aurelianū ducē magis spectabat. Igit̄ meldunū venandi causa (comitāte eam duce) pergens, fratri suo ludouico bauariæ duci, & mōtaguto mandat dalphinum cui aquitania commissa erat/vxorēq; eius burgūdi filiam ad se ducant. Nec caruit suspitione regina id imperasse vt filium dalphinum vna cum vxore duceq; aureliano in germaniā traduceret. Ea re ad Ioannē burgūdū perlata, ipse cōtracta amicorū manu. Interdiu noctuq; perseueranti itinere Parisium venit ratus dalphini egressum prępedire posteq̄ abijsse comperit, festinans apud giuisum non procul a corbolio vicum euntes consequitur. Recusante bauoro dalphinū reducere, burgūdius vi facta dalphinū recipit, & apud arcē luparē seruat. Quāobrē aurelianus collectis celeriter sex hoim milibus, vicēnas cū regina ingreditur. Ioanne Parisij agente, quē bona populi pars sequebatur, sperās eius ope vectigalia tolli. Res tota prorsus ad pręliū inclinabat, sed interueniēte mōtaguto homine modesto & prudēte in gratiā duces redierūt. Et ne eorum animi renouato liuore exulcerarentur, aurelianus in aquitaniā aduersus anglos. burgūdus ad calisiū expeditionē duxit. Extruxerat ad oppugnandum calisium Ioānes auctore mōcoq̄ro equite aruerdo, mirę magnitudinis fabricā ligneā, q̄ suppositis rotis facile quoquouersum promoueri posset. Magna em̄ spe ducebatur oppidi capiendi. Aurelian⁹ autē cū burgū in aquitania circūuallasset, audito q̄ a burdegala auxilia obsessis venirent, obsidionem soluit. Nec multis post diebus carolus vtrunq; ad se vocat. fati sicut est mortale hoim genus improuid⁹. Nā redeūtē noctu domū aurelianū ducē qui puerpere reginæ gratificatus erat, satellites duce Radulpho auctouillo interficiūt, ꝓxime barbetę portē dextra manu āputata, in quē humi deiectū cū ex ducis aulicis vn⁹ sese dn̄i ꝓtegēdi causa ꝓstrasset, ab iterfectorib⁹ trucidatus ē nono kalen. decembris. anno salutis. M.cccc.vij. Homicidę vero

Mors aureliani ducis.

pessimo facinore patrato, in aedes arthesij comitis vbi Ioannes burgũdus diuersabatur cõfugiũt. Excito ad ducis necẽ clamore atq; tumultu, vicini occisi corpus in proximas ędes inferunt. moxq; sceleris ĩmanitas per ciuitatem circũfertur. Aduolãt repẽte ludouicus sicilię rex/ ducesq; biturix & borbonius, qui cari sui cadauere cõspecto indignantur pariter atq; illachrymant. Postera die dux ad cęlestinorũ monasteriũ celebri põpa effertur, sepelit in sacello quod postea insigni pictura honestatũ est. Comitabantur funus quos dixi principes & dux ipse burgũdus, quẽ necis auctorẽ extitisse nemo dubitauit. Nã criminis iquisitores robertus tuillerus, & Petrus orfauerius cognito q; auctouillus ad diuersoriũ ioãnis burgũdi cũ suis participibus ꝓfugisset, quia in principũ domo hoĩem pręhẽdere absq; dñi assensu non licebat ad burgũdũ qui apud neellã cũ alijs ducibus consilio aderat se conferunt, pulsatoq; hostio interroganti quidnam vellent. ducis inquiunt burgundi petimus assensum, vt eius bona cum venia hoĩem sceleratum in eius ędibus pręhendamus. Hic erat quẽ petebãt aquae baiulus, cuius insidijs atq; archanis delationibus necis conscij vsi ad homicidium fuerãt. Cognito quid peterẽt inquisitores, burgũdus expalluit. Q d sicilię rex callide ꝑcipiẽs s.orsũ ioãnẽ rogat, si necis in se culpã vllã haberet. Ioãnnes vindice conscientia admonitus lachrymas continere non potuit, seq; & crimẽ aperit. moxq; cõclaui tãq̃ corporis curãdi causa egressus ferocissimi ęqui ministerio vsus, se ex ciuitate ad sancti maxẽtij põtẽ ꝓripuit, quo transmisso pontẽ diruere iubet, vt se persequentibus viã praecluderet. Eo die attrebatũ ꝑuenit miliaribus fere cẽtũ a Parisijs distãs. Elapso parricida veritus carolus ne sceleri scelus burgũdus adiũgeret, seq; tuẽdi grã anglorũ societatẽ expeteret biturigẽ ducem burgundi patruũ ad eũ mittit qui hoĩem bñ sperare hortaret, bellũ oĩno dissuadens. Itaq; Ioannem tota hyeme se absq; vllius belli apparatu / nunc in flandria/ nunc in arthesio continuit

Necis causas burgũdus cõplures diffamauit. Quod Aurelianus.s.regnũ affectasset, & magos adhibuisset a quib9 gladios duos & anulũ acceperat, q̃ Carolo regi dũ belua ci ageret ostensa eũ tota cęsariæ expilatũ & paulopost decidẽtibus sensim vnguibus imbecillẽ reddiderũt. Habuisse pręter hęc virgã q̃ semel a fœmina cõspecta, eã efficiebat libidini ducis audientẽ. Fuisse quoq3 eorũ ludorũ autorẽ vbi Carolus fere exustus est iniiciẽte aureliano facẽ in villosas vestes quib9 lusores personati chorisabãt. Procurasse insup apud põtificẽ bñdictũ tredecimũ Caroli a regio fastigio missionẽ, q vt mente impotens ita copore valitudinarius esset. His addebat burgũdus grauia ab eo cõcepta & accepta vectigalia, quibus aduersus regem se potentẽ nimis exaltabat. Vt cũq3 hæc burgũdus resciuerit, ea tñ aliter q̃ cõperta, per Ioannẽ cui parui cognomẽ fuit theologũ doctorẽ publica cõtione Parisiis habita disseminauit. Ipse nimirũ existimo inuidisse aureliano burgũdum ne reipublicæ præ se magis idoneus putaretur. Inuidia siquidem pares maxime exagitat, sed alia persequamur. Hyems autẽ per totos duos mẽses decembrem, & ianuariũ solito horridior fuit. Vbi autẽ se terra (incipiente vere) laxauit, & se flumina glacie concreta dissoluerũt, tanta glaciei fragmẽta ingruerunt vt mole sua põtes deiicerent, exundantesq3 annes domibus ꝓstratis incolas cũ pecoribus abducerẽt. ¶ Administrabat ꝑ id tẽp9 leodiẽsem ecclesiã Ioannes bauarus guilelmi hollandiæ & hannoniæ comitis frater. Et cum pręsul & subdyaconus esset nullo tñ die rẽ diuinam fecerat, suę nobilitati detractũ iri forte ratus si pręsbitero more sacris se altaribus addixisset. Recusantẽ id ꝓ suo officio facere leodienses Traiecti pertinaci obsidione cõcludũt. Igit̃ guillerm9 vt frĩ subsidio esset, cõtractis ex sua gẽte copiis/burgundũ per nuncios orat in auxilium venire festinet. Nã guillermi soror burgundo nupserat. Nõ aspernatus orantẽ, ioãnes exercitum cogit, seq3 cum Guillermo sociat. Pręmittũtur in

Quãobrẽ ioannes dux burgundiæ Ludouici aurelianẽsis necẽ ꝓcurauerit

Ioannes parui.

Hyẽs horrida.

Leodiẽsiũ strages.

agrum leodiẽsem leuis armaturę milites qui sata vicosq́ incẽdãt, vt hoc dãno permoti leodiẽses cõibus patriæ incõmodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerẽtur. Flagrãtibus passim agris leodiẽses qui in obsidiõe apud traiectũ erãt in hostẽ mouẽt, quem in planiciæ cui haysebagno vocabulũ est inuentũ prælio adoriũtur & vincũtur, milib⁹ sedeci ex suis occisis. Victoria ad Carolũ regẽ ꝑlata, timẽs ne burgũdus victorẽ exercitũ ad Parisios duceret quibus erat tũc tẽporis acceptissimus, assumpta cũ suis liberis vxore turonũ se transfert, comitantibus eum francorũ primoribus pricipibus. Quod vbi Ioãnes burgundus cognouit, Guillermum hannoniæ comitem sollicitat secum in franciam cũ exercitu proficisci, nõ aliam ob rem q̃ vt regem & dalphinũ cui filia eius nupta esset Parisiũ reuocaret. Erant guillermo multæ causæ quã ob rem a bello abhorrebat, affinitas atq; cognatio. Burgundo em̃ guillermi soror matrimonio coniuncta, reginę autem cõsobrinus ipse erat, & filiam eius vnicam sibi hęredem alter ex caroli liberis despõsauerat. Eã ob rẽ ad pacẽ procliuior vltro citroq; oratoribus missis regem carnotum ꝓficisci impetrat, quo Ioannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito, Burgundus cũ carolo aureliano duce ducis occisi filio pasciscitur, iurãtq; vicissim duces nũq̃ post hac inimicitias in alterutrũ exercere. At lõge secus nõ multo post tẽpore accidit. Nec fide, obseruantia, nec iurisiurandi religio irritatis animis momẽtũ habuit vllũ. Parisiũ tñ carolus reuersus est.

De scola Parisiẽsi.

¶ Quo tempore duos ex scola Parisiaca scolasticos ꝓpter cędem a se factam cum guillermus tignonuillus Parisianus præses ad patibulum noctu appensos strangulare iussisset, ne si segnius fecisset homicidę liberarentur, coactus est (scola apud iudices suã ignominiam persequente) scolasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & leticiæ ipositos ecclesię restituere, aurigãte carnifice qui ęquo insidens lineã instar sacerdotis vestẽ iduerat. Eorũ scolasti-

eorũ etiã nũc sepulchrum in porticu diui Maturini Parisiensis cũ epigrãmate visitur. ¶ Eadẽ tẽpestate boussicaudus qui genuensib⁹ Caroli nomina prefect⁹ erat copijs ĩdigẽs Gaucurtũ a Carolo ad se cũ valida manu missum ĩ pedemõtes excepit: duxitq; placẽtiã, q̃ recepta pado traiecto mediolanum mouet. Cui ioannesmaria mediolani dux pacato animo occurrit: atq; ĩ ciuitatẽ admisit, fide illi subiectionis & obediente tanq̃ regis vicario prestita.

¶ Dum hæc mediolãi a boussicaudo geruntur marchio montisferrati & comes frãcisc⁹ ꝓditorib⁹ aliquot genuẽsib⁹/ciuitatem occupant occisis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam castelletũ vocãt recepta, tholetonem arcis præfectum interimunt. Quod vbi mediolani nũciatũ est: ciues in frãcos cedẽ meditantur. Sed ei⁹ rei certior fact⁹ Boussicaud⁹ militẽ in armis per eã noctem excubare iubet, nec cessat cõtinenter per vrbẽ cum armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatẽ sub iureiurando cõmittit: atq; ciuitatem egredit. Abeuntibus francis mox a fide atq; iureiurando mediolanenses deciscunt, & francos qui laxandi animi causa mediolani resisterant depræhensos ioannesmaria perfidus suis canibus deuorandos obiecit. Boussicaudus Genuam recuperare conatus, cum frustra se niti intellexit: ad pedemontium principẽ cũ gaucurto & copijs profect⁹ est. Quorũ egregia opera contra marchionẽ montisferrati vsus princeps: nonnulla oppida arcesq; cum cepisset, franci alpibus superatis ad Carolum reuertũtur Erat tum parisij nauarr⁹ rex qui cũ burgundo societate inita turbatiora omnia fecit. Montagutum enim regij palatij prefectum: qui illoꝝ cœptis obsistebat grauis & fid⁹ imprimis consiliarib⁹ capite dãnãt censore Petro essaro Parisiorum præposito. Qui mox ex nauarri atq; burgundi sententia erarij regiæ pecuniæ administrationem vsurpauit: deputatis ex sua cognatione qui Carolo ĩ officijs palatis obsequerentur. Officio q̃dam amoti & suis fortunis spoliatis ad aurelianum du-

Lõbardorũ ĩ francos ꝑsidia

Rex nauarre burgũdi soci⁹

cē Carolū abierūt de duce burgundo querimoniam ꝑferētes:qui nihil eorū quæ carnoti iurata erant obseruaret. Quare ꝑcit⁹ ira aurelian⁹:suarꝫ ꝑtium ꝓceres accersit Conuenere ad eum in arce vicestriæ non lōge a Parisio duces biturix borboni⁹ & alenconius: comites vero richemontus / alibretus/Conestabilis/armīac⁹:& alij non pauci ꝓceres. Quibus animus erat suorum īiuriam vlciscendi. At contra burgundus non ignar⁹ quid aduers⁹ eū aurelian⁹ moliret, pisiū petit copias secum ducens: castris inter siluanectum luparamq; vicum positis:burgūdo frater erat anthoni⁹ dux brabantin⁹ qui solertissimo studio curauit ducum controuersias componere, nec destitit donec mutuo se amore pricipes cōplexi animos ferociāq; ponerēt. Rebus vt cūq; sedatis, Burgundus in Picardiam abijt relicto Parisij petro essaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad suam tutelam lanios quos ministerio vsuq; sanguinario esse sciebat in consortium admittit aduersus aurelianæ partis sectatores, præhendit imprimis vinetum despinosum equitem auratum:quem capite truncatum patibulo tandem suspendit:ꝙ aureliano faueret. Quam aurelian⁹ iniuriam non ferens:collecto exercitu hanum primas copias ad præsidiū mittit, imperans vt burgundi inceptationib⁹ obsisterent. Qua re cognita Burgūd⁹ contractis ex flandria sexdeci hoīm milibus obsidere hanū festinat. Concussa mox tormentis porta q̄ ad sanctū Quītinum ducit cum corruisset:hi qui ītra oppidū erant ad aurelianū ducē qui apud chāniū agebat se recipiūt. Desertū præsidio hannū postq̄ flāmingi populati sunt in flandriā conuersi non vi nō ꝓcib⁹ neq; vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos missis nuncijs auxiliū impetrat. ¶ Aurelianus asit rat⁹ ꝑ burgūdi absentiam parisios sibi adituros:pōte apud verberiā, facto, ysarā amnē transmittit. Inde ad sanctū Dionysiū, quā auraicensisprinceps Ioannes cabilon⁹ burgundi nomine occupabat/mouet. At quia non multū muni

Macellarij parisiēses

tus loc⁹ erat deditione facta princeps aureicensis iureiurā do adigitur:nullo vnq̄ tempore aduers⁹ aurelianum arma capturum. Interi gaucurt⁹ sancti Clodoaldi pontem nocte suffurat⁹ est. Id vbi aurelian⁹ cognouit suarum copiarꝫ partem ad pontis praesidiū collocat. Nec segnior burgund⁹ per pontem melentū Parisium vadens postrī die q̄ ad ciuitatem venit sancti Clodoaldi pontem recuperat:occisis mille ꝑpe britonib⁹ pontis pręsidio ab Aureliano deputatis. Quib⁹ priusquam subsidio adueniret ponte iam burgundus potiebat. Nocte ī sequenti remeante Parisiū burgūdo:aurelian⁹ extructo e cōspectu sancti Dionysiȷ supra sequanam pōte,casteldunum propere se contulit. At burgūd⁹ assumpto Carolo rege:atq̧ dalphino/stāpas mouet:oppidumq̧ occupat. Praemisit inde puisetum belsiae oppidū cū duob⁹ hominū milib⁹ Iacobum marchiae comitem in quē Barbazan⁹ cū Gaucurto quadrigentis militib⁹ stipatus ex Aurelianis aduenieus: comitem capit,captum ī arce bituricensi seruat. Reliqui audito comitis infortunio stāpas ad burgundum redierunt Qui vna cum rege & dalphino ad parisios se cōuertit,dimisso domū exercitu,anglisq̧. Duces autē biturix & Aurelianus aīaduertentes burgūdū auxiliares sibi fecisse anglos & nunc dimisisse,albretum cōfestī ad henricū āglię regē ire iubēt:qui auxiliū ab eo petat. Audiuit non illiberaliter angl⁹ albretū,& Thomā filiū suum clarētię ducē & cū eo eboracēsem,Ioānē q̧ꝫ cornubiensem cū octingentis eqtib⁹ & sagittarijs mille ī franciā ad duces mittit.

¶Interea dum haec aguntur Ioannes burgund⁹ conceperat animo bituriges obsidere:atque ob id ipsum dominum de Hely cum bona militum manu Linieras praemiserat. Quod vbi dux borboni⁹ accepit ex bituricensi ciuitate sub lucem mouens/copiarum ductorē īuadit. Sed dilapsus ī arcem suos praedae borboniorum obiecit. At burgundus assidue regē dalphinūq̧ secū ducēs:diū de obsidendis biturigibus cogitat:dunum regiū sexto a bitu-

rigibus lapide ĩ primis capit. Deĩde postq̃ ad vnã ciuitatis portã dies quadragĩta frustra consedit. Alteram quę sc̃ti priuati dicit̃ circũualat. Eo ad eũ se cõtulit cũ sexẽtis milibus siciliæ rex ludouic⁹ qui partiũ ei⁹ erat. Cæterum vbi dalphin⁹ certũ de anglorꝝ aduentu nũcium accepit, molit̃ priusq̃ secum biturigib⁹ hostis coniungeret discordias componere, itaq; conuenientib⁹ ad coloquiũ apd' rochas non longe a charitate principib⁹: cũ se vãterã vbi rex agebat conuenire ꝑmisissent non cõparuere, ꝓpterea q̄ delatum eis fuerat si eo ꝓficiscerẽtur capiẽdos esse & antissiodorũ ĩ custodia mittendos, & tandẽ necandos. Tanto autẽ flagitio cũ Petrus cæssarus magnopere repugnaret de ipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audientes principũ reconsiliationẽ cũ nemo illis stipendium solueret. Bellũ locũ cũ monasterio populant̃ & abbatẽ captiuũ abducũt. Angolismorũ p̃terea comitẽ quem in angliam missum cẽtũ miliũ librarꝫ pecuniæ loco q̃ eis debita esse dicebãt obsidẽ tenuerũt annos duos & triginta. Erat autem ducis aureliæ frater. ¶ Burgundorum factio conestabilẽ eo tẽpore sancti pauli comitem instituerat: qui apud sanctum Remigium de planis Normanniæ vicum Gaucurtũ prælio superauit: quadringẽtis alteri⁹ factionis occisis. Anno salutis Millesimo quadringentesimo decimotertio. Quo anno lanij & carnifices Parisiorũ quos scoriatores illa ætas appellauit autore burgundo seditione facta symonẽ cabocheũ & iaqueuillũ cũ Ioãne trecẽsi medico sibi ducẽ præficiũt: atq; his ductorib⁹ ad ducis aquitani ædes ꝓfecti cõplures ex aulicis quos nomine scriptos habebãt furẽtes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciẽs dalphinus ad burgundum qui coram aderat orationẽ vertẽs, familiã ĩquit meam quã hic furẽs popul⁹ deposcit tuæ fidei Ioannes ducendã quo voles cõmitto: donec ferocia hæc deferuescat. Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt, eosq; domum suam præsenẽ duxit. ¶ Eodem die

Burgũdi Ioãnis nequitia.

Petr⁹ essar⁹ qui scti Anthonij ꝓpugnaculo praeerat fide a burgundo accepta ꝙ nullo icommodo vexaret propugnaculo egressus capt⁹ & i viculis habit⁹ est: moxq; propugnaculũ recipientes latrinol⁹ & Enguerrandus bournouillus cuncta quae essari erant prędant & exportãt. Pręhensionis essari causas burgundus i vulgus disseminat, illum regijs officijs abusum contra leges esse Monetam diminuisse ex quo furto peculium sibi igẽs diuitiasq; comparasset. Pulchre equidem i prouerbio galli habent: canẽtum rabidum dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducit ad suppliciũ essar⁹ & capite plectit. Obtiuere tñ amici vt sepulchro iferret quod apud diui Maturini Parisiensis aedem iuxta primarium altare visitur. Essar⁹ necat cum alijs.

¶Nec satis fuit Burgundo Iacobum riueriũ equitem nominatissimum i viculis iterisse vel (vt creditũ est) trucidatũ esse nisi etiã mortuo caput fuisset amputatũ. Necat⁹ est pręterea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoq; foemias ꝗ regiae fabulabãtur carnificum seuitia grassata est: burgundo auctore: cui maxime assentabatur Iaqueuill⁹ publicã admĩstrationem affectãs. ¶Sed haec flagitia non ferentes Henric⁹ de mala prim⁹ parlamẽti praeses: & Ioannes iuuenell⁹ aggregata sibi ciuiũ non imbecille manu, regem dalphinũq; adeũt manifestantes praesentis tpis iniquã conditionẽ, necis plena oĩa esse apud ꝑditos hoies regnũ atq; imperiũ extare. ¶Magistratib⁹ tm̃ licere: quantũ illi permitterẽt: ducem Aurelianũ vernone cũ suis in armis esse, qui concordiam bonis legib⁹ nõ recusaret. Periculis nisi occurrat rẽpublicam pessum breui ire. Praesidentis oratione excit⁹ dalphin⁹ ducib⁹ Biturige & borbonio accersitis: vna cũ populo qui ad eũ conuenerat egress⁹, familiam a se abductam & reginae foeminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices aũt dalphini potentiam metuentes hac atq; illac dispersi in burgundi terras perfugerunt. Nec cunctatus dalphinus aurelianũ ducem ad se vocat.

Quod postq̃ burgund⁹ accepit, verit⁹ ne adueniens hostis de paterna nece iudicium postularet ciuitate abiret constituit: explorans quo id modo sine suspitione facere posset. Itaque per Carolum sauensum regi ad modum familiarem regem venatum in Bondisium saltum educit: quo cum & ipse pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed stipatus rex magna parisiensium ciuium manu abduci non potuit: atq; ita burgũdus per compendium suessionemq; iter faciens praesidiis impositis arthesiũ petit. ¶ Interea aurelian⁹ adueniens parisiis hibernauit: cui se belli & pacis socios ludouic⁹ siciliae rex & dux andegau⁹ coniunxerunt: remissa burgundo filia quam Ludouici fili⁹ desponsauerat. Et quo amicitiae arctius vinculum esset, Carolus regis filiorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. ¶ Principib⁹ mutua amicitia conciliatis: rex compendiũ quod a burgũdo praesidio tenebat, recepit. Inde Suessionem ducens, quia (dum ciuitas oppugnatur, Noth⁹ quidam ex borboniorum familia sagitta iugulo ictus interiisset: Suessio in praedam militi data est. Nec ab ecclesiis temperauit furor militaris. Suessione direpta Carolus laudunũ se contulit. Quo niuernensis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat: nullo tempore suppetias laturum fratri. Profect⁹ inde rex ad sanctum Quintinum viromandorum validissimum oppidum nuncium accipit de burgũdorum aduẽtu: quos Ioannes adae attrebatũ venire iussisset aduersum quos prodeuntibus barri borboniiq; ducibus cũ Alenconii atq; armigniaci comitib⁹. Captis iter fugãdum aliquot burgundis & guidone de barro: reliqui tãdem attrebatũ peruenere. Quo rex mouens obsidione attrebatũ circũcingit. Demũ p̱ holãdiae dominã quę Burgũdi soror erat reb⁹ compositis, rex parisium remeauit. ¶ Eodẽ tẽpore apud Cõstãtiã rheni ciuitatẽ synod⁹ vniuersalis habita est. Vbi Ioannes vigesimustерti⁹ ob crimina sibi obiecta in insula marci ꝓpe Constãtiam custodiae

Suessio diripitur.

Attrebatũ obsidetur.

traditus pōtificatu priuat. Nec multo post gregori⁹ duodecimus & benedictus.xiij. qui se pōtifices pertinacissime predicabāt dignitate pōtificia se abdicātes liberā eligēdi pōtificē potestatem cōcilio præbuerūt. Electusq; est otho colūna qui martin⁹ quintus appellat⁹ est. Postq̄ annos circiter quadraginta ecclesia vero pastore caruisset. ¶ Et venientes ab hērico angliæ rege ad Carolū oratores cū peterēt Catherinā Caroli filiā suo regi dari vxorē, responsum acceperūt nō esse carolo ociū huic rei animū intendi quāobrē discidere in angliā parati oratores duci se harfleum petūt, nō q̄ breuior (vt ipsi simulabāt) p̄ eum portum nauigatio esset/sed reuera quia nouerāt Hēricū classem ad traijciēdū in frāciā exercitū instructā habere, cupere ꝓpterea locū exploratū sibi esse vt portus naturam munitionēq; suo regi referret. Nō multo post tēpore hēricus harfleum adnauigat. ¶ Vbi stoteuilla arcis beluacēsis praefectus, baqueuilla & lyonetus braquemōtus præsidio affuerunt concedente paulopost ad eos Gaucurto. ¶ Astabat ad subsidiū apud caudebecū cū mille quingentis equitibus boussicaud⁹, apudq; honfleū quæ arx in cōspectu harflei sita est, agebat cū totidē armatis Albretus conestabilis, vt egressos nauib⁹ ad frumētationē & pabulationē anglos prohiberēt atq; interciperent. ¶ Sed nihil cōmeatus discedēs domo hēricus omiserat. Adeo em̄ rebus necessarijs classem oppleuerat, vt nihil foris petendū esset. Itaq; tam pertinaci obsidione frāci circunsepti Harfleum hosti dedūt. Ea lege vt tūc liberi facti si priusq̄ Heric⁹ Calisium repeteret a frācis nō inuaderet, se captiuos calisij repręsentarēt. ¶ Relictis ad harflei custodiā præsidijs Hēricus Calisium versus cū suis cōtendit. ¶ Id postq̄ conestabilis Albretus cognouit carolo indicat. Igitur mittunt̄ p̄ oēm frāciā nuncij qui nobilitatē ad arma vocent aduersus anglos quibus cū priusq̄ arthesio abirent prælio decertare Carolus constituisset. Interim albretus & boussicaudus marescallus abauillam petentes quinde-

cim totos dies anglũ transmittere somã amnẽ ꝓhibent.
¶ Deniq; inuẽto inter corbiã peronãq; traiectu, amnem henric⁹ transmittit. Indignati ꝓpterea franci ꝙ hostis sine vlla cõcertatione ab eis dilaberet, duces Barri atq; borbonij & niuernẽsis comes anglo diẽ ad praeliandũ per caduceatorẽ dicũt. Qui rẽ sibi acceptã esse simulãs, praeliandi se ptãtem facturũ esse promisit. Sed fefellit hẽricus expectãtes francos, & per bellãquercũ calisium petere ꝓpabat. Qua re cognita duces viã hosti praecludũt, atq; ad regẽ qui rothomagi erat mittũt precãtes ꝑlio adesse curet. At biturigũ dux nõ cõtent⁹ totis copijs vno in loco pugnã in dictã esse, memorq; cladis apud pictauos acceptae, Carolũ rothomagi continuit, satius esse dictitãs ꝑ prelio tm̃ vinci, q̃ & praeliũ vna cum rege amittere. Nihilominus franci castra apud blangiũ metãtes hostẽ vltra ꝓgredi prohibebãt parati omni mõ manu cõserere. Verũ anglus imperatis vsq; in crastinũ inducijs acies interim instruxit. Venit interea ad francorũ exercitũ aurelian⁹ dux cũ duce brabantino, cõfluentibus insuꝑ vndiq; militibus francis. Prius tñ q̃ acies procurrerẽt duces ad hostẽ misere guyscardũ dalphinũ hugonẽ de trassy & petrũ de hely sciscitatũ quid daturus esset, si liber abire in angliã ꝑmitterẽt. Rñsi (ꝑter aurelianũ ducẽ) nemo cõscius fuit. Ad insequentẽ aũt modũ suas franci acies ordinauerũt. Primã frontẽ agebant albretus & boussicaudus marescallus tria equitũ milia habẽtes. Hos sequaebant̃ imprimis aurelian⁹ dux cũ sexcẽtis equitibus. dux borbonius mille ducẽtos equites ducens. edouard⁹ dux barri sexcẽtis militibus stipatus. niuernẽsis comes mille ducentorum hoĩm ductor. Post hos ordine cõposito incedebãt robertus barrẽsis & daumallus comes cũ quadringẽtis equitib⁹. Comes deu trecẽtis praeerat. Totidẽ ducebat vãdemõtus comes. rossius comes ducẽtos. Aderat quoq; Anthoni⁹ Brabãtin⁹ dux frater ioãnis burgũdi quẽ haunonięses sequebantur. Nam ex suis per paucos eduxerat; Ioanni barrẽsi lotho-

Blangiana pugna & clades.

ringi ducis fratri ducẽti parebãt. In subsidiis dextrũ cornu richemõtus comes & cũ eo sexcẽti equites tuebantur. Sinistrum vindocinẽsis comes totidẽ stipatus armatis asseruabat. armatorũ summa nobiliũ decẽ miliũ fuit ꝑter peditũ/& humilis cõditionis hoĩm ingentẽ multitudinẽ In anglorũ exercitu mille quingẽtos equites, & peditum sagittariorũ octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albret⁹ validã equitũ magnã anglos adoriri imperauerat, ducibus gaufrido/boussicaudo/grauilla/trimolo/heliqueto barbãtino/Ioanne dãgeno / aleãmo chãpeo/Roberto thralo/& pichone de turre. Qui ꝓpen⁹ mouentes neglecto albreti imperio ad primũ cõflictum fugæ perpetuo se dedecore cõmiserũt. Anglus aũt explorato francorũ statu cum eos negligẽter agere, quosdã ad ignem (velut frigẽtes) torpe (id eñ sub extremo octobri mẽse gerebat) alios per agrũ palantes æquos curare, & ad pascẽdũ ducere quasi hostẽ tam ꝓpinquũ parui æstimarent ipse in incõpositos signo dato repente suos eduxit. Mox atroci cõmisso prælio, cæcidere frãcorũ milia quattuor genere illustri. Anglorũ quadringẽti cũ duce eboracẽsi hẽrici fratre. In hostis potestatẽ viui venere aurelianus & borbonius duces. Comites deu, vindocinẽsis & richemont⁹ cum boussicaudo marescallo, quos in angliã hẽricus captiuos duxit. Prælio nõ affuit dux britonũ licet librarũ centũ milia ad stipendiũ militũ a rege cum ciuitate maclouiensi accepisset, donatus insuper esset aureo æquo cui⁹ frenũ sellaq; gẽmis plurimis atq; ꝑciosis ornata erant, Eius equi ꝑciũ quinquaginta miliũ aureorũ fuit. Blãgiana clade affectus rex frãcus. armygniacũ comitem conestabilẽ instituit hoĩem potẽtem atq; armis strennuũ Qui armygniacẽsium copiis instruct⁹, ad regẽ confestim venit. Per eosdẽ dies ioãnes burgũdorum dux cõtracto exercitu cum trecas accessisset missis ad eum reginaldo dangeno/& ioãne malestreto brioci epõ, offert carolus picardiæ administrationẽ si in anglos bellũ gerere nõ re-

cuset. His rñdet se ,ppterea venisse vt regẽ dalphinumq̃ generũ suũ cõueniat. Reuertẽtibus nũcijs rex cũ hominẽ armatũ ad se admittere nollet, lr̃as illico ad vicinas vrbes dat, ne burgũdũ accipiãt. Latiniaci tñ qui ad sequanã Parisiensis agri sunt ducẽ & exercitũ intra oppidũ admiserunt, vbi ad idib⁹ nouẽbrib⁹ vsq; martij nonas hibernauit. Interim circiter dñicum natalẽ dalphin⁹ obijt mortẽ tumulo apud diuã Mariam Parisiensem impositus. Defuncto dalphino armygniacus & tanguid⁹ de castro Parisianus praetor ciuitatis custodiae designant, & Carolus pontiuiaci comes regis filius praefectus Parisiorũ quẽ capitaneũ appellãt institutus, missis ad hãnoniae comitem oratorib⁹ vt Carolũ qui dalphinus iam esset & cuius curam gerebat ad prefecturã obeũdã parisiũ deduceret modo burgũdus absit qui rerũ administrationẽ magnopere affectabat. Tradũt hystorici sigismũdũ alemãniae imperatorẽ eodẽ anno qui fuit dñi quadringẽtesimus decimussextus supra millesimũ ad Carolũ deinde ad henricũ conciliande pacis cã incassum venisse. Quo tẽpore apud valemõtẽ armignyac⁹ cum vicecomite narbonẽsi anglos fugauit quadringẽtis occisis. Fugientẽ dorseti comitem hẽrici patruelẽ, dum marescallus longuyacus incautius persequit, ductos ex suis e conspectu Arflei amisit. Sigismundus cum in anglia esset venere ad henricum nuncij de suorum apud valemõtẽ cede. Eapropter animo aeger atq; indignabundus, imperatorem de pace non audiuit.

¶ Interim male a frãcis aduersus anglos naualli bello ad sequanae ostia pugnatũ est, duce vicecomite narbonensi & montenayo. Eius incõmodi causa in piquetũde haya, & riuerium boulignum refertur, qui cum instruendae classi/& soluendis militum stipendijs praepositi essent segniter agentes, nec militem nauibus imposuerant. nec a terra aliquot onerarias naues subduxerant, cum in conspectu hostis apparuit. A rothomagis insuper seditio surrexit, occisoque carolo gaucurto ciuitatis pre-

tore arcē ciues circūsederāt, cuius praefect⁹ erat Ioānes borbonius paratelli dn̄s. ¶ Erat eo tp̄e Andegauiae dalphin⁹ ad curandū funus soceri sui siciliae regis qui rothomagēsium defectione cognita carnutū se cōtulit, vbi nuncium accepit burgundos sanctum florentinū obsedisse. Igitur aduersus illos Guidonē torseyū cū octingentis equitibus & balistarijs mille cōfestim mittit. Occupauerāt iā oppidū burgūdi, oppidanis se illis spōte dedētibus. ¶ Propter ea franci imposito arci firmissimo praesidio discesserunt. Rothomagenses autē cognito dalphini aduētu demissiores effecti, seditionis culpam in milites transferebāt a quibus quotidianis affecti essent iiurijs. Admissis Rothomagensium excusationibus/dalphinus eis veniam dat, instituto daumallo comite qui ciuitati atq; arci praesideret.

¶ Interea dū Rothomagi haec a dalphino gerūtur, angli ad touquā quae validissima est in normannia arx castris positis eam timide segniterq; ab ijs qui intus erant defensam capiunt. Et burgundus eodē tēpore nūciabatur Parisium cum ingenti exercitu aduentare. Inter haec dubius dalphinus cui potissimum occurreret, decreuit Parisium proficisci. Vix ciuitatē intrauerat ecce burgundus vāuis & apud burgum reginae castra facit. Armygniacus autē & qui cum eo Parisij erant quotidianis illum eruptionibus lacescentes, dānificantesq; castra mutare coegerunt. Propterea ad montē lericū mouens castellum certis conditionibus recepit. Inde invastinum contendens cū pussiacum frustra obsideret, carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter defecisse. Angli praeterea cadomum/fallesiam/baiocas/& sanctum laudū subiugant. Nec stetit in fide coniugali regina causam sumēs q̄ a dalphino atq; armygniaco damnis iniurijsq; offensa fuisset. Nam cum grandem pecuniam diuersis templis seruandam credidisset, cancellario eius, & guillermo canteo, & Ioanne picardo scriba thesaurum prodentibus armygniacus & ꝓuinciae praeses, Ioannes iouuetus ea sibi rapuerāt.

Touqua arx ab anglis capit

His causis excita mulier burgūdum ex carnoto accersit. Qui festinantissimis itineribus ad regem ꝓfectus a turonēsibus recipitur, captis thesauri ꝓditoribus qui multa se pecunia redemerunt. Et cū ioannes vinonetus arci prçesset eā nulla vi impulsus burgūdo ꝑmisit. Mox per turonorū loca dispositis præsidijs, reginā cū filia eius Katherina carnotum adduxit. Inde ioingny se cōtulit. Quem ad yonem annē vsq; cū sexcentis supra mille equitibus ꝓsecutus armignyacus, quia increscētē ymbribus amnē trāsmittere non poterat retro conuersus est. Senonēses tūc tēporis burgūdorū ꝑtes secuti a rege defecerāt. eā ob rē parisiani duce Tanguido eorū prætore ciuitatem illorū obsident. Qui circūsessione arctari cum de deditione facienda obsides dedissent, audientes subsidium illis a burgundia venire deditionem ad obsidium perniciē omiserunt Nā eorū obsidibus capita securi percussa sunt. In linguā occitanā per id tēpus auraicēsis princeps burgūdę factionis opinatissim⁹ sectator, expeditionē desumpsit. In quē dū aruerni viuarienses q; arma parant, ipse magnā regionis partē occupat, ꝓter villā nouā & bellocarū. ¶ Anno deinde xp̄ianæ Millesimo q̄dringētesimo decimo octauo mēse mayo, Ioānes villerius insulæ adē dn̄s, trecētis bellacibus atq; sanguinarijs satellitibus stipatus noctu ꝑisiū ingreditur patefaciēte ciuitatis portā perreneto clerico fabro ferrario, qui p̄ri clauē ciuitatis sustulerat. Iāq; ad mediam ciuitatē nullo ꝑcipiēte ꝑuenerat cū suos clamare pacē & salutē burgūdo villerius iubet. Ad pacis nomē ij q burgūdæ factionis erāt excitati, andreana ꝓtinus cruce desumpta (id em̄ erat eius factionis signū) villerio se adiūgunt. Aurelianorū vero partiū studiosi, abditis locis vt cūq; meli⁹ poterāt se credebāt. Ea ꝓsecutiōe cognita dalphin⁹ & qui cū eo erāt in sācti anthonij ꝓpugnaculū se recipiūt. Erāt autē cū ioāne villerio veteres regij officiales & ministri q magistratu fuerāt amoti, q ad regē cū villerio veniētes, innouata cū eo familiaritate atq; beniuolē-

Auraicensis priceps

Ioānis villerij crudelitas.

tia, hoiem mētis impotē equo impositū ꝑ vrbē circūdu cūt ad populi fauorem sibi cōsiliādū. Nec mora in omes quos sibi hostes esse arbitrarent deseuiūt. Atq; imprimis armigniacū, Henricū de marla franciæ cācellariū, comitē de grandiprato, & q̄plurimos varię dignitatis & potētię homines quos in custodia diuerso carcere distinebant interimūt. Nā misso ad eos lictore cū perditis hominib⁹ qui ex agris ad eos defluxerant, eos e fenestris vel pinis præcipites in pauimentū desilire compellebāt ioāne burgūdo Parisīj agente. Auctoribus quoq; quē dixi de ville r.o. ioanne lucēburgo, Carolo de lens/claudio castello, & Guidoni barrensi. Intereptorū per hāc tyrannidē numerus miliū quatuor fuisse relatū est. Causa necis satis erat alternæ miserationis signū, aut si quis sua ꝑdidisse querere tur. Nā qui regis erant armignyaci/qui burgūdi/burgūdiones per ignominiam appellabantur. ¶ Dalphinus autem cū ex propugnaculo sancti anthonīj meldunū peruenisset, accitis belli præfectis Petrus de rieux marescallus francus & barbazanus compluresq; alīj armatorꝫ ductores ad eum profecti sunt. Quibus cū ꝓpugnaculū anthonianū repetēs, tētat Parisios recupare. Progressi itaq; per sancti anthonīj militarem viā iam ad bauderīj portū venerant, cū domos ciuiū ingredientes prædas agere milites cœperūt. Quāobrem irritatis in se ciuibus cœpto destiterunt. Et dalphinus spe recuperādę vrbis deposita meldunum redīt. cōmittitq; tanguido campaniæ & briæ finitimarūq; vrbiū administrationē. Instituit quoq; liguæ occitanæ rectorē comitē fuxi. qui magistratu adepto nihil morat⁹, cōtractis copīs auraicēsem regione ad nymatēsem vsq; vrbē & sancti spūs pōtē extrudit. Interim dalphinus in turonos ꝓgrediēs ciuitatē recepit, ciuibus nullo damno affectis. Prerat per hos dies cōciaco castro Petrus de santatrila vasco / centum equites habens. Quem ancilla quam sibi seruientem domi habebat hosti (vt ꝑtenus dicam) prodit. Erat in vinculis homo ancillę notus

Cędes.

Insolens miles.

Proditio ab ancilla

eadem qua mulier patria oriundus. Hæc cum ad captiuũ interdum verba faceret, captiuus fidem interponit si se liberaret, eam in vxorem accepturum, Ancilla se nuptiarum ducta, sub puluinari quiescentis domini claues arcis noctu surripit. Et carcere recluso vinctisq; emissis, illi ad præfecti cubiculum irrumpentes hominẽ iugulant, atq; opib⁹ direptis arce potiũtur accersito festinãter ioãne lucemburgo qui in viromãdia agebat. Illucescente sole Petri milites solitudinem arcis e proximo vico admirãtes, inscensis ęquis pars mõtem acutum/pars guysam in terrascia petiuere, duos præficientes sibi belli duces, stephanum vignolum qui & Hyrus appellatus est, & Potonem de santatrila, armis per omnem ætatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum Suessionũ ducẽtes cũ equitibus quadraginta tantũ longauallũ quadringentis militibus superbũ fundunt. Eadem quoq; fortuna vsi Hectorem sauensum mille armatorum ductorem in territorio Laudunensi superauere. ¶ Pontisaram franci per id tempus ex anglorũ subiectione funibus in muros scandentes noctu recuperarunt. Henricus autem angliæ rex primo vere insequentis anni qui erat christianæ salutis Millesimus quadringẽtesimus decimusnonus Rothomagũ circũducto milite obsedit, occasione accepta, ex ciuium sęditione qui præfectum suum daumalum comitẽ cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerãt admissis burgundis cum duce eorũ Guydone boutilerio Septem totos menses anglus obsidionem cõtinuabit. nihil omittens quod ad expugnationẽ pertineret. Nec minus constanter obsessi resistebant, ita vt commeatus poenuria tabescentes muribus vescerentur sperãtes vel burgundorum vel dalphini subsidio propediem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgũdus neglexit. Dalphinus autẽ adolescens occupantibus anglis sequanæ annis aditus, suppetias mittere nõ potuit, & erat illi aliunde aduersus Ioannem burgundum sollicitum negociũ cui copijs

Hyrus.

Pontisara recupata.

Rothomag⁹ obsessa

nō satis potēs existere nequibat. Igitur deserti auxilio Rothomagēses in hostis potestatē venere. Interea Burgūdus diu varius aīo anglorū ne an dalphini amicitiam sibi cōpararet tandē dalphini partes sequi constituit, hortantibus maxime philippo iosquino, & Ioanne tolōgo cū nobili foemina dn̄a de grat. ¶ Est oppidū cū arce vbi amnis yona sequanā influit, cui mōsteriolū nomen est, pontē ad vtrāq; fluminis ripā habens cum sublitio tabulato quod in portae formā ꝑ rerū & tēporū cōditione sublatū viā praecludit intrare vel egredi oppido volentibus. In eo loco dies principū cōuētioni dictus est. Congressuris principibus/ ne ab aulicis alter alterius principis tumultus orireetur placuit tabulatū erigi atq; obfirmari, & ad pōtis caput oppidum versus ex tignis & sublicis tabernaculum extruit, in quod cum singulis principibus dalphino atq; burgundo decem delecti ꝓceres tm̄ introirent. Conuentu inito cū hinc atq; hinc multa de praeteritis iniurijs refricarent, subito excādens vnus qui cū dalphino aderat, Ioannē burgundum necat. Hic fuisse creditus est tāguydus de castro aureliani ducis qui Parisijs imperāte burgūdo interēptus est maxime olim familiaris. Eius necis auctorē fuisse Carolū dalphinū ꝗuis nōnulli putauerint, adolescētis tamē innocētia hinc cōiectari pōt, ꝙ ad cedē expauit, faciē a percussoribus auertens, neq; aetas hoc suspicari permittit/ quā māsuetā agit sēp & clemētē. Ioāne necato philipp⁹ ei⁹ fili⁹ q Parisijs agebat āglis se cōiūgit. Carolūq; regē cū regina & katherina filia quos in ptāte pr̄ viuēs habebat Hērico anglo tradit, Parisios quoq; briā/ cāpaniā/ atq; burgūdiā adiungit. Quib⁹ auctus hēricus katherinā Caroli filiā Trecis vxorē accepit, nō reclamante populo qui spē acceperat libertatis cū tot potētes ad pacē coniūctos pricipes videret. Facile siquidē popul⁹ fidē cōstātiā q; ꝓposita sibi libertate cōmutat. Dalphin⁹ dū haec aguntur in linguā se occcitanam confert, vbi recepto vi pōte sancti spirit⁹, & Nymatensi vrbe recepta, comitem fuxi

Burgūdi ducis cędes.

Hēric⁹ angl⁹ Katherinā caroli filiā duxit vxorē

magistratu amouet instituto in eius locum Carolo borbonio claromōtēsi comite. Qui biterras a fuxēsibus occupatas mox obsedit cœpitq;. ¶ Dalphinus autem his gestis ad bituriges turonosq; festinus accessit. Henricus vero ex trecensibus senones adoritur, scotorū regem quem captiuum habebat secum ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerant, captiui regis fortunam miseraturos & cū eo in scotiā reuersuros. Sed illi parui habito rege dalphinum secuti sunt. Subiugatis senonibus moretum monsteriolūq; capit. Inde meldunū circūcingēs latus oppidi quod ad siluā respicit anglus obsidet. Alterū vbi est diui petri tēplū burgundi tenuerūt. In pręsidio erat barbazanus qui meldunū egregię tuebatur, qui tādē frumēti copia defectā, dedere se anglorū potestati cōpulsus ē. Libertate inde abeūdi oībus ꝓposita, praeter eos qui Ioānis burgūdi necis cōscij haberētur. Oppido recepto quos voluit reos henricus dephendit, & imprimis barbasanum & aliquot militū praefectos, cū alicui⁹ nominis & potētię incolis quos Parisiū in custodiam misit. Meldā quoq; paulo post anglus circūuallat & suppetias obsessis ferentem dauphemontum dum in ciuitatem irrumpere festinat capit. Desperato subsidio obsessi cum dissidium inter se concitassent, deditionem faciunt data potestate militibus abeūdi, praeterq̄ notho de vauru eiusq; vicario, quos Henricus ad arborem vlmum quae in via militari Parisiū versus ꝓcera erat, suspendere iussit. ¶ Paucis post diebus ipse cum vxore in Angliam traiecit, vbi pręgnans regina Henricū peperit. Quo tēpore comes de pointieure britonum ducem captum in custodia seruauit. ¶ Et clarentiae dux Henrici frater ex normannia andegauiam cum valida armatorum phalange profectus, castra apud bellifortum metatus est. Qui ex scotis frumētatoribus captis cognito interprandendum, q̄ apud Baugeū franci cū scotis in armis essent a cōuiuio surgēs. Adoriamur inquit illos in nr̄a sunt ptāte. Nec pedites vlli sed equites tm̄ nos co-

Meldunū capitur.

Meldis capitur.

Hēric⁹ ex Katherina nascit.

mittent. Progredientib⁹ anglis ad vicũ cui ꝑu⁹ baugius vocabulũ est: Ioannem de cruce strennuũ equitem gallũ offendũt. Qui conspecto hoste rapti cũ suis templũ igressus, Offirmatis in hostē portis ĩ turri ecclesię conscendit. ¶ Vbi dũ frustra clarentiæ dux sedet: reliquos inuadere francos approperat. Pręcedebat aciē dux sup̱ galleā sertũ aureũ gemmis honestatũ portans. Quem ĩ se irruentem franci iter primos necãt: & cũ eo cõplures ꝓceres anglos Captis comitib⁹ hantitono & sombresseto: necnõ thoma beauforti sombresseti fratre, reliqui fuga dilapsi sunt. Qui coenomannũ petentes cũ effractũ pontem comperissent: de sumptis candidis francorũ more crucib⁹ se Frãcos simulantes: Ruricolas pontem ĩstaurare cõpellũt: quos trãsmisso ponte proten⁹ trucidarũt, seq; ĩ normanniam contulere. ¶ Interim dalphin⁹ ex pictauis turonũ veniens: comitem boussicaudũ scotũ conestabilem creat: & aduers⁹ burgundos ducens montemmiraldũ gallardonẽq; ĩ coenomannia capit. Cæterũ Henric⁹ ex anglia (accepta fratris sui clarentiæ ducis morte) maioribus copijs eductis: druydes. i. drocas capit, & deinceps vindocinas adorsus: baugentium contendit. Sed cũ ad vada ligeris castris positis anglũ transitu frãci ꝓhibent. Henricus cõmeatu destitut⁹: secũdũm ligerĩ iter faciẽs ĩ belsiam exercitũ ducit hortensib⁹ herbis atq; holerib⁹ tm̃ vitã sustẽtãtẽ. In ea regione reugemõtẽ a se captũ incendit: supplicio affecto cũ suis commilitonib⁹ arcis præfecto. Post hæc ad villã nouã q̃ ad amnẽ yonẽ sita est cõtẽdẽs oppidũ vi occupat. atq; ĩde vindocinas vers⁹ se cõuertẽs: fame pestilẽtiaque vexatus, quatuor ex suis milia amisit: auiũ ferarũq; pabula, q̃ per agros scilicet inhumata iacuerunt. ¶ His ipsis diebus Ioannes forestanus rochebaronis dominus burgundæ factionis aruernos ductis in eos copijs varijs incursionib⁹ vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce. Carolo perdriaci comite in hostem progressi sunt. Quos venientes ad se hostes conspiciunt: in op-

Clarentię dux occiditur.

Seuereta oppidũ capitur a frãcis.

pidũ qđ seueretã icolę vocãt se cõferũt. Franci aũt nihil cũctati ꝓxie oppidũ castra metãt. Interĩ castris egressus sagittari⁹ q̃dã molẽdinũ qđ iuxta erat petit: q̃ppiã ꝑdæ sperãs. Nec diu morat⁹ molẽdĩo ignẽ ĩtulit: q̃ mox oppido cõflagrãte, burgũdi ꝑtĩ ad pedriaci comitẽ & frãcos: veniã petẽtes cõfugerũt, ꝑtĩ cũ forestão ꝑ mõtana rochebaronẽ petiuere. ¶ Quos ꝓsecuti frãci rochebaronẽ & alias q̃ forestãi arces erãt receperũt. Conẽses aũt qui legeri accolũt cum a frãcis obsiderent: de oppido dedẽdo obsides tradiderũt si ĩtra cõstitutũ diẽ subsidio nõ iuuarent. Hẽric⁹ opẽ conẽsib⁹ latur⁹ morbo (quẽ Fiacri esse vulg⁹ credit) Corbolĳ decũbẽs: nõ mľtis post dieb⁹ defunct⁹ ẽ.

Hẽricus moritur.

At nihilomin⁹ bethforti dux conẽsib⁹ suppetias tulit & frãci acceptos obsides restituerũt. Ex conẽsib⁹ bethfortus dũ bituriges adoriri cõtẽdit: audita hẽrici morte: cœptis desistẽs ĩ ãgliã, Burgũdi ĩ burgũdiã redierũt. Int̃ hęc belli ĩcõmoda Carol⁹ rex vltĩa naturę ꝑsoluit: apđ sctm̃ dionysiũ sepult⁹. Anno salutis millesimo q̃drĩgẽtesimo vigesimo secũdo, quo etiam anno Henricus mortem obierat.

Caroli vi. mors.

¶ Eiusdẽ cõpendĳ Liber decimus.

Rium proxime pręcedentium regum fortuna aduersitatis quidem atque miserationis plena fuit. Sed quemadmodum solidum & vegetum corpus male valitudinis nõ cõfesti sentit ĩcõmoda ita sup̃ioris t̃pis locuplex & diuitiaꝝ opplet⁹ pp̃ľs tolerãdis aduersitatib⁹ primũ sufficiẽs: frequentia tandem calamitatũ attritus tabescere & quasi obstupescere cœpit. Nã toto regno hic a burgundionibus, idẽ ab anglis mox ab his qui se rebus consulere dicebãt ita tumultuabat̃: vt dicere difficile esset hostis ne an frãcus plus dãni miserabili

populo iportaret. Eo quoq; fortunae iiquitas pcessit, vt Carolo ei⁹ tpis regi: de quo scribere icipio bituriges tm̄ parerēt, & biturigensis rex ipe ab hostib⁹ vocaret. Quae em̄ militū cohortes & pfecti ipsis locis arces & aliquot loca tenebāt, nullo stipēdio sustentati, sicut ab hoste cū poterāt rapiebāt, ita ab amico atq; obtemperāte p eorū libidine auferebant. Per has igit malorū oim tēpestates Carolus Caroli sexti fili⁹ rex appellat⁹ est. Hēric⁹ preterea (pře henrico defuncto) regiū franciae nomē vsurpabat, franciç angliçq; se regem publicis priuatisq; literis & forensi sigillo monetaq; quā nouā cudit appellans. Ita cum ex vetustissima odouardi tertij querela, tū ex ea quam nūc dicam causa franciae regnū Henric⁹ vendicare se iactabat. Nam dum katherina Caroli sexti filia Henrico hui⁹ Hērici patri nubit. Hae matrimonio leges authore Philippo burgundo dictae sunt. Si prae Henrico vita defungeretur Carolus franciae regnum Henricus adiret. Sin contra, & ex Henrico virilis proles superstes foret, Carolo deficiente Henrici filius franciae principatum adipisceretur. Nulla de Carolo cuius nunc gesta scribere aggredimur legitimo licet haerede mentione habita tanq̄ ad eum nulla regni portio attineret. Itaq; in regia & primaria francorū ciuitate mortuo patre Hērico Henric⁹ ipe tēporaria ambitione superbiēs q̄q̄ in anglia vnū annū agēs educaretur regia appellatione atq; administratione vsus est, hebetis quidē ingenij nec satis ad regiā maiestatem idonei. Cui tametsi illustre exordiū fortuna cōcessit, deseruit tamen & vtroq; tādē regno extrusum misera seruitute senescētē affecit. ¶ Ad primas hērici gloriolas & fact⁹ Carol⁹ itētiore aīo nixuq; erect⁹ armis ius tueri & hostē extrudere regno tentauit victis aliqn̄ atq; iterdū vicētib⁹ frācis Nusq̄ tn̄ eos dies totis copijs pugnatū est. Sed vt casu se milites offendebāt occasiōe captata repētia p̄lia cōmittebāt. Est em̄ miles frāc⁹ ad subitā eos cas⁹ audax & prōpt⁹ & plerūq; foelix. In diu meditatis min⁹ feruēs & raro bn̄

Biturigū rex.

Carol⁹ septim⁹ rex hēric⁹ angl⁹ pseudo rex.

fortunat⁹.igit illud miserabile fuit quod salseberiensi & sufforto anglis comitib⁹ dum crauantũ obsident commissum est. Vbi dũ boucatius conestabilis & almaric⁹ seuerac⁹ senescall⁹ a Carolo missi liberare obsessos magnis viribus contendunt duobus ex suismilibus occisis ipse conestabilis viuus capitur. Quo fere tempore aliud contraria admodum sorte a Ioãne haricurto comite daumallo apud brossimeram aduersus anglos quasi ludente fortuna gestum memoratur. Ex normannia duce thoma paullo/angli profecti:icursionibus per andegauensem cœnomãnũq; agrũ factis:cũ apd⁹ segreyũ castrũ aliquot dies castra habuissent obsidibus acceptis:captiuisq; abductis & abactis pecoribus:normanniam repetere constituerunt. In eo igitur viculo instructa acie se sistens gaumalus hostẽ expectat:pręmissis octoginta equitibus,duce Ambrosio deloro & ludouico tromargo: qui hostis aduentum explorarent. Quem vbi conspexere animo siĩ cũ ferunt. Sed qui ĩ prima fronte angli pedites incedebant, singuli singulos praeacutos sibi palos veteri suo more p̃stituunt Quare franci equites a pedite anglo sensim diuertentes in postremam aciem incurrunt,ita vt turbatis ordinib⁹ peditem ãglũ simul cũ equitibus pugnare coegerint. Interĩ adueniens cũ suis daumallus,p̃liũ acerrime committit fuditq; hostẽ recuperatis obsidibus atq; captiuis cũ milibus boum duodecim. Ex anglis eo praelio quadringenti supra mille ceciderunt praeter eos qui fugientes necati sunt Ex francis eques vnus auratus Ioãnes ruffus cũ alijs paucis desiderat⁹ est, Ex anglorũ toto numero centum oĩno euasere. Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone: Victoria potit⁹ daumall⁹ in normanniã per abrincas ad sanctum laudũvsq; progress⁹:tandem in cœnomanniam reuers⁹ est:praeda onustus & gloria clar⁹. ¶Per id temp⁹ salseberiensis comes angl⁹ sed a nambrię oppidũ circũsedit & expugnauit. occisis inter oppugnandũ quadragita frãcis cũ eorũ praefecto guillermo marino:& totidem

Frãci supãtur haricurt⁹ anglos vicit

Sedana ab anglis capitur.

impio comitis furcis suspensis. ¶In normannia vero cũ sancti michaelis montem qui in aestuario maris est britã niã versus angl⁹ circũualleret turriculis ex materia ad mi litis stationẽ per montis ambitũ extructis: magnisq; naui bus & milite commeatu instructis: ne quid ad obsessos ĩ portari posset mirabili rerũ poenuria incolas affecit. Do nec comparata apud sanctum malum classe bellifor⁹ bri tonum admiraldus anglos inuadere foeliciter tentauit. Nã ita nauali praelio superior extitit: vt anglis copioso numero occisis obsidionem dissoluerit. Ab obsidione di moti angli ardonem trib⁹ passuum milib⁹ a monte distã tem fugientes, in eo loco propugnaculum quod bastildã vulg⁹ appellat extruunt. Ex quo ĩ arenas frequentes ꝓ gressi leuia cũ ijs qui ĩ pręsidio apud sanctũ Michaelem erant prelia committebant: donec Ioannes conlonceus normãn⁹ ęques (sicut ĩter eum & Michelianos conuene rat, statuto die adueniẽs, repertos ĩ arena ãglos ad ducen tos occidit. capto Nicolao bourdeto anglo opulento ho mine. ¶Venit eodem tpe rupellã comes glascueñ. sco t⁹ quinq; armatorũ milia ducens vt Carolo regi auxiliaris esset: Quem rex beniuolo affectu & multo honore susce pit. ¶Dux aũt bethfort⁹ quam frãciae regentem angli cana factio appellabat yuerꝫ normannię arcẽ obsidens: postq̃ menses tres ĩ negocio perseuerat Giraudũ loci prę fectũ eo necessitatis ꝑducit: vt ĩtra definitũ diem si sibi nõ auxiliarent̃ franci arcẽ dederet: quod cũ giraud⁹ regi ꝑ ca duceatorẽ nunciasset, Carol⁹ ex turonis Ioannẽ alẽconij ducem deputat qui vna cũ comite glascueñ. comite bou cano comite daumallo: & vicecomite Narbonensi beth fortum ab yuero ꝓpulsarent. ¶Illi per carnutes magnis copijs iter faciẽtes certi facti sunt Giraudũ arcẽ bethfor to dedisse, diuersi igit̃ ab yuero, Vernoliũ quam angl⁹ te nebat capiũt, quae cũ ad alenconij ducis ius pertineret: eã duci restituũt. Ibi dum de futuro bello gerendo consul tãt: bethfortus ĩ eos mouere nũciatur. Fuere qui pręliũ

Mõs scti Michaęlis obsidet.

Pugna apud Vernoliũ.

detractarēt, supiorū icōmodorꝝ non obliti, quae & apud creciacū & deinde apud blagiū franci accepissent, alij quibus odiosus erat anglorꝝ pricipat⁹ prçliū suadebant: dedecori illis atq; timori datū iri, si in proximo habentes hostem pugna abstinerent. Nam si nullo cōmisso praelio inde habeāt: fugae similē discessum eorum esse. Vicit sententia haec: quae infoelicem habuit exitū. Egressi Vernolio franci, in ꝓximo agro acies instruunt. Et vtriq; cornu equitat⁹ ptē distribuūt. Bethfort⁹ iteri ordinato agmine incedēs mox vbi in cōspectu astitit: franci prçlium consefrunt. ¶ Lombardi aequites numero quadringenti quib⁹ mādatū erat i primā hostiū aciē irrūpere cū primos i frōte obuios fudissent prçdç auidi ad diripiēda castra magis q̄ ad feriendū hostē operā nauauerunt. Qui aūt alteri cornu praeerant aequites franci cū se in primam sagittariorū frontem intulissent, anglos fundunt/dissipāt occiduntq; Ita vt facile hostis existimaret victoriā penes francos esse Sed bethfort⁹ suos reuocās & fortiter pugnare cohortatus: praelium instaurat francosq; euincit. Ex quibus cecidere glascuensis comes cū filio iameto: Comes Boucanus daumallus vice comes narbonensis: comes vantadorus: grauilla: belsautus. Carol⁹ bon⁹/anthonius cahorsus malicorn⁹: guillerm⁹ de palude: alij praeterea ad numerū quinq; miliū. Capti fuere Alenconi⁹ dux & eiusnotus: & traietanus frāciae mareschall⁹. Potiti victoria angli Vernoliū recipiunt, dimissis libere francis qui oppidū tenebant.

¶ Salberiensis post haec comes collectis copijs dum coenomanum eius obsidendae causa pergit: Guillermus porcus eques ex insidijs quas non ꝓcul a sagio posuerat: i anglos insiliēs complures nullo suo dāno interemit & cepit Nihilo tn̄ segnius salberiensis p̄teriens coenomannum duxit quā tormentis labefactā tandē subiugat: data frācis abeūdi ptāte: cū ei mille quingētos aureos ꝑsoluissent. ¶ Nouit inde ad sacrā susannā eiusdem regionis validum oppidū, Cui ambrosius delorus praefectus erat; Dura obsi-

Cenomanum capitur.

dio fuit, quippe q̄ & anglorū continua oppugnatione & francorū virili defensione vulnerū & mortis plena exti tit. Habebat anglus tormēta nouē quas bombordas di cunt quib⁹ oppidi muros cōtinēter quatiebat, ita vt pau cis dieb⁹ tm̄ muri deiecerit quātū arcu emitti sagitta pōt Igitur cōpulsus necessitate delor⁹ deditionē fecit, duob⁹ scutorū milib⁹ pro sua suorūq; libertate hosti persolutis: Cepit p̄terea salseberiēsis arcē menā cui inhes nomē inco læ dicūt, cepit & feritatē bernardi quarto mense postq̄ eā circūsedisset. ¶ Liberatus eodē tēpore ex anglorū pote state arturus richemōtus comes britonū ducis frater, ad carolū qui andegauis agebat ex anglia venit, & salutandi regis & ei obsequēdi causa. Quē perbenigne carolus ha buit, eūq; conestabilatus dignitate affecit mortuo in ver noliana pugna boucano qui eundē magistratū gesserat. Paucis post diebus exactis anglicū sanctā iamā dirutum olim oppidū & critonibus finitimū instaurassent/posito illic robustissimo ex suis præsidio, artur⁹ conestabilis col lectis viginti hominū milibus, sanctam iamā circūsidere pergit. Dum aūt quattuor totas horas in oppugnatione consumit, Angli p̱ posticum quod ad lacū oppido ꝓxi mum est eruptione facta ei⁹ partis insultores partim pel lunt partim interrimūt, alios, in ipso lacu mersos extin guunt. Igit̄ omissa oppugnatione cū in castra frāci reuer tissent, exorto media nocte tumultu, omnes desertis ca stris tormentisq; reclamāte arturo in sua quisq; remeant: In andegauiā tm̄ nō multo post ducēs guellerandū cepit Cōtra vero angli remefortum arcē cœnomanēsibus ab stulerūt. Quam paucis post diebus sableyus præfect⁹ & belmanorius adiutore ambrosio deloro vi receperūt & deinde malicornum. Hos inter euētus guyon⁹ cū cētum equitibus francis ex sableyo ꝓfectus via militari q̄ a cœ nomānia alēconiū ducit guillermū hodebalū viginti eq tibus anglis stipatū obuiū forte habet, in quos dū ꝓten⁹ irruere guyonus festinat angli ex æquis desilientes ad

Artur⁹ ri chemont⁹ ex anglia liberat⁹ co nestaqi lis acaro lo consti tuitur.

uersus hostē virili se audacia instruūt. atq; ita tuent, vt ser uato ordine & loco p̄liantes, cōplures ex frācis confode rint/& aliquot captiuos/recipiētib⁹ se cœnomanis fran- cis abduxerit. Ad hūc modū cōposita & sibi cōstās virt⁹ gloriabūdā stultāq; interdū temeritatē exuperat. ¶ Quo tpe gyac⁹ inter regis cōciliarios primari⁹ delat⁹ q̄ regis fiscū thesaurosq; ad suos vsus magis q̄ reipublicę vtilita tem dispēsaret, arturi iussu capit & in ꝓfluēto demergit. ¶ Obsidētibus p eos dies mōtisargū anglis, oppidūq; p- seuerāti oppugnatione p̄mētib⁹, mittit artur⁹ ad obsidio nem soluēdā equites armatos grauillā & gaucurtum ste- phanūq; vignolū hyrū. Hi accepta forti militū manu, dū ad mōtisargū ꝑuenere, effractis mūitionib⁹ quibus se ho stis circūsepserat plurimis occisis Anglos fugāt. Nō dissi mili fortuna apud ambrietas pugna vir ambrosius delo rus aduersus hēricū blancū anglū. ducētis supra mille ar- matis stipatū cū ipse delor⁹ cētū tm̄ & sexaginta equites haberet. ¶ Eadē tēpestate alēconij dux qui apud Verno- lium capt⁹ fuerat ex anglia liberat⁹ est solutis ob redem- ptionē ei⁹ ducētis aureorū milib⁹ q̄ partim p̄sto impēdit, datis ꝓ his q̄ dissoluēda restarēt obsidib⁹. Inter hæc cœno manēses anglorū principatū perosi, aliquot p̄fectis frācis accitis eos in ciuitatē clam admittūt comite dorualłlo atq; albreto negociū gerētibus. Hostes cognito francorū in- gressu in turrē (cui orbē dellæ nomē est) iuxta sancti vin- cētij portā ꝓpere se recipiūt, mittētes festinanter ad Ta- bellotū qui Alēconiū tenebat, vt suppetias illis ferebat: dum spes extabat recuperandę ciuitatis. Tallebot⁹ cui pa ratæ in armis copiæ erāt audito suorū periculo magnis itineribus cœnomānos petit. At franci quasi securi rerū suarum, in diuersorijs delicatę se curātes quid hostis moli retur parū aduertebāt. Itaq; veniens tallebot⁹ & a suis re- ceptus p eam quā ipsi occupabāt portā ciuitatē inuadit recepitq;, exturbatis francis & ijs qui deditionis causa fue rant ciuibus supplicio affectis. Nec diu moratus Tallebo

Gyacus thesaura- ri⁹ demer gitur.

Alēconij dux de ca ptiuitate redit.

Frāci ne- gligentes

tus põtorsonẽ a Richemõto instauratã & valido presidio munitã obsidet atq; expugnat. ¶ Aurelianũ quoq; salsebriensis comes & cũ eo Tallebotus & comes suffoc⁹ cõtracto ingẽti exercitu angustissime circũcingit, aedificatis p Gyrum quattuor firmissimis ꝓpugnaculis quibus importari quicq̃ in ciuitatẽ facile ꝓhibebãt. Nam quę ad ligerim amnẽ supra aurelianum infraq; oppida sunt anglo parebãt. Fuit tñ aurelianẽsibus animus semp erectus & anglicae dñationis impatiẽs. Quibus praeterea Carol⁹ rex q̃ poterat maxime erat sine intermissione subsidio. Et aureliani ducis nothus Ioannes homo apprime militaris egregiã nauabat operam tuẽde ciuitati. Boussacus quoq; franciae marescallus, cum stephano hyro ciuitatẽ cõtinenter tutabat. Erant ea parte qua in Belsiam via est grandia suburbia & cõplures aedes sacrae. Quae omnia frãci ne hosti cõmodũ afferrẽt diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripã suburbiũ cum ꝓpugnaculo põtis occupabãt. Non tñ ita oĩa cõplectebant, quin inter ꝓpugnaculũ grãde cui Londoniae nomen hostis indiderat, & id quod ad sanctũ Lupum erat, multũ spacij intercederet qua ad obsessos via patebat. Igit vt laborãti ciuitati subueniretur, dux borboni⁹ & cum eo struatus conestabilis scot⁹. Dor uallus pterea & Stephanus hyrus collecto iusto exercitu, dum aurelianis suppetiari cõstituũt, nunciũ accipiũt Ioannẽ fastolũ anglum equitẽ cõmeatum ex parisij copiosum desumpsisse, & ad eos qui in obsidione agebãt deducere, adiutore Symone morhiero parisiorũ praetore. Spe aũt intercipiẽdi cõmeatus adducti frãci in ioannẽ fastolũ iter cõuertũt. Ea re cognita fastolus ex tpe cõsiliũ sumẽs, curribus atq; vehiculis se suosq; nõ ꝓcul ab leuilla belsiae oppidulo circũsepit, & relictis ęquis pedes pugnat. Idem struatus & doruallus cũ bona francorũ parte faciũt. Cessit fastolo victoria struato doruallo q; cum ducẽtis suorũ occisis. Borbonius vero aurelianũ cõtẽdit. Per eum obsidionẽ Salsebriẽsis comes (ex ꝓpugnaculi fenestra quod

Aurelianũ ab anglis obsessum.

Mors salseberiẽsis comitis.

ad extremū pontē est)ciuitatis sitū cōtemplat⁹, agitabat aīo quonā pacto vrbē expugnaret. Cui vn⁹ ex copiarū pręfectis ei assentās cū dixisset(Tuā here ciuitatē nūc libe re cōspicere potes)lapis ex tormēto a ciuitate incerto au ctore emissus labrum fenestrae cōcutit. Cui⁹ fragmēta in salsberiēsis faciē dissipata mortē homini post insequens biduū intulere Haud tn̄ segni⁹ angli in obsidione perste terūt, curāte oīa diligēter guillermo glassida genere quidē nō sublimi sed prudētia & rerū gerendarū peritia inter suos illustri. Lōga obsidione vexati aurelianēses cōcilium capiūt, qua se via ab hoste liberarēt, suadētibus quibusdā nulla deditione facta, pecuniā anglis dare. Alijs vero deditionē vtilē fore, si burgūdo duci ciuitas permitteretur, qui franco genere ortus sperarēt ab anglis aliquando discessurus. Potior haec snīa visa est ad burgundū potonus santraliensis cū certis cōditionibus. Legatione accepta burgūdus quidē(si bethfortus nō cōtraueniat) ciuitatem aequis se legibus recepturū rn̄dit. Mittitq; ad bethfortiū de re ipsa nūcios. Audita legatione bethfortus nō ego inquit dumos sentesq; discussi, vt alter auibus potiatur. Aurelianēses ꝑ mea voluntate subiugatos recipiam & quas ꝑ totā obsidionē impēsas feci eas cōpensabūt. Id vbi ad burgūdū perlatū est potonus re infecta aurelianū reuertit. Et ab hinc cepit Burgūdus aīm ab anglis aliquādo discedēdi, quia eos videret gloriae ei⁹ inuidere. ¶ Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata ioanna quae patre Iacobo darco, matre ysabella in vico dampremo genita ob corporis perpetuam integritatem puellae appellationem obtinuit Ea rerum praesentium aduersitatibus deo autore compatiens robertum baudricurtum oppidi praefectum, aliosq; cōplures praesidij equites duce auunculo suo crebro adibat, eos admonens vt ad carolum eam deducerent allaturam rebus desperatis non minimā opē. Mulierē baudricurtus parui a se aestimatā iterū atq; iterū aspernatus/perseuerātē demum exaudiuit, da-

Ioannae puellae ad carolū aduentus.

tisq; puellæ corpis custodibus eã ad regẽ duci debet. Ad carolũ veniẽs puella tã & si nullo illũ tpe vidisset, ipseq; cęteris aulicis veste min⁹ ornat⁹ data opera esset, reueren ter tñ atq; vrbane regẽ intuita, salue inquit generosissime rex/detq; vitã tibi ꝓsperã deus. Cui cũ se regẽ esse carolus pnegasset, ah inquit puella, tuipse rex es frãcorũ nobilissimus. Ad hæc verba spẽ cœpit rex cuiuspiã fortũe melioris. Itaq; se lectis prudentibus aliquot viris qui eã diligẽtius ꝓbarent illa se ideo venisse constanter affirmat vt carolum in regnũ restituat, deum ita decreuisse, vt se duce Aurelianẽses obsidiõe liberẽtur, & angli francia tandẽ extrudãtur, pducturã se carolũ ad remos, vbi more maiorũ sacra vnctione liniat. de quib⁹ oĩbus oracula diuinitus accepisset. Tm̃ copijs op⁹ esse quas illi ducẽdas carol⁹ cõmittat. Et dũ de alijs arduis & ad religionẽ christianam pertinẽtib⁹ multa accurate rogaret, supra fœminæ sensũ respõdebat, siue em̃ de diuinitate siue de bello q̃reret, nõ muliebriter sed scite & quasi pita loq̃bat, ita vt mulier ad mirationi esset multis. Perpẽso igitur cõsilio visũ est optimum factu esse, si auspicio eius carolus ad bellũ vteretur. De importãdo aureliã cõmeatu primũ mãdatũ puella ac cepit quã Rayus & Delorus aureę militię equites valida armatorum manu stipati comitabãtur. Profectis blesam obuij aduenuint Reginaldus chartus remorum pontifex franciæ cancellarius, Aurelianensis nothus, Stephanus hyrus/alijsq; non pauci electi milites. Commeatu curribus imposito & milite instructo, ex Blesis per solonam Ioanna mouet, atq; postridie aurelianũ versus ꝓgredit. Vtebat puella in expeditionibus gladio quẽ hoc modo nacta erat. Est tẽplũ in agro turonẽsi diuę Katherinę dicatũ gẽti regionis illius plurimũ venerabile, vbi donaria pluria atq; vetustissima visunt. In eo tẽplo antiquũ ensẽ inter sacras oblatiões vtraq; pte lilijs insculptũ extare carolo Ioanna patefacit, petens vt misso ad tẽplum armoꝝ fabro gladiũ illi dono perferat. Admirat⁹ carolus si tẽplũ illud

Ioannę gladius.

aliquãdo Ioãna inuisisset, percũctatur mulierẽ qualiter id norit. Neq; inquit puella locũ noui neq; humano ad hoc auctore vsa sum. Deus est qui reuelauit. Mittit rex opificẽ qui inuẽtũ ad se gladiũ ferat. Profectus ad tẽplũ faber ensem inter squalentia alia arma rubiginosum ad Carolum perfert. Quo mox Ioannem rex donauit. Sed de anglis orationẽ persequamur. Angli qui ad ꝓpugnaculũ sancti Ioãnis blanci erãt francos venire audiẽtes loco deserto ad fratrũ augustinensium ędes quę ad extremũ põtem diui laurẽtij suburbio spectãt se receperũt. Puella vero per medios hostes flumine traiecto quem vehebat cõmeatũ in vrbẽ importauit. At quãdoquidẽ victualia tenuia erãt rayus & delor⁹ cũ suis blesã remeantes ciuitatis ꝑiculũ cãcellario narrãt, cui nisi succurrat vẽturã esse ĩ hostiũ potestatẽ. Et Ioãnes aureliañ. nothus magnopẽ orabat laborãtibus ciuibus suppetiatũ iri. Stetit oĩm sentẽtia copiosissimũ cõmeatũ ad obsessos ferre & iter facere per belsiã qua ꝑte obsidio ciuitatẽ magis vrgebat. Copijs igitur vecturisq; rite ad iter ordinatis frãci (dimidia q̃ est inter Blesam, aurelianũq; via cõsecta) castra ponẽtes restiterũt, se suaq; corpora curãtes, Crastino diluculo insequentis diei cum ad duo passuũ milia ciuitati successissent, Ioanna assũptis aliquot cũ valida manu ꝑfectis vrbe egressa veniẽtibus obuiã pergit, atq; ita exercitib⁹ cõiũctis cũ frãci inferiores hoste nõ essent, ĩ cõspectu anglorũ ꝑtereũtes in ciuitatẽ recepti sunt. Victualibus ciuitate cõfortata Ioãna armis egregiæ instructa ad ꝓpugnaculũ quod sancti lupi appellabatur mouẽs anglos qui in eo erãt potenter oppugnat atq; vincit, nemine superstite qui vel occisus vel captus nõ fuerit. Hæc cũ in cõspectu maioris propugnaculi gererẽtur tẽtauere hostes eruptionẽ facere & suis auxiliari, sed mox in ꝓpugnaculũ se receperũt. Frãci minore ꝓpugnaculo dissoluto, postq̃ in vrbẽ rediere multis coitiõib⁹ clã habitis an lõdõias ꝓpugnaculũ oppugnatũ irẽt, cõicato tãdẽ cũ Ioanna cõsilio illa succẽsens nihil

Aurelianensis obsidio.

me inquit ꝓceres celaueritis, potis sum hęc & maiora aīo condita meo silere. Tacuerant siquidē ꝓceres ne muliebri leuitate res in vulgū ꝓdiret, q̄ ꝓpugnaculū oppugnandum simularent, vt anglos qui salonā versus in obsidione erant in alterā ligeris ripam allicerent dum suis auxilio venire festinarēt, quibus a sua sessione mouētibꝰ frāci eorū stationes occuparēt. Nec iram ioanna posuit, donec Ioannes aurelianus nothus id qdꝰ cōsilio definitū esset ille enarrauit. Cognito decreto sentētiā īquit puella laudo si opus reuera assit. Nā cū cordata esset & cōfidens deo mulier, multa q̄ a p̄fectis de bello cōsulebātur īprobabat, nihil obsidiōis tpe sinistræ aut īfœliciter gerēs. Aderat eī̄ pręliātibus suis armis īstructa, ęquo vsa potēti & aīoso, in quē expedite instar expediti militis conscendebat. igitur multa aīo cogitās, operepreciū cēset si hostē inuadat qui ad extremū pontē ad sancti laurentij suburbana sedebat. Erant in flumine naues non pauce muris ciuitatis deligate, in eis multo milite īposito ligerim trāsmittit. Copiasq̄ incōtinētē exponit insultū factura in hostē pugnatū illic est donec occumbēte fere sole receptui signum puella dat. Regredientes in naues francos anglus adoritur. Eam obrē puella suos cohortata hosti restitit, propulsatq̄ persequēs eū vsq̄ ad augustinensium ędes, quas licet anglus munitissimas fecisset, captas tn̄ fugato hoste frāci occupauerūt. Erat ad eū quē dixi pontē proxime augustinenses turris ex quadrato lapide cū ꝓpugnaculo & fossa, ī eo loco fugiens anglus se recepit. Vbi excubias cōtinua nocte habēs Ioanna cum illuxisset ꝓpugnaculum oppugnare iubet, asserēs tēpus ꝓxime adesse cū anglus vincēdꝰ atq̄ regno expellēdus erat. Dum hinc francus instat, illinc hostis acriter se tuetur. Ioāna in humero scorpiōe ex ꝓpugnaculo misso vulneratur, quo vulneratur neq̄ tristior/ neq̄ negligentior fuit, stans continenter ad fossę labrum & militem fortiter agere admonens. Cōtinuata obsidione cū ad vesperasceret, francus in fossā oībus partibus di-

lapsus in ꝓpugnaculū scandēs vi expugnat quadringen tis anglis interēptis cū ꝑfectis tribus mollino Ioanne pō maro, & guillermo glassida. Cæteri oēs capti in potesta tē venere frācorū. hęc a Ioāna gesta hostis qui belsiā ver sus grāde ꝓpugnaculū habebat ꝓspicere facile poterat. Casu igit̄ suorū pterriti hostes postq̄ ab vrbe cāpanas to to classico velut in cōi lęticia pulsari exaudiunt, mane fa cto magdunū (& deserta obsidione) cōfugiunt. Ad hunc modū dissoluta obsidio est, & ciuitas ab hostis ptāte erepta. Quod maximū momētū ad Caroli fortunā fuit. Tallebotus autē ęgre ferēs se aurelianēsi circūuallatione frustratū dānū cōpēsaturus laualliū aggreditur arcē oppi dū q̄ nocturno furto īuadēs. Cępit ibidē laualliū comitē quē donec quinq̧ & viginti scutorū milia illi exsoluisset ī vin culis habuit. Interī ioanna Carolū regē sollicitat maiores copias cogere, & sibi recupare q̄ ī agro aurelianēsi ab hoste occupabātur. Vocato ꝓpterea ad se alēconiꝫ duce Carolus gergeū petere imperat. Affuerūt mox Ioānes aurelianēsis nothus boussacus marescallus / grauilla / culauus admiraldus / ambrosi⁹ delorus / vignolus hyr⁹, & guillermus brussacus, qui tametsi stipēdio regio nō iuuarent̄, vi sendæ tn̄ Ioannę causa quā diuinit⁹ missam arbitrabātur, militare nō recusabant. Itaq̧ gergeū ꝓfecti oppidū post octauum obsidionis diem expugnant. Nec multis interpositis post diebus magdunū auctis copiis Carolo iubente mouentes pontē cum turri capiunt, positoq̧ præsidio bogentiū ꝓtenus contendere. Audito francorū aduentu angli relicto oppido in arcē quę est ad pōtē supra ligerim amnē confugiunt, quā (dimissis libere abire anglis) franci receperūt. Recepta arce rumor p francorū castra īcrebuit Tallebotū & ioannem fastolū cū quinq̧ angloꝝ milibus apud Iēuillā in belsia visos esse, qui magdunū proficiscerētur. Missis exploratorib⁹ postq̄ id verū esse frāci cognouerunt, cōposito agmine in hostē mouēt, & apud patayū ꝓpter qđ tēplū illic munitissimū erat castrametātur. Sta

bāt in excubijs belmanor⁹, Ambrosus delorus, Hyr⁹, po tonusq; hostis aduentū explorantes. Quos non longe cū iusto exercitu seq̄bātur alēconius dux / richemōtus conestabilis, vindocinēsis comes / Ioannes aurelianēsis, nothus & Ioanna puella. Angli vero dū viā pergūt, cōspectis frācis ad proximū nemus iter cōuertunt pugnandi locū sibi ydoneū captātes. At qui in excubijs erāt nullo se colligēdi spacio hosti dato prælīū cōmisere, ita vt equitatū omnē anglorū in fugā coegerint, pedites quidā visa equitū fuga in nemus & viculū qui iuxta erat dilapsi, nemoris bñficio vt quisq; poterat se tuebātur. Interim alenconij dux aciē instructa aduenit. Tria circiter milia hostiū in ea pugna cecidere, captis ex anglorū nobilitate cū tabelloto q̄plurimis. Tūc in Caroli potestatē venit iēuilla & alia q̄dā per belsiā loca. ¶ Mēse iunio insequētis anni qui fuit xpianæ grāæ quadringētesim⁹ vigesim⁹ nonus supra mille, ioāna puella Carolū cōueniēs, iā inquit serenissime rex hoste superior esse incipis. Multas vrbes atq; arces ex āglis ereptas tibi audiētes videmus nūc tuæ cōsecratiōis tēpus aduenit. Diuinæ dignatiōi placet ad remos pficiscaris, vbi more maiorū sacra vnctione delibutus dyadema suscipias. Qua re vna venerabili⁹ frāco populo tuū nomē erit, & hosti formidabile. Nihil te pterreat q campania & reliq̄ fere belgę oēs ab hoste tenētur, viā tibi propiciatore deo pabim⁹. Tm̄ copias cōtrahe & dei decretū exeq̄mur. Hęc Ioannę verba spē oībus magnā faciebāt, ppterea q vitę puritatę puella p̄ se ferebat sanctitatē & nihil muliebriter agebat aut loq̄bat. Enīuero sacerdotali cōfessione quaq; fere hebdomada cōsciētiā purgabat, & diuinā eucharistiā desumebat. Igitur collecto apud Gyē non mediocri exercitu Carolus remos per cāpaniā petere constituit, p̄missa cū aliquot pręfectis ioanna puella, qui obstātē forte hostē īpedirēt. Proxime antissiodorū Carolus cū venisset, pdiere illi obuiā aliquot ciues, sed in ciuitatē non admiserunt. Erat illis dieb⁹ trimol⁹ q multa apd̄ regē auctoritate ha-

Anglorū cędes.

Tabellot⁹ capitur.

Initiū cōsecratiōis Caroli septimi.

Antissiodorus.

bebatur. Hunc ab antissiodorensibus pecuniam accepisse cōstans fama fuit, vt illis liceret induciarū beneficio frui. Itaq; ciuitati nihil incōmodatū est, cibos exercitui ministrātibus incolis, dū preciū solueretur. Praeterita antissiodoro, Carolus sanctum florentinum recepit, oppidanis se libere dedentibus. Trecas inde profectus post sextū diē qua illic desperata deditione sedisset. Laboratū est in exercitu fame, ita vt plęriq; fabis & triticeis spicis tm̄ milites vescerentur. Rerum poenuria cognita Carolus primores exercitus ad contionem vocans petit quid ipsi faciendū esse censerent. Nemo omnium fuit qui reducendū exercitum esse non diceret, cū neq; cōmeatus neq; stipendiū militi sufficeret. Vnus tamen Robertus massonus q̄q̄ ab hac sententia non abhorreret, vellent inquit Ioannam de hac re audire, quae enim praesentis expeditionis auctor fuit, ipsa suis consilijs paratū forte auxilium feret. Igitur vocata Ioanna rogata sentētiā ad Carolū cōuersa. Si ego inquit quod verū teneo eloquar, an mihi rex credideris. Id cū secūda q̄reret. Tibi inquit rex, si quod ꝓfuturū sit dicas credā. Trecēses inquit puella tui sunt & intra ꝓximū biduū se ciuitatēq; tibi dedēt. Credulus foeminę rex stare loco copias iubet. At Ioāna cōfestim ęquū inscendēs quē q; militē cogit, ea quae ad oppugnationē necessaria erant ad muros importare. Qđ aīaduertētes trecēses loci antistitē cū ciuibus aliquot & militū quibusdam̄ pręfectis ad carolū legant, ciuitatē dedituros similes anglus īde abire cū ijs quos captiuos habebat libere ꝑmittatur Cōditione accepta rex postridie trecas ingreditur. Egredrētes vrbe hostes ioanna captiuos abducere vetat. Quoꝝ redēptionis preciū, ne fidei & posite cū hoste legi detraheret rex exsoluit. ¶ Ordiātis apud trecas magistratibꝰ/cathalaunos petit, q eū cōi oīm lętcia excipiētes mīstros reipublicę quos carolꝰ instituit admiserūt. Inde remos qui anglo parebāt adoritꝗs nulla vi recepit, lętis ꝓculdubio citibꝰ suū regē excipere. Eo venere dux barrēsis & lotharingiae

Sāctus florentinus.

Trecēses.

Nota ī rege fidem.

Cathalaunum.

Remi.

Cõmersiensis quoq; dñs:nõ pacuas copias ducentes, vt regi ĩseruient. Itaq; Carol⁹ & vnct⁹ & coronat⁹ est a Reginaldo chartrensi remorũ antistite assistẽte puella quæ militare vexillũ manu gerebat,nimiũ exultãs q̃ se vna hortãte Carol⁹ regni dyadema & sacrã vnctionẽ loco celebri atq; hmõi sacris multos per ãnos ad id mumeris designato recepisset. Sacratione absoluta,relictis remis vellium iter agens oppido libere potit⁹ est. ¶ Nec suessiones signum vllum rebellionis ostenderũt. Sil'ri quoq; modo p̃ briã nonnulla fortia loca facere deditionẽ. ¶ Priuino oppido cũ Carol⁹ ageret, bethfort⁹ cũ duodeci armatorũ milib⁹ ex parisiis ducens corboliũ accessit animo (vt ipse iactabat) pugnam cũ Carolo conserendi id vbi regi cognitũ est: priuino discedẽs an castellũ cui mota nomen est exercitũ duxit non ob aliam cãm q̃ vt anglo pugnãdi faceret potestatẽ. At bethforto mens fuit parisios repetendi. ¶ Cõstituerat Carol⁹ sequana amne traiecto brayũ proficisci promittentibus oppidanis transitum se concessuros Sed frãcis anglisq; concurrentib⁹ eodẽ tp̃e ad ripã vt tra͞icerẽt, leui cõmisso p̃lio Carol⁹ suos transire p̃hibuit. Exactis post non multis dieb⁹ castrũ thiericũ p̃fect⁹ mox per vallesiũ crespeiũq; preteriens castra in cãpo iuxta Dãmartinũ ponit, spe animoq; erect⁹ Parisiũ recuperandi. Cognito q̃ ad se Carol⁹ aduentaret bethfort⁹ ad vicũ mitriacũ copias eduxit, sex a dãmarto milib⁹ passuum distãtem. Vbi loco natura munitissimo militẽ continet. Præmissis aliquot equitib⁹ duce stephano hyro qui anglos adequitarent: vbi resciuit hostem loci munitionibus considere, Carolus suos vltra progredi vetat. Bethfort⁹ autem Parisium citissime reuers⁹ est. Miserat per hos dies Carolus ad cõpẽdiũ beluacensesq; nonnullo ex suis fidissimos exploratũ quo in se animo incolæ essent. Cognoueratq; illos cupe maxime ab anglorũ seruitute liberati: eiq; optẽperare qui ver⁹ rex esset. Proinde barronẽ siluanecteñ. agri vicum vt compendium peteret p̃fect⁹

Vellium

Suessio.

Priuinũ.

Brayum.

Castrum thiericũ.

cognoscit bethfortũ maiorib⁹ copijs auctũ in se ducere:
¶ Patruelis si quidẽ henrici anglorũ regis per supiores dies romanus cardinalis a põtifice romano legationẽ ad anglos receperat pecuniã militẽq; cogẽdi aduersus bohemos qui de xp̃i doctrina & fide non recte rederent. Qui milibus quatuor armatorum in galliam traductis se cum bethforto coniunxerat ĩ francos arma cõuertẽs: q̃ ĩ xp̃ianę religionis hostes simularat accepisse. Igit̃ vt de bethforti accessu certior Carol⁹ redderet̃, Ambrosiũ delorũ cũ vigiti tm̃ equitib⁹ exploratũ quid apd̃ hostẽ geratur mittit. Qui iter igressus videt ꝓcul dẽsissimũ puluerẽ in aerẽ ferri nec dubi⁹ fuit id ꝓgredientis agmis idiciũ esse: moxq; paulo vltra ꝑgẽs ãglos manifeste cõspicat̃, idq; ꝑ caduceatorẽ Carolo festinãter renũciat, Ea re cognita Carol⁹ acie ordĩata siluanectũ iter facere cõstituẽs apud mõtẽpiliolũ qui mõs cõtẽplationis aliqñ dict⁹ est cũ venisset redeũte Ambrosio deloro, accepit anglos barronẽ ducere per riuũ qui ex siluanecto ꝑfluit, sed eos magnopere ĩpediri vadi augustia per quod vix bini euadere possent In ea trãsciendi difficultate: rat⁹ Carol⁹ hostẽ intercepi posse: primã aciẽ incedere iubet. Sed iam magnam sui exercit⁹ ꝑtem anglus transmiserat: quamobrem Carol⁹ suas acies ĩ conspectu hostis habuit: moxq; leuib⁹ cõmissis digladiationib⁹: cũ sol cõdere se ĩciperet: ãgli ad ripã fluẽti castra posuere, aggere vallo subdibusq; se se muniẽtes. Habẽtes praeterea a tergo lacũ. Rex aũt in montepiliolo suos cõtinuit. Postridie cũ illusisset: Carol⁹ quaterna acie instruct⁹ ĩ anglos ducit. Primã alẽconij dux & vindocinẽsis comes admĩstrabãt. Scd̃ę praeerat dux barri. Tertiam ducebat rayr⁹ & boussac⁹ franci/ marescalli. Quartã quę ad excursiones instituta erat & cui frequẽter locum mutare necesse esset moderabant̃ Albert⁹ Ioãnes aurelianẽsis not⁹ Ioãna puella & Hyr⁹. Sagittariorũ balistariorũq; curã gerebãt grauilla & Ioãnes foucaud⁹ lemouicẽsis. Regis custodiã borboniorũ dux trimolusq; receperãt Acie

Improb⁹ sacerdos & sacrilegus.

bus ad hunc modũ istructis decretũ erat anglos adoriri Sed cognito q̃tũ illis loc⁹ adiumẽto esset, leuibus aliquot prælijs ante castra vtrinq; cõmissis: cũ neq; cõuitijs neque ꝓuocationib⁹ e castris excitari hostis posset, francus tandẽ atq; hostiũ castra ꝓxime ꝓfect⁹: manu tandiu conseruit, donec aduespascẽte & multo puluere cęlo caligante fuerit ꝑlio desistere coact⁹. Mane facto rex crespeyũ: bethfort⁹ parisiũ perijt. Biduo post recepit Carol⁹ compẽdiũ, vbi pręfectũ posuit guillermũ flauuiũ loci indigenam.

¶ Eo quoq; beluacenses cõuenere regis ꝑtati se permittẽtes. Idẽ fecere siluanectẽses qui misso ad Carolũ suo cum aliquot ciuib⁹ ãtistite ciuitatẽ dedidere q̃ rex paulopost se ipse cõtulit. Bethfort⁹ ꝓuidẽs aio q̃ benignior fortuna Caroli reb⁹ arrideret: parisio abire cõstituẽs Ludouicum luxẽburgũ morinoꝝ epm quẽ francię cancellariũ ãgloꝝ factio appellabat: & Ioãnẽ racherũ eqtẽ ãglũ vna cum symone morhyero parisianũ ꝑtorẽ ciuitati admĩstratorẽ pręposuit cũ duobus armatoꝝ milibus ad ꝑsidiũ relictis. Reliquũ vero exercitũ ad normãnos ꝓfectus cõpluribus suę factiõis locis dispartiuit: Igit cognito bethforti discessu Carolus ad sctm̃ dionysiũ ex siluanecto mouens oppidũ (excipiẽtibus eum ciuibus) ingressus est. Tertio post die frãci Caroli iussu ad vicũ cui capellę appellatio est castris cõstitutis: cũ ibi ꝑnoctassent: eruptiõe i eos a Parisiacis facta crebris ꝑlijs consertarunt: nõ secus ac si prælud ia quędã armoꝝ agitarẽt. Repetẽtib⁹ tãdẽ ciuitatẽ parisianis: franci duce alenconio ad sancti honorati portã copias ꝓmouere, expugnãtes cõfesti ꝓpugnaculũ qd⁹ ꝓ porta extructũ erat, q̃ spe adducta Ioãna: ciuitatẽ quoq; oppugnar̃ ꝑter oĩm opinionẽ cõstituit. Est ab ea ꝑte duplex fossa & iter vtrũq; ager: i priorẽ neq; aq̃ neq; luto impeditam cũ facile frãci descẽdissent Alterã fossã supare labor fuit ꝓpterea q꜄ latior & aq̃ affatĩ plena essent. Importatã vndiq; materiã cũ Ioãna i fossam opplẽdã iacit, e muro sagitta in cruce ꝑcutitur: nec eo tardius in ope perseuerat

Sanctus dionysius

pugna ad sancti honorati parisieñ. portam.

cōmilitones ꝑseuerare cohortās. Nec potuit ide reuocari donec alenconi⁹ negociosam mulierē ꝑ se reduxit. Signo receptui dato franci ad sanctū dionysiū iter conuerterūt. Quo tpe ex latiniaco ad Carolū nuncij conuenere qui oppidū tradere pollicent. Quare missus latiniacū ambrosi⁹ delor⁹ oppidū recepit. ¶ Carol⁹ aūt e scto dionysio digredi volēs: ducē borboniū admistratorē istituit earū ciuitatū quas a tempore suæ vnctionis i belgis receperat: relicto cū firmis copijs apud sctm dionysiū vidocinēsi comite & cullanto. Atq; inde latiniacū profectus: mox montemargi pteriēs: ligerī traiecit. ¶ Abeunte Carolo angli burgundiq; sanctum dionysium recuperāt: siluanectū petentib⁹ ijs qui ex Caroli instituto ad psidiū relicti erant. Mouit præterea hostis ad latiacū copias. Sed egressi⁹ oppido delorus cum Ioanne faucaudo: ita hostem distinuit: vt nulla illi fuerit potestas proxime oppidum castra admouendi. Quare admirati resistentiam hostes parisium remearūt. ¶ Cepere per id tps Laualliū tres normani equites homer⁹ bochet⁹ & ferreri⁹ adiutore multore quodam qui molendino præerat in amne marona qui ꝓxime oppidū pfluit. ¶ Et ambrosi⁹ delor⁹ foucaudusq; de capienda rothomago clam consultantes freti ope magni petri qui rothomagensis erat magna spe ducebant intercipiēdę ciuitatis. Sed definita die cū it noctu copię faciunt, tenebris falsi, alij rothomagū: alij alio errātes diuerterūt Fuitq; eorū iceptatio ad hūc modū irrita. Per eos dies miles franc⁹ qui in vrbib⁹ recēter i fide Caroli receptus erat mirū i modum vexare icolas & ciues cepit nemini parcens & i omnē rapinā dissolut⁹. Qua iniquitate factū est, vt diffugientib⁹ colonis agri cōplurib⁹ locis inculti remanerēt, & quę terræ frugū feracissimæ erāt sentibus ruscisq; squalerēt, i salt⁹ & siluas conuersę, igētes vici & ijdē populosissimi sine icolis dilabētibus structuris deserti vacuiq; mox ferarū lustra fuere, quæ aiaduertēs borboniorū dux domū se contulit relicto siluanecti vindocinensi

Margin notes: Latiniacū. — Lauallū. — Error militum. — Solitudo ꝑ agros & vicos.

comite Cui paulopost Carolus boussacum cui octingentis armatis misit pficiens illũ regioni quã borboni⁹ reliqrat. ¶Ioãna vero puella sub eisdẽ diebus sanctum Petrũ monesteriensem cepit, inde cum ad charitatem copias pmouisset, irritã obsidionem habuit amissis plerisq; tormẽtis machinisq; bellicis. Erat castellũ scti selerini ĩ principatu alenconij ducis ver⁹ & lõge desolatũ quod instaurare dux cum cœpisset, aduocato ad se ex latiniaco ambrosio delaro castellum illi cũ valido praesidio cõmendat. Recepto castello ambrosi⁹ mira admodũ diligẽtia locum munit: nihil omittens quod ad arcis custodiã ptinere arbitraretur. Verũ enimuero angli priusq̃ munitiones absoluerentur, castellũ circũsidẽt. Pressis obsidiõe francis delor⁹ pcibus suorũ vict⁹, simulata eruptiõe noctu cũ quinq; armatis chinonẽ pfect⁹ est, nũcians regi quae ad scti selerini arcẽ gerebãtur. Quibus cognitis, Carol⁹ copias per cœnomãniã aduers⁹ anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit omnia ĩ celeritate ponens, arcẽ confestĩ acerrime oppugnat. Quod haud satis pcederet, altera die obsidionem soluit. Idẽ quod apud latiniacũ facere aggredit̃ ĩtentiõe sua frustrat⁹ est: oppidum egregie tuentib⁹ foucaudo marescallo & quẽnodo scoto equite. ¶His dieb⁹ puella cum latiniacũ accessisset, cognito q̃ quadringenti ex anglorum copijs non procul a latiniaco ĩ franciã contenderẽt: assumpto foucaudo & Ioãne de sancto albino & alijs ex latiniaci praesidio hostẽ adorit̃: oẽs ad vnum necãs. ¶Sed non multis post dieb⁹ dissimilis apud cõpendiũ fortũa illi fuit Nã anglis burgundionibusq; ĩ cõpẽdij obsidione sedentib⁹, Ioanna subsidiũ obsessis ferens, cũ oppidũ ingressa esset: & paulopost eruptione ĩ hostẽ facta res non prospere sibi succederet: dũ oppidũ repetit & militum pressura aditum praecluderet capitur a Ioanne luxẽburgo qui eã anglis venũdedit. A quibus hostiliter habita rothomagi cremata est odio videlicet nominis franci & q̃ virili veste fœmina vsa esset. Prius tñ q̃ sñiam diceret hostis fre-

Castellũ scti selerini.

Puelle Ioannę fortũa mala apd⁹ cõpẽdium.

quẽti foro & crebris cõsultationib⁹ puellã tẽtat:de fide at
q; religione xpi multa scrutatus. Arbitrabatur eñ mulie
rem magia aliqua edoctã a Carolo rege assumptam esse:
& ꝓpterea a catholica veritate Carolũ aberrasse:idignũ
q; esse cui regnũ deberet. Sed supra fœminę vires fuit:plu
ribus cum hoste(vt est nõnulloꝝ mos) ꝑ assentationem
sentientib⁹ præuallere, q̃q̃ se & quecũq; gessisset apostoli
ce sedis examini ꝑmitteret. Apud tyrãnos semꝑ fuere in
iqui consultores qui effectione mala vel assentatiõe ceci i
sontes ꝓ nocẽtib⁹ vt pricipib⁹ gratiã inirent dãnare ma
gis quã absoluere curarẽt. In eã eñ ptẽ ꝓpẽsiores sunt q̃
principis animum ꝓcliuẽ videt. Obijt puella dominice
pietatis anno.M.ccc.xxx.mense mayo. ¶Sexto ab obsi-
dione mense: laborantibus compendianis victualium
pænuaria iamet⁹ tyllay⁹ cum cẽtũ equitib⁹ oppidũ latur⁹
suppetias ingredit. Ei⁹ locti guillerm⁹ flauius custodiam
gerebat:& ei assistebat philipp⁹ gemache⁹sancti pharonis
meldensis abbas:homo genere illustri:qui obsessis & ani
mos faciebat & spem adijciebat victorię. ¶Interim vin-
docinensis comes & boussacus quingentis supra mille ar
matis contractis mouentes:turrem ligneã grandem i q̃
se angli obsidionis tempore recipiebant expugnant.

Q pẽdiũ recuperat

Dumq; eam angli oppugnant: iametus eruptione facta
alterã turrẽ quæ siluã versus extructa erat & burgundio
nũ præsidio tenebat:inuadit:qui cũ quadrigẽti essent vni
uersi interempti sunt. Hostis tanto danno affect⁹ :nocte i
sequenti desertis castris atq; obsidione dissoluta:alter nor
manniã,picardiã alter remigrauit. ¶Eodem ferme tem
pore meldunenses occasionẽ libertatis nacti:ab hoste di-
scessere. Qui eñ in præsidio apud illos erant angli atque
burgũdiones:oppido aduers⁹ francos cũ excessissent pau
cis i pręsidio relictis oppidani leuis cõtentionis causa ad
uers⁹ ꝓ̃sidiũ suscepta arma capiũt. Erat tũ melduni tubicẽ
quidã vetul⁹ qui Carolo aliquando seruierat. Hic rixę ca
sum intelligẽs ciuib⁹ signũ tuba dat rẽ gerẽdi. Itaq; fuga
tus oppido hostis in arcẽ se recepit. Meldunenses vero id

quod apud eos gereret festinãter renũciãt geresmo rhodij ordinis cõmẽdatario, & dionysio challio q eo tpe imbria erant cohortes aliquot militũ hñtes. Hi nihil morati meldunũ pficiscẽtes, arcẽ post duodecimũ circũseptionis diẽ recipiũt. Neq; pigritãtes priuignũ cũ arce p diẽ tẽpus vi ab anglis extorquẽt. Recuperãt p̃terea p briã regionẽ oppida atq; arces cum corbolio & vicẽnis. ¶ Et apud cathalaunẽses ingẽs de hoste cædis facta est. Itaq; ducẽtibus anglis burgũdionibusq; octo milia armatorũ vt p cãpaniam grassarent, & prædas agerẽt, Barbasanus cathalauni tũc agẽs cognito q hostis apud diuã mariam despina castra haberet, accersitis vicinarũ arciũ p̃fectis cũ se iustum exercitũ habere cõsideret, hostẽ adoriri festinat, misso ad burgũ vigniolũ hyri fratrẽ nũcio, q apud castellũ serreyũ erat, vt pugnæ adesset. Quo veniẽte acrior pugna cõmissa est, & hostis superatus. ¶ Nondũ sub illis dieb⁹ hẽricus angliæ rex, p̃re hẽrico defuncto in frãciã traiecerat. Anno aũt salutis millesimo quadringentesimo.xxxi. cũ annorũ esset duodecim multa nobiliũ caterua, copijsq; stipatus parisiũ aduenit, vbi magnis honorib⁹ exceptus in diuæ mariæ tẽplo regni dyadema cardinalis vicestrensis ministerio suscepit. Hic eñi cardinalis cum hẽrico ei⁹ grã aduenerat. ¶ Dum hæc parisijs agunt princeps auraycensis a gaucurto q dalphinatib⁹ p̃ẽerat fugat multis Burgũdionib⁹ occisis. ¶ At in bellouacis alia fortunæ conditio fuit. Darõdellus eñi comes angl⁹ cõstitutis nõ lõge a ciuitate duorũ miliũ armatorũ insidijs præmissisq; expeditis quibusdã militib⁹ qui beluacẽses ad eruptionẽ pruocarẽt Boussicaudũ & santrallũ vasconẽ qui in p̃sidio erãt ciuitate egressos adorit, multosq; occidit eorũ præsertim q pedites ex bellouacis cõcurrissent, quibus cũ ipse santrallus interijt. ¶ Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbasano quoq; q cũ eo militabat, nã apud barrũ in obsidione sedẽtib⁹ cũ accepissent valdemõtẽsiũ comitẽ & burgundionũ mareschallũ cum valida anglorũ manu in eos ad

Cædes anglorum apud cathalaunũ.

Rex hẽricus hẽrici fili⁹ parisiũ ex anglia venit

Renati ducis barẽsis dira fortuna.

uentare relicta obsidione hostē vallo carrisq; circumuallārū impetūt. Capit eo praelio renat⁹, & barbasan⁹ cū alijs plurimis necat. Renat⁹ philippo burgūdo duci traditur a quo ꝓ ipsius renati liberatiōe casleti vallē imperpetuū ditionē dux accepit, & adhunc vsq; diem possidēt eius in flandria successores. ¶ Per eā tēpestatē vilbyus nothus salseberiēsis & matogot⁹ angli coacta suorū ingēti multitudine sancti selerini arcē appetētes, locū circūcludunt, vbi ambrosij delori vicarius erat ioānes armēgnus, qui obsidionē magno aīo tulit, arcē potēter tutat⁹. Cognito obsidionis ꝑiculo, delor⁹ qui illis diebus apud regē erat obsessis subsidiū mittit solicite ꝓcurabat. Igit Bueillus & ipse a Carolo praemittunt. qui belmōtē vicontū ꝓfecti illic tātisper morati sunt donec reliquę copię cōuenissent. Tertio die postq̄ in eo loco restitissent, venere interim alię frācorū cohortes q̄ in vico cui nomē est binaiugus trib⁹ passuum milibus a belmōte distanti cōsedere. Inter francorū cohortes quae ducētorū supra mille armatorū erant fluebat saterra amnis, q pōte vno nō ꝓcul a belmonte trāsiri poterat. Angli vero qui in obsidione sancti selerini agebāt, de frācorū cōuētu certiores facti pars intermissa obsidione ad frācos q castra habebāt noctu ducūt, nec morati praeliant. Excito mox ex re insperata clamore, buell⁹ & qui cū eo apud belmōtē armari excubabāt pōte transmisso laborātibus frācis dū opē ferre cōtēdit, iā angli victores militaria signa extra vicū emiserāt parsq; obligandis captiuis pars recipiēdis aequis & sarcinis cōuehēdis distinebat. Hostē sic impeditū frāci inuadūt. Fit atrox ꝓliū vt deiectis vtriq; militaribus signis, diu sit dubitatū quorū melior cōditio esset. Deniq; victor frācus extitit sexcētis anglis interfectis q̄plurimis insuꝑ, cū matagotho in captiuitatem abductis. Ex frācis triginta desiderati sunt, & paulominus capti. Inter quos fuit delorus diro vulnere perculsus, paulo post tn̄ instaurātibus bellū francis recuperatus est. Huius cladis nuncio accepto vilbius cum re-

Sc̄ti selerini castellū ab anglis obsessum

liquis sancti scelerini obsessorib⁹ alenconiũ fugiẽtes petiuerũt. ¶ Apud carnotũ res quoq; ꝓspe frãcis cessit. Nã positis trib⁹ locis insidijs, aurelianẽsis nothus florẽtinum dilleriũ iuxta sancti michaelis portã in primis insidijs locat, secũda paulo a porta lõgius cõstituit. Ipse & Hyr⁹ cũ quingẽtis equitib⁹. sexcẽtis fere passuũ milibus a ciuitate tertias insidias agit. Ordinatos aũt, & ad hoc a se edoctos aurigas cum curribus q pisces allosas vehebãt sub lucem ad vrbẽ mittit, quos nõ secus/ac victualiũ vectores in ciuitatẽ admittere ciues simile vero erat. Aurigæ vero cũ quibusdã sibi nothis ianitoribus pridie in colloquiũ venerant, & se illis allosas daturos ꝓmiserãt. Si diluculo venientibus patefacerent ingressum. Igitur ianitores vt appropinquãtes aurigas cõspexere, socios adhortati vt festinanter aperta porta piscib⁹ potirent̃ portam reserãt, quã ex ꝓximis insidijs dillerius ꝓdiẽs occupat subsequẽtibus ijs qui in secũdis insidijs erãt, atq; ita ante diue mariæ templũ ꝓgressi regiũ vexillũ statuũt. ioãnẽ nothum expectãtes. Cõcursantibus vero per vrbẽ armatis. loci antistes qui Burgũdus natione erat occidit̃ Laubespinus aũt ciuitatis p̃fectus muros vrbis transgressus aufugit. Ad hũc modũ carnotũ receptũ est. ¶ Obsessum est rursus a bethforto Latiniacũ, & magnis viribus frustra oppugnatũ/ Foucaudo/Quẽnedoq;/& tenaldo de sancto ioãne oppidum defendẽtibus. Extruxerat eñ bethfortus ad pontis initiũ ligneam turrim/ & ad alterã oppidi partem muniones latissimas ad statiõnẽ militum. Addiderat quoq; sublicium pontem qui a turre ad municiones paruius esset, atq; ita circũseptum exiguum oppidum paucis dieb⁹ expugnare sperabat. quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianensi notho Ioanne rayo / Ioanne gaucurto/& Roderico vallendrano hyspano sequana transmisso/cum per matronam commeatum nauib⁹ important obsessis, eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite stabant adoriuntur.

Carnotes

Latiniacũ

Pars vero frācorū q̄ in alterā matronę ripam nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato ꝓpugnaculo hostis partim capit / partim trucidat. Et veniēs bethfortus suppetias latur⁹ suis haud ꝓfuit, sed repulsus in munitiones se recepit. Franci quidē cōmeatu in oppidū importato, Gaucurtū ad oppidi custodiā deputant. Reliqui ꝑ frāciam incedētes aliquot arces captas solotenus deijciunt. Francorū discessu cognito, bethfortus verit⁹ ne in parisios duceret dissoluta cōfestim obsidione castrisq; desertis, parisium ire accelerat. Fuit ꝑ hos dies apud argentorū agri sagiensis p̄liū pertinax atq; admirabile, frācis triginta aduersus totidē anglos pugnātibus. Nemo em̄ nō vulneratus p̄lio excessit, tādē nouē ex hostiū numero cū argentonij marescallo interēptis reliqui angli fugæ se commiserūt. Ex francis cecidere Ambrosius frolaus, Galter⁹ lapostus / & Dorus rossaus, reliquis omnib⁹ grauiter vulneratis. Fuere prȩterea diuersis per andegauiā locis singularia quædā certamina, de quib⁹ scribere supuacaneū iudicaui. ¶ Excursionē subijciā quā in normānia ambrosi⁹ delorus ꝓspere consinauit. Est apud cadomenses annuus mercat⁹ quo normāni & ex finitimis locis q̄plurimi vēdendi emendiq; cā in diui Michaelis festo in cāpo añ beati stephani cœnobiū cōueniūt. Id cū nō nesciret delor⁹, accersitis finitimis militū p̄fectis Petro ialleto / & ferrebonto / copias ex sancto selerino mouens orna anne superato copiarū partē ad diripiēdas nūdinas mittit, ipse cū equitibus quinquaginta & sagittarijs cētū in subsidijs stabat aduersus anglos qui Cadomum tenebant ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaque direptis mercibus cum magno captiuorum numero se recipientes franci postq̄ fluentum ornā traiecere ad lapidem crucē stare copias delor⁹ iubet. Ibi recēsitis captiuis oēs sacerdotes senesq; cum mulieribus & pueris: & paupes insuꝑ agricolas domū dimittit: cȩteros q̄ alicui⁹ pēsi erāt octīgētos abduxit. ¶ Addā deinceps rem inter seria risu non indignā

Argentorū in diocesi sagiēsi

Prosꝑ incursus in normanniam a frācis.

Ridiculū.

Venerat ad feugerã cenomãniæ vicum Guillermus de sancto albino cũ octoginta equitibus frãcis, vbi dũ diuersatur/angli in eũ irruentes nõ modice francos terruerũt, ita vt nothus quidã bosapstus eques ꝑtern⁹ fugiẽs in rubo se occuluit. Fit nihilomin⁹ apud feugerã atrox pugna, & angli superãtur. Quorũ duo ꝓfugi ad rubũ quo bosapstus se abdiderat euadũt. Ratus bosapstus ꝑsecutores esse qui eũ peterẽt qui inquit estis. Respõdẽtib⁹ anglis q̃ nõ min⁹ primescerẽt se anglos esse eiusq; potestati sese ꝑmittere, itellexit rẽ ꝓspe a frãcis esse gestã. Vñ ab anglis fide accepta Bosapstus tãq̃ egregiã operã ꝑlio nauasset, eos ad guillermũ de sancto albino captiuos perduxit. At ille cu sus ignauia nota esset irrisus est & captiuis priuatus. Est apud francos peruetusta cõsuetudo, grandẽ aliquem ramũ vel procerũ arbusculũ frondosum ad mayas Kalendas ludi causa ꝓ portis amicorũ defigere. Id vt obseruarẽt angli qui frenũuicõtẽ occupabãt, assũptũ de more ramũ in cõspectu arcis sancti selerini vbi delorus in ꝑsidio erat ĩ terra defigũt ꝑtern⁹ abeũtes. Quot mox delor⁹ ĩsequẽs, euulso quẽ hostis detulerat ramo, eũdẽ ꝓxie ꝓpugnaculũ freniuicõtis ꝑ leuis armaturę milites plãtare iubet. Pręmisso Ioãne armegno cũ octoginta peditib⁹, qui singulos virẽtes ramos manibus gestarẽt ad fallẽdũ hostẽ. Delor⁹ vero in ĩsidijs nõ longe delituit. Postq̃ pedites nõ ꝓcul ab arce pone dẽsissimã sepẽ cũ ramis se collocassent, angli vbi frondosum stipitẽ pro portis arcis defixũ cõspiciunt, ꝑtenus arce egressi eos qui ramum humo defixerãt acriter persequũtur donec ad delori insidias puenere, ꝓdit confestim in hostem Delorus & prælio cũ hoste contendit. Qui vero pedites ad sepem stabãt se inter arcẽ anglosq; medios locãt, atq; hoc pacto interceptũ hostem fundunt, occiduntq; cõpluribus captis. ¶ Eadẽ fortunæ benignitate vsus est apud sillum Guillermi delorus Anglos enim ex arce sanctæ Susannæ in sillum Guillermi mouentes, cum prædas fecissent superueniens Delo-

Anglorũ cędes.

rus ducentos ex hostibus interemit / ablatis spolijs captiuisq; receptis. Neq; deteriorē fortunā expertus est aduersus comitē darōdellū in pratis annis satrēsibus secus vicū quem gratalū incolæ vocant. Nā cū sexaginta supra centū equitibus aduersus tria anglorū milia præliari audet, pdas ex hoste reportauit. Cōtra accidit apd' Louuerium Hyro. Qui ab anglis obsessus dū qrēdi subsidij causa loco egreditur, a Ioanne marsio dordani pfecto capt' est, & Louuerium ab anglis subiugatū. Sancti præterea scelerini castellum interemptis ioanne armēgno / & guillermo de sancto albino, Darōdellus post trimestrē obsidionem cœpit. Inde ad sillum guillermi ducēs obsides de oppido dedendo accepit, ea lege vt eos si intra quadragesimū diē francorum subsidio obsessi iuuarentur saluos dimitteret. Alioquin deditione facta oppido ipse potiret. Erāt ad id tēporis frācorū copię in armis paratę quas ambrosi' delorus ad sāctū scelerinū ducere spauerat, qbus pērāt alenconius & andegau' duces, & cū illis richemōt' conestabilis. Hi cū suis ad lomellū (sicut inter silenses anglosq; conuenerat) pficiscūtur. Stabat vterq; exercitus in alterutrius cōspectu. Vnde & cōgressus & pręlia cōmissa sunt nō quidē integra acie / sed cohortibus hinc atq; hinc in se cōcursantibus & interdū occidētibus. Nā qnquidē angli loco se munitissimo cōtinebāt, visū nō fuit frācis eos totis copijs impetere. Sed misso ad illos caduceatore petūt aut pugnādi potestatē faciāt, aut obsides reddāt silēsibus. Obsides anglus restituit, & franci domū rediere, rati hostem idē facturū. Sed vix obliuiscit perfidiæ qui fraudulēt' est Itaq; abeūtibus francis, hostis ad sillū se contulit arcē summis viribus oppugnās, nec multū affuit quin expugnaret, discedens inde darōdellus p cœnomāniā andegauiāq; excursiones faciēs arces duas cœpit, mellayū & sanctū Laurentiū de mortarijs. Vbi præsidijs ipositis in normāniā reuertitur paucis post dieb' moriturus. ¶ Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyum in col

Hyrus capitur.

Perfidus Anglus.

Gerberoyum.

le mediocriter edito. Ea arx supra multos annos diruta desertaq; cum fuisset Hyrus Potonusq; mille circiter assumptis militibus, ex beluacensibus profectus arcē instaurare constituunt. In quo opere nihil pigre agētes, muros munitionesq; diligentissime extruebant. Qua re cognita darondellus festinanter cū copijs ex normannia adueniens locū circūcingere ꝓperat. id postq̄ Hyrus conspexit/ suos in cōtionē vocās, vos inquit cōmilitones in hāc collapsam arcē perduxi, vt eā instauratā habētes, ea quasi ꝓ pugnaculo vteremur aduersus hostē. Sed dū muniendæ arci animū intēdim⁹/anglus nos p̄pedit. Itaq; nō arx nobis curāda est, sed vita protegenda. Hostiū multitudinē per agros ad nos hoc loco velut in pedica cōcludēdos ꝓperare conspicitis. Si viri estis res in promptu gerēda est, priusq̄ stationē sibi hostis in obsidione perfecerit itaq; cēseo infesto agmine erūpendum esse, & hostem adhuc venientem & partim occupatū adoriri Hyri approbato cōsilio, miles ad rē gerēdā accingitur. Fit eruptio & acerrime darōdellus inuadit, qui tametsi viriliter restiterit sauciat⁹ tñ capt⁹ est, & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost darōdellus iterijt. Superato hoste frāci Gerberoyū reuerterūt opus cœptū exequētes. ¶ Sub his dieb⁹ cū Trimolus apd̄ Carolū plus cæteris aulicis posset, inuidiā in se multorū excitauit. Caroli p̄sertim andegaueñ. bueili caluimōtis atq; coytiui. Hi tres quos posterius dixi in arcē chinonē ꝑ posticū ab Oliuerio fretarto noctu admissi, Trimolū in cubiculo deprehensum, in castellum montesaurū traduxerūt, inscio rege qui cū chinone erat. Ad quē ex nocturno tumultu pauentē bueilus coytiuusq; accedentes, nihil est inquiūt serenissime rex qđ expauescas. Captus est trimolus tibi reiq; publicæ apprime nocēs. Abducto trimolo Carolus andegauensis apud regem continenter cōuersatus est, in eius beniuolētiam se solerter insinuans, ita vt consilio apud turonos aduocato, rex trimoli deprehēsionē laudauerit, comprehensoresq; inter primores aulicos

Darōdellus morit̄

Trimol⁹ cōphēdit̄

habuerit. Qui tñ nõ lõgo tẽpore in gratia pmãsere, a curiæ negociis semoti. Trimolus autẽ quatuor muttonũ aureorũ milibus bueilo psolutis carcere liberatus est. ¶ Et normãni agri cõstantiẽsis qui mare accolũt cũ ab anglis arma aduersus carolũ regẽ ferre cogerẽtur, ipsi hortante quantepio multis hoĩm milibus ex plębe & aliquot nobilibus collectis in anglos se conuerterunt, atq; Cadomum ducẽtes ab insidiãtibus anglis intercepti partim occubuere, reliquis fugientibus. Quorũ reliquias misso ambrosio deloro alẽconius dux ad arma reuocauit. Ipseq; mox abricas cũ plębeia multitudĩe pfect⁹ cũ nihil pficeret, assumpta quãtula inualidi exercitus parte in cœnomãniã se cõtulit. Nec durauit in armis plębs, sed sensim dilapsa domũ repetiuit. Caleti quoq; armis aduersus anglos desumptis Carnierũ ductorẽ sequẽtes illi obtẽperabãt. Quo tpe Petrus de rupeforti frãcię marescallus, Galterus brusacus & Carlotus maresius, Dieppã anglis noctu sustulerunt. Qua occupata cũ caletis iũcto exercitu Fiscanũ, Harfleũ, Montiuilliarium, Tancaruillã & insulã bonã in caroli ditionem reduxere. Sed dissoluta militari disciplina milites Petro marescallo non audiebant. Petulce illiberaliterq; viuentes, pręda non mitius francis q̃ ab hoste faciẽtes, mulieribus iniurii, monasteriorũ violatores, & contemptores religionis. Hęc militum impietas agros spoliauit cultoribus & domos effecit desertas. Præter arces & munitas vrbes nihil habitabatur. Igitur nihil parturientibus agris miles annona destitutus alius alio diuertebat, quidã carolũ cõuenerũt opem ab eo vitæq; alimoniã flagitãtes, quãdoquidẽ fortunas suas oẽs eius causa detriuissẽt. Prouidit illis pius rex, & cui bene antea seruitũ fuisset, deinceps quoq; illi miles obedientior fuit. Itaq; venablo anglo ducentorũ supra mille armatorũ pfecto, sancti Eligii cœnobio qđ in inferiore normãnia munitũ est occupante, Andreas lavalli comes, & Loheac⁹ cũ ãbrosio deloro anglos noctu petunt, & cœnobii parte intercepta, ducem

Plębis in cõstantiã.

Dieppa a francis capta.

Militũ insolentia.

Sancti eligii cœnobiũ capit.

tos ex hostibus iterimūt. Mox cū venablus idē suos eduxisset, Loheacus delorusq; lazayū vsq; ꝓgressi post atrocissimū ꝑliū hostē superarūt, mortē oppetētibus ducētis praeter eos qui in frācorū potestatē viui ꝑuenere. Venablus aūt cū aufugisset paulopost i suspitionē veniēs a suarū partiū anglis capitis supplicio afflict⁹ est. ¶ Per eā tēpestatē borbonius dux corboliū & vicēnas data ꝑfectis locorū pecunia recepit. Et potonus in picardiā excurrēs abactis multis pecoribus, aduersante maxime comite lucēburgo praedā incolumis abduxit. Sanctū quoq; dionysiū nocturnis insidijs ceperūt Ioannes nothus aurelianensis/ & Petrus de rupeforti anglis inde extrusis. Vbi conseruādi oppidi causa petrus cū ꝑsidio māsit, abeūte ioāne notho qui aduersus anglos copias cōpararet. Moleste em̄ hostis ferebat in cōspectu fere Parisiorū hr̄e loco munitissimo militē francū. Propterea cōtracto validissimo exercitu ex Parisio mouēs sanctū dionysiū circūuallat. Cōuenerat ex finitimis agris in oppidū ingēs rusticoꝝ turba qui vna cū praesidio muros tuebatur sperās vēturū eis a Ioāne notho subsidiū. Atq; equidē ioānes ipe milite stipatus ad pontē meulanū iā venerat cū certus fact⁹ est quasdam anglorū turmas ex gisortio iter ad sanctū Dionysiū facere, easq; ducere mathagonē & Thomā kyrielū. Eā ob rē ipse assumptis loheaco bueiloq; & ambrosio deloro, hostis obuiā ꝓgēs anglos ptī cędit, partīq; capit, & mox ad pōtē vñ venerat cū ꝑda reuertit. Eius autē pōtis atq; arcis ad caroli ditionē conuersio recens erat ꝓcurata quidē a rābocllo, & petro iallardo viris nobilibus, Erat a muro ꝓminēs ad amnē sequanā latrina in quā cōscendētes locamus ferrandusq; piscatores viam francis fecere, seducto pecunia custode anglo qui pontis tutelae erat ꝑposit⁹. Fallēdi angli auctor extitit frācus quidā cui nomen erat imperator. Pōte recepto ij q in arce erāt deditiōe facta liberi abierūt. Interim dū Ioānes nothus aureliañ. apud pōtē meulanū moratur, durior indies erat sancti Dionysij ob-

sidio, ita vt desperãtibus auxiliũ obsessis, cũ nec esset vn de militi stipendiũ solueretur, nec multorũ dierũ cõmeatus adesset. Petrus de rupeforti viginti dierũ inducias cũ hoste constituit, vt si intra eosdem dies suppetiæ a carolo non venirent oppidũ hosti permitteret. Per has obsidionis angustias viri cœnobitę monasterij diui Dionysij miserti fortunæ obsessorũ in stipendium militi argenti marcas quadringentas libere contulerũt. Interea dũ subsidiũ expectatur angli non ignorantes quid aurelianensis nothus de suppetiando obsessis appararet, fossam sibi circũdãt in quã flueto qđ extra oppidũ est tãtã diuersis riuulis aquã deriuant, vt ad castelletũ qđ maiori ecclesiæ vicinũ est redũdaret, extructis quatuor firmissimis ꝓpugnaculis quibus adorientes se arcere posset. Exactis inducijs cũ subsidij spe destitutũ se petrus intellexit deditionem fecit militeq; vita fortunisq; saluis eduxit. Recepto oppido anglus muros munitionesq; deiecit, prę ter eas q̃ ad monasterij tutamen pertinebant. ¶ Parisiani vero anglo parẽtes, cum crebris incursionibus se a francis præmi grauiter ferrẽt, vilbium anglũ qui apud Pontisarã in pręsidio erat orant ciuitatis custodiã recipiat. Qui põtisaræ cõstituto sibi vicario Parisiũ cum bona anglorũ manu se contulit. ¶ Nec multis post diebus ꝑ vilbij absentiã Põtisarenses anglos exosi ad Caroli partes cõsideratione suã cõuerterũt, Igitur die vna egrediẽte ꝑ̃sidio quod apud eos erat, siue vt frumentationẽ faceret, siue vt ex hoste spolia prædasq; reportaret, cũ paucissimos in oppido cũ suo ꝑ̃fecto Ioannę ripello relictos esse aiaduertissent, ipsi sumptis armis portas oẽs oppidi obfirmãtes anglos sine vlla tumultuatione cõpræhendunt. Præter tris qui cũ ripello in proximã portã euaserãt. Vnde tegulis lapidibusq; iactis / postq̃ frustra se tueri cõsiderant, in pontisarẽtiũ potestatẽ trãsiere. Qui cõfestim accito Ioanne insulæ ade dño hominem orant, oppidũ burgundi ducis nomine custodiendum recipiat. Consulto duce Ioannes pontisaram in

Libertas religiosorũ in obsessos.

custodiã,accepit.Iã eñ intercesserant collocutiones com ponendæ pacis:cõueneratq; vt ad diẽ prædefinitũ legati attrebatũ mitterẽtur reconsiliationis faciẽdæ ptãtẽ habẽ tes.Quãobrẽ anno salutis Millesimo quadringentesimo trigesimoquinto Attrebati pacis tractatores consedere. Imprimis affuit cardinalis sanctę crucis romanus legat⁹ ordine cartusiensis Nicolaus nomine cardinalis ciprius, quos episcopi sex comitabant̃,& abbas veselaus Caroli oratores fuere borboniorũ dux comes richemõt⁹ cone- stabilis remorꝝ archipsul cãcellari⁹:vindocinensis comes regij hospitij primari⁹ magister,Christoforus haricurtus Adã decambray parlamentei senatus primarius præses. Guillermus quadrigari⁹ ꝑlamente⁹ consul ecclesiæ pari- siensis decanus & alij permulti ex francorꝝ nobilitate nõ obscuri.Nec defuere britonũ ducis alenconijq; barri ora tores.Anglorũ legationis hi principes conuenerũt.Car dinalis vicestrensis.Eboracensis archieps Comites.Hon titonus & suffortus,& nonnulli ex dignitate ecclesiastica viri cũ permultis angliæ nobilib⁹.Burgũdionũ ducis hi primores fuisse traduntur.Leodius cameracensium & at trebatẽsiũ ãtistites,Nicolaus raulin⁹ ducis cãcellari⁹,ghel drẽsis,stãpẽsis:sancti pauli,vãdemõtẽsis, niuernẽsisq; co- mites,& alij inferioris nominis ꝓceres quorꝝ frequẽs nu mer⁹ erat,p̃ter flãdrẽsiũ oratores.Cõsidẽtib⁹ pacis gra- tia cuiusq; partis legatis tãetsi sctẽ crucis cardialis:pluri- mum eniteretur irritatos præteritis bellis animos ad con cordiã paceq; ducere nulla ratione anglorũ ptinaciã fle- ctere potuit,vt cũ Carolo francorꝝ rege paciscerentur. Sed concilio abierunt re ĩfecta,ꝓmittentes se alia aliqua die cõuenturos.Absentib⁹ anglis cardinalis non ꝓpterea cœptũ p̃termisit:de burgundi cum Carolo reconciliatio ne mox afferẽs mẽtionẽ.Quæ res sicut grata oratorib⁹ fuit ita finẽ habuit optatũ.Nã postq̃ nicola⁹ raulin⁹ bur gũd⁹ cãcellarius sui pricipis noĩe longã orõnẽ habuisset, multa edisserẽs q̃ a carolo rege dari cõcediq; duci philip-

Cõuẽtio apud attrebatũ vbi leges pacis cũ burgũdo positę sũt

po merito deberent(q̄q̄ oia i rē ducis essent)nihil de pe
titis detractū est.Itaq; pleraq; loca burgundiæ finitima q̄
regis cāpaniā versus erāt a ducis ditionē peruenere. Ar-
thesio quoq; adiūctæ sunt Ambianis ciuitas/corbia/mō
desideri⁹/Perona/sanct⁹ Quintin⁹/& abbatisuilla cū pō
tiuiaco & bolonię comitatib⁹.Quas terras sub Caroli im
pio plamēteiq; senat⁹ ditione dux possideret.Eas aūt ci-
uitates qua posteri⁹ nominauim⁹ quæ ad amnē sommo-
nobriā sitę sunt redimere Carol⁹ poterat quadrigētis au
reorū milib⁹.Fuere aliæ ad pacē cōditiones q̄ q̄nquidem
absolutæ hacten⁹ nō sunt,nec eas pficiēdi spes vlla manet
mortuis pricipib⁹:silētio a me p̄tereūt.Per multa siquidē
cōcordię gr̄a frāci oratores admisere q̄ si cōpleta oia fue-
rint queādmodū Carolo oneri erāt,ita honori atq; maie
stati ei⁹ forēt indecora.Sed reuera rer̄ oim ea turbatio
& calamitas per id tēp⁹ fuit,vt iuri regio aliquid admuē
dū esset .Si em̄ ab anglis burgūdus non discessisset: longe
difficillimū Carolo erat vtrūq; hostem p̄uincere. Et phi
lipp⁹burgūd⁹ āglor̄ sup̄biā verit⁹ q̄s sibi aliq̄n dn̄ari for
midabat libens ab eis secessit.Reb⁹ fœliciter cōpositis ora
tores i legati romani cōspectu iurāt illibata seruare q̄ de
pace dicta diffinitaq; extitissent,atq; ita pax p̄ caduceato
res magna oim exultatiōe vulgata est.¶Morit eodē tpe
Ysabella Caroli sexti vxor fortūis(se reginā cōsideres)te
nuis & paup̄.Quippe quæ sub anglorū pricipatu degēs
eorū arbitratu vitā agebat priuatæ fœmiæ nō absimilis
patientissima quidem & ad tp̄is q̄litatē se accommodās.
Nulla re magis irritata q̄ q̄ Carolū regē ei⁹ filiū incesto
cōcubitu natū āgl⁹ diffamabat.Cadauer nobilissime mu
lieris q̄tuor tātū comitib⁹ naui aduectū apud sanctū dio-
nysiū sine vlla pōpa sepelit.¶Liberat eiusdem dieb⁹ rena
tus dux barri qui apud diuionē burgūdiæ primariū op
pidū ab Philippo in custodia habebatur. Ex eo tempore
solus hostis anglus erat aduersus quem frāci belli gerarēt
Igit apud pontisarā agente conestabili & cum eo aurelia

Mors Ysabellę Caroli mr̄is.

nensi notho, illo se cōtulere cū quīgentis equitib⁹ (Philippi iussu) dñs de ternādo, & symō lalan⁹ strēnu⁹ auratę militię eques: quib⁹ pontisarę relictis conestabilis ad sanctū dionysium ab anglis desertā ꝓficisci constituit: oppidi instaurandi causa. Qua re cōperta: angl⁹ ex pisijs obuiā pergens, a conestabili (francis a pontisara mouētib⁹) duriter excipit ad lapideū pōtē qui nō ꝓcul a sancto dionysio ad sequanā pertinet vbi quadringenti angli periere, multis cū thoma belmōte militū pręfecto captis. Pręlio fœliciter gesto conestabilis sctm̄ dionysiū occupat. Et turri quę veneni nomē habet in quem aliquot ex fuga angli se receperāt circūsepit. Ibiq; relictis qui obsidionē cōtinuarēt: cū certū haberet q̄sdā pisianos ciues ꝑtesos eē āglorꝫ dñationis: atq; cupere Carolū sibi regē asciscere: assumpto aurelianeñ. notho, alijsq; militū ductorib⁹, ꝑ possiacū noctu sequanā trāsmittēs ad carturienses qui extra diui michaelis portā sunt / castra posuit. De cui⁹ aduētu clā ꝓdocti michael lailerius, Ioannes fontanus & aliquot alij ciues cum illuxisset: populū in hostē cōcitāt: ad q̄s cōfestī conueniētes thomas pigache⁹ Ioānes de sctō bn̄dicto: nicolaus louuerius, & Iacob⁹ bergeri⁹ magni īter suos nōis, anglos ꝑtīcedūt, ꝑtim fugant capiuntq;. Quorꝫ pleriq; sancti dionysij portā occupare frustra nisi sunt. Nā ferreę cathenæ q̄ per omnia fere viarū vrbis cōpita erant ꝓten⁹ transuersum tensę sunt, & iter hosti præreptū. Ad hoc ex fenestris & tectis ędiū nemo non in diffugiētes anglos saxa & oīs generis materiā demittebat. Alij per viā inuentū hostē armis adoriebātur. Morinorꝫ aūt ep̄s qui anglorum se cācellariū gerebat, cum vilbio & mohyero mercatorū pręposito populi seditionem declinātes / in sancti ātohnij ꝓpugnaculū se citissime receperunt. Fugientē pręposītum dum pistor quidam amicus illi & perfamiliaris si vt eum populo reconciliaret reducere conatur: a preposito vibrata in eum hasta occisus est. ¶ Exaudito qui in vrbe erat clamore conestabilis, et qui cum eo franci erant

Ceduntangli.

Parisiani frācos ad mittunt.

alij porta sctī Iacobi refracta alij supatis muris,plerique na uibus quas in flumine sequana repererunt in vrbem per uadūt,nulla caede facta:sed propugnaculū q̄ se hostis tue batᷓ obsessum est.Ex q̄ iamiā mohierꝰ delapsꝰ apud pōtē charentonum diffugerat vbi a suis ꝓditus in potestatem venit dionysij de chailli equitis franci,a quo non multo post praecio redemptionis accepto liberatus est. ¶Erat huius mohierij nepos bricantheus qui turrim veneni a pud sanctum dionysium a francis obsessam tuebatur,an glorum partes ptinacissime secutꝰ.Huic vt fidem facerēt franci parisioꝝ deditiōis auūculi mulā illi repraesentant. Qua cōspecta brichanteꝰ spem euadēdi capiēs:e turris pi na in subiectam se fossam praecipitat. vbi ab ijs qui rure in oppidū conuenerāt sine mora trucidatur:atque ita tur ris recepta est:& qui in ea erant vel occisi vel capti.¶Pa cato Parisioꝝ tumultu,angli qui ꝓpugnaculū obtiebāt salutē desperātes de deditione colloquiū habuere.Itaque loco cedentes abire liberi pmissi sunt:irridētes eos plebe quod nō p ciuitatē,sed foras muro facerēt iter. Confirmatis in Caroli fide Parisijs:conestabilis ad creoliū mouēs post q̄ quidecī dieꝝ obsidionē frustra fecisset:ide abijt & san cti germani ī laya arcē recepit:data praefecto vt illam di mitteret pecunia.Eodē anno qui erat xpianae gratiae qua dringentissimꝰ.xxxvi.supra mille Ludouicꝰ Caroli filiꝰ viennēsis dalphinꝰ Margaretā scotoꝝ regis filiā vxorē turonis accepit.¶Neque post dies multos angli pontisarā cepere:francis extrusis.Erat eñ tū hyēs horrida:& oppi di fossae glassiate:& altissima niue terra albicabat. Igitᷓ an gli niuis bñficio admoniti litheis candidis se amicientes in ipsa niue cum decubuissent:fallentes oppidanos in fos sas gelu cōcretas demissi:inde ī muros atque oppidū repen te inuaserunt:negligenter excubantibꝰ francis,qui tāetsi venturos in se anglos accepissent/tñ neque vigilias facere: neque fossarum glaciē effrīgere curauerūt. E pontisara se vix saluum ꝓripuit Ioānes villerius:& varēbonꝰ bur

Pōtisara ab anglis capitur.

gundæ cohortis ductor. Fratres autē duo genere non obscuri Ludouicꝰ atq; yndetꝰ cognomento guitri portam quæ daucri nominatur cū aliquot ex suis occupātes postꝙ diu viriliterq; āglorꝝ oppugnationē ꝑtulissent: subsidij spe defecti, salui ꝑmittēte hoste abeūtes: portā reliq̄rē duobꝰ tātū anglorū potestati ꝑmissis: quos graui nescio quo crimine delatos capitis amputatione affecerūt. ¶ Cepere præterea montemargi & castella quędam, quæ omnia paucis interactis diebꝰ franci (ære præfectis imparti-to) receperūt. Missusq; a Carolo conestabilis ad castrum laudunū locum expugnauit. Cepit deinceps nemorsum & deinde monsterolū ad amnē yonā obsedit: ad quā obsidionē veniente Carolo confesti oppidū vi receptū est, & mox arx in quam thomas guerardꝰ anglꝰ confugerat Caroli se potestati summisit: data ꝓfecto facultate abeūdi. ¶ Philippus itē burgūdionū dux anglos callisiū occupare ꝑmoleste ferēs: ꝙ & sibi iimici essent: & ad aliquid a finitimis surripiendū ꝓpitissimi: grādi ex flandria pręsertim exercitu cōtracto: calisium obsidere maturauit. Vbi postquā mēses duos cōcedisset, ꝓlijs cōpluribꝰ militariter ꝑpetratis tumultuante flamingo exercitu: vix a suo duce flandrenses temperauerunt indignati ꝙ tanto tēpore domo abessent, ꝓsertim ī quotidiano ꝑiculo agētes. Itaq; occiso Ioanne horno nobilissimo equite: quē Philippꝰ peramabat: ipsi dimissa obsidione, & philippo cū paucis relicto nullo ordine flandriā petiuerūt. Laboris siquidem īpatiens flandrus est, & crapulę assuetꝰ in armis non durat. Dux nihilominꝰ strennue agens: cū in se ꝓdeūtes anglos sustinuisset repulissetq;: cū ea quā habebat militum manu domum profectus est. ¶ Porro anglis receptis ex anglia maioribus copijs, in arthesium flandriāq; incursantes mirum īmodū grassati sunt, icendia prędasq; faciētes. Quos tandem burgundꝰ miles adorsus calisiū repetere coegit. Tētauit quoq; philippus crotoyū arcē ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationem fabricata, cuius præfe-

Calisiū a burgūdo obsidet.

est⁹ fuit Ioãnes de croyo. Sed mouẽtib⁹ i eũ ex normannia anglis: relicta obsidione copias reduxit. ¶ Eadẽ tẽpestate & fames & pestilẽtia ꝑisios vexauit. Frumẽtaria enĩ mensura quę est apud illos sextari⁹/libris turonoꝝ nouẽ veniebat. Et ꝑ agros tanta erat armatoꝝ i agricolas ĩpietas: vt vicis villisq; desertis/i ciuitatẽ cõfugerẽt: nec erat illis angloꝝ quã frãcoꝝ melior cõditio. Itaq; i hospitali domo ꝑisieñ. quae dei nomẽ habet non pauciores fame q̃ pestilentia periere. Eam obrem ciuitatis primores & i primis richemõt⁹ alij alio se cõtulere (trib⁹ tñ ad ciuitatis custodiã relictis: adã cãbracẽsi ꝑlamẽti primo praesidẽte ambrosio deloro p̃tore/& symone Carolo rationũ regiarũ p̃fecto quẽ cõputorũ p̃sidentẽ appellant: viri quidem auctoritate prudentia atq; i regẽ fide p̃stantib⁹. Quib⁹ iter caetera aduersa illud molestissimũ maxime fuit: q̧ milites franci qui i p̃sidijs ꝑ munitissima territorij ꝑisien. & finitimaꝝ arciũ loca erãt pecora sibi abigebãt ex agri colonis p̃das nõ min⁹ q̃ hostis faciẽtes. Neq; huic frequenti malo aliter quã p̃cio raptorib⁹ soluto occurrere poterãt: p̃sidio videlicet militũ destituti qui pestilẽtẽ ciuitatem non icolebãt. Itaq; & agri colonis/& ciuib⁹ ciuitas ꝓpe deserta erat. Accedebant tot malis luporum crebrę i vrbem incursiones qui super octogīta homines cum ꝑ agros deuorassent: i vrbanos quoq; sęuiebant. Aduers⁹ hanc beluam legae definitũ pręmium est: vt ꝓ singulis captis lupis solidi vigīti ex fisco captori solueret: p̃ter publicã erogationẽ quã plebs sua sponte venatorib⁹ ĩpendisset. ¶ Nec defuit ꝑ id tẽp⁹ Philippo burgundo duci a brugensib⁹ aduersitas quem ad se receptũ clausis portis brugẽses persecuti sunt: multis ex ei⁹ aulicis trucidatis iter quos adam villeri⁹ isulę adę dñs dum oppidi portã effrīgere cõtẽdit occidit. Quã temerariã seditionẽ ducẽtis rideoꝝ aureoꝝ milib⁹ apud ducem postea brugenses purgauerunt, p̃ter munera q̃ ei⁹ vxori ysabellę portugallensi vt virum placaret contulere. ¶ Hęc cum brugis gerũtur Carol⁹ apud

Frãcorũ militũ inhũanitas.

Misera parisioꝝ cõditio.

Luporũ icurs⁹.

brugẽsiũ seditio.

biturriges cōuētu habito pragmaticā sanctionem ad insequētē modū Basiliēsis cōsiliꝫ ductus auctoritate condixit.

¶ Apud basileā eugenij quarti romani pōtificis assensu cōgregato cōsilio, ij quib⁹ ecclesiasticā tueri dignitatem mandatū erat leges communi oīm sentētia rite digestas sanxerunt, quas a carolo admitti, missis eius rei causa oratoribus petierunt. Legum haec capita fuere.

Pragmaticae sanctionis capita.

¶ Romanus pontifex quoqꝫ decēnio generalē synodum loco quem volet posthac cōgregato. Si negligēs erit, potestas esto patribus id designandi. Conuocati consiliꝫ locū nisi necessum erit, pontifex non mutato.

¶ Basiliēsis cōtionis autoritas, & ipsius cōstātia decretorū perpetua esto, quae nemo vnq̄, nec ipse romanus pontifex tollere, infirmare, aut trāsferre praesumito.

¶ Romanus pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atqꝫ epales collegiatasqꝫ, aut eas quibus abbates praesiciunt, & ecclesiasticas dignitates, q̄ per electionē sibi delire rectorē cōsueuerūt nemini reseruato. Praeter eas quę iure scripto, vel romani principatus cā sibi ꝑmittunt. Huic decreto nō cōtrauenito. Si intercedet cā pręter legē faciēdi, ad apostolicis rescriptis exprimito. Idqꝫ dum ad pontificatum quippiam assumetur se seruaturum iurato.

¶ Ecclesia pastore destituta, ij penes quos est, eligēdi potestas die & loco definito cōueniūto. pctōrum suorū cōfessionē agūto. & eucharistiā sumūto. Mox cōsidētes, ꝓmisso iurerando, nō negligēter, nō dolose, nō timide, eū qui gerendae dignitati sit ydoneus eligunto. Principibus fas nō esto pro quopiam cōmēdādo molestis praecibus, aut violenta comminatione praemere aut cogere electores.

¶ Electionis formā & electi merita cōfirmatores praelati inquirunto. Scribae notarij moderatū salariū accipiunto.

¶ Romanus pontifex quē sanctitatis normā prae se ferre oportet, huic sanctioni nequaquam derogato. Si cōtemnet, & inde scandalum exurgat, ad subsequens vniuersale cōsilium deferatur.

¶Electiones tametsi pro canonũ autoritate legitime esse videbunt̃, si inde aut ecclesia aut patria vel respublicá turbari formidabit̃, cum huiusmodi electio ad romanũ pontificem forte refertur, & ea diligẽter examinata nulla dici merebitur, alterã electionẽ ijs quorũ refert indicito. Electum vero confirmari aut bñdici ab alio q̃ ab eo / qui sine medio electo supior est fas nõ esto. Si in pontificis curia pñs electus erit, a pontifice bñdictionem si volet recipito iuramentũ postea suo praestato. Secus qui faciet, centum aureorum mulcta eum castigato.

¶Vniuersali synodo / eiusq; definitiõib⁹ & decretis oĩs catholic⁹ / etiã roman⁹ põtifex / ea tenus obedito quaten⁹ fides & scismatum explodenda seditio postulat.

¶Quae synodus / sancto spiritu autore vocata consedit eam / sicuti constantianae cõtionis patres diffiniere a christo deo autoritatem protenus obtinere credito.

¶Ecclesijs dei eos sacerdotes & pastores praeficito q̃ doctrina sint & vita illustres vt creditũ sibi populũ sollicite instituant. & deo obedientẽ gratũq; reddant.

¶Expectatiuis ꝓpterea gratijs / vnde plurima oriri mala constat locum esse non sinito.

¶Bñficia (viuo eorũ rectore) nemini reseruato. Cũ autẽ administratore vacabũt, eorum quib⁹ cõferre oportebit mores & merita / graduati ne sint an secus cognoscito.

¶Decretũ de theologo p̃ q̃sq; metropoles p̃bẽdãdo ad ep̃ales quoq; eccl'ias extẽdito vt in illis p̃bẽda theologo cõferat̃ q in aliqui gñali academia decẽnẽ lr̃is operã nauauit. Bñficio donat⁹ verbũ dei p̃dicato. & p quasq; hebdomadas semel atq; iterũ sacras lr̃as audire volẽtibus explanato. Negligẽti quotidiana ecclesiae stipendia sustrahito.

¶Porro de ijs qui gradu alicuius disciplinae ꝓuecti sunt hunc ordinẽ obseruato. Primũ post hanc sanctionem vacuũ possessore beneficiũ doctori vel liceñiato vel baccalario cõferto. Duo deinceps quae rectore carebunt bene merentibus clericis cõcedito. Quod his duobus successi-

tum erit/illud graduatus obtineto.

Igit scholastici gradu insignes sua noia bnficioru collatorib⁹ du qdragesima agit scripta quotannis tradunto.

Bnficioru pter hoc decretu collatio facta inanis esto.

E locis q ab vrbe quattuor dieru itinere distant in ius vocandi roma/nisi in maioribus causis fas non esto.

Qui dano aut iniuria grauabit/eu q pxim⁹ est supior appellato,si tale est danu quod per eius sniam restitui possit. Alioquin si ad romana ecclesia iudex p exeptionem pertinebit/cam definienda ad eu qui eiusde regionis est iudicem(si metus abest)pontifex committito.

A grauamine/aut interlocutione iudicis secudo no puocato. Eu qui frustra atq; inaniter an lata sniam appellat qndecim florenis,pter caeteras litis impesas mulctato.

Trienne alicui⁹ bnficij & quietu possessore no turbato nisi hostilitate,metu.vel graui impedimeto tardat⁹ eris, ne per triennium impetere potueris possidentem.

Cardinales vigintiquattuor tm diuia & humana scietia eruditos,annorum triginta boni nominis & generis legitimi qui reipublicae christiane consulere possint,pontifex de suorum fratrum consilio praeficito.

De dignitatibus & beneficijs ecclesiasticis quibusuis collatis aut coferendis.nihil prorsus,sed neq; annatam,neq; fructuum primitias,neq; vt vulgo dicitur deportum pontifex exigito.Notarijs & scribis mercedem qui beneficium recipit soluito. Huius decreti praeuaricatori poenam symoniacis debitam infligito. Nihil praeterea iuris aut tituli in beneficijs contra hanc prohibitionem impetratis sibi acquisitum intelligat.

Clerici qui ecclesiarum & diuini cultus obsequijs deputantur rem omnem diuinam & dei laudes sancte,distincte & grauiter celebrato. At Iesu nomen caput reuerenter demittunto.Decanos & reliquos per ecclesias praefectos huius statuti praeuaricatores castigato.

Cosuetudine qua inductu est, eu qui in aliqua horaru

choro affuerit omnium distributionum participem esse tollito. Idq; ad decanos & praepositos qui suarũ praetextu dignitatum rei diuinae non assunt extendito.

Quos noueris dum res diuina agitur per ecclesiã, aut iuxta illam deambulare/ aut confabulari totius dei quo hoc fecerint distributionibus priuato.

Iterum vero in hoc ipso delinquẽtes, vnius mensis sti pendijs mulctato.

Tabulam vbi designentur ij qui definitis hebdomadi bus sua officia exequi debebũt in choro appendito. Negligenti totius diei stipem denegato. Fidei symbolũ non truncato, sed ad verbum absolute decantato.

Camoenas vulgi in ecclesia canere laycos prohibeto.

Rem diuinã quã missam appellamus sine ministro nũ q̃ celebrato. Dum eam facis vocẽ exaltato, q̃ a circũstantibus exaudiri possit. Secus agentem corripito.

Canonicos qui se creditoribus obnoxios ita cõstituũt vt si statuto die debito se nõ absoluerint interdicto rei diuinae cohibeñt/a stipendijs ecclesiae toto trimestri abstinẽto. Nec quicq̃ inde q̃diu diuinis abstinebũt percipiunto.

Solennibus diebus dũ maior missa fieri debet/capitulum non cogito. per integram alioquin hebdomadã trãsgressores quotidiana stipe priuato.

Spectacula, ludos, comessationes, choreas, nundinationes, ludibria, & laruatas psonas incedere, ab ecclesia & sacris locis arceto. Cõtemptorẽ clerũ trimestri puẽtu abstinere iubeto. Reliquos cẽsura ecclesiastica cohibeto.

Clerico cuiusuis status cõcubinã fouenti, a secunda hu9 sanctionis promulgatione non resipiscenti, beneficiorũ suorum perceptione menses tres interdicto, & eos fructus in ecclesiarum vnde percipiuntur vtilitatem impendito. Hanc autem constitutionem in synodis & capitulis promulgari quotannis imperato. Nec minus laycos admoneto nullam praeter legitimam vxorem turpi copula contingere. Excommunicatos ante latam

sententiam & reuera denunciatam non vitato / nisi tam notoria excommunicatio erit, quae non valeat ignorari.

Nulli omnino gēti cōmunitati vel loco sacris interdicito, nisi per semet, aut per priuatos, aut officiales id est p suos magistratus culpam admisit, Iniquum siquidem est ob vnius cuiusq; priuati homīs delictum ferire insontes.

Nullius literis quibus quempiam beneficio aut suo iure se abdicasse narratur, nisi testibus aut fideli documento id factum esse constet credito. Haec cum Carolus satis enucleata digestaq; esse comperisset, Indicto apud bituriges consilio pragmaticā quam vocant sanctionē tulit. Eamq; in parlamenti senatu promulgari mandat anno xpianae pietatis.ccccxxxviii. supra mille, nonis iulii. Quam regiam (auctoritate basilieñ. synodi) factā constitutionem qui deinceps fuere romani pontifices nō secus ac perniciosam hęresim execrati sunt, q eam nemo pontifi cum dissoluto basilieñ. conuentu ꝓbauerit. Vetustissima enim cōtentio de vniuersali cōsiliario, & romano pōtifice vtrū maius sit hactenus inter ecclesiasticos perseuerat: Quo mea sentētia factū est, vt gñales synodos cogere pōtifices detractent formidantes suā tā late patentē (ne dicā vsurpatā) auctoritatē cōsiliorū decretis cohiberi, itaq; ea est hodie illorū sublimitas & āplitudo vt pui habitis regibus licere eis oīa glorient. Neq; qppiā ad pōtificatū mea aetate venit, qui dignitate adepta nō statim suos nepotes magnis opibus & principatu donauerit. ¶Eodem anno richemontus Meldim ciuitatē post quindecimū obsidionis diem multis anglis interemptis expugnat. Mercatū aūt in quo validū p̄sidiū hostis fortissime tutatus est. Ad uenietibus pręsidio dorceto comite atq; talleboto, qui nacta in flumine matrōa naui in mercatū nouū p̄sidiū induxerūt post biduū inde abeūtes. Cęterū diligēti oppugnatione attriti angli, suis fortunis saluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cū rex Parisii esset accito richemōto eū cū ingēti exercitu ī normāniā mittit, quē mox

Meldis capitur.

secuti sunt alēconij dux ioannes & andreas lauallius mare
Abrincę. scallus multis armatis stipati. Hi oēs abrincas petētes ciui
tatem obsident. Est autē vrbs incole mediocriter edito
ad occeanū britannicū sita normannorū ditionis. Ibi cū
dies circiter viginti consedissent dorcetus comes, dn̄s de
scalis / & tallebotus anglorū praefecti frequentibus copijs
cōtractis, ad vicū sancti leonardi duob⁹ tm̄ passuū milib⁹
a francorū castris distantē sua castra admouere, non ꝓcul
a gilberti ponte qui supra sceam amnē inter vtrūq; exer
citū erat. Vbi nō pauca leuia vtrinq; praelia cōmissa sunt
alijs sceā trāsmittere conātibus / alijs transitū prohibētibus
Tandē cōspiciētib⁹ frācis amne superato anglus in abrin
cas euasit. Qui mox eruptionē in francos facta acerrime
pugnauerūt. Frāci aūt mutato loco Pōtorsonē versus ca
stra reduxerūt. Sub his diebus sanctā susannā buellus / ꝓ
dente eam anglo noctu cępit, quae cum ad alēconiū ducē
pertineret, buellus tn̄ sibi inuito duce obtinuit. Non satis
carolo fortuna fuerat inimica, nisi a filio quoq; pientissi-
Ludouici in patrē cōiuratio. m⁹ offenderet pater, tot p̄ supiora tp̄a turbationibus ve
xatus. Ludouicus erat ei filius dalphinus viēnēsis / q̄ tra-
ditus a patre marchiae comiti liberaliter imbuēdus postq̄
adoleuit / praeceptoris eruditionē aspernatus nyortū se re
cepit, Accersitoq; ioanne borbonio / & ioanne alenconij
duce, abiecta tutela, libere se post hac viuere professus est,
quippe qui & aetate & rerū cognitione idone⁹ esse sibi vi
deretur negociorū regni administrationē gerere. Adde-
bant ludouico aīos ipse dux / atq; anthonius chabannus,
Ioannes de rupe pictauiae senescallus, Petrus de ambasia /
& alij cōplures nouarū rerū ꝓcupidi, qui aliquot iā ciuita
tes ad defectionē sollicitare coeperunt. Nam ij oēs coniu-
ratione pictauis facta. Ludouicū a patris cōmunione ma
xime auertebāt. Quorū cōspiratio praguería dicta est. Ea
re p̄ marchię comitē carolo delata confestim ad ciuitates
scribit, ne dalphino eiusq; sectatoribus audiant, neue eos
ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores ex

nyorto ad sanctū maxentium ꝓgredientes arcē (iaqueto quodam ꝓditore) excipiunt, atq; in oppidū cœnobiūq; conuersi, loci dominā fortunis oībus spoliauerūt, idē cœnobio facere festinantes. Verum ioannes sachetus oppidi municeps cum tribus & viginti suarum partiū studiosis vestibulū quod crucis appellatur, tādiu aduersus dalphinates desēsauit, donec ex pictauis vbi carolus agebat subsidium impetraret. Abbas quoq; & cœnobitæ obseratis ecclesiæ portis fornicem conscendentes testitudine effracta in hostes saxa deiiciebant. Qui audientes regem ad se cum copiis ꝓficisci, prædis ab actis diffugere. Carolus autem hora noctis septima cum venisset, laudata ablatis diligentia/ monasterium ꝓuentibus atq; priuilegiis donauit. Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimū supplicium subierunt. His ita gestis carolus nyortum adoritur. Vnde mox ad borboniū ducē se ꝓripuerūt dalphinates. Quapropter nyortenses nulla rebellione adhibita carolo se dedere. Captus in arce est iaquetus ille ꝓditor & in partes quatuor membratim dissectus. ❡ Cognito q̄ dalphinū cū suis dux borboniorū recepisset cōsiliorū particeps factus copias in borboniēses carolus ducēs cōplura loca cœpit, multis regionē dānis afficiens. ❡ Hæc agēte carolo dalphinus sanctū Porsanū occupat belli fortunā experturus. Rex vero nunc rionē / nūc Claromōtem incolebat, borboniū agrum incursantibus suis. Hæc ciuilis pestis sexto postq̄ cœperat mense intercessore comite Deu quieuit, dalphino in pr̄is gratiā redeunte, qui postea apud regē vixit. Cōspiratiōis autē auctores venia a carolo īpetrata/ & regio diplomate firmata, quiq; in suas domos abierūt. ❡ Per hos dies obsidentibus harfleū anglis, franci duce notho aurelian̄. valida manu mouētes, cum anglorū munitiones penetrare nō potuissent/ harfleū tādē p̄sidio saluo, & mōtiuilliariū hosti ꝑmisere. Atq; codē anno Carolus aurelianorꝝ dux qui post blāchianā pugnā in angliā duct⁹ quiq; & viginti annos in custodia angliæ

Harfleū ab anglis capitur.
Liberatᵉ dux aurelianensis.

regis fuerat solutus est, quatercentũ aureorũ millib⁹ ꝑ ipsius liberatione numeratis. Hic cum in sancto audomaro reuersus ageret, philippi ducis burgundiæ neptẽ mariam cleuensis comitis filiã despõsauit multis a duce donis honoratus. Eodẽ tẽpore egidius de raya frãciç marescallus, sortibus vsus plęrosq; infãtes peremerat, quorꝫ sanguine futura auspicabatur principatũ affectans. Qui britonum ducis iussu cõprehẽditur, & mox veritate maleficiorũ ꝑ petrũ hospitalẽ ducis cãcellariũ cõperta, duplici cruciatu eodẽ fere momẽto afficitur. Extabat ad tormenta furca, ad quã egidius illaqueatur scabello supposito / cui pedib⁹ adniteretur. Circũ quẽ accẽso igni & scabello deiecto, cõfestim strãgulatur & vritur. ¶ Est rupes in inferiore normãnia instar insulæ in mare ꝓminẽs, interdiu bis atq; noctu ęstuarijs maris trib⁹ ꝑib⁹ alluta, quã grauillã ĩcolę vocant, eã girardi villã primo dictã fuisse accepi, eã cũ alternis expugnatiõibus frãci angliq; diuersis tẽporib⁹ possedissent, angli tandem instaurãt valide illã munientes, vt pote quæ inexpugnabilis esse fortificatione facta videretur, & quã deinceps validissimo præsidio tenuerunt. Et franci quoq; eodẽ exemplo Louuerium diu desolatum a normãnis oppidũ, auctoribus potono, salzardo, & anthonio chabano muniũt, nõ gẽtis militibus pręsidio adhibitis. Extruxerunt pręterea ad sequanę ripã ligneum ꝓpugnaculum quo rothomagũ nauigio adire eos qui supra aduersum amnẽ incolebãt impedirẽt. Cõchas itẽ petrus bressay⁹, & floq̃t⁹ dedẽtib⁹ se anglis cœpe. Et Katheriã caroli septẽnis filia Philippi ducis primogenito desponsata est, vt quæ inter principes beniuolentia cõuenerat, sacro nuptiarũ fœdere perduraret. ¶ Est in vasconia oppidum tartas nõ ignobile ad dñm de albreto spectãs, id cũ franci tenerẽt / burdegallus senescall⁹ cũ caprabusso & quibusdã anglis circũuallauit. Cõtritis tandem in obsidiõe mẽsibus fere septẽ interueniente alberto ad insequentẽ modũ cõuẽtũ est (Oppidũ in frãcorũ potestate ꝑmaneret, carolus

Egidius de raya.

Tartas.

albreti fili⁹ in eo pfecturã gereret, fidẽ tñ daturus burdegallo senescallo, nullã se vim aut bellũ ex oppido aduersus anglos illaturũ. liberũ anglis in oppidũ ire redireq; negociãdi causa. Frãcis quoq; permissum esse burdegalę aliisq; locis anglicæ deditionis cum anglis mercatorũ more conuersari. Has conditiones si carolus aliqñ obseruare nolet, licere illum tertio ante pręteritas conditiones mense id marescallo prædicere, infra quod tempus si frãci pręlio superarẽtur locũ dederent. Sin cõtra, oppidũ sibi possiderent. Carolo interim qui minori ætate essęt aliquot ex francis anglisq; consultores designarentur, Re vt scripsi confecta quisq; quo voluit digressus est. ¶ In campania nõnullæ francorũ cohortes cum per summam iniquitatẽ p agros palantes oẽs passim spoliarẽt. Carolus rex trecas petit, & imprimis borboniũ nothũ crudeliter armis abutẽtẽ in amne alba extinguere iubet. Plærisq; militum præfectis par faciẽtibus officio amotis decernens milites post hac vicis relictis vrbes vel arces incolere, & eis stipẽdiũ ex publico dari, quo sine iniuria quietissime alerẽtur. Ordinatis apud cãpanos rebus, cũ per picardiã simile carolus effecisset, creolium mittit coytiuiũ marescallũ & hyriũ qui arcẽ oppidũq; ad eã partẽ q̃ bellouacos spectat obsiderẽt, ipse vero per siluanectũ viam carpẽs. ad alteram fluminis ysaræ ripam castra admouit, reliquam oppidi partẽ obsidens. Fuit illic oppugnatio frequens & aliquot locis tormentorum iactu muri deiecti, quo interdũ franci conscendentes manu cũ hoste conferebant, conspiciente eos rege. Quapropter colloquio cũ francis de deditione habito, Guillermus poytus oppidi pręfectus libere cũ suis abire permissus / arcem oppidumq; reliquit. ¶ Creolio recepto ad sanctum dionysium veniens Carolus inde pontisaram copias oẽs admouet, in cœnobio maubussono quod mille ab oppido passibus distat diuersatus. Reliquo exercitu veteres macerias q̃ e regione oppidi pascua versus sunt occupãte. Qd' ij qui in psidio erãt aduerten-

Stipendiũ militib⁹ assignatum vt vicis relictis arces incolerẽt.

Creoliũ capitur. Pontisara obsidet.

tes, statim oppido erũpunt, cœnobiũ vbi carolus agebat impetẽtes. Fit igitur vtrinq; atrox ꝑliũ, sed cedẽtibus anglis franci ad pontẽ vsq; & ꝓpugnaculũ qđ in eo hostis extruxerat anglũ ꝑsequũtur. Ibiq; subactis fossis & palis humo defixis nocte illa se cõtinuerũt donec ex Parisiis deductis nauibus, ãnẽ ysarã q oppidi muros ꝑterfluit transmiserũt eatenus qua diui martini cœnobiũ extitit, quod Ioachinus roaldus/thealdusq; valẽpargnꝰ cũ aliis quibusdã festinanter occupãt. Fossis per gyrũ cœnobij ꝑductis cũ oppidũ fere hoc modo circũsessum esset franci propugnaculũ põtis anglis eiectis capiũt. Libera erat porta quę Rothomagum ducit qua ingredi hostis egrediq; poterat ita vt per eã tallebotus sępe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ suis importarent, francos nõnũq̃ ad pugnã ꝓuocãtes. Sed loco se mouere ordinẽq; deserere temerariũ esse ducebant franci, quorũ maxime sollicitus carolus erat diligẽtissime oĩa ꝓuidẽs quæ obsessoribus cõuenirẽt. Nã ꝑ ambrosiũ delorũ Parisiorũ ꝑtorẽ igẽtẽ cõmeatũ ad suos per ãnẽ sequanã ysarãq; importare fecit, hoste maxime iuito atq; summope repugnãte. Qđ cũ ꝓhibere dux eboraceñ. Tallebotusq; non possent, ꝑ Possiacũ vbi regẽ cõprehẽdere Tallebotus sperabat/iter faciẽs, cũ oppidũ pœnitus populatus est, vna cũ eboraceñ. duce in normãniã se cõtulit, relicto apud Põtisarã cliptono equite anglo cũ fere mille armatis, quibus eboraceñ. fidẽ abiẽs dedit de subsidio obsessis statuto die cõferendo. Digresso duce carolus accersitis ꝑfectis qui ꝑ vicos finitimos i statiõe erãt tormẽtis muros quatere cœpit. & tẽpliũ diuæ Marię quo ad ꝓpugnaculũ hostis vtebat (quia ꝓpe muros extrinsecus erat) expugnat. Et tertio post die oppidũ circũquaq; oppugnare iubẽs magno oĩm militũ aĩo nixuq; occupat occisis quingẽtis anglis captoq; cũ aliis multis præfecto: Ex frãcis quinq; ad summũ desiderati sunt. Laudatus est imprimis coytiuus admiraldus qui ad obsidionẽ atq; expugnationẽ singularẽ operã nauasset, nomen quoq; sibi

cōparauit Ioānes bure⁹ qui tormētis & belli machinis p eos dies præfectus erat obscur⁹ antea & mox idustria atq; diligentia regi recept⁹. Ea victoria bene fortunat⁹ Carolus parisium veniens a ciuib⁹ magna celebritate exceptus est. ¶ Eadē tempestate Ioannes floquetus quorundā ciuium ope adiutus ebroicas cepit: perforato ab aliquot incolis muro: per quē floquetus est admissus. Et licet in mercatum confugiētes angli se turrib⁹ tignisq; circūfulsissent: mox tamē parti iterēpti: partiq; capti aut clā (reserata ciuitatis porta) elapsi sunt. ¶ Subijciam vnū quod militē cautū reddere possit. Ex pontisara cū nō pauci captiui in arce quę coruilla dicit̄ nō longe a carnoto i vicu lis haberent: vnus ex eis vt reliquorū redēptionē pcuraret dimissus, franciscū aragonēsem qui anglorū ptiū erat cōueniēs, narrat q̄ negligēter castellū a francis seruaretur facile factu esse arcē occuparet: pdari quæ in ea essent & inde victos eximere. Recognita frācisc⁹ cohortē nō pcul a loco i isidijs noctu locat: ide cū illuxisset q̄tuor ex suis habitu rustico idutos pomorū saccos raporūq; oppletos humeris tāq̄ venales iportare i castellū mādat: qui nullo phibēte arcē igressi (pars em̄ psidij loco hērat, ps adhuc somno tenebat̄) i cubiculū pfecti euadūt, eūq; dormiētē comprehendunt & mox ex insidijs pripiens se hostis arcē & quæ in ea cōperta habuit occupat. Atq; ita solutis captiuis reliquā prędā Rothomagum traduxit. Ignauiæ poena digne luit qui inimico proxim⁹ sibi diligenter nō cauet. Enimuero periere aliqn̄ toti exercit⁹ sibi nimium indulgentes / & non attendentes quid hostis moliat̄. Anno insequente qui fuit xpianæ gratiæ. cccxlij. supra mille Tallebotus mille quingētorū delectorum anglorum ductor non procul a Dieppa maritimo oppido quod a francis tenebatur castra ponēs i colle qui polletus ab incolis dicit̄ cōsedit. Extructa ibi linea grādi admodū turrę quam multis tormētis & machinis bellicis cōmūiuit: vt inde oppidi muros crebris iactibus concureret. Erat

Nota.

Dieppę obsidio.

ad oppidi tutelā Carlot⁹ maresius trecētos secū egregia virtute milites habēs. Ad quē paucis post dieb⁹ Ioannes aurelianeñ. nothus cum circiter mille armatis veniens: postquā locū militēq; recēsuit arturū de lōgauilla & thomā droynū sexcētorū manu militū stipatos ad vetus prȩsidium adiungens dieppa egressus est. Misit praeterea Carolus rex alterū subsidiū obsessis. Cui praefecit thedoalū burgensium: assignato illi guillermo richaruillo centum equitū prȩfecto. Firmata tanto p̄sidio dieppa frāci Tallēboto cum potenter resisterēt: ipse paulopost abijt relictis ad obsidionem pagenda sexcētis anglis quib⁹ prȩerant guillerm⁹ poyt⁹ & Ioānes ripellaus Procedente tp̄e post q̄ hostis ad dieppā ptinaciter seder: Ludouicus Caroli filius viennensis dalphinas patris iussu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam petit dissoluendȩ obsidionis gratia. Qui secundum amnem summonobriam iter faciens: obuios sibi excepit sexcentos supra milites qui ei in ea expeditione obsequerentur. Eorum primi ductores extitisse referunt̄ sancti pauli comes: domicell⁹ de cōmerci (Gaucurtus) Castillionis lauali comitis frater & eius castillioni dn̄s qui ad amnē matronā est. Accessione huiusmodi ꝓcerum instructior fact⁹ dalphin⁹ abbatis uillā se cōtulit: quo thedoalū burgeñ. ad se venire iubet. Is vbi aduenit: consilio de re gerēda capto: thedoaldum cum trecentis militibus prȩmittit, qui ad anglorū castra cōmeatū inuehi ꝓhibeat, ip̄e paulopost reliquas copias. Dieppam ducit vbi postq̄ militē ex labore paulisper recreatū habuit, occidente iam ꝓpe sole sexcentum ꝓpe armatos ad collē vbi hostis cōsidebat ꝓficisci ı̄perat. Fuit mox illa continuo fere ymbre madēs nec ꝓpterea erūpere in francos destitit hostis, quāquā acri pugna ı̄ munitiones suas regredi a frācis cogeret. Postridie dalphin⁹ dieppam mouens in collē polectū in conspectu hostium copias sistit. Habebat em̄ fabricatos ligneos pōtes ad transmittendas fossas quibus se anglus per ambitum lignȩ ter-

ris circūsepserat. Igitur secūdo die postquā ad collē successit pōtes rotis ꝓuectos ad fossas admouēs: mox signo dato oppugnare turri festinat. Nec segniter hostis obstitit & īsilientibus in eū francis summa vi confligitur, hos saxis opprimēs: alios telis sagittisq; vulnerans. Ad primū congressum octoginta franci caesi sunt: trecētis & supra grauissime sauciatis. Quibus integri hortante Ludouico succedentes oppugnationē neq̄quā deserebāt, dalphini praesentia: anglorū quoq; odio vehemēter animati. Nec defuere dieppenses qui balistarios sexaginta educētes crebris scorpionibus hostē ne e turris muro tuto propugnaret, prohibebant. Eapropter instante atrociter franco milite, expugnata est turris, trecentis anglis interemptis reliquis captis cum guillermo poyrto: Ioanne rupallo & Tallebotti notho qui in dieppēsiū potestatē venere. Qui aūt frācae originis erāt oēs suspendio affecti sunt cū aliq̄t anglis qui ante oppugnatā turri dalphino cōuiciati fuissent. Tā firmo ꝓpugnaculo dissipato tormenta quae ī eo erāt ī oppidū dalphin⁹ trāstulit. Laudatis militib⁹ ciuibusq; quorū diligēti opera parta de hoste victoria erat. Dedit item oppidanis munera ad sartienda damna quae obsidionis tp̄e ꝑpessos esse cognoscebat. ¶ In sequenti anno M.cccc. quadragesimoquarto de duorum & viginti mēsium inducijs īter franciae angliaeq; reges conuenit, permissa vtriq; libertate merces commutādi atq; īter se negociandi. Per quod īduciarum tempus ne miles ocio torpesceret siciliae regi Carol⁹ suppetias tulit aduers⁹ mettēses, & quosdam lotharigię īcolas qui ei non parebāt. Ad mōitis mettēsib⁹ obedire cū dicto audiētes nō essent, eos Carol⁹ circūsedit multis copijs & dalphini p̄ntia potens. Firmata obsidiōe/roman⁹ īparor de heluetijs q̄st⁹ q̄ ī pio rebellarēt: Carolū p̄ bourgalemoniū germanū īsignē eq̄tē orat p̄tē militū sibi cōtra desciscētē a se heluetiū cōicet. Ea res cum īgrata regi nō esset dalphinū basileam cū copijs mittit, assistente illi bourgalemonio foederici mili-

Expeditio ī mettenses.

tis pfecto dñ aũt viã pergit heluetiorũ nõ cõtẽnẽdã, manũ non longe a basilea offendit, i quos cũ i hortos quosdam se recepissent arma conuertẽs: bourgalemoniũ ante alios amisit cũ aliquot alijs iteremptũ. Fudit nihilominꝰ hostẽ & ad vnũ occidit. Inde ad sanctũ hippolitũ mouẽs spe oppidi confestĩ oppugnandi: id frustra conatꝰ fuisset habuit tñ sibi obtẽperãtes oppidanos. Sed francus miles suo more ex agris prædas agens furentẽ gentem in se excitauit, ita vt diuersis locis consociati heluetiorũ manipuli non paruã copiarum ptẽ occiderũt. Igitur burgalemonio mortuo suisq; ptĩ occisis dalphinus regionis asperitate cognita ad patrem qui apud nãtiũ lotharigiȩ primariũ oppidũ erat reuersus est. Quo se contulit comes suffortꝰ anglꝰ ab hẽrico ad Carolũ missus qui Caroli filiã regi suo vxorẽ peteret. Neq; id comiti denegatũ est. ¶ Prȩerat mettẽsibꝰ Ioãnes vitotꝰ barbatꝰ & feris moribꝰ hõ Hic equo isigni vtebat, i cuiꝰ cauda assutũ erat tintinabulũ vt igrediẽs egrediẽsq; sæuus iperator audiret: atq; cognosceret. Adeo quidẽ ĩhũanꝰ vt ex suis aut ex hostibꝰ captũ neminẽ prȩtio redimi sustineret Si aũt cõpertũ haberet fœminas vrbe egressas de virorꝫ liberatione ptractasse, eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatẽ vicit ciuiũ ꝓuidẽtior modestia. Fatigati itaq; diuturna obsidione mettenses: regẽ muneribꝰ placãt: ducẽtis scutorꝫ milibus belli impensas compensantes. Rebus ad hunc modũ ordinatis. Carolus cathalaunũ profectus est. ¶ Sub idem tẽpus cũ ecclesiæ synodus basileæ haberetur, eugeniꝰ põtifex romanus cognito φ patres qui consilio aderant eũ a pontificatu amouere studeret synodũ ferrarium & inde florentiam transferre laborauit. ¶ Vnde basiliensis synodus amedeum sabaudum qui solitariam vitam apud rapaliã viuebat in pontificem quȩ fœlicẽ noĩauit assumpsit. Interĩ mortuo eugenio cũ romani cardinales Thomã de susanna eugenio substinuissent Nicolaum quintũ eum appellãtes: orto in ecclesia scismate Caroli maxime

In heluetios.

Ductor mettẽsiũ crudelis.

Felis sabaudꝰ papa.

opa cōtētio sopita est: cōcessa foelici p sabaudiā amplissima legati potestate. ¶ Per eosdē dies tāetsi iter reges francorū atq; angliæ iduciç pcederēt, francisc⁹ tñ surien⁹ cognomēto aragonensis tumultuaria armatorū manu feugeras quæ normānniæ finitimç sunt ad brittāniā ptinentes circumuentas capit atq; populat⁹ est. Qua de re britonum dux apud Carolū p nūcios q̄st⁹ ostendit hanc ī illū contumeliā ab hoste illatā esse: īducias illibate conseruātē decere ab anglo repetere quod p nefas abstulisset. Querela ducis accepta: Carol⁹ ad angliç regē & sumbressetum ducē Ioānē hauartū & guillermū cousinetū ex suis aulicis mittit, qui res ex feugeris iduciarum tpe a francisco surreptas repeterēt. His rn̄sum est frācisc ū aragonensem id nō ī snīa regis cōmisisse, factū neq; regi neq; sombressēto placere. Quod ex Carolo sombresset⁹ psuasum facere t, per nūcios idē significat petēs vt ob eā rem nihil de inducijs nouarēt. De accepta aūt īiuria si oratores louuerium mitteret/eodē vēturos sombresseti legatos, qui cōtrouersiam pariter componerent. Id carolo cū gratū fuisset dies cōuētioni apud louueriū dict⁹ est. Ibi dū oratores consultant: iteri de tollenda anglis pōtisarcha fortissimo ad sequanam ī normānia oppido Floquet⁹ ebroicensis p̄tor vir bello strēnu⁹ consiliū capit. Vector quidā quadrigari⁹ solit⁹ per id oppidum iter crebro facere, & eam ob causam anglis iam not⁹ pciderat animo ei⁹ loci p̄sidium negligent er agere: neq; satis oppidi custodiæ attentū esse. Igit̄ rē a se frequēter animaduersam ad Floquetum Iacobūq; de claromōte & dn̄m de maulgnio belli peritos defert. Petitq; sibi aliquot delectos milites attribui qui illū ad id negociū iuuent. Designant̄ īprimis duo: qui singulis securib⁹ desumptis lignarios se fabros simulantes vectorem comitant̄. Quos singulatī alij longo īteruallo ne multitudo suspicionem faceret subsequuntur. Qui oēs de finito inter eos die ad cauponam quæ suburbio est hospitij prætextu conuenere. Hui⁹ autem caupone hospes

iniuriā supra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorās q̄drigari⁹ ab indignante ob iniuriā hospite cubiculū seorsum petit vbi ipse cū suis secreto diuerset: simulq; rem conceptam illi patefacit. Let⁹ rei indicio hospes opē quoq; suam illis pollicet. ¶ Insequente nocte dn̄s de Bressy cū militū cohorte q̄ ꝓxime oppidum pōt vers⁹ sancti Audoeni portum se ad insidias componit. Floquetus ad alteram pontis regionem quae Louuerium spectat cum Iacobo claremontano & quīgētis equitib⁹ ī vicio nemore se collocat. Vector quadrigari⁹ sub lucē īsequētis diei cum vehiculo ad primā vsq; pōtis portā cū simulatorib⁹ fabris tantum ꝓgress⁹: ianitorē nomine appellat. orans ianuam sibi reserari: q̄ festin⁹ esset merces iportare q̄ eas vehendis receperat: simulq; p̄mium bn̄ficio policet: fidē dans ꝓ eis qui secures ferebant. Ianitor qui vectorē notum haberet: adhibito secum anglo portam recludit, quā mox vector igress⁹ vehiculum ibi fistit simulāsq; ex marsupio nūmos ī mercedem anglo depromere: vnū qui ex britonum moneta erat labi ī terram ex īdustria permittit: quē nūmum vt humo leuaret dū ianitor ꝓcūbit: vector exerto pugione confodit: ꝗ vero qui fabri putabant ad secundā portā īterī cum ꝓcessissent, anglum īterimūt moxq; ex īsidiis Floquet⁹ aliiq; milites ꝓperantes oppidum arcēq; hostiliter vociferantes īuadunt, omni praesidio vel ceso vel capto, cum ad eam horam non aliter q̄ securi⁹ quisq; obdormisset. Inter captiuos cōpraehensus est comes fauquēburg⁹ diues angl⁹. Ea res anglos mirum ī modum cōtristauit. Quib⁹ ne paci praecluderet via: Carol⁹ quae capta erant reddenda censuit: si feugeras restituerent. Id ad sombressetum referentib⁹ anglis vtriq; legati ad coenobium quod bonum portum vocant postea coiere. Interī gerberoyū ī bellouacis a dn̄o de mouy: & ī burdegalis conac⁹: malgrinusq; a verdrio vascōe & a floqueto in normannia Cōche capte sunt. De quib⁹ locis recuperandis misso a Sombreseto Ioanne infante/Carolus

rūdet si feugeras britonū duci reddāt, ea quæ recēter capta frāci tenerēt se restiturū. De feugeris in mandatis nihil habere cū ioānes infans respōdisset, re infecta discessit Nec ab his qui ad bonū portū cōuenerant aliud gestum est. Reuersis ad carolū oratoribus, ipse de belli rōne consilium cū suis cōicat. quippe qui hostis suffugia dolosq; nulla modestia puincere posset. Ad britonū ducē missis nūcijs bellū cōmuni beniuolētia gerendū suscipit. Per præcedentiū tēpus induciarū nō destiterāt angli qui mantam Vernoliūq; & Latiniacum occuparāt vias publicas insidere, quosq; passim vel spoliantes vel iugulantes, & vt a crimine patrociniū sumerent, eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellabant. Facies tamen suas ne agnoscerentur laruis obtegebant & psonati quidē incedentes, laruatos se appellari gloriabantur, eosq; pseudo faciatos vulgus vocitabat. Aduersus tot mala coeuntibus vndiq; copijs ausus hostis ex feugeris in britones eruptionem facere viginti supra centū anglis occisis in suas munitiones redire coactus est. ¶ In normānia apud Vernolium multor cui⁹ molēdin⁹ oppidi muris pximū erat nocturnis excubijs designat⁹ cū forte obdormisset, ab anglo excitatus iniuriā accepat. Quā ægre admodū ferēs multor, de prodēdo francis oppido rationē cū Floqueto init. Cōmoditate facinoris accepta floquet⁹ mercedē homini pollicitus, Petrū blesseyum & iacobū claromontanū rei conscios facit. Quos ad constitutū dīē cōuenietes multor per molendinū cui ipse præerat scalis ad muros oppidi admotis in Vernoliū admittit. Erat em̄ dies ille dn̄icus ad rem diuinā audiēdā xp̄ianis maxime celebris hinc occasione accepta multor q eo quoq; die excubuerat collegas sub lucē admonet ad ecclesiā rei diuinæ gr̄a pperare, vt dei religione expleta, mox cibo matutino reficerent. Igitur collegijs abeūtib⁹ gratū frācis facinus multor ppetrauit suā iniuriā vlciscēs. ¶ In minima siquidē fera interdū animus inest, se ad vindicandū pro tēpore cōponens. Capto

Vernoliū capitur.

Nota.

oppido qui euadere potuerũt angli in arcẽ se receperunt atq; eã quae in media arce est turrim muro fossisq; apprime munitã occupãt. Ex qua ne hostis dilaberet Ioãnes dunensis comes quẽ Aurelianũ nothũ supra nominauim⁹, Caroli militiae per eos dies princeps ꝓten⁹ adueniẽs turrim circũsedit. Nec multis interiectis dieb⁹ accepit Tallebotum cũ copijs, Bretoliũ aduẽtasse nõ aliã ob rem q̃ vt obsidionẽ dissiparet, importaretq; cõmeatũ obsessis. Eaꝓpter dunẽsis comes nõ diu Vernolij morat⁹ relicto in obsidiõe florẽtio dilliers carnotẽsi in tallebotũ ducens eũ nõ ꝓcul ab haricuria est assecutus, loco quidẽ munitissimo se cõtinentẽ. In quo a frãcis die illa tota ad pugnã prouocatus nullã pugnandi ptãtem fecit. Sed insequẽte eius diei nocte in Auricuriae arcẽ se cõtulit. Franci aũt relicto talleboto, ebroicos ꝓfecti sunt. ℭ Dum haec in normannia gerunt, Carolus ligeri ꝑ ambasiam transmisso, Vernoliũ petere cõstituit opẽ laturus obsidẽtibus turrim. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cũ quattuor equitum milib⁹ nogẽtũ ducẽtes oppidũ arcẽq; capiunt praefecto ioãni fabro cũ ijs qui in praesidio erãt data libertate abeũdi. arcẽ vẽro iniecto igne desolatã frãci reliquere. Inde ꝓgrediẽtes sequana traiecto ad põtẽ audomari vocãte eos ab ebroicis dunẽsis comite iter carpũt. Illis igit̃ ad rillũ amnẽ qui p̃ter muros fluit se cõferẽtibus dunẽsis comes cũ reliqua copiarũ parte in regione q̃ ad rothomagũ vergit castra ponẽs, postq̃ oia q̃ ad oppugnationẽ necessaria erant parata nunciant̃ dato signo quisq; certatim in muros euadere cõtẽdit. Itaq; magnis animis anglus obsistit. Sed in oppidũ irruentes picardi, moxq; altera parte dunẽses, hostẽ ꝓpulere. Qui in aedes publicas quae in mercato sunt cõfugientes paulopost comitum dunẽsis & sancti pauli potestati se permisere. Qui eñ capti sunt fuere viginti supra quadrigẽtos, inter quos oppidi praefectus mõtesaurus normãni fisci moderator fuit, & Fouquetus hetonus anglus. ℭ Re bene ad põtem audomari gesta do-

Pons audomarus capitur.

minus de mouy ad loci p̄sidiū statuit. Sub idē tp̄s aliç quç dam arces a francis duce Ioheaco receptç sunt. Et Vernoliana turris rege carnoti agente deditionē fecit modico redēptionis p̄cio ab ijs q in praesidio fuissent psoluto. Secuti sunt lexouij, ad quod dunēsis comes cū ijs qui ad pōtē audomari militauerāt mouēs eos nulla vi adhibita receptos suis legibus viuere pmisit. Māta plus laboris vt se dederet attulit, deditionē recusantib⁹ anglis q eā tuēdā receperāt. Sed deficiēte ab eis plebe & porta q̄ sancti nomē habet cū bona oppidi parte armis occupata ciues ad frācos egressi de deditione cōditiones acceperūt. Quod anglis cōptū eos humiliores fecit. Nā accepta discedēdi cū suis fortunis libertate oppidū reliquere. Caeteris qiu cum hoste alio se cōferre duxissent idē pmissum est. Manentibus nihil nocitū oīno fuit. Rebus cōpositis petrū bresęyū comes dunensis oppido p̄posuit. ¶ Carolus eodē tpe ex carnotēsib⁹ Vernoliū venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolētia exceptus. Atq interim pictauensis senescallus petrus bresseyus memorabile facinus adortus est. Est castellū apud normānos lōgnium cui praeextenditur atrium patens (quod bassam curtā frāci dicunt) fossa muroq circūseptū. Ei castello p̄erat sanctimarianus francisci aragonēsis gener/habens ad loci p̄sidium milites ducentos, quos in atrio cōtinebat. Cum hoc bresseyus colloquio habito impetrat castelli deditionem oportuno tēpore a se faciendā. Adueniente conuentorū die bresseyus armatos longnyum mittit, quos sanctimarianus soceri amicitiā eiusq vxoris p̄ntiam puiducens in castello clam p posticū introducit. Qui aūt in atrio stationē habebant francis in castello conspectis obsistere quidem conati facile quasi & nūero & robore inferiores coepto distituerūt qui oēs capti & bonis spoliati sunt p̄ter francisci vxorē quae cū fortunis (in generum multum prius oblocuta) libera discessit. ¶ Sub idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenses qui sequanam in normannis accolunt

Lexouiū. Manta. Lōgnyū. Vernonēses.

missus vt in Caroli ditionē fidemq; se cōuerterent a ioanne doremōto loci pfecto irrisus est, dicēte se quidē eū loci incolis oppidi claues perq̄ libēter præbiturū. Nec moratus ad clauiū artifices pgēs doremōtus, multas rugibine vetustateq; semesas claues caduceatori colligatas tradit. Cui rn̄dēs caduceator, hæ inquit obsoletiores sunt q̄ tam celebris oppidi portis cōueniāt. moxq; ad comitē dunensem qui interim pxime Vernonē copias admouerat accessit, referēs ea q̄ a doremōto gesta cognouisset. Illusiōe accepta comes ad oppidi regionē q̄ ad Rothomagos spectat cōsedit, dn̄o de Moury / & Guillermo canuto alteram partē obsidentibus, quib' erat francorū sagittariorū frequens manus attributa, q ad belli necessitatē recenter fuerant ex ruricolis delecti, & a vectigaliū oīm cōtributiōe sine controuersia liberi, Enimvero ex aedibus sexaginta, vnus assumptis armis ab ijs qui domū restāt instruct' & aureo tm̄ nūmo dū domo egredit donat', in militiā pergit, & horū quidē egregia opera Carolus multis locis pspere vsus est, Ex eorū numero hi qui sub dn̄o de moury & canuto militabant, insula quæ in Vernonis conspectu est occupata, cōfestim pōtem qua in oppidū via est intercipiunt. Qua re pterriti oppidani ex suis ad comitē legāt Ioannē a barronē anglū / & guillermū daguenetum / cum aliquot loci bonę opinionis incolis. Quib' ad comitē admissis daguenetus ita locut' esse peribet. Ad vernonenses (illustris comes) caduceatorē misisti q eos regis tui nomine admoneret, se atq; oppidum eius potestati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̄obrem admonendos nos esse ducas / & quid a nobis tibi faciendum putes. Comes vt modestus erat rn̄dēs, nō ignoratis inquit viri oratores Vernonē cum arce & circūiacenti agro ad carolum regem paterno iure pertinere. Quę cum vel vi vel dolo ablata hostis occupet, nunc patri ad regnum succedens carolus, ea sibi restitui iure optimo petit. Fuisse nanq; per superiores annos multa gesta bella quibus va-

Institutio frācorum sagittariorum.

Orō comitis dunensis ad vernonēsiū oratores.

statū regnum attritusq; populus diu multūq; misere elā. guit, demū inducias inter principes intercessisse, vt interī cōcordiae via pararetur. Sed parū in fide stātibus anglis medio induciarū tēpore feugeras occupasse & expilasse quā adhuc tenerēt tametsi cōpluribus cōuentionibus de redintegrando damno fuisset tractatum. Tam multis iniurijs acceptis, carolum ex procerū cōsilio constituisse iustissimis repetere armis quae a patre atq; a se anglorū pfidia sustulisset. Eā causā esse qobrē vos de deditione faciēda admonere precepimus. Postq̄ haec a comite dicta sunt qui missi fuerāt seorsum a contione secedentes, recusantibus anglis deditionē oppidani Caroli se partes sequi omnino constituerunt. Relictis propterea apud comitē obsidibus, vernonem repentes, vernonetū imprimis (id eñ arci nomen est) restituere. Verum q a Rothomagēsibus non plurimum vernonenses absunt, & inde subsidiū affuturum sperarent oppidum dedere ea lege pollicētur, si anglus suppetias illis infra pximum sabbatum nō ferret Constituto die quia se destitutos ope intelligerent, emissis libere ex praesidio anglis, dunēsem comitem in oppidum vernonenses admittunt, qui loci atq; arcis custodiā rigaldo de fontanis assignauit. ¶ Dum haec vernone geruntur Carolus ebroycas/deinde Louuerium petens, ab incolis incredibili laeticia exceptus est. Quo tēpore Guillermus canutus arcem quae dangu appellatur ex praefecto portugallo volūtaria deditione recepit. Et sancti pauli comes gorneyum in fide admittens oppido atq; arce a Carolo donatus est. Comes item dunensis post quindecimū obsidionis diem haricuria potitus est. ¶ Interim mouentes ex vernone pceres ad Carolū louuerij agentē cū ingētibus copijs cōuenerūt, per quos dies rupis guidonis dñs eius nominis arcē quae ad eū pertiebat dedēte se praefecto recuperat. Cōtractis ad louueriū oībus copijs Carolus matur at ea persequi quae ad reliquam normanniam subiugandā opus erant. Carolū igitur arthesium comitē

Copię ad carolū cō ueniunt.

Deu, sancti quoq; pauli comitem & Ioannē saueusum cū quatuor armatorū milibus ad nouū castrū cui praefectus erat adā billotonus anglus in presidio habēs quadraginta supra centum milites ꝓficisci iubet. Captū est oppidū vi arxq; recepta, cōcessa anglis facultate suas inde fortunas exportādi. Dunēsem preterea comitē carolus alteras copias ducere cābrasiū mandat, quē cōplures franci ꝓceres vno exercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromōtensis & niuernēsis, dorualIus & ialōnus franciae marescallus, carolus culautus, petrus bresceyus, gaucurt⁹, buellus peditum equitumq; milia quatuor educētes. Castris ad cambrasiū admotis post diē octauū, Guillermus ernitus anglus arcis ꝓfectus (lege cū frācis libere discedēdi cōposita) loco cessit. Erat dessayū in alenconij ditione castellū quod anglus multis annis tenuerat, ab eoq; lacus nō lōgo multum interuallo distans. Hunc lacum cum hi qui ad dessayū erant expiscandū per eos dies accepissent, pleriq; lacū petunt pisciū cōcupiscētia illecti. Ea re per nūcios cognita alenconij dux cōtractis ex tēpore copijs, ad lacū occultis itineribus cōtendēs anglos illic palantes oēs intercipit. Captosq; in dessay cōspectu sistens, eos neci destinat nisi arcē dedant. Deditum oppidum est & castellū.

Cābrasiū.

Dessayū.

Foecanū.

❡ Ex dieppa quoq; qui in presidio erāt partim foecanum coenobiū quod ad occeanū est petentes noctu expugnāt. Nec lōga mora interposita ecce ab anglia nauis quae circiter cētum milites ad foecani praesidium ferebat, ad portū appellit. Quos foecanae oppugnatiōis ignaros, & ideo in cōtinētē egressos frāci cōprehēdūt. ❡ Ad hec britānia dux francorum suorūq; robore stipatus ex britannia cōstātiā ꝓfectus ciuitatē scđo sui aduētus die (abeūtib⁹ inde anglis) coepit. Eadē fortuna nulloq; negocio sanctum laudum & vicinas arces non paucas occupat vbi ex francis presidiū cōstituit. ❡ Sub id tēpus alēconiēses ad ducē suū missis clā nuncijs, patere illi aditum in oppidū ꝓmittunt. Quo nuncio dux spem recuperandae hereditatis capiens,

Cōstātia.

Sanctus laudus.

Alēconiū.

protinus copijs ad oppidũ collatis ab incolis intromittitur, anglis in arcẽ fugiẽtibus quã fractis animis defensantes paulopost ducis se arbitrio dedidere. Auxiliat⁹ est duci ad hanc rem ludouicus bellomõtus qui ex cenomãnia ad eum sexaginta equites ducens cõuenerat. ¶ Fuit eodẽ anno. M.ccccxlix. apud vascones francis fortuna (sicuti cœperat) cãdidior gastone fuxi comite maulissonem obsidente qui a carolo vasconiæ regionis ad pyreneũ vsq; administrationẽ receperat. Erãt gastoni in obsidione tria equitum & decem sagittariorum milia. Quorũ repentino cõspectu permoti oppidani ad gastonẽ nũcios de deditione misere. Angli vero vbi id cognouerũt, in arcem quæ in ædita rupe est ꝓfugerũt. Itaq; maulissone recepta comes fuxi cum accepisset in arce pœnuriam frumẽti & cõmeatus esse, rupẽ ex omĩ pte circũuallat. Cui aĩo obsistendi rex nauarrus (cuius filiã gasto habebat vxorẽ) sex varij gñis hoĩm milibus cõtractis, cum gastonis militum ordinem roburq; explorasset, suis paulo retrocedere iussit ad comitis se colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ numero principes, mille a castris francorũ passibus. Vbi rex nauarrus comitẽ allocut⁹. Miror te inquit carissime gener neglecta veteri nostra amicitia maulissonẽ quã tuẽdã mihi anglus cõmiserat vĩdicasse, & nũc arcẽ quoq; capere conari, cui meus conestabilis suo & anglorũ noĩe presideret. Ad regis verba gasto ad sequentẽ modũ respõdit. Affinitatẽ recte rex illustris cõmemoras, q̃obrẽ tibi & beniuol⁹ & obsequẽs esse debeo, si alio me nõ duceret parendi necessitas & honestas officij Carolo regi subiectione & fide cũ sim imprimis obnoxius, tũ ob id maxime ꝙ vasconiã meę tutelę supposuit, iussus ab eo maulissonẽ cœpi, neq; hic abscedã donec aut alter me fortior extrudat, aut arcẽ ad caroli ditionem redire compulero. Comitis voluntate cognita nauarrus copias ad se reduxit. Obsessi vero impetrata discedendi securitate arcẽ dedidere. ¶ Eodẽ tẽporis tractu quędã in normannia arces

Gasto fuxi comes.

Maulissõ.

Nauarr⁹ rex ãglos secutus.

Gastonis respõsio.

captę sunt a dño de blãuilla/ touqua/ in rupe ꝓxie occea num extructa, a dunensi comite argentonum, vbi simulato metu de muro de deditione ꝓlocutus hostis arma cõpararet qdã in populo primores diuersa qua angl⁹ parte

Dol⁹ dolo superat̃

dolos agit, frãcos affati fraudem manifestãt, orãtes signũ qd̃ prae se ferrẽt sibi ꝓten⁹ dari. Oppidanos cõstituisse carolo regi parere anglis expulsis. Signo recepto frãcos admonent eo accedere quo signũ in muro erectũ cernerent se quidẽ illos in oppidũ accepturos. Admissis per muros bono numero francis/angli suo cõmẽto frustrati, in arcẽ ꝑpropere cõfugerũt. Quã nõ multo post dedidere ex suis fortunis oĩbus p̃ter baculũ vnũ nihil inde exportantes, nec fuit oliuerio de carsalio p̃sidi p̃fecto melior cõditio. Per eos dies castellũ gaillardi loco edito ad sequanae ripã cõstitutũ (carolo in obsidiõe agẽte) captũ est. Frenei quoq; arx ab alẽçonij duce (dedẽtibus se libere anglis) recepta Gisortiũ p̃terea richard⁹ merbur⁹ angl⁹ Carolo restituit. Donat⁹ ꝓpterea a carolo sancti germani in laya di

Ioannes gaucurt⁹.

tiõe atq; prefectura, duos insuper liberos Ioannẽ atq; hemonẽ qui apud pontẽ audomari capti in custodia tenebãtur recepit. Gisortio p̃posit⁹ est gaucurt⁹ veteran⁹ auratae militiae eques, rerũ gerẽdarũ lõga experiẽtia & fide in

Rothomag⁹ obsidetur.

regem spectatus. Tot ꝑ normãniam locis potitus rex, cũ & ꝓcerũ p̃sentia, & robustissimo exercitu instructus esset contractis ad nouiburgi planiciem copijs/dunensem comitẽ sequanã (rothomagũ versus) trãsmittere iubet, praemissis ad ciues caduceatoribus qui ciuitatẽ ad caroli ius repeterent. Quos hostis cõminata illis morte audire recusauit. Tenebatur em̃ ciuitas firmissimo anglorum presidio Caduceatorũ relatiõe ꝑcepta Carolus copias ad ciuitatẽ ꝓmouere mãdat. Admotis in vrbis cõspectu militib⁹, atq; per caduceatorẽ de dedẽda ciuitate ciuib⁹ iterũ admonitis, postq̃ triduo toto quo illic acies constitit, nemo in colloquium ꝓdiret, ingruerẽtq; cõtinui imbres (erat em̃ hyemis principiũ) dunẽsis comes ad pontẽ arcis se recepit

diuersātibus p circūiacētes vicos ad hibernādū militibus Dū hæc ita rothomagi agērur, aliquot ciues quibus grauis esset anglorū principatus, duas turres cū muro intermedio per speciē custodiæ occupāt, aīo quidē frācos oppugnatiōis tēpore in ciuitatē admittēdi. Ea spe erect⁹ Carolus dunēsem comitem cū oībus copiis rothomagenses adoriri iubet. Posito in conspectu ciuitatis toto exercitu/ duas acies dunensis instituit, vnā cui ipse p̄erat ad portā (q̄ bellouaca dicit̄) sistit. Altera quā claremōtensis comes Carolus ducebat inter furcas & ciuitatem se locat. Expectātibus in eo ordine francis si quod a ciuitate signū ꝓdiret, venit ad eos hora post meridiē ferme secunda homo eques renūciās duas turres a quibusdā ciuibus nō alia causa teneri q̄ vt opē accedētibus frācis afferrent. Quo nuncio admonitus dunēsis sagittarios ad eā partē qua turres erant mittit. ipse vero pedes (reliquo comitāte exercitu) subsequitur. Iā scalis erectis quadraginta armati in ciuitatē euaserāt, cū Tallebotus cū trecētis egregie īstructis peditib⁹ ꝓperās, militare vexillū i sūmo muro sistit. Moxq̄ in eos qui murū fugauerāt, & qui turres tuebātur debacchatus, sexaginta trucidat p̄ter aliquot quos seruādos delegit captiuos. Qui vero p̄cipiti lapsu e muro in fossā volētes se demittebāt, vel crure vel brachio (paucis īcolumibus) fuēre mutilati. Post scdam oppugnatiōis diē rothomagēses indignati aliquot ex suis nō mediocres ciues a tallleboto occisos esse, neq̄ parū formidātes ne altera oppugnatiōe expugnati p̄da fierēt frācis, primores ciuitatis assumpto suo archiepō cū ppl̄i turba ꝓdeūtes sōbrecetū forte ducē q̄ rex anglus normāniæ p̄fecerat p viā offendūt, atq̄ ad īsequētē modū pōtifex alloqt̄. Nosti clarissime dux q̄ ꝓxime nos circūsedit frācorū exercit⁹, neq̄ miserā ciuitatis cōditionē ignoras. scds nūc atq̄ quadragesim⁹ dies agit̄ quo nec frumēti/ neq̄ vini/ neq̄ lignorū qcq̄ ad nos īportatū est oīm rerū & maxie ānone caritas apd̄ nos ē, p necessariū ē si salui eē volum⁹ rē cū frācorꝫ rege cōpōere

Tallebot⁹

Pontifex sōbrecetū alloquit̄.

Liceat igitur tua cũ venia reipublicę & tuæ saluti cõsulere. Mittere legatos qui icto cũ frãcis qualicũq; foedere ciuitatẽ quiete aliqua leuent. Hæc pontificis oratio q̃uis duci non conueniret, circũ tamẽ aspiciẽs cũ paucis satellitibus inter populi turbam se stipatũ intellexit/ferocitate celata humilitatẽ præ se tulit, se inquiens boni cõsulturũ quod ciues optimũ factu arbitrarẽtur. Moxq; ad publicas ciuitatis aedes se cõferentem, põtifex & populi melior pars secuta est. Ibi cõmuni assensu põtificẽ cũ aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores cõstituunt. Quibus mandata dant francũ regẽ cõuenire, & cũ eo pacis q̃ optimas cõditiones possent impetrare. Igitur præmissio ad pontisarcẽ põtificis officiali qui ꝓficiscẽdi ad carolũ securitatẽ legatis obtineret securitate habita ad sancti audoeni portũ tribus passuũ milibus ab ipsa põtisarce distãtẽ oratores conuenere. Affuere caroli noĩe dunensis comes, cancellarius. Petrus bresseyus, & Guillermus cousinotus, & nonnulli alij ex regio cõsilio literati homines. Cõsidentibus vtrinq; legatis, rothomagensis põtifex orat rothomagensibus imprimis remitti si quod ab illis in carolũ regẽ perperam gestũ esset. Id quicquid esset nõ incolatũ malicia neq; frãci nominis odio, sed ꝙ anglorũ potentatui inuiti subijcerentur fuisse perpetratũ. Nũc regis potestati se ciuitatẽq; permissuros si cuiq; liberũ foret/ vel abire quo suus animus inclinaret, vel in ciuitate saluis fortunis incolere, si tamẽ ad discedendũ pateret anglis sine offensione ad suos cõmilitones via. His tantum a põtifice postulatis nihil detractũ est, modo iuramento firmarent ciuitatem in caroli ditionem posituros. Adiurati, cũ in vrbẽ noctu reuertissent, gestorũ a se rationẽ donec illuxisset ponere nõ valuerũt. Coacta postera die cõsilio cui sombrecetus assistẽtibus plerisq; anglis presidebat, postq̃ legationis seriẽ põtifex enarrasset/ciuibus cõuenta ꝓbantibus, indignantes angli consilio egressi, alij in palatium/alij in arcem raptis armis se receperũt. Quare cõmoti rothomagenses arma

quodq; desumpsere, cōstitutis passis aduersus hostiles isidias excubijs. Simulq; anglorum se discessionem per nunciū Carolo significāt: vt sine cunctatione subsidiū illis ferat vno oēs animo esse recipere illū i ciuitatē. Interim cum ij qui excubabnt: anglos q̄sdam p vias armatos incedere conspexissent septē ex illis trucidatis reliq̄s in suas muni tiones reppulerunt, murorq; pte cū aliq̄t turrib⁹ & portis occupatis. ¶ Nec lōga iteriecta mora dunensis comes cū ingentib⁹ copijs veniens: Sanctae katherinae coenobium quod i colle ciuitati adiacente situm est (anglis, qui in prae sidio erant se dedentib⁹) recepit. Quib⁹ ne per viam Hōfleum petentib⁹ praedandi occasio eēt: Carol⁹ pecuniam ad quotidianā ipēsam donare iubet. Mox vero coenobio ingreditur. Dunēsis aūt comes ad portā quā marchauillam dicunt castra fecit Anno xpianae salutis millesimo quadrigētesimo q̄dragesimonono. Ad quē ꝓpen⁹ accedentes ciuium primores ex ꝓpugnaculo quod ꝓ ianua erat ita sunt ꝓlocuti. Faust⁹ foelixq; regi & nobis tuus ad nos illustris comes aduēt⁹ sit: populi siquidem iussu tibi occurrim⁹: portarum claues repraesentantes: q̄ itelligas patescere franco militi i ciuitatem aditum: & quem voles ex totis copijs numerum ad nos introducere. Quib⁹ dunensis comiter respōdit. nō suo quidem sed eorum arbitratu se oīa gesturq;. Visum est mille equites cū suis sagittarijs qui i ciuitatē admitterent satis esse. Horq; ps ꝓxime palatium (quo sombrecetus atq; tallebot⁹ suū praesidium cōtiebāt) stationē habuit. Altera iter palatiū & arcē sedē accepit. Tertia duce Petro breseyo: i ipso arcis cōspectu cōstitit. Reliquus exercit⁹ ingens quidem & supra q̄ ante annos multos vis⁹ fuisse copios⁹ p agrū qui ad beluacos spectat diuersat⁹ est. His sicuti annotauim⁹ ordinatis: angli qui pontem ad sequanam amnem tenebant se dedidere. Sōbrecetus vero orat ad Carolum ire sibi liceat. Ad missus petit ad ratū haberi quod Rothomageñ. pōtifex de reddenda ciuitate apud sancti Audoeni portum ad

se veniens retulisset. Cui ad hunc modū Carol⁹ modeste rn̄dēs. Rē īquit Sōbrecete parum æquā efflagitare videris. Poteras æq̄ iure cum rothomagensib⁹ frui cū de ditiōe ageret. Sed tu aduers⁹ pacis legē pugnans quantū p̄te fieri potuit spem ī armis reposuisti: conat⁹ ciues a me auertere. Cōstitui ꝓpterea te e palatio nunq̄ dimissurum donec liberā ciuitatē vna cum Hōfleo & reliquis quæ tui occupant locis ī meam ditionem restituas. Postquā hæc Sombrecet⁹ accepit: valedicens regi ī palatiū remigrauit comitantib⁹ illū comitib⁹ Cleromōtana & Deu. Postridie palatiū arcēq; obsidere Carol⁹ iubet. Sōbrecet⁹ autem vbi ad oppugnatiōrē parari tā diligenter oīa a francis videt ī colloquium cum Carolo admitti petit. Ad regē cū venisset, eadē quę pri⁹ postulans: vt ea que fuerat. Rothomagensib⁹ inducta cōditio sibi suisq; ꝑmaneret. Respōsū accepit, id se frustra sperare qui apud sancti audoeni portū cōuenta recusarat. Atq; ita a Carolo sombrecet⁹ in palatium digressus est. ¶ At dunensis comes Caroli iussu palatium arcemq; fossis circunuallat, ne obsessis egrediēdi facultas vlla esset. Igitur machinis tormentisq; circūadmotis: Sōbrecet⁹ dunensem ad colloquium vocat. Data vtriq; fandi p̄tāte, & diurnis per vices īducijs cōfirmatis: postquā diu multūq; vltro citroq; itum atq; reditum est. Cōuenit Sōbrecetum cum vxore & fortunis suis atq; anglis liberū dimittere ea lege vt aureorꝫ quīquagita Carolo pacis tractorib⁹ milia sex persoluerent: ære quod a ciuib⁹ & incolis angli cōtraxerant īprimis dissoluto. Oppida p̄terea atq; arces ab anglis per normanniam occupatis restituerent. His iureiurando roboratis & obsidibus (inter q̄s Tallebot⁹ erat) datis Sōbrecetus dimissus est. Qui datę Carolo fidei non oblitus thomæ hou & fouq̄to ethoni mandat loca de quib⁹ cōuenerat ī Caroli potestate reponent. Reposita oīa p̄ter Harfleū sunt: quam arcem corson⁹ qui eam præsidio tenebat relinquere pernegauit. Quę causa fuit: vt vn⁹ obsidū Tallebot⁹ alijs abeū

tib' i custodia seruaretur. ¶ Emissis rothomago anglis Kalendis nouembris (oim sctõrum solẽnib' rite religiose q̃ absolutis) Carol' regio apparatu ciuitatẽ igress' mira admodum exultatiõe & oim laeticia except' est. ¶ Dum haec rothomagi gerunt britonũ dux feugeras dedente se francisco aragonẽsi recuperat qui ab anglis quoq; deficiens francorũ partium fuit. Mathagor' praeterea (qui belesinũ presidio anglorum tenebat) postquã nullo suorũ subsidio se adiutũ iri cognoscit. Locum duci alenconii liberũ dimitrit. Fusam itẽ per id tps fuisse inuenio ãglorum cohortem ad gaurayũ normãniae oppidũ cũ frumentatum pgerẽt. Hec dedes a militib' comitis sancti Pauli ducib' gaufrido courano & Ioachino roaldo facta esse tradit. ¶ Postquã tẽp' quod satis ad res rothomagi cõponẽdas erat/Carol' exegit: Caudebecum pfect' Harfleum exercitum duci iubet. Cui' obsidio difficultatem multam afferebat. Tum ppter maris aestuaria. Tũ ppter hyemis asperitatem quae & gelu & ymbrib' pl' solito ihorruerat. Neq; i agro vicino aedes aut tuguriola erãt ad militũ stationem sed vt quisq; meli' poterat scrobib' ad hoc effossis: sedẽ sibi pauerat, paleis atq; genestis eas obtegentes. Praeerant tormẽtis atq; ipedimẽtis Ioannes & Iasp bure au frẽs idustrii hoies. Hi vineis atq; aggerib' extructis: bombardas sexdecĩ ad quatiendũ Harflei muros in ipsi' aestuarii arenis stacuerãt: ita vt p fossas ad oppidi pxime muros tuto pueniri posset. Et Carol' quidẽ casside armatus & manu clipeum ferens/iterdũ ad op' visendũ accedebat. Ab occeano aũt quiq; & viginti nauiũ classis excubabat ne vel ab anglia obsessis suppetiae pdirent vel obsessis fuge adesset facultas. Hac tã arcta circũsessiõe coãgustat' hostis: dunẽsem comite ex muro secũ verba habere efflagitat. Huic nomẽ erat Thomas auringan' in praesidio habẽs anglorũ milia duo. Conueniente comite deu: cũ diu fuisset de deditione fabulatũ, tãdẽ natalis dñici die decretum est, hostẽ infra kalendas ianuarias loco exces-

Carol' rex rothomagũ ingredit.

Recupat feugere.

Harfleũ.

surũ: suis idē facultatib⁹ sine controuersia exportatis. Id decretũ sigillis sex francorũ ꝓcerũ firmatũ est: & ab hoste octo obsides dati, Kalēdarũ die harfleũ receptũ & obsides restituti. Quinto post die relicto firmo praesidio Carol⁹ Honfleũ copias mittit. ipse interi ĩ coenobio gemetē si diuersat⁹ est. Quo ad eum agnetem (quam ꝓpter egregiam speciem bellam appellabāt) venisse Ioānes charthери⁹ gestorũ Caroli scriptor tradit: eo animo vt regem admoneret ꝓditionis qua ĩ eum quidam cõiurauerant. De hac agnete cõstans mea ętate fama fuit eam a Carolo adamatam fuisse & puellā breuissimę vitae pepisse, q̄q̄ Carol⁹ ex se ꝓgnatā esse oĩno diffiteret. Decessit ĩ eo coenobio agnes cõdito sexagita miliũ aureorũ testamēto: vbi ex secta ei⁹ praecordia humo tradita sunt reliquũ cadauer lochias elatũ & ĩ diuae Mariae tēplo sepultũ. Fuit nāq; admodũ lepida & faceta, luxuq; & vestium cultũ supra mulieris modestiā gl'iabunda. Qui fact⁹ q̄nquidē nõ nisi grā di sumptu ducitur, ei⁹ põpę ipensam ad amorũ mercedē Carol⁹ facere credebat. Accessit ad stupri suspicionē ꝓpi q̄rũ agnetis ad dignitates ecclesiasticas repētina ꝓmotio.

Hõfleũ

Bella agnes.

¶ Per eos dies comes fuxi cõtracta igenti militum manu Lantretum fratrem & fuxēsem notum occidere guycē, validā ĩ agro Baionēsi arcē iubet. ¶ Id postquā nauarrus conestabilis cognouit, coactis āglorũ copiis vna cũ georgio soltinto baionensi prętore, nauibus per amnem qui baionam praeterfluit vt obsessis auxilio adesset ducens a francis (quib⁹ hostis aduēt⁹ praedict⁹ erat) interceptus est & anglorum ducenti supra mille occisi. Georgius autem vbi male suis fauentem fortunā intellexit Cuneo sexagita equitum facto, p mediā francorũ aciē irrũpens ĩ ꝓpugnaculũ arcis ꝑuenit. Vñ noctu egress⁹ cũ Baionā se recipere festinat a fuxēsi notho fugiēs capt⁹ est. ¶ Ad Hõfleũ redeo. Quo pręmissi franci sagittarij dũ reliquae copiae aduenirēt aliquot p̄liis cũ hoste decertauerunt. Quo postq̄ dunensis comes accessit: & tormēta admota sunt:

Guyces castellũ ꝓpe baionā

Courson⁹ æques angl⁹ Hõflei pfect⁹ ad.xiij. Calẽdas martias cædere arcē nisi ĩfra eũ diem subsidio suorum iuuaret̃ pmisit. Frustrat⁹ expectatione: arcem reliquit fortũas suas secum exportãs. Freneyũ itẽ receptũ est libere abeuntib⁹ anglis, qui illud præsidio tenebãt: recepto quoq; mõforto præfecto qui apud Pontem audomari capt⁹ extiterat, p cui⁹ redemptione salutiorũ milia decem soluerunt ¶ Eisdem dieb⁹ thomas cui quiriel⁹ cognomen fuit: cum trib⁹ hoim milib⁹ ex anglia normanniã appellãs, vanlõgnas ĩuadit quas post primum & vigesimum obsidionis diẽ (libere inde emisso a bello roaldo) capit. Nec diu illic morat⁹: ipse cũ suis & ijs qui ppinquioribus oppidis ĩ psidijs erant, Cadomũ baiocasq; mouẽs per vada clemẽtis iter facere cõstituit. Ea re cognita, Carol⁹ comiti claremõtano mandat, Thomã quirielum persequat̃. Igitur assumptis castrensi comite: & Petro breseyo, alijsq; insigni virtute pcerib⁹, sexcẽtos equites cum sagittarijs ducẽs Gaufridũ cẽuranũ, Et Ioachinũ roaldũ prçcedere cum suis cohortibus iubet, qui hostiũ iter explorent. Inuento tandẽ: hoste postremã aciẽ adoriunt̃. Occisis aliquot anglis tantilla fortuna cõtenti: paulo ab hoste seorsum se receperũt donec inuentum a se hostem comiti nunciassent. Nũcio accepto comes copias diligenter pmouet: & anglos assequi festinat, qui ad vicũ forminiacum qui carentum iter & baiocas est iam puenerant. & conspecto pcul franco exercitu ĩ acie stabant ĩstructi: adciscentes confestim sibi ex baiocis mathagotum. Erant illis a tergo pomaria & sepes quæ francum ĩ eos pgredi maxime phibebant. Quare ĩ conspectu hostium veniens comes leuib⁹ prælijs anglos lacessit. Verũ multitudie militum ĩferior richemontẽ ex sctõ laudo ad se venire p nunciũ orat. Qui impigre aduenit: Iacobo luxemburgo eũ comitãte, quos Lauallus dorualluslq; & ioeac⁹ seqbãtur: qui ducẽtes & q̃dragita eqtes pter sagittariorũ magnũ nũcrũ sil̃ efficiebãt. Iã em comes claremõtan⁹ diu pedes pugnam cõmiserat: & pau-

Pugna formigniana

Iulij cesserat loco:aliquot tormentis amissis cũ richemõ-
tius ex molẽdio cui de fossa appellatio ẽ:vbi castra posue
rat suos in hostem emittit.Quos postq̃ ad pontem quẽ
de barra incolæ vocant cõcessisse mathagot⁹ cõspexit,ip
se cum vero ĩsigni equite ãglo & mille satellitib⁹,desertis
socijs pars cadomũ:ps baiocas petit. Desert⁹ a mathago
tho quiriel⁹ ad inferiorem ꝓfluentem(q̃ vic⁹ alluit)cum
militones suos cõcedere iubet.Illic cõmisso acerrimo prę
lio,sagittarij anglos fundũt,& ꝑti iterimũt se cũ comite
claremõtano ꝑten⁹ coniungentes.Nec mora iussus a ri-
chemõte petr⁹ bresey⁹ superiorẽ anglorum alam iuadit:
quosq; obuios ꝓsternẽs q̃q̃ viriliter anglus decertaret.
Vtroq; cornu fuso,richemõt⁹ supato fluẽto hostẽ totis
copijs aggreditur.Decertatum est eo loco incredibili ꝑti
natia.Nec ꝓfuit anglo q̃ multitudine præstaret. Occu-
buere eñ septĩgẽti septuagita quatuor supra milia q̃tuor
& thomas quiriel⁹ cũ alijs mille ĩsigni nobilitate anglis ca
ptus,octo tñ ex francoꝝ exercitu desideratis.Præ cæte-
ris francis enituit eo prælio spectatissima monsgasconis
& scti seueri fortitudo.Nec caruit laude Petrus breseyus
plurimiq; habitus est dñs manneyus Floqueti militum
ductor.qui Floquet⁹ effracto a calcitrante æquo crure
apud Põtẽ arcis ęgrot⁹ decubabat. ¶Parta ĩsigni victo-
ria frãci viꝝ copias duxere:nõ sine cõtrouersia,conestabi
li ne an comiti claremõtano ei⁹ victoriæ gl̃ia deberetur.
Plerisq; affirmãtib⁹ i conestabilẽ victoriã esse referendã
qui magistratu supior esset. Alijs cõtra cẽsentib⁹ comitẽ
claremõtanũ ad id præliũ a rege delegatũ noĩe fuisse,cui⁹
q; ausp icijs partã victoriã.Diremit cõtentionẽ Carolus,
& rẽ sapienter fortiterq; gestam claremontano assignauit.
¶Parisiani de victoria formigniana acertiores facti,duo
decim pueroꝝ ĩfra primam adolescentiam milib⁹ ad san
ctũ ĩnocẽtẽ contractis:supplicationẽ ad diuę Marię tẽplũ
decreuerũt,singulis eorũ lucernã cereã accẽsam manu ge
stãtib⁹. Viro quo se franci contulerant recepto: claremõ

tanus baiocas cōtēdit richemōtus ad britonū ducē profe fectus est qui delecto exercitu abrincas circūsedere statue rat. Circūuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppu gnationibus vexata, Lanyer⁹ loci praefect⁹ cū praesidio li bertate abeūdi impetrata ciuitatē reliquit. Tōbellenā prę terea arcē nō lōge diui michaelis iugo distantem in rupe extructā britonū dux anglis (q̄q̄ frequētes essent) ꝑuo ne gocio exclusis, Caroli noīe recepit. Eodē anno q̄ fuit salu tis quadringētesim⁹ quinquagesim⁹ supra mille carolus in baiocēses dunēsem comitē cū exercitu legat. Qui nihil moratus ad suburbiū quod Cadomū versus spectat ca stra fecit. Claremōtanus comes & ipse castrensis cum suis copijs alterā q̄ ad carentoniū vergit occupant. Domino de mōtenayo copiarū ducis alēconij ductori & Roberto conigano scoto pars quae ad diui frācisci coenobiū est ces sit, atq; ita trib⁹ diuersis locis baiocēses obsessi, dies quin decim grauē obsidionē tolerauere egregie pugnātib⁹ an glis qui in praesidio erāt nogenti lōgo armorū vsu bella ces. Itaq; q̄q̄ crebro tormētorū iactu muri ꝑ ambitū ciui tatis deiecti essent, facileq; expugnationē fore milites frā ci existimarēt, inuitis principibus bis vno die oppugna tionem tētauere. Cupidi deturbare tota normannia an glos. Accepi regnobertū quē in sanctorū numerū relatū baiocēses magna religione venerant qui viuēs & baio cassinus comes primū, & deinde eps extitisset, visum fuis se ꝑ quietē dunēsi comiti, eiq; oppugnationis admonuis se, quā miles frāc⁹ reparabat, vetuisseq; ne id pateret, sed furētē exercitū reuocaret. Id si faciat, bñ quidē obsidionē sibi cessuram. si secus dispēdiū accepturū, atq; ea visione excitatum comitem mox ad milites properasse, eosq; ob oppugnandi pertinacia reduxisse. mathahotum vero post qnindecimam obsidiōis diem ad colloquium cum dunensi comite accessisse, conditionesqne suae & anglo rum ex ciuitate digressionis accepisset. Enimuero tan etsi multa sibi concedi peteret, illud tantum impetrat,

Virus capitur.
Abrince.
Baiocenses.

abiret cū suis cōmilitonib⁹ liber, armis relictis. Clariorib⁹ aūt foeminis singulos aequos qui eas veherēt habere equitibus aureos decē peditib⁹ quinq; exportare ꝑmissum In terdictum ne cadomū sed chereburgū se reciperēt. ¶ Sub idem tꝑs briquebecū valōgneq; a conestabili receptae, cū sancto saluatore vicōto. ¶ Deinde cadomum obsessum quod firmissimo praesidio anglus tenebat. Richemōthus ad diui stephani monasteriū stationē accepit, cui se confestim comes claremōtan⁹ cōiunxit. Erāt his militātes equites mille ducenti cū quattuor milibus & quingētis peditibus duobusq; milib⁹ frācorū sagittariorū. Dunēsis comes suburbiū vancellēse obtinuit, quingētos equites pedites quingētos supra milia duo, & totidē frācos architenētes ducēs. Affuere quarto post die niuernensis comes cū comite deu, & armatorum fortissima manu, qui orna amne per pontē ad idipsum a frācis cōstitutū transmisso ad trinitatis coenobiū cōsedere, cōuenientibus ad hūc modū copijs postera die ꝓpugnaculū quod ad diui stephani sedē vergebat expugnatū est. Venit deiceps carol⁹ & cū eo renatus siciliae rex mille equitib⁹, duobusq; sagittariorū milib⁹ aequo vectis & totidē frācorū architenēsiū milibus stipatus, diuersatusq; est apud ardaynū monasterium vbi ꝑ tꝑs obsidionis habitauit. Auxit militū aīos caroli pn̄tia, & circūductis ꝑ ambitū fossis, cuniculis ad oppidi moenia succedebāt. Et ꝓpugnacula q̄ ad vācellēse suburbanū ꝓ portis erecta erant, Dunēsis ante oēs oppugnare coepit, vicq; expugnauit Conestabilis vero nihilo segnior turrim quae ad anglorū oppidi ad sc̄tm̄ stephanū versus extabat suis ꝑ cuniculū missis deiecit. Ea ꝓlapsa hostē ita perterruit, vt de deditione mox colloquiū iniret. Rebus cōponēdis carolus dunēsem & cū eo petrū bresayū Ioannemq; bureū praefecit. Anglorū noīe richard⁹ herissonus cadomēsis praeses quā balliū vocāt, & robertus gargeus conuenerunt. Pro se eustaciū gauuetum & diui stephani abbatem cadomēses misere. Conuentionis dies postridie

Cadomēses.

festi diui baptistæ Ioãnis fuit. Pactum est anglos oppido excessuros, si infra iulias Kalẽdas ope subsidioq; suorum non iuuarent. Ad constitutũ diẽ cũ nemo illis suppetiaretur cõuentis paruerũt oppidũ arcemq; dedentes. Erat in arce dux sombressetus cũ vxore & liberis, magno vallatus militũ p̃sidio. Nam ad oppidi custodiã quattuor anglorũ milia fuisse memorant. Quibus ad sua in angliam cõuehẽda naues datę sunt. ❡ Liberato anglis cadomo dunensis comes cum ducẽtis equitib⁹ & sagittariorum frequẽtia p arcẽ in oppidum ingredit. Quinto post die Carolus a populo magnifice exceptus, postq̃ magistrat⁹ officiaq; distribuit, exercitum fallesiã ire mãdat. Dum cadomi Carol⁹ agit venere a philippo burgũdorum duce oratores dñs croyus & ioãnes croyus fratres, & darsius quoq; cãpanus æques aurat⁹. q caroli filiũ peterẽt, carolo philippi filio vxorẽ dari. ❡ Procedẽtibus fallesiã copijs. Fallesia. & ioãne bureo q impedimẽtis p̃erat multos sagittarios ducens lõgo interuallo subsequẽte angli eruptione facta impedimenta adoriunt. quos cum egrę bure⁹ sustineret, affuit cõfestim potonus cũ valida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se retulit. Succedẽtibus deinde copijs, fallesia toto ambitu circũdat. Cui obsidioni cum multo plures q̃ negocio cõueniret assistere carol⁹ intelligit, richemõtẽ cũ parte copiarũ chereburgũ mittit. Qui ad fallẽsiam mãserunt multis subactis fossis tormentisq; muros quatiunt, obsessos nullo tpe quiescere pmittẽtes. Qua re veriti andreas tresbot⁹/& thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad præsidiũ cum quingẽtis supra mille anglis reliquerat ne vi expuguarent, ea cõditione fallesiã in caroli ptãte reponendã datis obsidibus se astringunt. si tallebotũ dñm suum (qui apud druydas captus tenebatur) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum inducijs (nemine suppetias obsessis ferẽte) & talleboto recepto, angli qui fallesiam tenebant liberi abiere. Fallesiæ præfecturam potono Carolus cõtulit. ❡ Atq; inde exercitus par-

tem Carolo culauto duce danfrōtū legat. Ea arx & si for

Dāfrōtū.

tissima esset validoq̧ anglorū praesidio teneret, hostis nihi lominus fortunae pn̄tis iniquitatem cōsiderās, impetrata abeūdi ptāte oppidū cū arce frāco pmisit. ¶ Eadē tempe state xp̄ianae quidē salutis anno millesimo quadringētesi mo quinquagesimo frācifcus britonū dux q̄ caroli par- tes cōstanti fide secutus fuerat mortē obijt. Huic aduer- sus egidiū fratrē inexpiabile odiū fuit. Propterea q̄ angli cę factionis esset, neq̧ vlla rōne vt ab ea resipisceret addu ci poterat. Qua in custodia habitus francisci tandē iussu a duobus satellitibus mantilibus ad eius iugulum cōtorsis strangulat̄. Eius necis culpā in montabanū q̄ egidij custo diā a duce recepat britones referūt dicentes egidiū quidē bono in francos aīo fuisse, sed mōtabani pfidia secus ac il le sentiret francisco relatū extitisse/eiusq̧ rei testes postea fuisse collegas montabani, quorū pars vltimo supplicio affecta est, pars fuga vitae consuluit. ¶ In chereburgi obsi dione res an̄ illā aetatem inaudita gesta est, cuius auctorē fuisse ioānem bureū traditū est. Est chereburgum arx ad maris aestuariū sita loco arenoso & ad tormenta locanda solo instabili quo per dies singulos semel atq̧ iterū mare influit. In tam malefido loco ioānes bureus tormēta sta- biliuit, obtegens ea cōtra pelagi iniurias tegumentis co- riaceis quae multa pinguedine ipse deunxerat. Eo pacto puluis qui in tormentis erant defensus, nullo maris hūo- re viciari poterat, ita vt restagnāte pelago tormenta fa- cile ad iactum eriperent̄ & muros arcis concuterent. Rei nouitatē admiratus Thomas gonelus praesidij modera- tor, deinde arcis consilium capit. Erat illi filius ob es con tractum rothomagi obses; Hunc in praecium deditionis sibi restitui petit. Quo recuperato ip̄e cum toto cherebur gi praesidio in angliam liber dimissus est. Initio huius ob sidionis occisus ex muro est praefectus coytiuus fran- ciae admiraldus bello strennuus & fide erga carolum spectatus. Interemptus praeterea tedualus cormosia-

Egidi⁹ du cis britan niae frater strāgulat̄.

Nota.

nus trecensis pretor bello non illaudatus eques. Hec chereburgi arx vltima locorū fuit que anglis deuictis in normānia Carolus recuperauit. Post annū & dies sex q̄ bellū incoasset, parua quidē hominū cede atq; strage si hostium multitudinem atq; potentiā, variasq; per loca victorias putes. Est eñ terra normannia vna metropoli & sex vrbibus quatuor & nonaginta munitissimis oppidis atq; arcibus potēs, plerisq; vicis frequens ad ciuitatū speciē extructis quā sexto vix die expeditus pertrāseat, pecoris & piscium ferax, frumenti vberrima, pomorū atq; pirorū tā passim cōferta, vt hinc potū gēs sibi affatim exprimat & ad exteros copiose fructus exportet. Lanificij plebs studiosa est & bibax etiam pomacij quod siceram vocant. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia, moribus suis & consuetudine quā pertinacissime tuetur viuit, doli quidem & litis apprime gnara, quo fit vt cū illa societatē aut negociū sortiri exteri formident, alioquin doctrinæ & religioni dedita, bello insup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros gesta plurima referūtur

Normannia & normanni.

¶ Post subactā normāniā quā armis tuēdā richemōtius accepit, carolus ad aquitanos aīm cōuertit, quibus quadragita supra cētū ānos anglus dn̄atus fuerat. primas eius belli ptes recepit lemouicēsis vice comes & cum eo carolus culautus marescallus, potonus santralianus / Petrus louuanius, ioachinus roaldus / & Gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracum agri petragoricorum ducentes oppidū circūuallant, admotisq; tormētis expugnant. Cui ad p̄sidiū p̄ficitur cū cētū equitibus Philippus culautus. Inde iosacū in dordonæ annis ripa sitū mouentes, occisis quinq; & viginti anglis castellum capiunt, dedentibus se mox aliquot finitimis locis. ¶ Cum ad aquitaniæ expeditionem pecunia ad militis stipendiū parum sufficeret, delatus est xāconius regij fisci primarius quæstor q̄ regiā pecuniā male administrasset, idcirco in vicula apud turonos cōiectus īgētē admodū pecuniā regio se erario detraxisse cōfessus est

Aquitania.

Igitur diuturno carcere castigatus, q̄q̄ grauior peculatori poena deberetur, tn̄ cētū & viginti milib⁹ aureorꝫ a benigno rege mulctat⁹ est. leue quidē ꝓ imēso furto supplicium. ¶ Per id tēp⁹ doruallus comes albreti fili⁹ anglos exosus, ex basaco ad medociū nō ꝓcul a burdegala insulā, prędę gratia iter faciēs cū sui curādi & reficiēdi causa in saltu qui secus viā erat restitisset, certus efficitur burdegalenses duce suo maiore (sic em̄ ciuitatis magistratū vocāt) in eū arma desūpsisse, atqꝫ in ꝓximo circiter nouē peditū milia adesse. Quo nūcio minime exterrit⁹ doruallus, tāetsi quīgētos tm̄, sed egregia virtute milites haberet aciē istruit moxqꝫ hostē adorsus, sexcētorū supra mille hoīm cędere fecit fugiēte burdegalā duce. Coepit praeterea ducētos & mille captiuos. Huius victoriae ptes sibi merito vendicauerūt stephanus vignolus / Robin⁹ petit⁹ qui scotorū cohortes ducebat, & alter militū ductor cui Lespinassus cognomen fuit militari fortitudie atqꝫ vsu excitati. ¶ Frācisco britonum duci cū petrus in principatu successisset / ad carolū se cōtulit qui eo tēpore mōbasonem incolebat. Veniēdi causa erat fides carolo ob ducatū ꝓstāda, vtqꝫ in regis v̄ba iuraret. Fidelitatis sacramētū soluētib⁹ mos est cingulū ensem clippeūqꝫ deponere, quae relicta ad primariū regis cubiculariū pertinent. Postquā fide Carolo praestita ea militiae insignia petr⁹ deposuit, Trenell⁹ cācellari⁹ Tu igitur inquit illustris dux regi liberā ꝓrsus fidē exhibes, eiqꝫ vt dn̄o pariturus te illi subiectū ostēdis. Cui ducis cācellari⁹ qui iuxta astabat respōdēs. Nō inquit vt locut⁹ es, francorū regi se subditū dux ꝓfitetur. Diuersa est & in hoc atqꝫ aliis frāciae principibus ratio fidei prestandae. De hoc verbo cum diu altercatum fuisset, & ego inquit Carolus o illustris dux, tuorū antecessorum more te admitto. Deinde petrus ob mōtissortis comitatū in Caroli verba iurauit, nullaqꝫ adiecta cōditione Carolo fide se abstrixit. ¶ In sequēti vere rex dunēsem comitē in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatqꝫ mōrēguyonem circū-

Comes doruallus

Altercatio de mō ꝓstādi fidē regi p britonū ducem.

sidere. Ad quem angolismorum dux nō lōge post cū iusta militū manu, ipseq; ioannes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringenti equites cum suis peditib⁹ & gesarijs, & tribus francorum sagittariorū milibus referūtur Eques em̄ apud francos is est qui vno gladiatore & duobus sagittarijs militat publico stipendio alitus. In p̄sidio mōtisguyonis erat Arnold⁹ de sancto iuliano, qui desparata salute cōfestim in colloquium cū dn̄o rochechoardi, & rochefoulandi, ioanneq; bureo venit. Deditionis cōditionibus firmatis, cū ad diē p̄finitū nemo anglorū nomie suppetiatum arnoldo venisset ipse libertate cum suis bonis abeūdi obtēta. mōtēguyonē Caroli potestati reliquit ¶ His quoq; dieb⁹ dunēsis comes blayā quę e regiōe medoci insulę i littore maris sita est duob⁹ locis obsedit, qui in portæ conspectu stationem sibi cōstituens, ad arcis regionē aliquas copias locat, quibus præfecti erāt Iacobus chaban⁹, & Ioachin⁹ roald⁹, a mari vero Ioānes bursarius classi imperitabat, armatos cōplures atq; cōmeatū vehēs. Qui ad portum succedētes, quinq; ingentes hostium naues ex burdegala obsessis subsidium frumentumq; laturas cōspiciūt. Quas intrepidi adoriūtur, & duro cōmisso praelio anglos in fugā agūt, eos ad stationē vsq; burdegalensem persequentes. Reuerso ex hostium fuga bursario blaya tormētis quatit̄. ita vt multis partib⁹ muri corruerint, & frāci aliquot sagittarij de Petri Iouuanij phalāgæ occidēte iā sole in muros p̄uaserint, sequētibusq; reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex p̄sidio p̄tim occisis partim captis, cęteris in arcē se recipiētibus. Quib⁹ vita his cōditiōibus salua fuit. Oēs in regis potestatē iure captiuitatis venirēt. Vnde p̄cio dato se redimere postea possent bona sua oīa sub custodia deponerēt, nec inde quicq̄ exportarent. Liberati aliq̄n in francos arma nō caperēt. Nec captiuitate eximerētur nisi ea q̄ per aquitaniā occupabāt libera dimisissent, dimissis etiā quibusq; quos vel iure belli vel contracti æris obligatione ipsi haberent in vinculis.

Eques.

Mōsguyō

Blaya.

Erat cū anglis petrus de mōteferrato homo insigni nobilitate qui pręsenti libertate donatus est datis obsidibus filio & nepote donec decē aureorū milia persoluisset. Qui si intra quadragesimum diem fidelitatis iuramētum Carolo pręstaret, duosq; suę ditionis oppida dunensi comiti seruāda committeret pecunia absolueretur. Rebus apud Blayam ita constitutis franci oppidum arcemq; recipiūt

Burgus. seq; mox ad burgum cōferentes (vbi Berardus de mōte ferrato, cū quingētis bellacibus armatis in pręsidio erat) loco potiūtur, dedētib⁹ se anglis & sua īde libere ex cōposito exportātibus. Eodē ferme tēpore quatuor locis franci obsidionem posuere Albretus cum duobus suis liberis & robusta militum manu arquas. Armignyacus comes ryonē. Comes de pointieure castillionē in petragoricensium agro circūuallat. Dunensis comes fronsacum natura atq; arte munitissimā arcem petere iubet. Interim autē libournenses missis ad Dunēsem comitem oratoribus certis se legibus Caroli ditioni credidere. Obsessi vero quatuor locis angli cum accepissent Burdegalos de ditione cū francis verba facere acerrime quidem se defendebant, euentū cōuētionis pręstolātes/vt vna cū ciuitate cōmuni pacto vterētur, aut re infecta cōditioni tēporum se accōmodarēt. Sed qui frōsacū tuebātur, obsidione angustati ad. xiiij. Kalen. Iunij arcē francorū potestati pmittere pmiserūt nisi intra illā diē suarū partiū duces opē illis afferrent. Postq̄ frustra auxilium expectant, fronsacū vt cōuenerat relinquunt cum suis bonis abeuntes, receptis obsidibus quos ad promissi firmitatem dunēsis comes acceperat. Dum hæc in prædictis obsidionibus gerūtur bur

Burdegalenses. degalēses ad dunensem comitē suos nuncios mittunt cū mādatis se atq; ciuitatem cum prouincia vasconiæ caroli potestati diffinitis cōditionibus summittendi. At nos deditionis formulā nō subijcimus/ ppterea q burdegalēses in fide nō māserūt, q̄q̄ exacta die qua ex anglia opem pręstolātur, frācos in ciuitatē induxissent. ¶ Fuxensis co-

mes & captaubussus burdegalorũ exẽplũ secuti in caroli ditionẽ venere, quibusdã adiectis cõditiõibus quas dunensis comes fortunã nõ aspernatus regis nomine admisit. Pacata omni fere ꝓuincia magna pars exercitus domũ dimissa est quę viginti miliũ robustorũ virorũ & qui armis assueti essent numerũ efficere certo cognitũ est. Superat vltima vasconũ baiona, quã missis cũ expeditiõe comitibus fuxi & dunẽsi circũuallare carolus mãdat. Obsidio ꝓpter bina fluenta dorã & niuã quibus ciuitas poene omnis alluitur, duobus locis ita partita fuit, vt alter exercitus alteri suppetiari nõ posset. Paucis tamẽ intercedẽtibus diebus angli qui suburbiũ sancti leonis forti pręsidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbiũ cũ sacris locis incendunt, ad suos se recipientes. Quos insecuti ꝓpere frãci parũ absuit quin vna cũ hoste in ciuitatẽ irrũperẽt, sed altissima fossa impediti impetu abstinuerũt. Postridie eius diei albretus & vicecomes Tartasus cũ ducentis equitibus & tribus sagittariorũ milibus sublicium pontũ qui ad sanctũ spiritũ ducit, per quẽ ad obsidentes hosti patebat accessus occuparunt, eumq; deficiunt. Erat ad mare ꝓpugnaculũ quo eruptionẽ facere hostis poterat. Igitur imperatos intercipere frãcos ratus cũ clam milites eduxisset, bernardus biernus fuxensis nothus in hostem ꝓgressus eum in ciuitatẽ egregia virtute retrusit. Nec longa interueniente mora templũ ciuitati ꝓpinquũ fossis atq; aggere diligentissime munitum partim dolo partim vi atq; armis capit, atq; ita circũquaq; ciuitate cõclusa obsessi metu ꝑcellũtur. Nec tardant nũcios ad comites mittere qui colloquium impetrent. Quo assecuto pax eis concessa est, si Ioannem de belmonte rhodium equitem pręsidij praefectum cum omni reliquo praesidio captiuum darent, reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis/ si quadragita aureorũ milia in rebellionis mulctã persoluerent. Ad hunc modũ Baiona caroli ditioni restituta est. ¶ Die vero insequẽti oriẽte sole sereno coelo crux cãdida in coelo visa ap

Crux candida.

paruit quã & frãcus anglusq; palã cõspexit. Quo cęlesti si gno arbitrati ciues se diuinit⁹ admonitos Carolo parere mox angli regis insignib⁹ abiectis cãdida se cruce (vt frã cis mos est) ornauerũt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad Carolũ qui apd' taliburgũ agebat veniũt, fidẽ nõ secus q̃ suo regi exibente baionẽsibus aut Carolus ex miliũ quadraginta mulcta viginti remisit. Eadẽ tẽpestate gandenses a philippo burgũdionũ duce discessere ob salis tributũ quod illis annuũ iponere conabat. Hic bello excitato magna pars regionis cęde atq; incẽdio vastatur. Nec fuit Philippo incruẽta victoria. Rediere tãdẽ in ducis beniuolentiã gãdenses, rebellionis pœnas magno ære luentes. In anglia quoq; ob reipublicę administrationẽ dux eboraceñ. & sombresserus cõgregatis copijs manu cõserere festinabãt, nisi episcopoꝝ studio atq; moderatione destitissent. ¶ Per id tẽpus nicolao quito ecclesiã romanã ministrãte cũ turci capto bizãtio græciã oẽm fere occuparẽt, Guillerm⁹ detoteuill⁹ Rothomagẽsis cardinalis ad carolũ legat⁹ mittit ꝑ iter frãcos anglosq; pacis arbiter esset. Nã tã potẽtib⁹ regibus bello ꝑ odiũ occupatis, reliquos xp̃iani nois populos a turcis iuadi & facile vinci põtifex verisimiliter formidabat. Legato carolus respõdit, dolere sibi ea q̃ a turcis gręcia pateret. Neq; se adeo i anglos esse cõcitatũ qui positis armis ęquã honestatẽ paceq; admittat. Id semp nõ mõ optasse sed & hosti obtulisse. Ea si interueniat se armis milite atq; opibus afflictis xp̃ianorũ rebus vltro auxiliaturũ. ¶ Traiecerat in angliã ad hẽricũ regẽ eadẽ causa archieps rauennates. Cui ꝑ regis hẽrici ad id delectos cõsultores respõsum est. Cũ tm̃ terræ a frãcis angli sustulerit q̃tũ carolus ab eis abstulisset, tũ oportunũ fore vt de pace cõuẽtio haberetur. Tam superbæ verbum fecit hostis, cui de christianorum eminenti periculo nulla cura erat. Igitur legatiõis exitus inanis extitit, nisi q; scolæ Parisiensis deprauatos mores compositiores reddere legatus studuit, excommunicatio

Gãdenses

Cõstantinopolis a turcis capitur.

Reformatio scolæ Parisiẽsis.

nis mucrone feriens eos qui positarũ a se legũ preuaricato res forẽt: qui ve scolae rectoratũ id est primariũ magistratũ qui tertio quoq; mense finit: pecuniae largitiõe reciperet. Qua lege caeteri quiq; scolastici magistrat⁹ tenebant: ne solito strepitu atq; largitiõe officia venirent. ¶ Dũ haec a legato geruntur: Iacob⁹ cuer⁹ Caroli argentari⁹ cum turcis cõmerciũ habẽs: delat⁹ est q̃ ois generis arma cõtra ecclesiasticã phibitionẽ ad illos iportasset: opificesq; & fabros eiusmodi artis ad eos demisisset. Christianum insup e turcorum seruitute forte elapsum domino suo captiuum remisisset: & ingentẽ p figuam occitanã pecuniam exegisset. Eas ob res in carcerẽ Caroli iperio coniect⁹ est: deide grandi aere mulctat⁹ in exiliũ deportatus. Poenas q̃q; falsae delatiõis luit foemina isignis cui mauritaniensis nomẽ erat. ¶ Inuenio sabaudiae ducẽ p id tẽp⁹ in Caroliũ nonnihil cõmisisse: & ppterea regem irritatum expeditionem i sabaudũ duxisse. Delicti vero modũ scribere non possũ quẽ a scriptorib⁹ nõ accepi. In forestã Carol⁹ cũ venisset (vnde breuis in sabaudos est trãsit⁹) legatus destotcuillus ad nicolaum pontificem reuertens cognito Caroli aduẽtu: ad ducẽ primum cõuerso itiere: mox ad regẽ venit: atq; ita egit vt cõmissorũ poenitẽs dux oia satis Carolo factũ iureiurando pmitteret. Ea ducis poenitudie mitior fact⁹ rex domũ copias misit. Legat⁹ coeptũ iter psequitur. ¶ Interea burdegalẽses vetustae anglorũ consuetudis & cõtubernij non obliti aduersus francos coniuratione facta dñm lesparrũ cũ aliquot ciuitatis optimatibus per speciẽ alicui⁹ conueniẽtis negocij a se dimittũt. Cuius cõiurationis auctores fuisse referunt mõferrat⁹ & danglad⁹ fidei quã Carolo praestiterãt contemptores. Euecti in altũ qui bourdegala egressi erant in angliã ad henricum se cõferũt. Promittũtq; se ciuitatẽq; suã ei⁹ potestati pmissuros si exercitũ i aquitaniam mittat: frãcorũ apud eos nullas copias esse praeter eas quae in praesidijs erant constitutae min⁹ ad conferendũ praeliũ sufficientes. Legatur ad id

Iacobus cuerus.

Burdegalorũ a Carolo defectio.

bellū a hērico tallebot⁹ qui anglorꝫ milia quīqꝫ classe imponens ad medocū insulā.xv.Kalendas decēbris adnaui gant,cōfestiqꝫ aliq̄t cohortes late mittēs terrorē incolis icutit.Burdegalēses audito talleboti aduētu:alter ad alterꝫ sermone clam habito:francorꝫ praefectos liberos dimitti oportere consulebant.Hi erant coytiuus aquitaniȩ senescallus & Ioannes podiensis ꝓpraetor ciuitatis.Dum i dubio res agitur quidam secreto abeuntes portam anglis reserant.Nec mora vterqꝫ praefect⁹ cum omni praesidio & regijs magistratib⁹ ad hostiū man⁹ nulla cȩde commissa ꝓditi sunt.¶Cōiuratione ad Carolū ꝑlata, vtrūqꝫ marescallū cū doruallo comite & Ioachino roaldo ad Claremōtensem comitē qui aquitaniae praeerant mittit sexcentis equitib⁹ & eis adiunctis sagittarijs eos comitantibus. Sed diligens hostis pri⁹ aliq̄t arces cepit atque copiae conuenissent.Supuenerāt q̄que talleboto ex anglia quatuor milia armatorꝫ cū octogīta nauib⁹ cōmeatū affatim vehentib⁹.Et castillio quidē fronsacusque in potestatem talleboti ꝑuenerūt Carol⁹ autē postq̄ turoni hibernasset nouas copias educēs lisigniaci castra fecit:atque īde ad sctm̄ Ioānē ꝓgress⁹ accepit carlayū oppidū a Iacobo chabano vi captum esse multis āglis occisis,atque eos qui i turrim cōfugissent capite oēs punitos extitisse ꝓpterea ꝙ ꝑstitā Carolo fidē abiurassent hostē secuti.Nec multo post castillionem in agro petragoricen̄.copias ducere lohealcum iubet attributis ipi octigētis supra mille equitibus cum sagittarijs.Positis apud castillionem castris,Ioannes bureus & Iaspar eius frater impedimentorum prȩfecti septingentos quos continentes habebant fossores fossis circumdare castra imperant.Cognito quid ad castillionē gerebatur tallebotus eductis quinque anglorū milibus in francos ꝓgredit:qui ad ei⁹ aduentū i vallū se festināte recipiunt.Pedites vero sagittarios segni⁹ agētes tallebot⁹ circiter cētū intercipit.Qua fortuna elatus cū francos fugere ꝑsuasum haberet:nec suȩ adhuc copiae omnes conuenis-

Castillio.

sent paulo restitit: atque iteri se curare milites iubet. Haec mora fráco nõ ĩutilis fuit. Nã iterea vallũ mũitiorib⁹ tormentis munit, & se in hostem aĩose corroborat. Coacto omni exercitu tallebot⁹ ad francorꝫ munitiones ducẽs: in vallũ tumultuario ĩpetu irrumpere cõtendit. Quẽ cõstanti virtute franc⁹ exturbat. Vtebatur eo die tallebotus (q̄ veteran⁹ esset) paruo gradario ex quo suos in praeliũ aĩabat. Reliqui vero oẽs pedites dimicabãt, & incredibili animi feruore castra oppugnabãt: militaria signa longe plura ad ostentationẽ ferẽtes q̃ illorꝫ numero conuenirẽt. Pugnatũ est diu atque acerrime ita vt diu dubia victoria neutri spem ꝓmitteret. Donec accito montabano & prefecto henaudoo cui britonũ ducis phalãges audiebãt: frãci virib⁹ receptis hostem ꝓpellũt: aliquot eorũ signis occupatis. Quãobrẽ animo tabescẽtes angli, cum talleboti gradarium glãde ꝓstratũ & ipsum tallebotũ a sagittario franco occisum conspexissent in fugã conuertunt. Occubuere in eo praelio octingenti ãgli obscuri noĩs cũ q̃draginta viris illustribus in quibus fuit talleboti filius. Fugiẽtiũ vero atque eorũ qui se amni dordonę credidere par numerus fuisse refertur. Mõferrat⁹ aũt Dãglaut⁹ & caudali fili⁹ cũ quinqꝫ milib⁹ castillionẽ ꝓten⁹ petiuere. Lesp̃rus burdegalã. At castillionenses q̃q̃ firmo praesidio tenerẽtur deditionẽ tñ fecere. Caroli se omnino volũtati p̃mittẽtes. Quarꝫ cõsiliũ secuti melionẽses atqꝫ libournẽses dicto paruerũt. Quiqꝫ nouũ ĩ media ĩsula castellũ tenebãt post quitũdecimũ obsidionis diẽ a claremontensi comite recepti sunt. Idẽ fecere blãchafortẽ. cadillaci, sancti macherij incolę: lãgounij & villendrani. Nã ex angolismos Carolus liburnũ veniẽs hostẽ timore p̄terruit: ita vt paucis ĩtermissis dieb⁹ aliquot oppida atqꝫ arces ceperit: & burdegalẽ sagittarios miserit qui agrũ vastarẽt: extructo e regie ciuitatis ꝓpugnaculo ĩ loco quẽ lormõtũ incolae dicunt: vbi ad praesidiũ constituti fuere loheacus/ Ludouicus de bellomonte / Iacobus chabannus / Ioan-

Morit̃ tallebotus.

nes & Iaspar bureus fratres. Erat nõ lõge ĩ portu classis regia armis cibariisq; abunde ĩstructa ĩ cui⁹ cõspectu etiam angli ĩ nauib⁹ stabant qui ad nauiũ tutamen ꝓpugnaculum exedificauerãt vnde ĩ francos excursiões dieti faciebãt. Sed tãdẽ cõmeatu destituti: ꝑsslisq; cõtinuo frãcorꝫ in cursu: presertĩ cũ finitia loca oĩa sibi erepta eẽnt, nec quo se reciperent haberent Caroli clementiã popossere. Erat eñ Carolus natura perbenignus & iã pestilens aer exercitum offendebat: quãobrẽ recepta ĩ fide burdegala: anglis dedit abeũdi ptãtẽ. Durasum aũt & lesparrum aliosq; proditiõis prĩcipes vigĩti relegauit. Sed lespr⁹ nõ multo post apud pictauos capitis suppliciũ luit: q alteram in Caroliũ proditionem cogitasset. Atq; ita burdegalensiũ reb⁹ cõpositis: claremõtano comite ad prouĩciæ custodiã præfecto, Carolus turonũ regressus est, cũ flueret a xp̃iana salute annus q̃drigẽtesimus quiquagesimustertius supra mille. Quo tẽpore Guillermus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior: apud ebroicas ad ꝑpetuũ carcerẽ dãnatus est ob falsę religionis causam. Nã cũ illustris cuiusdã fœminę amoribus teneret, neque consuetudĩe eius frui facile posset, demonẽ sibi p̃ronũ adhibẽs, eũ ĩ arietis sp̃ẽ adorauit, a q̃ postea edoctus scopã sumere & inter fœmora equitis instar ponere, quo volebat breui monento se traducebat. Quod ĩpietatis genus valdensium esse dicit. ¶ Aduersus autẽ burdegalensium leuitatẽ atque ꝑfidiã Carolus duas apud eos arces extruxit quibus ĩ fide cõtineri populus recẽs cõuersus posset. ¶ Per id tp̃s cũ de p̃sulatu auxitano duo diuersarum partiũ concertarẽt. Armigniac⁹ comes Caroli mãdata aspernatus alterũ cõpetitorũ iustinum nomine ĩ sacerdotiȷ̃ sedem ꝑduxerat. Quam rem ægre Carol⁹ ferens claremõtanum comitẽ cũ copiȷ̃s ĩ armygniacũ mittit. Qui adiutorib⁹ comite dño martio & floq̃to eboracẽsi p̃core rebellã spoliauerunt tertiȷ̃s suis. Otho quoq; castellanus florentinus & Guillermus gonsierus simulachra quædam magica arte

Guillermus edelinus ydolatra.

cōsecerāt: quorū nixu (vt ipsi stulte sperabāt) precipuam apud regē īter aulicos auctoritatē cōsequerent. Ei⁹ rei cā ad Carolū delati/alter Tholosæ/alter turonis in carcerē cōiect⁹ est. ¶ Ioānes preterea alēconīj dux Caroli mādato Parisīj cōprehensus meldunū ī custodia deducitur. Ipe em̄ tēporū trāquillitati īuidēs & pię a Carolo quietis īpatiēs, nouos belli mot⁹ ab anglia ꝓcurabat: missisq; ad hostē frequētib⁹ nūcijs hortabatur appetere normāniā se illis adiutorem fore pollicit⁹. Castella arcesq; habere se, quę oīa veniētib⁹ ꝓderent. Carolū ꝓcul abesse & trib⁹ diuersis regionib⁹ copias suas continere. Loca multa pri⁹ occupare posse q̄ Carol⁹ sentiat, & vt firmiore fide consilia ꝓcederēt, filiā suā eboraceñ. ducis filio ī matrimoniū dare constituit. Ad hanc ꝓditionē ministerijs vsus est Iacobi hay angli. thomæ gilleti sacerdotis. canfrōti & hōtitonis caduceatoris angli & emōdi calleti. Quib⁹ occultum signum alenconi⁹ hoc dat: pollicē ei⁹ dextrū manu prælıēdere ad quem vel verba vel literas essent de hisce rebus reddituri. Hęc postq̄ testib⁹ & ipsi⁹ alenconīj spontanea cōfessione cognita sunt, Carol⁹ apud vindocinas cōuentu ꝓcerū habito Ioānē alēconīj ducē fortunis omnib⁹ priuatū secūdo postq̄ capt⁹ fuerat anno mortis supplicio dignū ꝓnūciari iubet. Sed clemēs rex sententiā postea moderatus est: nec em̄ mors ꝓditori īflicta est: & eius liberis fortunę restitutæ. ¶ Ad hæc oīa ludouici quoq; in Carolū contumacia ītercessit. Hic em̄ cū natu grādior esset occasione ex aulicis qui patri & reb⁹ publicis īseruirent sumpta ex curia in dalphinatū abire a patre īpetrauit constituto ad hoc tpe mensium quatuor. Id seu suapte natura seu suorū prauis cōsilijs fecerit non facile scripseri. Illud certum est ludouicū molestissime perpeti, q̄ a patre non satis ꝓ suo arbitrio pecuniæ & ꝓuentuū sibi suggeretur Ex domesticis eius dolebat tātam regendi auctoritatem penes quosdam aulicos esse qui publicis officijs atque magistratibus præfecti diuitijs abundarent: Ludo-

Ioānes alēconīj dux capitur.

Ludouicus a pr̄e deficit.

uico vero primogenito scilicet Caroli obsequētib⁹ præter quotidianā īpensam nihil illis supasset. Hac opinione ducti dalphinatū petiuerūt præmētes oīa vectigalib⁹ & ab opulentiorib⁹ pecunias exigētes. Nihil eñ est quod īdigens nobilitas sibi non licere putet. Cui⁹ rei consci⁹ fact⁹ Carol⁹ dalphiates petit: vt ludouicū apud viennam vbi ppugnaculū i colle sibi ędificauerat cōpræhenderet. At ille patris aduētu pterrefact⁹ ad Philippū burgundiæ ducē mox pficisci festīat. Interī vero Carol⁹ oēm dalphinatum vendicat: mittitq; ad regni exit⁹ Ludouici digressum obseruare. Qui nihilomin⁹ clam dilaps⁹: ī brabantiā perfugit, receptusq; est a philippo: & debito honore habit⁹, apud quem annos fere decem mansit. Missis interim ad patrē oratorib⁹ qui cōsiliatum eum redderēt patri: eiq; liceret ī patris conspectum per aliquot annos nō venire. Addidit huic legationi philipp⁹ oratores se excusaturos q Ludouicū hospicio admisisset tanti regis filium cui ipē obsequi maxīe teneret, trepidāti quidē & patris iram potissimum formidāti: cupienti quoq; ī turcos expeditionem ducere si coadiuuaret pater. Auditis vtrisq; legatis Carol⁹ rñdit: honoris plurimū Ludouico quidem deberi si ī patrē debitā pietatē exsolueret. Neq; Philippū errasseq; cū hospitē haberet. Verū mirari se quæ cā tioris Ludouico fuerit: q tātope trepidaret cum patrē facilē & maxīe māsuetū fuisset expert⁹, cui⁹ rei testes locupletes eēnt gabriel vern⁹ & celestinēsiū auionēn. prior: qui obrē ipsam nicolai pōtificis romani auctoritate ad eū oratores aliqñ cōuenerāt: q vero postulatiōib⁹ nō acquieuisset minime mirādū esse ppterea q ei⁹ postulata optimorū virorū sniię repugnarēt: qui sentirent nequaq̄ decere vt fili⁹ a patre atq; a regno pcul abesset: cōsiliū secut⁹ hoīm īproborū. Expeditionem vero ī turcos ī ludouici mentem idcirco dixisse: se pfecto admirari cui⁹ ipē anteq̄ a prē discederet nūq̄ meminerat. Idipsum nihil aliud eē q̄ dilationē vere erga patrē recōciliationis: eo maxime tēpore cū hostis angl⁹ vigilantissim⁹ eēt regnum frācorum repetere: aduer-

sum quē milite opus erat, ꝙ vero dalphinatū vēdicasset id ad terrae incōmodū esse cui⁹ incolae libertatē nō amisissent, quos de hac re oratores ad dalphinū ituros sperabat, q nulli⁹ se incōmodi praessura vexatos testarent. Verū neqꝫ litteris neqꝫ legationib⁹ ludouicus moueri potuit ad patris cōspectū redire, diuqꝫ res in dubio fuit an bello tāta discordia finiret. Sed dissimulata res est, inter eaqꝫ carolus interijt. ¶ Dū haec inter patrē filiūqꝫ agitant rex hūgarus magdalenā caroli filiā vxorē petit. Cuius rei causa sexcentos equites turonū ad regē mittit cū insignib⁹ munerib⁹. Erat laodislaus triū regnorū hūgarie / bohemiae, atqꝫ poloniae princeps, cui⁹ ope carolus cōstituerat in turcos exercitū aliqñ ducere. Qui supra aliquot annos nicolao quinto romanā sedē moderāte cōstantinopolim imperij graecorū caput ceperāt impatore trucidato. De qua re ad carolū frāciscus philelphus scribēs eū diligēter admonuit, vt more maiorū suorū fidei cām tutelamqꝫ reciperet. Hāc cōstātinopolitanā cladē Mahumetus turcorū rex intulit quarto Calēdas iunij anno xpianę salutis Millesimo.cccliij. Excipiunt a carolo legati incredibili apparatu. Sed leticiae & cōmuni oīm gaudio se infoelix nūcius admiscuit. Itaqꝫ nūciat laodislaus mortē obijsse, cuius interitus veneni suspitione nō caruit. Legati nihilominus nō minore cura accipiunt, comitati illustrib⁹ viris q publica eos impēsa leuarēt donec in germaniā demigrarūt. Intermissis paucis post haec dieb⁹ petr⁹ britonū dux diuturno morbo correpti⁹ interijt. Qui successorē habuit richemōtiū frāciae conestabilē morte post paucos dies absumptū. Quē secut⁹ frāciscus aurelianū ducis nepos ducatū adeptus est. ¶ Carolū deinde mors excepit cū nunciatum ei fuisset quosdā potionē apparasse qua interiret. Ea re tam vehemēter turbatū aīm induit vt dies septem totos cibo abstineret, hortantibus maxime medicis se inedia magis quam morbo affici. Sed dum edendo vitę cōsuluit coercitis arterijs cum stomachus nihil cibi reci-

Cōstantinopolis capitur.

Laodisla⁹ rex morit.

Carolus egritudinem contrahit.

peret absumitur. die festo diuae mariae magdalenes sacris
xpiano ritu pceptis. Elatusq; est ex magduno yueriẽsi re
gia põpa in sepulchro maiorũ suorũ & in dionysij coeno
bio sepult⁹. Rex pculdubio in quẽ fortuna asperrime pri
mũ desaeuit tanq̃ exterminare eũ regno statuisset. Dein-
de blãde illũ attollẽs victorẽ gloriosum atq; dei dignita-
te patriae restitutorẽ effecit. Nam illud de eo scribi dignũ
est q discordãtibus de regno anglis dux eboraceñ. richar
dus regnũ affectãs Hẽrico regi nõ dissimulato odio ad-
uersari coepit. Cuius coeptis hẽricus occurrẽs grãdi exer
citu cõtracto se cãpestri loco aggere & firmis mũitionib⁹
vallato cõtinebãt cõstitutis octo per circuitũ portis atq;
custodib⁹ sui gñis ne quis nisi notus in castra se cõferret.
Ad quã locũ richard⁹ eboracensis & varuici comes fre-
quẽti populorũ manu instructi pmouẽtes cũ iam custo-
des clam habebãt amicos, vallũ ingressi ad Hẽricũ perue
nerunt [illegible] ipsum occisis aliquot pcerib⁹ qui hen
rico circ[illegible] odonias deduxerũt praecedẽte illũ va-
ruico qui ensem conestabilis more pferebat. Moxq; ad ar
cem q̃ hẽrici psidio tenebat succedẽtes cũ illã obfirmatã
inuenissent pfectos quattuor viros insigni nobilitate ad
colloquiũ vocãt, pmittũtq; iureiurãdo adiecto vitã illis
& fortunas saluas fore si arcẽ illis patefacerẽt. Persuasi p
ceres regi occurrũt, atq; mox salutato hẽrico dũ illũ a ter
go comitant, orta in populo seditione quidã i eo insiliũt,
vnũq; illustrẽ apprime virũ, cui descallis cognomẽ erat
mactãt. Reliquos postridie añ arcis portã capite mulcta-
tos quadrifariã exsecuerũt. Fidei rata est rõ apud eos qui
imperij cõcupiscentia digladiant, q̃q̃ sceleris autorẽ poe-
na nõ perat. Itaq; superat ex hẽrici familia dux sombrece
tus q iniquo aio ferẽs regẽ a cõiuratorib⁹ nõ secus ac ca-
ptiuũ teneri cõpluresq; suae cognatiõis fuisse interẽptos,
iuuentutẽ multã eorũ maxie quorũ parẽtes aut cognati
perierãt cogit, atq; richardũ in planicie scti albonis inuẽ-
tum plurimoq; milite instructum adorsus cũ plerisq; ali-

is necat. Cui⁹ caput amputatū q̄nquidē regnū affectauerat straminea corona illudi iubet. His hērici aduersitatib⁹ p̄mot⁹ carol⁹ lr̄as ad normānos dat, sināt absq̄ cōtrouersia anglos ad se hērici partes secutos trāsfretātes regionē incolere, diuersariq̄ & in ea libere negociari. Tali p̄fecto benignitate vsus est carolus in eū q̄ hostiliter illū saepenumero fuerat p̄secut⁹, tētauitq̄ quo ad fieri p̄ eum potuit hērico auxiliari vt eū in libertatē vēdicaret. Ad hūc modū humanarū rerū mutabilis cōditio est, vt in sublime p̄uectus casurū se merito formidet, deiect⁹ aut nequaq̄ aīo tabescat. Hērico foelicia initia fuere, Carolo contra deturbatus ille regno est, hic in regnū post multas aduersitates gloriose exaltatus, & victoriosus appellat⁹. Pridie mortis eius visus est fulgētissim⁹ cometa tanti principis interitū percurrens, & futurorum nunciator.

Eni & mansueto patri asper & vehemēs filius successit Ludouicus, cōsilio p̄ceps/ ingenio vario & domesticis vix satis p̄spectо. Nec dubia fides fuit carolū iuniori suo filio carolo regnū sic ōmode potuisset relicturū, sed belli seminaria execratus ludouici mores atq̄ absentiā lōgamine tollerauit. Cogitauerat em̄ diu tacitus bellum in Burgundos mouere, plerisq̄ sibi assentientibus p̄ceribus. & cum ad id propēsus esset, expectabat tm̄ belli aliquem motum a burgundo excitati ne tam autor dissentionis q̄ propulsator iniuriae esse videretur. De Caroli morte nuncio accepto, permulti qui officia magistratusq̄ administrabant ad ludouicum protenus gratulabūdi se in hānoniam cōtulerūt, sciscitaturi ab eo quid illos facere p̄ciperet, impetraturi quoq̄ de suis magistratibus & officijs stabile firmamentum. Fuere qui pecuniā aerario bebitam & ad hunc diem cōseruatam ludouico nouo atq̄ inopi regi persoluerunt. Quattuor tm̄ ex omni numero petitorū admisit. Petrū orfaueriū/nicolaū louueriū/quos ad cōcinia regiorū cōputorum consiliarios instituit, ioanne baillero, requesta-

rum cōiudice & in cācellaria referēdario ordinato, symonem carolū in eū quē prius magistratū gerebat restituit/ ꝗꝗ iam fere ætate defectus esset, & nō nisi lectica iter conficere posset. Reliquos magno nūero parisium remisit, ei⁹ aduētū prestolaturos. Interea cōfluūt ad ludouicū ornatissimi quiq; ꝓceres ꝗ sacrandū nouellū regē remos perducerēt. vbi iouenellus loci archipresul eū more maiorū vnxit atq; bn̄dixit. Quo mysterio absolut Ludouicus ad Parisios protenus profectus est, nec facile scripserim quo factu & pōpa a parisiacis sit except⁹. Nam vt sileā populi ex omni francorū imperio cōcursu ꝗ ad festū diē cōuenerat, mira erat ꝑ oēm ciuitatis publicā viā ludorum frequētia. gloriātibus inter primos burgūdis, qui in regnū sua oꝑa reducē Ludouicū post lōgum a patre discessum iactitabāt. ¶ Exactis per hæc solēnia aliquot diebus cum philippus burgūdorum dux domū repetere cuperet, regē magnoꝑe cohortatus est, irā si quā aīo in proceres cōcepisset deponere obliuisci prorsus atq; oblitterare q̄ preterita erant, satis admodū esse illi qꝺ nullo tumultu rex esset & vocaret, & quia frater illi esset debere adolescentem amare atq; amplecti, & pr̄is hæreditatē cum illo legitima portione diuidere. Hæc atq; similia multa locutus philippus ludouicū dimisit, picardiā reuisurus. ¶ At ludouic⁹ qui exulceratū aīm hr̄et, & patrias leges iam didicisset, exteris moribus per diuturnū vsum imbutus multa partim suo ingenio, partim eorū ꝗ absentiā a pr̄e exiliū fuisse reputabāt, agere cœpit & principes imprimis parui ad modum habere. Venationis oēm prope consuetudinē ꝓhibens, ita vt piaculum esset aues aut canes alere, cassibus vti, insidiari feris animātibus nisi quoad ip̄e permitteret. Et quod illi maximum ad eas quæ superuenerunt discordias momentum fuit, magnopere nixus est infime sortis hoīe præ ꝓcerib⁹ opulētos sublimesq; facere, quos ad suas vehementes voluntates obsequentissimos esse cupiebat. Non enim equanimiter ferebat si quis dicēti vel

imperāti sibi quauis ratione aduersaretur plus suopte ingenio q̄ cuiq; sapientissimo fidens. Fuit illi post annos aliquot inter praecipuos domesticos Ioānes du lude Ioānes balua quem cardinalem romanum sub sixto quarto atq; Innocentio octauo ipsi vidimus Ioannes hebergus post baluā ebroycēn. presul, dominus de foresta/oliuerius dyabolus quem Ludouicus sublata dyaboli appellatiōe malum, deinde dammam cognominauit, stephanus ostiari⁹. Quibus ministris pro sua voluntate diuerso tēpore vsus est. Accessit his lōgo post interuallo doyacus versut⁹ imprimis & temerarius, supraq; generis sui cōditionem audax. ℭ Ab his vt quisq; per vices ludouico obsequebatur posthabiti principes & magna pars nobilitatis, desciscere a ludouico, seq; & suam dignitatem tueri constituūt Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiant sciscitantes, postq̄ de sententia illorum satis cōstitit, britonū dux Franciscus oratores ad Ludouicum qui Pictauiae agebat mittit, simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset. Nec repugnat Ludouicus tantum petit ducem ad se venire, qui ab oratoribus promissa praesens confirmet. Dant fidem legati id se facturos seq; propediem vna cū suo principe reuersuros. Cum illi pictauia a rege abeuntes/duodecim tm̄ passuum milia confecissent, clam dilapsus Carolus regis frater/ ad eos se contulit. in britanniamq; festināter profectus est, quo illum praecesserat Ioannes Dunensis comes discessionis Caroli maxime consultor. Sic enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres, qui eum mox relicto rege sequerentur. Qua re cognita Ioannes borboniorum dux (qui ludouici sororē in matrimonio habebat) aperto bello insurgit/& quicquid regij fisci in suis terris erat occupat. Crussolumq; & trainellum atq; doriolum primo res fere regis aulicos in custodia continuit. Deditq; sedulo operam eximere de diui Anthonij bastilda, Anthonium chabanum qui illic Ludouici edicto seruabatur. Itaque eodem ferme

tẽpore quo hæc gerebãtur. Anthoni⁹ noctu ad ducẽ au-
fugiẽs magna lęticia ab eo exceptus Quippe ꝙ ludouicũ
nõ diligeret, & futuro bello cõmodissimus esse sperabat.
Huius ergo tã manifeste defectionis initio turbatus Lu-
douic⁹, carolũ de melduno / Ioannẽ baluã / & Ioannẽ prę-
uotum ad Parisios statim cum literis mittit quibus ciuita
tis rectores & primos ciues monet, eminentis ob Caroli
fratris a se defectionẽ periculi. Intelligere se principes ar-
ma aduersum se mouere. opus ideo esse vigilãtissima cu-
stodia ne noui in ciuitate motus ꝓdirẽt. Vnã eorũ ciui-
tatẽ esse regni caput, vnde reliquæ vel belli vel pacis exẽ
plũ accipiãt. Si in fide Parisij permaneãt, nihil sibi timẽdũ
esse q̃ cõiurati moliãtur. Ea orõne ꝓcliues ad audiẽdũ Pa
risij excubias cõstituũt / adhibitis primarijs portis custodi
bus aliquot etiã prorsus obstructis. Cathenas præterea q̃
ad viarum cõpita negligentius curabantur reficiunt. hęc
dũ Parisij geruntur, anthonius chabanus custodia elapsus
per vastinium iter faciens / sanctum forgeum & sanctum
mauriciũ (quas arces goffridus cuerus ꝑsidio tenebat) ca-
pit, bonis omĩbus direptis ipsoq; goffrido captiuo abdu
cto. Insurgentibus tot rebus nouis, Ludouicũ accito re-
nato Andegaueñ. duce (quem siciliæ regẽ appellabãt) &
Carolo cœnomannorũ comite fortẽ. xxx. fere miliũ mili
tum exercitũ cogit. Sed cum dies non paucos ibi morat⁹
parũ admodũ proficeret, attributa Renato Caroloq; fra
tribus parte copiarũ quæ britonũ cœptis obsisterent, re-
liquum exercitũ in bituriges ducit Biturigẽ tamẽ ciuita
tẽ pręterijt, quã magno ꝑsidio a borboniẽsi notho fratris
sui Caroli nomine teneri acceperat, moxq; in borbonio
(quod biturigibus vicinũ est) ꝓfectus. castellũ sancti amã
di expugnat. Nec multo post mollissonij in Ludouici po
testatẽ venere, cedente loco Iacobo borbonio oppidi prę
fecto. ¶ Per hos dies cũ nõnulli ex præsidio sancti forgei
satellites moretum incurrissent, indeq; quosdã qui eo lo-
ci ex senonibus hospites diuersabãtur noctu abduxissent

Ludouic⁹ copias cogit.

recognita Ludouicus iubet pontes chamosij & de bello mōte dirui. Iam eñ fama erat carolū philippi burgundorum ducis filiū qui ex coniuratis erat copias contraxisse, vt cum alijs cōiuratis iungeret exercitū. nec mendax fama erat. Nā anthoni⁹ philippi nothus adiūcto burgūdionū marescallo, cū aliquot cohortibus prçcurrēs caroli exercitū Royam & Mōdideriū occupat. Erant apud Peronā tūc tēporis in p̄sidio comes niuerneñ. & Ioachin⁹ roaldus frãciæ marescallus cū quatuor milibus armatoꝝ, qui cognito caroli aduētu, relicto ad oppidi custodiā aliquot ex nobilitate francorū viris & quingentis sagittarijs Peronam deserentes mox Nouiomū, Cōpendiumq; se contulerūt. His belli motibus dū picardia agitat̄, ludouici soror Carlota borboniorū ducis cōiunx ex viri cōsilio sanctū Porsanum (vbi rex agebat) petit/ finē discordijs positura. Sed intētione frustrata rionē (quo dux ex molinis interim se receperat) reuertitur. ¶ Eodē tp̄e sancti mauri cñ arx dedētibus se ijs qui in prçsidio erãt a Carolo meldunensi recepta est. Iussi quoq; sunt Parisij arma domi in expedito seorsū habere, facere de muris nocturnas excubias, faces per cōpita & p̄ domos laternas noctu accensas ponere. Conatus est rex illis diebus ex scola Parisiensi delectos habere armatos quibus ad belli necessitates vteretur. Prçerat autē scolæ rector guillermus fichetus magni animi vir. doctrina & dicendi arte potens qui in caligine iacentibus humanitatis studijs lumē mea çtate attulit, excitauitq; complures latine discere & eleganter loqui. His igit̄ acceptis a rege de armãdis scolasticis lr̄is, cōtione gñali habita disertã habuit orationē, qua veritus nō est repugnãtē ludouico sentētiã dicere qua maxime p̄batus atq; clar⁹ fact⁹ est. Nã cū bessario grçcus cardĩalis post aliquot annos romana apud regem legatione fungeretur audita fisceti fama eum ad se accersiuit atq; in vrbem duxit cōmēdãs illū Sixto quarto romano pōtifici. Extant eius ficheti rethoricorum libri orationes quoq; atq; epistolæ Fichetus.

Bessarionis aūt opus est defensio platonis aduersus trapezuntiū, qui platoni conuiciatus aristotelē illi praeferebat. Sollicitis ad hūc modū Parisijs, Carolus Philippi filius ferox iuuenis(a quo auxilij plurimū reliqui cōiurati principes expectabāt)copias ad pōtē maxētij qui est ad ysaram amnē ducit. Cōdixerāt aūt ij qui arma aduersus ludouicū parabāt, se ideo cōuēturos vt populū vectigalib⁹ pręssum, & poene seruū in libertatem vindicarēt. Adeo solers est male errātiū cautio vt iusticiae velamē suae iniquitati prętēdāt. Incedēs igitur cū exercitu Carolus, libertatē populo passim ꝓponebat, specie beniuolentię plębē sibi cōcilians. Eius pōtis atq; arcis praefectū maderū Petri orfauerij vicariū pecunia Carolus corrupit/arcemq; recepit. Indeq; flumine traiecto, castella quaedā minimo negocio ꝓtenus occupat. Venere q̄q; in ei⁹ potestatē belliloc⁹ & dōmartinus. Mox occupato latiniaco libellos rationū regij fisci burgūdi diripiūt atq; incendūt, exactis vectigalibus. Salis itē prōptuarijs patefactis, potestatē faciūt sumēdi salis, p̄cio mercatoribus tm̄ ꝑsoluto, atq; ita a tributo libera oia esse ꝓnūciāt. Grassante ad hunc modū Carolo Ioachin⁹ roald⁹ verit⁹(qd⁹ vero simile erat) burgūdū Parisiū ꝓficisci cū bona equitū manu in ciuitatē se contulit. Interea autē Ludouicus Rionem in aruernia obsidet, quo borbonij atq; nemorsi duces, armigniacus p̄terea comes & albretus se receperāt. Erāt in exercitu Ludouici quatuor & viginti milia armatorū lōgo militiae vsu spectatorū, quorum numero & robore territi duces de pace, ad ludouicū nuncios mittunt. Iurantq;(si regis gratiā reciperent)se illi probe sincereq; inseruituros, nauaturosq; diligentem operam vt reliqui sibi confoederati principes in beniuolētiā redeant & fidē seruent. Deq; ea re Parisiū ad regē nūcios ad. viij. kalen. augusti legaturos. Quod si alia principibns mēs maneret, se nihilominus cōstanti fide cōuenta cōpleturos. Haec cōuentionis formula adhibitis apostolicis scribis literis mādata est, poena excōicationis in

Libertas populo ꝓponitur.

Riona obsidetur.

praeuaricatores adiecta. Quae omnia Parisijs referre carolū charlayū vigilū praefectū ludouicus iubet. Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuae Katherinae vallis scolariū aedē supplicationes. Interim cōpositis acieb9 carolus burgūdus ad sanctū dionysium castra facit, atq3 postridie sancti clodoaldi pontē missis aliquot cohortibus occupare cōstituit. Quē tertio oppugnatū tādē (dedēte se praefecto Iacobo mayro) hostis obtinet. & ne regni caput Parisiū timide praeterijsse carolus videret, pmotis copijs caduceatores praemittit qui liberū p ciuitatē transitū petāt. Id si nō impetrēt dicāt carolū vim illaturū ciuitati. Praeerāt eo die portae q̄ ad sanctū Dionysiū ducit Petr9 orfaueri9 & Ioānes pōpācurtus, qui cū respōsum dare caduceatoribus incipiūt, ecce burgūdi copias oēs ad sanctū vsq3 lazarū pgressas cōspiciūt, quasi incautos custodes intercipere sperarēt. At armatus populus & cū suis Ioachin9 roaldus acerrime restiterūt. Moxq3 in pximū cāpū hostis acie instructa pgrediēs (aliquot ex suis interēptis) ciuitati cōminat. Sed cū ex muro tormēta in suos frequēter iaci cōspexit copias reduxit. Moxq3 sequana p sancti clodoaldi pōtem trāsmisso, cū accepisset ludouici fratrē cū britonibus per belsiā iter facere ad mōtēlericū ducit. Iā eñ rione discesserat Ludouicus & magnis itinerib9 Parisiū appetebat, certior factus de burgundorū accessu. Verū cognito q a tergo frater / & a frōte burgūdus copias haberet, nūeroso pedite qui eū sequebatur nō expectato chartrascum multo equitatu cōtēdit, ratus burgūdū pri9 fundere, q̄ cū illo britones iūgerētur. Eo vbi castra carolus habebat cū puenisset rex nulla sui curādi mora militi cōcessa, feruens furēsq3 in hostē pgredit. Fuit cōgressus suo initio formidabilis & nō icruēt9. Nā qui i prima acie burgūdi pugnabāt plurimi se i fugā pripiūt. Fuereq3 ex illis p q̄ multi fuga capti atq3 occisi, huius rei fama ad Parisios plata arma quisq3 rapit atq3 p agros effundit, prehēsur9 ex fugiētib9 pdā. Vidi ipse frequētes captiuos dissolutis armis vulne

Pugna apud mōtlericum.

ratos in ciuitatē deduci. Et pp̄l'm oēm nō secus ac incerta victoria exultare, sed ludouic⁹ sancti pauli comes reliquā burgūdorū aciē in statione atq; ordine continens, ludouici vires sustinere fortissime militē admonebat. Ludouicus autē hoste partim fuso reliquos adoritur, qui se curribus tanq̄ vallo atq; munitionibus circūsepserāt, cōuersis in francos tormētis quibus non paucos clari nois equites ꝓstrauerūt. Itaq; cōserta pugna pertinacissime dimicatū est, ita vt ludouico nō lōge emineret periculū inter suos fortiter prelianti. Et burgūdo quoq; fortuna minata est, quem semel a gaufrido de sancto belino, iterū a gilberto grassaio cōprehensum sui eripuerūt. At equites frāci tāctsi magnis viribus in hostē vecti cōplures ꝓsternerent, nemo tamē peditū pone sequebatur qui ꝓstratos iugularet, q̄obrē spaciū erat deiectis exurgēdi, & preliū instaurādi. Pugnatū est varia fortuna vsq; ad vesperā decimae sextae die Iulij mēsis, donec milites scoti qui regij corporis custodiā gerebāt, aīaduertētes ludouicū graui in periculo versari. (Nā die tota p̄ aestus & cedes nihil sibi desūpserat, & sexcenti equites quos coenomānorū comes, mōtalbanus marescallus, & gargassalus ducebant prelio exterriti turpiter deserto Ludouico aufugerant/ assumptū regē in arcē mōtlerici perduxerūt/ atq; ita praeliū diremptū est, manēte in sua statiōe burgūdo. Caecidisse ex vtroq; exercitu sexcēti supra tria milia memorātur. Inter frācos occubuit Petr⁹ bresēyus, Gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgūdis lōge plures. Eniuero principis custodes oēs prope interierunt. Recreato paululū rege cōsiliū fuit corboliū se cōferre, atq; inde Parisiū ꝓficisci. Cū corbolij esset, accepto q; Carolus burgundus eo in loco vbi pugnatū erat pernoctaret, nō inquit mirari illū oportet in cāpo manere, cui neq; ciuitas vlla/ neq; arx ad diuersandū patet. Secūdo post praeliū die in ciuitatē Ludouic⁹ venit. Vbi intercenandū dum casum fortunamq; suam cōuiuis memorat, multa fortiter sapiēterq; locutus est, in

certã īstabileq̃ hoīm cōditionem causat᷒. Callebat eñ literas & supra quã regib᷒ mos est erat erudit᷒. Vñ & multos ad illachrymãdum ꝓuocauit. Nihilomin᷒ se iterum ī hostem ducturum disserebat. Sed a prudētib᷒ dissuas᷒ parisijs se cōtinuit. Habuit siquidē ad eũ egregiã orationem Guillerm᷒ quadrigari᷒ Parisian᷒ præsul: qua reꝝ p̄teritarum memorem cũ Ludouicum reddidisset, seq̄ntiũ rōnem habere hortat᷒ est. Decere regē cōsilijs oia ꝓuidere, circũse habere boni æquiq; amãtes viros: qui & pacis trãquillitatē seruent, & belli mot᷒ modestia atq; iusticia moderētur. Pręsulis oratiōe rex adduct᷒: delegi sibi viros spectatos iubet qui ad ei᷒ cōsilium q̄q; die vna cum cæteris veterib᷒ cōsiliarijs accederent. Itaq; ex ciuib᷒ sex: ex parlamenti senatu totidem: exq; Parisiensi schola pari numero ꝓbati homines id negocij receperunt, durã ꝓfecto ꝓuinciã si pricipis vehementiam attendas: quã bresey᷒ viuens per facetiã lepide aliq̄ñ exp̄sserat. Insidens enim exiguo æq̄ Ludouic᷒ dũ venatum exiuisset sequenti oīone a breseyo est īterpellat᷒. Vnde īquit serenissime rex tam fortē equũ nact᷒ es. Cur ait Ludouic᷒ (bresey) id cēses: qñ quidem pusill᷒ est. Quid te bresey᷒ inquit & cōsilium tuũ totum vno cōportat. Nō dissimili cauillatiōe rurs᷒ regē taxauit: cum a rege ãgloꝝ oratores ad eũ venissent. Nã querente ab familiarib᷒ aulicis Ludouico, quod ī oratores anglos præcipuũ sine suo stipendio munus cōferret, est bresey᷒ inquit tibi cantoꝝ ecclesiasticoꝝ frequēs chor᷒ q̄s nō magni existimas nec eorum canticis oblectaris, censeo illos quib᷒ facile carebis oratorib᷒ vniuersos dones. Subrisit Ludouic᷒ tametsi intelligeret per cauillationem id a breseyo dictum esse propterea quod ad rem diuinam & ad curarum leuamen cantorum harmōijs ipse perraro vteretur. Enimuero decoros rerum mundanaꝝ a maiorib᷒ obseruatos rit᷒ & mores Ludouic᷒ neglexit: & demissa regia maiestate: multis ad ciuium admissis populariter discumbebat: obscœne interdum loquens

Ludouici mores.

praeserti cu͂ de mulierib⁹ sermo incideret Neq; sumptuo͂sa veste īduebatur: neq; curialiu͂ pōpa gaudebat. Fuit enī illi a mōtlerici pugna intent⁹ summorere ad sui custodiā anim⁹: vindictae atq; ꝓrogādi īperij appetens: & lōgioris vitae lōge cupientissimus. Studuit preterea quā plurimas copias habere. Quib⁹ cu͂ stipendia tribuere cōmode ipse nō posset (occupatis a cōiuratis locis vnde haec percipi solebāt) pecuniā a Parisijs mutuo petit. Quam vt pote grādem cōferre nō pauci ciues ꝑnegaru͂t. Indignat⁹ ꝓpterea Ludouic⁹ quosdā regio magistratu atq; officijs amouit, ad oēm ꝓrs⁹ casum suspiciosus: nec vlli satis credul⁹. Inde patuit delatorib⁹ ad multorum perniciem via. Nam accusatos cōplures fuisse accepim⁹, qui leuibus causis non auditi, extincti sunt. Per idem tempus Ioannes burgensis qui dn̄m suum Ioannem berardum ꝑlamentei senat⁹ cōsiliarium in britanniam secutus fuerat: gratianusq; & frāciscus meriodeus fratres: offensę maiestatis crimīati ī flumīe seq̄na demersi ꝑiere. Et post aliquot dies Petrus gueroldus qui a britonu͂ duce Parisiu͂ explorator venisse dicebatur capite pu͂itus atq; ide ꝑtes quatuor sectus est. Foeminę preterea aliq̄t & Parisiani ciues delati q͂ cum cōiuratis sermonē cōtulissent in ꝓfluento noctu extīcti sunt: Nihil em̄ tu͂tu͂ a delatoribus erat. Satis ad īteritu͂ erat fuisse quo͞libet accusatum. Sed ad cōiuratos redeo. ¶ Burgu͂dus victoria ad Mōtemlericum habita gl͞iabu͂dus stāpas petit vbi Ludouici fratrē & britonu͂ ducē cōuenere accidentibus ad eos reliquis cōiuratis; atq; eo loci captato cōsilio post quīdecimu͂ diem in vastiniu͂ mouent, occupatq; priuinum moretu͂q;. Aduersum quos sallazardus & qui sub Ioachino roaldo militabant ad yonam sequanamq; vt transitu hostē ꝓhiberent ꝓgressi: quandoquidem numero militu͂ longe īferiores essent retro abire: atq; ita nauibus apud moretu͂ reꝑtis cōiurati yonā seq̄nāq; amnes exuperant. Erat iter cōiuratos Ioannes renati filius dux Calabriae quem postquā cu͂ copijs in agro antisiodorensi

Cōueniu͂t a[illegible]d stampas principes.

venire Ludouicus accepit, dñm pciniaci & xpofor̃ pasardũ ad eũ mittit si forte ad se magnis pollicitationibus adducere possent. Nã quia ob neopolitanũ regnũ patris sui renati nomine aduersus ferdinãdũ alphõsi aragonẽsis regis spuriũ bellũ suscepisset, & tãto bello per semet haud satis esset, spe Ludouicus ducebatur eum ĩ gratiam reuocandi: dũ anxiaturũ se illi ĩ eo bello promitteret. Sed constanti animo dux Ioannes, propositi tenax ad cõiurationis socios ire pseuerat. Qua re cognita rex pisiacis rebus cõsulens sagittarios pedites quos francos supra appellauimus qui ex normãnia recẽter venerant: ad praesidium ciuitatis cũ quadrigentis equitibus ordinauit. Moxq̈ rothomagum profectus est misso ad parisios comite deu, qui sui loco vrbis belliq̈ rationem haberet. ¶ Et cum per cloacarum fossas quibus sordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluũtur multę salices plãtę excreuissent ita vt ad cõstituendas insidias facile accõmodari posse viderent oẽs magno possessorum incommodo deiectae sunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq̈ quisquilijs vrbis ad diui Dionysij portam excreuerat iussus est effodi. Sed cõuenientibus ad opus plurimis plebeis / cũ res parũ procederet relicto inani negocio: aggeres intra pomeriũ atq̈ tabulata ad vrbis tutelã extructa sunt. ¶ Interi congregati principes Charẽtoniũ pontẽ capiũt, recipiẽtibus se a parisios ijs qui praesidio fuerãt designati. Ponte capto postquã hostes sequanã traiecerũt: Ludouici frater. Carolus beautã quę matronã versus: saltũ vicennarum claudit ad diuersandum occupat. Dux britonum ad sanctũ maurũ concessit. Carolus philippi filius cõflanum (quia paternę ditionis erat) profectus est: plurimae autẽ ex britonibus burgundisq̈ cohortes ĩ ipso saltu sub diuo stationẽ habuere. Quod vbi comes deu cognouit. Ramburum ad cõiuratos legat: atq̈ cõmittit sciscitari ex principibus quid sibi velit tantus armorum apparatus. Quam mentem in regem atque rempublicam ipsi gerant: se Parisij esse po-

Salices oẽs p paludes deijciuntur.

Rãburus ad cõiuratos missus.

situm a Ludouico moderatorē qui ad reconciliationē & beniuolētiā magis quā ad bellū animū itēdat, si ad rē cōponēdā mediator admittatur. Talib⁹ mādatis edoct⁹ rāburⁿ ad pricipes pgit. Sed ei⁹ legationis exitus soli comiti qui ramburum miserat cognit⁹ est: ne in vulgo forsitan temere prolata deterioris fortunae metu populus ad res nouas inclinaret. Vix enim ramburus reuerterat cū hostis in planicie vbi diui anthonij campestris monasterium est se late diffudit. In quē prodeūtib⁹ Parisijs leuibus praelijs paruo vtrinq; dāno certatū est. ¶ Insequenti die Carolus Ludouici frater ex confoederatorū sibi principū sententia litteras quatuor ad Parisios mittit. Ciuibus vnas: plamenteo senatui alteras, clero, tertias reliquas parisiacis scolasticis. Quarū hęc sententia fuit, se cū illustrioribus regni principib⁹ nō hostili animo reipublicae grā conuenisse, mitterent ad se paucos sapiētes & spectatos homines, quib⁹ coitionis eorū causę fierent cōmunes. Cognitis litteris legant ciuiū nomine Ioannes choartus castelli propraetor/franciscus hasle & arnold⁹ olearius. Ex clero Thomas courcell⁹/Ioānes de oliua theologi doctores: & Eustachi⁹ oleri⁹. Ex parlamenti collegis/Ioānes boulengeri⁹, Ioānes felleri⁹, Iacob⁹ fourneri⁹. Ex schola Parisiensi Iacob⁹ iuni⁹, Ioānes oleari⁹, Ioānes mōtigniac⁹, & enguerrannus parenti maedicus. Hi omnes duce Guillermo quadrigario Parisiano pontifice ad principes se conferunt.

Oratores ex pisijs. ad coniuratos.

¶ Quib⁹ in consilium admissis Ioannes dunensis comes principum vice causas eorum vocationis edisserit. Accepto quid animi principes haberent. Legati ad consilium quod ī aedib⁹ publicis ciuitatis ei⁹ rei causa paratum erat reuertentes: principum sententiam ad insequentem modum detulerunt. Principes Ludouici mores iā diu cōsiderasse pplm nō mō vectigalib⁹ īsuetis & seruitute premere: sed se quoq; & oēm fere nobilitatē cōtemptui habere: oīa ꝓ sua volūtate gerere: sed legē se iudicē se parlamentum esse: omnem regnandi spem in armis & militibus re

Relatio oratorū.

ponere domesticos ex humili gñe sibi cōparere: qui illi assentent: qui quolibet iperanti pareāt studere prorsꝰ pares illos pricipibꝰ facere. Delatorꝫ plena esse oia, nemini suas opes sed nec vitā in tuto esse. Proscribi relegari ob friuolā suspicionem q̄plurimos nihil iam auctoritatis pricipibꝰ relictum esse: feris & beluis plꝰ securitatis & libertatis q̄ hoibꝰ esse: pecuniam & fiscum ī nulliꝰ pensi homies largissime ꝓfundi, pensiōes illis annuas sine modo dari quę pricipibꝰ adimuntur. Iam ꝓxime istare vt ad vnū singula atq̄ oia ītemperāter pertieant. Eas causas principes mouisse vt īstructi ad suam tutelam armis ad regiam vrbē (a qua commune francorum iudicium petatur) coiuisse, vt more maiorum cōsilio cleri ꝓcerumq̄ & ppl'i cōtracto, de rebꝰ cōmunibꝰ gete agi possit: Ludouicū quidē illorꝫ & regni francorꝫ regē esse: sed eorum muneris atq̄ dignitatis esse: hortari atq̄ cōmonere facere illū: maiores suos imitari: patris legibus vti: in suo quēq̄ iure atq̄ cōsuetudie cōtinere, vectigalia moderari, misereri populi: cui fortunarum nihil ꝓpe sit. Igitur petere ī vrbē sine vlla iiuria aditum. Hæc sunt īquit quadrigarius quæ a pricipibus dicta a vobis deferenda accepimus. ¶Relatione cognita de cōuentu cōmuni cogēdo sñia placuit: neq̄ vrbem illis negandam esse: si fide data iniurijs abstinerent: soluerentq̄ quicquid ipensæ ipi ī vrbe facerent. Et hoc q̄dem (si Ludouicus assentiat) cōcedere cōtio rñdit. sine cuius assensu nihil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad pricipes reuerterunt pisiorꝫ sñiam renūciantes. Ad prefecti militū quos presidio ludouicus reliquerat cognito Parisiorum rñso: suos milites recensuerunt, & militari ordie pambulauerūt ciuitatē īstructi armis tā q̄ ad p̄liandū accicti. Ea re ppl'us exultabūdus spem meliorē cepit. Addidit quoque animū mōtalbanus admiraldus dum copijs eo die aduenïens. ¶Nec pigritatus est Ludouicus a normannia cum ipedimentis & bona peditum atque fossorum manu reuerti/ne per eius absentiam

cõiuratiũ ciuitatẽ reciperent.nõ eñi parũ suspectos habuit Parisienses:ꝙ se icõsulto nũcios ad pricipes demisissent.

¶Reditu Ludouici cognito,pricipes totis fere copijs cũ magno tubarum & tubicinum classico per sequanę ripã ad diui Anthonij planiciem i ꝓspectu Parisiorũ ostẽdãdi sui cã cõuenerunt.In quos nulla eruptio facta est,stãtib⁹ summo silentio ad custodiendos muros armigeris: & ex parisiacis ciuib⁹ nõ paucis.Ad vesperã aũt ei⁹ diei & isequentib⁹ aliquot dieb⁹ cũ rurs⁹ se ostẽtaret hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nũc ad anthonianã:nũc ad dionysianã portã ꝓlia: militari quadã iactantia cõmisit.

Pęna oratores qui ad cõiuratos legati fuerunt.

¶Interi Ludouic⁹ edoct⁹ quę fuisset de recipiendis i ciuitatem pricipib⁹ sententia/eos ꝓscribit qui i eam sentẽtiã venissent Ioannem oleriũ/eustatiũ & arnoldũ eiusdẽ cognomis & generis ciues Ioãnẽ choartũ & Franciscũ haste Quadrigari⁹ quidem põtifex q̃q̃ maxie regi suspect⁹ atque exosus esset/nõ tamen in ꝓscriptoꝝ numero habit⁹ est.Nã ꝙ homo iteger & sctẽ ęstimationis habebatur/ in eũ temere seuire Ludouic⁹ temperauit.Carpebat nihilomin⁹ atq; repħẽdebat antistitem ꝙ ad hostes se inscio prodijsset.Augebat crimen Ioannes ꝓfessione monac⁹ albigensium pontifex & roman⁹ cardinalis natione Burgundus homo litterarum oppiniõe clarus qui quadrigarij ad cõiuratos ꝓfectionẽ ad crimẽ maiestatis referebat. Nec dubiũ fuit ludouicũ id solicite curasse,qua aliquando cũ quadrigarium i aliam ecclesiam traduceret.¶Sed paucis post annis cum pontifex vita funct⁹ epigrammate & sepulchro se digno honoratus i ęde virginis esset,ludouicus laminis ęneis quib⁹ epigrãma quadrigarij iscriptum erat alterũ adijcere iubet,famæ hominis maxie repugnãs atq; aduersariũ.¶Per id temp⁹ certior fact⁹ rex Carolũ burgundũ statuisse e regiõe cũflani extruere põtem per quam in alteram sequanę ripam traduceret exercitum. Egress⁹ ciuitate:fossorũ magnũ numerũ ad eã partẽ ducit:qui fossas aggeresq; ad ꝓhibendũ hostem concina-

rent, disposito pedite ad fossores cōtra burgūdū ꝓtegen dos. Sed callid⁹ hostis cū materiā iam in prōptu dolatam haberet, paulo supra cōflantū ad portū qui anglus dicitur pōtē extruit / funib⁹ ad oppositā fossorib⁹ partē firmissime colligatū. Et iā transmittere conabaᷣ, cū sagittarij frāci & equites aduenilūt, q tormētis telisq; ita agūt, vt traiciendi ptātem hosti adimerēt. Atq; interim dum eminꝰ certaᷣ ex numero fossorū quidā normānus nādi peritissimus, in medias fluenti aquas instar mergi clā illapsus, funes vinculaq; & caeteris pōtis retinacula nō pcipiēte hoste dissoluit, moxq; pōs secundū flumen actus burgundo fuit inutilis. Normannus vero ad suos redijt incolumis.

¶ Cedente loco hoste nō multo post per nūcios de concordia agi coeptū est. Deputanᷣ a ludouico coenomanensis comes pricigniac⁹, & ioānes dauuetus, A principibus, Ioannes calabriç dux ludouicus sancti pauli comes & Ioannes dunēsis, Qui ꝓten⁹ cōgrediētes duorū dierū inducias ad reliqua cōponēda statuūt, & quia de pacis formula interim nō satis conueniebat, diēs inducijs adiecerunt.

¶ Dum haec a delegatis de concordia agitanᷣ venere ad regē ex nobilitate normāna nō puae copiae, quç ad sancti marcelli suburbiū stationē habuere dāno incolarū. Nam cum vindemiarū tēpus esset gens vuarū suauitate illecta vix seminaturos vineārū fructus sine modo decerpebat & vorabat, nec rapinis aliunde abstinebat, colonos afficiēs contumelijs. Duos tantū ex ea gēte iniuriarū poenas subijsse inuenio. Quorū alter decinctus & nudus caput, facem accensam gestans per ciuitatē ad publicas aedes in grauia deductus, a procuratore vrbano supplex veniam delicti postulauit moxq; lingua cādenti ferro illi pforata est, & deinde in exiliū actus. Eius tā grauis supplicij causa fuit, q dum a porta ne in ciuitatē ingrederet a custodibus reijcit, parisios per cōtumeliā burgūdiones appellasset. Duo eni apud gallos nomina diu ad ignominiā ferebantur burgundorū scilicet quos franci hostes habebāt

Insolentes normānī.

Et armygniacorũ quorũ gñali appellatione frãcos burgũdi designabãt. ¶ Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus, prius nõ venit q̃ cœnomãnorũ comitẽ rex obsidẽ dedit. Veniẽti ludouicus in cãpũ q diui anthonij monasterio ꝓximus est occurrit, & postq̃ horas duas totas cõfabulationẽ sine arbitris cõsumpsissent, rediẽs in vrbem rex solito hilarior in portæ vestibulo ad circũstãtes cõuersus nõ inquit deinceps a burgũdis tot pœnis atq; sudoribus afficiemini. Nam iniurias ꝓhibebo. Sic loquẽte ludouico. Petr⁹ heron⁹ in curia castelleti ꝓcurator, vuas nihilominus inquit illi nr̃as auferũt nec illis occurrit. quã vocẽ excipiẽs rex. min⁹ ait est vineas vr̃as spoliari paucis racemis. q̃ hostẽ occupare ciuitatẽ & opes vestras quas terræ viscerib⁹ infodistis raptas tollere. De cõcordia cũ hactenus nihil bene ꝓcederet. ad. xiiij. Kalendas octobris induciæ ꝓlongatę sunt. Per quas nõ sine regionis detrimẽto cõiurati in sua castra multũ cõmeatũ coegerũt. Fuerũtq; post lõgas cõsultationes oẽs cõuẽtus irriti, ceciditq; tota cõcordiæ spes, Et copiæ quæ ad portũ anglũ in munitionib⁹ erãt imperãte ludouico se ad cartusiẽses recedere, religiosum locũ occupãtes, ita vt in cœlis monachorum ꝓmiscue diuersarent æqui & milites, pulsis inde sanctis viris. Nec morat hostis, flumie trãsmisso copias regias q̃ apud sctm̃ marcellũ & vicina suburbia castra habebant adoriri. vbi cõgressum est magnis viribus, aliquot vtrinq; cæsis atq; captis. ¶ Ludouicus aũt interea secum reputans ope precium fore si eorũ q̃ de pace a delegatis agitata fuerãt, parisios cõscios faceret Contracto in ædes regiarũ rõnũ ex quaq; parisiorũ cõditione cõsilio. petrum moruilleriũ cancellarium mittit. qui diceret se fratris sui & reliquorũ cõiuratorũ petita cognouisse. Et carolũ fratrẽ ante oẽs petere sibi in partẽ patriæ successionis aquitaniã cum xantonibus & tota pictauia, vel normanniæ integrum ducatũ distribui. De qua re cõsiliũ prudentiũ virorũ cum cœpisset, fratri rñdisse, se id quod regno pecu-

litare erat, dirimere & alteri dare nō posse. Verū cāpaniā briāq; alijs legib⁹ teneri quas libēs fratri donaret, melde mōsteriolo meldunoq; exceptis. Carolo p̄terea philippi filio pecuniā grandē obtulisse, ad leuandā impēsam, quā in illa expeditione ipse fecisset. Quæ tāetsi ampla atq; ma gna essent, cōiuratos tñ ea recusasse. Et hæc inquit cācella rius cōicata vobis esse rex voluit, ne estimetis illū illibe ralē in fratrē, aut in quēpiam fore, si de cōcordia cōueni re posset. Hæc locutus moruilleri⁹ consiliū dimisit. Inte rim apud pontisarā ludouic⁹ sorbierus q̄ a ioachino roal do relictus præsidio fuerat, in oppidū atq; arcē britones admisit. Et vt recēti ꝓditioni alterā adiungeret, mox ex pontisara cū aliquot armatis melānum cōtēdit, alba cru ce vt semꝑ dum regi obsequebaī insignitus, vt absq; vl la inimicitię suspitione in oppidū receptus falleret oppi danos. At de ꝓditione iam edocti oppidani atq; ad mu ros in armis stantes dum sorbierū ꝑspiciūt ꝓditorē illū iterū atq; iterū magnis vocibus inclamāt. Quāobrē illu sus ꝓditor pōtisarā reuersus est. Parisij vero ij qui ad mu ros ciuitatis hostiū castra versus excubabāt, noctu vidēt ignitam stellā in fossam qua ædes dardorsiæ sunt cecidis se: Verū æthere ne an ab hoste ignis ꝓcederet nō satis cō scij, rem ludouico renūciant qui cōfestim locū petēs quo celestis flāma excedisse, diu ibi morat⁹ est, dubi⁹ si ad ince dēdā vrbē illud ab hoste fuisset excogitatū, atq; interim mandat haberi ꝑ singulas vrbis regiones atq; ad muros custodias. Per id tp̄s miles qui in vrbe apud quēq; ciuem passim diuersabaī verbo petulans atq; cōtumeliosus in terī extollebaī, vt dicere non vereretī, opes quæ in ciuita te erant non ciuiū sed suas esse, ideoq; claues ædiū se ciui bus detracturos, atq; pro sua libidine & arbitrio vsuros illis, frustra cōfidere illos, qꝫ vias cathenis ferreis impedi tas haberēt quas ipsi in ꝓmptu effrigere atq; euellere po tuissent. Hāc militū ferociā & temeritatem referentibus multis mercatorū præposit⁹ accersitis primoribus ciui-

Pontisarā sorbierus prodit.

Flāma re pentina. Insolens.

bus de re ipsa cōsiliū capit. Itaq; protenus statuit fieri per ciuitatis cōpita nocturnos ignes, & illic singulos p suas regiones armatos vigilias facere. Secundū hoc edictū vigilat totis locis, & q̄q ludouic⁹ ꝓhiberet, vigilatū tn̄ est. Hæc sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. scio em̄ p eā tēpestatē parisios a suo p̄sidio q̄ ab hoste magis sibi timuisse præsertim ꝙ intelligerēt raros in fide regia stare, sed inclinare ad cōiuratos, si sors obtulisset. Nam eadē tēpestate qua ignes p vrbē fiūt. sancti Anthonij ꝓpugnaculū. i. vt vulgus loquit, bastilda cōpertū est portis reclusis peruiū quod ad hostē noctu admittēdū factū esse permulti interpretabant. Nam & tormētorū aditus p quos ignis indi ad puluerē pōt adactis clauis obstructi erāt, ne in aduenietē hostē iaci glandes aut saxa possent, Sed postquā tot ignibus illuminatā ciuitatē hostis aīaduertit, cœptis destitit. ¶ Accessit ad has q̄tidianas Ludouici curas binus p vices nūcius, vnus qui gisortiū renunciat copijs hostiū circūdari, nec in oppido aut in arce quicquā perfidij esse. Nullū p̄terea tormētū aut machinā illic aduersus hostē relictā. Alter rothomagum a coniuratis sollicitari, Cuius nuncij fidē auxere vxoris bresenij lr̄e quæ a mariti occubitu Rothomagi incoluerat, his literis significabat se brequemōtū palatij Rothomagēsis præfectū prehēsum in custodia lr̄e, ꝙ hostiū partes sequi videbat, ꝓpterea a toto esse eam ciuitatis partē quæ a pōte & a palatio erat: Verum tāetsi hæc ita nunciabant, postera tn̄ die Ioannes borboniorum dux vnus ex coniuratis in arcē per posticum recipit. Qua recognita principes ludouico renūciāt carolum eius fratrē neq; cāpania / neq; bria pro parte hæreditatis contētum esse. normanniam vnā & solam petere patrimonij loco. Eam obrē cū primariam ducat⁹ normannici ciuitatē occupatā rex intelligeret, quam nō facile recuperare, & quod bresenij quā diximus vxor ioannes item hebertus & balua ebroicensium præsul sibi per familiares suadebant, normanniam fratri dono coactus re-

liquit recepto biturigũ principatu. Pacato fratre superãt cęteri cõiurati quibus facere satis oportebat. Carolo burgũdo cessere in perpetuã possessionẽ perona, roya, & mõdideriũ, ad hęc guinarũ & Boloniae comitat⁹, q̃uis ea loca ludouicus soluta pecunia a Philippo p̃re redemisset. Ioanni calabriae duci ingens pecunia data est/& copiae attributae quas regio stipendio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par pensio quam a Carolo septimo annuo percipiebat assignata est cũ solitis copijs. Et quae in coniugis dotẽ soluta nondũ pecunia erat persoluta. Comes dunẽsis quęcũq; cõiurationis tẽpore bona sibi ablata fuissent restituta accepit, annua illi pensione adiecta. Dõni martini comes in terras & possessiones quas iudicio senatus parlamenti regis fiscus publicatas habebat restitutus. Sancti itẽ pauli comitẽ ludouicus conestabilẽ instituit, mortis quã postea passus est pręludiũ. Postq̃ coniuratis satis a rege factũ pax perpetuarũ induciarũ nõie pręconis voce & in ciuitate & in castris pricipũ vulgatur, fitq; & cõmeat⁹ & rerũ venaliũ cõio. Illud tñ p̃cipuę indecorũ visũ est, Ludouicũ tñ regẽ ad Carolũ burgũdũ conflanũ vsq; p̱fectũ esse, diuq; cũ eo in agro seorsum cõicasse. Sed erat Ludouico ingeniũ ad futura lõge p̱spiciẽs. Et qui pręsentes iniurias vlcisci aliq̃n cuperet simulabat amicitiã nõ nescius quosq; cõiuratos seorsum posse posthac castigare si burgundũ ab illis separaret. De quo postea astu & latẽtib⁹ cõsilijs ipse vĩdicatus est. Nondũ erat de britonũ duce cõuentio firmata. Restituitur illi mõtissortẽsis comitatus cũ grãdi pecunia. Per eos dies fiebãt a Parisijs magna sollicitudine excubiae & nocturni ignes, ne aut in regẽ aut in seipsos quicq̃ vel domestic⁹ miles vel p̱egrin⁹ moliret. Surrexit eadẽ tẽpestate leodiorũ popul⁹ & in brabãtinos q burgũdarũ p̱tiũ erãt crudeliter grassabat. Ei⁹ rei gr̃a carolus philippi fili⁹ copijs receptis picardiã repetere cõstituit, nõ tñ pri⁹ digressus ẽ q̃ veniẽti vicẽnas regi carol⁹ ludouici fr̃i regis v̾ba iurauit p̃stita ob normãniae ducatũ fide. Hic ca-

Pacatũ cũ cõiuratis pricipib⁹.

Leodij bellum mouent.

rolus normānorū dux appellatus rothomagū petit. Quē Ludouicus sex miliū passuū itinere comitatus, salutatiōe vtrinq; data ad villeriū bellū vna cū Carolo burgundo ꝑ q̄ familiariter ꝓfectus est, vbi dies tres cōposito ad beniuolentiā vultu nō secus atq; amicitię glutino astricti cōuixere. Hęc quę de cōiuratorū factiōe scripsim⁹ anno gratiæ. M.cccclxv. gesta sunt & tertio kalen. nouembris terminata. Principibus quietis quādoquidē q̄ vellent a rege recepissent, reipublicæ & populi (cui⁹ causa se ad arma venisse pricipio ꝑdicabāt) patrocinio destiterūt. Redeūtē ludouicū ciues ad cœnā in ędib⁹ ciuitatis splēdidissimo apparatu accepere, ibi decanis & centurionib⁹ vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eū ꝑmāsisset. Eā ob rē eo aīo ī eos esse vt bn̄facere illis cupiat & q̄ ab eo priuilegia accepissēt ea ꝑpetua fore, q̄ & ipse quoq; iterū approbaret firmaretq; alia insuꝑ adiecturus si petāt. Grata regis oro ciuib⁹ fuit. Dū rex parisīȷ agit robertū destoteuilla magni nōis equitē Parisiēsi ꝑpositura donat, amoto Iacobo villerio ciues hortat⁹ roberto per oīa audiāt. Cuius apud mōtlerici pugnā egregiā virtutē cōpertā habuisset. Inde parlamenti primores ad se vocat & Ioannē nāterranū hoiem vtique iusticia & equitate probatū, sed minime ad ludouici stomachū facientē ex primo pręsidente secūdū creat, & Ioānē dauetū eius loco instituit. Moruilleriū quoque cancellariatu priuat. suffecto illi guillermo iuuenello de vrsinis qui patre ludouici regnante eundē magistrū sine repræhēsione gesserat. His ita pro eius arbitratu cōstitutis selectisq; ex parisiacis ciuibus quos sibi cōsiliarios haberet aurelianū adīȷt. Quinto post Ludouici digressum die cometes flagrātissimus occidere in Parisiorū vrbē visus est, vt lōgo satis tēpore ciuitas tota flāma inuoluta esse putaretur. Sed iam ad res normannorū redeamus. Carolus normannię nouellus princeps postq̄ ad sanctę Katherinę mōtem ꝓxime Rothomagum cū Britonū duce accessit, aliquot ibi dies sedit dū ad eū in ciuitatē admittendū pōpa

Ludouici in Parisios beniuolentia.

Magistratuum mutatio.

Normanniā Ludouicus recuperat.

a ciuibus cōponitur. Sed interim nō satis inuicē couenientibus principibus, britonū princeps & dōni martini comes quibus dolebat tm̄ apud Carolum auctoritatis non habere quātā ipsi suo iudicio meruissent, de carolo ī britanniā reducendo verba facere, quę mox ad Carolū perlata sunt. Qua de re misso ad ciues Ioanne lotharingo ꝑtenus Rothomagenses duce eodē Ioanne in mōtem euadunt & Carolū in ciuitatē nulla adhibita (praeterq̄ cleri) cerimonia recipiūt. Nā ad diuę virginis tēplū perductus a canonicis diuina cātica ꝑsonātibus honoratus est. Ludouico apud aurelios agēte aliquot pręfecti militū pręfectura amoti sunt. Inter quos Pōcetus riueri⁹ & couenarū comes fuere. Et loheacus marescallus restitutus. Cōtēptus a duce & Rothomagensibus britonū princeps q̄ maximis itineribus pōt argētoniū cōtēdit, quo se ludouicus fraternae aduersus ducē cōtētionis certior factus (pręmissis magnis copijs) contulit ratus occasionē sibi offerri qua normāniā a fratre eripet. Frequēti ibi colloquio aliquot dies rex duxque cōsumpsere cōsulētes quibus ducatū modis recuperarēt. Duobus locis eodē tēpore copias ludouicus habebat. Borboniorū dux ebroicas moxq̧ vernonē recipit. Carolus meldunēsis ęques aurat⁹ gisortiū, gorneiūq̧ capit & octoginta scotos partis aduersae apud achayllūvicū fudit. ¶ Per idē tēpus dn̄s de sternayo ludouicū fugiēs Rothomago excesserat, quem vno ordinis augustineñ. fratre comitatū & cordigeri veste amictū quidē armati cōprachēderūt. Paucis autem diebus in custodia apud louuerium habitus ipse cum suo augustineñ. cōsorte in amne dura extinctus est. Deinde exēptus sepulchroq̧ in ęde virginis honoratus. Periere praeterea alij nō pauci ex normanna gente qui carolo duci fauebant. Et thomas basinus lexouiorū episcopus in brabantiā se recipiēs cū iuris peritissimus haberetur iuris interpręrationem in scola louaniensi quoad vixit ꝓfessus est, homo ꝓculdubio magnanimus & morum Ludouici cōtemptor. Cognito q̧

Dn̄s de sternayo extiguit.

Ludouic⁹ vrbes oppidaq; occuparet, Carolus rothomagi se cōtinuit. Quae in aedes cōes ciuitatis perductū rothomagenses ꝓ veteri sua erga normānos duces cōsuetudine aedes illi desponsant, dato anulo quē ad fidē desponsationis gestaret, moxq; allatū in populi conspectu gestorū normannorū codicē legūt. Fuisse olim frācorū regi liberos duos quorū grandior annis regnū, iunior vero normāniae ducatū ministrasset. Quē frater a fratre armis repetere frustra tētauit, sed irruētibus in regē normānis, eū in exiliū egisse, duce suo in regnū sūma vi inducto, & nūc quidem se more maiorū potentes esse, tutari ducem acceptū, nihil esse Carolo qd⁹ formidet, cū apud eos tuto versari possit, qui munitā vrbē gētē fide spectatam, opes ducesq; nō mediocres & praeter hęc aīm habeāt virilē se suaq; defendendi. Postq̄ ludouicus inferiorē normāniā ad se recepisset, inde per pōtē audomari & nouiburgi cāpaniā reuertens, Ioannē borboniū louueriū pręmittit/cuius oppidani se illi regis nomīe permiserūt. Ex louuerio ludouicus mouēs pontē arcis obsidet. Quo tēpore regij quidam milites dū eunt frumentatū equites quatuor carolinae factionis captos ad ludouicum ducunt. In quibus erat paruus bailliuus qui dedendę pōtis fare auctor extitisset. Hos cum capite truncari Ludouicus iuberet sic inquiunt. O rex si salua nobis vita erit, tu nostra opera pontem arcis recipies. Fuit grata regi promissio. Liberatis itaq; captiuis pōs arcis in ludouici potestatē venit. Sed fugientibus in arcem aliquot loci incolis tertio post die deditionem fecerunt. Vbi Ioannes hebertus regij fisci gn̄alis moderator captus est. Territi tam vicinae arcis deditione Rothomagēses ad ludouicū oratores de cōponēda inter fratres cōtrouersia mittūt. Quib⁹ respōsum est, oīa ad britonū & borboniorū duces referre qui ꝓ eorū arbitratu cōtētioni finem darēt. ¶ Dum haec aguntur Carolus Ludouici frater rothomago relicta Honfleū/ moxq; Cadomū petit, nō satis ignar⁹ qd animi Rothomagēses in se haberent

Normannorū i recipiendo duce rit⁹.

Rothomagenses ad ludouicū nuncios mittunt.

Ioannes vero Lotharingus dũ clandestinã ad flamingos fugã parat captus ad Carolũ deducitur. Nec mora inter posita rothomagenses Ludouico se permittũt. Qui mul tos per normãniã magistratu ꝓtenus amouit aliis loco in stitutis Rothomago ad hunc modũ recepta cũ nihil belli sibi vltra formidaret, magnã Ludouicus copiarũ ptẽ cũ tormẽtis bellicis Parisiũ dimittit. Amotoq́ꝫ Carolo mel duneñ. equitũ quam gerebat praefecturã anthonio chaba no, dñi martini comiti committit, & palatii sui primari um magistratũ in craonũ transfert, q̃q̃ melduneñ. per cõ iurationis principũ tẽpus cõstãti fide ludouico inseruisset Leui momento adducti reges nunc hunc nunc illum tol lunt deiiciuntq́ꝫ. Scitũ ꝓpterea gallicũ ꝓuerbiũ est princi pibus obsequi, haereditarium non esse. Et cum Anthonio chabano blãchae fortis arx in vasconia pertineret cõmu tatione facta, Ludouicus gõnessam & gorneyũ in amne materna simulq́ꝫ creceyũ in brya chabano donat. ¶ Sed diuersa longe sors Petro de ambasia accidit. Nam cũ in suspitionem regi venisset, ꝙ calabrum ducem itẽq́ꝫ eius dem factionis cõscio coluisset caluũ mõtẽ in iugo monti culi ad ligerim extructũ Petro pertinẽtẽ solo aequari, Lu douicus iubet. Et gauuinus mãniel rothomagensis ꝓprę tor nescio q̃obrẽ repẽte delatus capitur, ductusq́ꝫ ad pon tem arcis in medio ponte tabulato extructo capite dam natur. Cadauere in ꝓfluentũ deiecto, capite autẽ trũcato lanceę affixo & ad populi spectaculum exposito. Fuitq́ꝫ Rothomagensi clero fortuna nocens. Nã ecclesiae deca nus aliquotq́ꝫ eius collegae canonici ꝓscripti sunt. His ex pletis saeuissime iudiciis, Ludouicus aurelianũ contendit. Ibiq́ꝫ legationem ad anglũ regẽ iam diu a se destinatam expedit. Cuiꝰ hi primi fuere Rossilionus comes, lingonũ eps, borbonius nothus, frãciae admiraldus, Ioannes pom pãcurtus, & Oliuerius regis. ¶ Eodẽ ꝓpe tẽpore Antho nius de castro nouo, ludouico antea familiarissimus, tũc aũt suspectꝰ, & ideo a curia maxĩe alienꝰ factꝰ per clariaci

planiciē mutato cōsueto amictu incedēs, a chabano capitur / & ad ludouicū cū suis cōsortibus deducitur. q̄ nō ꝓcul a magduno in vinculis rex asseruari iubet. ¶ De anglis vero relatū est eos expeditionē in frācos parare, propterea misso Parisiū conestabili edictum ꝓfert ludouicus quosq; nobiles francosq; sagittarios. xviij. Kalē. Iunij ad bellū paratos esse, sed induciae legatorū opera ad duos & viginti mēses cōstitutę sūt. Quo tēpore comes cœnomānorū linguae occitanae administratiōe priuatus est, & ī ei⁹ locū dux borboniorum Ioannes institutus. ¶ Atq; vt de recte curanda republica Ludouicus spē aliquā de se daret sacerdotū procerūq; magnum numerū Parisium vocat, quorū illud pręcipuū fuit cōuenisse. Nā conuētionis nullū cōmodū ad rēpublicā accessit. ¶ Leodijs per id tēpus Philippus burgundionū dux bellū intulit, atq; obsessam dinānum eius gentis munitissimū oppidū expugnat, diruitq; actis in exilium incolis. Vidi ipse ex spolijs infortunati oppidi grandia volumina sex in leuiticum moysi ab Origene edita nitidisq; caracteribus sincere scripta quae Parisij venierūt. Grauis per eos dies anni salutis. M.cccc. lxvi. pestilentia Parisios vexauit, in ciuitate em̄ & vicino territorio quadraginta milia assumpta fuisse referuntur: Quo morbo arnoldus ludouici astronomus & medicinę artis complures professores interiere. Per eam tempestatem venere a Philippo burgundo, ad Ludouicum oratores. Quibuscum de re ꝓpter quā venerāt cū nō satis conuenisset, rex bellū illis indixit. Moxq; loheacū Parisijs pręfectū creat. Cāpaniā vero castilliono loheaci fratri regendā cōmittit. Sācti pauli comes factus vt ꝑdiximus ex hoste conestabilis, normāniae ꝑficitur. His itaq; viris rē bene geri dum bello impediretur sperabat. Prius tamen q̄ ad destinatum a se aduersus burgundos bellum ꝓficisceretur rothomagum petit. Quo varuicum comitē ex anglia ad se accersitū postq̄ adnauigare cognouit boillā quindecim milibus passuū rothomago distantē cōtēdit. Vbi

Bellū leodiense.

varuicũ a se pręcipuo honore exceptũ iubet rothomagum nauigio cõcedat. Ipse terrestri itinere ꝓfect⁹ est. Dũ ciuitatẽ varuic⁹ ĩgreditur miro cleri ciuiumque appatu & pompa (qm̃ ita Ludouic⁹ ĩperauerat) ad diuę virginis ędem deducitur. Fuit Ludouici cum varuico duodecim dierum familiaris & archan⁹ cõgress⁹. Inde salute iuicem ĩpartita varuic⁹ ĩ angliam reuertitur a Ludouico atque Ioanne borboniorum duce praeciosis donis honestat⁹. Quem Ludouici oratores admirald⁹/Lauduneñ. antistes / Ioannes põpãcurt⁹ & Oliueri⁹ ruffus sunt comitati. Hi postquam in anglia menses fere q̃tuor frustra exegissent: ad Ludouicũ tubis venatoriis cornei & lagenis tm̃ coriaceis (quã tũ studiosi maxĩe angli sunt) a Hẽrico rege donati remearũt. ¶ Per eos dies philipp⁹ burgundorꝫ dux brugis moritur. Quẽ sui diuionẽ ꝑductũ apud carturiẽses digno se masoleo cõdiderũt mense iunio / anno xp̄ianę salutis. M. cccclxvii. At Ludouic⁹ cui⁹ praecipua cura erat magnis armatorꝫ virib⁹ se regnũque ꝓtegere pisios armari iubet: siue quia nosse volebat quid viriũ ciuitatis haberet: siue q̄ ei⁹ rei fama terreri hostẽ speraret: dũ audisset ex vrbe regia tot hoim̃ milia educi posse. Itaqꝫ cũ ad id⁹ septẽbres vt ĩperatum erat sub singulis magistratuum atque misteriorꝫ signis ꝑ diui anthonii portã ciuitate spectante Ludouico egressi essent: septuaginta milia fuisse relatum est. ¶ Leodii per id tẽp⁹ aduers⁹ ludouicũ borbonium põtificẽ suũ bello decertãt: quae apud Huyũ obsidẽt. Quod oppidũ cum ferocissime oppugnant põtifex clã dilaps⁹ est. Cui⁹ nepẽt quia Carol⁹ burgund⁹ vxorẽ hẽbat miro in leodios cõcepto odio copias cõtraxit: mittitque ꝑ insigniora suę ditiõis loca bellũ leodiis idicere. Qui aũt id negocii exequebãtur: vna manu exertum gladiũ: altera facem ardẽtem gerebant. Hac re significãtes leodiorꝫ gentem igne ferroqꝫ perdendam a Carolo fore. Fuisse autem constat leodios francis iam diu coniunctissimos: eorumque amicitiam semper secutos: quamobrem ludouicus

legati in angliam.

Parisiorꝫ armatorꝫ numer⁹.

leodiẽses.

suppetias illis ferre cõstituit simul ne ex eorũ ruina, gloria burgũdo & vires accederẽt: mittunt eiꝰ rei gr͞a quadringenti equites cũ sex sagittariorũ frãcorũ millibꝰ: quorum ductores creãtur chabanꝰ dñi martini comes. Salazardꝰ robertꝰ cõnybanꝰ scotꝰ, & Stephanꝰ vignolꝰ. ¶ Fama ante hos dies ferebatur: ludouicũ pio põtifici romano ꝓmisisse se pragmaticã sanctionẽ de qua ĩ caroli septimi gestis diximꝰ deiecturum si aliquando ad regnũ sine cõtrouersia peruenisset. Eiꝰ ꝓmissi piꝰ põtifex non oblitꝰ cum eãdem pragmaticam maxie execraretur eãque herẽsiũ appellaret. Legatum Ioãnem diui Bñdicti monachum atrebatẽsium cardialẽ ad ludouicũ mittit qui regem se ꝓmisso soluere hortaretur. Cui audiens ludouicꝰ legato litteras ad parlamenteũ senatũ dat, de ipa pragmatica abroganda. Erat ĩ ipo senatu Ioannes romanꝰ regiꝰ ꝓcurator. Hic (Ioãne balua ad curiã ludouici atque legati noie cum litteris veniẽte petenteque senatũ vt eas suo decreto roboraret) ego ĩquit iudices hãc cõmodissime legis abolitionem nõ approbo: & quatenꝰ ad meũ officiũ attinet Ioannis baluę petitionẽ ĩpedio. Ea re ĩcãdescẽs balua (erat enĩ ĩgenio versipelli & doloso nimis) Ioãni romano multa est cõminatꝰ, Cui repugnare etiam scola parisiensis nõ formidauit, ecclesię consilium appellans. Igitur balua ad ludouicum re infecta reuersus, legationem cũ altero qui a pio legatꝰ venerat ad Carolũ burgundũ (rege imperãte) suscepit. adiunctis sibi Ioanne driesco & aliquod viris iure consultis. His mandatũ est res inter leodios atque Carolum componere. Eodem tempore in amne sequana extinctus est siluester cognomento monachus patria antissiodorensis ad ludouicũ delatꝰ ꝙ aduersus eũ conspirasset. ¶ Sub his quoqꝫ diebꝰ agẽte apud Ioanẽ dauuetũ ludouico dũ multa iam nocte domo prodiret, ignita stella in aethere supra ędes emicuit quę regem ad Tornellas vsque vbi parisij diuersabatur secuta est. nec vltra cõparuit ¶ Inter hęc nunciat̃ ludouico magnã britonũ turbam ca

ludouicꝰ copias ad leodieñ. mittit.

De pragmatica sanctione tollenda.

domū erupisse:arcēq; cepisse:atq; īde mouētes baiocas oc
cupasse. Adeo nāq; erat illis dieb⁹ īcōstans francorū prin
cipum ī regem fides:vt nunc pax mox bellum esset:cogi
tante semper ludouico pricipū factiōes dissipare atq; vl-
cisci. Cui⁹ īceptatiōib⁹ & motantib⁹ se ī dies studijs prici-
pes noua remedia suscitabant. Ob eam rem Iohacū ludo
uic⁹ cū equitib⁹ centum:& ad numerū ptinentib⁹ sagitta
rijs mittit:qui britonū cœptis obsisteret. ¶ Ioānes autem
alenconi⁹ quē ob cōiuratiōnē a se cū anglis factā a Caro-
lo septīo ī vīdocinensi cōuentu cōdemnatū memorauī-
m⁹ a ludouico postea custodia exempt⁹:cū britonib⁹ sen-
tiebat:eratq; partiū Caroli biturigū ducis: cui arces atq;
suæ ditiōis oppida tradere pmiserat. Deprehēs⁹ pręterea
est anthoni⁹ de nouo castro ludouico quā maxīe familia-
ris, quā pditionis accusatum ī arce hussonis apud aruer-
nos distineri arctissime iubet. ¶ Cōuers⁹ īde ad rempubli
cam ludouic⁹ cōsci⁹ sibi quantum odij atq; īimicitiarum
ob plurimos a se vt voluerat magistratu officioque desti
tutos cōtraxisset:legem tulit magistrat⁹ ppetuos fore ne
que amoueri inde eos posse qui ea gererent:nisi morte in
teruenien te:vel cōmutatiōe aut dimissione facta:aut cul-
pa forte gestoris alijs officia mandarentur. Si aduers⁹ legē
prætum īportunitate fecisset donationē inanem fore.
Lege lata normanniam petit:iussit militū præfectis copi
as omnes cogere & se pten⁹ sequi. ¶ Dum verone agit
ludouic⁹ conestabilis sancti Pauli comes a Carolo burgū
do ad eū venit. Qui multa de burgundo atq; leodiorum
gente memorans:sex tandem mensium īducias burgun-
do īpetrat. leodijs post habitis:tametsi copias & exercitū
contra Carolum sistissent ludouici auxilium prestolātes.
Inducijs impetratis conestabilis ad burgundum regress⁹
est. Rediere item per id tempus ad regem Ioannes balua
& reliqui cum eo qui in legatione erant. Iam enim paulo
supra fuerat balua ad cardinalatum romanæ sedis Ludo-
uici sedulo interuentu; non sine multorum admiratio-

ne euectus. De legatione & quid i ea factum sit ex ipsis th ducis itelligi pōt. leodios videlicet falsis suggestionibus a ludouico esse desertos, & burgūdo pmissum miseram gentem bello psequi. Quae cū auxilio se destitutam intel ligit, non aliter cum burgundo paciscit: q̄ igentē illi pecu niā psoluisset, murosq; & turres suę ciuitatis parte aliqua diruisset. ¶ Eadem tempestate ballua cardialis Ludouico miss9 Parisios in agrum qui clericorum iuxta sancti ger mani mōasterium appellatur. pgredi armatos iubet quo rum numerum & armorum modum recenseret, Ludo uicoq; referret. Recensuit ipe veste liea ornat9 & mula ve ct9, idignum sane sacerdoti atq; pōtifici mun9: quāobrem chaban9 dōni martini comes i cardialem cauillat9 est. Cui eni apud Ludouicum chaban9 per id tēp9 ageret, idigna eus sacerdotē ad militare negocium deputari. Tu iquit p uidentissime rex belluā cardialem eundemq; ebroicēsem episcopū parisiū milites vrbanos recensere mittis te oro mihi idulge ebroicas pficisci: vbi de sacerdotib9 sacrādis scrutiniū faciā. Tā em̄ hęc mihi cura: q̄ epō militum reco gnitio cōuēit. Chabani verba cū risu excepta sunt. ¶ Dū haec gerūtur britōes igentib9 copijs normanniam igressi cōstantiam vsq; peruadūt. Quae causa Ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari sacramen to demiserat. Itaque adeo numerosum exercitum cōtra xit. vt ad coenomanos aduers9 britones pfect9, centum armatorum milia habere diceretur: praeter eos qui ipedi mentis machisq; p̄fecti erant. Id ita esse cū britōes accepis sent: Ludouicū a cōgressu & p̄lio remorari istituunt. Ita q; de iducijs regem per nuncios cōueniunt. De quib9 cū diu plixeq; tractat: dies plurimi p̄teriere: per quos & frā cus hostisq; coenomānor atq; Alenconior agros vexa bāt: illi quasi hospites familiari9 hi tanq̄ p̄dōes hostiliter rapiebant. ¶ Carol9 autem burgund9 dum haec a Ludo uico i frēm britonesq; geruntur, Leodiensi bello expedi t9 oēs suas copias ad sanctū quitinum cogit, eo cōsilio

Ingēs ex ercit9.

(vt dicebat) vt Carolo bituricensi britonibusq; suppetia
retur: presertim aduersus eorum inimicos, ludouici nomen cal
lide non exprimens: ne in dominum suum regem arma sumere vi
deretur. Ad ludouicus quanquam multis potens britones ado Ludouici metus.
riri potuisset, timide tamen agens ne vel miles parum fideliter
pugnaret, vel fortune iniquitate aliqua portione militum ipse
minueretur, militem quatenus potuit a congressu prohibebat
studebatq; maxime aliquam sibi occasionem vel conuentionis
vel pacis non indecoram offerri: atq; hoc pacto sperabat ali-
quando tempus fore cum dissociatos hostes vlcisceretur: quibus cum
vna pugnantibus non temere audebat pugnam committere.
Igitur ad Carolum fratrem mittit apostolicum legatum cui su-
pra fecimus mentionem, qui per hos dies cenomanie agebat.
Chabanumq; atq; driescum illi adiungit qui concordie viam inue-
niat. Audiuit Carolus legatos verum ad pacem nihil comodi
us esse respondit, quam publicum regni conuentum vbi tanta aiorum & bel
li discidia componi oporteret. Quod postquam per nuncios lega
ti ludouico retulerunt. ipse in dilatione spem reponens, consilium
apud turonos ad kalendas apriles anni xpiane gratie. M.
cccclxviij. indixit. conuentionis de finito tempore affuere ex toto
regno principes: rex inprimis sicilie renatus, Ioannes borbo-
nius, pesicus comes, alenconij ducis filius, multa quoque pro
cerum pontificumq; atq; abbatum frequentia. Misere pre Conuentus turonis.
terea insigniores populi suos oratores. Qui preside ludoui
co considentes tandem rogatis sententijs, dixerunt norman
nie ducatum ea lege francorum regno pertinere, vt illum
in alterum transferre rex ipse non posset. Verum quo ad Ca
rolum pro paterne hereditatis portione attinebat ludouicus
duodecim librarum turonensium milia fratri designaret: decre
ta illi aliqua terre regione cum comitatus vel ducatus ap-
pellatione insigni. Adderet preterea annuam viuenti Carolo
sexagita milium librarum ex regio censu pensionem. Brito
num vero dux qui Carolum ad se deduxerat & complura in
normannis loca occupabat, ea libera dimittet. Id si recu-
set, & cum anglis societatem habeat, ludouicum compel

lere armis ducē ad satisfactionē debere: eiq; ablata repetē ti opem a ꝓceribꝰ cōferendam esse. Quo aūt de male administrata republica & iusticiæ erratis pleriq; oēs q̄rebantur deligerent aliq̄t clariores hoīes qui male habētibꝰ se rebꝰ cōsulerēt. inter q̄s adesse deceret Carolū burgūdum tum ꝓpter regię cognatiōis attinentiam: tum ꝙ fr̄acoꝝ primas pariū haberet. ¶ His hoc pacto ꝑ cōsiliū definitis, cōtio dimissa est. Factꝰ est paucis post diebꝰ xp̄i ascēsiōis die per turoniam terrę motꝰ. Cūq; idē Ludouicꝰ parisios reuisisset: publico ędicto iubet oēs qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias cōueniant. ¶ Interī borboniensem cardīalem romanum, & sc̄tī Pauli comitem ad Carolū burgūdū oratores legat, qui pacis cōuentiōes bonis cōditiōibꝰ quoad ꝑ eos fieri posset tractarent. Copias nihilominꝰ ī normanniam aduersꝰ britones duce admiraldo mittit: qui ꝓspera fortuna vsꝰ Baiocenses fugatis britonibꝰ recepit. ¶ Eadē tēpestate cū multi delati maiestatis capitis supplicium luissent anthonie melduneñ. qui arctissima familiaritate ludouico īseruiēs plurimū de eo ꝑ varios a se diuerso tp̄e gestos magistratꝰ officio se meritus esse putabatur, post diuturnum carcerem andeliū ꝑductꝰ ī medio rerū venaliū foro capite punitꝰ est. ¶ Int̄ has tot ītestini belli tēpestates pricipūq; simultates quibꝰ alt̄ alteꝝ fallere astu & dolis studebat multas vltro citroq; cōuētiōes legatiōesq; gestas fuisse scio: q̄ cū īanes exitꝰ habuerit a me scriptæ nō sunt. Quid enī ad rē attinet ꝙ Carolꝰ ludouici frater & franciscꝰ britonū dux cōuēta q̄ turoni edicta fuissent grata illis esse significauerūt & ciuitates se restituros quas apud normānos occupabāt, si quas Ludouicꝰ ī britānia ceperat dimitteret: q̄ oīa irrita ceciderunt. Nā & si magnis stipati copiis ī mutuo cōspectu frequēter pricipes cōstitissēt: motꝰ tn̄ oīs & armorum ostētatio vel īduciis vel vanis colloquiis ad tp̄s quiescebat. Itaq; astu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur: Id aū oīa curātibꝰ principibus ne a Ludoui-

Anthonius melduneñ. capite punit̄.

eo circũuenirent, ingeniũ scilicet ei⁹ potẽtiãq; metuẽtes, quãobrẽ vix relinquebat͂ p̱ frãciã loc⁹, q grassatorib⁹ nõ labefactaret. Fugiẽs em̃ ex hussoni(q̃ arx in aruernis mu nitissima est) custodia anthoni⁹ de nouo castro cũ philip po sabaudo & pauceto ripario aliĳsq; ludouico infensis cõ functus nouas turbationes excitauit. Qua re cognita pari siẽsis agri nobilitatẽ oẽm ad Gonnessam armis ĩstructam repente ludouic⁹ vocat: quasi parũ illi esset tot milia ar matorũ iã diu cõtracta habere: quib⁹ etiã maxime cupiẽ tib⁹ nõ faciebat cũ hoste cõgrediẽdi ptãtẽ. ¶ Inter hęc cũ põtisarã ꝓficisci rex cõstituisset audito q̄ burgũd⁹ pero næ castra metaret: ex nouiomo peronã paucis comitatus se cõtulit. Cardialis em̃ balua & borboni⁹ tm̃ (præter au licos aliquos) sequebãtur. Ausus tñ est ludouicus hostem ire: seq; illi familiarius (prœter oim opinionẽ) credere. Ibi iter eos modici momẽti pax cõuenit: iurante burgundo ludouici partes se non secus ac subditũ decet tutaturum. Proide burgundo rex confirmat quæcunq; in cõuentio ne attrebateñ. patris sui tempore definita extiterant: de quibus in Caroli septimi vita scriptũ a nobis est. Eius re cõciliatiõis gratia supplicatiões p̄isĳ decretæ & ignes per ciuitatis compita velut in communi gaudio facti vulga tum burgundum est diu cogitasse de rege capiendo & in de in brabantiam abducendo. Sed ab anthonio fratre ei⁹ notho dissuasum abstinuisse. ¶ Per eos dies quia leodien siũ antistes nullũ adhuc diuinæ eucharistiæ sacramentum sacris altarib⁹ ĩmolasset: leodiensis populus in eum ĩsur gẽs sacrum ministerium pontificem facere cõpulit. Cui⁹ seditionis motus (ẽp̄o recõciliato) cũ sedatus esse putaret. Carolus burgũdorũ dux namurcũ cũ iusto exercitu mo uens de leodĳs vltionẽ sumere vehementer optabat. Ad quem ludouicus tanquã eiusdẽ expeditiõis socius vltro venit. Eo quoque leodius præsul placandi burgundi cau sa accessit: nec proficit iurante burgundo non prius ciui tati parcere, qua ciues & vrbem subegisset. Enimuero

Falax burgũdus.

leodiẽses.

Regia leuitas.

pontificē apud fene ad suos rediret continuit. Re cognita leodij de reb⁹ suis desperātes, egressi ciuitate hostē adoriūtur captos sine miseratione mactantes. vbi tñ obsidione se angustiari cōsiderāt, ad primā oppugnationē primores ciuitatis vtcūq; potuerūt elapsi aufugerūt, relictis in ciuitate mulierib⁹ & incōposita plebe / religiosis quoq; atq; infantib⁹. Ergo irrūpētib⁹ ferociter burgūdis ludouic⁹ primū deinde burgūd⁹ ciuitatē intrat. Fitq; mox passim occisio & strages, virginib⁹ vis & religiosis mors infert neq; indulgētia vlla militū in pueros fuit, quin stupratas a se virgines crudelis satelles iugulauit. Sacerdotes eadem horarū diuinā in tēplis faciētes gladijs petiere. Nec satiat⁹ est inhūan⁹ hostis tā multa cęde. p̄das ex oī ciuitate & ex tēplis sacrilegia fecit, incēsa postea vrbe & muris dirutis quorū ruinis fossas æquauit. anno salutis. M. quadringētesimo sexagesimooctauo. iij. Kalēdas nouēbres. ¶ Veteribus frācorū amicis ad hūc modū pessundatis, Ludouic⁹ siluanectū reuersus est. Quo vocatis ad se plamēti inducibus q fisci atq; erarij rōnib⁹ p̄erēt, p Balluam cardinalē ea patefacit q̄ inter illū & Carolū burgūdū de cōcordia & pace cōuenerāt. Iubetq; grauib⁹ pœnis adiectis, ea oīa cōi decreto rata atq; comprobata haberi. Nec iussioni defuit auctoritas. p cōpita siquidē regiæ vrbis cūcta hæc publicus p̄co nūciauit, & veniētib⁹ paulopost ad senatū parlamētū burgūdi ducis oratoribus, diplomata & syngraphi de hmōi pactis dati sunt. Quod vero sequit̄ an scriberē aliqn̄ dubitaui facin⁹ pfecto sua nouitate indignū rege. Picas & graculo qui in caueis hūanas voces vel sibilare vel imitari edocti apud parisios ad voluptatē domesticæ alebant, moxq; ceruos & graues capi oēs & ambasiā duci Ludouic⁹ imperat. ¶ Reuerso turonū ludouico balua cardinalis (q̄ plus cæteris aulicis apud regē astu atq; auctoritate valebat) dissidētē a ludouico frēm ad beniuolentiā reuocat, atq; ita agit vt post habitis q̄ consiliū turonēse de capienda paterna hæreditate definiuerat, ludouicus

Leodiēsiū calamitas

aquitaniã carolo fratri relinqueret. Qua recepta contentus Carolus bello abstinuit. ¶ Sed balua qui apud pictauos hũili loco nat⁹ paruo incremẽto sed ingenio versuto in ludouici familiã venerat. magnisq; & excellẽtibus beneficiis primũ. deinde epatu mox cardinea dignitate autore ludouico fuerat honoratus, quo ipse animo esset tãdẽ apparuit. Autor em̃ fuit vt peronã ad burgũdũ & postea namurcũ aduersus leodios Ludouicus accederet. At vbi fratrũ mutuã charitatẽ supra quã senserat firmã eẽ intellexit paci inuidẽs lr̃as familiari cuidã suo ad burgũdionũ ducẽ dat. q̃ interceptæ ad regẽ delatæ sunt. His litteris Ballua ducẽ admonebat sibi maxime caueret. Concordiã q̃ inter fratres intercessisset ad ei⁹ pniciẽ factã esse, eos expeditionẽ in eũ tãtisper differre donec aquitaniæ datã sibi puinciã carol⁹ plustrasset, rẽq; oẽm domesticã & exercitũ ordiasset. Opus ppterea illi esse maiorib⁹ q̃ vllo tẽpore copiis & regẽ acerrime bello infestare. Balluæ cognita pfidia rex pditorẽ cõprehẽdi & ad mõbasonem custodiẽdũ duci mãdat, sub tutela Ioãnis torcei normãni fidissimi imprimis aurati eqtis a quo ædificatũ est ambleuille castello in agro rothomagẽsi cũ canonicorũ collegio op⁹ memoriã dignũ. ¶ Interim rex nyortũ atq; rupellã petit vbi dũ regionẽ lustrat fratrẽ offendit. Qui paulopost Turonũ pfect⁹ in regis verba more aqtanorũ ducum iurat. ¶ Et quia Armygniaci regiis iussis repugnarent, pfectos militũ admiraldũ & chabanũ cũ copiis mittit q illos parere compellãt. Qui nulla cæde facta regionẽ oẽm receperunt. ¶ Dũ hæc gerunt ludouic⁹ beniuolẽtiã in britonũ ducẽ cõceptã patefacere meditatus diui michaelis regiũ insigne aureũ, & torquẽ p illustres nũcio duci legat. Qd⁹ oblatũ dux recusauit, q p superiores dies (vt fama erat) vellus aureũ burgũdi ordinis susceperat, amicus videlicet burgũdionis & ei arctissime cõfœderatus. Ea re maxime indignat⁹ rex britonibus bellũ indicit, simulq; exercitum in britones ire iubet, dato britoni decẽ dierum spa-

Baluæ cardinalis iniquitas.

Dux britonum regij ordinem recusat.

cio, intra quod suũ in regẽ aĩm siue ad pacẽ siue ad bellũ reuelaret. ¶ Per id tp̃s edouard⁹ subacto henrico rege cũ regnũ angliæ vẽdicasset, cõpositis inter principes discordijs oĩm sñia bellũ in frãcos suscipit. Quod postq̃ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiunxit. Cõpulsus arma cape quibusq; sine discrimine q feudo aliquo potirent. Quæ iussio neq; clerũ neq; quosuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxie pculit regẽ, nũciatũ quoq; est burgũdũ ducẽ gãdaui visum esse regis angli iarteriã (Id em̃ est aureũ cingulũ, principis peculiare insigne) cruci suo alligatã, & in pectore crucẽ rubrẽ anglorũ instar gestare, quo vno firmatẽ inter Edouardũ burgũdũq; amicitiã significabat. Et vt iter tot curas fortuna ludouico paululũ blãdiret ludouic⁹ villar⁹ moriẽs ludouicũ vniuersalem sibi heredẽ instituit. Cui⁹ hereditatẽ p se rex adijt possediq; oppulẽtã & locupletẽ. ¶ Interi varuic⁹ comes, & clarẽtiæ dux vna cũ eorũ vxorib⁹ edouardũ fugiẽtes octoginta nauibus vecti hosleũ aduauigarũt, quos in cõtinentẽ expositos admiraldus liberalissime excepit. Cui⁹ rei certior factus burgũd⁹ ad senatũ plamẽtum lr̃as dat, varui cũ hostẽ ei⁹ a ludouico acceptũ esse p̃ter pacis leges, de quib⁹ inter regẽ & se cõuenerat, p̃res idcirco eosdemq; iudices hortari, ludouico suasum faciant opẽ nullã varuico suggerat. Si sec⁹ acciderit, psecuturũ se hostẽ, eũq; vel e medio francorũ regno abducturũ. Hãc verborũ ducis arrogãtiã senat⁹ nõ multi pẽdit. Et ipse varuic⁹ nihil inde territ⁹, multis apud normãnos dieb⁹ mãsit Atq; ad ludouicũ ambasiam se cõferẽs familiari cõfabulatione de suo aduẽtu cũ eo tractauit. Affuit quoq; anglorũ regina renati siciliensis filia cum eius filio edouardo galliarũ principe, quẽ post ea edouardus qui regnũ angliæ henrico sexto pulso vẽdicauit occidit. Instruit igit̃ aduersus illos nõ modicã burgũdus classem quã ad littus normãni oceani varuico insidiari iubet. Simulq; mercatores francos qui negociãdi causa in nundinis erant compræhẽdit

Classis burgũdorum.

causã hinc sumẽs q varuic⁹ dũ ab anglia ꝓfugit, burgundæ ditionis negociatores captos abduxisset. ¶ Illis dieb⁹ fere pridie Kalẽdas augusti Carlota ludouici regis vxor Carolũ filiũ ãbasiæ enixa est prĩ successorẽ. Cui cõi gaudio aliud mox accessit. ¶ Britonũ princeps Frãciscus ludouico recõciliatus est. Interueniẽtibus maxime renato siciliẽsi, Carolo Ludouici fratre & Ioanne borbonio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolum burgundũ nuncios mittere, qui cõiurate aduersus regẽ societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgũdo ingratissima res. Eã ob rẽ magno nixu studet varuico viam ad anglos intercludere. At rex tanq̃ voto sanctũ Michaelẽ visere teneretur normanniã petit. Absolutusq; voto per abrincas. Honfleum veniens ingentis magnitudinis naues instruit. In quas cõscendentes angli principes ad suos se retulerũt, nec a burgũdia classe (quæ per longã morã cõmeatu deficiebatur) vllo sunt dãno affecti. ¶ Igitur angliã ingressus varuic⁹ postq̃ paruo tẽpore quæ sua erãt recepit, venere magno fauore ad eũ supra quinquaginta milia armatorũ. Quib⁹ auxiliaribus per angliã agẽs, Edouardũ hostẽ imprimis queritabat. Sed ille oĩm fere auxilio destitutus ad burgũdum qui eius sororem in vxorem habebat ꝓfugit. Varuicus aũt cõsiliatis regni ꝓceribus. Henricũ quẽ Edouardus captum tenuerat in regnum restituit. Ipse vero regni atq; Henrici moderator fuit institutus. Hæc a varuico ꝓspere gesta esse cum angliæ regina accepit Parisiũ ex Ludouici sententia ꝓficiscitur, traiectura inde in angliam ad virum suum Henricum regem. Quo cum appulisset, magni animi mulier cupiẽs viri regis administrationem gerere, discordes inter se ꝓceres ãglos fecit. ¶ Per id tẽpus sancti Quĩtini viromãdorũ oppidũ arturus de lõgo valle oppidanis assentientibus cepit. Quo paucis post diebus conestabilis ludouici nomine cum equitibus ducẽti se recepit. Rex vero p̃missis siluanectũ copijs Parisiũ veniens expeditionem in burgundũ duxit, bonam spem capiens,

Britonũ dux ludouico recõciliatur.

Oppidũ sãcti quintini recipitur.

easvrbes recuperādi q̄ ad summā ānē carolus occupabat. Nec sua expectatiōe frustratus est Ambiani siquidē roya quoq; & Mōdideriū in ludouici potestatē venerūt, q̄ oia firmissimis munitiōib⁹ ꝑtenus circūambire vbi op⁹ erat mandat. Ministrarūt ad id opus Parisij magnū fossorū & ligneorū fabrorū numerum. Sed tam ingentis impensæ rationē minime principes habent. pœnitet em̄ eos confestim lōgæ militiæ, ita vt ꝓposita parū melioris fortunæ cōditiōe, rē a se bn̄ gestā putāt si inducias hosti dēt. Em vero burgūdus castra in arthesio inter ambianos bapāmasq; fecerat, vbi fere obsessus/& reb⁹ ad bellū lōge necessarijs inops vinci paruo negocio posse videbat. Multis em̄ quotidianis leuibus p̄lijs burgūdi a cohortibus frācis tētati, frequēti dāno afficiebātur. Supuenere nihilominus insperatæ multorū dierū induciȩ/q̄q̄ in burgūdia dalphinus comes egregiæ aduersus hostē pugnasset, interēptis captisq; plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq; sunt dicteria & libelli famosi, eaq; publicis tēplorū forib⁹ crebro apposita, egre ferētibus quibusq; optimis nihil recte agi dū occasio se sponte ludouico præsentaret. His vt diximus apud frācos se habentibus magnis apud anglos turbationib⁹ Hēricus vexabatur. Inter quas Edouardus burgūdi ducis auxilijs irrūpēs, post multas vario euentu conflictationes edouardo tandē victoria cessit, henrico capto, eiusq; filio vualiæ principe cum comite vuarulico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. ¶ Interim pedemōtanus princeps qui Ludouicū comitabatur, & comes Deu vita defūcti sunt. Nā cū multi ꝓfluuio alui per galliā laborarent, eodē morbo nō pauci periere. ¶ Cœpit p id tēpus indignatio carolū aquitaniæ ducē, deq; rege fratre male suspicatus est cuius indignationis causa, ipse non noui. Armigniacum tamen comitē (cuius terras Ludouicus vendicauerat) patria extorrē reuocat, eiq; inuito ludouico partē restituit rerum ablatarū, atq; ita cōueniēte ad Carolū cum armignyaco

Induciæ dānosæ.

Belli suspicio i aquitania.

suxessi comite copiae cõtrahũtur nõ aliter quã si bellũ aduersus regẽ pararẽt. Mittũtur eã ob rẽ a ludouico in aquitanos copiae cũ machinis & frãcis aliquot sagittariis qui coeptis aduersariorũ obsistant. Fama p hos dies falso vulgata est. Carolum aquitanum burdegale mortem obiisse Introducta quoq; est autore ludouico consuetudo cãpanã hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tẽpore populus vno poplite humi deflexo angelicã diuae Mariae salutationẽ obtinendae publicae pacis gr̃a, religiosae exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a plaerisq; seruat̃. Erat siquidẽ ludouic⁹ a pietate nõ alien⁹ quãtũ ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes q̃ bella nũcupata est ludouici patri pellex. Ea ĩ diuae Mariae tẽplo quod ĩ castello lociarũ est sepeliri voluit. Datoq; sacerdotib⁹ annuo ꝓuẽtu in medio tẽpli choro sepulchrũ sibi extrui impetrauit. Ad eũ locũ aliquãdo diuertẽs Ludouicus, sciscitatus cuius hoc esset monumẽtũ. Est inquit vnus ex clero agnetis illius quã ꝓpter formae decorẽ bellã vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimẽto est sepulchrũ/vellemus cũ tua venia alio aliquo sacello reponere. Nõ ęquũ ĩquit rex postulatis, q̃q̃ em̃ illa dũ vixit mihi sit multũ aduersata, mulieris tñ bustũ cõtra leges nõ violabo. Sed nec vos arbitror illius cadauer sine largo eius mũere hic collocasse. Seruate benefactrici quod viuẽti ꝓmisistis. Nec vobis fas esto hinc mouere sepultã. Vt autẽ illi⁹ causa obnoxiores deũ orare sitis, accipite dono sex milia librarũ. Et haec dicẽs nũmos iussit sacerdotibus tradi quos in perpetuos tẽpli redditus impẽderent. Porro induciae quę cũ burgũdo positę erant, ad paucos dies ꝓductę sunt. Interim nicolaus calabrię dux, renati siciliensis nepos cui ludouici filia despõsata erat, deserto socero ad burgundum declinauit, spe ductus sibi in matrimonio assumendi filiam quã burgũdus vnicã habebat. Sed a patre (sicuti alii quidã principes) illusus est. Nã harũ nuptiarũ expectatione cũ plerosq; in amicitia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter

Aue Maria.

Ludouici in agnetẽ pietas.

Nicolaus dux calabriae ad burgũdũ perfugit.

quos Federicus imperator fuit. Nã cũ post subiugatum Geldrẽsem ducatũ burgũdus treuerim quo eũ impator vocabat accersisset. Post multa secretiora cõsilia burgũd⁹ vicariũ se impatoris institui postulauit, pollicit⁹ reducere quãtis virib⁹ posset ad iperatoris man⁹ q̃ ab aliis ablata tenebant. His quoq; plerīq; addebãt burgũdũ affectasse vt a federico coronaret̃ in regẽ qua dignitate esset ludouico equalis, qui vt iactabat nõ erat opib⁹ & potestate iferior. Id cũ ipator cõcessur⁹ esse videret burgũdi filiã filio suo maximiliano vxorẽ dari petit, & mox nuptias celebrari id se facturũ burgũdus nisi ipetrato vicariatu negat. Igit̃ cũ iperator diu petita differt clã vrbe digressus, se i germaniã relicto burgũdo cõtulit. Nã illud cõstat vtrũq; pricipẽ de gloria certasse, ita vt burgũdo federicus inuideret. Carolus vero impatorẽ cõtẽneret. Illud ꝓpterea verũ est qđ vulgo a frãcis dici solet. Duos crassitudie ęquales vno vase cõpręhendi non posse. ¶ Eisdẽ diebus diuæ Mariæ tẽplũq; apud cleriũ in aurelianẽsi agro magnis impẽsis ludouicus extruxerat cõflagrauit, igne negligenter asseruato, quẽ ad liquandũ plũbũ tecti artifex in quotidianovsu habebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nũciũ accepit. Obierat eñ apud burdegalã veneno a nescio quo abbate non inscio vt creditũ est rege appetitus. Quã obrẽ accepta aquitania ludouicus petrũ de belloioco dominũ regioni pręfecit. ¶ Per induciarũ tẽpus burgũdionũ dux collecto in agro attrebateñ. grandi exercitu, anthoniũ fratrẽ suũ nothũ cũ parte copiarũ neellam mittit. Quã a loci præfecto & sagittariis frãcis quingẽtis acerrime defẽsã, frustra iterũ atq; iterũ ãthoni⁹ oppugnauit. at petit⁹ picard⁹ (id eñ ꝓfecto nomẽ erat) Cõsilio cũ loci domĩa capto, ad ãthoniũ cũ ipa dña cõponẽdę rei desiderio profectus est. Pactũ extitit, relictis ęquis atq; armis exituros oppido milites, vitæ incolumitate cõcessa. Hoc accepto rñso/ sagittariisq; relato dũ miles armis se nudat, ecce ab oppidanis clam in oppidũ admissus hostis, ex arma

Neella capitur.

tos sagittarios trucidat, eos vero qui in tẽplũ salutis causa cõfugerãt qui plurimi erãt oẽs ad vnũ burgũdus satelles mactauit. Eo cũ dux ęquo insidẽs aduenisset, tẽplũ ingressus vt cędẽ cruorẽq; humanũ cõspexit. Iã inquit noui quã cruentos habeo carnifices. Neq; mitius petito pfecto pepercit, qui in vincula cũ aliquot insignioribus armatis cõiectus tenebatur. Hoiem em̃ (cui ab anthonio fides data erat) furca suspẽdere iubet. Atq; oppidũ mox incẽsũ dirutũq; reliquit. Proten⁹ quoq; royã cõtẽdens eã circũuallat multo milite atq; machinis egregiæ munitã. Nã pter quadringentos supra mille sagittarios erãt in ea præsidio ducenti delecti equites cũ eorũ præfectis petro auberto. Mignone/loysetta balagnio/dño de mouy, & dño rupẽpreo auratis equitibus. Et hi quidẽ nulla oppugnatione expectata deditionẽ ea lege fecere, si saluos inde abire licere. Relictis igitur per ignauiã armis atq; impedimẽtis, vecordes hoies vno baccillo cõtẽti nõ sine perpetua ignominia per medios hostes irrisi roya discesserunt. Roya vt diximus capta burgũdus magno aĩo voluẽs cũ sibi a ludouico magnã vim paratã esse existimaret bellouacos picardis post ambianẽses ad occidentẽ pximos petit, ratus ciuitatẽ vbi nullũ pręsidiũ erat prima oppugnatione subiugare. Sed plurima arrogãtẽ multa deficiunt. Bellouaci tametsi insperato hostis aduẽtu nulli⁹ pĩsentanei mali periculo admoniti essent veniẽtẽ tamẽ burgũdũ magno aĩo a muro phibẽt. In ea oppugnatiõe egregia virtus puellę cuiusdã apparuit, quę a burgũdo milite dũ in murũ scandit vexillum extorsit. Donec guillermus devalle normãni senescalli vicarius, cũ ducẽtis equitibus auxilio accessit qui ciuitatẽ ingressus ad muros se ptenus cõfert vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Venere nõ multo post crussolus, Ioachinus roaldus, guerius grõgnus, atq; torceyus trecentorũ equitũ, cũ adiũctis sagittariis ductores. Quib⁹ cõmeatũ affatim pisĩ subministrauerũt, missis permultis fossoribus qui fossis atq; aggeribus ciuitatẽ

Burgũdi crudelitas

Bellouacũ

coirent. Enimuero sic opus erat, nã subactis bellouacis libera in normannos burgundo patebat via. Fuit eñi eius rei tãtus timor, vt in ipsa Parisiorũ vrbe regia magnopere curatũ sit vrbis fossas purgare, muros ĩstaurare, cathenas p cõpita repẽte (autore p̃sertim dionysio hynselino) recẽsere colubrinas insup atq; serpẽtinas cõflare atq; fabricare. ¶ Per id tempus antissiodorẽses qui supra paucos dies admoniti ludouico parere spreuerãt burgũdorũq; p̃sidium in oppidũ admiserant, eruptione facta dũ frumẽtatũ eunt quidã ex cãpanis equites illis occurrũt, centũ sexaginta ex grassatoribus perimẽtes, octoginta in captiuitatem adductis.

Dura obsidio bellouacorũ.

p̃seuerãte in obsidiõe apd' bellouacos burgũdo dura in castris eius annone caritas fuit. festinãs igit' priusq̃ fame miles vrgeretur, aĩo firmat acerrimo cõgressu ciuitatẽ expugnare. ingẽtẽ ad hoc cratiũ & ligneorũ fascium copiã cũ multa materia cogit, qb' vrbis fossas ĩpleret. Obsessi recognita ad Parisios mittunt minuscula tormẽta & cõmeatũ cũ balistarijs petitũ. Nec defuit petẽtibus misericors ciuitas. Preerat ad presidiũ porte q̃ dom' hospitalis appellat' robert' flotevill' pisiorũ p̃ses militaris apprime eq̃s. Quã portã iactis in fossas quas p̃xime diximus cratib' fascibusq; hostis adorit'. Scalis q̃q; admotis in muros conscẽdere p̃seuerat. Nec p̃fecit q̃q̃ horas quatuor cõtinẽter pugnasset. In ea oppugnatiõe quingẽti supra mille armati ex burgundis in fossas decidisse atq; occubuisse referũtur. ¶ Nocte insequenti quia ciuitatis portae obstructae e-

Salazard'

rant, patefacto muro salazardus cũ aliquot cohortibus in burgũdiorũ castra sub diei crepusculũ erũpẽs, trib' hostium tentorijs incẽsis, plerisq; occisis ĩpedimẽta aliquot ex illorũ castris rapiẽs, ĩ ciuitate dũ reuertit', ab hoste eũ insequẽte p̃ssus raptas a se machinas in fossas ciuitatis p̃cipitat, egreq; ad suos recepit. Bellouacorũ obsidiõis t̃pe aurelianenses officio in obsessos functi sunt. Imposita eñi carpentis centum vini dolia ad bellouacos dono miserunt, cũ magno sagittarũ & missiliũ numero, arcub' additis at

q; balistis. ¶ Postq̄ sex & vigiti cōtinuos dies ad bellouacum burgund⁹ icassum sedisset: die diue Magdalenes festo obsidionem diluculo soluit segetes vicosq̄ q̄ iter faciebat vrēs donec ad sctm̄ Valeriū castra posuisset, quod oppidū cū aliis vicinis oppidis/modico p̄sidio defensis minimo negocio cepit. Ex his locisq̄n quidē vero s.se erat in inferiorē normāniā hostē p̄fectus: conestabilis & chaban⁹ octigētis equitib⁹ assumptis: normāniā petiit occursuri burgūdo: A quib⁹ nullo fere dāno burgūd⁹ affect⁹ est qui vicos atq; oppida p caletos grassat⁹ icēderit Rothomagū vsq; mouēs. Vbi conestabilis se recipiens par admodū burgūdo icōmodat⁹ ē. Nisi q a pp̄lo ciuitatis vix excitat⁹: nōnullos ex suis cū aliq̄t ciuib⁹ armatis eruptione facere p̄misit. Burgūd⁹ aūt īde digrediēs i picardiā copias reduxit. ¶ Sed neq; i britānia quicq̄ a ludouico p̄clare gestū est: quāquā quiquagita hoim milia i armis habere diceret. Nā legatiōib⁹ pollicitatiōibusq; tardat⁹: cū res cōpositas p̄xie esse sperat: illusit eū hostis. Dimissa normānia: burgūd' nouiomū oppugnare īstituit. Sed cursol⁹ & quidā cū eo militū p̄fecti: illo se conferētes sub vrbiis icēsis nec illic diuersaret hostis, ciuitatē maxiopere tutati sūt. Robert⁹ præterea stoteuill⁹ ex bellouacis mouens: & deinde Ioachin⁹ roald⁹, ad burgūdos qui apud eū oppidum i p̄sidio erāt: nūciū mittūt petētes oppidū ludouico reddi Mox q; cōpositiōe facta locū & sua oia deserētes: equites vno equulo: pedites: baculo cōtenti abierunt. Hoc exemplum secuti valerienses rēburiensesq; deditionē nulla vi facta fecere. ¶ Eodē tēpore comes roussy⁹ conestabilis filius burgūdę factiōis obstinatissim⁹ sectator burgundiæ p̄fect⁹ diffusis: late copiis tornodorum vsq; debacchatus trecas & cāpanię ptē vastabat. Cōtra vero dalphinus comes p burgūdiam bono exercitu potens oia igne cōsumpsit, par pari rependens. Fiūt iteri cū britōib⁹ p ludouicū inducię. Quo tempore regīa filiū ludouico parit cui vita breuis fuit. Petrus autem borboni⁹ comes bellijoci aqui

Burgūd⁹ in normānia.

tanię ministrator dū lestorię multa nobilitate ornat⁹ agit ā suis ī armīaci comitis ptātē ꝓdit: atq; eo pacto ciuitatem comes recupat. Eā ob rem ludouic⁹ aliquot ex nobilitate suspectos īfidelitatis lochiæ ī vinculā misit. Inter quos Ioannes deymer⁹ crimē cōfessus capite dānat⁹ est & ī partes quatuor sect⁹. Qui moriēs cadetum albretensem eius ꝓditiōis ptinacissime accusauit. ¶ Dū ei⁹ rei grā ludouic⁹ in pictauis īmoratur pax iter illū & britonū ducē intercessore oudeto de ria cōuenit. Data britoni nō parua pecunia. ¶ Porro alēconij dux Ioānes acceptæ crebro grǣ oblit⁹: cum cōstituisset possessiones oēs suas ī burgundū ducē accepto īde pcio trāsferre: & ad eū clā ꝓficisci p tristannum heremitā iubēte ludouico capitur: & lochias primo ductus, paulopost pisij ī lupara arce ī custodia cōsenuit. ¶ Lestoria q̄q; quā misso exercitu ludouicus duce Ioāne cardīali albień. atq; yuōe de fago obsidebat armygniaci culpa diruitur. Nam re composita vt armygniacus loco cederet, cum ī ciuitatē frāci sine vlla violētia igrediūtur, armygniacus ī eos īsurgēs occidere eos iubet. Vñ clamor exortus dū ī castra pfert: franci p effractos antea muros irrūpētes armygniacū ipm & oēm sine discrimie populum trucidāt, comitis vxore cū tribus suis pedisse quis tm̄ salua. Hic Ioānes armygniacus est qui sororis illecebra captus, cū eā īcestu poluisset, nisus est eā pontificis romāi auctoritate ducere. Cuius stultitię fauisse dicit ambrosius cābrayus qui p idē tps referēdarius erat Calixti pontificis. Accepta em̄ ab armygniaco multa pecūia, bullā dispēsationes de sorore desponsanda armygniaco tradit: quā reuera adulteratā & a se falso editā postea confessus est p̄sidēte apd⁹ romanos pio pontifice maxio. Quo iubēte ābrosius ī custodia apd⁹ montoliuetū monasterium habitus ē. Sed e custodia noctu adiutore seruo emissus, in āgliā se recepit vbi aliq̄t ānos mutatis frequēter locis ꝓfugo similis delituit. Quippe Cui Carlota mater alioqui benigna mulier suā domum occluderet: offensa scilicet fi

Iij criminibus qui homicidio primum, deide hac quã dixi falsitatis ignominia notabat. Ingenio tñ & astu erectus viã iuenit apud ludouicum fortunę melioris, simulans regina angliae se desiderari quē ĩ angliã traduceret. Quare intelligens ludouicus eum hoiem esse quo ad dolos vteret. Ambrosium ad se accersitum stipendio iuuit, & mox inter aulicos habuit. Quē nõ multo post supplicationũ regiarũ magistrũ/& deide Parisiensem cãcellariũ vidimus hoiem ꝓfecto dolosum & ꝑter modũ gl'ię studentē, verboꝝ & iactantię vanitate redundantem & ꝓfluum, fidei aũt modicę, & cui ꝓbe cõfidere nemo posset. Cui⁹ mortē nec ꝓpiqui nec ali⁹ quisquã illachrymasse vis⁹ est. Sepeliri voluit ĩ sacello sorbonę ante arã maiorē. Depręhensus apud lestoriam cadet⁹ albreteñ. & pictauiã ꝑduct⁹: capitis suppliciũ luit. ℂ Agebat ꝑ id tp̃s parpigniaci Ioannes tarraconię rex. Qui lestorię ciuitatis desolatione accepta: q꜍ audierat Philippum sabaudum cum ĩgentibus copijs ĩ eũ aduentare ꝑpigniaco abijt. obquod diu quidem atq꜍ ꝑtinacissime a francis digladiatum est. Sed victor franc⁹ extitit & russilionē totũ ludouic⁹ obtinuit, ꝑ hos dies nicola⁹ lotharigię dux apud nãtiũ peste absumpt⁹ est. Fuit & siluanecti habit⁹ cõuēt⁹: veniētib⁹ a burgundo duce legatis: qui belli causas tollerēt. Nec fuit cõcordię locus: tã etsi multos dies multa agitãdo legati cõsumpsissent. Burgũd⁹ vero ducis lotharigi morte accepta: lotharigia armis sibi subiugare tentauit: causam assumēs q꜍ qui defunct⁹ erat obęrat⁹ illi esset: simulq꜍ apud se anxie meditat̃ regiũ nomē vsurpare. Sed illus⁹ a federico burgund⁹ cũ pecuniae ageret, nec suis virib⁹ sufficeret ludouici potestatē minuere ad venetos mittit: a quib⁹ stipēdiũ trimestre mutuo ĩpetrat: q̃ ex gente veneta partĩ coactas copias aluit. Missaq꜍ in niuernenses exercitus parte: rupem castillionis & aliquot regionis loca dolo capit. Per eos dies petrus Borbonius de bello ioco annam ludouici filiam desponsat. ℂ Iterum quoque burgundi oratores cũ regis le

gatis compēdij conueniūt. Vbi tādē post longas concertationes paucorū mensium inducias firmant. ¶ Quo tēpore burgūd⁹ īimicitias ī ludouicū oīfariā exercēs: yteriū mercatorē, q post Caroli aquitāi ducis mortē ad burgūdiū se contulerat, magnis ꝓmissis īducit, veneno tollere regē. Igitur constituto illi quinquagīta miliū aureorū ꝑcio: toxicū parat. Datq; Ioāni audaci (quē seruū habebat) ferēdū: pollicit⁹ mōtes aureos si maleficiū foelicit̄ exigat. Recipit ab yterio Ioānes negociū & ambasiā vbi rex erat ꝓfect⁹: quēdā ī ludouici popīa sibi notū (qui cōdiendis saporib⁹ ꝑerat) cōuenit. Cui q aquitano duci ad simile ministeriū seruierat: rem patefacere nō veteretur. Atq; ad facinoris ꝑcium vigīti aureoꝝ milia secure ꝓmittit: credul⁹ hoīem ad veneni ꝓpinationem facile cōsortē ducere q dn̄m suū nō dissimili maleficio sublatū fuisse sciret. Audiuit Ioannē summa dissimulatiōe coquus sed rē neq̄q̄ patrari posset ait, nisi Coliet⁹ priari⁹ coquoꝝ cōscius accederet. igitur recepto a Ioanne veneno colinetū ad id negociū cohortari pollicetur. Coliet⁹ vero a cōsorte coquo edoct⁹: simul cū eo ad regē pgit. Veneficiū ꝓdit: & ab eo exhibitū toxicū ꝓfert. Rex veneficiū exhorrēs: autorē ꝓhēdi iubet. Qui tāq̄ rei bn̄ gerēdæ secur⁹ iter ad yteriū faciebat. Sed nō lōge a stāpis dep̄hēs⁹: ad ludouicū deduct⁹ est: moq; cōfess⁹ crimē: paulopost ī custodiā detruditur. data īgēti mercede fidelib⁹ cocis. Asseruat⁹ vero ē Ioānes audax ī publicis ędib⁹ parisioꝝ deīde capite truncat⁹. Cui quatuor exsecta mēbra ad quatuor regni extremas regiōes cū titulo ꝓditiōis furcis suspēsa oēs ei⁹ ędes dirutę sunt: & natalis dom⁹ soloten⁹ sine vlla restitutiōis spe euersa: inscripta ruinę cā. ¶ Eo die quo id gestum est Legati ab aragonia parisiū venere, a suo rege mādatum habentes de cōtrouersia ob russilionem & parpigniacum orta tractare. Nec multo post rex quoq; parisium successit. Iussitq; parisios ī armis esse & militari ordīe per diui anthonij portā vrbe egredi. Quorū multitudinem ara-

Veneficꝰ dep̄hēditur.

Legati aragones.

gorienses legati admirati sunt. Cētū em̄ & quatuor hominū armatorꝝ milia e ciuitate ī agrū ꝓdijsse relatū est. Regredientib⁹ i ciuitatē parisijs oratores vicēnas ludouic⁹ ducit. Vbi regia cena acceptos duob⁹ eos poculis aureis varia caelatura ornatis donauit. Horꝝ ꝑciū trib⁹ ducatorꝝ milib⁹ & ducētis ęstimatū est. ¶ Venere eodē tp̄e ab germania dux bauarus: & britonū oratores quos siluanecti Ludouic⁹ audiuit. Affuerunt ꝑterea icassum burgundi. Britonibus liberaliter Ludouicus respōdit. Legationum causas diuiare magis q̄ ꝓbe scribere possum. ¶ Ex siluanecto cōpēdiū, mox nouiomū rex ꝓficiscit. Ceperat comes scti Pauli francię conestabilis sctm̄ Quītinū ꝟomandorꝝ oppidū extruso ꝑfecto curtono cū ꝑsidio quod i eo ludouic⁹ posuerat. Oppidūq; conestabilis, iposito ex suis ꝑsidio, rege iuito occupabat: ita vt i suspicionem veniretur cōceptui i regē belli. Nec aliter ad Ludouicū accessit q̄ pōte iter se & regē facto ad colloquiū ꝓdit satellitibus egregiæ stipat⁹ Colloquio paucis arbitris expleto, rex offensam oēm comiti remittit. Iureiurando iterposito q̄ in ludouici fide ꝑmaneret. Erāt ꝑ id tēpus iter federicum iꝑatorē & burgūdū simultātes. Nitebat ꝑpterea magnopere iperator burgūdo icōmodare: vnde missis frequenter ad ludouicū nuncijs illum hortabat cum burgundo amicitiā nō inire, se vnū satis esse qui ducis suꝑbiā deprieret, eumq; redderet regi obsequētē. Nec tn̄ exaudiuit federicū ludouic⁹: sed cū ex picardia siluāectum reuertisset cum burgundi legatis iducias āni vni⁹ firmat. Interea in Ioānē alēcōij ducē capitis snīa & bonorꝝ oīm publicatio i senatu ꝑlamenteo ꝑ petrum doriolum cācellarium fert. Burgundo vero duci nulla fuit iduciarꝝ & iurisiurādi reuerētia, qui i lotharigia ducēs vir dunum cepit, sollicitaueritq; edouardum anglum regem aduersus ludouicum transfretare. Quamobrem edouardus magno exercitu comparato, priusq̄ moueret: ludouicum per caduceatores petit aquitaniā sibi normāniāq; restituat. Nec diu di-

Cōestabilis temeritas.

Snīa i alēcōij ducē.

stulit Edouardus ad diui michaelis mōtē classem traducere q̄ postq̄ Ludouic⁹ accepit, copias i normāniā misit: eorum militū qui recēter fuerāt ab eo istituti & dalphini custodes appellabant. ¶ Per eos dies tāetsi iduciarum finis nōdum esset, burgundi qui peronæ & p̄ circumadiacentia loca i p̄sidio erāt oia vsq; ad ysarā flumē ifestabāt. Et aliquot ex eis arsonā iā diu desolatā istaurare ceperāt. Sed missis aduersus p̄dōes ex ābianorꝝ & bellouacorum p̄sidio armatorū turmis: nō expectata pugna grassatores aut fugerunt. Nec destitit miles frāc⁹: sed accitis ex finitimis p̄sidijs aliquot cohortib⁹: quib⁹ p̄terea plebei plurimi se cōiunxerunt: ad attrebates ꝓfecti i suburbio ciuitatis castra posuerunt. Vbi nocte tota diuersati, deputatis agricolis qui eos sequebant ad excutiēdos p̄ villas & agrestes mansiones frumenti manipulos maximā tritici copiā & pecorū igētē nūerū ex attrebatēsi agro cōportauerūt. Nā id prius facere meditati vānos & flagella cutrusq; cōplures secū aduxerūt. Recepe quoq; nōnullos captiuos quos raptor violatis iducijs abduxerat. ¶ Pricipio isequētis veris rex i picardiā mouēs, trōqueum vetustissimam nō lōge a mōdiderio turri: vbi p̄ditorum hoim turma duce morino caulero se receperat: oia icursiōib⁹ ifestans expugnat: occisis aut patibulo appēsis qui i ea iuēti sunt: p̄ter ip̄m morinū quē rex vita & offō donauit. Turris ip̄a solo ten⁹ deiecta est, mōdideriēses aūt cū deditionē recusassēt: obsessi oppidū dedidere: suis fortūis oīb⁹ relictis abeūtes: oppidū vero solo ꝓstratū est. Roya p̄terea Ludouico paruit. Nec spes deerat picardiā atq; arthesiū recipiēdi nisi sancti pauli comes conestabilis dolo vsus regem fefellisset. Cui ꝓgredi cupiēti lr̄as mittit, Edouardum anglū ingēti classe petere normāniā Idcirco op⁹ esse cautiōe: ne destitutos p̄sidio normannos hostis iuadat. ¶ Si ad illos p̄tē exercitus ducere rex velit: se vnum cum reliqua militia satis esse qui bellū i picardia gerat Mot⁹ hoc nūcio ludouicus i normāniā ducēs de āglorum aduētu nihil accepit.

Conestabilis dol⁹.

redeũti aũt conestabilis scribit anglos calisiũ appellere. & carolũ burgũdũ nussĩo obsidiõe relicta fœd⁹ cũ fœderico impatore iniuisse. q̃ oĩa tãetsi nulla essent, caduceator tñ anglus cognomẽto scal⁹ cũ lr̃arũ fasce dephẽsus & ad ludouicũ pduct⁹ vera eẽ iurauit. Neq; horũ qcq̃ tã iniquo aĩo ludouic⁹ tulit, q̃ conestabilẽ clã sollicitare borboniorũ ducẽ vt burgũdi partes relicto rege seq̃ret. Cui⁹ pfidie syngraphũ a conestabili missum borboni⁹ p epm mymatensem ludouico demiserat. ¶ Eodẽ tpe in burgundia apud guyũ nõ pcul a castro chynone magna burgundorũ turma a frãcis superat, cũ ducẽtis equitib⁹ q ex venetis burgundo auxiliares venerãt. Fuit nõ psperior attrebatib⁹ fortuna. Admirald⁹ cui decreta belli rõ in picardia erat, ppe attrebatũ dispositis insidijs. xxx. equites lacessitum attrebates mittit. In quos velut in cõtẽnẽdi numeri cohortẽ, eruptiõe facta attrebates cum suo p̃sidio pficiscuntur. At qui ab admiraldo p̃missi erãt, metũ simulãtes pedetẽti retro abeunt donec suorũ insidias p̃terissent. quãobrẽ itercepti attrebates inter medias frãcorũ copias: ad quigẽtos supra mille occubuerũt. Et cũ romõt⁹ regię frater qui burgundarũ ptiũ erat his se ducẽ p̃buisset vix ad suos se recepit æquo ei⁹ iterẽpto Iacob⁹ autẽ sctĩ pauli cũ alijs insignib⁹ viris capt⁹. ¶ Paulo supra hos dies auraycẽsis priceps quẽ in custodia ludouicus habebat, nullo p̃cio liber fact⁹, seditionẽq; suã regi summisit. donat⁹ est ppterea ptãte cudẽdi nũmismatis aurei atq; argẽtei. remittendi insup criminosis necis pœnã, nisi hæresis aut maiestatis rei haberent. ¶ Edouardi autẽ Angliæ regis classis viginti miliũ armatorũ calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorẽ exercitũ nouas copias ludouic⁹ ex parisij duce Roberto de stoteu illa cõtrahit. Et Carolus burgũdionũ dux nussio relicta, ad edouardum noctu venit, cui amice gratulatus est. Nã edouardi sororẽ in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rẽ psꝑe gerat, & sua recuperet, q̃ a frãcis iniuste tenebant. At aliqt dieb⁹ exactis cum

Edouard⁹ anglus apud calisium.

nec a carolo, nec a conestabili ꝑmissa illi seruant (côuenerat eñi inter illos, dũ edouardꝰ in arthesiũ venisset, admittere illũ ĩ aliqua munita loca vbi & se atq̃ exercitũ recea re & tuto diuersari posset (Iamq̃ lihonẽ in sanguine terso copias cũ ꝓmouisset, pollicitis illusus, ad ludouicũ siluanectũ vbi in victorĳ cœnobio agebat oratores mittit dicere se archanũ quicq̃ habere qđ illi cõicatũ esse cupiat. Designet locũ & tp̃s ad rẽ exigẽdã. Pinquigniacũ in ambianorũ agro ad id deligit. Interim mutuã a parisĳ grandẽ pecuniã ludouicꝰ petit. Ea fuit quinq̃ & septuagita milliũ nũmũ aureoꝝ, quã dissoluere infra Kalẽdas nouẽbris ipse ꝓmisit. Ad pinq̃gniacũ ex ambianis rex veniẽs frequẽti atq̃ admirabili militũ manu stipatꝰ, duos in ponte pinquigniaci appẽdices extruere iubet. Vnũ quo ipse, alterũ quo cõgredi edouardꝰ posset. Fuit inter vtrũq̃ appẽdicẽ paries medius, cãcellatꝰ ita latis foraminibꝰ vt per ea dextras dare & cõtingere reges possent. Cõuenientibꝰ ad designata loca principibꝰ, cũ se alterni salutassent, longa fuit inter eos (cẽtũ vtrinq̃ admissis illustribꝰ arbitris) collocutio. Inde vbi regibꝰ visum est illis seorsum exeũtibus principes clã sermonẽ cõtulerũt, nec dilata diu cõcordia est. Itaq̃ de septẽ annorũ inducĳs cõuenit. iiĳ. Kalẽ. nouẽbris dũ voluit annus salutis Millesimus quadringẽtesimus septuagesimꝰ quintus. Donatusq̃ a ludouico edouardus est quinq̃ & septuaginta milibꝰ aureis. & quinquaginta milia ꝑ singulos induciarũ annos illi ꝓmissa. Ornauit quoq̃ magnis muneribꝰ clarẽtiæ ducẽ edouardi fratrẽ. Rebus vt paucis annotauimꝰ apud pinquigniacũ gestis anglus oẽs copias calisiũ remittit. Iubetq̃ hauartũ & primariũ suũ scutiferũ apud ludouicũ morari, donec se promisso absoluisset. Digrediẽte calisiũ edouardo, ludouicus de luxemburgo conestabilis cui regũ cõcordia nõ côueniebat, nũciũ cũ lr̃is ad anglũ mittit / vitio illi ascribẽs ꝙ in belli ipse aĩo cũ ludouico pactꝰ fuerit, ꝓmissis videlicet illectus hominis qui eũ falleret. Lr̃is cognitis eas edouar-

Cõuentio regũ apđ piquigniacum.

Conestabilis nequitia.

dus ludouico cōicat. ¶ Interiectis inde nō multis dieb⁹ ac cedētibus ad ludouicū britonū ducis oratoribus pax firmata est & annorū nouē induciç cū burgūdo positç. Ad ditū quoq; de ludouico luxēburgo q̄ ad eū ꝑfugerat, regi dedēdo. Missi sunt peronā q illū excipent borbonieñ. noth⁹ admirald⁹, dñs de sctā petra, & guillerm⁹ cerisaius cū bona armatorū turma exceptū conestabilē in diui an thonij ꝓpugnaculū apud parisios Philippo oleario loci praefecto custodiēdū cōmittūt. Deputat deinceps ludouicus Petrū dariolū cācellariū & duos parlamēti p̄sidētes cū aliꝭs iurecōsultis de conestabili questionem hr̄e. Igitur interrogat⁹ confessusq; plurima in regē deliquisse, in curiā parlamēti post longā custodiā deducit. Vbi a cācellario regiū insigne, id est aureū diui Michaelis torquē quē collo gestabat, deponere iussus est. Moxq; ingressus ad eum ioānes pōpā curtus, Illustris inquit comes, hactenus in custodia regis iussu habit⁹ fuisti. Vbi de his q̄ in regē & rēpublicā cōmisisti quesitum est diligēter, cōfessus es maiestatē frequēter offendisse, cum hosti⁹ cōspirasse, & fidem violasse qua reipublicç eras obnoxi⁹. Iā venio ad te a parlamēto senatu missus, significare mortis sniam q̄ hodie in te lata est. Hodie tibi moriēdū in grauia añ çdes publicas ciuitatis. Terras & fortunas oēs tuas publicatas & fisco attributas esse tibi renuncio. At haec ludouic⁹. O inqt optime maxime de⁹ q̄ dura haec snia est. Te supplex oro, da mētē sincerā te agnoscēdi. Sic locutum q̄ttuor theologi magni nois doctores vt cōstitutum fuerat reū adeūt, salutaribus illū monitis cōsolaturi. Confessione more xp̄iano expleta orat viaticū xp̄i corpis sibi ministrari. quod non obtinuit. Res tñ diuina quā missam appellamus corā illo facta est, & panis bñdict⁹ oblatus, quē religiose māducauit. Inde a palatio ad grauiā ꝑ medias vulgi turbas ꝑductus atq; in tabulatū cōscēdēs, postq̄ ad diuç mariae tēplū (qd⁹ ex tabulato cōspicuū erat) cōuersus longiusculā orōnē plorās habuisset, a carnifice ioāne cousino vno gladij

Conestabilis.

ictu capite punit⁹ est. Cadauer aūt p cordigeros in ipsorum ecclesia hūatū est, decēbri mēse die decimanona. anno. M. cccc. septuagesimo quinto. De eius criminibus & supplicio epigāmata gallica latinaq; multa scripta fuerūt.

Moneta noua.

¶ Eodē tpe monetae pciū mutatū est, & scuta aurea cusa quinq; &. xxx. solidorū turoñ. estimatione. Cui operi qt tuor tm̄ viri praefecti sunt germanus de merla / Nicola⁹ potierus / dionysius brito / & symō ausoranus. Vectigal quoq; indictū singulis doliis q̄ e regno ad exterā gētē ex portarent. Nā p quoq; vini dolio (quā frāci caudam vocant) aureū nūmū portitores exigebāt. ¶ Post haec aliqd in romanos moli⁹ ludouicus, de cōgregāda epōrū synodo cogitauit. nā cū sibi antea nō pcessisset, q̄ de vniuersali ecclesiae cōuentu agēdo suos oratores ad diuersos principes miserat de suo regno habendū cōsiliū praeceptū vulgauit, iubens quosq; pōtifices & maiorū ecclesiarū rectores ad suas sedes intra a se cōstitutū diē redire. Deinde vero astrict⁹ aniciū (quod podiū dicunt) aruerniae ciuitatem pergit. Vbi nouē totos dies diuę Marię tēplo quod in galliis summa religione colit se promissis absoluit, mox lugduni trāsiēs ad dalphinates cū peruenisset, accepit carolum burgūdū qui in heluetios expeditionē duxerat fusum fugatūq; cū suo exercitu fuisse, nō pcul a grāsonne oppido & arcib⁹ duab⁹ receptis quas heluetiis ipe abstulerat, Tormētis machinisq; amissis, castra & sarcinas oēs direptas. Receptas insup ab heluetiis arces & gransonē esse. Inuentosq; in illis quingētos & duodecim alemannos quos suspēdio burgūdus necauerat / eos oēs patibulis liberatos terrae cōmēdasse, & eisdē alemānorū furcis lorisq; burgūdos strangulasse quos grāsonē recuperātes heluetii deprehēderāt.

Dux nemorsus capitur.

¶ Eadem tēpestate nemorsus dux a dño de belloico in arce carlati circūuallat⁹ deditione facta captus ad regem primum / deinde viennā / & deinceps parisiū perducit & in custodia asseruat. Circūuallationis tēpore ei⁹ vxor caroli andegaueñ. filia cum peperisset, tā part⁹ do-

lore q̃ animi egritudie morte icurrit, mulier spectata plurimũ atq; laudata. ¶ Rebus apud gransonẽ dissipatis. Carolus burgũdus cũ ioingnã in finibus sequanorũ se ex fuga militẽq; recepisset Heluetios iterũ persequi (sicuti ferox & vindictae percupidus erat) cõstituit. At q̃ illi milite & pecunia opus esset, guillermũ gonnetũ eius cancellariũ, cum alijs vndecim bonae apud suos auctoritatis viris ad flandrẽses & ditionis eius populos legat, qui militẽ resarciãt. sextãq; bonorũ suorũ oim partẽ ad belli impẽsam ministrent. Legatis respõsum est, carolo si facultas deficit se tuto recipiẽdi, subsidium illi vt principi & duci suo se quidẽ prębituros, donec domũ saluus redeat. Belli autẽ in heluetios gerendi causã nullã videre, cuius sese bonis & pecunia prẹmere aut mulctare necesse sit. Haec dũ a burgundo gerũtur ad Ludouicũ lugduni agentẽ renatus ex andegauensi familia siciliae rex accessit. Cũ quo de prouinciae comitatu ad hũc modũ trãsactũ est. Erat Renatus plenus dierũ sine liberis princeps, cuius filia anglię regina ab edouardo de familia ducũ eboraceñ. in custodia tenebatur eius liberãdae causa Ludouicũ sibi haeredẽ ꝓuincię renatus instituit. Datis a Ludouico milib⁹ quĩquaginta scutorũ aureorũ, q̃ redimẽdae reginae causa edouardo soluta sunt. Regia liberata iuri qd᷑ a morte pr̃is in comitatu ipso vẽdicare potuisset abrenũciat, cõstituta quotãnis (dũ sup̱stes esset) pẽsione quã ludouicus reginae p̱solueret. Accidit p̱ hos dies nõ ꝓcul a dordano plena miserationis caedes Ludouic⁹ bresei fili⁹ normãniae marescallus Carlotã agnetis (q̃ bella appellata est) filiã ex carolo septimo ludouici pr̃e (sicuti credebat̃) genitã habebat vxorẽ. Hic laxandi animi causa cũ in siluã assũpta vxore venatũ ꝓdisset, domũ noctu reuersus cũ se lassũ sentiret, seorsum ab vxorio cubiculo cubitũ p̱git. Carlota aũt libera ad tp̃s viro, ioãnẽ lauernũ pictauũ cũ q̃ stupri cõsuetudinẽ fecerat ad se ꝓten⁹ i cubiculũ admittit. Qua re cognita ioãnes apotecarius dom⁹ senescalli ꝓuisor scelus dño defert. V ñ su-

Burgũd⁹ fusus.

Cędes carlotę vxoris marescalli a viro facta.

Moracũ i heluetijs.

ma ad Moratū p. uulgo Murt.

rẽs senescallus gladio exerto cũ cubiculi fores repẽte effregisset, inuẽtũ adulterũ iteriore tm̃ tunica amictũ ꝓnus cõfodit. Cõiugẽ vero q̃ se ad liberos in ꝓximo penetrali receperat, culcitra obtectã manu apphensam, humo ꝓsternit. Quã in genua ꝓcũbẽtẽ & mariti mĩam fœmineo ploratu orantẽ, traiecto ꝑ mulieris pectus mucrone mactat. ℭ Sed ad susceptã hystoriã reuertamur. Rege lugduni agẽte renũciatũ est Carolũ burgũdionũ ducẽ reparato exercitu ad moracum in heluetios castra posuisse, atq; exile oppidulũ circũuallasse, eoq; renatũ lotharingiæ ducẽ (a quo nãtiũ burgũdus abstulerat) cũ validis copijs suppetiaturũ heluetis accersisse, primãq; hostiũ aciem fudisse in fugã verso remõto comite eius aciei ductore. Vnde ex moraco eruptione facta eos qui in pręsidio erãt cũ lotharingo duce se coniungentes in hostium castra fugatis cęsisq; quãplurimis peruasisse, nec fuisse fuge modũ donec ioignã peruenissent. Quæ autem in burgundionum castris spolia capta essent, heluetios ad beneficij cõpẽsationẽ benefactori lotharingo reliquisse. Occisorũ in ea pugna numerus. xvij. miliũ fuit. Victoria de burgundis habita renatus argẽtinã (q̃ strasburg dr̃) se recepit. Indeq; quatuor armatorũ milibus roboratus, nãtiũ quod sibi burgũdus vsurparat recupare cõtẽdi, & oppidũ (quod ducẽtorũ supra mille militũ pręsidio tenebatur) obsidione cingit. Qua firmata ad argentinenses reuersus, cũ nouas copias coegisset, eas prioribus quas ad obsidionem reliquerat adiungit nantiũq; recuperat. Hæc dum aguntur Ludouicus turonũ repetẽs, multis votis quibus se astrinxerat satis ꝓ religionis debito fecit. Erat eñ diuę Marię xp̃i matri vel reuera, vel simulatiõe deuotus. Cui⁹ tẽplis multa donaria obtulit. Interim burgũdus (cui aduersa omnia succedebant) ægre admodum ferens a modico principe (vt ipse querebatur) vinci, resarcitis ꝓ tẽpore copijs. ex salinis sequanorũ oppido nãtiũ ducit. Cũ eñ de renato sermonẽ haberet, illũ magniope ꝑui existimabat tanq̃ gygas

ipse ille nanus esset. Per eã tẽpestatẽ de castellæ regno di- Lis de Castiliæ regno
sceptatio insurgit. erat hẽrico castellæ regi (vt ferebãt) ex
legitimis nuptijs filia, & ex pr͞e grãdis natu soror, hęc ara
gonũ, illa portugallorũ regi vxor datur. q̃obrẽ vterq; re Rex portugaliæ ad
gum castellã vendicare magnis viribus cõtendit. portu burgũdũ
gallus rex frãcum regẽ secut⁹, ludouicũ p se cõuenit, spe vadit qui
rãs maxime discordijs ĩter eũ & burgũdiũ cõpositis, copi nãtiũ ob-
as sibi ad vẽdicãdã castellã attribui. fuit mediusfidi⁹ por- sidebat.
tugallus rex incredibili magnificẽtia a Parisijs exceptus.
Verũ cũ ad burgũdũ in obsidione Nancij agẽtem pacis
causa p horridã hyemẽ frustra cõcessisset, ad ludouicũ re
dijt. Burgũdus em̃ nãciũ tã arcte cõcluserat, vt fame ppe
deficiẽter burgũdo permittere se obsessi destinarẽt. Mili-
tabat in burgũdianis castris lõgobardus quidam comes
quẽ cãpo bassũ appellabant. Hic vel suapte pfidia vel pe Campobassi pfidia
cunia clã corruptus, a burgũdo deficiẽs cũ nonagita eqti
bus ad ludouicũ regẽ venire cõstituerat. At per regis in-
ter nũcios tardat⁹, ne pditiõis pticeps Ludouic⁹ esse videre
tur ad Renatũ pfectus est, cui burgũdi cõsiliũ oẽ patefacit
Duo vero suę factiõis angelus & mõtefort⁹ q cũ ad pdi
tionẽ cõceptã seq̃bãtur / iussi sunt cõdeũ petere, qui locus Condeũ
a nancio secũdo tm̃ lapide distat, ad mosellã flumẽ, qua a
mettẽsibus & luxẽburgis ad burgũdos cõmeatus ĩporta
batur. Quarto aũt nonas ianuarij renatus varẽgeuillã ad
sanctũ Nicolaũ cũ suis & heluetiorũ copijs pgrediens &
postridie cũ nouãuillã aduenisset, ad lacũ qui nõ pcul ab Acies Renati
est acies instruit. Vnã dabestanus comes & qui friburgũ
suricũq; incolunt. Alterã bernẽses atq; ternẽses duxerũt
Atq; ita partito agmine alteri secũdũ flumen alteri p viã
militarẽ nãciũ versus cõposito ordine incedũt. Iã em̃ bur Acies Burgundi
gũdus suos in acie sisterat, & heluetios q via publica p-
grediebãtur, tormẽtis appetere pperabat. Quod aĩaduer
tẽtes aciei ductores sinistrorsum ad pximum collem di-
uertunt, in quos burgundus iacobum galleotũ italũ, & Iacob⁹ Galleot⁹
iudocum lalanũ flandriæ primariũ iudicẽ, bino agmine Iudocus Lalanus

mittit. Iubetq; hostē ab equitibus īuadi, sequēte illos numeroso peditatu. Mox nihilominus heluetij qui ī colle erāt cōuersa ī burgūdos facie, vix credibili impetu in venientē in se hostē ꝓcedūt, ita vt ad primū colubrinatū iactū peditatus oīs burgūdorū fugæ se cōmiserit. In galleorū autē ij qui ad flumē iter habebāt nulla mora īcursantes totā cohortē fuderūt. Est pōs nō ꝓcul a nācio q̄ via est ad thyōuillā & luxēburgū quā cāpobassus comes occupauerat: ad pōtē postq̄ fugiētes burgūdi ꝓuenerūt, īsequēte eos ferociter lotharīgo pars flumīs vadia se credētes, ab heluetijs trucidabātur. ps fluctibus obruti iteribāt, ps q̄ siluis se credebāt ab īcolis sine miseratiōe iugulabātur. Nec cessauit lotharigus hostē ꝓsequi, donec adueniēs plurima nox eū ꝓhibuit. Tū de burgūdo duce interijsset ne an viueret sollicitus, q̄ñquidē de eo nullū nūciū accipet, ad metēses cōfestim sciscitatū mittit, an ipse ꝑ eorū ciuitatē euasisset. At ille reuera dū se fuga saluare cōtēdit, labēte ęquo quē insidebat fuerat tribus vulneribus occisus, vno ad caput secus aurē ad dētes vsq; pertingēs. Altera ad femora tertiū ad anū. Id certissima fide cōpertū est capto baptista adolescēte ex colūnēsium familia. Qui duci eodē tēpore familiarissime obseq̄batur, qui nō dubia de illo indicia ꝓtenus ostēdit. Assensusq; est testimonio eius matthe⁹ portugallēsis ducis medic⁹, atq; āthonius ei⁹ frater nothus quē lotharigus captiuū habebat. Cuius rei fidē vix admiserūt arthesiēses & ij qui burgūdorū potestatis erāt, temere atq; ꝑtinacissime asseuerātes eū e pugna ad germanos dilapsum esse. Ibiq; septēnē pœnitētiā vouisset, quā postq̄ explesset inde cū potētia reuersurū, & suas iniurias vindicaturum. Noui nōnullos qui in credulitate obstinati ęquos gemmasq; venales exhiberent / venderentq; si quis eas plus iusto emeret dilata solutione, donec Carolus eorum princeps exacta pœnitentia redijsset. ¶ Eam crudelitatē anxit quidā vir horridā vitā agens inter sueuos in oppidulo cui bruxellæ nomen est qui cum statura & voce nō

Apud nācium. Renati victoria.

Caroli Burgundi exitus

baptista colūna

Pertinax in dn̄m amor stulta credulitas.

ab similis carolo esset/nec se ostentaret sed poenitenti pa-
ret semper moestus esse videretur vulgus facile hũc ꝑ Ca
rolo habuit donec euidẽtioribus signis ad verũ puẽtũ est
Inuentũ ducis cadauer nudũ in pratello qđ riuulus alluit Caroli sepultura
ĩ diui georgij ecclesia apđ nãciũ ãno salutis.M.cccclxxvi
postridie epyphaniorum dñi cõditum est. In eo loco vbi
tot occisoꝝ corpa iacebãt lotharigus victor sacellũ cõdi
dit,addicto sacerdote q memoriã defunctoꝝ ppetuo ha
beret.Edidit quoq in pratello crucẽ ex lapide vbi burgũ
dus occubuerat.¶Hic me locus admonet ĩ cathalogũ cõ Flãdriç comites & rectores.
ferre quot flandria ab exordio rectores comitesq ad hũc
vsq Carolũ ꝑ annos fere septingẽtos habuit,vt hinc cau
tionẽ accipiãt ij qui splẽdore principatuũ & gñis antiqui
tate elati,facili ꝑ incõsiderationẽ lapsu fabula posteris fi-
unt. Terra flãdria/insula galliæ belgicæ/ ab occidẽte bri- Flandriæ Topographia
tãnico occeano,ab oriẽte scalde flumĩe, a meridie lisa am
ne qui in morinis orit̃ circũsepta est tota fere palustris &
siluis olĩ ĩpedita/sicut ex çesare liquet, qui morinos bello
aggressus difficile sibi audiẽtes fecit ꝓpterea q in siluas
se recipiẽtes/querẽdi fuerunt vt vincerẽtur.Est em̃ nõ ꝑ
ua pars flandriæ etiã nõ morinoꝝ põtifici q̃tũ ad xpianã
religionẽ attinet subiecta.Et hanc fuisse olim nõ ꝓcul sil-
uã illi nõ temere quis putabit,q̃ carbonaria silua inneruijs
fuit,vbi tornacũ in signis ciuitas extructa est.Cuius spiri
tuali ditioni altera flandriç portio paret. Est tñ nõ vulga
ris opinio,dicentiũ.Hãnoniã olim siluã carbonariã fuisse
dictã.Ea regio raris colonis cũ diu inculta & plurimis fos
sis itersciſſa mãsisset latronib⁹ patuit,qui ꝑdas ex trãseun
tibus agebãt,donec annũ salutis sexcẽtesimum vicesimũ Ann. 621.
primum quidã,cui luderico lillesçuquo appellatio erat,lo Luderic⁹.
tharij quarti francoꝝ regis filiã vxorẽ habens, cũ liberos
quidecim ex ea genuisset,maxim⁹ natu ãthonius siluç flã Antonius. syluæ Flãdriæ custos
driç custos a lothario positus est vocatusq forestarius, sil
ua em̃ francoꝝ lingua foresta appellatur Vnde forestarij Forestarij
nomẽ deriuatum. Sed huic narrationi rari assẽtiũt alijs tra

dētibus, ludericū ex germania vxorē duxisse, & vicū īco luisse arlebecā qui vn⁹ in illa terra erat. Vxor aūt cū flandra diceret ab ei⁹ noīe fuisse flādriā dictā. Ludericū vero a carolo magno siluę custodiā vt eā a latronib⁹ quietā red deret accepisse. anno grē septingētesimo nonagesimo secūdo ibiq; quatuor & xl. ānos ipasse, & ei⁹ filiū successisse in gecamū, q vicorū extruēdorū diuersis flādrię locis autor extitit. porro exacto sui magistrat⁹ āno xv. apd' arlebecā vita excedēs sepult⁹ est. Fuit illi heres fili⁹ andaq̄rrus

Andaq̄rrus.

reipublicę curator atq; amplificator īdustri⁹. gādauū enī curtracum atq; aldenardum, nec nō casseletum cōstruere

Balduin⁹.

coepit. Relicto autē balduino filio post. xiiij. sui forestatus annū arlebece humatus est. Post patris excessū Balduinus regionis administrationē est adeptus. Erat Iudith speciosa foemina quae caroli calui franci regis cum filia esset/ & edouardo (qui & adolaphas dicebatur) anglo regi nupta mortuo marito in frāciam rediēs a balduino rapta est, & matrimonio iuncta. Qua iniuria affectus rex balduinum persequi pergit. q̄admodum a nobis supra relatū est. Ab

Brugae.

hoc balduyno brugus quē nūc incolae brugas vocāt ędificari coeptus est. Ipse vero a suscepta administratiōe anno. xvij. vita destitutus in diui Bertini coenobio apd' sanctum audomarum cęlebri sepulchro est honoratus anno xp̄ianę pietatis octingētesimo. lxxxix. Cui successor fuit

Balduin⁹ caluus.

balduinus/ quē caluū flandri vocauere qui brugas muro circūdedit, & ethelsundā edelphidi anglorū regis filiam vxorē accipiēs, liberos duos arnoldū & adulphum boloniae postea comitē ex ea tulit. Decurso aūt accepti comitatus anno quindecimo gādaui sepultus est, in coenobio

Arnold⁹

quod diuo petro dicauerat. ¶ Arnoldus patris principatu recepto, religiosę vixit. Nā apd' sāctū donatū qui loc⁹ brugis coelebratissimus est sacerdotes duodecim a se instiututos decimarū largissimo prouētu donauit. Fuit illi vxor

Balduin⁹.

alisa viromādorū comitis filia/ quae illi genuit balduinū Ab hoc arnoldo, vt a me supra memoratū est Guillerm⁹

normãnorum dux per speciem recõciliatiõis nõ lõge a pin quigniaco trucidat⁹ est. Exactis aũt i pricipatu. xxxviij. annis gãdaui apud sanctũ petrum tradit⁹ est sepulchro an no xpianę niię nõgentesimo sexagesimoquarto. Postquẽ suscepit fili⁹ comitatũ, trium annorum comes. Quo tempo re data est illi vxor matildis emano saxonum duce nata, q̃ peperit arnoldũ. Huic balduino sepulchrum cum suis maiorib⁹ apud gãdauũ fuit. Cui⁹ successori arnoldo qui iuuenis nomẽ accepit: cura & diligẽs sollicitudo extitit subiectũ sibi populũ iustica cõtinere. Nã tametsi timori esset: amabat tñ vehemẽter ꝓpter summã ei⁹ equitatem & ꝑseuerãtẽ iusticiã amicitiã iniit berẽgarij regis italię: cu ius filiã susannã thori ꝑcipẽ assumpsit. A recepto comi tatu ãno primo & vigesimo dũ fluit ãn⁹ salutis nõgente sim⁹ octogesimusoctauus morit̃/relicto filio Balduĩo co gnomẽto pulchra barba. Cui vxor fuit ennia filia gui chardi luxẽburgorum ducis. Pręfuit flandrię annis. xlvij. suscepto filio/q balduin⁹ de isula vocat⁹ est: sepelit̃ gãda ui cũ maiorib⁹ suis. A cui⁹ morte comitatũ admistrauit balduin⁹ isulan⁹ ãnos duos & trigita a quo diui petri de insula tẽplũ extructũ est. Est em̃ isula munitissimũ & po pulo frequẽs cũ firmissima arce oppidũ flãdrię finitimũ. Huic fuit vxor alisa philippo frãcorum rege nata, q̃ duos li beros mares enixa est: balduinũ & robertũ & foeminam q̃ guillermo notho normãno duci (a quo regnũ ãglię vi dicatũ est) nupsit. Orta iter germaniæ ipatorẽ & hũc bal duinũ simultate, balduin⁹ comitatũ qui alosteñ. nũcupat̃ occupauit. Sed cõpositis tandem discordijs iperator bal duino comitatũ i feudum dedit. Hic successorẽ habuit filiũ ludouicũ cupio cognomẽ iditũ est, exq; richilde co mite hannonię ꝓgenita duo liberi fuere/arnold⁹ & bal duin⁹. Subditis amantissim⁹ maxie ꝓpter benignitatem & egregios ipsius mores fuit. Tertio aũt suę administra tionis anno vita defect⁹ in henone monasterio sepelitur. Arnold⁹ qui illi suffect⁹ est, cũ bellũ aduersus robertum frisonũ ducẽ mouisset occubit. Post quẽ balduin⁹ baldui

Arnold⁹

Balduin⁹ pulchra barba.

Balduin⁹ isulanus.

Balduin⁹

ludouic⁹ pius.

Arnold⁹.

Balduin⁹.

ni isulani nepos comitatū est adept⁹: quē cū gaufrido i palestina militasse supra scripsi Accepta autē gertrude vxore filia ducis saxonū/quā hollandię comes moriens reliquerat: marem vnū robertū & fœminas duas excepit. Ei⁹ op⁹ est apd' casselletū diui petri ecclesia vbi viginti sacerdotes assignatis annuis ꝓuentib⁹ collocauit. Rexit flandriā annos duos & viginti Eo assumpto robertus suscepit pricipatū, & ad recuperandā de mahumeti seruitute hierusalē opam cū gaufrido de buyllone dedit, tulitq; ex filia guillermi normanni ducis balduinū. Erat illi cōsobrin⁹ sacerdos scti donati brugensis ꝑposit⁹, quā flandrię cācellariū assumpsit iussitq; ꝑpetuo decreto eū posthac eadē dignitate fungi q ꝑposit⁹ hēret. Sepult⁹ est attrebati apd' sctm̄ vedastū, post annū xvij. sui pricipat⁹. Successor balduin⁹ cū margaritā bolonię comitis filiā vxorē accepisset, nec īde liberos hēret comitiali morbo affect⁹: monachatū ꝓfess⁹ est, designato hęrede Carolo regię dalmataꝝ filio q ei cōsobrin⁹ erat. Apud sctm̄ bertinū sepulturā accepit, cū annos octo flandriā gubernasset. Pari annoꝝ numero Carol⁹ mīstrauit. Hic cū rei diuinę apd' sctm̄ donatū adesset: i oratorio, ab inimicis & quidē familiarib⁹ occidit. Inde comitatum vsurpauit guillerm⁹ vice comes yprensis qui vxorē ex filia Caroli dalmatę duxerat. sed secundo mēse ab vsurpato comitatu iterijt, nullis liberis relictis. Cęteꝝ dux normānorū guillerm⁹, Caroli primi cōsobrin⁹ rege frācorū ludouico adnitēte, eiecto guillermo yprēsi flādriā occupauit, deteriora oīa faciēs. Quāobrē flādri Thericū, quem dux dauzay ex gertrude caroli auia susceperat, accersunt. Hic excitato bello, cum Thericus in oppidum alostum se recepisset: a guillermo normanno circūseptus est. At guillermus dū obsidionē ꝑtinacissime cōtinuat, sagitta percussus vita excessit. Exactis mēsibus xv postq̄ flādriā itrauerat: ipositus est honorifico mausoleo, in diui Bertini aede, quę est apd' sctm̄ Audomarū Fuit illi successor Thericus quē bello ꝓsecutus erat & flandria

Robert⁹

Balduius

Carolus.

Guillermus.

Thericus

extrudere conabatur. Hic apud damyatã atq̃ hierosolymã sub ludouico francorum rege ordĩes frãcorum milli tum duxit, vñ reuersus domum aliquid de xp̃i sanguĩe extulisse tradit, quẽ ĩ scti basilii tẽplo apd' brugas reposuit, monumentum scilicet xp̃i passiõis, qd' a flãdris maxĩa veneratiõe colit. Sybyllã vxorã duxit siciliẽsi rege ꝓgnatã, hic Philippus & margareta ꝓdiere Margaretã balduinus hãnonius comes vxorẽ accepit. Pr̃i therico apd' vatenas post scd'm & q̃dragesimum annum sui magistratus sepulto: successit Philippus hierosolymiticã expeditionẽ secutus. A q̃ rediẽs qñquidẽ liberis carebat: Ysabellã ex sorore nepteẽ, Balduini hãnonii comitis filiã philippo augusto adolescẽti vxorẽ dedit: sicut ĩ ipsius augusti gestis scripsimus. Inuenio hunc nescio quãobrẽ dep̃hẽsum / & ĩ vĩculis habitũ ĩteriisse: & ĩ claraualle cisterrii ordĩs coenobio humatum, ãno xp̃ianae passiõis. Millesimo nonagesimo. Tenuit deĩceps flandriam balduin⁹ gr̃a cõnubii qd' cũ Margareta therici filia cõtraxerat. Prefuit regiõĩ cum laude tulitq̃ ex vxore liberos mares duos. Balduinũ qui hierosolimoꝝ ĩperiũ adept⁹ est, & Philippũ namurci comitẽ duas p̃terea filias margaretã quae philippo augusto tradita est: & alterã brabãtini ducis vxorẽ. Hunc secutus est balduin⁹ qui flãdrię atq̃ hãnonię prĩcipatũ moderat⁹ est. Sed duab⁹ susceptis ex vxore foemis Ioãna & margareta: ĩ palestinã cum xp̃iano exercitu mox ꝓficiscẽs: post egregia multa militię opa ĩ cõstãtinopolitanum ĩperatorẽ assumptus est, inde a sarraceno hoste interceptus nullo post tempore cõparuit. Inde mortui locum filia eius Ioãna flandris hãnonibusq̃ ĩperauit, accepto ĩ virum ferrãdo, portugallo genere oriundo, frãcis admodum ĩ festo. Quã ob rẽ othonem germanum imperatorẽ secutus dũ bellum aduersus Philippum augustum frãcoꝝ regẽ gerit capt⁹ ĩ arcę cui luparę apud parisios nomẽ est asseruatur. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi Ioanna vero viduitatis pertesa, secundas cum thoma sa-

Philipp⁹.

Balduin⁹.

Ferrãdus

baudi ducis filio nuptias cõtrahit. Quarto deide anno vi ta excedens cũ ferrando apud marquetas sepulta est. Ei⁹ eñ monasterij institutrix nõ ꝓcul ab isula fuit. Huic soror Margareta suffecta flãdriȩ hãnoniȩq; comitat⁹ annos trigita quattuor gubernauit magni animi fœmia. Semel eni atq; iterũ nupsit. Ex priore viro bosardo / qui ex anglorũ regũ familia ꝓdierat Ioãnẽ filiũ genuit: breuis vitæ puerũ. Ex altero guillermo dãpetro guido natus est, & guillerm⁹ guidonẽ qui matre recusante segardi de bethũia filiã sibi copulouerat diu a se relegauit Ioãnem q̃q; alterum filium maiorem natu ꝑ secta cũ exhȩredare statuit q̃ cã fuit guidoni cũ matre recũciliatiõis. Eapropter exurgens guillerm⁹ romanoꝝ rex / & hollãdiæ dñator (cuius filiam Ioannes dauẽneshabebat vxorẽ) genero aduersus margaretã auxiliat⁹ est. Veꝝ Ludouic⁹ frãcorũ rex / cũ medi⁹ arbiter accessisset ex parlamẽti decreto ꝓnũciatũ est, Ioanni deberi hãnoniã. Flãdriã aũt matre defuncta guido possideret. Mors paulopost terris eripuit margaretã, quȩ apud flynas i monasterio eiusdẽ nominis (quod a duaco flandriã versus miliarib⁹ quatuor distat) monumento honorata est. Ideo flãdriȩ comes Guido est effect⁹. Cui annos sex & trigita p̃fuit / liberis tã maiorib⁹ q̃ fœmis fœcũd⁹. Quiq; eñ ex priore vxore masculos extulit: guillermũ: robertũ, balduinũ: philippũ, & Ioannem qui leodiensiũ põtifex extitit, filiarũ q̃ quatuor fuere nomina nõ iueni, prȩter q̃ vni⁹ philippetȩ quȩ anglo regi despõsata añ nuptiaꝝ diẽ parisij iterijt. Ex secunda quæ namurco pricipabatur filios tris & filiã vnã generauit quȩ comiti gheldrẽsi data est vxor. Hic guido anglis amicus eos ad bellũ secut⁹ est. Tandẽ cũ filio roberto capt⁹ vinctusq; moritur. Cui⁹ cadauer apud flynas humari rex ꝑmisit / Anno Millesimo tricentesimoquarto. Rebellãtib⁹ aũt ob guidonẽ captũ flãdris & tãdẽ a philippi subiugatis pax data est / ꝓmissis philippo multis nũmorum milibus. Cuius causa insulam duacum & orchias ab eis in pi-

Margaretã.

Guido.

Robertus de bethunia.

gnus rex accepit. Post guidonē roberto de bethunia flan
dria obuenit, factusq; auctior ē bethunię atq; tenerę, mō
dę accessu. Attrebates quoq; hūc sibi patronum & defen
sorē idest (vt illorū sermo est) aduocatū assumpserūt. Ex
vna vxore Caroli sicilię regis filia Carloman⁹ illi natus
est quē ferunt īter scapulas crucis simulachrū ex mřis vte
ro attulisse. Sed cum mře nō multo post tpe obijt mortē
Ex altera cui niuernū atq; rethelium attrebāt mares duos
Balduinū & robertum, q̄tuor īsup foeminas excepit. ¶ Phi
lippo aūt pulchro cū robert⁹ īfensus eēt: ꝓpterea ꝙ ꝓfe- Robertus philippus pulcher.
cturo hierusalē sexcētos auxiliares milites robert⁹ mitte-
re recusauerat Philippus tris quos habebat filios ī comi-
tē cū īgētib⁹ copijs ducere iubet. Sed ꝓfect⁹ nulla re gesta
exercit⁹ domū se recepit. Defuncto tādē philippo: & mox
Ludouico hutio, ī philippi lōgi beniuolētiā est admissus.
Mortuo sepultura apd' ypras fuit ī diui martini coenobio
anno dñici natalis. M.ccc.xxxij. post octauum & vigesi
mum annum sui pricipat⁹. Comitatum ꝑtenus assum-
psit Ludouicus niuernēsis comes Ludouici filius qui fran Ludouicus niuernēsis.
ci regis filiā margaretā vxorē acceperat. Nā ex cōditiōe
nuptiarum cōuenerat, mortuo hoc Ludouico filium ei⁹
in flādriā recipiēdum. Quā ob causam īdignat⁹ robertus
cassellan⁹: bellum ī ludouicum niuernēsem excitat. Sed ꝑ
lamētei senat⁹ definitiōe sedatū ē vt ī Caroli pulchri vi-
ta ānotauim⁹. Occubuit apd' creciacū Ludouic⁹ relicto
Ludouico filio qui de marla cognomiat⁹ est, & brugis in
beati donati æde sepult⁹ Ludouico de marla niuernum
& rethelū cum salis & machlinia accesserunt. Moxq; mře Ludouic⁹ de marla.
margareta vita defuncta, arthesium atq; burgundiā adi-
uit, duxitq; vxorē margaretam brabantio duce ꝓgeni-
tam, q̄ alteram margaretam enixa est: & duci burgūdio
nū philippo ī cōnubio data qui .xv. annū agēs iterijt. In-
de ad ioannē francorū regē burgundia ptinuit. Quam ꝑ
uo post tempore cum fili⁹ ei⁹ philipp⁹ cui audaci cogno
men fuit margaretam huius Ludouici de marla despon-

sasset philippo rex donauit:iis legib⁹ q̃s ĩ Ioannis gestis lectore agnoscet. Humat⁹ est ludouic⁹ apud sc̃tm̃ Petrũ ĩsula num. Deiceps successit Philipp⁹ audax oĩm q̃ socer e⁹ ludouic⁹ possederat hęres genuit ex Margareta Ioãnẽ anthoniũ p̃terea brabãtię postea ducẽ/lothriciq; & lẽburci pricipẽ & philippum:qui niuerno rheteliocq; pricipat⁹ est

Philipp⁹ audax.

Fuerũt itẽ audaci ex eodẽ cõiugio fœmię tres. Prima duci austrię, altera subaudię, tertia Guillermo hanonio comiti nupsit. Extruxit ĩ agro diuionensi cartusior⁊ ędes/ vbi voluit mortu⁹ sepeliri. De Ioãne filio quia supra abũ de scripsi:nõ ꝑducã hystoriã. Ei⁹ sceleris est q̃cquid hactenus simultatis & bellor⁊ franci pricipes exercẽt. Suscepit ex Margareta bauariæ ducis filia marẽ vnum Philippum

Ioãnes.

& fœminas sex. Vna quæ agnes dicta est Iacobo borbonio iuncta est. Hic aduersus aurelianor⁊ ducẽ grauissima vsq; ad internitionẽ odia exercuit. Tãdẽ apud mõstroliũ quod ad yonæ amnis ostium collocatum est trucidatus: & inde ad cartusios diuionẽses elatus humatur anno xp̃ianæ resurrectiõis. cccc. xix. supra mille. postq̃ annos. xv. flãdriã admĩstrauerat. Philippũ vidim⁹ vna cũ vtraq; burgundia atq; flãdria:arthesiũ:brabãtiã/lothricũ:lẽburgum hanoniã, holandiã, zelãdiã & frisiæ partẽ/cũ salis machli-

Philipp⁹.

nia & namurco obtinere. Illi deide accessit luxẽburgus: Hic p̃re ĩterfecto ãglor⁊ partium fuit. Cum aũt vxores tris habuisset ex postrẽa Ysabella q̃ rege portugallo oriũda erat tris liberos excepit anthoniũ & Iodocũ quos cita mors absumpsit, & Caroliũ Gandauos qui suo more seditioso tumultu rebellauerant non sine suorum iactura tãdem compescuit pœnaq; affecit. Defunct⁹ brugis, diuiõe

Iodocus.

in ęde cartusiorum sepultus est anno salutis Millesimo q̃drigẽtesimo sexagesimoseptimo. xviij. Kalẽdas augusti. P̃ri philippo successit hic Carol⁹ de quo p̃ns narratio texiť a renato lotharigorũ duce susus, filia ei⁹ maria ex fa-

Carolus.

milia borbonior⁊ ducum ꝑ matrẽ genita maximilianum federici germanor⁊ imperatoris filiũ virũ accepit. Ex quo

philippū & margaretā cū extulisset, æquo laspa & inde ꝑuo post interuallo moriēs quotquot carol⁹ principat⁹ tenebat Philippo filio reliqt. Ad hūc modū post vnū & triginta flādriæ comites potētatu illustris burgūdiæ clarissimū nomē in sua familia Carol⁹ extinxit. Nisi ꝙ illi fuerūt supstites aliquot frēs nothi quos ex multis mulierib⁹ Philipp⁹ ei⁹ pater susceperat. ¶ Sed de Lotharingo reliqua ꝓsequamur Carolo duce mortuo ꝓtin⁹ in burgundiā exercitū ducit quā totam post paucos dies. Ludouici noīe recupat. Secuti burgūdos ipsi antissiodorēses regi paruerūt. ¶ Certior fact⁹ de burgūdorū interitu ludouicus turonū linquēs postq̄ suo more varias diuæ mariæ ædes munerib⁹ honestasset. Nouiomēses adiuit. Breuiq; tpe mōdideriū Peronā Abbatisuillā Mōstroliūq; cū aliquot locis vsq; ad attrebates occupat. Attrebates vero pugnacissimi & duri animi popul⁹ parere detrectarūt, recepto in ciuitate flādrēsi ꝑsidio. Interim dū cūctant attrebates regi obtēpare Ludouic⁹ grandē exercitū & belli apparatū cogit. Sed tandē captā ciuitatē q̄ seorsum cētū fere passibus ab oppido loco editiore sita est, & raro muro munita instaurat, aduersus oppidanorū vim atq; iniuriam ad quos ex aliis recēter recupatis locis multi odio noīs frāci perfugerāt. Quib⁹ tanta temeritas fuit, vt ꝑ muros & publicos parietes furcas sculperēt appēsis albis crucib⁹ tanquā ipm regē frācosq; suspēdio dignos arbitrarent. Fuerūt q pudēdas partes reuelatas e muris militib⁹ ostētarēt cōuiciātes regi, venere tn̄ ex oppidanis ad ludouicum aliquot ex primorib⁹ qui hāc cōcordiæ formulā reportauerūt. Manerēt in ipsi regis fide atq; ptāte. Vectigalia & fiscū regij quæstores administrarēt, pecuniā inde q̄sitā Maria caroli burgūdi filia vnica, ab ipīs regijs ministris acciperet do nec regi primario principi suo debitā fidē ꝑsoluerit, interim nullū regiū ꝑsidiū oppidāi recipent. ¶ His ita cōpositis ludouicus ad oppidanos mittit. Borbonium cardinalem, petrum doriolum cancellarium, Guyotum potū &

Philippus Margareta.

Attrebates obstinati.

philippũ desquerdũ, qui ab attrebatib⁹ fidei iuramẽtum exigãt. Quo sancte (vt putabat) pstito, cũ legati in diui vedasti cœnobio discũbũt, pars pditorũ hoim insurgẽs clamore (vt in seditione solet) sublato in cœnobiũ pcurrit, frequẽter vociferans occidite, a legatis tñ tẽpatũ est. Qui ptẽn⁹ in ciuitatẽ ad ludouicũ se recipiũt. Quã iniuriã dissimulãs rex morinũ petit. Inde Hisdinũ occupat, & paulopost arcẽ emissis qui in eã cõfugerãt cum suis fortunis militib⁹. ¶ Dum hisdini esset ludouic⁹, attrebates simulata ad eũ legatione admiraldũ adeũt petẽtes vt bona eius venia hisdinũ ad regẽ mittere suos nuncios liceat. Acceptis ab admiraldo de pfectione lr̃is octodecim (odardo butio duce) oppido egressi, flandriã versus iter cõstituũt, eo cõsilio vt mariã caroli filiã cõuenirẽt. Cuius doli prouidus admirald⁹ quosdã ex suis exploratum legatos miserat. Qui in fraude deprehẽsos ad ludouicũ oẽs pducit. Hi vltimo supplicio affecti sunt. Odardo capuciolũ pellib⁹ aduocati more ornatũ appositũ est. Erat em public⁹ attrebatiũ pcurator, & in eo amictu caput amputatũ, tignoq; sublatũ cum inscriptione. Hoc odardi caput est. Hac attrebatiũ pfidia irritatus rex dũ boloniã religionis causa pgit, circũuallare oppidũ iubet. Reuersus bolonia tormẽtis muros turresq; quatit. Extruxerãt oppidani cõtra ciuitatẽ ppugnaculũ quo se tuẽtes ciuitatẽ maxime infestabãt. At tormẽtorũ violẽtia ppugnaculũ a frãcis ita deijcit vt in oppidũ lõge patẽs pspectus esset. Simulq; ludouic⁹ oppidanorum bona militi diripiẽda publicat. q̃obrẽ animosior factus, quã maximã spẽ diripiẽdi oppidi miles capiebat. Verũ impẽdenti pículo perterriti oppidani ad Ludouicũ mittũt miam implorãtes, quã praeter multorũ volũtatẽ impetrarũt, admiseruntq; ad se regis copias q̃tũ regi visum est, nec tñ opprobrijs abstinebãt in mariã caroli haeredẽ ppensi. Quã lõge a se in flandria agẽtẽ non min⁹ q̃ numẽ aliquot obseruabãt, ita vt quidã ob perfidiã in regẽ capite dãnati, cũ securim ceruici districtã vnico

uadere verbo potuissent, mori pertinaciter maluerint q̄ dicere viuat rex. Mulctati sunt attrebates multa fusi celatiq; argēti copia, nec eo magis demissiore aīo erāt, q̄obrē veteres loci incolas ludouic⁹ in penitiorē frāciā trāsfert, vocatis ex reliquo regno nouis colonis, quos in illorū locum velut in nouā coloniā mittit, mutatoq; noīe francisiam attrebatū vocat. Interī magnopere studet ludouic⁹ q̄uo mariā caroli filiū ad se traducere posset. Promittit itaq; puellę maritū ex regio gn̄e dare, nec sinere eam dispēdio aliquo affici, sed deditionē q̄ ad eā pertineret tanq̄ suam defensare. Cuius rei cā oliueriū dāmam regiū tōsorē qui flandrēsis erat ad eā mittit. nō em̄ frāco alicui principi rex satis cōfidebat, ne legationis munere fretus perniciosum qcq̄ machinaret. Oliuerius aūt postq̄ ad mariā venit solita temeritate vsus, vel q̄ ita in mādatis acceperat, petit apud mariā seorsum colloquiū hr̄e. Quod cum puellæ pudori atq; celsitudini nō cōueniret, sermonē priuatim facere nō impetrat. Sed ea q̄ a ludouico accepat dicere p̄n̄tib⁹ ad hoc a maria delectis ꝓcerib⁹ illū oportuit: nec legato fides habita est. Igit̄ ad ludouicū inanis reuertit. ¶ At flandrenses tāetsi oēm belli rōnē vitare cupent francis tn̄ relictis ad germanos respiciunt. Erat frederico alemanno imꝑatori fili⁹ maximilian⁹ vnū & vigesimū annū agēs. Cū hoc nuptiarū fœdera cōciliāt. Nam q̄ pater ad imperatoriā maiestatē plurimū thesaurū ꝑ annos ferme q̄nquaginta quib⁹ imperiū admīstrauerat adiecisse putabāt spes illis erat magni aduersus regē frācū subsidij. Ea re cognita ludouic⁹ hēricū hisbucū coloniēsem q a puero apud eū fuerat educat⁹, specie visendorū amicorū suorū in alemanniā ire iubet, vt reuera exploraret qd de nuptijs ageret. Hēric⁹ cū argentinam venisset cognoscit de ineūdo fœdere cōuētū apud francfordiam ad Kal̄. iunias edictū esse quo ipse imperator & cū eo maximilian⁹ ipsi quoq; flandrēses cōuenirēt. Curat ꝓpterea ludouic⁹ francfordiam nūcios mittere, eiusq; negocij munus mihi

Attrebatiū pœne.

Francisia.

cōmitteit mandans oratoris nomē nō pri⁹ assumere q̄ cō pertū mihi esset q germani principes suas partes tuerent. Sūma legationis fuit frācfordiæ in cōuētione ipsa memorare q̄ amicitia īter impatores regesq; frācos diu pmāserit quib⁹ legibus atq; institutis pseuerauerit beniuolētia: Mariā burgūdi hæredē feudi legib⁹ erga ludouicū astringi, lōgo vsus obseruatū esse, ne q̄ illustris inter frācos fœmina viro peregrino iure nuptiarū rege incōsulto cōiūgat. Decere illā patris obtēpare institutis imperatoriæ dignitatis & fidei esse nō violare amici iura. Tēperet igitur frederic⁹ ne id cōmittat quo veteris amicitiæ sctitudo offendat. Talib⁹ mādatis edoct⁹ apud argētinā hēricū hisbucū offendi. Vbi dies sex īmorat⁹, cū de cōuētu frācfordiēsi nūciū nullū accipim⁹ fama aduolat maximilianum per rhenū amnē coloniā petere. Eo ppterea festinātes maguntiā pficiscimur quo mariæ quoq; oratores se cōferūt rati maximilianū in eā ciuitatē aduētare. Verū nulla statione magūtiæ facta pterlabit & coloniā ppaucis comitatus cōcēdit. Quē & nos itē secuti coloniā puenim⁹ clā sciscitātes, q̄snā priceps frācorū amicitiam sequebat, cui lras quas permultas a ludouico habebā redderem⁹. Vnū tm̄ neq; satis perspectū iuliaci ducē cōuenim⁹. Qui legatione accepta rn̄det, nos tarde quidē (negocio expleto) aduētasse se maximiliano fide astrictū esse, a qua sine dedecore resilire nō possit. neq; tuto nos diu in eis locis diuersari posse q̄ inimica nobis essent. Sed tn̄ obnixe curaturū ne quid nobis aduersēt. Post dies viginti quibus maximilian⁹ pfectionē in flandriā parat, eo quo Colonia egressus est die aquisgranū accessimus. Quo præterea maximilianus centū supra mille tm̄ equitibus stipatus secōtulit. Postera autē die ad ludouicū q̄ maximis potuim⁹ itineribus per leodios primū, inde per campaniam atq; arthesiū festinātes rei a nobis gestæ fecim⁹ certiorē. Erat em̄ p hos dies Morini, q̄ miserat q; ad sctm̄ audomarū magnam copiarū suarum partem, vt locum obsidione cingeret. Redierant eo.

tēpore ex anglia viēneñ. archieps, & oliueri⁹ ruffus, q̄ ludouico retulerāt edouardū polliceri auxiliū, missurūq; in hollandiā supra viginti militū milia (si ita ludouic⁹ volet) qui terrā ipsā occupēt. Inter hæc dubius rex aīo pēdebat quorsū inclinaret, cū subito defert maximilianū xvi. milibus armatorū potētē basseyā aduenire. Qua re adduct⁹ copias ꝓtenus a sancto audomaro reuocat. Cameracūq; ꝓfectus copias maiores cōtrahit, nunq̄ satis sui securus. Admiserāt em̄ ludouicū cameracenses appositis legibus Cuius rei nō multo post eos pœnituit marrafino illis p̄fecto, qui ex sacris reliquijs auro argētoq; (vt fama fuit) detracto se ditauit. Itaq; torque multi ponderis ornatus cū ad ludouicū venisset, illi occurrēs briq̄becus torquē venerari simulauit q̄ ex sacris rebus conflatā esse accepisset. Cūq; torquē palpare tētaret, noli īquit ludouicus tāgere res em̄ sacra est. Eius sacrilegij marrafin⁹ nō tā autor fuisse fertur q̄ ille cui ioānes de daillō nomen erat, a qua grauia attrebates etiā icōmoda acceperūt. Ludouico aūt religiosa cura incessit ablata cameracēsibus restituere. Studebat em̄ eos sibi subiectos ꝑpetuo & plamētEo senatui reddere audiētes licet ad germanici imꝑatoris ditionē ꝑtinerēt. Ex cameraco senatū plamēti ludouic⁹ nouiomū accersit. Vbi de iacobo nemorsi ducis (quē carlati dep̄hēsū diximus) quęsitū est. Qui ꝓpterea q̄ post habitā apd⁹ rionē cū rege cōcordiā cū hostibus senserat quarto nonas augusti ob lesam maiestatem morte dānatus, capite apud Parisios in foro publici mercati apd⁹ hallas punitus est, & eius cadauer a fratribus diui frācisci in eorū ecclesia sepultū. ¶ Per eos dies ortis īter principē Auraicēsem & craonū ob burgūdiæ administrationē inimicitijs dū res bello decertatur: auraycēsis a fratre adiutus qui Castelli guyonis dn̄s appellabat, & claudio valdrayo, guyum in sequanis oppidū accedēs a craono impetitur. Vbi cōmissa pugna cecidere vtrinq; quingenti supra mille armati, q̄obrē quia francis victoria fauisset, supplicationes decretę sunt.

Camera-censes.

Dux nemorsi.

Gheldrensis dux capitur.

¶ Eodē pterea tpe dux gheldrēsis mille & quingētis alemānis instructus Tornaci suburbia cremare cōstituens, a tornacēsibus primo cōflictu occidit, & in vrbē infertur. Scdo vero erūpētibus ī alemānos equitib⁹ frācis cū aliqt vrbis īcolis cędē fecere duorū miliū septingētis viuis cōprehēsis. Et cū flandrēses ad blācā fossam multo numero castra haberent, missis in eos copijs pfligati ad duo milia cecidere. Reliquorū in fuga deprehēsorū duo quoq; circiter milia corruerūt. In sequanis vero quos altos vulgus burgundos dicit, nō paruā frācorū cędē auraycēsis apud greyū & alia ad ararim id est sagonā loca fecit, eorū īprimis qui sub Salazardo & conygano scoto militabant. Eadē tēpestate caroli magni & diui ludouici simulachra q̄ in ędibus palatinis apud parisios īter regū statuas suo ordine posita erāt ad caput aulę, vbi sacellū cōstructū est iubēte ludouico posita sunt. ¶ Accidit per id tps in anglia edouardi in fratrē clarētię ducē dira sentētia. Cōstituerat clarētię dux sorori q̄ burgūdo duci olim nupserat auxiliū pter edouardi cōsiliū ferre, qobrē cōprehēsus & ī vincula cōiectus multis post interiectis diebus cōsilio ad edouardi psentiā aduocato, dux hāc ī se sentētiā accepit. Ex lōdoniēsi arce extra ciuitatē ad patibulū traheretur, ibi conspiceret intestina sua cremari, cui mox caput tolleret, & cadauer quadrifariā secaret. Sed a tā ignominiosa dānatione (hortāte mrē) temperatū est. Eius tn̄ supplicij gen⁹ hoc fuit. Itaq; in maluatici vini dolio viuus extinguit & inde exēptus capite truncatus est. Alterā mortis causā angli afferunt q̄ ille regnū expulso edouardo affectarat. Gaudet siquidem anglorū gēs/vel exactiōe & exilio/ aut nece suos reges cōmutare. ¶ Per dies edouardus misso Hisdinū ad regē hauarto, res flandrēsiū cōponere frustra tētauit. Interim quia cōdeti psidio tornacēses infestabātur, ita vt cōmeatus ad illos difficile importaretur, Ludouicus oppidū cū arce recepit, discedētibus inde cū suis fortunis militibus. Condeto capto cameracū, Morōq; Attre

Flandrenses cędūt.

Edouardi in fratrē seueritas.

Maximiliani astus

batū ludouicus petit. Quo maximilianus flamingiq; de pace ad regē legatos mittunt. Promittūt relicturos se ludouico Arthesium, Duacū, Insulā, Orchias, sanctū audomarū cū vtraq; burgūdia, si ab armis rex cesset. His promissis cōfestim credulus rex cameracū, quesneyū, Bouchi uiūq; cū reliquis q̄ occupauerat locis flādrēsibus restituit. Et vt fidē promissis detrahere nō putaretur maximilian⁹, castra inter duacū attrebatesq; locat, vnde cum ludouico expeditior congressus esset. Duxit regem multis verbis maximilianus nec fidei satisfecit. ¶ Interim Carolus de ambasia burgūdo bello a ludouico p̄fectus multas arces atq; oppida quę ad hostes desciuerāt recupat, beluencesq; quadraginta milibus nummorū aureorū mulctat. Mittūtur paulopost attrebatū a maximiliano oratores, quibus cū p̄ter vnius anni iducias nihil actū est. Redeūte a picardis ludouico vt erat in supos magnope deuot⁹, diui martini turoñ. exteri⁹ feretrū qd⁹ ferreū erat, ex solido argento fabricare mādat. Opus ip̄m vsq;quaq; absolutū ducētis milibus librarū turoñ. cōstitisse fertur. Nec differt cōsiliū aurelianis habere. Vbi eius loco petr⁹ bellioci dn̄s prę sedit, cōsidētibus plurimis maiorū ecclesiarū sacerdotib⁹ atq; studiorū generaliū insigniūq; ciuitatū legatis. Enimuero de pragmatica sanctione de qua varię sentētiæ ferebātur, deq; ecclesiarū annatis, quarū gr̄a igēs e regno frācorū pecunia Romā quotānis exportabatur inquirere cupiebat, adhibita moderatione ne tm̄ nummorū romana auaricia sine rei xp̄ianę cōmodo exigeret. Ad eā rē aduersus romanorū ambitionē ludouic⁹ sublimi ingenio & doctrina viros apud se (constituto illis stipēdio) alebat. Inter quos martin⁹ cognomēto magistri theolog⁹ doctor fuit litteratura cęlebris qui de quatuor virtutibus quas vocāt cardinales laudatissimū scolasticis volumen scripsit, non multo post morte assumptus. Sed mox cœpti pœnitens Ludouicus aureliā cū venisset contionē dissoluit dicēs se eandē lugduni postea habiturum. ¶ Per eos dies apud ar

Feretrū diui Martini argēteum.

Cōtio aurelianeū.

uernos in coenobio illoriensi monachus quidã cũ hermo frodita esset grauidus est effectus, asseruatusq̃ summa di ligẽtia donec pturiuit. ¶ Eadẽ pterea regiõe leo domesti cus dñi sui domo elapsus cõplures viros foeminasq̃ vo rauit, donec egressus ĩ eũ multitudĩe incolarũ dñs cũ for te leo apparuisset, cognito dño ad eum se belua contulit: Quã cõfestim multis telis turba cõfodit. Apd' attrebates Symõ courthosius ludouici p arthesiũ vniuersalis pcura tor, malę fidei hõ simulat sibi in flandria negociũ esse, quo p inducias (quae positae erant) pfectus Mariã Maximilia ni vxorẽ adit, ante oĩa pcatus se in seruũ illa recipiat. Illi quidẽ obsequi q̃ regi male, cũ ad illã arthesij comitatũ pti nere maxime cõstet. Si in officio quod a ludouico habe bat per eã cõfirmetur se nõ minus fidũ fore q̃ suã familiã q̃ burgũdae dom⁹ celsitudinẽ olim secuta esset, maria (cu ius studiũ erat multorũ amicitiã cõparare) hoi assentit) eũq̃ ad fidẽ & iusiurãdũ admittit. Ille officij & marię be nignitatis securus spe bona domũ reuersus accusat perfi diae. Captusq̃ & turonũ ad regẽ duct⁹ postq̃ crimẽ cõfes sus est capite trũcatur. tale fuit pmiũ pditoris. ¶ Per eos

Bõbarda. dies anno salutis. M.cccclxxviij. machina ingens (quã bõ bardã dicũt) turoni conflata, & inde Parisium vecta, tri ste sui spectaculũ praebuit Ad diui Anthonij portã extra muros cũ instrata & cõposita prorsus a peritis eius operis, esset, dum pila ferrea pondere quingentarum librarũ in cauum machinę deuoluitur, ignẽ excutit quo pila ipsa re pẽte depulsa machinae imprimis autorẽ, moxq̃ quatuor decĩ pxie astãtes viros ita dissipauit, vt p aerẽ mẽbra p uecta aegre inuentri & colligi potuerit. Lõgi⁹ quoq̃ euo lãs pila, aucupẽ auibus insidias ponẽtẽ oppssit. Alij prae terea sex violentia spũs & sulphuris fetore grauem vali tudinẽ incurrerũt. Ioannes mãgueus qui machinã confla uerat frustratim p agrũ recept⁹ apud sanctũ medericũ se

Camera censes. pultus est. ¶ Iã vero ad picardos cõuertamur. Cameracẽ ses q̃q̃ praefectũ haberẽt dñm de fiennis eius nationis in

signem equitē cū bono francorū prçsidio, deficiētes tamē ad maximilianū eius militem accersunt, francis expulsis. Nec minus pfidi fuere bouchiniēses qui nōdū finitis induciis flandrēsiū cohortes receperūt, iterimētes quosq3 in arce deprehēsos frācos. Ea re cognita ludouicus nouas copias cū multis machinis atq3 tormētis ad Carolū de ambasia qui cāpaniā moderabatur mittit. īperatq3 sequanos id est supiores burgūdos petat, eosq3 acerrime infestet. Paret ambasianus Ludouico, & mox arcē rochefortē capit Dolā insup vi expugnat/diruitq3. Quibus de reb9 cū nūciū rex accepisset vehemēter gauisus est. Cogitauitq3 per cāpaniā luxēburgū pficisci, quā regiōnē cōstituerat tāq3 ad se ptinētē recuperare, sed aliis distractus coepto destitit. Nā Maximilianus qui grandē exercitū coegerat ex flandria mouens, Morinos adoritur. Erat morini validū francorū praesidiū, cui prçfectus imperabat auratus eques de sancto andrea nomen habēs militiae peritissimus. Ei9 opera ciuitas defensa est. Vbi aūt Maximiliani aduētus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus est confestim erūpūt, morinis subsidiū prçbiturç. Incedentes aūt cū iā ab oppugnatiōe depulsus maximilianus esset hostē pcul cōspiciūt, quadraginta pçne armatorū milibus instructū quē maximilianus romōtusq3 imprimis ducebāt. Frācorū copiis prçerat philippus desquerd9, qui pren9 signo dato praeliū cōmittit. Cecidere ex prima burgūdorū aciç p multi, sarcinis eorū pciosis direptis atq3 amissis & qui fugç se mādauerūt eos miles frācus aeriā vsq3 psecut9 est. at franci sagittarii rati se victoria potitos esse dū prçdae aīm intēdūt, a romōto comite itercepti nō secus ac oues apud guynegatā mactātur. Ex burgundis vndecim, ex francia quinq3 milia occubuisse relatū est. Periit ī ea pugna pfectus belyosianus, & vastus mōpedon rothomagēsis ptor. Venere viui captiui in manus francorū nōgenti fere burgūdiones, inter quos poloniae regis filius fuit. Receptis post pugnam militibus, Maximilianus Malannoyum / non

Bouchiniēses.

Maximilian9 morios petit.

Hāc rem aliī aliter narrāt vt in appēdice post finē gaguyni scriptorū videre est.

Pugna guynegatana.

ꝓcul distātē arcē cui preerat cadet⁹ remonet⁹ vasco expugnat. Cadetus autē fide ab iis qui eū ceperant accepta cū ad maximilianū ꝑductus esset, & triduo in vinculis habit⁹ maximiliani iussu strāgulatus est. Quo illiberali atq; inhumano facto excasparat⁹ ludouicus, ex oībus burgūdis qui a frācis captis tenebātur quinquagīta selectos pari supplicio afficere mādat. Ex quib⁹ eodē quo cadet⁹ necat⁹ fuerat loco septē suspēsi fuere, decē in cōspectu portæ duaci totidemq; ꝓxime insulā, & apud sanctū audomarū pari numero, nō ꝓcul deniq; ab attrebato alij decē laqueis vitā finierūt. Eius supplicij prepositus regiæ dom⁹ exactor fuit octingentis ad sui tutamen equitibus & francorū sagittariorū sex milibus stipatus. Qui exacto supplicio nō lōge a guynis viā faciētes, dū flandriā versus incedunt decē & septē municiora loca occupāt. vñ exacta multimoda preda ad sua presidia rediere. Afflicti sunt ꝑterea magno detrimēto flandrēses, qui. lxx. nauibus ex pruscia cū plurio cōmeatu nauigātes, a columno normanno superati, totis nauigijs & mercibus a frācis spoliati sunt. ¶ Inciderat his diebus in mētem Ludouici aduersus ioannē borboniorū nescio quid iracūdiæ, ita vt perdere hoiem velle videret. Quesiuit ꝓfecto aduersus ducē cui soror nupta erat eius perdēdi occasionē. Vnde ioanni auino parlamentei senatus cōsiliario, & Ioanni doyco aruerno negociū cōmittit plurima praeter patrias leges aduersus borboniū perpetrādi, vt inde irritatus borbonius: aliquid in regē patraret quo in eū merito rex moueretur. Nec veri⁹ est doyacus presente duce praetensis sibi velis & tapetibus sericeis atq; aureis assidere, & ius dicere. Diē ꝑterea dicere ducis īsignioribus⁹ officijs in ꝑlamēti senatu se sistēdi inter quos affuit ioannes hebertus cōstantiēsis antistes qui in custodia asseruatus est, & ei⁹ bona regiæ ditiōi deputata. Quo tēpore rursus cū maximiliano. v. ānorū induciæ intercesserūt. cōsilio magis alterutrū fallēdi q̄ ineūdæ pacis. Trahebat enī maximilian⁹ ludouicū multis ꝓmissis, que sol-

uere ipse minime cōstituebat, isidiabatur illi Ludouic⁹ si i genio aliquo a gallijs excrudere illū potuisset. Sed per id tēps egrotare maxie Ludouic⁹ cœpit. Nā comitiali morbo cū iterdum p̄meretur, elephātiæ quoq; occulta idicia prę se ferebat, & hemorroydis crebro vexabat quāobrē medicorū diligēti opa vs⁹ est, & p̄sertī Iacobi quoteri burgundi qui ad extremā illi vsq; diē obsecut⁹ est: multis opibus ab eo ditat⁹. Valitudīe aūt paulisper leuat⁹ nihil porsus vel seriū vel ludicrū p̄termisit: quod ad bonā valitudinē cōueniret. Nā multa excogitauerunt cubicularij ad exilarandum eum/sicut maiorum murium venationes, q̄s i cubiculo exhibebāt. ¶ Cōdiderat ex tabulatis & curribus munitiones quę suo ābitu grandem exercitum complecterent, vbi miles tanq̄ i vrbe cōtineretur. Neq; ille minus solido ciuitatis muro, siue ad iacienda siue ad repellēda tormēta firme erant, poterātq; dissolute quorsum iussisset rex vectura transferri. Eas laxādi poti⁹ animi cā q̄ necessitate i planicie pōtis arcis explicari & i eis milites p̄ loci magnitudīe induci iubet, eiq; negocio philippum desquerdum & guillermum picardū p̄ficit, mādatq; militē ibi mēsem vnū totum agere, cognoscēdi grā quāto commeatu op⁹ illi esset. Re aliquot dies perspecta militē i sua p̄sidia dimisit, ipse turonū p̄ficiscit. Eadē tēpestate franciscus britonū dux missis mediolanū nuncijs qui arma cōpararēt atq; ad se ferrēt: dū per aruerniā arma (velut fasciculatas & bōbice ne pulsu tinnirent obtectas merces) nūcij vehunt, doyacus cōp̄hendit: quib⁹ armis eū rex confestī donat. Let⁹ q̄ britonē hoc dāno affecisset. ¶ Nō multis post dieb⁹ cū grauius solito ęgrotaret Ludouic⁹, certauit magnis munerib⁹ opē ad diuis ipetrare, quib⁹ cōplures ecclesias abūde ditauit. At cū vota oblationesq; illi parū p̄cederēt, nouissime diuo Ioāni baptistę deuotus extitit. Instituitq; in sacro sacello pisiaci palatij missam dietī p̄petuo cātari, quæ de ipso dn̄ico baptista esset. Cantoribus autē libras mille annui census designauit, ex vectiga cāp⁹ regis

li quod Parisiani portitores a vectorib⁹ marinorum piscium exigūt. Diuū p̄terea Claudiū qui apud sequanos i monte iura colitur religiose venerat⁹ est. Adiuitque monasterium multa militū manu stipat⁹, pri⁹ tn̄ q̄ peregrinationē assumeret, Carolū filiū Petro borbonio cum regni administratione cōmittit. Quo tpe dū an⁹ salutis. M.cccc.vn⁹ & octogesim⁹ agit, fames cōplures assumpsit. Lōga em̄ inedia vexati plerique: cū acceptū dono cibū mãderēt, illū ad stomacū transmittere coercitis inedia arterijs nō poterant. Hoc diro icōmodo lugdunenses/aruernij/borbonijque iprimis laborauerunt. Anno qui secut⁹ est Ioanna ludouici soror Ioannis borboniorum ducis cōiunx molini febre iterijt mulier ante alias optima. Mortua quoque est maria maximiliani vxor, relictis liberis duob⁹ mare & fœmīa. Peregrinatione claudiana exacta ludouicus clerium veniens nouē totos dies in templo diuæ virginis religionis gratia diuersat⁹ est. Alleuatusque paululū morbo: magdunū se cōtulit, nec diu ibi morat⁹ cleriū cū reddisset: flandriæ oratores audiuit: qui de pace ad eū venerāt. Quibus perbenigne respōsum est. Quare ad suos leti reuertentes/reliqua q̄ paci cōueniebāt tractauerūt. At sub ipm tps aeria ad lisam flumē (quo flamigi ab arthesiensib⁹ disiūgūtur) a philippo desquerdo recipit, dedēte illā oppidi p̄fecto, qui trigīta scutorum aureorum milib⁹ a ludouico muneratus præfecturā quoque cētū equitū cū solito stipēdio accepit. Apud leodios fuit Ludouico borboniēsi aduersa fortūa. Nam guillerm⁹ marchianus (quem aduennæ aprum leodij vocant) belli quæsita occasione: Ludouicū epm cum in cōposita populi multitudine vrbe egredientem ex insidijs adorit & manu sua necat, mox pōtificis nudū cadauer p ecclesiæ maioris forib⁹ plebi conspiciendū exhibuit. Fert eum a Ludouico rege pecunia militeque vt id faceret fuisse adiutū propterea q maximiliano antistes complaceret. Non erat Ludouico a morbo requies: seque indies magis ac magis debilitari sentiebat, & mortis me-

Dira fames.

Leodij.

tu angebat, nemo eñ fuit illo vitæ cupidior. Tñ ꝓpidus finis ābasiā se portari iubet. Ibi Carolū filiū admonēs. Sū inquit carissime filij breuioris q̄ æstias vitæ, vticꝫ morbo afficior cui nulla subuenire medela q̄at. Tibi post me regnādū est, in qua re tibi maxime necessarij sunt fideles ministri. Inter plurimos quoꝝ fidē & diligētiā ip̄e expertus sum duos tibi cōmēdatos facio, oliueriū dāmā & Ioānem doyacū. Illius seruitio ita vsus sum vt eiꝰ maxima ope vitā mihi diu seruatā esse putem. Illū ī tuo obsequio post me habeto, nihil de officijs aut fortunis quę seruiendo cōsecutꝰ est illi detrahi sinito, Guiotū q̄cꝫ potū & bochagium ita existimabis: vt viros consilio & prudētia valentes. Philippum vero desquerdum in rebus bellicis plurimū scire atcꝫ intelligere dubius non sum: eius prouidentia atcꝫ moderamine dum bellum erit vtitor. Cæteros q̄ magistratus a me aut officia adepti sunt conseruato, populo quē īgruētiū belloꝝ necessitate multis vectigalibus extenuaui quo ad per te fieri poterit leuato Matri ne credito, cum eñ sabaudiensis sit burgūdis fauere mihi semper visa est. Alioqui bonā & pudicam illam sum arbitratus.

Ludouici ad filium oratio.

❡ Hæc postq̄ dixit turonū reuersus excogitauit a musica valitudīs leuamen querere. Quamobrem accersiri mandat oīs gn̄is musici īstrumēti lusores: quos centū & vigīti cōuenisse cōstat. Inter quos affuerūt ouiū pastores qui multos dies nō ꝓcul a regis cubiculo cōtinēter modulabātur eius cōsolādi cā, & ne somno quo grauabatur succūberet, iussit p̄ter hoc hoīm genꝰ: alterū longe diuersum ad se cōuenire. Solitarij, & qui eremū īcolebāt hoīes quiq̄ opinione sc̄titatis plurimi ęstimabant. Fœminę quocꝫ spectatę religionis turonum cōuenerunt quibus negocium mandatum est, deum indesinenter orare: vt regi salute restituta maneret ipse diu superstes. Tam appetens diutissime viuendi fuit ludouicus Præsagiebat credo animo turbationes quas ipso mortuo regni administrandi concupiscentia importauit. ❡ Venere per id tempus ad valitudi-

narium regē flandrēsium brabantiorum & hānōieñ. oratores q̄s p Ioannē de vaccaria priarium plamēti p̄sidētē & philippum desquerdum audiuit: post aliq̄t cōuētiōes tandē de pace cōuenit: vt Carol⁹ Ludouici fili⁹ margaretam maximiliani filiam dum legitīa vtriq; ętas esset acciperet vxorē. Donant̄ a ludouico legati. xxx. milib⁹ scutorum aureoꝝ praeter pocula argēti celati quod illoꝝ causa rex cudere iusserat. Erat aūt Margareta īfra bimatū & a gādauis educabat̄. Igit̄ redeuntib⁹ gādauum flamigis oratorib⁹: fit apparat⁹ igēs de margareta ad frācos ducēda, nec minus curabat rex magna pōpa Margaretā a flamigi recipe. Ob eam rē Petrum Borbonium cum multa ꝓcerum frequētia Ludouic⁹ illi obuiā mittit. Annā q̄q; sororē q̄ Petro nupserat occurrere nouę nuptę iubet. Fit p̄terea a Parisīs multiplex & variū ad eā excipiēdā parramētum. Quarto aūt nonas iunīj anno salutis. M. quadrigētesimo octogesimotertio: magareta Parisium igredit̄ īfans puella. Et paulopost ad Ludouicum ambasiam frequenti pōpa deducitur vbi desponsatiōis festum cōi oīm lętitia mense iulio celebratum est. Quo anno Ludouic⁹ sursum deorsumq; a superis: hominibusq; opē suę valitudini iplorans sacrum liquorē: quē sacrādo remis clodoueo cęlitus missum supra diximus: ad se turonum deferri iubet. Allata est praeterea ex sacro palatīj sacello summi sacerdotis aarō v̄ga, & victorię crux: quā carolo magno diuinit⁹ fuisse datā pleriq; asseuerant. Sed definitę mortis nemo limitē ꝓduxerit. ¶ Infirmat̄ i dies magis ac magis Ludouicus. nec ꝓsunt miris modis quaesitę & raro antea excogitatae medicinę. Nā humano sanguine quē ex aliquot infantibus sumptum hausit salutē cōparare vehemēter sperabat. Verū tertio kalēdas septēbres apud turonos moritur, qui mortis supplicium aut metum multis frequenter icusserat. Voluit autem i diuae mariae apud Clerium templo sepeliri. Vbi monumētū sibi extruxerat in quod viuēs adhuc descēderat, decubueratq; tētans si cadaueri

Carolus margaretam maximiliani filiam desponsat.

eius monumentū quadraret. ¶ Qui tametsi durissimis ꝑ suo arbitrario īstituti nobilitatem populumq; ꝑsserit: opere tamen pcium regno erat aliquot illi annos vitam superesse, donec Carolus adoleuisset, quem tenerum & nullo rerum vsu exercitum heredem relinquebat.

¶ In hunc Ludouicū hoc lusimꝰ epigrammate ex eius ꝑsona loquentes

Ne dubites vero me dicere nomine regem,
 Lex ego poena. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem.
 Mox aderant dictis facta relata meis.
Nec satis hoc. nostra vultu pcognita mens est,
 Et solo nutu pleraq; gesta meo.
Et si vnquā in terris potuisti cernere numen:
 Me tanquā ethereū credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta: colonus:
 Sanguineq; & fastu nobilitata domus:
Clerus item: & vaste patiens habitator eremi:
 Aut lucro illectus paruit: aut tremitu.
Hoccine miraris. potius mirabere romam:
 Que pede concordi vota secuta mea est.
Vix habet in sacris venerandum francia patrem;
 (Principe me) quem non fecit apostolicus.
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
 Plurima numinibꝰ qui pia dona dedi:
Quid memorem saltus: quid classes/spicula: telas.
 Mille meis canibus silua ferebat apros.
Crimen erat cuius lustris errare ferarum:
 Caprea/dāma/lepus/omnia regis erant:
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix.
 Falcone emisso decidit esca mihi.
Quinetiam seuos astu tardauimus hostes.
 Et tandem incautos fecimus esse nihil.
Rhenus, arago, ligur, ruscillo, sabaudus, & anglus:
 Ingenium, moresq; extimuere meos.

Quodq; magis stupeas, glaciatis amnibus altis.
Gammarus est raptim iussus adesse cibis.
Ned dubium, lictor iussus distringere ferrum.
Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terræ & pelago, quantum natura reponit
Pręsuimus. Sed habet vltima fata caro.
Milib⁹ ipse tamen multis ditatus alyptes:
Pugnauit genesis ducere lustra meę
Sed meditas cohibet nature conditor artes:
In mortem nulli est imperiosa manus.
Cætera sunt nobis subiecta timore, vel armis:
Nunc verme & sanie non redimendus agor
Me dicas posthac lodoicum multi potentem.
Flectere pro nutu maxima qui potui.

¶ Finis libri decimi.

¶ Eiusdem cōpendij Liber vndecim⁹.

Olēti mihi deinceps scribere, lachrimę suboriunt: dū fluidas vitę spes & fortūę volubilitatē atteti⁹ cōsidero, hic em̄ q̄ ꝓxie sequit magnanim⁹ pīceps supata quā egerrie exegit pueritia, cū adoleuisset expectationē qui dē iter vitiū ꝟtutēq; de se dedit. Sed decursis aliq̄t āniis dexterior fact⁹: & voluptati frenos ponens, qualis futurus esset facile potuit intelligi, nisi ꝑceps illū morbus, & iexpectata mors adolescētiā vix supgressum abstulisset. ¶ Fuit em̄ illi cui Carolo octauo nomē erat, miti⁹ īgeniū & natura benignior. Quē nulla eru ditiōe latia īstitui pat̄ voluit, Existimās literas īpedimēto esse regnātib⁹. Idq; de se iudiciū faciebat, q̄ cū excellēti īgenio esset: & plurima nocet: ad molestiam sibi eruditionem accedere dicebat, Credo Ludouicum prouidere ca

roli fragilitati voluisse. cui infantiam non satis firmã esse conspiciebat. Teneris enim atq; imbecillibus membris primo Carolus fuit, ita sedulo duci illum & gestari molliter priusquam solide incederet oportuerit. Cui incommodo doctrinæ studium & laborem non congruere pater arbitrabatur. Alioquin erat carolo animus disciplinę appetens. Nam ludouico mortuo cum regiam adeptus est dignitatem, scriptos gallicę libros libenter legit. tentauitque latine scire. Consecratione remis suscepta, protenus de superfluis ludouici donationibus ratio habita est. Quæ ad ius fisci reuocatæ sunt. ¶ De oliuerio damma cum propter multa, tum ob necem ab eo, ludouici iussu, perpetratam vltimum supplicium sumptum. Nam cum Daniele quodam flamingo sibi plurimum in flagitiis familiari vitam patibulo terminauit. In quem sequens carmen a nobis editum est.

Sunt sua criminibus ridentia tempora tonsor.
 Currere quæ subito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe prænoscere damma.
 Vt saltem horreres tolleres cæde pios.
Te natura humilem cum mater flandra tulisset.
 Arte vna noras radere cæsariem.
Hunc talem & seruum te sæpe lutecia vidit.
 Tutus ab hac poteras ducere sorte dies.
Raptus ad excelsam ludouici principis aulam,
 Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crimen huic tondens, dum suffers lingere ficos.
 Par ducibus, regi regulus alter eras.
Quid tibi non licuit soboles o dira neronis.
 Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra, cęsuram nemo gerebat.
 Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium, vel mors, vel mulcta, negantem
 Præsstit. eras iudex. lictor, & exitium.
Regnasti. satis est. surgunt noua sydera mundo.

Turba scelestorum territa luce fugit.
Agnosce o tonsor quo te scelus extulit atrox:
Et te praecipitem propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit
Et scelerum auctorem damnat. & insequitur:
Nescio quid de te superi, vel fata reponunt.
Seu lictore cades: seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas:
Expedit. vt satiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas absterge gemendo:
Peccasti. morte est nunc redimenda salus.

¶ Doyaco aures amputatae. Sed statim ab initio suscepti regni ortae sunt de caroli tutela & regni administratione discordiae, aegre ferētib⁹ plerisq;, annā caroli sororē rebus gerēdis anteferri. Prim⁹ ob eā rē ludouic⁹ aurelianorum dux (quasi praeludēte sibi ad regnum fortuna, quod mortuo carolo est assecut⁹) bellū mouit. multa pri⁹ molit⁹ vt regni gubernacula recipet Ioannā eñ alterā ludouici filiā vxorē habebat. Sed expectatione fraudat⁹ apud sctm̄ albinū (qui loc⁹ britonū est) dū cū britonibus socijs nō satis foeliciter p̄liat captus est; & in arce biturigū diu asseruatus. Sed de viro sollicita vxor q̄a regis soror erat crebris post ea p̄cib⁹ mariti liberationē impetrauit. Libertati restitut⁹ fidē Carolo debitā maximiliani cōiuratione relicta seruat. Inde maximilianus q burgūdiā Arthesiumq; post caroli soceri sui interitū a ludouico occupatū repetebat magnis virib⁹ insurrexit. In britones quoq; (frācisco duce defuncto) arma a carolo sumpta sunt. Supstites erāt frācisco filiae duae q̄bus vna appellatiōe anna nomē erat. In has donec fidei iura secundū fundi leges psoluissent neue rege incōsulto nuberēt bellū indicit. Fit in nanatenses incursus/& dura sed tādē inanis obsidio. Misit britonibus hēricus septimus angliae rex subsidiū q̄q̄ ipse supra multos annos ꝓfugus ad carolū veniēs diu apud eū māsisset pecunia liberaliter adiut⁹, atq; inde acceptis a carolo mili

tibus in angliã nauigãs regnũ occiso richardo vẽdicasset Cuius rei grã aliquot legationib⁹ cũ frãcisco luxẽburgo & carolo marignyano ad eũdẽ hẽricũ functi sumus. Qui neq amicitiæ/neq bñficiorũ recordatione distineri potuit qui expeditionẽ boloniã vsq traduceret, vbi castris nõ ꝓcul positis tẽtauit eã expugnare. demũ philippi desquerdi qui arthesio ꝑerat/opa reb⁹ cõpositis copias in angliã reduxit.. Pacis eñ q̃tũ sibi sine anglorũ offensione licuit hẽricus amator erat. Sed anglis morẽ gerẽs magis q̃ suopte ingenio adduct⁹ militẽ ex anglia deduxerat ne in suspicionẽ suis veniret, q frãco regi plus æquo beniuol⁹ esse videret. ¶ Postridie initæ cũ hẽrico pacis Carcaluẽti britonis negligẽtia atq iertia attrebatũ (cui⁹ ꝑfect⁹ erat) a maximiliani copijs noctu captũ est nemine oĩno defendente ciuitatẽ. Quinimo ipse carcaluẽtus creditis cuidam ex suis portarũ clauib⁹/strato segniter decubãs in hostiũ ptãtẽ venit. Militabant in copijs maximiliani theutones pleriq atq germani, q cũ stipẽdia multis diebus nõ recepissent rapinis nõ abstinuerũt. Sed postq̃ oppulẽtiores tã q̃ hostes spoliassent in sacras ædes debachati ita vt nõ locum maximiliano recupasse sed extremæ desolationi destinasse miles videret. Tam dira passi ciues non tm̃ inde mœroris q̃tum gaudij ex frãcorũ deturbatiõe cœperũt. exactis post aliquot mẽsibus arcẽ ad maiorẽ mercatũ/& munitiones ciuitatis aduersus oppidũ a ludouico extructis funditus desolauerũt. Adeo imbibit populus ille frãci nõis odiũ, q̃q̃ ad frãcos maiestatis & iurisditionis vetustissima lege ptineat. Fuit nõ multo post cũ maximiliano cõciliata vel poti⁹ simulata cõcordia in vrbe siluanectẽñ. Dimissa tñ margareta qm̃ spõsalia pñi grata nõ erãt, carolus recõciliatis britonibus annã eorũ dñam vxorẽ accepit. Et ferdinãdo aragonũ regi ruscillo ꝑter multorũ opinionẽ est restitutus ita eñ ludouicũ caroli pr̃em morientẽ testõ voluisse vulgatũ est. Mittit ꝓpterea Ludouic⁹ de ambasia albigesius antistes qui ex caroli sñia ruscilionem

Margareta dimittitur.

ferdinando aragoñ. restituat, qua vna re perpetuam inter reges amicitiam parari putabat. Verum longe secus post accidit. Igit cum a bellis quiescere Carolus potuisset cura illi incessit de siciliæ regno quod sibi patrimonij iure ptinere contendebat. Nec potuit a sñia dimoueri. Nec parisiorũ oratores eius rei cã ad eũ missos audiuit. Cõtra õis ,ppterea terra mariq; copijs hortãte maxime alexandro sexto romano põtifice/& ludouico sfortia/p Alphõso Neapolitano infensi erãt in italiã ducẽs Lugduni primum aliquot dies morat⁹ est, nõ satis certus an alpes ipse trãscẽderet. Distinebat eñ ciuitatis delitijs & quarũdam amoribus fœminarũ. Sed vbi aer pestilẽs factus est. Viennã dalphinatiũ vrbẽ petit. Antecedebat eũ copiosus exercitus, & iam ad astẽses supatis alpibus peruenerat, cum nec dũ firmasset aio quid primũ exequeret. Stat tandẽ sequi exercitũ. Nam licet pusillo corpore esset, ducebat tã tum animi magnitudine præclarũ quiddã gerẽdi. Igitur viẽnam digressus. Vercellas sabaudi ducis ciuitatẽ profectus est. Quo eius salutãdi causa ludouicus sforcia cũ aliquot italiæ principibus se cõtulit. Ibi paucis dieb⁹ exactis quia copias partim pisas / partim bononiã præmiserat/ mox ipse secutus rapellã genuensiũ munitissimũ oppidũ plurimis oppidanorũ cæsis expugnat. Pisas inde petens magna olm lætìcia & plausu excipit. Florentinis dubia mens fuit an regẽ ad se admitterent grandi exercitu potentem, cuius & si diu amicitiã coluissent, militũ tñ variã fidẽ pertimescebant, qui ferociter agentes in tam lõginqua expeditione prædę & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulentus qui in suspitionem venerat tyrannidis. hic Caroli gratiam meriturus petrã sanctam atq; sarzanellam olim ianuensiũ oppida carolo tradit. Proinde magno suorũ comitatu ornatus rex a florentinis admittit. Quo tẽpore picus mirãdula gñe illustris philosophus & orator nolatissimus, multarumq; linguarum sciens. xxx. suæ ætatis anno vita de-

Expeditio neapolitana.

Picus mirandula.

cessit. Apud florentinos non multos dies moratus Senas pergit. Cui senēses obuiā hospitio liberaliter illū suscepe-rūt ministrato affatim cōmeatu. Inde tuscanellā progrediens/cū oppidani alexandro iubēte militē aditu ꝓhiberēt pœnas luerūt. Viterbiū quoq; nolēs repugnāsq; exercitū accepit. Pōtifex romanus alexāder cui Caroli aduentus ꝓpter eius magnitudinē formidabilis erat, Ferdinādi alphōsi filiū ad ꝑsidiū vrbis adsciuerat, ꝓhibiturus quoad posset carolo vrbis ingressum. Cui populus roman⁹ aduersabat. Quāobrē vbi aduētare regē pōtifex accepit, sibi timens in molē adriani. q̄ sācti Angeli castellū appellāt se festināter ꝓripit. Rex vrbē ingressus, militē a tumultu tēperare iubet. Quosdā q̄ edicto nō paruerūt supplicio (tribus per vrbē erectis furcis) afficit. Inter hæc Ferdinādus cogitur vrbe excedere. Dū paucos dies in vrbe rex agit, nec vllus auditur militaris tumult⁹, securior sui alexāder arce egressus regē ad colloquium admittit. Fecit rē diuinā pontifex, eiq; post sumptā eucharistiam vinū in sacrū calicē carol⁹ ministrauit. Fuere sicuti accepi plęriq; ex cardinaliū cœtu qui carolo suaderēt alexādrū captū abducere vt pōtificatu amoueretur. Quib⁹ audiēs nō fuit pi⁹ priceps per fide se facere ratus, si post datā fidē calūniā inferret pōtifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via intercip-eretur, terracinā, cui auxur vetus nomē est a pōtifice accepit zyzynū etiā turcū fratrē, sed hostē magni turci q̄ ex galliis vbi asseruabatur, innocentio octauo traditū supra annotaui, consentiente alexādro secum eduxit quatinus subacto regno apuliæ ope zyzyni finitimos turcos expugnet. Iā em̄ a iuliano cardinali ostiā acceperat. Rebus ad hunc modū ordinatis cāpaniam adiens Carolus, aquilam in monticulo sitā dedētibus se sponte incolis recepit. Ad sctm̄ germanū (qd⁹ oppidū ē situ & arte lōge fortissimū) statio fuit, repugnantibus pertinaciter oppidanis, qui se fossis frequentissimisq; aggeribus muniuerāt. Sed insiliēte franco milite, postq̄ machinę appositæ sunt/tertia post

Carol⁹ in cāpania. Aquila sāctus Germanus.

hora oppidū expugnat. Vn̄ perterritus alphōsus qui neapolim tenebat, Ferdinādū filiū ad se vocās regnū illi reliquit. Ipse in siciliā fugiēs paulopost vita deficitur. Nā q̄ tyrānidē apud neapolim exercuisset alphōsus, odiū populi mirū in modū in se cōflauerat. Ferdinādus fugiētē p̄re in castrū oui / veniente neapolim Carolo se recepit. Quā ingrediēs Carolus applaudētes illis honoratissimos quosq̄ ciues habuit & plębē, inde per internūcios, vitę & status honestā cōditionē / si in galliā se recipere velit ferdinādo pollicetur. Id quia recusaret inde fugere cōpulsus est. Ad caroli secundas res appulia successit. deinde calabria, mox etiā lucania. Tā prosperis successibus inuidens pontifex consociatis sibi venetis, & maximiliano romanorū rege, quib⁹ cū accedebat rex hyspan⁹, & ludouic⁹ mediolanen̄. hi oēs ad Carolū legatos mittūt petētes neapolim liberā dimittat, aut ī turcos sicut ꝓmisisset copias ducat. Ad hæc subindignat⁹ rex ꝓten⁹ respōdēs. vos īquit oēs aduersum me arctissime cōiurastis, sed vestras cōsiliationes vnus irritabo. ita vt vos veneti / mercaturā non rerū imperia discatis mę auctore moderari. Hoc verbo dimissis oratoribus, grauiora neapolitanis tributa remisit, quibus ab alphonso grauissime pręmebātur. Pacata neapoli & p̄ loca pręfectis cū valido præsidio impositis sūmā rerū gilberto mōpenserio comiti de borboniorū ducū ꝓgenię cōmittit, ipse in galliā cū parte copiarū reuerti parat. Redeūti portas vrbis alexāder claudit. Quā licet fossis atq̄ aggerib⁹ vallasset. ornetū tn̄ cū cardinalibus se cōfert. Veniēs roma Carolus fauēte populo ī ea stationē fecit. Et q̄s ab alexādro vrbes habuerat libere dimittit pręter ostiā, & zyzymū turcū qui apd̄ neapoli vita decesserat. Inde ꝓfect⁹ senas ī suā tutelā accepit. ¶Dū fornouiū nō lōge a Parma ciuitate appropīquat nūciū accipit venetos & reliquos cōiuratos vias insidere qua erat trāsiturus. Erāt in hostiū castris milia quadragīta armatorū. Carolo septē ad summū milia electissimorū pugnatorū mi-

Alphonsus fugit.

Ferdinandus fugit

Alexādri & venetorū in regē cōiuratio.

Legati ad carolum

Caroli responsum.

Carolus ī galliā reditū parat

Alexāder ornetum fugit.

litabãt diuturno itinere fessa, & nõ min⁹ ĩdigẽda viatico nã reliqui exercit⁹ bonã ptẽ neapoli & alibi p ꝓsidia reliquerat, miserat quoq; genuã ducibus Philippo de sabaudia, & Hugone ãbasiano alterã nõ exiguã manũ, ꝙ spem illi iulianus cardĩalis fecerat vrbẽ recipiẽdi. Sublatus ꝓpterea hostis exploratũ q̃si habebat vẽturũ in suã potestatẽ carolũ, aut reuera vulnere aliquo moriturũ. Quĩquagĩta nãq; (alij dicũt cẽtũ) milia ducatorũ ꝓposuerãt in mercedẽ illi qui regẽ vel viuũ vel occisum in castra abduxisset, ei qui franci caput exhibuisset pmiũ ducatorũ sex erat cõstitutũ. Tali spe militẽ hostis venet⁹ aiabat. Sed nihilo segnius dispositis aciebus Carolus cõgreditur, & postera die taro flumine traiecto, victor ad astẽses se recepit. Cecidere ex veneris plęriq; noiatissimi & opulẽtissimi ciues Nec quẽq̃ ex hostib⁹ captiuũ frãcus miles seruasse iuẽtus est. Sequebãt carolũ turba multa famulãtiũ q̃ sarcinas vehebat, atq; eoꝝ q exercitũ curiositatis magis q̃ belli causa comitabantur quorũ magna cędes fuit. Cũ ad astẽses venit Ludouicũ aurelię ducẽ cui Mediolanũ ptinere iã diu cõstãs opinio erat, nouarię a mediolanẽsib⁹ arctissime obsessũ accepit. Ei⁹ liberãdi causa carolꝰ cũ hoste min⁹ honestã pacẽ inijt. Atq; sic liberato ludouico in frãciã cũ reuertisset diui Dionysij coenobiũ cõtẽptis pilsis adiuit, vota q̃ superis vouisset soluitur⁹. Mos enĩ regib⁹ frãcię supra multos annos fuit, cũ lõginquã expeditionẽ assumũt petere a beatis martyrib⁹ opẽ e cõditorio vbi illorũ reliquię pręcipua veneratiõe seruãtur feretra in patẽtẽ tẽpli arã sistere nec prius repõere donec a militia reuertẽtes feretra in ꝓpriã sędẽ ipsi restituãt. Igit voto scd̃m priscã maiorũ suorũ cõsuetudinẽ liber fact⁹ carol⁹ Parisios visere dedignatus relicta dextrorsũ vrbe p sãctũ ãthoniũ de cãpis iter faciẽs, põte calẽtonio traiecto p belsiã ãbasiã ẽ ꝓfect⁹. Indignatiõis ĩ Parisios cã erat ꝙ ad neapolitanã expeditionẽ cẽtũ milia nũmũ cõtribuere Parisij negauerãt. Cogitauit ꝓpterea Carol⁹ aliq̃ icõmodo illos afficere, & quo id face

Vana hostiũ expectatio.

Carolus Victor.

Francorũ regũ mos

Parisios rex contennit.

Carol⁹ infirmatur.

Carolus octauus moritur.

Pōpa funebris.

ret modo oportunitatē expectabat. Redeūte in frāciā Carolo stati neapolis a fide defecit, & mortuo gilberto mōpēserio relicti pfecti ægre sua præsidia tuētes ad Carolū se recepe. Primā adolescētiā Carolus cū parū caste egisset vires illi intabuerāt, ita vt ante paucos mēses q̄ moreretur / macilētia extenuat atq; eff oet⁹ effect⁹, pteritas interi detestari voluptates, seq; ad castimoniā colligere videbatur. Eapropter indolebat illi maxime q sine liberis esset cū ex anna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset, decessit ābasiæ septimū & vigesimū vix agēs annū, dū laxādi animi gr̄a ex deābulatorio cū vxore pila ludētes despectat. vij. id⁹. apri. āno salutis. M. cccc. xcvij. pridie vero Kalē. Maij fun⁹ ad sāctū dionysiū p Parisios accuratissima pōpa efferre sequēti ordine cōspexi. ¶ Apd basiā in diui florētini tēplo per ioannē paudi cardinalē expletis exequijs, comitātibus inde suo ordīe veste lugubri pricipib⁹ atq; primoribus aulicis ministrisq; supra millia septē & prælucētibus cōtinēter quadrigētis facib⁹, quas totidē paupes pullis tunicis & caputio iduti pferebāt, post q̄ ad beatæ Mariæ tēplū qd⁹ de cāpis in Parisino suburbio nūcupat prio & vigesimo die abambasiæ exitu puētū est defuncti feretrū in eodē tēplo ea q̄ secuta est nocte repōit pernoctātib⁹ ibi p muris sūo ad hoc noie designatis curialibus. Ad eā tā nūerosam pōpam toto itinere nonaginta milibus passuū deducēdā, ex instituto petri de ruse aurati equitis primi. (scdm vulgi appellationē) regis scutiferi præfecti erant honorati ductores / qui multitudinē semota famulantiū & seruorū colluuione moderarētur. Et ad quēq; locū vbi diuersandū esset, præcedebat cū domesticis regiæ aulæ ministris Castellaudius / eius tpis magister domus, qui alimenta non secus ac viuenti adhuc Carolo multitudini pararet. ¶ Anteibāt præterea oēm pōpā longo interuallo cantores & ministri regalis capellæ vt p ecclesias vbi statio futura esset / aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædestinatū ordinē a quoq̄ erraretur, guyo-

tus mazacus, Petrus loysius, & Rigaudus seruandis ordinibus erãt praepositi. ¶Erant itẽ qui cõmeatũ & diuersoria curarẽt. Igitur Parisij accepto nũcio de funeris aduentu, altera die scd̃m cuiusq̧ ordinis cõditionẽ ad eũ vbi cadauer repositũ erat locũ ꝓcedẽtes, sequenti modo funus sunt comitati. Ibat ante oẽs cõmissarius vnus castelleti, cui assignati assistebant bono nũero seruientes, quos cliẽtes vocant cum singulis tunicis nigris, baculos eius coloris manibus ferentes ad dimouendã plebẽ, ne ꝓgredienti põpę foret molesta. Hos seq̃bãtur dextrorsum sinistrorsumq̧ pauperes portãndis facibus (vt supra exposui) deputati. A singulis tędis pẽdebãt scuta duo insignibus lilijs picta, veniebãt inde quatuor & viginti cũ singulis cãpanulis polictores (quos clamatores Parisij dicũt) a pectore & scapulis regis insignia gestãtes, qui nec pũctũ quidem tpis a pulsandis titinabulis cessabant. ¶Dextro latere viri religiosi cũ sua quiq̧ cruce/primũ mẽdicãtes/post cęteri diuersorũ ordinũ (sicuti antiquitas ferebat) incedebant his subibat praefectus vigilũ cũ suis seruiẽtibus. Inde quatuor & vigĩti salis baiuli qui hãnonij vocitãtur. Hi nẽpe venerãt ꝙ priuilegij iure funeris feretrũ ferre cõtẽdebãt. Sed priuilegio derogatũ est. Retro hos tabellarij equites qui ferẽdis regijs lr̃is designãtur, mox regij corpis custodes/ inde suitẽses cũ singulis gesis quas hallebardas appellant, ingrediebãtur, quibus pręerat Claudius p̃fecti custodũ vicarius, Post ibant ij qui illustri genere orti, honoris vocãtur infantes. Inde regię domus magistri quibus pro more singuli baculi in manu erãt. Talis erat dextri lateris institutio. Sinistrũ tenebat magno numero studij Parisiẽsis vniuersitas, incipiẽs ab extremis clamatoribꝰ, & idẽ scd̃m singularꝫ facultatũ collegia sursum ad rectorẽ vsq̧ versus ep̃os. Rectori pręibant bidelli cum suis baculis & massis argenteis, nec aderant scolastici omnes ne per illorũ multitudinẽ via arctaretur. Inter hos hincinde procedentis pompae ordines post faciferos ibat castellaudius

mula insidens/sequētibus cōministris pedicibus vt a me dictū est. His suberant tubicines inuersis tubis, & caduceatores. Inde Claudius signum militare regi peculiare gerebat, equo vectus nō ignobili. ¶ Ducebatur hic sex equis carpentū in quo regis corpus ad diuā vsq; Mariā de campis fuerat aduectū/ veluto tectū nigro/ & aureo desuper pallio instratū. Cuius libi p quadrū ex veluto colore celesti pēdebāt aureis lilijs/arminijsq; quales p insignib' Anna vxor defuncti gerebat intexti. Sup haec distēsa erat lata crux cādida. Equi cū suis iugis & loris pari veluto/superaddita cruce tegebantur. ¶ Adequitabant hinc atq; hinc equis vecti emarus ronus/ & Canuquonus illustres scutiferi. ¶ Carpento posthibat Blandinus quotidianae regis impense scutifer. ¶ Atq; inde sex generosi adolescētes/Pagios vocant/totidem insignibus equis vehebātur simili apparatu quem de carpento diximus ¶ Minabatur post hos nō inferiori ornamento Equus caeteris dexterior. Hunc gladij latorē aulici vocāt. Quem sequebātur in equis insidētes splēdido sanguīe nati suffac' & sctām em' post huiusmodi mediū ordinē dextrorsum pcedebāt sacerdotes & clerus parrochialium ecclesiarum, inde ij qui sacello palatino & qui maiori ecclesiae inseruiunt. ¶ Succedebant monasteriorū abbates/sancti Victoris Maglorij/diuae Genouefae & de fecano. Accedebant subinde pōtifices Sarlatensis. Valentinus Andegauus Altissiodorēsis. Parisiēsis, Cardinales duo, gurcius & luxēburgus: ille natione pictauus in germania praesulatū obtinebat. Hic ex picardia nobili stirpe genitus cocnomanis prȩerat antistes. Sinistrorsū praeter scolasticos nemo incedebat. Eratq; rector e regione prȩlatorū suo ordine postremus. ¶ Inter hos & pontifices medij ibant viatores regij virgas suas quae massae nominantur inuersis capitellis gestantes. Inde caducearores duo qui reges armorum nuncupātur monoyus dico & clareuoyus. Post quos alter equus (cursoriū vocāt) toto praeter oculos corpore veluto amictus

sine assessore ducebat. Cui petr⁹ de rufe priari⁹ vt añ dixi scutifer puula mula vect⁹ accedebat regio ense accitus Pone hũc triũ passuũ iteruallo ibat pedes Iacob⁹ de stoteuilla parisin⁹ ꝑtor virgã manu ꝑferẽs. inde ex regis maxime domesticis clarissimi hoies/qui lecticã vbi caroli fun⁹ cõditũ erat cõportabãt. Cui supextabãt tãq̃ in lecto iacẽs Caroli simulachrũ simillimũ q̃ ad fieri potuit viuo. Erat lect⁹ lithco ex subtili tela holãdina in terrã ꝑfluẽte i strat⁹ cui suppositũ erat grãde veluteũ palliũ vlnis quinquagita cõstãs. Desup itextũ ex aure palliũ quique & viginti vlnis extẽdebãtur similib⁹ libis q̃s i carpẽteo supra descripsi ꝑter armias. Addita erãt puluinaria aurea duo. Altero simulachri caput altero pedes nitebãtur: aurea corona caput decorabat. Tibias iduebãt sericei: coturni blauio vt ita dicã colore: sup assutis aureis liliis. Vestis prima ex purpureo tafeto. i. tenui serico & fimbrię ei⁹ aureę erãt Erat & altera tunica supior ex satino cælestis coloris aureis liliis itexta, quib⁹ sup extabat chlamis armis duplicata, dextrorsum apta ex veluto pari colore: liliis supinductis Ad chlamidis extremã fissuram armũ versus fibula erat multis gẽmis & auro florentio ꝑciosa. Chirotecatis autẽ manib⁹ cũ statuta esset, dextera sceptrũ sinistra gerebat manu quã iusticiæ franci vocant. Ea est hmõi. indicem digitũ & mediũ erectos habet, reliquos cum pollice ad volã iplicitos deflectit. Dextera manus paulo alti⁹ quam sinistra pectori eminebat: vt qui i digito aure⁹ anul⁹ erat videri posset. ¶ Aurei palliĩ ãglos quatuor plamẽtei senat⁹ ꝑsides singuli singulos tenebãt: vestib⁹ ornati quib⁹ i curia solẽnia iudicia exercẽt. ¶ Ad lecticæ latera incedebant cæteri senatores rubris tunicis vestiti. Quos hostiarij lugubri toga ꝑcedebãt. Supra lecticam aureum velum quadratum decem baculis sustinebatur, quos mercatorum ꝑpositus & scabini vectirabant. Eius veli singula latera veluttea erãt, ad eũdẽ modũ quo carpentum ornatum fuisse scripsimus. Quo etiã tegumẽto baculi tegebãtur. Ad le-

ētice sinistrū lat⁹ militare signum quod panonē appellāt Ludouic⁹ daucus gestabat Dextrorsum peculiare regis signū ferebat Yuo dalegre. ¶ Retro ꝓdibat cū īntegro vexillo Carol⁹ tremolus. Quē comitabatur chaumōtus regię dom⁹ primari⁹ magister. Veniebant inde principes: Mōpēseri⁹, de guysa: de dunoys, & dux albanię talaribus chlamidib⁹ pullis capucisq; amicti: inde cābellarij: & ij quos regij ordinis torquib⁹ Carol⁹ donauerat: quatuor inde: & xx. architenēte quib⁹ viuētis Caroli ꝑcipua custodia fuerat mox sequebātur selecti nobiles ducētū tersas & splendidas hastas manu gestātes. Sinistrum latus suo ordīe decorabāt regiarꝫ rationū cōputores: vectigaliū quoq; id est (vt aiūt) iusticię generales, regij itē thesaurarij & ex castelleto frequentes iudices atq; ministri honoratorꝫ quoq; ciuiū ingēs multitudo. Postremi oīm ibāt vrbis parisiorꝫ sagittarij: bini ꝓcedētes. Hoc apparatu & luctuosa pōpa fun⁹ ad diuę Marię pōtificiale tēplū deductū est: spectāte ex fenestris tectisq; vicatī inumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornamēta subselliorū ordines / vela / tapetes qui parietes vestiebant scribere operosum & longum esset. Lichnorū autem per tēpli muros sursum deorsumq; tāto fulgore ecclesia & micabat & calebat vt illo venientes pauloq; morati aestuarent. Postridie ac solēnibus exequijs facta re diuina pari quo supra dictū est īcessu, cū ad dionysianā portā vētū est / ordo deducētiū fun⁹ / transito suburbio & rectore cum suis scolasticis domū repetēte talis fuit qualem ab ambasia ad beatam vsq; mariam de campis seruarum fuisse dixim⁹, inde ad crucem quae ī via militari ad sctm̄ dionysium est, & pendens nuncupatur pōpa ꝓcessit. Quo religiosi coenobite ecclesiastico ornamento conuenere: funeri per sacras cerimonias obuiātes. Praeerat illi abbas de fecano: nam loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus romae agebat. Vbi ad oppidi portam pōpa successit quatuor parlamenti praesides & caeteri senatores suum iterū ordinem receperunt ob am

bulantes funus. Cui tandiu astiterũt, donec funebrib⁹ officijs absolutis ad sepulchri locũ deduxissent. Fecit rem diuinã cardinalis luxemburgus, funebrẽ orationẽ Ioannes andegauus praesul qui regius confessor fuerat habuit lamentationis plenã. Dum in fossam cadauer deponi coeptum est adscitis per caduceatores regię dom⁹ magistris singuli singulos baculos quib⁹ ministrando regi vsi erãt in fossam demiserunt. Inde caduceatores ipsi & armorũ seruientes sericeas vestes regijs insignibus pictas exuentes, eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum (cui guydõ nomen est) gestabat, demissam magna religione lanceam ad tumulum prostrauit. Eadem obseruatione fecit is qui regium signum ferebat, cũ pars adhuc feretri extra fossam extaret. Eo ĩ fossa instrato, accedens qui panonem gerebat, humi signũ deposuit. Simile fecit signifer maioris vexilli. Magnus inde scutifer petrus de rufe regium gladium quem terrae commiserat: in altum exerẽs postquã exaltata voce viuat rex pronunciauit, caduceatores suas tunicas receperũt. Mox ex cambellarijs prim⁹ vexillum mai⁹ erexit quod postea eminenti loco positũ est. His ad pręmissum modum religioso ritu consummatis epulatum est, in regia domo, non secus ac regib⁹ mos est. Si quis hystoriae haec coniunxisse me calumniabitur, miretur magis, nusquã apud Francos scriptores inueniri quo ritu qua ve pompa aut cerimonijs suorum regũ funera ad sepulchrũ superioribus sęculis deducta sunt. Delectauit me, in ipso etiã publico luctu, hęc raptim ãno tasse: quę futuris hinc funeribus exẽplaria sint, & nõ aliunde quęrantur. Minus em̃ operosum fuerit priora emulari vt illis aliquid adijciatur: q̃ ancipiti (in pręsenti) cogitatione/quid factum aut gerendum sit augurari. Occidentalibus enim incolis exteri auctores vitio vertunt: ꝙ se & suae gentis originem & progressum turpiter ignorent.

¶ De Caroli autem morte cui multis legationibus inseruieram hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mendacia mundi:
Et spes exiguas dum punctum viuimus ęui.
Congeries nos fallit opum. nos fallit & aetas.
Nec fida vllis est quaesita potentia regnis.
Deserit elatos sublimis gloria reges.
Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem si vis, repetito funera carli.
Late cuius erat omnis possessio francus.
Cui tremefacta caput summiserat appulla tellus.
Britoq; depositis parebat subditus armis.
Quē ligur & veneti consulto marte petitū
Terribilē sensere manu. fortēq; duello.
Fornouij multa maduit dū sanguine cāpus.
Ille pila dū forte videt colludere seruos.
Cōfestī abripitur, & vox occlusa fatiscit.
Vix quater aspirans septena volumina solis.
Emoritur, sine prole sacrū dyadēa relinquens.
I iā rūpe alpes, multorū effunde cruorē.
Dilata īperiū, promitte palatia caelo.
Cuique domus terra est lōgo seruanda sopore.
Scripsit quoque de Caroli inopinato obitu
egregius autor faustus andrelinus quāplurima:
De quibus haec digna lectione excerpsimus.
Ecce trucis numen non exorabile parcę.
Florida truncauit surgentis stamina carli
Stamina nestoreā transcendere digna senectā
Cumęam: phrygiāque simul: sed strenua virtus
Ante suū veniens iuuenili in corpore tēpus.
Ipsis inuidiam superis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt foelices numine terras
Festaque plaudentis decorarunt atria caeli.
Et de pcipuis caroli v̄tutib⁹ est eiusdē distichō.
Religio: bonitas: animus: donatio: iustum.
Hoc sita sunt tecum Carole summe: loco.

Ecūdū hūc (qm̄ sine liberis decesserat) ludouic⁹ aurelianoꝝ & valesij dux maria cliuiensi matre nat⁹ q quarto stirpis gradu Carolū cōtigebat dū blesis agit / rex assumit. Saticqȝ sepulto Carolo remis iungit. Mox iudicio ecclesię dimissa Ioāna quā vxorē Ludouici metu cū gibbosa deformis esset iuit⁹ duxerat: annā Caroli relictā sibi copulauit, dato Ioānę i prē successiōis biturigū ducatu. Dū hæc agūtur maximilian⁹ romanoꝝ rex, nūq̄ quiet⁹ princeps, cui⁹ ceptis fortuna raro fœlicit arrisit, coapto rapti exercitu sequanos / idest supiores burgūdos petit: i alterā burgūdiā q̄ frācoꝝ est, licet ad philippū maximiliani filium ptinere plericq̄ disputēt, ipetū factur⁹. Itū est ꝑtenus aduersus hoīs conat⁹ leuib⁹ p̄lijs atqȝ icursionib⁹ non sine vtriusqȝ exercit⁹ dāno prælusis. Verū succedente ꝓxime brumā induciatū est. Venere p hosdies a venetis legati nouo regi gratulātes, suppetiasqȝ illi aduers⁹ ludouicū sforciam pacti: i amicitiā recepti sunt. Nō defuere cōfesti ab initio qui vel inedię grā cā: vel reꝝ inouādaꝝ studio: vel ostēdādi sui libidīe moti Ludouico psuaserunt animaduertere quātū a maioꝝ legib⁹ magistrat⁹ & iudicia desciuissent, decere illū qui reipublicæ gubernacula suscepisset restituere ea i priscā itegritatē q̄ corrupta & neglecta esse cōstabat. Igitur Ludouic⁹ an̄ oīa p̄claꝝ rat⁹, si optimis legib⁹ regnū stabiliret, iudicioꝝ formā correxit. & disciplinæ scholasticoꝝ priuilegia iterpretat⁹ est. Porro religionis obseruātia icipiēs, p oīa iudicia & forēsia officia percqȝ gn̄aliū studioꝝ conseruatorias sedes, & priuilegioꝝ aliquot ꝓtectores decretū & suā explanationē adiecit. Iussitqȝ in parlamentei senatu atqȝ alijs regni foris promulgari misso eius rei causa Ludouico albigesioꝝ pontifice. Tentauit aūt parisianoꝝ scholasticorū vniuersitas tueri suam libertatē, & de regijs constitutionib⁹ ea demere q̄ priuilegijs & diuturnæ eorum consuetudini: diuersa contariaque esse videbantur. Misit propterea suos ad senatum ora

Moꝝ ac istitutoꝝ reformationes.

tores qui peterēt q̄ cōstituta a rege erant benign⁹ explanari, neq; sinerēt iudices apd' quos iudiciorꝫ potestas erat turbari scholasticorū quietem, qui & parisijs maximo cōmodo essent: & xp̄iano orbi luminis atq; fidei stabilimentū afferrēt. Si quid graui⁹ soluto & praeter veteres regū sanctiones statutū foret mox dissipandam forte tam ingentē litteratorꝫ hominū multitudinē: alioq; abituram vbi trāquillā sedē obtineret. Ad haec sena t⁹ rn̄dit/se a rege iussos ꝓmulgare quas tulerat leges. Apud illū auctoritatē esse abusiones tollēdi & corrigēdi errata q̄ a suis cōmitti subditis cōperisset. Nihil de illorꝫ priuilegijs demere regē velle. Caeterū quo ad senat⁹ poterat cōcedere quidē illis potestatem sua priuilegia edēdi, q̄ curiae exhibita ī cōtamīata seruarētur. Igit̄ hoc iudicāte senatu: vniuersitatis syndic⁹ biduo tm̄ īpetrato aliquot q̄ pro tēporis angustia pn̄tanea hēbat priuilegia apd' scribā deponit: neq; melior īde facta est scholasticorū cōditio. Neq; derogatū est legi quā Ludouic⁹ rex cōdiderat. Qd' īiq̄ aīo ferētes scholastici coacto nūeroso cōuētu, de ītermittēdo studio: de q; lr̄arijs exercitatiōib⁹ deserēdis cōsultāt. Dicunt̄ ī eo coetu variae sn̄iae/donec tertio cōueniētes, vētū est ī sn̄ias eorū, qui praedicatiōib⁹ & quotidianis īterp̄tatiōib⁹ īterdicere suadebāt. Postridię ei⁹ cōuētiōis dies erat fest⁹ eucharistię sacramenti. Missum est autore Ioanne caue qui vniuersitati praeerat rector/ad eos qui concionaturi in ecclesijs erant vt plebi nūciarent, non habendas deinceps verbi dei praedicatiōes, donec priuilegiorū suorū ītegrā libertatem schola parisiensis recuperasset. Fuere īter p̄dicādū qui liberi⁹ locuti sunt: ita vt ad seditionem oratio illorū spectare plerisq; visa sit. Venerat per hos dies ad vrbē guydo de ruppe forti cācellari⁹ ī quē ꝓbra & libelli permulta vrbis loca positi fuerūt: īcidit propterea suspicio id a scholasticis factū esse: moxq; per vrbē rumor irrepsit scholasticos turmas & cōuēticula ad seditionem habere. Quāobrem parant̄ ab vrbis p̄posito armati, nec minus vigi-

siũ praefect⁹ excubias habet, viasq; diligẽter circuit ciuitatis, q̃q̃ ex omni scola iuẽt⁹ est nemo nõ quiet⁹, & domi se oĩno cõtinẽs. Mirũ ꝓfecto est q̃ cita & ꝑnix fama, homines quos multi inter magistratus existimasses fefellit. Ex his em̃ nõnulli l̃ras tanq̃ de re cõꝑta ad regẽ dant festinãter: scholasticos in armis esse, sollicitare ad plebẽ populũ: verendũ esse ne ciuitas tota ad rebellionẽ ꝓpediẽ spectet festinet ergo tanq̃ ad restringuẽdũ incẽdiũ accedere. His l̃ris ꝯmotus rex paucis post dieb⁹ aduenire nũciat plenus indignationis aduersus scholã quã nesciebat innocentẽ. Qua re accepta nũcios suos corboliũ quo rex vẽtur⁹ ferebat schola ideo p̃mittit, vt priuilegiorũ ãtiquã libertatem recuꝑet, aut positis ꝑ eũ legib⁹ benigniorẽ rex explanationẽ adhibeat. Qui missi erant sollicite inquirẽtes quo in scholasticos aĩo ludouic⁹ esse videret, cõperiũt illũ irritatũ esse, uehemẽter, ꝙ decretis parere tã cõtumaciter cũctarent, excitarẽtq; suis cõtionib⁹ populi furorẽ quos parisij oẽs non modice turbabant. Ea re per illustres aulicos accepta, oratores mutato de retinẽdis priuilegijs cõsilio, parare aĩ oĩa regẽ leui orone cõstituũt. Igit ad regis conspectum admissi in hac sentẽtia locuti sunt. Nihil ab eorũ vniuersitate perperã esse factũ. Falsa esse q̃ aduersarij ad eum de seditione detulerãt. scholasticorũ multitudinem domi quietissime agere, expectare cũ summa modestia quid ei⁹ amplitudo imparet. Videret ne ꝑ paucorũ insipiẽtiã cõsultissimos quosq; ꝑgeret vlcisci. Eum quidem positũ regẽ esse, sed (vt est in principe apũ) q̃ vel aculeo careat, vel habitũ ad vindictã nõ exerat, remittat ei⁹ clemẽtia, quod a iunioribus leuiter garritũ extitit esse in omni ciuitate dicaces. Linguas ad stulte loquendũ fluxas & labiles tã parui habẽdas quã imbecilliũ canũ latrat⁹ Summi pricipis laudẽ p̃cipuã, ab ira ne excandeat temperare, mansuetudine leniri, vt amari magis q̃ timeri studeat. Ipsum vnũ esse quẽ nõ sec⁹ ac filia patrẽ schola parisiẽsis obseruet. In eo spem repositam scholasticorum: qui prae-

ter sola libertatē & libros possidebeāt, dicēdi ab oratoribus, sine facto georgi⁹ de ambasia rothomagēsiū primas qui inter aulicos plurimi habebat. Eruditi inquit viri nō mirū vobis esse debet, si æquissim⁹ rex de abusib⁹ qui prætextu vr̄æ libertatis cōmitti deferunt vestris priuilegijs limites posuerit. Ipsi ꝓ vr̄a eruditione nostris quid in his oībus pctm̄ hactenus est. Emēdare vosipsos pri⁹ decebat, q̄ alterius cēsura iudicaremini. Neq; em̄ sua opinione rex sed prudētiū virorū cōsultis ac respōsis erratorū delicta legibus cohibuit, quib⁹ repugnare vos non oportuit, ita vt repētinis edictis a vr̄o studio cessaretis, ꝓhibētes differre p̄ ecclesias populo verbū dei. Quo mediusfidius facto regē a vobis despectū esse quis ignoret. Vestræ libertati detractū ire rex noluit. Dolos amouere/ fraudes amputare est arbitrat⁹, nō vt vr̄æ quieti aduersaret, aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quāta trāquillitate vos fouerint reges qui eū p̄cesserunt. Nouit quæ sunt in regnū suū & rē cōmunē xp̄ianorū vestra merita. Sed vr̄a res sincera esse nō pōt q̄ puersorū abusionib⁹ atq; illegitimis negocijs ꝑturbat. Ea regis cōscientia est vt paucissimos malit doctrinæ recte incūbentes q̄ discolorū incōpositā multitudinē. Date operā vestrorū mores cōponere, vt regijs institutionib⁹ audiētes sapientiā cui⁹ gratia cōuenistis cōparetis. Si hoc ritu cōuersabimini, tum principis gratiā vobis impetrabitis, tū priuilegia vestræ cōmunitati affatim cōferent. Hæc cū pōtifex dixisset petētibus legatis, an aliud præcipere rex illis optaret. Ite īquit & scholasticos vr̄os qui hoc nomine digni sunt salutare, de malis nulla mihi cura est. moxq; percusso manu pectore, ipsi me inquit suis prædicationib⁹ taxauerūt, illos aūt mittā alio prędicatū. Intellexerūt hoc verbo oratores iratū esse regē. Festinātes ergo parisiū reuerti, vocata eodē die magno numero vniuersitate, quæ accepissent oratores retulerūt. Rector vero ex vniuersorū s̄nia ꝓten⁹ iubet/ studijs cōionē/ exercitationesq; repete-

re,& predicatoribus cõcionari pmisit. Ingressus est vrbem Ludouicus multis armigeris cũ tẽsis arcubus & pcerum multitudine stipatus. vbi habito postridie plamẽteo senatu. leges ab eo semel positas publico edicto ptinacissime cõfirmauit. Erat quidã ex cõcionatoribus thomas varuetus cameracẽsis qui nescio quid minus cõsulto inter prædicãdũ dixerat. Hic sui cõscius nõ expectato regis aduẽtu, cameracũ vnde oriũdus erat se recepit. Ioannes aũt standon brabãtinus theologus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin suspectus qui collegio montis acuti p̃sidebat/regno interdictus est, pscriptionis causam nõ cõperi. ¶ His rebus gestis cũ philippo deinde archiduce ob præstandã regi fidẽ liberaliter actum. Veniẽs ẽm attrebatũ (quo missi a ludouico rege guydo de rupeforti cãcellarius/& ludouic⁹ luxẽburgus ligniaci comes se cõtulerãt) in verba regis, stãte pro tribunali cãcellario, philippus flãdriæ & arthesij comes iurauit, oppidaq; cum toto arthesio q̃ anteq̃ pubesceret, rex vt feudi dominus occupabat recepit. ¶ Sub idẽ tp̃s heluetij qui & suitenses in germanos vastatis illorũ agris ferociter incurrũt. Maximilianus numeroso exercitu instructus suitẽses vlcisci festinat. Cæterum Ludouic⁹ iniuriarũ memor quas a Ludouico sforcia apud nouariã supra annos tris acceperat, simulq; mediolani ducatũ tanq̃ ad se ptinentẽ vindicare cõstituẽs, grãdi cõflato exercitu alpes traĳcere copias præmittit. Quas (reuisa obiter vxore, quia grauida erat) Lugduni nõ cũctanter assequit. Vbi magistratuum ciuiumq; ordinibus accurate dispositis, cleri præterea apparatu, publica omniũ læticia excipit. Itaq; ingrediẽte Ludouico ciuitatẽ, vbiq; ludi iociq; celebrant, & plausu cãtuq; æther resonabat, ea præsertim causa, q̃ nouo regi maxie gratulari Lugdunenses cupiebãt, & in expeditionẽ aduersus insubres proficiscẽti fœlicem auspicari euentũ conabãtur. Nam animo reputãtes insidias quibus apud fornouium Carolus octauus appetitus fuisset, & quo apud nouariã

Philippus fidẽ p̃stat.

Bellũ heluetiorum

Expeditio mediolanum.

modo Ludouicus laborasset, nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri, quem & hostes vlturum, & sua repetiturũ sperabãt. Enimuero mediolanẽsiũ ducatus supra aliquot annos a morte Philippi qui fuit ex vicecomitũ familia vltim⁹ Mediolani princeps & anno salutis. cccc xlvij. supra mille a vita migrauerat / ad Aurelianẽsium ducem Ludouicũ hoc potissimum iure pertinere cõstabat. Itaq; philippus sororem hñs valẽtinam hãc ludouico qui regis Caroli sexti frater / & aurelianensium erat vxorẽ tradit, data illi in dotẽ astrensi vrbe, quã nihilominus tradere licet a Carolo fuisset sepenumero admonitus tam diu recusauit, donec rerũ necessitate adductus spe auxilij a Carolo impetrãdi, illam raynaldo drensnẽsi caroli regis praefecto (qui propterea missus erat) restituit: Qua a raynaldo recepta sequenti proxima nocte philippus febre & alui profluuio interijt. Raynaldus aũt tãtũ duobus tm̃ armatorũ millibus instructus hastam teneret postq̃ de philippi morte certior factus est, simulq; intelligit mediolanenses consiliũ cape dñm ne quẽpiã admitterent, an in libertatẽ se asserentes rem suã paucorũ moderationi cõmitterẽt; dũ occupare alexandriã cupit, nõnulla agri illius loca vi obtinet diripitq;, donec repugnantibus boscẽsibus qui ad alexãdrinos ptinent / cum illos pertinaciter obsidet, mittunt a mediolano milites / qui raynaldum multis francis partim captis partim occisis exuperant, & vinctum in alexandriã ducũt. Fuit alexãdrinorum in captiuos ferina crudelitas. ¶ Eodẽ tpe insurgentibus p franciã diris factionibus & rege per tpis interualla mente capto a mediolanensi bello cessatũ est. Erat franciscus sforcia vir animo & opere militaris qui blanchã mariam philippi filiam vxorem duxerat. quam ex agnete nobili maynae stirpis foemina philippus illegitimo thoro genuerat. Eam ob rem franciscus mediolanensem ducatum occupare contendens, depulsis venetis qui aliquot vrbes in ea regione tenebant ducatum occupat

Mediolanum quo modo ad ludouicũ pertineat.

recepto vniuersi Mediolañ. agri dñio. Ad quam rem magno vsui fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex frãcis ad bellũ siciliẽse milite frãcisco se cõiũxit, vt quietis aliqñ mediolanẽsiũ rebus eius copijs in rem suã vteretur Itaq; postq̃ manus gallica ad franciscum venit pontẽ vicum (ad olium amnem pontefacto) circũuallat, vbi exardens in oppugnatione francorum furor, miserabilem in oppido cędem/incẽdiũq; excitauit. Quod cum restingui facile nõ posset totũ oppidũ qui a venetarũ partiũ erat/permittente francisco conflagrauit. Haec clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas pertulit, ita vt ad sua iam moenia stare gallos existimarẽt. Hinc Cremona/mox brixiensis ager, & quae in montanis sunt oppida atq; arces/ octauo post pontisuici excidium de Francisco paruerũt. Atq; inde succedẽtibus ꝓspere rebus/mediolanẽses frãcisco se permiserũt. Tã vtilis fuit illi gallorũ anim⁹ ferox. Sed itali scriptores crudelitatẽ appellãt/ꝓpterea q̃ italus miles stipẽdia faciens hostium spolia magis q̃ belli finem velit. Francisco liberi quatuor fuere, galeacius, Philippus, Ludouicus, Ascanius, ipse intercute morbo interijt. Galeacius successor ab andrea lampugnagno in diui Stephani tẽplo apud mediolanũ occiditur, relicto filio galeacio. Quẽ patruus eius Ludouicus sforcia venenauit, inuasitq; mortuo adolescente ducatum ad hos vsq; dies, cũ ludouicus rex bellũ tyranno indixit. ¶ Superatis igitur mẽse augusto alpib⁹, cũ astã copiae ꝑuenissẽt duo ĩ alexandrinis oppida, quorũ alteri Non, alteri roqua nomen est expugnata diripiũtur, soloq; aequãtur pręter Roquę arcẽ quę in edito loco sita aditu difficillima est, sed tamẽ incẽsa. Mox in alexãdriam itũ/ductore Ianiacobo, qui a ludouico sforcia ob male a tyrãno administratam rem publicã ad Ludouicũ regẽ se cõtulerat. Tenebãtur alexãdrini firmo sforcianorũ praesidio. Ideoq; acerrime primo impetu se tuẽtes summa difficultate expugnari potuerũt donec e muro Galleacius qui vrbi ꝓfectus erat se proripi-

piens ad sforciã aufugit. Et in eis quidẽ breui tẽpore subi gendis magna non sine nostrorum incommodo cędes facta est & pars ciuitatis direpta. nã pter id qđ in sforciano nrũ fide stare alexãdrini pertinaciter studebãt, addebat illis aĩos vetus odiũ gallici nõis, quod post senonẽsiũ in italiã irruptionẽ oĩbus fere italis semper exosum fuit nũc illorũ leuitatẽ/ nũc crudelitatẽ auariciãq3 & libidinẽ exprobrãtibus, quasi huiusmodi vitia nõ maxime apud illos regnent. Nulla enim re insignior fere sicilia est, q̃ principũ qui in ea regnauerunt nece. Et conditor vrbis Romulus fratris sanguine in imperiũ est auspicatus, ipse deniq3 in senatu ab iis quos cõscripserat patres direptus est. Indigna est nomine crudelis illa foemina, quae in patrẽ recẽter trucidatũ carpẽtũ quo vehebatur aurigã aggere coegit. Sed nũquid Tarquiniũ cum sua omni posteritate expulit romanus furor. Proscripsit & cõsules. Corithũ ob leuẽ culpã desolauit. Horret anim⁹ sillanę crudelitatis meminisse q atroci imperio legiões quatuor clemẽtiã miserabiliter cõprecãtes trucidatas in tyberim p̃cipites dedit. Qui prenestinos fide impunitatis data spoliatos armis e conspectu ciuitatis ad quatuor milia & sexaginta iugulauit.

Quin & occisorũ capita crudelis dictator oculis ei⁹ oblata aspicere p voluptatẽ nõ horruit. Nec hũanior existimari marius debet, qui marci anthonii pręclari oratoris mẽsae appositũ caput manib⁹ per ludibriũ cõtrectauit. Quis nescit caesarẽ multis in curia vulnerib⁹ p̃sẽte senatu fuisse necatũ. Sed ne singula cõmemorẽ, plerosq3 etiã laudatissimos imperatores insolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiae ciuitatibus & regulis legimus, & accepim⁹ nr̃a mẽoria pppetratũ. Gallia aũt semel acceptos reges iuiolata fide obseruauit. Sed panygericũ ad gallos, in Italos satyram scribere non assumpsi. Perseuerãt ab ortu cuiq3 genti cognata vitia, quę altera alteri iproperet. Illud obiter dico extare p Italiã gallicae gloriae atq3 maiestatis perpetua monumenta, quibus adhũc vsq3 diẽ illustrantur

insubres, & pclaras a gallis cōditas vrbes habēt. Mediolanū, Comū, Brixiā, Veronā, Bergomū, Tridētū, atq; Vincentiam, nōnulli papiā addūt quā a boijs atq; coenomannijs Eutropius cōditā tradit. Quin immo magnę portiōi Italiae pdurat gallicū nomē, qd & ab eisdē & a senonibus gallorū populis initiū accepit. Extāt alia recētiora gallorū nō obscura apud Italos gesta, in quibus nō exiguā laudē obtinet Carolus ille magn⁹ frācorꝫ rex q apostolicę sedis inimicos frequenti expeditione vltus est. Cui⁹ munificētia obrutā ruderibus florētiā restituit. Nec abscōdere pōt sicilia q̄ a gallis olim p richardū & tācredū pq; andegauorū principes ornamenta accepit. Ad quorū gloriā accedit appulia atq; neapolis vbi visunt magnifica gallicae virtutis argumēta quibus admoneri decebat ingratā puinciā ne in pulchrę meritā de se gētē, pāhormi, pq; reliquā siciliam clandestinis cōciliabulis furēs crudelitatem nouo exēplo exerceret, per pditionē ausa, qd palā agitare sibi metuēs perfidia formidabat, sed ad ppositā narrationem me conuerto. Alexandria quia astensibus finitima est ad oēm motū gallicae vltra alpes expeditionis primā belli molē sustinere solita, ruinas hactenus suae calamitatis ostendit. Accepta alexādrinorū expugnatione mox papiēses in regis potestatē trāsiere. Quo euentu pmotus vecors sforcia, & de suorum erga se fide dubius, subducere se periculis cogitauit. Positoq; i arce mediolanī ad praesidiū milite, dat nō paruā praefecto pecuniā. ratus arcem quae longe munitissima est annum totum aduersus irruētem francū resistere posse, quo in tēpore ipse ad Maximilianū romanorū regem (cui suam neptē in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorum inde copias educeret. Atq; ita cū filio & paucis clā per comum per lacū larium tridentum ignauus abscessit, vbi a Maximiliano romanorꝫ rege receptus cōuocatis tertio germanię principib⁹ de recuperādo ducatu auxiliū petit. Fugiēte sforcia nō multo post Mediolanū, regē admiserūt. Et arcis prę

Ciuitates in subriū gallis conditae.

Sforciae vecordis fuga.

fectus idẽ facere admonitus semel atq; iterũ restitit tãq; qui arcẽ sincera fide sforciae seruaturus. Sed auariciae (quae lõbardis cõgignitur) obsequẽs, arcẽ dediturũ se ꝓmittit, si quã in ea suppellectilẽ Ludouicus discedẽs reliquerat/regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidiũ suppellectilis ꝑfectus accepit. Decẽq; milibus nũmũ aureorũ a rege donatus est ne diuturna obsidione forte labefactanda arx impendiosa reparatione indigeret. Quę sex validissimis turrib⁹ exurgit quas latissima fossa & aqua perennis cingit. Estq; intra eius arcis ambitũ altera quã roquetã vocãt vix (si defensorẽ habeat) expugnabilis. Vnde ad tertiũ vsq; lapidem sunt subterranei meatus tres per quos fieri libera in cãpos eruptio potest. In ea biẽne viaticũ & arma reposita erãt, quot duorũ hoim milibus instruendis sufficerent. Et duo machinarũ bellicarũ milia ꝑter quatuor ingẽtes bõbardas tã i priore arci q̃ in hac roqueta repta sunt, vanũ ꝓculdubio & inutile in tanta mole munimẽtũ qđ meticulosus atq; ignauissim⁹ princeps viso necdũ hoste deseruit & prodidit auarus praefectus. Igitur rex munitionẽ admiratus, vah inquit hunc locũ annos multos facile defendissem. Hãc arcẽ Franciscus sforcia cõdidisse perhibetur. ¶ Mediolano cũ arce recepto reliqua regionis oppida cum castellis vniuersis libera paulo post deditione in regis potestatẽ traducta sunt. ¶ Venere prętere genuenses, quibus praefectũ dedit Philippũ rauestanũ materno sibi genere attinẽtem. Venetis cremona cũ aliquot insignibus Mediolanensis principatus locis (quia ita ab initio conuenerat) permissa. ¶ Sub idẽ tẽpus turcorũ classis quos auxiliares sforcia adsciuerat/a venetis gallisq; maxia parte deleta est. Prąerat venetorũ classi anthonius grimanus inter venetos apprime diues, qui cũ victoriã imanib⁹ haberet pusillanimiter agẽs turcho nõ restitit quin naupactũ (lẽpatũ vocãt) ingressus solo ęquauit. Frãci vero salamina nauigãtes hostiliter occupauerũt igni ferroq; oia vastãtes. Cęphaloniã venetus inuasit cę-

Genuenses.

Turcorũ insultus.

pitq; Turcus forũ iuliũ inuadẽs oĩa crudelissime in prędã vertit. Sed ab hũgaris & Bernardino cȯmite francpano obsessus hostis fame tabescentibus ęquis per inaccessa capris mõtiũ iuga reptãdo potius q̃ incedendo euasit. Interemptis magno numero quos abducebat xp̄ianis captiuis Tã ꝓspera & minime cruẽta intra paucos dies habita victoria adductę Italiæ ciuitates & reguli/ legatos quiq; ad regẽ miserunt gratulatũ rebus eius ꝓsperis oblatũq; opẽ suã. si ea vti placuisset. Fuerũtq; a poetis eius regiõis multa ad regis extollentiã carmina honorifice scripta & oblata. ¶In hac rerum fœlicitate quidam mediocri nobilitate armati licentius militum more agentes ob stuprum & fœdas libidinis vltima (rege mãdãte) passi sũt. Fuit his dieb⁹ p gallias pluuiosus aer, & ꝓpter cõtinuos ĩbres vuę nõ maturuerũt. & pisij peste laboratũ est, nõ tñ diuturna. Priusq̃ ĩ lõbardiã ꝓficisceret̃ ludouic⁹, de normãno scascario (id est cõi gentis normãnorũ foro) suasu maxime Georgij de ambasia Rothomagẽsiũ archisacerdotis hęc statuit. Mos erat post rollonis mortẽ diligenter obseruatus statutis annis scascariũ rothomagi indicere. Ibiq; ex oĩni normãnorũ conuẽtu totos tris mẽses ius dicere litigatoribus qui ad scascariũ doleãtiã (quo nõie ꝓuocatio significatur) perferebãt. Id tẽpus quia expediendis iudicijs haud quaq̃ sufficeret, restãtibus multis causis quibus patronorũ culpa finis dari nõ posset. (Patronis eñ qui cõsuetudinarij a normãnis dicũtur, suũq; a litib⁹ lucrũ augurant̃ id interstitiũ maxĩe cõducebat.) Edixit ꝓpterea rex scascarij nomẽ in parlamentũ cõmutare, vt nõ alternis annorũ vicibus sed ꝑpetuo cõsensu causæ in eo aggerẽt̃, iusq; diceret̃. Igitur huic parlamẽto iudices quatuor & cõciliarios sex & vigĩti ĩstituit. Addidit pręterea cãcellariã & regiũ sigillũ. Pręsides fuerũt Ioannes hebert cõstãtian⁹ pręsul. Anthoni⁹ boierus monasterij sancti audoeni abbas. Cristoforus de carmona/ & robert⁹ de calãge. Cœperũt sedere in eo ꝑlamẽto kalẽdis octobris ãno dñicę pietatis quadrin-

Scascarij ĩ ꝑlamẽtũ cõmutatio.

gentesimo nonagesimonono supra mille. Quo anno tertio idus octobris, Anna regina foeminam parit. Cui claudię nomẽ inditũ est. Et pons nouus apud Parisios secũdo & nonagesimo anno postq̃ conditus fuerat, cũ vniuersis aedibus quae pulcherrimo ad vtrũq; pontis latus ordine eadẽq; altitudine sexaginta super extructae erant horam ante meridiẽ circiter nonã totus condidit. Qđ vix existimãdũ incõmodũ prępositi & scabinorum vrbis negligẽtia accidisse cõsentanea oĩm fama praedicabat. Cũ eñ annuas octingentas libras ex pontis prouẽtu acciperẽt per modicũ tñ in eo instaurando impẽdebãt reliqua in suum cõmodũ reponẽtes. Nã supiore anno / ędilib⁹ q̃ magistri operũ vulgo appellãtur, denũciãtibus tigna quibus põs nitebaſ antiquata esse, atq; ideo opus esse (veteribus sublatis) alia apponere, negociũ distulerãt, donec imminẽte ꝓpe diẽ ruyna, cũ de instaurãdo põte nulla spes esset, faber lignarius ad censorem criminum Ioannem papilionẽ veniẽs, ruiturũ ante meridiẽ eius diei põtẽ cõstãter affirmat. Quãobrẽ (asseruato in custodia fabro) censor ad curiã ꝓtenus venit. Quem q, intẽpestiuius solito accederet (erat enim hora fere septima) Theobaldus baillerus ex curiae praesidibus secundus ratus censorem de captiuis pro suo officio aliquid consulturum / rogat quid velit. Est inquit censor aliud miserabile pons nouus proximam & nunc instantem ruynam minatur, Id renunciare senatui aduenio. Inde Theobaldus confestim ad senatum cõuersus, dirũ nunciũ explanauit. Mox ex senatusconsulto censor nihil cũctatus oẽs pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regios seruientes ad pontis extrema loca, qui transituros ꝓhibeãt. Dũ suppellectilẽ quisq; suã & merces auferre trepidus festinat, qui in ea re tardiores fuerunt / vna cũ põte corruerũt. Fuit haec iactura tũ multis inquilinis tũ reipublicae Parisiorũ apprime molesta. Inquilini domib⁹ mulctati / & quos pręcario aliena domicilia subire oportebat sua dãna q̃rebãtur, Plebs tanto accepto incõmodo in re-

Pontis ruyna.

ctores tumultuari & furere timebatur. Quod ne accideret, p. lamēte⁹ senat⁹ ꝑpositum mercatorum Iacobum pedemferreū & scabinos cōfesti accersiti & in custodia apd⁹ regiū palatiū seruari iubet. In quos iudiciū ferre non pri⁹ voluit q̄ de pñti fortuna regis sententiā explorasset. Praenūciabāt ruinā igētes in edib⁹ rimę/& in trabiū tignorū q; commissuris hyatus. Et pauimentum fatiscere coepit, moxq; non sustinentibus tantā molē veteranis tignis pauimentū primo reliqua inde omnia quae ponti haerebāt ī semet ꝑna & tanq̄ sibi occurentia miro fragore prolapsa sunt simulq; tanta puluerum nubes aerē obscurauit: vt nihil esset videntibus ꝑspicuū. Sistit sequana suos fluxus: & sursū nō sec⁹ ac si cataractis fuisset cohibit⁹ refluxit. Puellę eñ quędā dum ad glatigniacū paulo supra pōtē pannos abluunt altera fluminis restagnatiōe correpta extīcta est. Altera fluctibus praeualens enatauit. In cui⁹ obligatus infans in summam aquam emergens (adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo liberat⁹ est. Vnus ex ijs qui quotidyano quaestu operas suas locant. dum ex quadam domo magnum sagittarum atq; telorū fascem efferendum ab opifice desumpsisset. ipse vna cū fasce clitellis ad humeros imposito in flumen collapsus nullo vulnere praeterq̄ parua cutis derasiōe offensus nautarum ope eripitur. Alter vbi dissolui pauimentum aīaduertit: ad posteriorem ędium suarum fenestram raptim conscendens: cum nandi peritus esset: se deiecit in amnē: atq; euasit incolumis. Tam vario euentu alijs salutis: alij nō admodum multi ruina attriti perierūt. Eius pontis longitudo septuaginta passuum & pedum quatuor. Latitudo octodecim passuum erat. Sustinebatur secundum aluei latitudinem decem & septem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna trigita continebant. Quodq; tignum paulo plus pedis crassitudine cum esset: duobus & quadragita pedibus longum erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aspici flumē posset: incontinente se esse:

& in nundinis diuersari reputabant. Itaque tanta ibi opificum atque rerum venalium copia & varietas erat: tam praeterea equalis & speciosa domorum facies: vt inter publica regni francorum opera idest non iniuria primarium dici potuisset.

De pōtis ruia apd' parisios.

¶ De Huius pontis casu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum,
Quid sors forte ferat, aut qui sit casibus autor
Argumenta patent plus solis lampade damni.
Non fat' cecidit, non ictu fulmineo pons.
Nec mala portandi dirus praesagia casus.
Praetor & edilis, & stipes debilis euo.
Pontis causa fuit miserandę infausta ruinae.
Qua sexaginta flumen desorbuit aedes.
Matresq; & teneros violentus sequana portus.
Et famulos pariter saeuo torrente vorauit.
Mole ruinarum stagnauit gurges: & vnda.
Retro flexit iter: donec praestantia rupit.
Alueus indignans sibi dudum peruia claudi.
Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
Obrupta nunc saxis, nunc tignis vndiq; trita.
Corpara mersa latent. & piscibus esca manebunt.
Crispini festum dicent insigne nepotes.
Tam tristi clade, quam moesta lutecia plorat.
Quingentos nostrae post annos mille salutis.
Dimidium cicli si vis subducere solis.

Mediolanensium ordiatio.

¶ Inter hanc parisiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam insubrium rempublicam animum itendit. Quam a sforcia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille sexcentorum octo millium sexcentorum octoginta sex librarum turonensium quae sforcia exigebat, rex sexcenta & viginti duo milia & quingentas libras tantum accipere contentus: presidia munitioribus locis imposuit. Commissaque in primis iōāiacobo primaria ducatus gu

bernatione illum mediolani in palatinis ędibus habitare iubet. Quętino scoto roquaetam cōmittit, eiq; ducentos pedites francos & totidem scotos attribuit. Maioris arcis custodiam domino de scepeio mandat cum quadringentorum militum franci sanguinis & leuis armaturæ praesidio. Ianuensibus reuestanum. Sauonensibus yuonem dallegre praefecit. Palatio vrbis Ioannes de sancto symone: castelleto quod vrbi Ianue eminet guydonus regis admiraldus praeponitur. Castellis autem & insignioribus oppidis quae etruriam versus mari ligustico adiacēt francorum atq; suitensium praesidium collocauit. Ad hunc modū cōpositis ꝑ insubres reb⁹ rex in franciā mēse decēbri reuertit̄. ¶ Pręstolabant̄ trecis regis aduentū guillermus iuliaci & Carol⁹ gherdrię, duces quib⁹ erat de insignibus ferox cōtētio. Indignabat̄ em̄ iuliac⁹ Carolū vicinū sibi ducē eadē q̄ ip̄e gestabat īsignia vsurpare relictis maiorū suorū īsignib⁹, ducē īsup iuliaci se nūcupare, nec resipiscere quāuis sępenūero fuerat ne id faceret admonit⁹. Vnde crescēte indignatione ꝙ par pari cędere recusabat res armis coepit disceptari digladiatū(q;) est multū acerrime. Et iuliacus quidem oppidum arcklens quod in planicie & loco siluestri situm munitissimum Carolo pertinebat cepit, Conuenerat igit̄ tandē ad francorū regē de ea cōtrouersia referre, vt qđ ille arbitraret̄ id litē dirimeret. Quāobrē ꝓfectis aureliā ducib⁹ & causa diligēter agitata: Carolū gheldrię iuliaci ducis insignibus abstinere ꝓnūciat: Oppido vero arcklēs iuliacū caedere: & illud Carolo restituere decernit. Vsusq; digna rege munificentia quatuor milib⁹ nūmū aureorū iuliacū donat/ constituta insup in annos singulos pensione. Comitabant̄ iuliacum ducē tum plurimi tum viri illustres Philippus de vernebegh Guillermus de vualdech comites. Guillerm⁹ de renembergh baro insignis. Dn̄s Ioannes nagel ecclesiae monasterien̄. canonic⁹ & diui Ioannis osnaburgen̄. praepositus

Iuliaci ducis aduentus.

Crato de mylendunck eques auratus Ioannes palant de vvildēbergh. dominus Robertus plettembergh, Godefridus hansselket iuuenis generosus, quem suorum aulicorum numero rex ascripsit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis.

¶Comparata hoc pacto intra duces amicitia, rex lochias profectus est. Carolus gheldrius molinum, Iuliacus parisios petit. ¶Vbi dum honoris causa regium senatum ingressus consedit: Ioannes Couardus, primarius pręses, in mercatorum prępositum, scabinosq; de quibus supra a nobis dictum est, sententiam, tulit Pecunia eñi prout quiuis eorum negligentius magistratum gesserat multatus est, omnesque officio amoti: ita vt inquilinorum qui pōtem incolebant, incommodum & iacturam, damni aestimatione pręhabita compensarent. In relquos quae extra ordinem erant & supra aliquot annos scabinatui praefuerant, q̄ imminenti tam diu ruinae non occurrissent poena indicta est: quinto idus Ianuarij. Anno christianae religionis. Millesimo.cccc.nonagesimonono.

Peroratio.

Aec sunt quae ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compēdium deduxi du centorum supra mille ānorum curricula complexus. Legat pius lector cui haec forte conuenient. Sin minus: iustis saltem Gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

Reuerendissimo In christo Patri ac domino domino francisco Poncherio Parisiensi praesuli dignissimo Hubertus velleius perpetuam foelicitatem dicit.

PELLES ille & Polycletus sacratissime antistes omnia eorũ fere opera (si Plynio credimus) ac nouissima & tanquã singulis aliquid fato sit ademptum ĩscripsere, quo ĩ iudiciorum varietates eis ad veniam superesset regressus velut emendaturis si non essent ĩtercoepti quicquid desideraretur. At Gaguinus noster quas de francorum gestis annales aedidit ad sua vsq̃ tempora adeo consummauit vt altius ab eo expectari possit nihil si ęternitatem ĩter mortales ei nõ optaueris quo crescentia ĩ dies priarij populi ĩclita facinora perpetuo alite efferret. Nã si Alexãder macedo Achillem homero praecone foelicem recte exclamauit q̃ iustius posteri Reges christianissimi hunc suę gentis stemmata tam egregie celebrantem sitierit cui omnes hystorię apex concessit. Verum qui calcatis hostibus emeritos exaltant laureasq̃ pro virtute non abnegant: hunc emeritum coelos quietem perennem ac amptas tot tantisq̃ sudoribus coronas accępisse minime ĩuidebunt: vtq̃ suo Aeneę maronem & Romanę maiestati lacteo ęloquentię fonte manentem liuium coelites dedere sperabunt quę recte gesserit proprium vatem habitura. Ecce sepultam fere priscorum regum memoriam Gaguini solertia restituit. Ecce restitutam alter liuius Paulus noster ęmilius ad auget & excolit quid magis optandum expectandum querendũ expetendum. Proh dij ĩmortales hic cauillãdi emulis materia ĩ me nascetur: qui tam pręclaro bonarum litterarum

principe francorum res gestas nouo opere illustrante nō erubuerit nouellum aggerem ad Guaguinum nectere. Sed quid in hoc meam nisi paruitatem damnauerint cui vt noctuae pleno die volitare non liceat. Ecce hāc noctuae licentiam mihi quesij quo i Gaguini occasu: antequam lu douici. xij. ac Francisci primi gestis. Aemilijs iubar orire tur Angustam vagandi horam. Venarer fateor illum (si vixisset) elegantius scripturum. Hunc vero & illius & mea qualiacunq; sint scripta illustraturum: hinc nil mihi penitendum est, si interea aeternitatis quidpiam inter geminos soles affectauerim: quietiam & si haec duo lumina quiescant ea est vtriusq; principis quorum per me gesta narrantur inextinguibilis lux: vt omnem mei laboris caliginem prorsus clarificent. Quod si tui Syderis radij pontifex amplissime illuxerint: & exili nostro operi datum fuerit tātum inconcussis oculis lumen sufferre nos Aquilis non noctuis connumerabimus vtcunq; sit exiguum opus. R. D. T. pronus offero, non rigidam censuram: Sed innatae numen clementiae expectans. E. R. D. T. quae in nestoris annos optime valeat.

VALE, IVS GLORIA MEA.

¶Huberti Vellei aquen. Vtriusq; peritiae discipuli senatorisq; ad Guaguinum agger.

BRVTVM Praepositi aedilium q; incuria pontē petenius ac ornati⁹ perpetuo instaurari lapide curauit Ludouicus, quo ab illius ruina ei ęternitas ordiret. Verum Alexander pontificū apex ęthereū Sidereo adamāte pōtē struxisse creditus est. Virginei partus quingētesimo supra millesimū anno dum iubileas statas christianae reipublicae indulsit. Tantus. N. vniuersae gētis cōcursus in vrbe fuit vt ab ea cui⁹ magnitudini orbis impar olim fuerat aegre caperent. Quinimmo nec tandam mortaliū congeriē cōmunis excipere patria potuisset, ni Sforcia e germania reparato exercitu insubres xiolentus inuasisset totamq; terruisset Italiam, qui ne inhumanam quidpiā horrescere videret impias in Romipetas hospites manus iniessit, & singulum quodq; galli caput aureo emit. Non efferum religio sanctissime hospicii leges pietas metuendaq; pontificum fulmina debacchantem vllatenus terruere, sed aeque acsi immortalibus diis bellum indixisset in quodcūq; facinus audens ius omne imperii gratia violandū iactabat. Quod etsi cruentā illius tyrannidē Mediolanensis populus satis nouerat, nō tñ aut senatus maiestate aut triuulci cōcione quā elegantissimam palatinis in aedibus habuit dimoueri potuit q̄n detrectato aequissimi principis iugo violentam Sforciae seruitutem subire mallet. Cessere ergo rebelli ciuitati senatus triuulcius & galli heroes ac in arcem se receperunt. Sforcia aūt aeque ac pater patrię q paulo antea vt hostis pfugerat. Cū ascanio fratre triūphās nūerosoq; cinctus milite ingreditur vrbem quę humaniorē solito redisse

Parisius pons instauratur.

Iubile⁹ annus romę celebratur.

Sforcia e Germania rediēs insubriā inuadit.

Mediolanenses a Ludouico desiciunt.

Sforciæ impietas.

Gallorũ strenuitas

Sforcia negꝗ ꝗ arcis præfectos pecunia sollicitat.

Sforcia nouariam exercitũ ducit.

Gayacius sanseuerinus a sforcia ad ludouicũ ꝓfugit.

Anna augusta lugdunũ publica lætitia ingreditur.

Nouarensium calamitas.

spabat, sed mox imanissimũ expta ẽ. Nec mirũ qꝗs. N. Leonẽ a tigride mãsuetiorẽ fieri, aut tyrannũ ab effreni Germanorũ cruditate mitiorẽ arbitret. Vix appulerat Dionisio sæuior miseros ciues aut proscribit aut trucidat aut cumulatis opib⁹ priuat. Nil erga impiũ iusticiæ decor nil nobiliũ stemmata nil patriæ splẽdor nil populi benemerita pẽsi obtinent sola vis furentẽ pascit animũ & cœcos mentis oculos oblectat crudelitas. ¶ Nihil eo pauidiores galli arcẽ ac munitiora insubriæ loca validissime tutanť præsidio subiectas ciuitates Bellicarũ fulmine machinarũ terrẽt/populanť euertũt. Pęnitet miseras scipionibus catilinam & vrbiũ desolatorẽ vero parẽti prætulisse. At ille arcis præfectos pecunia sollicitat, sed vbi nil venale apud fidissimos nouit, exercitũ (Relicto mediolani ascanio) nouariã duxit, vbi Trimolliũ triuulciũ Ligniacũ ac cæteros gallorꝫ duces copias cõflasse acceperat. Sed nec pugnandi copiã imbellis fecit immo intra vrbis mœnia pauidus se exercitũq; cõtinuit Gayacius sanseuerinus Galleaci germanus sforciæ casum prudẽtiori (vt suspicãdũ est) oculo pręuidẽs aut durioris impaticus imperij ortis aut simulatis cũ fratre simultãtibus ad ludouicũ defecit & cũ vxore lugdunũ se recepit vbi a regia clementia liberalissime ac humanissime susceptus aureo diui michaelis torque honestať Anna illũstriũ iubar heroidũ frequẽti põpa ac publico ciuiũ applausu Galliarũ iterũ Regina lugduni suscipiť Cõtra nouariẽses infaustis sforciã auspicijs sua in mœnia excepisse dolẽt Oppressiq; militũ insolentijs nullã fidem pietatẽq; viris qui castra sequunť. Protestanť/ exclamant illachrimãt cõqueruntur. Nec mãsuetioribus agitatur furijs improb⁹ miles. Segnitiẽ infœlicissimi ducis arguit eius auaritiã inexplebilis culpat fortunã ridet, auctoritatẽ spernit, imperiũ floccifacit, irã/æque ac beneuolentiam pendit. Omnia hinc in eius maiestatẽ miseros ciues/ vrbẽ opes & ipsos immortaleis deos licere sacrilegus putat Cui fidat cuius cõsiliũ capit et in tam aduersa rerũ for-

te nescit Sforcia Hinc sibi infensos ciues cōspicit illinc temerarios ac tumultuantes videt milites iudicij inops desperatisq; rebus vecordior relicto sine duce exercitu mediolanum euolat illius dicessum ac fugā tum eius milites tum nostri criminantur pacisq; condiciones per internuncios tractant. Nam spernenda etenim Burgundionum phalanx ad nostros transfugerat. Quod vbi Sforcia resciuit ne coeptae desertor militiae prorsus videretur ab ascanio (vt reor) persuasus celeri aequo nouariam repetijt. O quam foelicius garamantas & indos lustrasset vbi appulit exercitus primores ad se vocat. Vt aduenerunt in haec prorupisse verba illum accepit. Vix mortalium nemo eum milit ones ignorat quam proprio ac patria incommodo Super incliti progenitores mei. Francorum regibus promptissimo semper fauerint animo quā gallicum nomen defenderint colluerint & aeque ac penates deos habuerint. Et vt immensa & vicecomitum & Sforciadum erga illos beneficia (quae quilibet compertissima habet) reticeam. Quis nescit Karolum octauū vniuersę armis Italiae circunuentum mea sollicitudine reductosq; insubrum exercitu liberatum Nonne illi ad vercellas Longobardam fidem laceranti rodenti renouato foedere appertissime id probaui sororiūq; ludouicū Aurelianensem (& si iam tum mihi cōminaretur) restitui nōne ille omne ire venenum in pontificem venetosq; pace mecum firmata diuerterat. Ita vt sperādum foret gallos adeo mihi deuinctos esse. vt & in venetos & quoscunq; hostes omnem opem mihi praestarent. Soliumq; meū integro robore firmarent, Sed heu heu fallit augurijs spes bona sepe suis. Ecce quos tutelares deos mihi proposueram, quos mei imperij aequissimos rebar vindices, quos denicq; post Caesarem (omnium alieno foedere post habito) perpetuos dominos & amicos mihi (Sed heu temere) pollicebar violata fide, nullo iure fulciri quodq; acerbius

Sforcia mediolanum refugit.

Burgundionū manus ad nostros trāsfugit.

Sforcia nouariā redit

Sforcia ad milites oratio.

est nulla (deos testor) prouocati iniuria/anito imperio insontem amicum optime meritum spoliare moliuntur. Heu heu quæ venit indigne poena dolēda venit. At iactant Galli insubriæ principatum ad ludouicum Aurelianensem hęreditario iure spectare. Ea nube mentes vestras commilitones circumueniunt & excecare nituntur audite obsecro audite communem causam ab origine repetam/ne vana superstitione illi vos seducant fascinēt obnubilent/aut mihi immo Cæsari & reipub. alienos reddant perspectum vobis esse reor commilitones Philippum vicecomitem sine virili sobole super astra relatum superstites habuisse sororem Valentinam quam astensi vrbe dotatam Aurelianensi duci matrimonio iunxit. Ac super illustrem blancham Mariam eius vnigenitam Pontificum Cæsarumque indultis legitimam, & a patris vltimis tabellis hęredem scriptam, quam Franciscus ille Sforcia principum suæ tempestatis decor genitorque meus vxorem duxit. Quibus hęreditario iure paternum debebatur imperium. Sed Mediolanenses Cæsareis in principatibus foeminas minime succedere causati iugum excutere libertatemque sibi vendicare statuerūt. Quod vbi diuus pater meus resciuit profligatis in quos tunc mouerat Venetis copias in rebellem patriam retorsit quam tandem dijs auspicantibus suis audientem imperijs reddidit. Postea ad cognatos coelicolas vocatus. Relictis quatuor liberis Galeacium natu maiorem successorem in principatu elegit rerum potitus Galleacius Cæsareæ maiestatis sinceram fidem iurauit. Sed aduersis fatis ab Andrea Lampugnano in diui Stephani æde occiditur. Cui impubes adhuc Ioannes Galeacius successit qui & morte repentina sublatus est. Iusque imperij ad filium detulit adhuc infantem, sed paruulum eius mater subripuit quem tandem Galli nescio qua arte in monasterium truserunt, principatusque in capacem

& mundo (vt aiunt) mortuum reddiderunt. Sicque ad nos omne ius deuolutum est Caesareae celsitudini fidele iusiurandum praestitimus, & veros principatus titulos optima fide praescripsimus. Nihilominus hostis nudam a foemina referens originem, Caesareis ędictis reprobatam Venetorum fabellis irretitus ab auita pręscriptaq; ditione nos extrudere nixus est, ad summum reipublicae parentem Caesarem profugimus, indoluit eius sublimitas, nec ferendam communem duxit iniuriam. Sed ad extinguendum publicum Italiae & eius imperii incendium. Vos commilitones validissima in tyrannos propugnacula, firmissimasq; reipublicae bases conscripsit, causamq; meam protegendam vobis commendauit. Quid meam dixi. Cum immo res sua vestraq; agatur. Certe commilitones si vestris (vt & armis viribus / ac ordine superatur hostis) succumbat auspiciis, non mihi, sed Caesari vobisq; Italiae & totius orbis (qua patet) imperium partum est. At si iniquo marte (quod dii auertant) cesserimus ab Italia proscribitur Cęsar, vosq; fidissime imperii dexterae. Ergo agite commilitones arma capescite, quibus & dii, & iura & omne robur fauent. Et si moriendum est pulchrum mori succurrat in armis.

¶ Haec fatus vt nihilo animosiores. (Sciebant enim mendaci mente locutum) e contione abire conspicit cęlum mare sydera ipsumq; deum optimum maximū furibundus detestatur. Fortunā iniquam conqueritur diu auceps ambiguus titubans iterum fugam meditatur. Ha quanti dedaleas emisset pennas / aut diuersas acheloi & prothei formas, quibus aut per aera euolare, aut hostem multiformi figura fallere posset. Dum anxia mens huc illucq; voluitur Francisci Sforciae effigiem quae forte ante oculos picta erat conspicit. Ecquid diuae parens inquit degeneres erimus, & hosti siue conflictu cędemus.

Audēdū est potius & moriēdū q̄ turpē dedecorāq; ducere vitā. ¶His animatus dictis ad milites in forum (quod vrbis plateā vocāt) armatus descēdit. Quos vbi optime instructos videt magnanimus verbis in nostros erūpere patētibus portis iubet. Parent milites & longo ordine in apertos cāpos vt pugnaturi descendūt. At ille vt audentē terribilēq; nostrorū aciē despicit qui læta fronte martem sitiebāt pauidior imbellis fractoq; animo nouū fugæ consiliū capit. Nescit quos inuocet deos Cęlicolæ sprętor potentiæ diui tamen francisci (quem nunq̄ coluerat) habitū vestit, O q̄ dignius muliebres induisset amictus fœmina mollior. Hac nube diomedi æneam subripere putat; Puduit milites inermi vecordissimoq; duci seruire aut illum tutari quem iam victum cernebant. Quippe tutior est ceruorum duce leone quem leonū principe ceruo exercitus. Quo abijt inquiunt serenissime princeps illa magnanimitas quā tam bella oratione præferebas. Cur hūc ornatū non sumpseras cum mœnibus vrbis clausus sanguinis tui insignia stemmata prædicabas. His improperijs illum ridentes nostris vix conspectis sese dediderunt mittūtur sub iugum. Impudentissime copiæ medius cordiger sforcia incedit simulata religiōe nostros fallere sperat, sed illi mercuriali caduceo liraq; opus fuerat quo Argo vigilantiores ligniacum Trimollium triuulciumq; strennuos nostrorum duces sopiret. Ab his deprehenditur. Et captiuus nouariam a qua mox princeps prodierat remittitur, I, nunc infœlix veneno occide nepotes viduas a principatu pelle. Communi hosti in patrios penates viam præbe deorum hominūq; fidem fœdera iusq; omne quo imperes turpiter rumpe dissipa viola vt tandem dijs mortalibusq; inuisus miser inops vulgi fabula fias acerbāq; vitam cum morte quæ miseros surda aure auertit commutare desideres.

Sforcia copias ad pugnam expedit.

Sforcia laruatus capitur.

APTO sforcia celer ad Ludouicũ nũcius Lugdunum fertur celerior ad ascanium ille superis solẽneis agit gratias. Festosq; dies indixit per regiones vrbiũ festiui ignes vndiq; accendũtur carmina lyriceq; ode canũtur & lectiores ludi fiũt. Hic vero nil nisi fugam parat. Sed heu quo fugiet cui neq; apud latios vsq; locus insuper ipsi insubrij infensi pœnas ꝓ sanguine poscũt. Tyrannus ad Tyrannũ viam capescet ad cacum busiris profugiet. Armatur igitur purpura exuta & collectis quingentis leuis armaturæ equitibus rebelliũ ciuiũ nobilioribus ad Ioannem bentiuolũ bononiæ incubatorem hospitij iure deuinctissimũ properat, sed ecce venetorũ mile circiter equites obuios in agro placentino habuit a quibus leui pugna victus se in ꝓximam arcem cui ripe alte nomen est recepit. Sed vbi nulla salutis via patuit spẽ omnẽ in eos a quibus desperauerat conuertit, seq; conditione adiecta si ludouico redderetur dedidit ea lege excepit venetus dux. Exceptũ tamen venetias traducere tentauit. Cui Montosonius ac aliqui galliarũ proceres obstiterunt Consultus venetiarũ senatus eũ hostem Regij culminis indicans ad Ludouicũ dimittendũ censuit. At mediolanenses Propriæ pertinaue rebellionis & defectionis conscij vt sforciadas euanuisse gallosq; vrbem populaturos aduentasse viderũt supplices ad Ambaxiũ Cardinalem & pro regem oratores mittũt. Obsecrant in vrbem veniat humilem deuotissimam Precibus flectitur Ambaxius timidam ciuitatem ingreditur. Et palatinis ædibus susceptus frequenti senatu Michaelem tonsum iureconsultum conciues his defendentem verbis audijt Inter or-

Ascanius cardinalis fugiẽs capitur.

Cardinalis ambaxiꝰ ꝓ rege mediolanũ ingreditur.

Ad ābaxiū ꝑ Mediolanensibus oratio.

nacissimus (inquit) Italiae vrbes (reuerendissime & superillustris praesul) siue religiosissimas deorum immortalium basilicas, siue principum decoratissimas ędes. Siue superbam arcis molem, siue immensi populi frequētiam, siue situm, siue amenissimos vnde quaq; ortos, siue agrorum vbertatem, nectareasq; Bacchi opes, siue latissimum imperium consideres. Hanc facile pręcipuam fatebere vrbem principibus grauidam claramq; triumphis ingeniis plenam doctis musisq; decorā. Sed prohdolor ea est amplissimarum miserrima sors ciuitatum vt quam potentiores sunt tam dissidentium iniuria ciuiū pessum eant. Hinc in diuersas luxurians Babilon linguas confunditur. Hinc Niniuae obruitur. Hinc propriis illium ciuibus ꝑditur. Hinc Romani aemula principatus Carthago interiit. Hinc rebellis Hierosolyma in cineres vertitur. Hinc deniq; ipsa orbis princeps Roma ciuilibus telis attrita toties in hostium manus deuenit, sed quid mendicatas externarum ruynas vrbium recenso. Cum hęc inclita vrbs intestino ciuium odio sępius fere occiderit. Et vt praeteream quas a Federico secundo clades sustinuit. Quis nescit quibus dolis Franciscus ille Sforcia eam sibi audientem reddidit. Nonne Gibellinorum factione huius vrbis (cuius auspiciis in venetos militabat.) Retorcto in patriam marte habenas occupauit. At parcendum Ingenuae videretur ciuitati a proprio milite obsesse si excussa Sforciadum tyrannide post cruentam Galleacii necem post venenatum Ioan. Galleacii excidium Post expulsum parridiam Ludouicum (Quem a barbarica cruditate maurum cognominabant.) Verum christianissimi regis numen tandem agnouisset. O quam foelix haec vrbs videbatur si quae diu in tenebris ambularat ortam deo auspice lucem nōn respuisset in propria edepol venerat. Sui autem (& si fictis animis receperant) turpiter eiicere tentauerunt. Et iam languentem germanicis paludi-

bus anguem reuocauere tentauerunt Proh Iuppiter quo dicendi genere hæc meorũ ꝓteruia ciuiũ purgari potest. Certe nec demosthenes, nec (Romani iubar eloquiȷ̃) Cicero tam apertã ingrati cõtumaciã populi excusare possent. Quid igitur reuerendissime pręsul huc cõscendi. Cõ ciues ne accusaturus, Perfidos edepol damnaturus, Reliquos vero (Si quid culpe aut criminis e proteruorũ nube contraxerunt) pro virili expiaturus. Verũ leuis erit prouincia illos cũ authoribus suis in lacum miseriarum iam demersos execrare, vincti enim pestiferi patriæ angues Ludouicus & ascanius Sforciade omnem qua latuerant perditorum hęrbam secum perdidere. Ad hos (qui regia clemẽtia funestis anguibus liberi maligno elusi cõsilio ad thesiphoneas iterum comas animos conuerterãt. Diracq; sanie respersi dilectum (qui inter lilia pascitur) abhorrẽtes mortiferum aspidem amplexi sunt. O dȷ̃ immortales quis expiabit. Quis duræ ceruicis populi contumaciam absterget. Quis ingratitudinem expurgabit. Quis culpam diluet. Proh scelus horrendum quod nec Iouis ira, nec ignes, nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas, Fateor præsul sacerrime Si omne cęlum in iram vertatur, Si ruptis naturæ legibus pyrrhæ secula redeant Si deniq; pluto minos & radamãthus aggerendas in pœnas omne ingenium confundant, omnem pęnam cruciatum ac tormentum ciuiũ iniquitas & reatus excedent. At nec cęli irati videntur, neptunus furores compescit. Anguicomæ sforciadũ furię vinctę ingemiscunt. Et fulgentissimum clemẽtiæ tuæ sidus nobis auspicatissime illuxit. Conuertite o ciues lachrymantes oculos ad pręsentissimũ numen radios æquissimi apollinis prostrati adorate larga e cordiũ penetralibus suspiria fundite ingemiscite cõtristemini cor nãq; contritũ & humiliatũ deus nõ despiciet. Heu heu o ciues is vr̃a & quæ audiri meruit infecũda est oratio, tãtus eñ vestrorũ est cumulus scelerum

vt clementissimas quasq; aures haud iniuria offendat, eya ergo huc ades. O triuulci optima desperate spes patriæ. Qui triplici prudentiæ vultu iano oculatior hinc fortunæ seuientis pharetras despexisti. Illinc noxium anguem debellasti. At nunc medio (quo coelum tempestatesq; serenas.) Placidissimo vultu opus est quo iratum nobis iouem concilies, Nosti. N. quæ fuerit Sforciam vis, vt optimos quosq; aut proscripserint, aut damnauerint, aut iure vel iniurias suas in partes traxerint, & in scelerum sentinam inuitos demerserint, vis ad defectionem nos impulit, quæ si culpam non diluit, contumaciam tamē minuit Procumbe igitur. O miseræ ciuitatis fœlicissima soboles & publicas tuis mistas benemeritis preces porrige. Ecce reuerendissime antistes in cilicio & cinere mœsta iacet ciuitas, facta velut vidua Regina vrbium, princeps prouinciarum. At si populares preces te non mouent, Genu flectit ecce triuulcius pro patria, pro dijs penatibus, pro parentibus, pro liberis, pro amicis supplex orat, amico optime meriti, & populi penitentis preces suscipiat, Celsitudo tua militem irruentem ruynosis a mœnibus propellat mulctam quam ad trecenta milia nummum aureorum promisimus (vndequaq; afflictæ vrbi compatiens) minuat/magistratus restituat. Et deniq; a sforcia dum (si qui superstites sunt) impetu hanc vrbem (quam ab hinc fidissimam obsequentissimamq; iuramus regio munitā præsidio, protegat, regiæ clementiæ in æternos annos seruituram. Hæc vix finierat tonsus cum vniuersus genuflexo Populus multiplicatis vocibus conclamauit, Viuat Rex viuat rex, Mouit ambaxium humilis populi ficta simplicitas. Omnis namq; turba lyneis vestita amictibus nudato capite prostrata iacebat. Cui per Michaelem Ricium iureconsultum æminentissimum paucis responsum dari iussit.

IVNQ; vberrim⁹ regię fōs clemētię nūc primū O mediolanēses exhauriri potuit: vestrorꝫ em̄ scelerū labes tāta ē: vt nec pad⁹ ipi gervndis. Nec tyberis flau⁹ nec stix phlegetō ve piarēt: sed cū sydereos ornet clemētia cęlos iuēistis grām corā oculis dn̄i, & misert⁹ ē sup niuinē vt penitētiā i cilicio & cinere egit. O igēs: O imēsa, O admirabilis, O iclita, O supexcelsa, O vere diuia regij benignitas animi mias tuas qs enarrabit/ O excellēs/ O fulgida / O laudatissima & eternis celebrāda seculis hui⁹ firmissimi ac illustris Romāę eccl'ię Cardis/ & p regis ornatissimi hūanitas: qui tā ppicio sydere regiū numē vobis flexit/ nedū/ placato sereno qꝫ vultu vos (& si imeritos) paciētissime audijt. Ecce iniquitates vr̄as sustulit, & iā iiuriarꝫ oblit⁹ appertis vlnis amico qꝫ vultu vos āplectit. Ecce o mediolanēses hic cardie⁹ apex vobis Regia sceptra iouēqꝫ cōciliat. Et dat epulis accūbere diuū reuerēdissimę eius dominationi vestras igit scriptis ptēdite preces. Et placatū regiū culmē sentietis.

Michaelis ricij ad mediolanenses p ābaxio responsio.

¶ Vt perorauit Rici⁹ vniuersa plebs iterum viuat rex & francia cōclamauit Sicqꝫ soluta est concio. Dehic ambaxius porrectas a populo preces frequenti senatu auctorauit. Et ad restituendam ornandamqꝫ rempublicam sese accinxit. At ludouico par visum est reb⁹ feliciter succedentibus non solum mediolanum: sed etiam reliquas insubrum vrbes gallorum moribus excolere. Ob id ad ambaxium scribit senatum mediolani stabiliat Magistratus per singulas vrbes disponat. Et praecipue achademiam ticinensem refirmet. ¶ Paret ambaxius & vt erat bonarum litterarum vnicus mœcenas viros clarissimos to-

Mediolanēsiū praeces a senatu auctorantur.

Ampliat mediolanēn̄. sēat⁹

Restituit tecinēsis achadēia.

to orbe quęsitos aut senatui adscribit aut magistratibus donat aut achademie ingenti mercede pręficit & iter cęteros illum omnigene disciplię apollinem Iasonem Maynum (quo nihil mirabilius nostra ętas habuit) ducentorum / & mille nummum aureorum annuis stipendijs pręcipuum scholę doctorem conduxit. Interea ille principū vt olim iactabat vertex belli pacisq; arbiter Sforcia Lugdunum adducitur obuiam regio iussu illi fuere Aule pręfectus & Lugdunensis pretor qui eum regi mancipaRunt non illum purpureæ aut aurçæ vestes non gemmę non sceptra decorabant super exiguo ludibrium fortune mululo sedebat camellotea veste tectus. O varia & inconstans inique sortis volubilitas. Ecce quem omnes Italiæ populi expauescebant, quē orbis principes mirabantur, quem Cæsareus apex amplectebatur, cuius consilium prudentissimus quisq; ac delphicum oraculum obseruabat nunc consilij inops sibiq; ipsi mętus a mulierculis etiam irridetur. Concurrit Lugdunensis populus illum visurus. De quo tot aliquando & vicia & virtutes audierat Mira profecto viri erat maiestas compta Cęsarie canis a vertice, ad humeros protensa / fusco colore, naso aquilino ore venusto, procera statura, satis egregium, referebat principem. Tandem per mediam vrbem tractus in arcē cui petrescisse nomen est truditur & illinc regio iussu Lochias (quæ illi perpetua domus fuit) traducitur. Ne forsitan lœtiora videret sponsalia filiæ federici Arogonij Siciliæ tyranni Que per eos dies baroni rupis barāe & britaniæ ꝓcerib9 nupsit. Dū hymenea celebrant ligniac9 ab insubria optatissim9 redijt Cui aulicos Priores ludouic9 obuiā misit & adueniētē ęque ac germanū āplex9 est. Sed longe dispar fuit ascanij aduēt9 vt em̄ apulit per vrbē ac ridiculum spectaculum ductus in carcerem petrescisse (Ne fratre melior censeretur) missus est. Quem tamen amba-

Iasō maynus.

Sforcia lugdunū adducit.

Sforcia Lochias traducit.

xius (vbi ab insubribus (constituto eis Carolo ambaxio ex fratre nepote vicario) gratissim⁹ rediit (ne sui ordinis fratrem in vinculis pateretur) regi conciliauit quod iniquis oculis fortuna tulisse visa est. Stabilitos. N. quos concusserat cardines vt vidit summum ecclesiæ culmen terrę nil verita est. Quippe Alexander fulmineis afflatus ventis mortuus creditus est. Sed mox conualuit. Et publicas in vrbe decreuit quibus et ipse interfuit supplicationes. Ego facile crediderim in cęteros sæuiisse fortunam quo Ludouicum vnum efferret ab alto) Si dij sināt mox elisura. Enimuero reliquis orbis principibus tantus visus est vt hi solum consultissime rem egisse viderentur qui Ludouici beniuolentiam quæsissent. Ob id trecas expectatus cum vxore petijt vbi non solum Maximiliani, & totius fere germaniæ legatos exaudijt. Sed missos quoque a soltano turcoque oratores: eius amicitiam exposcentes religiosisissimus princeps respuit. Nec defuere blanditores & si nihil illis deferret Ludouicus qui & fluuios eius consuetudine oblectari profiterentur Causati Rhodanum eius discessum indoluisse mediamq; pontis partem qua Lugduni meabilis est: impatientius obruisse. At non paucis, hæc ruyna sinistri quidpiam portendere visa est. Quorum vanam opinionem Heluecij firmauere: qui nonnullas in regiam ditionem occursiones fecere sollicitatis ad defectionem plerisque quorum regij corporis custodia (Nescio qua fide) creditur: sed eorum inanes nixus illico repressi sunt. Ego magis his accedo qui nouum pontificem Lugdunensibus presagiri autumauere. Nam per id tempus vita functo Lugdunensi præsule Franciscus Rohanus marescalli de gyesfilius in Lugdunēsi sede suffectus est. Nec tamen fluuiorum furor (despecta forsitan noui præsulis tenera adhuc ętate) lenitus est. Nam & Arar Lugduno

Ascanius cardīalis lugdunū adducit.

alexāder pontifex fulmie afflatur.

Rhodan⁹ lugdūi intumescit.

Heluetiorum noui mot⁹ reprimunt.

Matisconē vsq; glaciatus est & Rhodanus adeo ītumit vt vterq; inauigabilis diu fuerit, vnde nimia Lugduni Annonę charitas irrepsit: At Ludouicus fluuiorum iras puipendens nec quid mitarent curās prīcipum amicitias studioso quęsijt animo cum facillime & ventis/& mari īperaturum pretendens q̄ prępotentum auxiliis regum fulciretur. Ob id Parisios visit. vbi Philippum austrium archiducem eiusq; coniugem regio fastu excepit pactisq; Caroli austrij illius priogeniti ac Claudię Ludouici filię nuptijs foedus ictum est. Illic dimisso austrio qui hispanias petebat Lugdunum reuertit. Vbi recensito exercitui Lignyacum prefecit iussitq; neapolitanum regnum adoriretur. Paret illi ductisq; per ytaliam copijs parthenopem tandem obsidet. Quę minimo negocio cum federico illius īcubatore regio iuri accessit. Quippe federicus recentem sforcię ruynam considerans (ne grauius sibi succederet, siue suis parum fidens) Ludouici īperium quam carcerem experiri maluit: sic exactus regno federicus ī gallias cum vxore nonnullisq; eorum liberis) Nam pars ad Ferdinandum hyspanum clam exportata fuerat) sub custodia mittitur. Eius aduentum pręcurrere nuncij ad Ludouicum quibus auditis dijs īmortalibus solennia sacra decreuit nedum publicam per īmensum īperium lęticiam īdixit foelicem nuncium (vt anguratius veniret) sequutus est federicus: quem aduenientem placidissimo vultu ac cumulatis muneribus Ludouicus amplectitur īgentesque annuos prouentus illi assignat. Ecce quam breui tempore totius fere Italię fasces Ludouicus recepit. ¶ Quippe florenti senenses, Bononienses, ferrarienses, Manthuani, & omnes quos preter labitur Eridanus tum populi tum prīcipes eius nutui parebant. At ne quidpiam eius foelicitati deesse videretur, Alexander eius gratiam promereri cupiens Ambaxiū vniuersę gallię coapostolum legat. Decimasq; sacerdotalium redi-

Arar cōgelatur.
Annonę charitas.
Cum philippo austrio foedus ferit.
Regnum neapolitanū cū foederico, iuri regio acceditur
Ludouici foelicitas.

riuū(quo in turchas bellū susciperet) Ludouico indulget auctus legationis munere Ambaxius publica leticia a lugdunensibus excipitur. Moxque vt appulit ludouicū hortatur vt in religionis perpetuos hostes exercitū mittat. Nil opus fuerat ęquo currenti addere stimulū Christianissimus. N. princeps prouinciā priogenito ecclesiae filio dignā vltro suscipit nūerosam conscribit classē, cui Rauastenū praefecit. Oppressisque a publico hoste Venetis opē ferre iubet. Quorū christianorūque principū auxilijs (vt qui pontifici iurarant ludouico suppetias laturos) Bisantiū īperiū christiano nomini restituere sperat. Sed & pricipes & Veneti pontificē & ludouicū fefellere. Illi. N. nullatenus auxiliares fuere: hi vero quorū precibus tota pugne occasio cępta fuerat & cōmeatū gallicae classi (praeter datā fidē) negauere (& quod īpientissimū est) cerbereo turchae in amicas copias viā patefecere hinc languidiores & sinistro marte pugnantes ad mitilenē nostri fusi sunt. Exacerbasse poterant ludouici animū tū Venetę perfidiae: tū auraicę principis obitus nuncij. Illis nanque plurimū fidebat: hunc supra hominē prudentissimū vnice amabat. vtrūque tn̄ vulnus leniere legati ab Hungaro rege missi ludouici amicitiā regiaque stirpe virginē suo regi nupturā poscentes. Haud aspernanda tanti regis (quo & in Venetos ac Maximilianū quidpiā noui sēper audentē & fidei hostes iuuari poterat) visa est ludouico affinitas. Donatis ergo āplissimis muneribus legatis Annā candalli herois filiā sibique attinentē futuram. Hungari regis coniugē regiaq3 dote cumulatā ei tradit. Quā per vniuersas gallici īperij vrbes (qua illi via fuit) Hūgarię reginā publico applausu salutari iussit. At veritus ne Mitilenę cladis procella nouarū rerū studiosis fractiorē se exhiberet: vtq3 īsubres solida ī fide retineret: trāsactis alpib⁹ Mediolanū gratissim⁹ venit. Et ecce Genuēsium oratores ei offeruntur. Obsecrantes dedititissimā sibi

ambaxi⁹ legatus creatur.

Expeditio ī turchas.

Infoelicit venetorū fraude ad mytilenē pugnatē.

Auraicae princeps moritur.

anna cādalla hungaro regi nubit.

Ludouic⁹ isubres genuenses visit.

genuam visere aliquando dignetur. Annuit & illuc nil moratus numerosa virorum illustrium manum cinctus applicuit. Quod & si res insolita genuensibus videretur tantum perpeti pricipem: vt qui liberis ceruicibus (quos ea tenus passi fuerant tyrannos ꝓ libidine excutere solebant) Letissimi tamen regium numen ingenti triumpho venerauere oblectauit (nil mirum) ligustici maris vrbs domina Ludouicum vanorum tum mores ciuiū displicuere Quorum ingenium vt perspectius haberet bimestre apud eos fere exegit. Hinc per insubriam rediens patriā repetijt. Ad quē apud allobroges adhuc agentē reuerius philippi sabatensis nothus vir illustris magniq; animi a Margarita austria que paulo antea Philiberto sabatensiū duci nupserat: pulsus supplex profugit Philibert⁹ vero & Margarita ad Annā augustā quae Lugduni Ludouicū prestolabatur venere a qua nullo tamen ciuiū apparatu benigne recepti post sextū diem patriā repetiere Fama erat Philibertū reuerij suggestione Ludouico suspectum quo se purgaret Annam conuenisse. At Ludouic⁹ mortaliū nixus facile superaturum ratus, qui imortalibus haud iuisus esset procurante Ambaxio ac cordigerorum pricipe (quem generalem vocant) leges ac mores mēdicantiū reformari tetrica censura studuit, hic ad rempublicam conuersus. Vectigalia & grauissimas oppressiones a centum annis nullo regū decreto attentatas antiquauit, ac lugdunensibus pleraq; priuilegia anno supra millesimum & quingentesimū tertio liberalissime idulsit. Dignus pace videbatur Ludouicus qui pacis tempora & religiosissime & legitime excolebat, sed instabilis infirma & iconstans est (quam mund⁹ largit) pacis quies aut em militiam eneruat aut isolentem suspectamue reddit. Delitie quippe capuane fregerunt Annibalem. At Ludouici exercitus nil eis illecebris mollitus dum regni Neapolitani fines ambit Ferdinando Aragono Hispanorum regi suspectus redditur. ¶ Qui dolo quā

Reueri⁹ sabatēsis noth⁹ ad ludouicū ꝓfugit.

Philibert⁹ sabatēsium dux cū vxore lugdunū venit.

Mēdicantes reformantur.

Oppressiones & vectigalia antiquāt.

Fraus ferdinādi aragonij.

virtute rē auspicatꝰ Philippū austriū ad ludouicū cū pacis cōditionibꝰ legat. Ille sibi cōscius veritusq; ne vt Hispaniā sic & austriā fidē infidā suspicaret ludouicꝰ obsides postulat. Nō distulit ludouicꝰ hostibꝰ plus æquo credulꝰ obsides mittit, quibꝰ receptis austrius lugdunū properat ꝓsallērē festināq; vrbē triūphās ingredit, & a ludouico ꝑter spē iucūdissime acceptꝰ infidū hispani verbis fœdꝰ iurauit se ac Maximilianū socios inscripsit. Illincq; ad Philibertū sororēq; Margaritā burgū haud vile eorū Sabatensiū (quos breissianos appellamꝰ) oppidū euolat. interea dū mellitis blandit Ludouico fœderibꝰ hispanus, ingentem (cui Gōsallū ferrandū ꝓfecit) classem parat, fingit in christiani nois hostes cōscribi, quā in Neapolitanos fines gonsallus eiꝰ imperio retorsit. Nostrosq; nil tale timētes piuroq; fœdere illusos pallātes adorit fuditq; nō sine ꝑpetua nōnullorū e nr̄is vecordiæ nota. Tātæ cladis acerbitatem exasperauit cū ludouici harmigniaci nemorsi ducis ac regij vicarij indigna mors vt q̄ suis ad pugnā (q̄ fabiana industria detrectabat) stimulatꝰ inter cōfertissimos pemptorum hostiū aceruos desertus magnanimꝰ occubuit, tum etiā Alexandri varij ingenij q̄ hispanos (nil mirū hispanus erat) cōmeatu iuuisse cōpertus est, tum maxime fœdifragi hostis ꝑfidia qua p̄cipue offensus ludouicus ingētes iterū cōflat copias quibꝰ latrimollisū ducē designat. Iubetq; aubigniaco (qui gallicę pugnæ reliqas collegerat & in calabriā detinebat) festinās opē ferat. Sed ꝓperātē ęgra corripit valetudo. Nec tñ substitit exercitꝰ sed indesignatam ꝓuinciā infirmū ducē inauspicate p̄cessit. Multa q̄ppe infœlicē exitū portēdisse visa sunt, nā fugientē a prophanis altaribꝰ victimā antiquitas piaculū putauit, quā infœlicius ꝓdigiū cēseri debuit. A iuuene scholari heretica ab hispanis condiscipulis doctrina imbuto, palatina in æde per id tp̄s sacerdoti celebrāti sacratissimā Cristi hostiam vi raptam fuisse. Quam (vt concursu populi præpeditus exportare non potuit) contriuit & fragmenta

Austrius aragonij vrbis infidū fœdus ferit.

Qua arte aragonij iussu gonsallus Fernādꝰ neapolitanū regnū inuasit.

Nemorsij ducis mors.

Alexādri ponti varium ingenium.

Scolaris hereticus xp̄i corpꝰ a sacerdote extorquet.

in terrã perfidus seminauit. T en tus pertinacissime perseuerans, nec publicis p̃cibus/nec a parẽtibus gemẽtibus flecti/nec a clarissimis omnigenæ peritiæ doctoribus ab errore reuocari potuit. Ob id pura accẽsa manu prius loco crudi facinoris amputata suillo in foro viuus crematꝰ est.

Hæreticus viuus crematur.

Dehinc collisa fragmẽta pauimẽtũq; sup quod iacta fuerant religiosissime ac studiosissime inter sacras palatinæ ædis reliquias recõdita sunt. Superstes etiã põtis rodhani pars lugduni penitus collapsa est q̃ Alexãdri pontificis occasum (qui paulo ruinã p̃cessit) nõ p̃sagire, sed christiano nomini sinistrũ fuisse testari potuit. Optimus eñ fuerat põtifex sola prole notãdus. Eius mors ludouico Matiscone tunc agẽti nũciata est, qui rẽ bene cõsultã ratus si apostolicæ sedi emeritus præficeret, Ambaxiũ ascanium ac cæteros (qui cis alpes erant) cardinales romã petere, & christiano orbi piẽtissimũ eligere parentẽ hortať.

Alexãder pontifex moritur.

Ambaxiꝰ & cardinales vrbẽ petũt.

Integer profecto fuit Ludouici in rẽpublicã christianã zelus feruensq; studiũ qui ascaniũ etsi insidiantẽ inimicũq; (Sforcia in vinculis detento) pro cõperto haberet. Dimisit tñ nõ sine apertissimo periculo. Poterat nãq; ascanius aut in pontificẽ eligi/si authoritatẽ (vt q̃ summi ordinis cancellarius erat) spectes. Aut saltẽ ad p̃sulatũ Ludouico haud amicũ (si affectatã vltionẽ consideres) efferre, sed nullam (vbi publica religio emergebat) rei priuatæ rationem habuit Ludouicus. Quinimmo & hosti & ambiciosissimo/ ad summũ apicẽ liberas laxauit habenas. Dimissi igitur cardinales Romã venere, ad quos Ambaxiũ p̃cipue, cardinaliũ pleriq; immo & romani heroes accessere, sed præ cæteris Cæsar ille Borgius Ambaxij gratiã pro virili expetijt. Satis scius cõsultius secũ agi si gallus (quã alia gente) pontifex crearet. Hortatur igitur pontificias ambiat infulas se facile curaturũ vt precio ducti patres ad eum vnũ vota deferant, abhorruit tam dirũ facinus religiosi præsulis mens, & (vt erat modestissimus) nõ sibi sed dignissimo deberi respondit. Eo igitur detrectãte cardina

lem Senensem Pijsecũdi ex sorore nepotẽ qui& Pius ter tius dictus est cardineus ordo Ascanio id praecipue adni tente elegit. Qui(etsi gallis infestior esset)tanto auunculo haud indignus videbat᷑ Obijt sexto & decimo initi pon tificatus die inopinata ei⁹ mors Ascaniũ in ancipitẽ curã traxit, videbat. N. aut ad Ambaxiũ aut Iulianũ Ruuerũ Sixti quarti nepotẽ patrũ studia cogẽti, Illũ(etsi fictis co luisset auris)gallũ adhorrebat metuebat hũc capitali odio ꝓsequebat᷑. Praeualuit irae metus. Cõceptũq; inimicitiae vulnus obliterauit Iuliano igit᷑ quib⁹ potuit cõditionibus se cõciliat, quo Ambaxiũ retunderet. Rapitur eo procu rante ad sacerdotij culmen Iulianus, qui dictatoris quam apostate nomẽ auspicatius ratus, se Iuliũ salutari studuit. Vtinã aeque ac nomẽ mores induisset Iulias videlicet li beralitatẽ clemẽtiãq;. Certe innatã ambiẽdi imperij sitim auxit quã tñ tã diu dissimulauit, donec accẽsis inter prin cipes odijs nunc huic nũc illi fauens, vtrumq; ligusto in genio falleret. Sat illi visum clauib⁹ iamprimũ sumptis, si Romanae ecclesiae imperijq; suis fores reseruaret. aut ꝓ prijs cardinibus muniret, ea mẽte ductus nepotẽ purpu reo gallero ac Petri ad vincula titulo quẽ ipse cardinalis gesserat ornauit. Ioannẽ vero franciscũ ex fratre nepotẽ prefectũ vrbis creat. At nil sibi satis tutũ putans Caesarẽ vorgiũ nõ vinculorũ titulis honorat, sed vinculorũ an gustijs in mole adriani onerat. Quod ne Ambaxio iniu riũ esset eius coapostolatũ firmauit & ex sorore nepotẽ cardineis insignib⁹ donauit. Vtinã super reipublicae chri stianae pupim cõstitutus, furẽtes regiorũ animorũ vẽtos placasset. lõge aliena illi mens fuit. Quippe aeque ac men dicatos portus queritãs(quo violẽtior eum ventus age bat)ancorã firmabat, mox hispano hesitans, mox Ludo uicũ efferens, mox maximilianum pollicita laurea deci piens, mox Venetos abhorrẽs, cuilibet principum cum fortuna alludebat. Hinc iam accensos regũ animos in ar dentiores iras(dum cuiq; applaudebat, quo vtrumq; tã-

Pi⁹ terti⁹ pontifex creatur.

Iuliũs põ tifex crea tur.

Borgius Caesar in vinculo comatur.

dem tolleret) animauit armauit impulit. Quippe verit⁹ ne si Ludouico parthenopeū imperiū restitueret ambicio sus eius in apostolatū ascēsus Ambaxio auctore dānaret. Dum Ambaxio ficto ore vale dicit / oratq; ꝑ virili regū iras frāgat, hispanū clam monet vt copias in Italiam augeat. Ille dum in patriā redit, per celeriores nūcios Ludouico mētē pontificis apperit. Hic vero cui nec miles / nec aes abundat ad fraudes se vertit / quibus virtute inexpugnabilē Ludouicū fregit. Enimuero Ludouicus rem suis haud dignā animis ratus si hostē tm̄ ab Italia pelleret patrios illius fines inuaserat, validoq; exercitu (cui ducē marescallū de Rieulx dederat) russillionis terminos infestari iusserat. Iamq; falsam minutissimū Russilionū oppidū adeo arctissime obsederat vt deditionē hostile pręsidium vltro offerret. Vtinā Marescalus cōditionē oblatam acceptisset, sed quid nō mortalia pectora cogis auri sacra fames. Renuit hostilē deditionē & quo respirandi spacium hosti pro libidine vēderet simulata valitudine Narbonā cōcessit hinc obsessi Segnius oppugnantur & desidiores nostri sine duce languescunt. Vnus rupispotae heros dū magnanimiter oppugnandā arcē suadet bellicae machinę fulminibus actus ad coelites migrauit. At hispanus empti tēporis vsurām resarciturus auxiliares copias ad obsessos mittit, & interea ad Gonsallum scribit pugnam omnium studio detrectet donec suppetias ei ferre possit. Dū gōsallus nō solum differt sed nōnullos ordinū Francorū duces pecunia tardat (ne Aubiniaco qui multis incursionibus hostes grauabat iungerentur) hispani auxiliaris exercitus acrius ꝑperat, nostros obsidionē soluere cogit & semiuagos paucis tm̄ desideratis in patriā ꝑpellit. His sinistris auibus inauspicatior ligniaci mors heu heu successit, quē & regiae aulae & populares gemitus publico luctu suspicarūt. Principem mea sententia nulli suae tempestatis cedentem. At publicas tersit lachrymas vrbe rediens Ambaxius cuius aduentum opportunum hispa

In russiliōnē expeditio.

Hispani ingenium.

Nostri ad falsam fugantur.

nus existimās vt quē pacis studiosissimū tum suapte natura/ tū Iulij impulsione satis nouerat madere fere adhuc russilioneo sanguine legatū & in receti vulnere ad ludouicū mittit/inducias russilioneis finibus poscit. Quas(nescio quo authore)facilius(q̄ sperasset obtinuit)dehinc vbi patrijs larib⁹ nil iā sibi timendū videt militē a russilionea pugna vocat & ingēti classe ad gōsallū destinat. Auctus amicis copijs gonsallus castra nihilomin⁹ excresci aut ambitu ampliore vallari ꝓhibuit/ne nouas creuisse ei vires nostri deprehēderēt quos nō modo commeatu laborare, sed ducū multitudīe (quib⁹ nullus supm⁹ prīceps erat) in diuersa cōtrariaq; studia ac factiones scindi sciebat, augebāt illi victoriæ spē nonnulli pecunia suas in partes tracti, hinc nō ab re sibi cūctādū fore ducebat, dū nostri cōmeatu languescerēt, & diffidētes minore negocio vincerētur successit illi ꝓ voto. Nā dū hinc auro corrupti pugnā dissuadēt, hinc famelici pugnandū priusq̄ inediæ moriendū certāt pallātes incōpositis ordinib⁹ (vt quēq; sua fata trahebāt)in hostes castris valdeq; clausos irrūpūt, vt impetū sustinuit hostis. Primi quib⁹ nulla belli sitis erat vix cauētib⁹ signis fugiūt. Reliq̄ vero vt qui algore & fame fere effecti erāt(etsi yuo allegrius ac ligniacus quā poterāt ad viriliter dimicādū hortarentur. Primaq; fronte pugnantes egregię virtutis spectaculū ostēderent)erūpēte in eos plenis viribus integroq; robore hoste paucis desideratis captisq; allegrio & ligniaco ad garigliani ripas funduntur. Capti etiā funere a nr̄is q̄ppiā haud ignobiles hispani qb⁹ cōmutatis allegri⁹ & aubigniac⁹ liberātur. Ecce qb⁹ artib⁹ circūuētus, ludouicus hispanos furores sustinuit. Quibus tn̄ nil territus Ludouic⁹ dars ligniacæ cēturiæ tribun⁹ obstinatissime(quæ Ludouici regis dono ligniaco cesserāt) nōnullas arces defendit, sperās aliq̄n ludouicū exercitu reparato suas vlturū iniurias, sed vbi expectatū auxilium diuturna spe eū fefellit acie instructa, per medios hostes terribilis euasit, & nec quidē tyrone amisso ingentē (qua

Infaustæ induciæ.

Nr̄i ad gariglianū fundūtur

Ludouici dars magnanimū facinus.

paret) per Italiã insubriã se recepit. Iã prisca Iasones alcidas, eacidas, theseos, agamennones, leonidas, coclites, Scipiadas, Põpeios ipsosq; Cęsares dissimulet ętas, vtq; huic conferendũ (qui ex tam remota prouincia, per tot hostiũ insidias incolumen centuriã reduxerit) vix inueniet neminẽ. Qđ etsi gonsalus Gallorũ triũphatorẽ se inscribi aliquãsustinuerit, hanc saltẽ exiguã Gallorũ manũ sub inuictissimo duce insuperatam inuitis vidit oculis. O quid sperandũ fuerat si vnitus nostrorũ exercitus cõcordibus animis manũ conseruisset. Ecce ynica centuria oẽm hostium vim adeo suppressit, vt fortissimus quisq; trepidus transeuntem expauerit, dijs aut fortunæ aliter visum est, ne forsitan factiosæ Italiæ sub Ludouico pax illaq; aetas saturnia tãdẽ redderetur. Sed quid nec sola in Italia seuientis cęli pharetras perpessus est gallus. Nã & tã dira ardẽsq; per allobroges sabbatenses, Burgundiones ac Lugdunenses, anno quarto supra millesimũ & quingentesimum ęstas inualuit vt phaetonteã redisse putasses. Hinc publicis decretis votisq; ĩmortalibus dijs supplicationibus ex villis lõgo ordĩe populi lineis vestiti amictib⁹ pręeũtibus pueris ĩnuptisq; puellis in ꝓprias vrbes vndiq; cõfluebãt Sed vehemẽtior exestuebat nymbis oĩno repręssis buliẽtis aeris furor. Nec ꝓcibus vllis superi flectebãtur. Primi Chãberiacẽses cõterminiq; aquẽses (quos romanorũ colonos a Sestio proconsule crediderim) coelitũ irã fregisse visi sunt. Illi em̃ obsidibus missis ab his ĩpetrarũt vt lignũ saluificæ crucis in quo & ipsa crux & saluatoris effigies sculpta cernitur chãberiacũ solẽni supplicatiõe deferrent. Ecce mirũ ad vtriusq; populi fines hinc illincq; vix ventũ fuerat cũ serenissimo e coelo tanta nymborũ vis decidit vt deucalione a secula iurasses. Laetus vterq; populus cõmuni mistoq; ordine, hymnis resonantibus, nulleuisq; collucẽtib⁹ facib⁹. vrbẽ ingrediũ. Dehinc in arcis ędẽ deuenit vbi sacratissima illa Syndon in q̃ xp̃m dñm Ioseph sepeliuit salutifero sanguine picta visitur, ibi peractis so-

Vide mirũ.

Syndon xp̃i saluatoris apđ chãberiacũ visit.

lenibus sacris festus dies indicit hinc mitior aeris tempe-
ries eo anno primū fluxit/& frugiferę pluuiæ scaturiere,
sed quia tardiusculæ cęlestis grā manauit. Charioris an- Charior
nona multipharijs infirmitatib⁹ mixta lues eos pp̄los biē annona.
nio afflixit nec popularib⁹ anxietatib⁹ satia summos prin
cipes aut excōicauit aut occidit a Philiberto sabatēse prin Philibert⁹
cipe inuictissimo cui & forma paris, & viribus alcides ces sabatēsiū
sissent, incipiens mēse septēbrio ad superos illū vocauit. prīceps &
De hinc anno sequēti Ioannā Ludouici vndecimi filiam ioanna bi
Biturigū principē coelitibus adscripsit, qđ & si Ludouic⁹ turigum
ossa parētū a blesis Parisios in cęlestinorū sacellū vbi aure dux mori
lianēsium principū insignis ara est. Pientissime ingentiq; untur.
funeris pōpa efferri curauerit. Nō tamē sęuiētis astri furi Ossa parē
as euasit tā em̄ egre valuit, vt vix vltimus ei spūs supes- tū a blesis
set, Tota i lachrymas gallia vertitur heroes aulici pr̄es po pisios de-
pulus matronę vt vnicū dilectissimūq; parētē lugent vo ferri curat
tis precibus sacris hostijs muneribus coelū pulsant idignū ludouic⁹.
visum imortalibus dijs tā optatū terris numen dū Frāci- Ludouic⁹
siscus pubesceret eripere. Cōualuit igit̄ imo fere reuixit lu ægre va-
douicus, quē ac castorē pollux morte (vt suspicor) rede- let.
mit federicus, ille Aragoni⁹ qui p̄ id tp̄s mortalē sarcinā Federicus
exit. Cui⁹ spolia gallis erepta cū hispanus inultus detine- aragonus
ret mēs Ludouici fuit illa nouo exercitu vēdicare, sed in- moritur.
stitutū distulit, Elizabeth illa armipotēs militarisq; vira- Elizabeth
go hispani vxor q̄ post triūphatos (quos granatas vocāt) hispania
populos, cū perhēni peritura vestē anno sexto supra qn- regia mo
gētesimū & millesimū felicissime mutauit. Ea mors no- ritur.
stræ pacis vinculū inter reges patefecit. Quippe hispanus
exulceratū haud immerito Ludouici animū sciens vixq;
erga eū quē simulatis federib⁹ sępe deceperat qdpiā fidei se
cōsecuturū nouū amicitiæ pignus vafro ingenio excogi
tauit, mittit ergo oratores qbus ad ludouicū frequēti prī
cipū corona admissis is q̄ prias legatiōis p̄tes obibat ge-
nuflexo in hæc v̄ba orauit. QVAM pniciosæ execrabi- Oratorū
les incōmodę ac iniuriæ fuerintq̄s tua maiestas rex xp̄ia oratio.

nissime mutuis odijs cũ rege catholico exercuit simultates) Et gallicus orbis & hispana respublica testari possunt Tã. N. inauspicatis certatũ est oĩbus, vt vtraq; impia nõ modo, sed crudeliorẽ etiã erynnim pœniteat. O q̃ cõsultiꝰ in hostes publicos cõibus auspicijs infestas acies duxissetis. O q̃tũ terrę potuit pelagiq; parari hoc quẽ ciueles hausẽrũt sanguine dextrae. Q3 & si aduerso marte tui pedem reflexere, parthenopeũq; regnũ nobis cessere. Quid inde sperari potest. Si iratae mentes persistent nisi aut tui, aut hispani principatus immo & totius xp̃iani imperij excidiũ: Nã dũ tua magnanimitas vltionẽ sitit Ferdinãdus rem quęsitã tueri cõtẽdit, si iterũ in furias ignes sanguinẽ vim arma crudelius eatur sani ingenij nemo est qui apertis oculis imminẽtẽ xp̃ianae reipublicae procellam nõ perspiciat, sic gręciae vrbes (dũ singulę imperiũ vẽdicare certant) libertatem nedum imperiũ amisere, sic macedonicus scissus principatus euanuit, sic reduces a troia pugna horoes periere, sic ergo hoc tuũ foelix regnum hispanũq; fraternis vulneribus sese cõficient perdẽt obruẽt interimẽt, vt mox accurrẽs perfidus xp̃iani nominis hostis (q tanq̃ leo rugiẽs circuit querẽs quẽ deuoret) confectis aut falcẽ eneruatis vindicibus populis) decus xp̃ianum deleat. Dij potius iras infensaq; corda in melius vertãt dentq; optatã nostris tẽporibus pacẽ. Quod vix sine coelesti numine fieri põt. Cũ regia celsitudo tua id exposcat, qđꝰ ferdinãdus tantis partũ sudoribus nullo pacto restituere velit. Certe raptas sabini repetebãt, quas amãtes romulidae (nisi prius ceruicibus rescissis, exhausto quiritũ sanguine, vrbeq; demollita) relinquere negabãt. Et quid illis irritatius aut his furiosius exquiri potuit. Ipse tamẽ raptae violatae/parẽtibusq; auulsę/vincula sempiterni amoris inter vtrosq; armatos/& in ipso cõflictu, iuenere sic & vobis q̃rẽda est pax, sic iiurię remittẽdę, sic & simultates sopiẽdę, vt & illę qđ cõtumacit amat obtieat, & tua sublimitas ęq̃ ac si apud se esset illũ potiri gestiat. Vix possibile id iges,

imo facile/vtile decorūq;/fatebere. Si em̄ ingenita ē principibus cū diis immortalibus cōis clementia hacq; sola ceteros mortales p̄cellūt. Quid facilius quā innata virtute vsos iniuriarūq; oblitos in vnanimē mentē coire. Si quā anxiæ quātoq; ingētiū exercituū dispendio (qui auspicatius in bizantinos hierosolymitanosq; tyrānos militarēt) parthenopea corona a tuis liliis tota Italia discreta tuo iuri (Si restituatur) seruanda tuendaq; sit equanimiter cōsideres. Vtilius eā germanę fuxię consanguineę dotalem ea conditione (si nulla stirpe superstite decedat) ad te rediturā largeris illamq; Ferdinando regi connubio iūges stabili propriamq; dicabis sic em̄ tuis nutibus res neapolitana regetur, & affinem amicūq; regem potentissimū haud dedignādū acquires. Quo nil ornatius magisue decorū regio tuo apici accedere potest. Nā & regnū quod vix marte redderetur dotale sanguini tuo efficitur tuis legibus/nullo freno/nulla impēsa/ nullis pręsidiis onustū/ p̄petuo parebit, quid optarius tuę serenitati efferre potuit Ferdinandus. Nudam vxorem tuo stemmati regiisq; virtutibus decoram exposcit, quā nō suis sed tuis aut saltē cōibus nepotibus amplissimo regno tot sudoribus q̄sito dotat, te patrem te dominū, te ducem rerumq; suarū principem amplectitur. Extingue igitur (si quę supsunt) odiorū flāmulas. Vnice animos irāq; tuā qui cętera vincis, benignū amici regis animū suscipe, optatā sponsā largire, iam spera suauissimos nepotes, qui tibi perpetuo seruiant obsequātur quosq; & pater æneas & auunculus excitet hector. Et tandē regna opes amicos ferdinandi tuo numini adscribe deuince, mouit Ludouici animū blandior hispani oratio. Annuit sponsam per singulas galliarum vrbes hispaniarum reginam venerari decernit pacis conditiones laudat. Oratores amplissimis muneribus cumulat & foedus (quod sanctissimum sperabat) iureiurando firmat plaerisq; dedignantibus omnia ad hispanos austriosq; transire, inultos francorum manes recenti sanguine

Germana fuxia hispano nubit.

respersos ipareṫatos / russillioneis parthenopeisq; finibus vagari, nuptã frãcorũ funeribus dotatã (si vnicus frater fuxius comes occidat) amplã eius successionẽ ad hostes deuoluturã, quæ & si prole carẽs diẽ claudat. Quis putet hispanũ, quæ semel quæsierit firmisq; (dũ ꝑ pacis quietẽ licet) roborauerit & ꝓsidijs & pugnaculis sine ancipiti marte restiturũ. Cuius auara ambiciosaq; mẽs nec dum satia Claudiã Ludouici vnigenitã Carolo austrio nepoti nupturã insubrũ britonũq; principatus cũ bona regni parte secũ tracturã sperat hinc elatiori Austrio auitas clades vlturo in francorũ ruynã cõspirandi materiã nasci male reipublicæ cõsultũ dũ iura ad hostes migrant & regni integritas scinditur dũ robur minuitur quo illorũ vires crescant. Dũ deniq; cõsanguinitates aut affinitates cõtrahũtur nõ amicitias sed belli causas pariturae. Hinc muliebribus titulis anglus austriũq; francos burgũdosq; fasces expetere. hinc roussilionẽ restitutũ liberas hispano in frãcos crassandi habenas laxasse regias virgines tutius suis q̃ exterius nubere non placere nuptias quę regium dyadema deflorent. Quo hostiũ frontes regijs floribus adornentur Hic primo sensum tẽtãtiũ animos sermo per vniuersam galliã est datus, scindit incertũ studia in cõtraria vulgus. Potissima tñ ꝓualuit sentẽtia q̃ oratores singulis ex vrbibus ad Ludouicũ mittendos censuit qui generũ austriũ dissuadeant, & Frãciscũ valesiũ preferri, Claudiæ connubijs supplicẽt electi igitur e ciuitatũ primoribus legati turonos vbi Ludouicus agebat ꝓficiscũtur. Et ad regẽ admissi lutecianũ oratorẽ publico oræ hæc faci iubent. Ea fides cultus feruor pietas zelus & deuotio populorũ (q̃b⁹ tuæ numẽ clementię imperat rex christianissime erga maiestatẽ tuã esse debent, vt quicquid illi aut noxium, aut sinistrum cõparerint suspicãtur ne mox fideliter apperiant ne eorum taciturnitas latentem nutriat conspirationum aspidẽ, nam qui summo regni discrimine aut dissimulãt, aut segniter agunt in perfidiæ notã facile colabũtur. Qđ

Oratores a singulis gallię vrbib⁹ ad ludouicum destinant.

Orõ ad ludouicũ ꝑ lutecianũ oratorem publico noie hita.

& si curandum eis sit: ne quid temere ad serenitatis tuae sydus deferant: vbi tamen rei ambiguitas iudicij certam fallit stateram: aut diutius deliberandi spaciũ negat: vt cũq; sit diuinitatis tuae oraculũ consulendũ est: quo aut iminẽtis periculi leuetur anxietas aut prudenti consilio hostilibus insidijs obuiam eatur: haec mens hoc studium vniuersos lilicolas animos mouere/concussere/imo & terruere nũc maxie cũ & tuo culmini casses tenduntur: & gallico orbi paraẽ excidiũ. Quid obstupescis aut hesitas: acsi athlãteã corruisse sarcinã conspiceres: qui tam firmo obice omnem regni tui aditũ praeclusisse credis: vt facili⁹ gigãteis manib⁹ coelũ subuertẽdũ metuas. Pacata quippe omniũ Italia isubres liguresq; tibi vni parẽt. Omis gallia scabellũ pedũ tuorũ est. Perpetu⁹ oli hostis angl⁹ fraternisat. hispanus vxorijs auct⁹ titulis se affinem non modo gessit, sed sibi cõem cũ Caesare nepotẽ generũ tibi offert: quid iam timendũ, quid expauescendũ quid ve suspicandũ est: tã potenti obsequentique principatui: tot praesidijs stabilito: tot tantisq; federib⁹ societatib⁹ ac affinitatibus firmato in tanta pacis quiete Proh dij imortales: tã potẽs iperiũ inuisum ab eterno fuit: tot p̃sidia oneri quã frugi, federib⁹ apud periuros nil fragili⁹: itemeratam societatem/vix maiestas patitur. resarcitis amicitijs exigua fides: tuta ergo (quae nil nisi respirandi lineas hosti praebeat) erit haec pacis quies, O venenum, O cerbereum achonita: quis (vt hoc tuum foelix imperium mortale redderet) lerueum virus miscuit hostilitas/quis propinauit. Simulatis palliata beneuolentijs p̃fidia: quis circeos potus libauit & contabuit: credula Simplicitas: Philippus nẽpe austri⁹ paterno maternoq; stipite hostis mortiferã hanc pacẽ (cũ filiũ tibi generũ iurauit) quo tuti⁹ hispanos peteret/thesiphonea primũ sanię respersit rediens ab hispanis adeo mellitam propinauit, vt & mistos ferdinandi dolos simul ebiberis. Eo. N. momento quo succaream pacem laudas, propinantiq; plus ęquo credis: latentem sub melle

amaram illius nemorsij ducis ingentemq; tuorum cladē incautus hausisti: cor tuum nobile protinus impetijs acerba lecifera q; amaritudo: quam tamen forti pectore: inuictoq; animo sustinuisti, & in authorem illam euomere tentasti vulturus nāq; violatā deoꝝ hoīmq; fidē: ac iiuriā bipertitis copijs, hostē īpedi iussisti nō poterat gemīa tui martis fulmina viribus propellere: quę tamen solita fraude extinxit. Referrem me hercule quibus ille artibus francam virtutem parthenopeis russilioneisq; finibus turpiter fregerit: sed quis talia fando tēperet a lachrymis. Vnū heu & etiam victos solabatur tali scilicet virtute hostem vicisse: vt & victoriā suā ꝑtesum puduerit: sed proh iuppiter & hanc quoq; verecundiā (dū illi fuxię nuptias minime remis) nostra iactura redemit vxorijsq; titulis texit O deleta sit culpa, franci īpugne occiderit: & vmbra nemorsus erret inulta. Parthenopeis hispanisq; vxori⁹ Rex tute īperet, firmę ab hic sint federa, nec fortiori nexu vinciatur, aut iureiurando feriantur. Quid adhuc expetit q̄d ve optati⁹ cupit, aut cupidius optat Gener (quo sępissime prudētiam tuā lusit) tibi procurat. Venenū iter porrigit & excussum silicib⁹ aureo vellere superbis ignem in hanc regiā tuā pat: nullę mediussfidius ardentiores flāme nulla dirior pestis nullus violentior hostis i ītegrū īperium quam seditio excogitari pn̄t. Et quid nisi apertā seditionem molitur hostis: filiam tam expetit, (quo si regina mater occidat) Britanniae principatum a tuis lilijs euellat: aut (si inter coelicolas reciperis) Mediolanensis ducatus cū maxīa regni parte regiaq; suppellectile externo hostiliq; genero cedat. Quod si ambo hętereas sedes scanditis: nonne vtraque scepra illi relinquitis. Cui & ferdinandus & maximilianus post Philippum latissima imperia conseruant. Quiq; vxorio numine tantis auct⁹ imperij: hanc etiam foelicem coronam vendicare contendat. Aureaq; lilia eradicaturus conculcaturusq; sit. At sperat ex anna angusta filium qui nobis imperet: dijt dent:

filio ne seditiosum sororiũ paras qui tuę hereditatis amplissimam portionem armis a filio petat. Nonne tutius lilligero principi filię nubet/qui & filio tuo obsequatur: et quam reportabit dotem in eis patriaeque auxilium totam profundat. Quiimmo (si infantem filium superstitem habueritis) nonne auspicatius apud sororem in patria quam apud externũ (qui iugurtino ingenio eius tutelã ambiat) educabitur. At si non sit filius Nonne dulcius superillustri Francisco Vallesiorum principi (cui regiĳ post clementiam tuam fasces debentur) Claudia tua vxor erit optimis titulis in patria regnatura quam (si alio nubat) bellorum matricem in penates patrios delatura vnitatemque tuorum liliorum scissura. Certe Rex serenissime, nemo est sani ingeniĳ (qui suauius apud suos pacifero nexu victuram quam alienigenis imperantem bellique fomenta ferentem Iasoneam fidem) cuius insigni ille gener gloriatur (suo malo experturam) luce clarius non perspiciat vix. N. ab infirma radice sinceritatis fructus venire potest: scit sublimitas tua (vt iam commemorauimus) quod te dolis illius parentes regiam fidem tuam fefellerint, ne spera a vulpibus agnum procreari: mitia non solita est quercus, producere poma: nunquam palladia glandis nutritur oliua. A tuis autem liliis quid (nisi puram integritatem innocentemque fidei candorem) expectare potes: confere igitur lilium lilio: fidem fidei: puritatem rectitudini, Et generum Franciscum amplectere quo nil ornatius, nil nobilius, nil iucundius: nil optatius: nil auspicatius aut fortunatius vniuersę reipublicę tuę exquiri potest. Aspice quantę p̃cor maiestas fronte coruscat: quam lęnis blandos ornet clementię ocellos: quantaq; florescat iuuenili pectore virtus, crede mihi nec vana fides genus esse deorũ, cuius illustri numine maiestati tuę foelicitas hostibus confugio filię fidelis amor: & patria tua aurea illa aetas orientur, vix tenuit

lachrimas in intima cordis letícia Ludouicus cũ singula erga se vidit suorũ deuotionẽ, & vt erat alter publicola benigno vultu his verbis respondit nulla dies nec letícíe vnde oblitterabũt viri optimi populorum meorum hoc integerrimi amoris pignus: qui tã prudẽti sollicitudie: solũ nostri robur eternitatẽq; ꝓcurãt: meq; nõ modo sed & vnigenitã Claudiã tãta veneratiõe obseruãt: & ex colũt ĩdignũ ꝓfecto esse vos tã amata pricipe ꝑ iiuriam priuari: aut externum ei⁹ cõnubijs Frãcisco valesio (quo nil mihi sperat⁹ est) ꝓferri: quas igit̃ optatis nuptias gestiẽti pectore accipite: curateq; & publica letícia quantũ ꝑ filie etatẽ licet initietur. Hec vbi rex fact⁹ est: cuncti gratias agunt. Sponsalis dies dominice ascensionis indicit̃ quo Franciscus Claudiam in futuram coniugem vniuerse applausũ gallie accepit. Tunc mea sententia fœlicius astrum arrisit nostris / quo sinistro iubare externis noceret Philippus nanque austrius qui vxorium castelle regnum Socru mortua vendicaturus petierat apud hispanos veneno (vt aliqui asseuerant) vitam obijt mẽse septembrio M.v. ac sexto dñice pietatis anno: visum suspicor dijs (ne initas ĩ deorũ stirpẽ ꝓpagnãdã nuptias turbaret) potius sydero sceptro illũ donare quã terreno. At iulius pontifex maxim⁹ (ne ĩfestũ quidpiã festi ociosiq; gallie dies sue sedi ꝓcrearẽt verit⁹) negociũ exhibuit: siue dolis (dum liberior mens oẽm suspicionẽ posuisset) patentiorẽ rat⁹ litteras ad Ludouicũ dedit benemerita xp̃ianissimorũ regum erga romanã ecclesiã cõmemorat: qui non solum a lõbarda rabie illã liberarit / sed ĩgẽtibus dominijs ditauerint inuictissimiq; ecclesiastricæ libertatis vindices semper fuerit Eum (qui ab pientissimo stipite ductus sit) decere, & sceptra, & anitos mores referre non posse (qui se primogenitum xp̃iane religionis profitetur (siue dedecore maternã ferre iniuriam: precipuos illius thalamos eam quæ ab vbertate pinguis dicitur bononiã bentiuolũ adulterare incubare. In mentẽ iam veniat diram luem vlcisci: ꝓpter

Ludouic⁹ oratorib⁹ rñdet.

Sponsalis dies frãcisci & claudie ludouici prio gẽiti celebratur.

Philipp⁹ austri⁹ castellæ rex moritur.

Lrẽ põtificis ad ludouicum

victricibus armis almę genitrici opem ferre, ne degener videatur/& auito idignus dyademate merito censeatur. Vix hasce perlegerat literas Ludouicus, charolo Ambasio qui cisalpinę vicarius Gallię erat euestigio scribit copias quae illic praesidio erant contrahat pontificique protinus auxiliaris adsit. Paret Ambasius in bononiensem agrum exercitum propere ducit/inuadit/incendit, & hostili marte incursitat, nec mora. Ecce & Iulius ingenti tũ cardinalium tum militum agmine cinctus adfuit & totis animis (si ficti non erant) venientem Ambasium excepit mistis viribus in bononiam itur. Obsidetur vrbs Bentiuoli pulsi i communem (etiam hosti) azillum galliã profugiunt: vt eranuere prona ciuitas in pontificis nut⁹ deditur. Interea genuenses seu ingenita vanitate ducti: seu (vt pleriq; ferunt) pontificis suggestione (qui & classem in ligustico mari detinebat crebrissime pulsat) a ludouico defficiunt & ludouici pręsidium excutiunt. Nobiles & clarissimos quosq; viros proscribunt ducẽ paulũ nouũ lanarũ ifectorẽ nouũq; oĩno hoĩem sibi pręficiũt classem numerosam parant perq; ligusticũ mare vadẽtes monarchi & stationẽ & arcẽ obsident. Id phama an exactorũ ꝓscriptorũ obsessorũq; q̃stus ad ludouicũ prius detulerit incertũ est. Ego certati a lesis quã celerius potuerint nunciatam iniuriam reor vbi tristẽ accepit nuncium ludouicus terra mariq; quantas vnq̃ antea parat copias quib⁹ sese i peratorẽ ꝓbuit/transactisq; alpib⁹ i liguriã mouit. Pręcluserant iuga iuiasq; montiũ angustias validis propugnaculis genuenses: sed quid: apollini glacialem massam opposuerant. Nã (vbi nostri aduentauere) peditum mun⁹ superuacuam timidis defensoribus molẽ (ingenti tamẽ hostium clade) expugnauit. Pernix nuncius dirũ facinus pauefactę vrbi detulit vndiq; metus & similia mortis ymago (ac vt in iam capta vrbe) sontes excruciat coit senatus pars nauibus conscensis migrandum censent: pars Mediolanenses & si pertinacissime rebellarent clemen-

Carolus Aubaxi⁹ auxiliaris põtifici i bẽtiuolũ mittitur.

Bononia gallorum ope põtifici dedit.

Genuẽses ludouico deficiunt.

ludouic⁹ i genuẽses.

Genuẽses vicũtur.

tiam optio in principe probasse prædicant: esse & eis pe-
nitentibus sperandum: qui demulceant iratis regis ani-
mũ mittendo esse oratores. Hæc sola placuit desolatis sen
tentia e clarioribus (si qui tumultuaria in plebe erant) eli-
guntur. Qui nil segniter agendũ rati ad regem citissimis
ęquis venere ad solium eius oblati prostratique propriã
perfidiam accusant: temerarios ausus dãnant: maiestatis
sese reos fatentur, sed nisi peccassent nulla exercendæ re-
gię clementiæ occasio patuisset. Mestis penitentibus & vi
ctis det veniã & vrbẽ (quæ quodlibet regij culminis ipe-
riũ ad hunc pronis animis subitura sit) illesã seruare &
placato numine visere confirmareque dignetur / gemen
tes supplicant Seuero supercilio oratores audijt Ludoui-
cus: largos tñ solitę humanitatis riuos cohibere non potu
it quin paululũ explosa ligustica vanitate exibilataq; vul
gi pertinacia: vrbi pepercerit A victis ingenti applausu
(innumera tñ armatorũ militũ acie cinctus) intra mœnia
recipitur: cui Paulus ille nouus ducaliũ titulorũ temerari-
us assertor (dũ cymba timid⁹ effugere tentat a regia clas-
se interceptus) offertur: maiestatis reus capitalẽ sententiã
subijt: victis liguribus Ludouicus per insubriã gallias re-
petijt tunc primũ quietem sperare ausus: sed dũ iani ædẽ
claudere tentat: Iulius pontifex (aut patriam gallo regi
seruire ęgre ferens: aut innata inquietudine tractus) claues
(quas in eos vsus sibi creditas minime putem) ad immit-
tendas orbi christiano Eumenides conuertit. Suis nem-
pe litteris Maximilianum ludouicũ Ferdinandũ ipsamq;
Margaritam austriam (quæ Caroli austrij ex fratre nepo-
tis tutelam gerebat) pulsat quo vnitis animis nexi in cõ-
munes principum christianiq; nominis hostes Venetos
arma capessant. Prima pontificis vaffram mentem mar-
garita perspexit: latẽtẽque in verborum flosculis colubrũ
fouere ausa est. Nouit enĩ eo consilio Iuliũ in Venetos
bellum suadere: quo (& quas ecclesię attinentes vrbes oc

Gegnuensiũ legati ad ludouicum.

ludouici clemẽtia i genueñ.

Iulij põtificis astucia.

cuparant Veneti) gallorũ ope reciperet & desertũ Venetorum auxilijs Ludouicũ (cõciliata mox sibi eorũ amicitia) ab italia facilius pelleret. Quin etiã & pontificis ingenium viraginis spes excessit q̃ ex Ludouici venetorũq; dissidia vtriusq; victoriam Maximiliano patri sperare nil verita est. Erectis igit animis mulier colũ arripit, quo inquit funestiq; fœderis inexplicabilẽ glomum neuit. Mox adrianẽ speciẽ personata, Ludouico scribit se ab incunabulis francorũ regiã coluisse a qua si euulsa fuit Maximiliani a Venetis male consulti culpa fuit se adhuc eo instituto viuere vt si aliquando iratũ causam præbuerit æterni fœderis monimentum iam sit allatura Venetos dedaleum labyrinthum struxisse quo discordiæ minothaurũ regalibus animis perpetuam luem enutriunt. Concordiæ stamen apud se habere quod vestigia per Venetas fraudes nullo errore ducat, Bene consultum christianę reipublicæ si in Venetorum excidium reges conspirent, quod (vt decentius tutiusq; fiat) se cameracum venturã vbi (si regius id animus annuerit) eius maiestatis legatos conuenire fas sit. Properandum esse eius prudentiæ vt eos viros ad se deleget qui rem tam vtilem & arduã sanctissimis fœderibus firment. Oblatas literas Ludouicus vbi legit extemplo Georgiũ Ambaxium cameracũ ire iubet, Regijs votis obsequitur cameracum magna procerum aulicorumq; ac prælatorũ corona septus aduenit vbi a Margarita festiuo applausu accipitur. Quid plura tam belle, tam blande, tam suauiter, tam deniq; caute eũ irretit fœmineis ambagibus nihil illi abnuerit. Coniurãt igitur illa Maximiliani Ferdinandiq; ac Caroli nepotis verbis. Hic vero iulij (cuius legatus erat) ac Ludouici in Venetorum perniciem in quos communi marte eundũ decretum est. Rebus infœliciq; fœdere sic compositis ad Ludouicum Ambaxius redijt. Nil moram dum censuit Ludouicus ingentes conflat copias quas insubriam preeuntes pone sequutus est. Sperabat coniuratos idem

Magarita austria ad Ludoucũ scribit.

Cameraci fœdus & i venetos cõspiratio

facturos sed rem dissimulātes omnē belli sarcinā in eū de
deposuere. Omnis.n.eorū cura fuit nō aperto bello sed in
cursionib⁹ Venetos lacessere (vt dū Ludouicus dimicat)
q̄ sua esse quisq; p̄tendebat reciperēt eum mox pugna fra
ctiorē inuasuri qui id parū caute animaduertēs in hostem
signa explicat. Ductoq; exercitu & ad abduā pōte facto
flumē superauit moxq; pontē (ne vlla fugę spes suis esset)
obrui iussit. Duo Veneti exercitus erāt duces, comes Pe
tilianus & Bartholomeus aluianus ille impediēdū regi flu
minis transitum ducebat. Hic vero potius virtute q̄ arte
hostem superandū, dū deliberant mirant Ludouicum flu
men iam transiluisse. Capto igit consilio exercitū leui in
cessu reducūt, eos persequitur Ludouicus tripartito ag-
mine. Ventum erat in locū (cui aguadello nomē est) non
longe a Pescheriæ oppido vbi tumulus erectior natura
quasi munitis erat hunc Veneti occupant & castra valla
re tentant, sed ludouicus collatis signis maturius q̄ crede
rent pugnā expetit & aggredit aluianus (vbi nec respirā
di hora datur) milite cōposito aciē expedit illi & loci com
moditas & ingētiores copiæ victoriā polliceri videbant
sed inuia virtuti nulla est via nec regiis animis inexpu-
gnabilis locus esse potest. Diu incerto marte pugnat Al-
uianus ferox suos cōcitat cursitat hostē lacessit. Mox mi-
les mox imperator nullas strennui viri partes ab se deside
rari sinit, nec minus egregie in hostes fertur Ludouicus
borbonio reliquisq; sui sanguineis procerib⁹ acerrime pu
gnantibus pertinaciter hostes se defendūt. Pertinacius no
stri oppugnāt tandē aluianus (vbi suos iam fere cessuros
videt) vah inqt milites, sic nec Italiæ libertas vestris dex
tris protegitur. Et furibundus inter cōfertissimos hostes
sese torquet vbi magna virtute dimicans sancius capitur
& in regia castra deducitur. At petilianus vbi collegam
vinctum audijt non illū vlcisci tentauit, sed fugā vecors
arripuit in fugam & cum duce milites vertuntur nostri
fugiētes persequunt/trucidant/obruūt/dissipant. Ea pu-

gna hostiũ quindecim milia cesa ducẽtis e nostris desideratis. Victoris ludouici in potestatẽ venere Brixia Bergomum Crema cremona cui & Patauini sæse dedidere fidelis tñ rex quia Cæsare iuris erant Maximiliano eos reddidit, cui Vincentia Verona & reliquæ quas veneti occuparant eius imperij vrbes cessere. Iulius fauentiã Imolam forliuiũ aliasq; ecclesiasticæ ditionis ciuitates excepit Ferdinandus Brundusiũ tarentũq; inuasit, Patauini tñ eiecto Maximiliani præsidio ab eo defecere in quos mouit Maximilianus vrbemq; obsedit. Cui auxiliares copias duce Pallicia Ludouicus misit. At ille (etsi in manus iamiã vẽtura ciuitas videret) obsidione soluta sese in germaniam inglorius proripuit, ecõtra reduci Ludouico Mediolanenses illustrẽ parauere triumphũ deauratũq; romanorũ instar currũ obtulere, sed vt in recusandis honoribus se gereret, quãtũ in emerẽdis egerat, deo optimo maximo nõ sibi gloriã deberi, ptestatus currũ triũphalesq; laureas modestissime detrectauit coelitibusq; dicauit. Dehinc humanissime habitis insubrib⁹ Sauonam petrexit vbi ad se venientem cum vxore ferdinãdũ regio fastu excepit inter reges iterũ firmatũ est foedus. Nõ suę mactata, sed sacrosancta christi saluatoris hostia solẽnibus cerimonijs libata. Illinc quãtus a Nemæa alcides silua tumidi leodis onust⁹ spolijs in patriã redijt ludouicus quẽ gestiẽs/applaudens/exultans/iubilãs/extollẽs/ois eũ gallia exceperit salutauerit hystoriæ fidẽ excedit, sed dũ sanctis martyrib⁹ Dionysiano in tẽplo leonina trophea spoliaq; lętior offert inuictũq; leonẽ domuisse a blãdiẽtibus aulicis prædicatur. Sensit adriatico e sinu leruea crudiorẽ hydram seruire q̃ vulneribus foecundior geminas in ceruices pullulasceret. Quippe veneti quos ad extremum fractos quilibet iurasset, pontifici Iulio (vt ante cogitatione pinxerat) recõciliati ab eo obtinuere vt cõmuni marte ludouicum maximilianũq; impeterẽt. Paratis igitur raptim copijs pontifex mirandulam veneti mutinam occupant: nec sedata

Veneti a ludouico vincunt:

Ludouici fidelitas.

Quæ vrbes cuilibet cõspiratorum cesserint.

Maximiliani cęsaris ignauia.

Ludouici modestia

Ludouici & ferdinãdi ad Sauonã colloquiũ & foedus.

Veneti pontifici Iulio cōciliantur.

est pontificis sanguinea sitis quin & in ferrariæ ducē Ludouici amicū irruere. Indoluit ludouicus nec ferendā Iulij impietatē duxit, attamē ne vllas veri ecclesiæ filij partes omitteret literas ad illū dat. Se mirari cur tā varie ageret cur p̄ter fœderis cōditiones nō modo venetos (quos prius abhorrbat) ecclesiæ restituisset, sed in amicitiā recepisset, & in se fœderisq; socios suppetias tulisset. Quin etiā & in ferrariæ principē fœderi cōscriptū arma inimica mouisset nō decere pontificē fidei date tam exiguā habere rationem & indicta causa optimos filios dānare si iniurium quicq̄ in ecclesiā cōmiserit ferrarius ad socios referēdum esse nō ad inimicos se amicū filiū optime de apostolica sede meritū (vt qui nec bentiuolis pepcerit) æquiorē iudicem esse q̄ censeri debeāt veneti religionis hostes ab eius sede indicati. Caueat ne dū sanguineas manus in pios filios armat Iouē irritet / qui saturnias furias miæ passurus sit, qua frōte quibus oculis / quoue stomacho hasce legerit literas Iulius tragico boatu q̄ hystorica modestia apti⁹ exploderet. Infremuit em̄ nubila frōte toruis oculis hyrto supercilio pectoreq; ad nauseā spirante p legit intumescēs frendens rugiēs, & romæ inq̄t azilū est & in latio tute delituit Saturnus, Anne decet patrē filij iudiciū subire, Nū poti⁹ in dubiā imperij aut seruicij aleā eundū. His di ctis sese a cōspectu ei⁹ qui literas tulerat summouit ambiguū celer ad ludouicum nūcius verbū & ancipitē pontificis mentē retulit. Turbaē excandescit asperāq; vindictā concipit Ludouicus quam lenire potuisset Georgius ambasius pontificiæ regiæq; amicitiæ studiosior ni ad emeritos cœlos vocatus superos p virtutum pontē (quem viuens astruxerat) petijsset orbatus vnico achate Ludouicus ad Carolū Ambaxium scribit insubrios exercit⁹ pōtifici venetisq; obiciat ferrrarium defendat & illatam iniuriam vlciscaē. Ecce his Ambaxius quo duce Iulius Bononiam subiugarat in Iulium fertur mutinam mirandulamq; expugnat. Sed dum aut armis aut sanioribus mo-

Ludouic⁹ ad pōtificē scribit.

Ambaxi⁹ cardnialis moritur.

nitis pontificē a pertinacia reuocare tentat aegra valitudine corripitur & foelicē spiritū ad aethereos triūphos efflauit, quod vbi Ludouico nunciatū est, ne tam strennui ducis mors hostium animos augeret Gastonem fuxium sibi attinentem Nemorensi principatu donatum proregem. Ad insubres misit qui receptis Ambaxii exercitibus in pontificem accingitur. Ille territus non solum arma terrestria parat, sed pontificias imprecationes anathemataque fulminat. Ecce quem nullae humanae vires hactenus obtuderant Ludouici animū religionis malleus pene contriuit quod vt dubiae mentis scrupulū deponeret praesules galliae turonis conuenire mandat. Congesti patres (vbi pleraque & de religione & de pōtificis impietate disputarunt) lugdunū migrāt ibi christiani orbis synodū a pōtifice expetendā quā (si abnueret) a sanioribus patribus in vniuersū intimādā vt ecclesiastici corporis lāguoribus salubrius mederi mores corrigi & pax īquietis animis īmitti posset, & (si qd in terra violētū pōtifex audeat) armis iniuriā ꝓpellēdā vnanimes decernūt. Hanc patrū sentētiā ludouicus maximiliano ferdinādoque innotescere curat, ille opinionē laudat hic vero iudiciū solito ingenio vt dubius differt cū cūctatur maximiliani ludouicique oratores Iulio p̄ces ecclesię offerūt, qui vbi in caput suū parari censurā videt oratoribus nil respōdet illorūque principē Auxitaneñ. cardinalē īmole adriani sub custodia mancipat. Mox ad ferdinandū scribit, iam patere Ludouici mētē quae nil nisi Italiae fasces ambiat synodū ea ratione expetere vt (exacto a sede romana ferdinādi amico pontifice) in parthenopē via pateat iāiā extinguendū publicum hostē qui & venetis q̄ pri⁹ dederat auferre nix⁹ sit, & idē in amicū regē moliat nullā illi esse fidē seruandā q nec ab ecclesia abstineat, nūc nūc opus esse vt catholicum ecclesiae filiū & presidē exhibeat totisque viribus matris iniuriā propellat. Minimi edepol negocii fuit procliuū ad ferendas zizanias Ferdinandū dimouere. Lectis igitur literis

Carolus Ambaxius morit. Gasto fuxi⁹ prorex creatur.

Consiliū turonis celebrat.

Cardinalis Auxitaneñ. a Iulio ī carcerē mittitur.

Iulius ad ferdinandū scribit

ingentē quae Neapolitano regno presidio erat militū cō
geriem ad Iuliū ꝓperare iubet. Idē & Veneti peragunt
verum Iulius (ne dum auxilia expectat interea hostis in
Heluetij insubriā inuadūt. eum irrueret) ingēti auro heluetios solicitat quo Mediola
nensem agrum hostili manu inuadant quod obtinuit. Se
dunensi praesule (qui inter heluetios magni habebatur)
ordini cardinaliū adscripto, irruunt heluetij in quos pri-
Baro cōtinus occiditur. mus exiguum militū agmen Baro Contynus eques ma
gni animi fertur & supra hominē pugnās occiditur. At
fuxius prorex hostes auro impulsos auro facile se repulsu
rum indicans aureorū scutorū molem illis obiecit. Au-
reo splendore execati abscessere, eorū tamē aduētu erecti
Brixia diripitur. Brixienses Bergoniēsesq; a Ludouico ad venetos defece-
rant. In quos fuxius excussis heluetijs inexpectatus copi-
as cōuertit. Per q; arcē brixiensem a suis (qui alacri praesi-
dio/eā defenderant) exceptus vrbe infestis animis ingre
ditur. Territi subito casu Veneti milites & ciues passim
cedūtur vrbsq; perfida a nostris diripitur. Ab his signa in
Bononia capitur a nostris. Bononienses mouit fuxius, nec hyeme territus Bononiā
obsedit Iuliūq; in fugā vertit. Preerat cardinalis papiēsis
legatus bononiensibus qui eo expulso fuxiū susceperunt
Cardinalis Papiēsis occidit At cardinalis ad Iulium profugiens a Ioan. Frācisco Ru-
uero quem Vrbini ducē & vrbis praefectum Iulius con
stituerat ante pontificias aedes obtruncatur. Eo facto plerī
q; cardinalium pauefacti aut Iulij mores perosi diffugi-
Consiliū Pisanū. unt. Pisisq; consilium authoribus Maximiliano ac Ludo
uico vocant, concurrunt toto orbe patres citandūq; Iu-
liū decernunt. Citatus venire recusat & scelerū sibi con-
In Iuliū. scius culpā armis defendere statuit. Heu heu quo abijt pri
sca illa pontificū romanorū sanctitas quo insons cōscien-
tia qui principū minas floccifaciētes nō armis sed virtutū
radijs ecclesiā fundauere cōsiliaq; nō effugientes sed cele-
brantes obiecta in se crimina pleno ecclesiasticę matris se
natu diluere. Ecce iulius qui pastor ouiū credit, ouiū vocē
nō audit, sed misellas obtrūcat quiq; illis pacē ꝓprio sangui

guine mercari debuerat. Inquietem illis imprecatur Auctus enim & hyspanis & veneris auxiliis non lachrymas cum Ambrosio, sed arma cum Iuliano a quo natiuum nomen nactus fuerat in filios ecclesiamque explicat. Ab eius impetu nil ibi tutum patres rati mediolanum migrant, & pontifici fuxium obuiam ire iubent. Castra ad rauennam fixerant Iuliani milites ingentique vallo aggeribus ac profundissimis fossis munierant. Illuc vbi applicuit fuxius crebris incursionibus hostem ad pugnam prouocat, sed castris clausus belli copiam abnegat cunctantem pane factum territum ac vecordem, nostri existimant irruendum esse in castra (quibus nec tute latere hostis discat) vnanimes exclamant, Illum a Rauennatibus commeatu iuuari se famescere nescire tam propinquum inimicum & vrgentem inediam ferre cum mora illi prosit, sibi noceat sibi ducem esse qui vel proserpinam Cerberumque ab inferis extorquere ausit. Audentem non sequi ignauum esse & perfidiae specimen / hic sermo tam increbuit vt ad fuxium delatus stimulum magnanimo eius pectori addiderit. Solennis dominicae resurrectionis dies illuxerat. Haud segnis fuxius sacris pascalibus de more expletis aciem instruit. Perque cunctos ordines cursitans milites ad pugnam hortatur & cauentibus signis martem capessere obsecrat at nec tunc hostis in campum prodiit, sed sese claustris obserans animorum virtutem, non modo sed & vix ipsi penetrandos Herculi anfractus opponit. Haud aliter infremuit fuxius quam circum alta pecudum stabula famelicus rugit leo. An ne (inquit milites inanes fossulae tumidi) ne quicquam aggeres. Aut inermes pali hostem vobis eripient quos nec penitiores ticini aut abduae aluei / nec aerea alpium iuga / nec pergameis cinctae moenibus Italiae vrbes hactenus terruere. Ecce extremus labor suprema vis vltimaque spes hostium qui viribus diffisi / virtute desperantes / ad dolos, latebras difficilesque laberinthos / confugiunt. Nunc animis nunc virtute nunc illis victricibus armis opus est

Oratio fuxii ad milites

O milites quibus & ligusticas arpias/insubriũ colubrum Venetumq; leonem fregistis. Ecce hyberię vulpes supersunt / quæ tot tantisq; iniurijs gallicum nomen affecere, ecquis tam vecordis animi erit qui errantes parthenopeis russilloneisq; finibus parentum amicorũq; manes inultos patiatur. Quis ducis illius nemorsij (cuius me hæredem regia fecit liberalitas) crudele excidium non vindicet vbi & sua arte clausus hostis omnem fuge viam sibi interdixit. Proprijsq; irretitus est cassibus. Concurrite O comites solido robore obruite, infringite perdite rumpite, fulminate, fœmineos fornices, aut vulpinos cuniculos. Quis em̄ hoc virile credat munimentum vbi ignauibus septis quam fortibus armis plus spei inest. Et si virorum est, maior hinc erit gloria & viros & virorum ꝓpugnacula vicisse aut si moriendum est. Quæ beatior mors optari potest quam (dum nec hostis vires nec artes timētur) pro patria occubuisse. Vincamus igitur fortes, obteramus munitos, aut moriamur, & in media arma ruamus. Hæc fatus peditum acies (quibus duo flumina belli molardus ac Iacob ille gallicæ hic germanicæ ductores erant) Bipartito agmine congredi iubet medias autem bellicas machinas disponit ipse vero primus inter omneis nil non Cęsareum, nil non diuinum sublime augustum ingens excelsum exhibet. Tantus tormentorum fragor, tantus tubarum clangor, subitus exoritur vt stelliferam corruere molem pertinacius iurasses. Nam & hostis letalia fulmina eiaculat/& ordinibus dispositis latissimis fossis defensus nostros eminus a castris arcet. Primo congressu parilique fato mauortij duces molardus crocæ dominus, ac Iacob flammiferis bombardarum ictibus collisi pugnantes occubuere, nec ob id cessere nostri, sed inter fulminum telorumq; innumeram plębem irruentes/& fossas, & palos, & aggeres, & machinas superauere mistisq; copijs & pedites & equites inimica in castra penetrauere. O si nemorsium furentem, ferientē, flagellan-

Rauēnatē sis pugna.

rem fulgurantem demolientem eradicantemq; vidisses, martem ipsum humanis tectum artubus haud ab re putasses, infremit, cursitat, dirumpit, euellit, trucidat, praecipitat capita, Ceruices, brachia, humeros, crura, ęquos ipsasque integras hostium acies, haud aliter quam siccam messem edax immissus igni diuidit / deuorat, absorbet, deglutit, exterminat. Non tulit tantam suorum stragem acerrimus hostium dux Petrus Nauarrus. Sed vbi suos iam terga vertentes conspicit Vah (inquit) vecordes. Sic ne tam saepe victis ceditis. Et furibundus in nemorsium fertur. Mouere Hyspanam praesumptionrm ducis asperior increpatio, & concordatissimi ausus conglomerati, igitur resumptisq; animis qui iam fugiebant vnanimes ducem sequūtur. Ecce feralis instauratur pugna. Et incertis volitat victoria pennis vtriq; eam sibi sperant, exclamant, pollicentur: hinc vtriusq; populi ingens enituit virtus quam & sepulta iratis in pectoribus odia, & inuictissimi duces, & studiosior emulatio augebant, sed fuxius yuone Allegrio, eiusq; filio (quem viuerolij dominum pater destinauerat) Pallicio, triuulcio, ac cęteris legionum pręfectis concurrentibus, omnem hostium vim repressit. ¶ Primo impetu Nauarrus & maxima insigniorum hostium manus capiuntur, prorex neapolitanus celeri aequo salutem quaesijt quem secuti ducenti supra mille equites totidem pedites pugne se subtraxerunt, examinauit vilis comitum ignauia reliquos qui omnem spem euntes in fugam vertuntur fugientes nostri persequuntur opprimunt / interimunt & semiaminibus cadaueribus ad quartum lapidem vias sternunt. Verum quam accensi animi quam implacabilis odiorū sentina / quam deniq; inuidiae / pertinaces / maleuole hostium mentes erant patuit, Cum redeuntibus nostris semimēbres egrisq; corporibus per humū serpentes resumptis quę eis labētibus deciderant armis nouū pugne genus instaurarūt & p̄tereūtiū ęquorū quinetiā & militum

Fuxij virtus.

Petri nauarri ad suos ipro periū.

Victoria ad nr̄os declinat / & nauarrus capit.

Mira sauciorū rebellio.

tibias succidaneis vulneribus infestauere donec obtriti demoliti conculcati oppressiq; languentes animas expirauere. At qui nec vulneribus fessi/nec viribus exhausti/ integrum adhuc robur retinuerant aut qui primo impetu trepidiores latuerant, omnes congesti nouam phalangē, adstruxere. Hos magnanimus conspicit fuxius ebuliens/ victor/& martio furore adhuc incandescens. En ait & hispanae mulae adhuc recalcitrant. Cui alegrius qui adolescentes animos satis nouerat (vt iam consertos hostes inuasurum videt) exclamat. Quo periture ruis inclite princeps. Quae te furię exagitant, vicisti & victis desperatisq; lacerandum temetipsum crudelis offers. Circunspice obsecro, vix ex toto exercitu decuria tibi adstat. Quid in tantam hostium aciem, subsiste paulisper donec palicius reliqui heroes ac victrices copiae adueniant, quo hi nullo periculo tutiusq; deleantur. Recte mouentem obaudijt & frandens in haec verba (ergo cunctantem victoriamq; palicio seruantem conspiciet hostis. Dij melius intrepidam suscipiant animam) in densissimam aduersantium turmam se coniecit. Haud aliter tumidas in columbas regius seui tales quam mauortius princeps hostilem vim opprimit interimit/cedit, laniat, obruit, deturbat, altior morientium gemitus & languentium ferit aurea sydera clamor mouit allegrium ac comites coelestis immortalisq; fuxij magnanimitas adeo impulit vt salubris consilij immemores, haud ancipitem mortem lubentes subierint vnoq; impetu in hostes irruerint. At illi vbi tam exiguum omniq; auxilio destitutum manipulum vident aperta acie orbiculati in centralem vterum recepere conclusere & eminus lanceas / fustes sagittas iaculantes primum ęquos interemere dehinc diutina fessos pugna semideos heroes oppressere. Sic inter mortuorum ingentes ostium aceruos illustris ille fuxius diuiniq; viri occūbentes melioris vitae ortum quaesiere ambigeret hic animus (si historiae lex sineret) neniae an triumphi potius ca-

Allegrij ad fuxiū monitus.

Fuxij & sociorū mors.

uendi essent: nam si fuxij mores/vitę splendorem/extremumq; fatum. Si comitum & in ipsis letalibus sinceram faucibus fidem inspicias, ętereos triumphos terrestri gloriae praetulisse conijcies: fraenabisq; lachrymas et indigentib⁹ dijs congratulabere ne noua celis cessisse sydera egre ferre videare: & superum beatitudini inuidere: at si quot gemitus clades, suspitia luctus hęc funesta dies gallico nomini attulerit attentius consyderes. Cyaneos ploratus exuperabis fateor insignem illam nobis victoriam dedisse nec impugnam fuxij comitumq; necem fuisse quippe palicius triuulcius ac nostri superstites exercitus sacrilegos impiosque syderei sanguinis sparsores ad vnū obtrū cauere rauenam expugnauere. Vbi medicem cardinalē cepere. Et nauarre (vt suspicor omine freti) qui fuxium viuere ętern aq; & imperitura gloria Phamaq; perfrui pro regem vero neapolitanum suoq;) qui ignaniter quo dedecoram proferrent vitam) a pugna abscesserant (perijsse exclamauit) vt & viuenti ethereaeq; anima meritum triumphali funereaq; Pompa victoris quod terrestre reliquum erat longo ordine pullati praeeuntibusq; captiuis mediolanum & laudantes & illachrymantes efferri curarunt gementemque monodiam triumphalib⁹ pręconijs miscentes matri deorum reddidere at sanguinea haec victoria Ludouici foelicitatem, pene extinxit. Et publicam eius imperio calamitatem subiecit. Nam vt primum Iulio nunciata est territus neapolim profugere fere decreuit: ne rome a nostris interciperetur verum vbi optimā nostrorum partem militum (nescio quo suasore) a Ludouico exauctoratā accepit. Erexit animos Maximilianum per crebriores litteras heluetios per sedunensem cardialē excitat: sollicitat/pulsat/quo ille his per veronensem agrum vt venetorum & hispanorum: quas coadūauerat) reliquijs facilius iungi possent liberum haud abneget transitum. His vero quā maximis possent copijs in gal-

Cardialis medices capitur.

triūphās fuxij fun⁹

lrę iulij ad heluetios & maximilianū.

licum hostem suppecias ei ferre properent: nec mota Patent vtrique illę natiua fraude hi feritate armisque cinguntur. Tantos in se conspirari motus resciuit Ludouicus Claudium seyssellium massiliensem presulem ad Maximilianum legat, sed & Ludouicum & prudentem legatum ille decepit. Nam dum se amicissimum sedusque quod cameraci filia sanxiuerat seruaturum iurat, Maximilianum Sforciam Ludouici filium heluetiosque in Italiam per veronensem agrum immittit qui pontificijs venetis ac Hispanis copijs aucti regiam ditionem crudissime incurrere vastareque cœperunt: tam subitam (cui nec Ludouicus Maximiliani caesaris dolo praeuentus obsistere poterat) hostium colluuien ecclesiastici patres qui in iulium mediolani coiuerant ipseque regius senatus vbi accepere migrandum in galliam extemplo censent: idque tam raptim tam trepide exegere vt dum minus caute Medicem Cardinalem obseruant. Elapsus libertatem quesierit. At Palicius collectis vndique nostrorum cohortibus mediolanensem brixiensemque & aliquot ex insignioribus arces praesidijs munit & cum reliquis (qui pauculi supererant) militibus ticinum occupat: sed tam ab hostibus quam a perfidis ciuibus) quib⁹ gallicum nomen semper exosum fuit) circumuentus non sine maximo periculo euasit & patriam comite triuulcio repetijt: nostris abeuntibus hostis minimo negocio vniuersam insubriam occupauit: sic pulsus Italia Ludouicus ad vlciscendam iniuriam animum conuertit: sed ecce Alebretus princeps cum Ioannis filij nauarrae regis oratoribus ei offeruntur qui hispanum regem Nauarre regnum numeroso exercitu inquietare nunciauit obsecrãtque vt amicissimo regi in perfidissimum hostem, opem ferat annuit fidissimus Rex amicicięque causam quam propriam protegere properauit & comparatis copijs. Dunensem pricipem in aquitaniam Nauarramque vestigio

Cardialis medices aufugit.

Palici⁹ & nrĩ ĩ galliam se recipiunt. Oĩs insubria a ludouico defficit.

ire iubet Trimollium vero et Claudium seyssellium ora tores ad Heluecios destinat qui illos reconcilient: sed & militum & oratorum inanis labor fuit: nam dum prin ceps Dunensis in aquitaniam tendit: ingens anglorum classis aquitanico in sinu fluctuare nunciatur visum Du nensi minus consultum nudam præsidiis deserere pro uinciam ne & auglus eam occuparet & se vlterius pro deuntem intercluderet. Nec posse hyspano a fronte resi stere. Si a tergo ab anglo prçmeretur, scribit igitur ad Lu douicum auxilia augeat. Ipse vero interea leni incessu per aquitaniam præsidia disponens in Nauarræ fines ex exercitum ducit Tardiuscule tamen nam antea quam ap plicuisset/Pampillonam in saltu pyreneo Nauarræ prin cipem vrbem hispanus pulso Ioanne rege occuparat: sed anglica classis cui admiraldus præerat vbi nil inerme aut indefensum aquitanicis oris iamque: & borbonium & ipsum Franciscum Vallesium auxiliares nostris ven turos didiscit versis velis in britanicum mare se recepit. Quod & si nonnullæ gallicç naues in conspectu essent du bie tamen nec confligere ausæ (nam & numero & viri bus impares erant) Vim hostilem patientius diutiusque tulere donec Primangayus regiæ nauis (quam Anna il lius auctrix a proprio britannarum ducum insigni tor que cordigeram noncuparat) Magnanimus ductor regi am anglorum nauem cui admiraldus insidebat prospici ens in eam vela dari iussit idem & Admiraldus vt se im peti videt paribusq; animis signis vndequaque cauenti bus curat. Non aliter esurientes falcones prudentes que grues, rostis vnguibusque armati: infestis explica tisque alis quam regie naues plenis lintheis tonantibus fulgaruntibusque machinis ac ingruentibus iaculis: pri mo impetu concurrunt. Mox nexæ vncisque hamis compacte vbi iacula defecere acerrimam pugnam mul tis vtrinq; cadentibus, manu conseruare. Sed e nostris

Trimoli⁹ et seyssell⁹ ad heluetios legant

Anglorū motus.

cordiger nauis cū āglica pugna.

quispiam cuius nec nomen accepi ignem in anglicam nil sit qui antea quam naues diuelli potuerint ambas deuorauit: solus primangayus) vbi nulla salutis a flammis patuit via/ si mare armatus sese precipitem dedit Terruit reliquam anglorum classem admiraldi regiarumque nauium excidium: sed longe magis ductoris nostri magnanimitas qui cineres suos hostilibus misceri non tulerit & aeque ac eorum naues per neptunias tartareasque vndas persequutus curtio cordatior aequoreos furores viuens armatusque subierit. Quid si id animi ceteris sit nusquam se tutos arbitratur hic quantum velis quantum remigibus possunt angliam repetunt, at ingentior hyspanum metus inuasit vbi borbonium de hic Franciscum valesium a Ludouico missos in se mouisse audiit nescit quid fingat aut moliatur vt qui de imperio suo actum (ni adhuc nouos texere dolos fortuna tulerit) non deffidat: Accessit illi malo omine Iulii pontificis inopina mors, que iam fere obtusum in amentiam detrusit, hinc namque anglum fugientem videt hinc amici pontificis occasum audit hinc gallicam in se virtutem aggeratam conspicit: pontificem suscitare cum nequeat amicum saltem illi sufficere cupit. Sed id exequendi venia non datur cum auxiliarem classem (qua nostros retunderet) reuocare nomine posset/ & violentius ipso marte numen vallesii instare non ambigat in tam ancipiti negocio consilium sors ludouico (vt reor) infensa attulit audiit enim Trimollium apud heluetios tempus inuanum terere (& anglum/ classem in nos reparare. Hinc si a Ludouico inducias petat non negaturum hacque arte Franciscum a se repulsurum sperat: Seriit ergo & exorauit a Ludouico (quod mirum: si in eum totus orbis conspirat) inducias.

Ambe naues combu runtur.

Iulius ponti fex moritur

Induciae ferdinando a ludouico conceduntur.

¶ Quibus reuocatus Franciscus cum exercitu ad socerum rediit. Hac saltem gloria conspicuus vt sola nominis phama victorem hostem belli pausam supplicem expetere coegerit: sed longe dispar fuit Trimollii seyssellique reditus qui fere exacto apud heluetio semestri nil

nisi belli minas retulere. Indoluit Ludouicus efferæ gentis pertinaciam quos vbi blanditiis frustra tentari accepit, Igne ferroq; demulcendos decreuit. At ne Leo pontifex quē cardinalem medicem hactenus diximus quiq; in demortui Iulii sedem vnanimi cardinalium adsensu euectus fuerat, quidpiam in se moliretur Seysellium melliflua præpollētem facundia ad eum destinat. Coactisque egregiis copiis Trimollium Triuulcium ipsumque Albaniæ ducem ac Robertum marchium insubriam repetere imperat, præsto fuere incliti proceres. Et superatis alpibus ad nouariam castra posuere: vbi cū Heluecciis Maximilianus Sforcia in eo qui patri fatalis fuerat agro exercitum duxerat. Sed non eodem cardīe celici orbes semper voluūtur. Nam qui aliquando hosti sinister fuit ager nostris infœlix fuit quippe qui ob recentes pluuias paluster erat: nec poterat equestris phalanx/nec ipse rotate grauioresque machine luteo cœno emergere, pedites (cum impares inimicis essent nec ab equite aut subsidiariis tormētis iuuarentur) primi fuduntur, inter quos florengius iamesiusque ambo marchii filii plusquam humanum credi possit pugnauere: sed & paterna virtus tunc enituit: illos vt audiit viriliter dimicantes occubuisse: nil eo fractior inquit nec exanguia quidem corpora hostis triumphabit & per medias densasque Heluetiorꝝ turmas terribilis gradiens geminam prolem fere exanimem letalibusq; confossam vulneribus retulit. Dii tamen (quibus magnanimorum cura est cordiū) in pristinā salutē eos & patri & patrię reddidere. At equites fusam peditum aciem seq; terreis fere compedibus tentos vidētes vlterius progredi minime ausi i fugam vertunt. Sicq; victor minimo negocio Maximilianus euasit: ea victoria Maximiliani Cęsaris Margaritęque filiæ animos auxit: quibus visum est nunc tandē Ludouicū vinci posse. Si anglus auro armisque præpotens in Galliā traiicere/& Heluetii burgūdiam infesto agmine infestare non abnegent. Solicitant

Iulio suffi cit Leo ad quē seisellū ludouic⁹ destīat

ludouic⁹ īsubriā duce Trimollis mittit.

Marchii virtus.

Nři ad Nouariā fuduntur

igitur vtrosq; properent accelerentq; patentē victoriam capescere: quod etsi moriens Henricus septimus Caroli octaui auxilio anglorum rex filio Henrico qui nunc āglis imperat prohibuisset ne francorū amicitiā desereret. Pl⁹ tamē paternis monitis apud magnanimū regē laudisq; cupidum iniquorum consiliū valuit: hinc citissime classem parari pręcipit. Tanti motus pernix nuncius ad Ludouicum delatus (ni prudentissimus fuisset) terruisse poterat: sed vt arridente fortuna nusq̄ elatior sic aduersa infractior apparuit: salubriq; fretus consilio Trimollium ad heluetios sedandos auro onustum mittit. Pyēnarꝫ vero dum ac magnū seneschallū Picardię Normanięq; vicarios earum regionū portus vrbes arces præmunire iubet donec ingentior conscribitur exercitus ad Heluetij q̄ anteaq̄ ad colloquiū Trimolliū admitterent centena milia nummū aureorꝫ petiere non aurū: sed Ludouici amicitiā oino spreuere. Acceptoq; auro Trimolliū in burgundiā iam penetraturi vacuum remisere festinauit Trimollius in burgundiam cuius prorex erat (vt quantū pro tempore liceret) prouinciam muniret. Sed tam pręcipites Heluetij regios i fines igne ferroq; omnia vastātes irrepsere vt vix vrbiū portas obsecrandi horę superfuerint quantas tñ potuit Trimollius e vicinis pręsidijs copias cōgessit et diuione aliquantisper munito illic hostē pro virili sustinere statuit: nec mora obsidetur semireparata in vrbe machinisq; ac omniū telorꝫ specie īpigre oppugnantur: nulla spes auxilij nulla salutis, si (quid auaras Heluetiorū semper excecauit mentes) aurꝫ non suffragetur hæc sola ī eos arma posse videntur. Impetrato igitur colloquio Trimollius ingentes thesauros pollicetur: centenaq; nummū aureorꝫ milia primo congressu ꝓfundit: & sic quos armis retundere non poterat auro victos obsidione soluere & patriā repetere compulit. Sed non his armis anglus qui iam Callisiū aduentarat repelli potuit, quinimo Suffolcij ducem ac Tallibotum cum bona exercitus parte

Heluecij ī burgūdiam.

Heluecij ꝑcio ī patriā remittunt.

dum ipse a maritimis laboribus paulisper respirat) Ludouici fines inuadere imperat qui nil segniter agẽtes ferro igneq; omnia vastantes Morinũ obsedere in quos longuę villę dux ac nõnulli proceres haud spernẽdas copias duxere, sed dũ obsessos cõmeatu refercire moliunt anglicis insidijs circũuenti semiermes nõnullis cæsis cæterisq; fugiẽtib⁹ ex eis fere insigniores capiuntur vinctiq; in angliam ducunt. Ea res Ludouicũ (etsi egre valeret) e vicẽnatũ proxima Parisijs arce digredi coegit præmisso pri⁹ cũ exercitus parte Frãcisco valesio sed anglus qui callisij adhuc belli auspicia captabat Maximilianũq; cæsarẽ præstolabat vbi franciscum in se accingi audijt solo nomine territus (ne priusq̃ suis iungi posset ab eo interciperetur) properauit a callisio morinensem obsidionem petere idq; tam palatim vt phama tulerit si Pyennius suos nõ ꝓhibuisset facile in manus nostras cõcidisset. Cui ecce tristior nũcius regẽ Scottorũ in Angliã cũ numeroso exercitu penetrasse retulit penituit nil mirũ tam temere & patriam in discrimine vicini hostis deseruisse & in tam potentissimũ regem contra paternã mentẽ mouisse. Augebat etiam indignationẽ bilimq; exasperabat Maximilianus Cæsar quod præter fidem iuratã cum pollicitis auxilijs nondũ venisset. In se tñ Franciscũ vallesiũ borboniũ q; ab Abbatisuilla parari audiebat quibus etsi copijs numerosior sit hesitat tamen an suis fidere queat vt qui patria blandissimis Maximiliani sermonibus eum abstrexerant forsitan derelicturi si victoria scotorũ regi sororia cedat. At dum his fluctuat syrtibus ab vxore illi reddunt litere scotorum regẽ. Deletis fere ad internitionem anglis occubuisse. Scotos vero regis fato licet victores censerentur territos ꝓprios lares remeasse. Vix legerat literas. Ecce & maximilianum ad secundũ lapidẽ auxiliarẽ adesse accepit huic q̃ iã fortunæ maledicebat resumptis animis audẽtior gestit. Ex quo feliciorib⁹ auspicijs maximilianũ exciperet morinũ accerrime oppugnari imperat

Angl⁹ in gallias traiicit. Lõgueuillæ dux & plerique e nostris capiuntur.

Angli anxietas.

Rex scotorũ moritur pugnans & victor.

Maximilian⁹ & anglus morinum obsident.

Sed nec Maximiliani aduētus victoriā illi parturijt. Nam Morinēses validissimo tutati cui Pōtisremigiꝗ heres dux erat præsidio hostē iterū atq; iterū insultantem fortiter a mœnibus arcuere, sed tandē longa obsidione fessi omniūq; cōmeatu exhausti pacis cōditiones longa dierū intercapedine tractare cœperūt, idq; iubēte Ludouico qui iam satis sci⁹ quā difficiles bellorū sint exit⁹ Heluetiosq; ac Hispanum nil aliud quā pugnæ finē explorare qua aut omnino victus ab eis diripereť aut saltē vincēdo fractior facilius vincereť anglo nusꝗ cōgredi proposuerat quē & a Maximiliano auri bibulo thesauris aperte emungi & diutino bello infringi sciebat paruiq; existimabat si exiguā vrbē tantis sudoribus tantoq; auro emptā anglus tandē obtineret. Eapropter ardentē Frācīscū obsessis suppetias ferre prohibet donec ipse cū integro exercitu adesset. Obsessis vero vt vrbē quā poterint diutius detineāt cumq; nec amplius per inediā id licebit (si ipse auxiliū interea nō tulerit) æquis conditionibus dedant. Regium pons remigius imperiū optime expleuit. Longis eñ ambagibus interpolatisq; inducijs hosti toto bimestri illudens tandem vbi nil quod mandi posset famelice amplius vrbi supererat eam dedidit. Ipse vero cum integro præsidio omnibusq; impedimētis armatus, instructaq; acie per medios hostes incedēs ad Ludouicū inuictus se recepit. Mirabanť Maximilianus anglusq; infractā gallici præsidij virtutem quā nec ipsi nec iniquus etiā liuor carpere possent. Hinc Maximilianum altius suspirantē exclamasse ferunt. O feroces inexpugnabilesq; animi quis vos cōteret, quis duras ceruices subiugabit Cedentibus igitur nostris inimicæ acies vrbē ingrediunť quā etsi illesam seruare anglus iurauerat. Cæsari tñ milites datā fidē fregere miserosq; ciues diripuere ac potissimā vrbis partē incendere. Interea Ludouicus in corbiensi agro contracto recensitoq; exercitui Franciscū valesium imperatorē præficit, iubetq; si anglus somā flumen ad se trāscere tentet, Prohibeat Sim

Morinum anglo deditur.

Suspirantis Maximiliani exclamatio.

minus nusq̃ illũ adoriatur illinc corbiã, dehinc Ambianum se recipit. Et ecce distincti in diuersa studia Tornacẽsium oratores ei offerunt. Pars em̃ vrbis in fide Ludouici perstare decreuerant, pars anglo antea q̃ e patria soluerct vrbẽ se prodituram cõuenerant. Petebant ergo fideles Ludouici p̃sidium: perfidi vero nil tã potenti vrbi opus esse cõtendebãt. At dum Ludouicus sinoni q̃ laochonti plus credit anglus Maximilianusq; ad Tornacẽses euolãt, & intra moenia e cõposito excipiunt, quae res vbi Margaritae austriae innotuit nil morata cõtractis insignioribus ac formosioribus vndequaq; puellis cũ Carolo nepote ad patrem anglũq; estimauit sperans Tornacũ nepoti facillime ab Anglo se exoraturã vbi appulit magnanima mulier ludi publici festiq; dies celebrant lautissima cõuiuia nouarũq; irritamẽta amorũ choreae post habito belli studio p totos dies ipsasq; noctes crebescũt. Quid moror nõ aliter Antoniũ aegyptiae blanditiae quã anglũ belgice illecebre irretiere hinc captato Maximilianus ac Margarita tempore ab anglo vrbẽ nepoti dono mellita facundia petunt, iam non abnuebat liberalissim⁹ princeps, sed tallibotus id praesentiens regem ac secreto aliquid dicturus ab eorum cõspectu se duxit: Remotisq; arbitris his verbis alloquutus est. Ea ne fuit mens Serenissime rex cũ a patria in antiquos hostes soluisti victoriã si quam deus optim⁹ maximus largiretur integram in foemineos sinus demergere fuit ne hoc tuum institutum vt non patriae propriaeq; gloriae sed Austrio sanguini militares. Hi sunt triũphi quos penatibus diis referre paras vt victorem mulierib⁹ laqueis vinctum succubuisse nõ pigeat. Cerne p̃cor quibus te ingenita astutia circumuenit dolis Maximilianus q̃ morinũ desolari imperauit & nunc muliebri lingua Tornacum extoquere molitur quo ex victoria nil tibi supersit ingloriusq; patriam repetas. Taceo illius inexplebilem aurim sitim quae etsi myda aut chreso opulentior fueris gazas omneis tuas ebibet deglutiet obsorbebit. Respirã

Tornacũ anglo deditur.

Maximilianus & margarita ab ãglo tornacũ carolo nepoti i munus petũt Taliboti ad Anglũ obiurgatio.

paulisper inuictissime rex & teipsum cōsule ne post emū-ctos thesauros gloriā quoq; tuā austris rapacitas deuoret ingeniū regis animū lenis amicaq; obiurgatio perstrinxit immutauit ac cupidineis pharetris praeualuit mutus sup pudēs roseoq; tinctus ora rubore ac massinissa a scipione sese ad Maximilianū margaritamq; proripuit credidere illi ad se rediisse quae petierat vltro largiturum instant/p̄stant/vrgēt ardentioresq; nepotem cum eo sibi communem offerunt qui & vrbem illi fidissime seruaturus & aeternum pariturus sit. At ille ingemiscens anxius cessa-q; voce respondit. Parcite principes super illustres ab eo quem amicum nostris exposcere quod nō sine perpetuo dedecor daturus sit grauiorem aequis non tulere animis illi repulsam, sed nepotem trahentes a rege indignatiores abiere. Et citatis suis eo insalutato Flandriam repetiere suspectam ab hinc habuit Maximiliani austriiq; stemmatis fidem Anglus, nec solum cum Ludouico negocium sibi esse, Sed cum his quos amicissimos sperabat perspexit. Vocato igitur consilio cum Franciscum valesium sibi insidiantem haud dubitaret antea q̄ Maximiliani abscessus ei enunciaretur praesidiis Tornaci relictis Callisium properauit vt illinc in Angliam vela dedit. Eo abeunte Ludouicus munitis Picardiae arcibus Parisios mox blesas repetiit vbi ab vxore laetissime susceptus est. Sed & eius quieti Heluetae iterum inuidere visi sunt qui Burgundiā sese inuasuros iactabant. Ad quos reprimendos Borbonium cum iusto exercitu dimittit, sed illi tam inuicti imperatoris virtutem expauescentes se foederi quod cum Trimollio percusserant adherere significarunt si quae insubrias adhuc detinebant arces. Praesidia quae vel famae peritura erant Ludouicus reuocaret. Excepit conditionē Ludouicus sicq; milites insubri rediere, sed inter caeteros Aubiniacus Brixiensi arce instructa acie armatus prodiit & patrios lares repetiit eo abscedente Hyspani arcem occupauere Venetis credentibus illos a se praecariam habe

Maximilianus & margarita repulsā aegre ferētes indignati abeunt. Anglus patriā repetit. Heluetiorū motus reprimūtur. Praesidia ab īsubria reuocant.

re, sed vbi inuanum eam repetijsse cognouere penituit tã infide ingenti fidem demisse, hinc si Ludouicum reconciliare sibi possint tentare constituunt. Erant lochijs mancipati Bartholomæus ille Aluianus insignis imperator & Andreas gritius ex illustrioribus Venetorum proceribus, quibus Veneti mandant pro virili tentent Ludouici animum demulcere & Venetorũ amicitiam illi haud indignandam suadere. Properant captiui Ludouico Venetorum mentem aperiunt qui rem sibi frugi fore ratus non spernandam Venetorum (si syncera sit) amicitiam esse respondit, captiuosq; ad se vocat & secreto colloquio audit. Illi iam rem firmaturos pollicentur, & id Venetis euestigio rescribunt, non distulere Veneti legatos qui fœdus cum Ludouico ferirent mittere qui æquis conditionibus liberatis lauteq; a Ludouico donatis captiuis perpetuam regi amicitiam ꝓ principe senatu populoq; Veneto iurauere, sed interea dum veneti pacem firmant inuida mors Annam augustam Ludouici castissimam in tredecimo supra quingentesimum & millesimum, anno Idibus Ianuarijs. Prohdolor exanimauit quam regio funere Blesis Parisios dehinc ad Dionysium cœnobiũ magna impensa, sed longe profusioribus gemitibus publicisque lachrymis efferri curauit. Natalesque sibi Blesas (quas vnicæ prius dilexerat) funestas exosasque abhinc habuit, & a quibus paucis post diebus diffugiens Parisios, ac Vicennarum arcem venit. nec ibi luctum rumpere potuit, sed sancti Germani in laya arcem (quæ placidissima est) petijt nec quẽquam ibi nisi pullatum ad colloquium admisit. Augebatur indies tristi in pectore dolor, nec vlla mitigandi via patebat. Si geminę natę Claudia Renataque dirum frangere merorem nequeant. Illas igitur a Blesis ad se vocat quæ natiua gratia ægrum parentem aliquantisper solauere. Illuc conuenerant totius gallici imperij heroes, pręcipue quos Aquitanica ac Picardia expeditionę plusq̃ cæsarea

Veneti Ludouico recõciliant.

Anna augusta moritur.

liberalitate sibi deuinxerat Franciscus, quibus visum est vniuersæ reipublicę expedire vt per ætatem Claudię eatenus prorogatæ nuptiæ adimplerentur. Eapropter regem adeunt supplicesq; obsecrãt ne tam desideratos gallico orbi hymeneos diutius protẽdat, placuit Ludouico communis illustrium virorum zelus intimoq; pectore gestiįt & quas optabant nuptias totis animis indulsit. Quid plura publico applausu Franciscus Claudiam vxorem duxit, sed nec ibi defuit Annæ desiderium. Voluit eñ Ludouic⁹ pullatas esse nuptias, quib⁹ expletis nescio quo referente nonnulli enim famę nonnulli longuæ villæ duci (qui adhuc captiuus apud anglos erat adscribũt) prope diuinæ Mariæ Angli regis germanæ elegantia forma venustas ad Ludouicum delatę sunt, incaluere iam senescentis medullæ visumq; illi est Mariam aliquando terris pacẽ tulisse, & id alteram Mariam iterum posse. Quãobrem Ioannem a Sylua præsidem Rothomageñ. ac Boherium Normanniæ quæstorem oratores legat qui Mariam ab Anglo sibi coniugem petant. Festinant illi regis votũ exequi & in Angliam traįciũt qui vbi Anglo regiam mentem aperuere protinus obtinuere. Paratur ergo regia classis quæ nympham vectura sit id vbi Ludouico innotuit. Accersitis toto imperio heroibus, & tunc primum puellam vestem exutus in Picardiam quo ventura erat iter arripit. Electosq; nonnullos regįį stemmatis proceres qui Mariam excipiant callisium mittit illuc vix appulere & ecce regia classis in portu adest. Procedunt reguli & cœlestem deam ouantes suscipiunt. Illicoq; aliquot dies morati eam Abbatisuillam vbi Ludouicus præstolabatur deducunt. Processere illi obuiam Franciscus Britonum ac Vallesiorum, Alenconius, Borbonius duces. Vindocinensis & plæriq; comites, ac reliqui Gallici principes. Nec potuit ipse Ludouicus differre quin conscenso insigni ęquo intextoq; paludatus auro obuius illi fuerit quam vbi conspexit dato osculo blandaq; salute. In vrbẽ

Nuptiæ Francisci Valesįį & Claudiæ celebrant̃

rediit a qua ingenti leticia excepta est. Et ingentiore Ludouico diui Dionysij die nupsit, labor esset his quos melliffluis oblectat, Parnasus fõtibus. Qui vel appollinea precingunt tempora lauro. Epithalamium hic cauere sat sit hystoricæ modestiæ hasce nuptias. Pelei rhetiosq connubia vicisse, quibus & religiosæ & magnifice expletis post octauum diem abbatisuilla digredientes perq picardiæ vrbes qua transitus eis fuit summo applausu excepti tandem in diui Dionysij ædem venere vbi more reginarũ vncta coronataq Maria triduum fere exegit / hinc Parisios / gestientes / iubilantes / laudantes / psallentes / ouãtesq latissima regina ingressa est, vbi celebratis per Britonum vallesiorumq ducem / ac ceteros Franci imperij regulos. hastiludijs mensem totum festum iucundumq expleuere. Hinc donatis regijs muneribus Dimissisq anglis qui reginæ comites fuerant Ludouicus & Maria sanctũ Germanum in laya petiere vbi aliquot diebus exactis Parisios rediere. Heu heu extrema gaudij luctus occupat. Ecce infœlix morbus Ludouicum inuasit, quo post octauum diem mortales artus exuere Kalendis Ianuarij. M. cccc. ac.xiiij. Regni sui decimo septimo, ab implacabili parca coactus est. Quod reliquum terrestræ fuit æde diui Dionysij, ad Annæ coniugis charissimum latus magna impensa humatum est.

Maria angli regis soror, Ludouico nubit.

Ludouic⁹ moritur.

¶REX FRANCISCVS PRIMVS.

SIDEREO iubare iã coruscante ludouici spũ certissima patriae salus. Frãciscus vallesiꝰ augustꝰ diuis Karolo sabatẽseq; Ludouica engolisme ducibus sup incli-ta ac optatissima ꝓgenies. Tertio affinitatis gradu Ludouicũ attigẽs auspicatissimusq; gener gallici habenas imperij recepit. Quẽ vt p̃sentissimũ numẽ primũq; mortalibus principẽ benigni cęlites exhiberẽt. Primũ sacri huius nõis, primi mẽsis Kalendis, prima hebdomadę luce primarię, gentis sceptra, & in ipsa nostri sęculi primaria florentissimaq; vrbe faustissimis auibus suscipere voluerunt. Verum nec superos studiosior haec cura fefellit. Magnitudo eñ clarissimi eius nominis vtrãq; apollinis domum impleuit, prudentior numinis nutus geminas iani fores pro arbitrio aut claudit, aut referat, eius auspicia cuilibet labori foelix principiũ largiuntur. Augetur christianissimi populi principatus tam clemẽtissimo augustissimoq; Cęsare imperante / vrbis decor / sublimitas / ciuilitas ac religio ampliantur eo principe rempublicam moderante ad quem cętera diuinitas non opinione Sed exploratissimo argumento colligitur. Quippe si maiestatẽ eius cõsideres. Quid ipso ioue haud dignissimum videbis, si proceritatem, formęq; decorem, nõne iuuenilẽ phoebi venustatẽ (si te claritas tãta nõ excecat) prę oculis habes, si facundiã, nõne mercuriũ iussa deorum explicantẽ audis, si gratiã, nõne venerem. Kariteseq; diuinis ludentes ridentesq; labiolis amas. Si quos lucis radios gemino cornu. huic misellis, huic fortunatis partitur phębem ne ipsam infestiores tenebras propellentem adoras, at sentiant potius hostes martias eius vires, tententque hercu-

Frãciscus merito primus dicitur.

lea eius dextera clauã euellere. Nos vero saturnia aureaq; saecula hunc coelestium virum congestorem retulisse gestiamus. Accedãt deiformis eius animis pcelsę dotes quę imbecillã nostrę mentis aciẽ eximijs illis quos vibrãt fulgoribus adeo pstringũt. Vt neq; intrepidũ fas sit fulgentissimis illarũ radijs oculũ obijcere. Quinimo pficiscẽtẽ ab eterno luminũ parẽte perennẽ sacratioris spiritus lucẽ ab eo nusq̃ diuisibilẽ superna pasci sapientia communiq; omnipotentia perfrui pientissime credimus. Si eñ quo ardore frigescentem Ludouici senio rẽpublicã refocillarit pspicias seraphicis eã restituisse ignibus latebere sororiũ. Nẽpe Alenconij ducẽ armigniaci comitatu. Dehinc biturigum principatu donatũ Normãnię proregẽ instituit (Borboniũ militiae principẽ quẽ conestabilẽ vocant) creauit Vindocinẽsem Ducalibus auctũ titulis Picardiae vicariũ, dũ Pyẽnius diẽ clauserit destinauit, sed quid p singulos regij stẽmatis semideos versor cũ neq; imẽsis quot muneribus dignitatibus principatibusq; illos ãpliauerit oĩs parnaseus labor exprimere. Neq; historiae haec humilitas referre possent/ vnũ sat sit his seraphicis amorib⁹ nr̃o numini nũq̃ lacescente studio nec sanguinis tm̃, sed ardẽtissimi fidiq; spũs nexibus inuictissimis & adherẽtibus languescentes nuper imperij neruos nouis viribus adeo calfactos instauratos roboratosq; vt ęque ac canũ latratus cynthia, hostiles minas franca expaueat monarchia, quin etiã nec his finibus cohibita est supra coelestis huius quem colimus animi flagrans in patriam pientior cupido. Eñ uero vt fortem solidam constantemq; vidit ne in vicia effrenis laberetur cherubinea eam prudentia moderandam instituit: Quo suę incõcussum clemẽtię thronũ firmius stabiliret. A quo legalia oracula nectarei intemeratãnes sapiẽtia fulgẽtissimiq; iustitię radij scaturirẽt/ manarẽt ordirẽt, erũnasq; nr̃as illustri coruscatiõe & salubri aspiramĩe leuarẽt, ipẽ aũt sup celsissimo resıdẽt solido claudiã iunonẽ/ q̃ ęterni amoris casto pectore sidereisq; ocl'is

Pria coelestis zerarchia.
Alẽconi⁹ normannię prex.
Borboni⁹ cõnestabilis creat.
Vindocinẽsis ducis titulis augetur.

flammulas ebiberet ac nostri Iouis clementiae largitrix. Conciliatrix, cybelę foecundior deorum progenię astrorum innumere plębi ęquaret a dextris constituit foelicem vero deiparam ludouicā, quae prudēti speculo fatalia decreta terminaret Solomone pientior sinistro lateri consi dere iussit (nā & si Solomon ꝓfestatus nil matri se negatu rū ꝓprio dyademate illā honorauerit Adoniae tamen ob secratas nuptias non modo non concessit, sed in fratrem Deū arasq; frustra implorantē crudelius grassatus est. At hic noster Solomon inclite genitrici nil negandū sanxiuit procedite igitur filiae Parisiae Hierusalem adorate regem Solomonem dyademate insignitum quo coronauit eū mater sua in die despōsationis suę, sed quae haec mater, quae hęc corona, quae hęc desponsatio, si bacchū bimatrē credere potuit antiquitas. Hūc verū bimatrē ꝓbabilius totis animis venerabimur Ludouica eñ sacros artus sed diuina lux ęternū lucentēq; spiritū genuit illa corporeas triūphaturasq; vires nutriit. Hęc iuectissimā magnanimę mētis aciē ꝓcreauit illa fragrātibus aromatibus decoratissima mēbra sępius refouēda curauit. Hęc ab imortali dauide hunc nostrū Solomonē in iusticia & sanctificatione Sadoch. & in nomine sacerrimi prophetae Natham nobis vere donati Iesu saluatoris (dominātiū ecclesiae romanae cardinalium cętu dominanti Francisco benedicente virtutibus archipręsulū, virtutes regiae eius maiestatis attollentibus potentibus salutari sanctitate pontificiis patribus / episcopis / abbatibusq; prępotentē sanctum domini sanctificantibus. Concurrente superne secundę zerarchię afflatu, & beatitudinem omnem a paracleto effusam secundo nauigio per aquas gratię quę supra cęlos sunt afferente) oleo lęticie pręs participibus suis in regem & christū domini vngi obtinuit. Et ecce astitit regina a dextris in vestitu deaurato circūdata varietate. Quę siuerat in lectulo per noctes quē diligit anima sua / non in lectulo pigritiae aut voluptatū non per tenebrarū noctes inueno-

Solomone piētior Frācis̄cus

Scd̄a zerarchia.

rat. In sole etem̃ iusticię posuit tabernaculũ suũ & ip̃e tãq̃ sponsus procedens de thalamo suo: intercepta ab hiis qui custodiunt ciuitatem quam nisi dñs custodierit frustra vigilat qui custodit eã. O quæ est ista quæ ascendit p̱ desertum delitii affluens innixa super dilectum suũ qui pascitur inter lilia. Et quem pręteritis excubiis inuenit & tenuit donec introduceret in domũ & cubiculum matris suæ. Hæc est q̃ p̱gredit̃ quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol: terribilis vt castro℞ acies ordinata, tota pulchra & in qua macula non est, perennis & inconcussa fides. Quę deaurato caritatis vestimento ornata: & in fimbriis aureis sancto℞ meritis circũamicitur quæ ab antiqua philosophantium gręco℞ hebreorum caldeorũ latinorumque doctrina in tenebris expetita pernoctantes tamẽ pertransiit & ab occiduo Iesu optimi maximi sepulchro vt aurora consurgens rosidas diuini ortus portas reserauit pulchra vt luna sine macula veri appolinis lumen excepit Electaq; vt sol lucis radios populis qui ambulabãt in tenebris partita est: & ascendens per desertũ Asię, per desertum Aphricę perq; maximam Europe p̱tem spreta, irrisa: tyrannorumq; insidiis impetita hereticorum venenatis dentibus lacerata tandẽ dilectũ vnicum inter lilia pascentem inuenit tenuitq; super quem innixa deliciis affluens terribilisq; vt castrorum acies ordinata/ p̱cedens geticos furores lombardam rabiem, hyspanam perfidiam, punicas insidias Cerberĕosq; vniuersæ Asiæ latratus sepissime compescuit. Quid mirũ ergo si inuentũ hũc vnice amat obseruat, colit, venerat̃, Celestis gratiæ oleo linitum, & integritatis diademate a superna luce genitrice incelebri desponsationis die coronatum christianissimiq; nominis celeberrimis titulis illustratum prĩcipib⁹ verã dei ymaginem prĩcipandiq; auctoritatem a supernis principantib⁹ sibi elargitam benigno sydere prębentem angelicis sui imperii ĩsenatibus archãgelica functione natiuæ lucis fulgores & maiestatem sociali quo-

Tertia zerarchia.

Vnctio solomõis regũ francorꝫ vnctiõis figuratiua.

dã iure cõmunicãtẽ, ac extrema zerarchialiũ excellentia-rũ ab excelso suo serẽitatis throno ꝑ ieffabiles ęterni spũs intelligẽtias cõplectẽtẽ, perfruẽtẽ cõgerentẽ: sed vbi vnctus & coronatus ĩ Remẽsi Giõ. Quid em̃ Giõ nisi luctatio: aut arena: ecquis remos sine luctatiõe rexerit. Aut qs ignorat quam dextro Remigio Clodoueũ diu⁹ ille Remigius per vndas sacri baptismatis ĩ salutis portũ duxerit. Hic merito remis coronantur frãci reges qui fere naufragã eccłię cymbã fortib⁹ remis luctãtes calcatis heresum hostiũqꝫ arenis tutam ĩ quietẽ sepissime deduxere. Quod si bersabeides ille Salomon iure optimo in gion vnct⁹ est si franci reges hactenus bñ ĩitiati sunt eo iustius hic noster Solomon celesti oleo Remis linitus est quo a perenni materne lucis fonte procedens fons ipse fidelis iuramenti satiansque iusticię puteus rite credetur vnumquemque ꝓ meritis repensans prudens retributor parcere subiectis & debellare superbos didiscit, proximiusque france libertati nomen sortitus obrutam iulianis hyemibus ecclesię pupim solidauit: firmauit, restituit & catholicae fidei flagrans amoribus procellosas vnitatis christianę diris scismatum ventis vndas placauit propicijs obedientię zephiris plenissimis velis ac inuicte fortitudinis remis ĩ pacificum littus perduxit. At si promeritus sacris optime sanctificat⁹ est. Quis neget exiguã exilẽ augustã debilẽ & naucam esse omnem mortaliũ (si gł̃ie ei⁹ cõferas) laudem verum si humanissimam eius clementiam inspicias Et lacte & mola tantum falsa litantes benignissime suspicientem videbis Nã & si ĩ excellissimo humani generis fastigio positus sit neminem spernit: neminem abhorret ob audit refugit sed minimũ quemqꝫ posita seueriore maiestate ãplectitur excipit exaltat exuriẽtes bonis adiplẽs vi duam pupillumqꝫ sub vmbra alarum vt pupillã oculi diligenti solicitudĩe custodit: propterea populi cõfiteantur ei ĩ ęternum & ĩ seculum seculi, memores sint noĩs eius ĩ omni generatione & generationem. Et filie fortitudinis

tiri i muneribus, vultū ei⁹ deprecentur omneis diuites plebis. Dicāt filie syō/filie visiōis pacis & speculationis q̄ lutetia est a luce non a luto dicta cum almę theologię lucis radios totum in vrbem immittat & i qua diuinę speculationis spiritalisq; pacis visio pręceteris nostre tempestatis vrbibus emicat. Ecce rex tuus tibi venit mansuet⁹. Audi filia & vide & iclina aurem tuā illi quia concupiuit decorem tuum. Recte mea sententia hęc verba hic iclitę ciuitati directa sint quae remis redeuntem Franciscum illustri procerum corona senatorumq; ac nobilium i numero ordie cictū tam iucunde tantaq; pompa letissima excepit vt nullus antea regum ornatiorem festiuiorem cultiorem aut i sua proniorē vota iuenerit Insigni igitur argenteis decoratissimo phaleris sonipede vectus argenteoq; paludamento splendidus deuotissimā psallentem resonantem, gestientem gratulātē/officiosissimam vrbem rex mansuetissimus (optatissimus, speratissimus placidissimus igreditur. Perq; medias pictis tapetibus lustratas regiones (biuijs triuijs ac quadriuijs laudantibus/salutantibus canentibusq; theatris) icedens. Excelsam virginis puerpere ędē subijt & illic (oblatis prius regijs mūerib⁹) igens capitolium petijt vbi regia in mensa medius pricipum cenauit diemq; moratus edes regias (quę tornelle vulgo nūcupant̄) petijt vbi cū suis aulicis ac āglicis flamigisq; procerib⁹ lautissima cōuiuia ifestioresq; imitātia pugnas torniamēta: ac hastiludia celebrauit ceterū a Carolo austrio comes nausantij (vt sacris Remēsibus ꝓ eo comite flandrię adesset) missus (& si amicissime exceptus) min⁹ tn̄ a Francisco austrij reb⁹ cautū esse. Si strictior necessitudinis & amicitiae nexus non itercederet prudentissime suspicās renatā Ludouici filiā ac Claudię augustae germanā futurā austrio cōiugē petijt. Quod nō mō obtinuit: sed & filiam Aurice pricipis q̄ iter regias heroidas educabatur vxorē duxit. Hi adamantinum fedus inter Franciscum austriumq; solidari speratum est / cui & Ferdinandus &

Renata ludouici filia carolo austrio in futurā cōiugē despōdet.

Principis auraice filia comiti nansantij nubit.

Maximilianus conscripti sunt quietiam & cũ Hẽrico anglorũ rege inuictissimo firmata est perennis amicitia tam etem̃ benigne habuit Franciscus Mariam Ludouici relictam vt eam ęque ac viuente marito rege coluerit. Dehinc ex henrici voto duci sufforcij nubere non modo passus est:sed largissime donatam annuaq; dotali pensione assignata. Cũ eius viro inumera procerum heroidũq; plebe comitatam callisium vsq; deduci curauit: plerisq; illã vni ex francis principibus (ne ampla dos & suppellex ad exteros deferretur) nuptũ dari obnitentibus: sed federis lex sacro insculpta pectori apud Franciscũ publico etiam patrie cõmodo semper pręualuit/quę equi sanctiq; obseruantia stimulus fuit cęteris orbi christiano dominantib⁹ Francisci amicitiam auidissime petere vn⁹ Maximilian⁹ Sforcia Heluetiorũ temeraria vict⁹ peruicacia: sedunẽsis cardinalis ambitione motus: cęsarisq; Maximiliani (qui sub fęderis imagine Franciscum vt Ludouicum intercipere sperabat) dolis imbutus in cœlũ os ponere ausus est. Suisque auspicijs heluetios cum ingenti insubrũ ac hispanorum manu briansonem vsq; in alpinorum oppidum hostiliter incurrere passus est, diuerterat a parisijs cum augusta / ac genitrice ambasiam Franciscus vbi dum seruos venatur crudelis spina calcarurum sydera pedem lesit. Accepit cœlestes monitus diuino spũ/cũq; supplantatoribus seruis non innocuis ceruis negociorum sibi esse itellexit:auxit auspicij fidem nuncius temerarij heluetiorũ ausus. Idcirco dum pedem curat:festinasq; lotharingi ducis& Borbonij principis germane nuptias celebrat/comparatas omni ope copias Lugdunũ pręire iubet nec mora. Exultauit vt gygas ad currendam viam. Et vale dicto augustę/& matri cui & regni moderamen grauidę vxoris curã cõmisit biturigibus nyuernis molinisq; gratissime salutatus Lugdunũ expectatissimus peruenit dedere operã lugdunenses pronissimã illi vrbem exhibere tantoq; studio leticia/pompa/triumpho/excepere/vt se

Mariã ludouici relictã dux sufforcij vxorẽ accepit quã i ãgliã remittẽdã frãciscus curauit.

Heluetij insurgũt.

Lothorigi ducis & borbonii sororis nuptię celebrantur

non solum ac regem amari: sed felicissimum numen coli merito cognouerit: nec tamen minus deuotis animis viē nenses gracionopolitani ac reliqui dalphinatium populi eius maiestatem venerauere. Tantus.n.applausus tanta leticia, tāta iucunditas vndiq; arrisere vt cœlitū omnem coronam eos visisse credidisses. Mirabantur cōsultissimi cœlestis īgenij acumen fortissimi herculeas vires adorabant: disertissimos nestorea rapiebant facundia: vniuersos rosei oris decor candidulas suaui risu detegens margaritas sydereorūq; splendor oculorꝫ viciebat. O vere beatā q̃ eius thoro digna iuēta fuerat. Iunonē formosissimæ nymphę iurabant attollebant. Quid plura mentes/oculi cordia/linguę voces/organa lyrę, tibię / plectra / tube/ tympana, fistulę, cornua, cymbala in laudes, himnos odas carmina, pręconia concordi accentu profundebantur resonabant & supernum ethera ī communis cœli terrarumq; principis exaltationem gloriā ac iubilū īuitabant. Verū quo oigene theoriā mineruę īgentibus vinceret merītis borboniū qui per īaccessa alpiā iuga cū exercitus parte p̄currebat cū reliquis sequutus copijs punicos gręcosq; labores superauit. Illorꝫ em̄ dux oculū p̄didit horꝫ vero maxima pars membrorum vim amisere vacuāq; ac ī defensam primā Italię orā vtriq; inuenere vnꝰ vtrisq; labor horridam hyemē vincere & cū iermibus barbaris rei militaris omnino imperitis manū cōserere. At nō tā facilis Francisco fuit in Italiā descensus. Nā & si hybernæ glacies minime obsistebāt: buliens tñ est estuāsq; sub ardēti sydere canis militē francū egerrime affligebat: quietiā nec patuit facilior via: sed qua nec herculi nec Annibali immo nec vlli antea duci transitus fuit. Nā p̄ Ebrodunēsiū fatalē Romanorꝫ coloniā in eū qui argēterię ab incolis dicit collē itū est: nec defuere mōticole barbari qui angustias obstruere tentarint: sed ex tēplo reprœssi primas nostrorꝫ vires sensere. Adde montiū radices ab hostibus vndequaq; obsessas: at vbi ventū est in editū sublimiore

Frāciscus Alpes superat.

colle rupis paruerit oppidum quod dura ab alpibus sese proripiens praeterlabitur ingens. Italia: quinimmo & pleni hostium insidijs agri patuere. Prosper tum columna qui missa a pontifice maximo quingentorum & mille equitum auxilia ducebat eaque loca tutanda susceperat nostros nec adhuc alpes ingressos ratus ad villam francam quod in alpium conspectu oppidum est se receperat vbi dum vino indulget a Pallicio Aubiniaco Imbercurto ac Boyardo interceptus suis aut caesis aut captis tentus est: nec prosperam sibi fortunam arrisisse nec se firmam aduersus francos collumnam gallosque se vigilantiores prudentiae oculos aut robur inter alpes minime amisisse sua iactura temerarius cognouit. Econtrario nostri optimis auspicijs Italiam petisse sibi pollicebant vbi & fracta Romanorum columna simul & prosperitas ad se migrarat vtque insignem franco nomine gentem primo congressu liberarant reliquum quod franci iuris esset ab hostili tyranni de vendicaturos magnanimiter sperare ceperunt. Accreuit haec haud temeraria spes ex hostium fuga quibus vbi columne infelicitas nunciata est timidi magnis itineribus Mediolanum profugere. At ne insalutati abirent clayete nothus borbonice tribunus centuriae a Salucijs padum vsque multis occisis persequutus est. Et rediens Borbonium in suam traxit sententiam quo antea quam hostes socijs qui mediolani erant iungerentur semipalantes trepidosque totis copijs adoriretur, sed Francisco aliter visum, ne (si fessus alpinis erumnis miles praecipitatus pugnam obiret) intolerabili oneri inutilis succumberet nec satis compertum esse an socij obuiam fugientibus veniant hinc verendum ne simul in insidias pugnam recentem & nouo iuuamine superbum hostem semiexpugnante immergantur acies: quod si inimicorum vires sociorum auxilijs interea crescant: sibi etiam sabaudienses Genuenses Venetique auxiliares aderunt & robur suo militi augebitur & gloria ingentior erit integrum quam (vt canis Iulius cesar) flumine diuisum hostem fudisse. Ob id instructis ordinibus exercitum leni incessu hostem post gredi-

Prosper columna a pontifice cum auxilijs missus capitur.

Heluetij fugiunt.

imperat, perq; taurinensem pertrãsiens agrũ (vbi Carolus sabatensiũ dux inuictissimus ac super excelsus cũ Philippo illustri fratre gebennensiũ comite ac validissimis fidissimisq; auxilijs bellicisq; machinis christianissimo nepoti sese iunxere) Vercellas peruenit illic Aymardũ priã auratum equitem cum Genuensi milite qui & Alexandriam cum tota ipsius ditione regij iuris fecerant placidissimus excepit, & Heluetiorum oratores qui nõ nullas pacis cõditiones proponebant audijt. Huiusq; rei summam reuerio Sabatẽsi notho & Lautrecio cõmiti credidit. Dehinc Nouariensibus deditis per ticinensium Mediolanẽsiumq; fines praeterlabens ad tertium a Mediolano lapidem vbi sanctae Brigidae villa obscura prius nũc satis diffamata visitur castramentatus est. Et ecce firmata iurataq; immo ingenti auro empta cum Heluetijs pax nunciatur, sed dum Carolus Sabatensis princeps reuerius noth⁹ & Lautrecius aurum hosti deferunt Visum est cardinali Seduneñ. ac Maximiliano Sforciae & Franciscum paci fidentẽ facillime vinci & aurum deferentes intercipi posse. Idcirco primarios Heluetiorũ ad se vocant quibus cõcurrẽtibus cardinalis in haec verba intonuit.

QVOD oblatum a sannitibus aurum Marcus curius pertinacius repulerit spreuerit abiecerit summę frugalitati ac fortitudini ascripsit antiquitas. Ego vero milites longe prudentius frugalius fortiusq; illum egisse rerer si extortum cautissimae aurum patriae & militi nil omnino sibi retinens erogasset. Vno nempe facinore patriae profuisset, munificentia militum animos auxisset / deuinxisset, proprijs frugilitatem pectoris apertam fecisset, vanamq; hostium spem (qui venalem eius sinceritatem suspicabatur) vaffro stratagemate refelisset, sic castra mulier a petulcis munera procis non respuit & tamen ineptę conceptam libidinis spem supplicibus abnegat, nec iniuria qui enim fortis aut castri cordis decorem precio

Carol⁹ sabatẽsium dux & philippus gebẽnẽsium comes frater Frãcisco belli comites iungũtur.
Genuẽses victis alexandrinis auxiliares adsunt.
Heluecij ficto ore pacis conditiones offerunt.
Nouaria capitur.
Sãcte brigidae villa
Heluecio rum perfidia.
Seduẽñ. cardinalis ad heluecios oratio.

prostitui posse cupidi⁹ auet, aequa statera & precio & stulto desyderio priuat. Eia agite milites cernite cōspicite pēsitate quid a vobis perpetuus obstinatissimé expostulat hostis. Amicitiā cupit vestrā, quo intemeratā vestrae fidei gloriā incestuoso precio deuirginet, societatem queritat, quo vestri summā decoris perpetuo nota inficiat, victoriam mercatur, vt (quos armis inuictissimos nouit) auro superasse glorietur. Quid tandē iniquum foedus vobiscum ferre tētat vt insubriae abeuntes sociūq; amicum optimum verumq; principē Maximilianū hunc illustrissimum qui tot & tanta in vos remq; publicā nostrā contulit beneficia turpiter deserentes, eiusq; innoxiū sanguinem vili prodentes pecunia, inglorij/perfidi/obscuri/ infames periurij/foedi fragi/dijs hominibusq; inuisi patriā repetatis. Haec est illa optatissima pax/haec amicitia/ haec societas, hęc victoria, hoc deniq; foedus. Ecce ignauior hostis cęlebres iam parat triumphos, quibus fidē, integritatem, puritatē, famam, virtutē, Heluetię magnitudinis captiuas ducat. Ecce pollicitū vobis aurū imprudētior mittit. Ecce vos rectitudine vendita vecorditer abscessuros speculatur, quid o milites. Accipietis an refutabitis perpetui dedecoris arrhā sanguinis Sforciadae preciū, & aeternam patrio splendori nubē. Ha milites sentiat hostis se in casses quos tetendit incidisse vtq; inct: ruptos nec inuiolatae fidelitatis vestrae lenones vos intelligat, retortosq; in auctoris caput dolos ingemiscat, iubet aurum illudq; ferentes detineri concurrite fortibus armis. Victoria em̄ in manu est dum segnis nil metuit dum paci fidens vino somnoq; indulget, dum inermis armatos decipere tentat Ecce sui regulis imperij gazas dominia, agros, vrbes, opes delitias huius excelsi principatus iam partitur dispēsat pollicet. Opprimite o milites vanum rei non suae datorem, confrigite credulos rei alienae fellatores, pressseritis etenim (cernite vt aurati phalleratisq; sint) omne francorum robur, domueritis fastum, vim superbiāq; perfre

geritis,opes immẽsas immortaleq́ꝫ decus ac patriæ perpetuam laudẽ quęsieritis,nec quod cõtra ius præstitis iusiurandũ mentes vestras fascinet.O milites vt (quod sine æternæ salutis interitu seruari nõ potest si patrum decretis credimus) minime seruandũ sit eam potius quã huic super inclito principi iurastis fidẽ illibatã custodite,amicum defendite,inimicũ obruite,insontẽ protegite,violatorem perdite,verum hunc principẽ sustinete,tyrãnum propellite. Sic enĩ & magnificos(æquissimi principii censores)maiestatis vestræ titulos incõcussos ostendetis,nec temerandã aut triumphandã vestræ dignitatis amplitudinẽ hosti prostituetis.Hæc fatus vbi nil nisi pugnã aurũq́ꝫ famescere videt nõnullos se legit qui ferẽtes carauasiũ.(Is enĩ locus numerandæ pecuniæ designatus fuerat) cũ auro interciperent captiuosq́ꝫ adducerẽt. Reliquas aũt copias triplici agmine impatentes campo,explicat. Vix semiprodierant exploratoribus nostris patuere qui celeri æquo Francisco regi Borbonio ac Alẽconio id renũciãt iussere illico vniuersum exercitũ armari tripartita etenĩ erat acies anteriori p̄erat Borbonius mediæ Franciscus posteriori Alenconius quos vbi Franciscus rectis ordinibꝰ instructos videt armatus insigni insidens æquo principibus militumq́ꝫ tribunis in concionem aduocatis in hanc orationem cœlestia labia aperuit.

Francisci regis ad milites oratio.

Ræcellens ille artifex Euphranor principes illustrissimi vosq́ꝫ fidissimi commilitones dũ Athenis bissenos pingeret deos neptunũ Iouiali maiestate augustiorẽ fingere nequit q̃ nixus est,aperteq́ꝫ intellexit naturæ potentiã suarum emulam virtutum artem sæpissime vincere, & fessam irrito labore dimittere.Nam etsi thersitem peritior enutriat chiron in archileas vires nunq̃ formabitur nec eacide arma patroclo victoriam,sed pręceps fatũ attulere.Quis pugnacis æqui animos aut dexteritatem apuleĩ,aut luciani aureis asinis magicos potus præbuisse

contendat. Quippe nec arte nec ingenij viribus reluctans naturæ numen fixaq; lex immutari aut velli vsq̃ potest. Et tñ credula simplicitas nos eo deduxerat milites vt in insidijs fidẽ, in hoste amicitiã, in degeneribus animis nobilitatẽ, in fœdifragis fœdus, iu barbaris societatẽ, in mortifero angue pacẽ, in crudioribus vrsis clementiã, in hoste virtutũ seduncẽsi asino sinceritatẽ, toto studio, cura, mente, sollicitudine gratia, benemeritis, aureisq; (vt aiunt) mõtibus cõcreasse sperauerimus. Certe obstabat ingenite genius pertinaciæ. Ecce violata fide, spreta amicitia (reiecta nobilitate, rupta societate, temeritatis fœderũ sacris deuorata clemẽtia stuprata synceritate (auro tamẽ dolis emũcto) insidiãs coluber mortale virus expuit. vrsinus furor rabidos morsus acuit, ignauior asinus calcitrat, & barbara obstrepit violẽtia. Ecce iam portis erũpunt, & in nos pacis lilia fidei columen amicitiæ robur æquitatis azillũ nobilitatis spicimẽ, pfidi latrunculi ferunt. Credo equidẽ commilitones deos francę maiestatis tutelares hostilis vltores impietatis id voluisse quo ferunda inimico spongia cruore comprimeret ex qua purgata sanie vini manarent colores quibus adamantinis æterni triumphi tabellis viuax & indelebilis phama perẽnes imperiturosq; titulos (non protogenea aut nealtea dextera sed diuino pollice) vobis sculperet pingeret. At ne credite milites tales sine spinis rosas aut hanc sine sudore gloriam vobis parari. Cernite non gemmis, nõ auro, non obsequijs aut officijs vobis offertur fortibus animis inuictis pectoribꝰ interrita mente indefessis manibus. Quinimmo proprio cruore ipsaq; vita emenda ac querenda est. Cernite commilitones quibus cum hostibus nobis negocium sit cum indomitis heluetiorum vrsis, cum versutis hisperiarum vulpium dolis, cum mortiferis insubrum cerastis, acrior mea sententia pugna est, sed in vrsinas (ne mordeant) fauces chalcãtũ adhuc vobis superest. O milites quod rauennatensi agro ex manantibus hispano sanguine fontibus

purissimis abdue vndis miscuistis, pendēt vestris adhuc humeris vlpinę exuuięq; pristinæ cladis memores illas a vobis arceāt, nec nobis hercule ꝓgenitis victrix dextera deest quę rediuiuos post tot vulnera angues ab incunabulis superasse didicit. Ecce milites bellica pallas adest q̄ vos prudētię cultores nō incōsultā dolosamq; hostiū turbam sacro egide protegat. Ecce nobilis mauors ignobiles aios perosus vestręq; ingenuitatis ꝑpetuus ꝓtector terribilis curru vobis aduolat. Ecce iuppiter optimus maxim⁹ scelerū vltor claro numine vobis arridet, ecce phœbus ipse apollo coruscās radijs iubar in tenebrosos veritatis osores ardētissime torq̄t, qui poti⁹, Ecce milites xp̄s saluator æterni p̄ris fortitudo xp̄ianissimis populis in fidei sacrorūq; temeratores fortes aios, solidū robur, īfractasq; vires ministrat telis freti auxilijs, vbi cœli vobis militant, quid vobis timēdū est, falsi qd poterūt assertores (qui se correctores principū nobilitatisq; domitores iactāt) in vos lilligere coronæ ꝑpetuos vīdices & inexpugnatas nobilitatis dexteras, annę mēticijs titulis vos terrē, aut nūq̄ extinctę vestrę virtutis laus īprobitati illorū cessura est, ne sinite o milites partā tot sudorib⁹ gallico nomini gloriā ab īgr̄ta gēte cōculcari, ne sinite primos decores ab indecoris fędari, ne sinite q̄so cęleberrima frāce fidelitatis pręconia abrogari, ne sinite tādē vr̄æ dignitatis apicē ab idignissimis latronib⁹ obrui. O dij īmortales vicim⁹ iā fractos cōspicio hostiles mot⁹, video mediusfidius vos oēs hilares lætos, iucūdos, intrepidos, audētes, gestientes, martēq; totis animis capescentes, affectantes, ardentes. Certe res in portu est. Concurrite, obruite, cędite, triumphate, spoliate, vt nec nuncius quidem hosti superfit: vix finierat, vniuersus exercitus viuat rex viuat rex cōclamauit. Ipse vero celerē caduceatorē (qui sabatēsi auiculo eiusq; comitibus qui aurū deferebāt hostiū dolos vtq; obliquo itinere redeāt nūciet) euestigio destinauit lęniq; gradu vniuersos copiarū suarū cuneos obegit, circuit, trāscurrit, ꝑscrutat

nunc hunc nunc illũ placido vultu cõpellans dextrã insignem porrigens salutans amplectens animãs, ac plęrosq; æquestri munere donans. At vbi nil inordinatũ aut labans vidit in secundã (cui pręerat) aciem se recepit. Et ecce ingenti fremitu signa canunt, nam terribili impetu rugiens violentusq; hostis Borboniam aciem missilibus iaculisq; iam inuaserat. Extemplo bellicarũ boatu machinarũ acriori clangore tubarum, magnanimus militum cohortationibus, alacrioribus sonipedum hinnitibus, sauciorũ morientiumq; gemitibus tumulantibus ferientium ictibus, coeli, terræ, maria, miscentur. Puluere sulphureoq; fumo concreta nubes pugnantibus suauem spiritum, diẽq; tenebrosa caligine fere aufert, & altiores effusi sanguinis omnes scaturiunt, manãt, ebuliunt. Primam in hostiũ frõtem Borbonius eiusq; germanus, Franciscus Castalleran di dux super inclitus Taillimontis princeps Latrimollij haud dedignanda progenies. Sancerrus comes, Imbercurtus, Moyacus, Destangius vicecomes cuneati sese accingunt, fulminant, torquent. Quos omnis primæ aciei tum equitum, tum peditum phalanx secuta primo congressu hostem ad desperationem fere perterruere & in fugam vertere, sed Borbonius (affectatam consulto hanc ab hoste fugam quo nostros rupto ordine palantes in angustias deducerent prudenti animo suspicans) suos subsistere coegit, nec mora conglomeratus hostis, nõ in Borbonios equites sed Francorum germanorumq; peditum quos lanschenetos præsens ætas nuncupat cuneos. vnde machinæ illos infestabant impetum fecere iactantes, improperãtes, vociferantes se cum rege quidem amicitiam foedusq; inijsse. Quo lanschenetos prima acie desertos interimendos proderet, destitueret, & ob id se candidulas cruces pro pectore gestare, vt amicos regis esse palam facerent. Hoc perditorũ murmure (etsi borbonius ꝑ virili adiuraret hortareturq; ne tam improbe ignaniterq; hosti succũberent aut simplicius crederent) perculsi tũ tũ Ger

Sanctæ Brigidæ pugna.

mani, tum galli pedites immo & maxima equitum pars cędere & ad fugam spectare cępit. Eo insultu Frãciscus castellerandus dux, & plęriq; alijs proceres ab hostibus circũuẽti strennue pugnãtes cęsi sunt. Id conspiciens Franciscus secunda acie (Boysiaco castillonoq; illustribus viris credita) cum nonnullis e fidioribus aulicis in anteriorem germanorum peditum ordinem aduolauit, Ecquid inquiens amici quis pauor quæ ignauia aut trepidatio vos inuasit hæc ne est pollicita amico regi fides. Ecce ego ipse vobiscum aut moriturus, aut superaturus hostem adueni. ne credite inimicitiæ versutiæ quæ nil præterquã mẽtiri fidemq; frangere didicit, videbitis an ego vestri sanguinis sim proditor sequimini præeuntem quem aperto Argumento nil in vos fidemq; vestram conspirasse iam perspicere fas est. Hæc fatus æquo desiliẽs pediti (qui proximus forte fuit) hastam extorsit & medios in hostes magnanimus frendens, concutiens, sternens, obruens, conculcans, occidens, diuellens, rumpens, dissipans, sese immersit sensere protinus nostri iouis iras fulminantesq; lacertos inimici, nostri vero tam præsentissimo numine conciti resumptis animis exutoque falso suggeste proditionis metu ducentem deum secuti acriorem pugnam instaurauere pluunt grandinibus crebriores sagittæ ignitiq; tormentis excusi lapides, tanta vndiq; clades, tam atrox iniuria, tam obstinate mentes, tam insculpta medijs cordibus odio vt nec canentia receptui signa vtram gẽtem pugna auellere potuerint. Quinetiam nec demerso in ceruleas occidue ethiops vndas apolline (quamdiu bicornis de lia vmbrosum fulgorem præbuit) intempestam vsq; noctem pertinacissime dimicatum est. At vbi omne cœli lumen in tenebras versum est, non in castra aut tentoria abiere, sed eo ipso quo nox eos cœperat loco vtriq; populi armati ipsiq; equites ęquis insidẽtes pernoctauere. Hic mira constantia inaudita prudentia, admirabilis strẽnuitas inuincibilis patientia cęlebrãdaq; plusq̃

Frãciscus castellerãdi dux cũ plęrisq; pcerib9 occiditur.

Vide frãcisci regis egregiũ facinus.

Crudelis pugna.

meonio alite fortitudo ac coelestis Francisci virtus appa ruere, qui & si tantam belli mollem, tot sudores, totq; hostium (qui in ipsum vnum sępissime concurrerant) violentissimos insultus indefessus, perdiusq; sustinuerat, Pedi tũ tamẽ inter excubias fere pernoctauit nec (cui paululũ se dedit) nisi armatus curulisq; machinę temoni accũbens quietem coepit idem Borbonius, Alenconius, ac cęteri heroes eius exemplo tracti fecere. Postera phębeos splẽdens aurora iugales, iunxerat eoas vix pandens rosidas portas. Ecce in furentia martis studia proni, Franciscus Rex Borboniusq; primam aciem in hostem cõcitauere quem non segnem non somnolentum, non victum, non factũ, non deniq; pauentem, sed recentem, rebellem, pertinacem, pugnamq; horrendo clamore cientem inuenere.

Die sc̃do pugna crudior i staurarur.

Crudior instauratur cędes, asperior consurgit tumultus, acrior exoritur vis, languentum, & morientium gemitus, planctusque imis ducti pectoribus crebescunt nulla pietatis, nulla amicitiae, nulla pacis vestigia, Efferi ambo exercitus aut mortem, aut victoriam appetunt illa plaerosque occupat, haec incerta spe vtrosque pascit. Dilate spei fastidiis Franciscus vtque leo senae stimulatus verbere caude in densissimos prorumpens hostes exclamauit. Gloriabitur ergo hostilis peruicacia (vltra acheoli vires) trinam sustinuisse oppugnationem, fregimus plusquam humanam eius primi congressus audaciam, sustinuimus serpentinos (Dum tortuoso irrepsit callae sęditionisq; virus nos euomuit) eius dolos, ecce taurino tandem robori fidens adhuc vicisse sperat. Adeste, O socij dementis extremęque superbiae haec cornua trunca hostium fronte reuellamus. Haec simul dum iratus intonuit. Quicquid obuium conspicit deturbat compactas hastarum siluas infringit, strictos aperit cuneos, sauciorum aceruis ingentes campos sternit, quem Borbonius totaq; acies, infensis animis secuti ad primum lapi-

Francisci regis vehemẽs exclamatio.

dem hostem insigni strage cędere coegerunt. Id sedunensis Cardinalis, Et Ioannes Galleacius vicecomes conspicientes (vbi frustra sistere & pugnam integrare nixi sunt) ignaui praepetibus aequis Mediolanum cum omni equitatu salutem fuga quaesiere illis abscedentibus, reliqua acies bipartita anhelanti cursu pugna declinauit Alteram persuaso prius Francisco ne victum fugiētemq; hostem pręter regium decus sequeretur Borbonius totaque eius phalanx proximam vsq; villam (cui Geuille nomen est) fugauere, illicque ignaniter latebras queritātem, aut vulneribus laceram, aut suppositis flammis torrefactam deleuit. Alteram quae simulatis candidis crucibus secundam nostrorum aciem praeterlabens in postremi agminis, Alenconijque oculos inciderat. Detectis dolis Alenconius inuasit, fudit, fusamque persequutus: nec nuncio quidem superstitę extinxit, sic victi qui se inuictos gloriabantur, sic domiti qui principum domitores se iactuose praedicabant, sic fracti fidei fractores, sic regidam nobilium subiere censuram, qui censores nobilium se incribebāt duo & viginti milia ex eis caesa. Ex nostris duobus milibus desideratis, est tamen adueniens illustris Aluianus veneti auxilij dux plęrosque e nostris fugientes qui victum Franciscum nūciabant offendit. Quos asperrime increpatos pedem referre coegit dicens inuictum esse Franciscum quando sua acies adhuc integra esset. Et instructo agmine animantisq; profugis impugne campos signa direxit. Vbi hilari vultu victori Francisco gratulatus suae tamen sorti maledixit, quod scilicet ea victoria se absente contigisset, sed innata id modestia dicebat Aluianus, vt qui externę pugnae celeri ęquo suos pręcurrens adfuerat & egregia virtute absentis auxilij desiderium suppleuerat illincq; noctu ad suos reuertens tam celeri gressu exercitum duxit vt anteaquā tuta adhuc esset victoria/a Laudēsi vrbe/quae ad vigesimum milliarium

Aluiani cū Venetis auxilijs aduēt.

Aluiani virtus.

distabat auxiliaris adfuerit, laudauit (nil mirum) gratissimamq; habuit Franciscus aluiani militarem solertiā. Et lautissime donatum amplexatumq; in hyspanos (qui pugna fugierāt) citissime cum Venetis copijs mouere precatur paruit Aluianus, sed dum properat febrę correptus vniuersæ carnis viam ingressus est. Indoluit amici ducis casum Franciscus sed natæ ei filiæ nuncius qui a Ioanne Parisio vnico nostræ ætatis apelle fictam effigiem ei attulit hunc mœrorem abstersit, At Mediolanenses vbi cladis nuncium accepere euestigio legatos qui regis iram frangant mittunt. Quod etsi in iniquitatem perfidiamq; tam sepe recidiuis nullus veniæ patere debuisset locus inuenere tamen victorem clementissimum qui leuiter pecunia multatis omnem culpam remisit. Et recepto fidelitatis ab eis iuramento, Aubigniacum vrbi prę fecit, Nauarrumq; quem carcere liberarat. Ad oppugnā dam arcem destinauit ipse vero post aliquot dies ticinū perijt recte exexit prouinciam, Nauarrus licet enim Arx inexpugnabilis videretur tonantibus tamen tormentis subterraneisque cuniculis fundamenta eius adeo concussit, vt iam tota labaret. Terruit Maximilianum sforciam insuperata vis ac machinę ineuitabilis nouitas hinc est Cardinalis Sedunensis, & Ioannes Galleacius vicecomes ad Maximilianum Cæsarem abeuntes auxilia prope diem se adducturos promisissent veritus tamē ne(si pertinacius expugnationem sustineret expectaretq;) paternam captus subiret calamitatem ad Franciscum supplices dat litteras quibus se cum arce (si eius gratiam victis etiam promereri licuerit) In regias manus venturum significat lectis liberis, Franciscus Anthonium prato(quē a primario Parisij senatus præside, sui imperij præsidi archam (cancellarium nostri vocant) virum omnigene peritię Apollinē vbi primū regius apex ei cessit creauerat, insigni aulicorum comitatem caterua illud delegauit. Qui gentili trifolio omnem colubri maliciam fugās

Nuncius primogenitæ natæ ad franciscum aduolat.

Ioānes Parisius illustris & alter appelles puellæ regię imaginē finxit.

Francisci victoris clemētia.

Anthonius a prato cācellarius.

illum dedita arce ticinum ad regē Hercule fortūatior ad duxit anguem nempe nisi interimens ille nunq̄ vicit:hic vero colubrum hunc lerueā belua crudiorem non modo superauit sed posita feritate victaque natura,mansuetum placidumque inter lilia oblectari/& viuere coegit, excepit resena fronte Maximilianum Franciscus regijsque munerib⁹ onustum & assignata ingenti anima pensione mortimario heroi in gallias ducendum commisit.Eo abscedente Franciscus mediolanum petijt triumphansq̧ vrbem ingressus pristino decori restituit sonatum Ioanne a sylua pręside constituto ordinauit,insubriamque monarchiam tam prudenter solidauit vt & cęlebris victorię foelicitas:regięque prudentię,& equitatis splendor vniuerso orbi illuxerint: ipsumque leonem pontificem maximum(qui eatenus gallico nomini aduersari visus erat) adeo immutauerunt vt((supra Francisci amicitiam) optauerit:nihil eapropter ad eum dedit litteras:quibus se bononiam venturum significabat:& vt illuc proficisceretur paternam accepturus benedictionem obnixe orabat Gratissime fuerunt francisco pontificię litterę quas & per caduceatores tubis canentibus publicari & vniuerso suę clementię militantes exequendis pontificijs mandatis in octauum diem praesto esse iussit:iterea(dum quisque operi se accingit) Leoni se propediem venturum rescribit lętus pontifex properauit bononiam:idem & Franciscus religioso zelo tractus exegit Admissus ad apostolicum senatum magna sui stemmatis procerum cinctum corona pronus pontificem adorauit verumque ecclesię filium his verbis est protestatus.Si pulsatus epaphi iniurijs phęton apollineos ortus(parentem difficili munere probaturus)viscre aliquando meruit Eo iustius mea humilitas Beatissime pater ad diuinitatis tuę sydus(cui omnis cęlorum virtus creditur)decurrerit vbi nulla iniuria,nulla generis suspitione stimulata vnicum te/ verumq̧ genitorē syncera fide confitetur. Et si ille israel mentita venatio

Maximilian⁹ sforcia cū mediolanensi arce deditur.

frācisci regis ad leonē pōtificē maximū orō.

neque paternam preripere potuit benedictionem: quā meliori iure (pulso insubrie tyranno) venatam heluetiȷ̄ vesti gloriam tuę sanctitati offerens sacratiorem exposcere sanctificationem minime erubueri: ecce sctissime parens nec precaria pelle sed iuictis armis) haec dextra tegit: quae lapideos induratorū aceruos hostiū tuo culmini insidiantium profligare, & obruere queat. Ecce quam ecclesia genitris tui conscia gustus hedinam simplicitatem: hunc Primogenitum tuum offerre tibi iussit filialemq; obedientiam prostratus/supplex/humilis, procūbens, deditus deuotus sacroscte magnitudini tue effero ecce nectareū catholice vnitatis & confessionis vinum quo te summum in terris numen christi eiusq; apostolorum vicariū venereor confiteor & adoro, pura mente, sincero spiritu (integro pectore: toto corde: tue amplitudini letus propino. ecce fragantis fidei vestimenta (quibus franci reges semper ornati christianissimos titulos a tua sede promeruere Nos coelesti gratia largiente decorant. Benedicat igitur mihi anima tua foueat filium paternitas: sanctificet deuotum sanctitas. Et dextera in te sperantes protegat & defendat: sic loquentem miratus leo: eiusq; diuinam prospe ritatem: celestes vultus, ethereos oculos, melli tam facundiam: ingeniȷ̄ apicem, obstupescens in extasim raptus diutius Responsum distulit tandem dato paterno osculo & lateri considere iusso arridens silentium soluit.

Pontifex frācisco rn̄det & bn̄dixit.

Em aequam tuęq; debitam serenitati christianissime ac dilectissime fili expostulas qui tam benignum erga nos sedemq; apostolicam te exhibens. Quam igitur Abrahe Ysaac & Iacob dedit dominus benedictionem tibi largiatur diuinę gratię ros tibi scaturiat: frumentum sinceritatis/vinum consolationis: oleumq; sanctificationis, in pinguedine frugalioris terrę tibi abundet: seruiant tibi populi: & adorent te tribus. Esto dominus regum fratrum tuorum, & incuruentur ante te filiȷ̄ matris tuae ecclesiae. Qui maledi-

xerit tibi sit maledict⁹: & qui benedixerit tibi benedictio nibus repleatur. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuę. Filij tui sicut nouelle oliuarum in circuitu mense tuę. Constitues eos principes super omnem terram & videbis filios filiorum tuorum pacem super israel. Hæc locutus iterum dato osculo letissimis vulnis amplexus est: ipsosq; omnes proceres paterna affectiōe excepit quid plura: aliquot dies apud pontificem Franciscus fuit semper tam placide habitus vt eo inscio ille ageret nihil: Quinetiam (vbi de pragmatice sanctionis dissidia transactum est) Adrianum boyaci Germanum rem Francisco gratam facturus inter cardinales retulit/ipsumq; franciscum primariam ecclesiæ filium augustumque declarauit re sic apud pontificem & pientissime & religiose gesta frā ciscus (relicto Borbonio insubrijs protege) gallias repetijt Vbi dum votis (quibus tenebatur) se solui mors ferdinā di Aragonij hyspanorum regis ei nunciatur. Sed nec ea territus Maximilianus Cæsar conflato ingenti exercitu Sedunense Cardinale id procurante) per veronensem agrum insubriam irrepsit in temerarium hominem borbonius quantas ex pręsidijs congerere potuit copias duxit: sed dum pugne impar se accingit Audijt mediolanēses ad defectionem spirare. Eapropter mutato consilio mediolanum regressus conspiratorum nonnullos vltimo supplicio affecit nonnullos in carcerem trusit. Sicq; in fide præstare vanam gentem compulit: sed Maximilianus abscedente Borbonio fact⁹ elatior ī mediolanensiū agros puenit vrbēq; obsedit verū) vbi audijt ab heluetijs qui post pugnā ī franci verba iurarāt Auxilia borbonio aduentare) timidis vecorsq; obsidionē soluit. Quem psequutus Borbonius leuibus incursionibus innumeros ex Cæsarianis occidit: sed ille finxit vngarie regem diem clausisse. Regnumque eius ad se spectare. Ob id mendax, inglorius trepidus, se suis suffuratus in penitiorem

Boysiaci german⁹ ordi cardialiū ad scribit.

Ferdinād⁹ aroganū ex hyspanorū rex morit̄

Maximiliāi cęsarię mot⁹ borbōi⁹ cōiuratos condignis supplicijs afficit.

Maximilian⁹ fugit

germaniam recepit. Quem timidior siue duce exercitus pone sequutus ab iubria euanuit: borbonius autem mediolanum rediens Lautrecium sibi suffectũ vicarium mediolanensi pricipatui reliquens: ĩ gallias properauit. Et Chamberiaci Franciscum (qui illuc voto astrictus pedes a Lugduno venerat) ipsumq; Carolũ Sabatensium ducẽ offendit: excepit lętissimus Borboniũ franciscus votoq; solutus Lugdunum & illinc turones venit ad quem a carolo austrio (ad quem Hyspanorum imperiũ spectabat) oratores venere, orantes (quo firmo iter reges pax ordiretur) vnigenitam Francisci Ludouicam anniculã adhuc suo regi futuram coniugem despondi vtque omnis dissidia querelaque tollatur legatos nomonum mitti: vbi & a Carolo venturi sint legati qui foedus inter reges ęternũ feriant: non distulit Franciscus legationem mittere cuius principes fuere Boysiacus Parisiensis praesul, & Iacobus oliuerius ex parlamenteis pręsidibus: conuenientibus ergo legatis et de exposcitis nuptijs & parternopeo ac Nauarre regno transactum est Ob id Franciscus sanctorum martyrum corpora more regum repositurus foedusque cum Rauasceno principi Austrij legato feriturus Parisios venit vbi pax quae solidissima sperabatur inter reges iurata & proclamata est pacis conditionibus parlamẽteo in senatu lectis & auctoratis. Quinetiam franciscus & austrius mutuos aureos torques alter alteri dedere Carolus enim ĩsignem aureo vellere, franciscus vero diui Michaelis monile Carolo misit Conuentum etiam fuerat vt camera ci Franciscus Carolusque conuenirent; sed ille natiuo ingenio ductus (dum franciscus se accingit) protensis velis hyspanis petijt magnum vanitatis argumentum exhibens illusus Franciscus Blesim ambasiamque cũ grauida coniuge petijt vbi nata est ei fęmina cui Carlothae nomen est illic fere annũ venationibus deditus vbi nulla belli suspicio erat exegit. Et ecce natus est ambasiae filius: quem dux vrbini Leonis pontificis nepos: & ad id

cũ austrio nouũ fęd⁹ frãciscus fecit.

Filia iterũ francisco nãscit

Dalphini natiuitas

legatus publica lęticia a sacris fontibus leuauit, Franciscũ patris nomĩe appellauit. Ipse vero dux alteram ex natis comitis Bononiensis vxorem duxit quã liberalissime a Francisco donatus & lautissime habitus in Italiã deduxit. Eo abeunte Franciscus Britonũ omnẽ principatũ cũ coniuge visit, sed interea Ludouica eius primogenita ad superos migrauit, eius mors a Boysiaco ei nunciata est. Gratias deo oĩpotenti egit Franciscus qui fructus sui primitias suscipere dignatus erat. Dehinc a Britonibus parisios repetijt vbi legatos angli regis qui vnigenitam eorum regis filiam Francisco delphino coniugem offerebant lętissimus excepit. Celebratisq; hastiludis festiuisq; & lautissimis cõuiuijs ac pollicitis nuptijs foedus amicitiãq; cum eis percussit. Et ecce dũ letiora sponsalia celebrantur Maximilianus Cęsar diem clausisse nunciatur visum est Frãcisco legatos ad electores mittendos qui caesarem meritum eligẽdũ procurarent. Inter quos Ioannem lãgheacũ regiarum supplicationum interpręte(requestarum magistros nostri vocant/selegit, quem Ciceromana pollentem facundie ad Bohemorum & hungarię reges legauit pro virili regiosiussus oratoresexegeret, sed electores (nescio quibus auspicijs) Carolum austriũ elegere. Franciscus vero dimissis Anglię legatis sancti Germani in laya arcẽ petijt, vbi natus est ei filius cui Henrico nomen inditum est quem Aurelianensium ducem destinauit. Illincque abiens Ambasiam profectus Pictonum vrbes venationibus ocia pellens lętissimas visitauit vbi fere octimestri exacto literas ab Anglo accepit qui se eum videre & coram alloqui maximopere desiderare significabat. Ob id Parisios Picardiamq; Franciscus properauit vbi tanto apparatu tanto factum tãq; triumphali pompa ambo reges cum eorũ cõiugibus coire vt nulla vnquã ętas tã cęlebria festa viderit aut audierit. Taceo munera ĩmunera taceo splendidiora conuiuia quae nullus historię apex exprĩere posset. Tam iucunde iter se ludentibus regibus

Vrbini ducis nuptię.

Frãciscus britanniã visit.

ludouica Frãcisci priogẽita moritur.

Initiant̃ delphĩ & regis ãgli vnigẽitae nuptiae.

Maximilian⁹ moritur.

Regũ frãcię & Anglię colloquium.

pax vniuersa sperari potuit pręcipue Charolo Austrio foederi conscripto. Dij velint vt hæ mentes vanis consilijs nunq̃ varientur: & nostris diebus aurea foelici splendescant tempora vultu. At vbi reges fere inniti vale dicto dissoluti sunt. Anglus patriam repetijt vbi Austriũ iterum ad se venientem festiuus recepit. Franciscus vero Parisios & sanctum Germanum in laya venit vbi augustam foeminam ei peperit: quam venetorum legatus a sacris fontibus leuatam Magdalenam nominauit. Hæc Franciscus ante sextũ imperij sui annũ foelicissime gessit.

Item foemia Francisco nascitur.

FINIS.

¶ P. Fausti andrelini foroliuensis poetę laureati ac regij in amplissimo gymnasio Parisiensi oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hystorias ab eruditissimo Roberto Gaguino æditas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro splendidus axe micat:
Hystorijs sic galla tuis monumenta relucent
Exculte ac breuibus clare Roberte sonis.
Grandia milleno quis tędia voluerit anno
Quæ rudis immenso codice massa parit:
Gallia q̃ debet regalibus inclyta gestis
Tam debent scriptis regia gesta tuis.

¶ Herasmus Rotterodãmus Roberto Gaguino viro vndecunq; doctissimo Salutem dicit.

Vod Francorum regum principumq; res gestas: idonei scriptoris desiderio hactenus in tenebris prope sepultas pedestri hystoria in lucem efferre atq; inmortalitati consecrare institueris Roberte Gaguinę pcipuũ Gallicę academię decus non possum equidem istũ tuũ laborem non magnopere probare. Sumpsisti enim (immo potius suscepisti) munus (mea sententia) pulcherrimum:

& cum omnibus latinarum literarum studiosis, incredibili voluptati futurum, cum vero Galliæ tuæ splendidū imprimis, magnificum ac (vt ita dixerim) triumphale, denicꝫ tua doctrina, tua eloquentia, tua pietate dignissimū. Necꝫ enim vlla te alia causa (quandoquidē necꝫ quæstus neque gloriæ vel leuis vnꝗ̄ tibi habita ratio est) ad istud negocij capessendum, prouocatum esse facile crediderim ꝗ̄ singulari in patriā pietate, quam & tu, & optimus quisꝗ semper fecit maximi. Dolebat nimirū tibi (quod ego quocꝫ mecum interdum mirari soleo) Gallorum virtuti gloriam tam maligne respondere, & qui olim cum Italis factis sæpe contenderint, nunc etiam præcesserint, eos tamen ab hystorici pœnuriam opinione ac fama tam longo interuallo cōsequi. Dabunt Itali mihi veniam, si nobis idem videtur, quod Franciscum philelfum Italum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad Carolum regem octaui (opinor) auum epistola, in qua præter multas laudes quibus Franciæ regnū prosequitur, illud quoque ingenue fatetur. Romanos quidem olim pacis bellicꝫ artibus longe omnium amplissimum sibi peperisse imperium, præterea non segnius ingenijs, quam prius fecerant armis cum grecis contendisse, verū antiquā illā imperij gloriam, factionibus ac studiis prauis in deterius ꝓ lapsam esse. Contra vero Franciæ regnū, prudētia regū, principum fide, ciuiū concordia, eousꝗ creuisse, vt iam facile cum quouis alio christiani orbis imperio possit cōtendere, vel opibus, vel imperii finibus, vel rerum gestarum magnitudine, vel regum nobilitate, quos plurimos habuisse constat non fortissimos modo, verumetiam piētissimos. Quapropter in hoc regno non iniuria, senatus christianus contra turcorum violentiam potissimū atcꝫ vnicum præsidium sibi collocasse videtur. Sed tamen vnum quiddam adhuc tanti imperii maiestas desiderare videbatur. Cætera vel par vel non inferior. Liuio atcꝫ Salustio vincebat adhuc Italia. Nam (vt scite cecinit

Horatius) regū ducumq; bene gesta, q̄ cūuis alioquin prę clara, aut intermoriant̄, aut obscurentur aetate necessum est, nisi hystorici eloquētis opera literis (vnicis rerū custodibus cōmendent̄, perinde gloria apud posteros valitura atq; is qui scripsit ingenio valuerit. Hanc tu supremā prouinciā disertissime guaguine tanq̄ fatis tibi seruatam velut alter scipio summo omniū applausu suscepisti, difficillimā plane atq; immēsi negocij, sed tn̄ Roberto prorsus aptissimā. Qui ita credā rogas. Cum multis de causis, tum duabus potissimū ita mihi videt̄. Duo sunt em̄ praecipua quae in hystorico probato quęri solēt. Nempe fides & eruditio. nam vt scriptoris leuitas veris quoq; nonnūq̄ fidem abrogat, ita & grauitas hystoriographi priuata auctoritate rebus ipsis fiduciā quandā addere solet. Vt itē narratoris imperitia (vt fidē faciat quod ne ipsum quidem potest) tamen res plerūq; per se satis illustres obscurat, imminuit, deturpat, ita docti scriptoris ingeniū obscura illustrat, humilia eleuat, splendidis lucem quandam ac decus apponit: Quoniā vero & fides & eruditio, vtraq; tanta in te sunt quanta in alio nemine, nemo profecto fuit isti muneri aptior, vel istud muneris memini fuit aptius q̄ tibi vni, qui posses & pro singulari tua grauitate fidem facere, & pro non vulgari eloquentia rem adornare. Iam facile suspicor humanissime Guaguine te subirasci Herasmo tuo, qui laudum tuarum vel tantillum ausim attingere. Neq; enim me clam est q̄ modesto / q̄ pudēti (ne dicā patidulo) sis ingenio praeditus, quippe qui amicam etiam laudatiunculam multo molestius ferre soleas q̄ quispiam alius cōuitium ferat. Sed obsecro te dato hāc veniam meo in te amori, vt quae passim omnes praedicant, fas sit etiam amico meminisse. cui enim tuorū incredibilis vitae tuae, morumq; integritas, innocentia, grauitas non est spectatissima. Vbi gentium non praedicata. Adeo vt non modo descriptis, sed ne de dictis quidem Guaguini vlla possit incidere suspicio vanitatis. Adde q̄

cum omnes norint, te Francos reges tuo merito semper fecisse plurimi, seriis in rebus opera tua persepe usos te regiis archanis consiliisque saepe numero accitum. te regio nomine cum apud diuersas gentes, tum apud Italos crebra legatione functum esse facile conriciunt, te vnum Gallorum gesta, & prisca curiosius religisse, & decentiora exploratius vestigasse. De eruditione porro tua quid ego commemorem. Ipsa (quod aiunt) abeunte se praedicat. Testis abunde est hoc celebratissimum gymnasium vrbis Parisiae, cuius tu florentissima alioquin studia primus latinarum literarum opibus decorasti, pulcherrimoque incremento eloquentiae, quam vnam adhuc desiderare videbantur adauxisti. Ipsa testis est Italia, quae te sepenumero maximis de rebus grauissime differentem audiuit, non sine stupore, immo fortassis non sine dolore, quod vt de Cicerone dixit appolonius (eloquentiae laudem quam vnam adhuc sibi propriam habuisset, videret per te Galliae communem fieri. Testes sunt literatissimi quique nostrę memoriae scriptores, qui certatim vno ore omnes tuum ingenium praedicant efferuntque. Quorum nulla prope pagina est, quae sibi Gaguini nomen non habeat. Testes denique sunt vel locupletissimi praesul amplissime / tui libri qui iam per orbem disseminati passim summa cum studiosorum voluptate lectitantur. In quibus omnibus tametsi vel oratione soluta vel carmine, non eruditis solum, verumetiam curiosis auribus abunde satisfacias, in isto tamen scripti genere, id est in hystoria (si quid vltra crepidam sutori permittis) singularem quendam ac mirificū artificem praestare videris, atque in caeteris quidem plurimos in hystoria teipsum superasse. Tāta est sermonis puritas elegantia Salustiana foelicitas Liuiana, summa luculentia, varietas iucundissima, in consiliorum / rationum / temporum / commoditatis / dignitatis / ac caeterorum id genus, quae doctum hystoricum arguunt, obseruatione singulare artificium. Tanta est narrationis viuacitas vt

res geri nõ narrari videatur. Neq; vero deest dulcis quaedam breuitas, quae hystoricis vt rara ita gratissima lectoribus est. Nam bone deus q̃ vastã rerũ syluam, quam breui volumine, q̃ absolute complecteris, & prolixe breuis & breuiter prolixus. Cui igitur non pręclare cum gallicis rebus actum videatur, cui talis praeco contigerit. Alexander ille magnus cum ad Achillis sepulchrum peruenisset. O te fortunatum (inquit) achille, qui homerum tantum laudum tuarum praeconem sortitus sis. Et quis franciam quoq; non fortunatissimam censeat, quę Robertum suarum laudum praeconem optimum nacta sit. Quid illi superum benignitate praestari potuit / pulchrius / magnificentius / diuinius. Nihil profecto neq; tu gaguine doctissime, insignem tuam erga patriam pietatē grauiore prorsus argumēto potuisti declarare. Quae tametsi antea quoq; plurimum tibi deberet vt quã latinis mercibus primis ditasses / hoc tamen inestimabili beneficio adeo deuinxisti vt quantam vis habeat, parem tamen nunq̃ sit gratiam habitura. Quae eñ statua, qui tituli, quod monimentum valeat istius beneficij magnitudini respondere. Prisci illi maiores suos qui vel imperium parassent, vel auxissent rempublicam, vel aliter de patria benemeriti essent, solebant diuinis afficere honoribus, titulis in aes incisis honorare, statuis donare aureis. At qui longe praestantius est, maiorum gloriam ab ortu ad occasum vsq; protendisse q̃ agrorũ limites extēdere. Minus est saxea moenia, aedesq; vrbanas ab incendio tueri, q̃ optimorũ regũ ac ciuiũ gloriam ab inuidis obliuionibus (sic enim appellat Horatiꝰ) & interitu vindicasse. Non paulo magnificētius mihi videtur patriam optimis literis auxisse / locupletasse / decorasse / quam spolijs / quã exuuijs / quam ceris / quam id genus monimentis phalerasse. Nullae eñ tabulae / nullae cereae, nulla nummismata, nullae statuae, nullae piramides neq; clarius indicant, neq; fidelius custodiunt regum gloriã quam hominis eloquentis literae, Post hac Gallorum

gloria/quae hucusq; tanq̃ angustijs inclusa delituit,fulminis istar emicabit: & gallo quidem cãtore:sed(quod pulchrius est)Romana tuba decantata omnium regionũ aures personabit. Omnibus illa terris:vrbibus: gymnasijs: legetur:celebrabitur:cãtabitur:nec Gaguini bñficio vnq̃ interire nouerit imo cũ aetate vsq; succrescet. Amplectere igitur O Frãcia imortale laudũ tuarũ monimentum Robertũ Gaguinũ alumnũ tuum imortalitatis tuae vindicem:ama:cole:venerare. Nos certe & quibuscunq; e regia studia cordi sunt,te presul amplissime non amare nõ poterimus:per quem id quo in literaria supellectile praestãtissimũ hẽam⁹:hoc est hystoriã adauctũ esse cõspicim⁹.

Vale decus litterarũ & meũ.

¶ Ad Robertum Gaguynum ordinis sanctę Trinitatis ministrum generalem. Cornelij Girardi goudensis Hieronymianę vallis canonici regularis Epistola in laudem compendij eiusdem quod de gallię rebus accuratissime ędidit.

Egi tuum in hystorias galliae compendiũ optime pater Roberte Gaguine opus meo iudicio:qd' id tibi non ĩmerito apud posteros immortalitatis nomẽ afferat: ita & singulis e sua dignitate quũ reꝝ gestarũ noticiã: tũ militię peritiã copiosissime subministret. Nihil ĩ eo legi quod vel expressius vel luculentius dici potuit: & quod vel omnium in hystoria maximi facimus:fidem rebus tribuis: ac omnia vt consulta gesta sunt explicas euidenter. Non tuis / non hostibus tua parcit auctoritas. Ita singulorum vitia & fractiones: ita singulorum virtutes & strategemata probas vt neq; in exteros

odio, necq amore in tuos flecti videare. Nulla in te gratiae suspitio / nulla simultatis inuenitur, quo minus q rei veritas postulabat dicere praesumpseris nihil. O animum integerrimū. O pectus veri tenacissimum. O virū aequitatis obseruātissimū qui perinde turpia atq pclara oim facinora & deprimit & extollit, vt nescias vtrū in ciues an hostes ppensior habeatur. Nam in omni hystoriographo nihil vnq magnificētius/nihil illustrius/nihil denicq laudabili' queri potest/ q vt nullo amore nulloq odio a vero deflectatur. Id em vel vnū omniū est, in quo palmariam sibi crispus, Salustius nauauit operam, qui & teste liuio & nostro aurelio/iccirco cęlebrior. qp caeteris rerum scriptoribus verior aestimetur. Vt em nihil falsi scriptor fidelis intermiscere debet, ita etiā nihil veri quod non dicat praetermittere. Haec enim sunt veluti deo candelabra quibus omnis hystoria necessario illustretur. Quae vbi deesse continget, nihil quod non fumo & caligine plenū sit reperies. Hae sunt praeterea duae columnae quae templi porticum sustētabant. Hystoriam equidem meo iudicio non ab re templi porticum dixerim quae omnibus nobis ad diuinarum rerum archana tāquā ductrix & magistra introitum patefacit. Tu autem optime pater & omnium literarum facile princeps, Roberte Guaguyne non solum haec quae praediximus, verumetiam quae ex vsu historiae esse, Marcus anthonius in secundo de oratore libro pręcipit tam mirabili artificio obseruasti omnia, vt non parum ad Thucydidis & ingenium & laudem accesseris. Et quid dicam. Tam creber es rerum frequentia, tā verbis aptus & sententijs, vt quum in multis tuarum editionum operibus plurimos, tum in hoc tuo compendio teipsum vicisse videaris. Nunc enim in eo militum selectus/nunc expeditorum congressus ita describis & inculcas, vt cum rebus sudare sententiam prudens lector inueniat. Ita ante oculos ponis omnia, vt non legere hystoriam sed pugnantium turmis interesse me credam. Postre

mo quod non minime demiratus sum, vbi oportune habita occasione siue de cymbris & burgundis, siue de religione & ecclesiæ cerimonijs quid externarum rerum afferts, tam artificiosæ excurris, vt tamen inceptæ narrationis textum non confundas neq; aliquo modo abijcienda fuisse, sed eodem propemodum glomere pendentia & filo profusa videantur. Et vt vno verbo complectar vniuersa, ita rebus temporum ordinem/ locorumq; & personarum descriptionem, ita verbis dicendi genus modo fusum modo collectum, sed nõ sine mirifica suauitate accommodas, vt nihil sit quod legentem non summe delectet/ & tuam ingenij facilitatem incredibilemq; memoriam omnibus prędicet & ostendat, parcius te laudo candidissime pater q̃ dignus sis, tum q̄ primarias tuæ laudis partes meus erasmus, illo suo facũdissimo ore occupauit, tum q̄ tuis ex literis (quæ tua modestia est) tuarum laudum, te impatientissimum esse intelligam. Scribo tamen hæc (q̃tulacunq; sint) ne amici mei aut eum me esse garriant qui vere iudicare nõ possim aut certe adeo malignũ vt laudare non velim. Vale.

¶ In laudem operis Epigrãma Cornelij Girardi. In quo ipsum librum quod in se cõtineat/ & de fide rerum quid promittat loquentem introducit.

¶ Ad lectorem Liber in persona Cornelij canonici regularis.

Osse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
  Et quib⁹ ad summũ est regib⁹ aucta gradũ.
Quis dñi cultũ, quis cœperit oppida muris
  Cingere, & ecclesias rite dicare sacras.
Quid pax accumulet, quid martius excoquat horror,
  Et quibus hic cœpta est religio ipsa viris.
Me lege, me placido complectere mentis amore
  Nam cano liligeri, fortia gesta troni.
Olim qua Tacitus placuit/ breuitate vigemus,
  Atq; Titi nobis, iam prope splendor adest.

Qua cunctos superat crispus recitatio veri
Assidua, & rerum stat mihi plena fides
Nil ego praetereo, nulli mea pagina parcit
Sit meus, aut hostis nil metuo omne loqui
Eloquor intrepidus, quae vero consona vidi
Iusticiae & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excadēs(qđ nō ꝓbo) bile tyranne
Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me deucalionis in vndas
Exilium ve pati, plus tibi (crede) noc .s
Mox alium qui me genuit dabit ecce Robertus
Qui cū lacte olim, non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tāta est mihi copia in orbe
Vt metuam ipse tuas nil (miserāde) minas
Si mala te cruciant sęuae contagia mentis,
Quae noto, nō ego te sed tua culpa praemit.
Haec tibi me lector voluit Cornelius ipse
Dicere voce data, qui mihi totus auet
Qui nō blādiri qui me intus & in cute nouit
Cui nihil est vero gratius atq; fide.
Hic mihi signifero praecepit honore reuisam
Marte olim rutilo orbis & vrbis auos
Non locus est inquit/quē nō tua gesta decorēt
Te nouit latium, Rheblata, Pindus, Arabs
Anglia te celebrat, scotus, brito, dalmata, iberus
Te belgae & Phrisij, Te q; sicamber amat
Te cymbri, Octauij, te sueui, te q; Turingi,
Francones, Hubij, parthenope q; colunt:
Perge igitur foelix & te duce Gallia vbiq;
Fulminet, ac nomen tollat in astra suum.
¶ Iodoci Badij Ascēsij de pręstātia gallorꝫ
Et autoris huius vtilissimi cōpēdij Carmē.
Acria męonio tot praelia digna cothurno
Tot q; cothurnati numeris referenda maronis
Gallica foelici defleuit marte iuuentus

Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas toties obsederat arces,
Vnde auro pelli poterat non viribus vllis
Scilicet in somnis morat perducere noctes
Atq; assueta malo, patiensq; algoris & aestus
Prima per imbriferas sese traduxerat alpes
Protinus & parthos bello domitura feroces,
Subq; iugum graios victrix missura superbos
Vnde gerit mixtum nūc gallo grecia nomen
Nec tamen antiqua superis deuinctius vllum
Religione genus, nullū obseruantius aequi
Nullūq; excultis tā prestās moribus ortum est.
Sed neq; sacrorū reseranda occulta prophanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis
Ne torpore graui iuuenū mens victa, librisq;
Freta aspernetur sacros ediscere ritus
Nec sua nobilius praeconia fulta triumphis
Et clarum facimus memori mandare poetae
Gestijt, aut docti scriptis concredere cadmi
Scilicet egregiae contenta egisse, diserte
Dicere neglexit, donec vi martis & aequi
Octauum inuicti carlum coluere latini
Parthenopeq; suū dominū agnouisse coacta est.
Teq; decus nostrum pulso lodoice tyranno
Insubres verum dominūq; ducemq; salutant
Nunc siquidē altissone tua fortia gesta camoene
Certatim ad superos tollūt, vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poesis.
Quin adeo nostri nitor indelebilis aeui
Primus ab Italia linguam transferre latinam
Foelix, Robertus tua stēmata clara Guaguynus
A proauis atauisq; trahit, prolēq; per omnem
Ingreditur, totam referens ab origine gētem
Et quas quisq; vrbes curua signauit aratro
Et quibus auspicibus gallorum gloria creuit.

Proinde decus regum praeclaris annue coeptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.

F I N I S.

Eiusdem Ascensij de insignibus Franciae in hoc opere p q̄ graphice suo quibusq; loco recensitis Epigramma.

Ira canāt alij sęuorum insignia regum,
Exuuiasq; ducū/quos mors depssit iniquus
Sint alijs aquilae fusi monumenta cruoris,
Informes vrsi, praedatoresq; leones
Ornamenta ferant radiantib⁹ vndiq; flāmis
Et thetidi & veneri, vulcania lapsa, per auras
Arma, numaeq; pio demissum ancille, togatis
Gestamen salijs. at nobis coelica dona
Et pia Francorum placeant insignia regum.
Aurea coelesti primum suffulta colore
Lilia/caesareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc, veterum victoria regum
Tum sacrum niridis allatum chrisma colūbis:
Totq; salutiferi monumenta salubria christi
Crux, cuspis, claui, tunica inconsuta, corona,
Haec tua diuorū genitrix sunt francia dona
Adde duces bello formidatosq; pelasgis
Italicisq; equites, simul & pulcherrima rerum
Ornamenta, viros omni virtute cluentes.
Iusticia in primis, quae coelo egressa perennem
Parisio sedem posuit mansura senatu
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Pagina dia nitens fidei splendore probatae
Atq; vbi diuini nitet obseruatio cultus,
Nec dubitem gnauos solerti mente colonos
Mollibus assyrijs, arabisq;, & pinguibus vmbris
Antetulisse, quibus grandi est industria gaze
Et mucro decori si quando in bella citantur

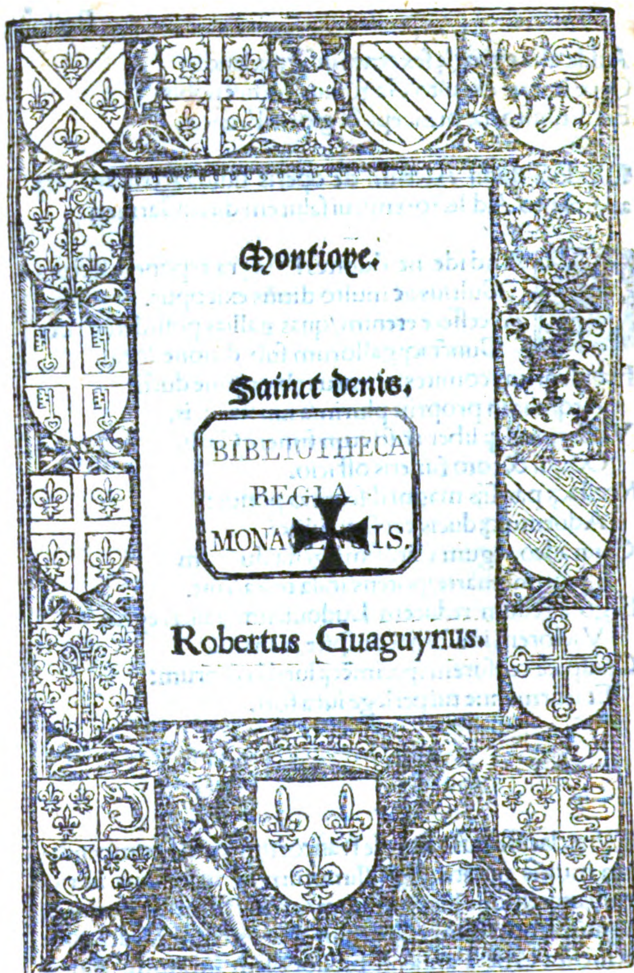
Adde alia egregię sexcenta insignia laudis:
Quae bonus exculto Gaguinus codice nobis
Edidit, historiae princeps & gloria Francae.

¶ Iodoci Badij Ascensij de operis huius accessione atque augmento Ad lectorem: cui salutem dicit: Carmen.

Andide ne dubites iusta ęra reponere lector,
Cultius ac multo ditius exit opus.
Accessere etenim / quas gallias possidet (vrbes
Cunctaque gallorum sub ditione loca.
Flandrorum comites primeua ab origine ducti:
Atque alia in proprijs plurima iuncta locis.
Vndecimusque liber tristi cum funere Carli.
Octaui & toto funeris officio.
Moestaque parisijs magni disruptio pontis:
Aduentusque ducis causaque fuliaci.
Quin adeo regum clarissima gesta duorum
Quorum marte / potens itala terra / ruit.
Ergo agedum reducem Ludouicum gallia regem
Victorem insubrijs conspice laeta soli.
Conspice censorem specimenque lutecia morum:
Et normanne tui perlege iura fori.

¶ Praeclarissimum hoc de francorum gestis compendium multis notatu dignissimorum additionibus librique vnius accessione locupletatum / emendatum ac denuo castigatū. Impressum est parisius per Petrum Vidouęum in inclita vrbe Parisiensi bibliopolam iuratum. Anno Millesimo quīgētesimo vigesimooctauo, Mēse Octobri.

Hæc ſunt francorum cęlebrāda inſignia regum,
Quæ demiſſa polo, ſuſtinet alma fides.

Par sit fortuna labori.

